Charles Dickens

Oliver Twist

ili
Život općinskog djeteta

s engleskog preveo
Zlatko Gorjan

eLektire.skole.hr

Sadržaj

I. POGLAVLJE 4
II. POGLAVLJE 6
III. POGLAVLJE 13
IV. POGLAVLJE 19
V. POGLAVLJE 24
VI. POGLAVLJE 31
VII. POGLAVLJE 35
VIII. POGLAVLJE 40
IX. POGLAVLJE 45
X. POGLAVLJE 49
XI. POGLAVLJE 52
XII. POGLAVLJE 58
XIII. POGLAVLJE 63
XIV. POGLAVLJE 70
XV. POGLAVLJE 77
XVI. POGLAVLJE 82
XVII. POGLAVLJE 88
XVIII. POGLAVLJE 95
XIX. POGLAVLJE 101
XX. POGLAVLJE 108
XXI. POGLAVLJE 113
XXII. POGLAVLJE 117
XXIII. POGLAVLJE 122
XXIV. POGLAVLJE 127
XXV. POGLAVLJE 131
XXVI. POGLAVLJE 136
XXVII. POGLAVLJE 144
XXVIII. POGLAVLJE 149

XXIX. POGLAVLJE 155
XXX. POGLAVLJE 162
XXXI. POGLAVLJE 169
XXXII. POGLAVLJE 175
XXXIII. POGLAVLJE 181
XXXIV. POGLAVLJE 187
XXXV. POGLAVLJE 192
XXXVI. POGLAVLJE 195
XXXVII. POGLAVLJE 202
XXXVIII. POGLAVLJE 209
XXXIX. POGLAVLJE 216
XL. POGLAVLJE 224
XLI. POGLAVLJE 231
XLII. POGLAVLJE 238
XLIII. POGLAVLJE 245
XLIV. POGLAVLJE 252
XLV. POGLAVLJE 258
XLVI. POGLAVLJE 263
XLVII. POGLAVLJE 269
XLVIII. POGLAVLJE 276
XLIX. POGLAVLJE 283
L. POGLAVLJE 292
LI. POGLAVLJE 298

RJEČNIK 301

I. POGLAVLJE

U KOJEM SE OPISUJE MJESTO GDJE SE RODIO OLIVER TWIST I PRILIKE U KOJIMA JE DOŠAO NA SVIJET

Pored ostalih javnih zgrada u gradu — a bit će s mnogih razloga uputno da ga ne spomenem, i zato ga neću nazvati ni izmišljenim imenom — ističe se jedna zgrada, koja je zajednička gotovo svim gradovima, velikima i malima, naime — ubožnica. U toj se ubožnici rodio smrtnik čije se ime nalazi u naslovu ovoga poglavlja, no nije potrebno da ponovim dan, mjesec i godinu njegova rođenja, jer za čitatelja i ne bi bilo važno, barem ne u prilikama u kojima se to zbilo.

Kad je uz pomoć općinskog ranarnika došao na ovaj svijet brigâ i nevoljâ, još je dulje vremena bilo vrlo dvojbeno da li će dijete uopće preživjeti, pa da ga nazovu nekim imenom. U tom bi slučaju bilo više nego vjerojatno da se ovi zapisi ne bi nikad pojavili, ili, kad bi se i pojavili, da bi ispunili nekoliko strana te se odlikovali nepromjenljivom vrijednošću kao najsažetiji i najvjerniji životopis sačuvan u književnosti ma kojega vremena ili bilo koje zemlje.

Iako nisam sklon ustvrditi da je činjenica biti rođen u ubožnici već sama po sebi vrlo sretna i zavidna okolnost koja može zadesiti živo stvorenje, a ono ipak želim reći da je u ovom naročitom slučaju to bilo najbolje što se Oliveru Twistu uopće moglo dogoditi. Činjenica je da su imali mnogo muke dok su privoljeli Olivera da sam preuzme dužnost disanja — naporan posao, ali ga je običaj učinio potrebnim za naše bivstvovanje — i on je neko vrijeme, dišući teško, ležao na maloj vunenoj prostirci, lebdeći između ovoga i drugog života, a da ga je prevaga očito vukla k onome drugom. E, da su Olivera u tim kratkim časovima okružavale brižljive bake, zabrinute tetke, iskusne dadilje i premudri doktori, on bi u najkraćem roku nesumnjivo i sasvim neizbježno bio umro. No, budući da se kraj njega nalazila samo jedna stara ubogarka, kojoj se već vrtjelo uslijed nenavikle porcije piva, i općinski ranarnik koji takve poslove obavlja prema ugovoru, Oliver i Priroda borili su se sami za odluku. Posljedica je bila da je Oliver poslije kratke borbe udahnuo zraka, kihnuo i spremao se da stanarima ubožnice najavi činjenicu da je općini nametnut nov teret, tako snažnim krikom kako se to moglo i očekivati od zdrava dječaka koji je tek prije tri i četvrt minute ovladao jednom novom snagom — svojim glasom.

Kad je Oliver pružio taj prvi dokaz slobodnog i vlastitog djelovanja svojih pluća, zašuštao je od krpeži sastavljen pokrivač koji je nehajno bio bačen na željezni krevet; s uzglavlja se s teškom mukom uzdiže blijedo lice mlade žene i zamirući glas izusti jedva razumljive riječi: »Dajte da vidim dijete pa da umrem«.

Ranarnik je sjedio licem okrenut vatri, naizmjence grijući i trljajući dlanove, no kada je mlada žena progovorila, ustade i, prišavši uzglavlju postelje, reče mnogo blažim glasom nego što se od njega moglo očekivati:

»Još ne smijete govoriti o umiranju.«

»Nipošto ne, blagoslovi je, o Gospode«, upadne mu u riječ bolničarka stavivši naglo u džep zelenu staklenu bocu, odakle je s očitim zadovoljstvom u kutu gucnula. »Blagoslovi je, o Gospode! Kad proživi moje godine, gospodine, pa kad bude imala trinaestero djece, a svi pomru osim dvoje koja su u ubožnici kao i ja, onda neće tako tugovati kao sada, srdašce malo! Mislite na sreću što ste majka i što imate takvo jagnješce!«

Čini se da ti utješni izgledi na budućnost jedne majke nisu imali pravog učinka. Bolesnica odmahne glavom te ispruži ruku prema djetetu.

Ranarnik joj ga položi u naručje. Ona strastveno priljubi hladne, blijede usne na njegovo čelo, prijeđe rukama preko svoga lica, pogleda zaplašeno oko sebe, protrne, padne nauznak — i umre. Stadoše joj trljati grudi, ruke i sljepočice, no njena se krv zauvijek sledila. Govorili su joj o nadi i pomoći, ali je žena odavno napustila i jedno i drugo.

»Svršeno je, gospođo Thingummy!« reče napokon ranarnik.

»Jadna mala, da — svršeno!« reče bolničarka podižući čep zelene boce koji je pao na jastuk kada se sagnula da pridigne dijete. »Jadna mala!«

»Ne treba da šaljete po mene, sestro«, reče ranarnik navlačeći rukavice vrlo pažljivo. »Dijete će po svoj prilici biti vrlo nemirno. U tom slučaju dajte mu malo zobene kaše.« Stavi šešir na glavu, uputi se vratima, prođe kraj kreveta i nadoveže: »Ipak, bila je lijepa djevojka. Odakle je došla?«

»Donesoše je ovamo prošle noći, po nalogu nadglednika«, odgovori stara žena. »Našli su je gdje leži na ulici; dobrano je pješačila, jer joj je obuća bila sva izderana, ali nitko ne zna odakle je došla i kamo se uputila.«

Ranarnik se nagne nad mrtvo tijelo i podiže lijevu ruku pokojnice. »Stara priča«, reče klimajući glavom: »Ne vidim vjenčanog prstena. E, laku noć!«

Gospodin doktor ode na večeru; a bolničarka, prihvativši se još jedanput zelene boce, sjede na onisku stolicu ispred vatre i stade oblačiti dijete.

Kakav li je zoran primjer pružao mladi Oliver Twist o moći odjeće! Zamotan u gunj, što je dotada bio njegov jedini pokrivač, mogao je biti dijete plemića ili prosjaka — i tko da odredi njegov položaj u društvu? No sada, odjeven u stare pamučne haljinice, bio je označen i obilježen, stavljen odmah na svoje pravo mjesto: općinsko dijete — siroče iz ubožnice — ponizno, napol izgladnjelo ropsko čeljade — ćuškano i gurkano kroza život, od svih prezreno, bez ičije samilosti.

Oliver je snažno plakao. Da je mogao znati da je siroče, prepušteno jalovoj milosti crkvenih starješina i nadglednika, možda bi plakao još očajnije.

II. POGLAVLJE

OPISUJE KAKO JE OLIVER TWIST RASTAO I KAKO SU GA ODGAJALI I HRANILI

Idućih osam ili deset mjeseci Oliver je bio žrtva sustavnog niza zavaravanja i razočaranja: bio je umjetno othranjen. Starješine ubožnice obavještavali su, kako bješe red i navika, općinske starješine o bijedi i izgladnjelosti maloga siročeta. Starješine općine raspitivali su se sa mnogo dostojanstva kod starješina ubožnice da li u »domu« nema kakve žene koja bi Oliveru Twistu mogla pružiti onu okrepu i hranu što mu je tako prijeko potrebna. Starješine ubožnice odgovorili su ponizno da takve žene nema. Nato su općinske starješine velikodušno i čovjekoljubivo stvorile odluku da se Oliver pošalje »na selo« ili, drugim riječima, da ga pošalju u jednu podružnicu ubožnice, udaljenu nekih šest milja, gdje se drugih dvadesetak do tridesetak malih zločinaca koji su se ogriješili o uboški zakon, po cio dan valjalo po podu a da pritom nisu trpjeli od pretrpanosti želuca i navlačenja suvišne odjeće, i to pod roditeljskim nadzorom starije žene koja je primala grešnike, jer je dobivala sedam pensa i pola penija po glavi na sedmicu. Za sedam pensa i pola penija na sedmicu može se priskrbiti za djecu dobra hrana, mnogo se šta može dobiti za sedam pensa i pola penija, dovoljno da dijete pokvari želudac te da se osjeti nelagodno. Ta starija žena bijaše mudra i iskusna: znala je što je dobro za djecu, a imala je i vrlo jasnu predodžbu o tome što je za nju samu dobro. I tako je veći dio tjedne potpore trošila za svoje potrebe, uzimajući za ishranu općinskog naraštaja još manju svotu nego što je prvobitno bilo predviđeno; tako je u najdubljoj nalazila još dublju dubljinu, dokazujući time da ima izvanredan smisao za eksperimentalnu filozofiju.

Svima je poznata priča o jednom drugom eksperimentalnom filozofu koji je postavio sjajnu teoriju o konju koji može živjeti bez hrane, pa je to tako temeljito dokazao da je svoga konja privikao na samo jednu slamku na dan, i sigurno bi mu uspjelo uzgojiti vatrenu bedeviju koju uopće ne bi trebalo hraniti da konj nije uginuo baš dvadeset i četiri sata prije prvog obroka isključivo zračne hrane. Na nesreću po eksperimentalnu filozofiju žene kojoj je Oliver Twist bio izručen, primjena njena sistema urodila bi obično sličnim rezultatom, jer baš u času kad bi koje dijete uspjelo da živi od najmanje količine najslabije hrane, u osam i pol od deset slučajeva podmuklo se dešavalo da se dijete ili razboli od oskudice i zime, ili da zbog nedostatka paske padne u vatru, ili da se kojim nesretnim

slučajem ozlijedi, a u svakom od tih slučajeva bilo je bijedno stvorenje pozvano na drugi svijet, gdje bi se sastalo sa svojim ocem kojega na ovom svijetu nikad nije vidjelo.

Kad bi zgodimice došlo do zanimljivije istrage zbog naprasite smrti ponekoga općinskog djeteta, ili kad bi koje dijete zbog nesmotrenosti bilo ofureno i umrlo prilikom pranja, iako su takvi nesretni slučajevi bili vrlo rijetki (jer se »na selu« sve što je imalo veze s pranjem dešavalo vrlo rijetko), porotnici bi sebi uvrtjeli u glavu da postavljaju nezgodna pitanja, ili bi se općinari uzjogunili i stavljali svoje potpise na neke pismene interpelacije: no takve bezobraštine obuzdali bi vrlo brzo ranarnik i općinski pisar svojim svjedočanstvima; prvi bi obdukcijom ustanovio da u mrtvom tijelu nije ništa našao (što je, dakako, bilo vrlo vjerojatno), a drugi na sve prisizao što god bi općina od njega tražila, jer je bio odan i požrtvovan službenik. Osim toga, od vremena do vremena odbornici bi hodočastili »na selo«, šaljući uvijek dan prije općinskog pisara onamo da najavi njihov dolazak. Kada bi *oni* došli, djeca su izgledala uredna i čista. Pa, šta bi ljudi još htjeli?

Ne može se očekivati da takav sistem »na selu« urodi nekim neobičnim ili bujnim plodom. Kad je Oliveru Twistu bilo devet godina, bio je blijedo i slabašno dijete, ponešto sićušno i svakako slabog obujma. No priroda ili baština predaka obdariše ga zdravim i junačkim duhom koji je, zahvaljujući mršavoj ishrani u tom zavodu, mogao po volji da se razvija i širi, pa bi se možda ovoj okolnosti mogla pripisati činjenica da je uopće i doživio svoj deveti rođendan. No bilo kako mu drago, danas je bio njegov deveti rođendan, i on se nalazio u podrumu za ugljen, u izabranom društvu dva mlada gospodina, koja su poput njega, poslije masnih batina, bila tu zatvorena, jer su se opako drznula da budu gladna, kad je gospođa Mann, dobra domaćica toga doma, bila iznenađena pojavom općinskog pisara gospodina Bumblea, koji se upravo trudio da otvori vratašca na vrtnom ulazu.

»Zaboga, jeste li vi to, gospodine Bumble?« reče gospođa Mann pomolivši glavu kroz prozor, hineći radost i oduševljenje. (»Suzano, dovedi odmah Olivera i ona druga dva derana gore i operi ih!«) »Duše mi, gospodine Bumble, veoma sam sretna što vas vidim!«

Ali je gospodin Bumble bio neotesan i naprasit čovjek, pa tako umjesto da na sličan način odgovori na taj srdačni pozdrav, on snažno prodrma vratašca pa ih cakne nogom kao što samo noga općinskog pisara može da cakne.

»Gospode, pomislite samo«, reče gospođa Mann istrčavši pred kuću, jer su za to vrijeme djeca bila već odstranjena, »tko bi mislio da ću zaboraviti da je kapija iznutra bila zatvorena zasunom — zbog drage dječice! Uđite, gospodine, molim vas, gospodine Bumble, uđite!«

Premda je ovaj poziv bio popraćen naklonom koji bi umekšao srce i samoga crkvenog starješine, općinski se pisar baš nikako nije dao ganuti.

»Smatrate li vi to, gospođo Mann, uljudnim i doličnim vladanjem«, pitao je gospodin Bumble stežući čvršće svoj štap, »puštati općinske službenike da čekaju pred vašom vrtnom kapijom, kad dolaze u općinskom poslu, a u vezi s općinskom siročadi? Jeste li vi toga svjesni da ste, da se tako izrazim, od općine naimenovana i plaćena osoba?«

»Kako ne, gospodine Bumble, baš sam rekla jednom ili dvojici dragih mališana koji vas toliko vole, da ćete vi doći«, odgovori gospođa Mann vrlo ponizno.

Gospodin Bumble mnogo je držao do svoje govorničke vještine i svoje važnosti. Prvom se već podičio, a za drugu je tražio priznanje. Smekšao se.

»Pa dobro, gospođo Mann«, odgovori mirnijim glasom, »možda je tako kako vi kažete, možda. Uđimo, gospođo, Mann, jer ja dolazim u poslu i imam nešto da vam kažem«.

Gospođa Mann uvede općinskog pisara u malu sobu za primanje popločenu opekama, postavi mu stolicu i s nametljivom uslužnošću položi njegov trorogi šešir i štap ispred njega na stol. Gospodin Bumble otare s čela znoj što ga je oblio za hodanja, pogleda samodopadno na svoj trorogi šešir i nasmjehne se. Da, smješkao se: pa i općinski su pisari samo ljudi, i gospodin se Bumble smješkao.

»Nemojte zamjeriti što ću vam sada reći«, raspreda gospođa Mann usrdno slatko. »Dugo ste pješačili, znate, jer inače ne bih to ni spomenula. Dakle, gospodine Bumble, hoćete li da gucnete kapljicu?«

»Ne, ne, — ni kapi«, reče gospodin Bumble odmahujući desnom rukom dostojanstveno ali spokojno.

»Mislim da hoćete«, reče gospođa Mann koja je dobro razumjela glas kojim je odbio njenu ponudu i shvatila gestu kojom je popratio svoje riječi. »Samo maaalu kapljicu sa malo hladne vode i s komadićkom šećera«.

Gospodin Bumble se zakašlja.

»Hajde, samo malu kapljicu«, nagovarala ga je gospođa Mann.

»Šta je to?« raspitivao se općinski pisar.

»Pa, to je ono od čega moram nekoliko kapi da držim u kući, jer to ulijevam dragoj dječici u kavu kad im nije sasvim dobro, gospodine Bumble«, odvrati gospođa Mann otvarajući ugaoni ormar za suđe i vadeći iz njega bocu i čaše. »To je borovica.«

»Zar vi dajete djeci kave, gospođo Mann?« upita Bumble prateći očima zanimljivu proceduru miješanja.

»Bože moj, iako je skupa«, nato će nadglednica. »Znate, gospodine, ne bih mogla gledati kako se djeca muče«.

»Ne«, odgovori gospodin Bumble odobravajući, »ne, to ne biste mogli. Vi ste duša od žene, gospođo Mann. (Ona stavi čašu na stol.) Prvom zgodnom prilikom spomenut ću to članovima odbora, gospođo Mann. (On privuče čašu k sebi.) Vi gajite majčinske osjećaje, gospođo Mann.« (Promiješao je borovicu i vodu.)

»S veseljem pijem u vaše zdravlje, gospođo Mann«, reče gospodin Bumble te ispi polovicu čaše.

»A sada o poslu«, reče općinski pisar, vadeći kožnu lisnicu. »Djetetu koje je kršteno imenom Oliver Twist danas je devet godina«.

»Bog ga blagoslovio!« upadne mu u riječ gospođa Mann trljajući lijevo oko okrajkom pregače.

»I unatoč ponuđenoj nagradi od deset funti, koja je poslije povišena na dvadeset funti, unatoč izvanrednom i, mogao bih reći, natprirodnom nastojanju sa strane ove općine«, reče Bumble, »nikada nismo mogli otkriti tko je njegov otac, ili boravište, ime ili stalež njegove majke!«

Gospođa Mann u čudu digne ruke, ali poslije kratka razmišljanja nadometne: »Pa, kako to da onda uopće ima neko ime?«

Općinski se pisar sav nadme od silna ponosa i reče: »Ja sam ga izmislio«.

»Vi, gospodine Bumble?«

»Ja, gospođo Mann! Mi svojoj nahočadi nadijevamo imena po abecednom redu. Posljednje je bilo S — i ja sam dijete nazvao Swubble. Ovo je bilo T, i ja sam ga nazvao Twist.

Sljedeće koje dođe bit će Unwin, a zatim Vilkins. Imam u pripremi sva imena do kraja abecede, pa kad dođemo do slova Z, početak ćemo opet iznova«.

»Pa vi ste pravi pravcati književnik, gospodine Bumble!« reče gospođa Mann.

»Hm, hm«, zanjunjori općinski pisar, očito polaskan tom pohvalom. »Možda i jesam — možda i jesam, gospođo Mann!« Popije ostatak borovice s vodom i nadoveže: »Budući da je Oliver sada suviše velik da i dalje ostane ovdje, odbor je odlučio da ga uzme natrag u dom, i ja sam došao da ga povedem onamo, i zato mi ga odmah pokažite«.

»Idem smjesta po njega«, reče gospođa Mann i u tu svrhu napusti odaju. I Oliver, pošto su mu skinuli vanjsku naslagu prljavštine koja mu se lijepila po licu i rukama, koliko se to već moglo ostrugati jednim pranjem, bio je po svojoj dobrohotnoj zaštitnici dopraćen u sobu.

»Pokloni se gospodinu, Olivere«, reče gospođa Mann.

Oliver se pokloni općinskom pisaru, koji je sjedio na stolici, i trorogom šeširu na stolu.

»Olivere, hoćeš li poći sa mnom?« upita gospodin Bumble dostojanstvena glasa.

Oliver je upravo htio reći da bi najpripravnije pošao s kime god bilo, kad je, pogledavši uvis, primijetio gospođu Mann koja se smjestila iza pisareve stolice i bijesna licu prijetila mu stisnutom pesnicom. Odmah je shvatio tu opomenu, jer je ta pesnica i odveć često dolazila u dodir s njegovim tijelom a da to sjećanje sada na njega ne bi proizvelo najdublji dojam.

»Hoće li *ona* poći sa mnom?« pitao je Oliver.

»Neće, ona ne može«, odvrati gospodin Bumble, »no ona će te katkada posjećivati«.

To je za dijete bila velika utjeha. No premda je Oliver bio veoma mlad, bio je toliko pametan da se pretvara kao da silno žali što odlazi. Djetetu nije bilo nimalo teško da svoje oči zalije suzama. Glad i nedavno zlostavljanje uvelike će ti pomoći da po volji zaplačeš, i Oliver je zbilja veoma prirodno zaplakao. Gospođa ga je Mann grlila i ljubila i dala mu, a to je Oliver mnogo više želio, komad kruha s maslacem, da se ne bi pri dolasku u ubožnicu činilo da je odveć gladan. S kriškom kruha u ruci i s općinskom kapom od smeđeg sukna na glavi, gospodin je Bumble odveo Olivera iz toga bijednog doma u kojem nijedna dobra riječ, nijedan blagi pogled nisu nikada ublažili sumornost njegova prvog djetinjstva. Pa ipak, kada se iza njega zatvorila kapija, bolna tuga obuze njegovo dječje srce. Koliko god bili kukavni njegovi mali supatnici koje je ostavljao za sobom, ipak su bili jedini prijatelji koje je ikad poznavao, i prvi put osjećaj da je sasvim sam u tom velikom svijetu obuze njegovo srce.

Gospodin je Bumble produžio velikim koracima, a mali Oliver, držeći se grčevito zlatom opšivenog posuvratka njegova rukava, zapitkivao bi poslije svake četvrtine milje da li će biti »skoro ondje«. Na ta je pitanja gospodin Bumble davao vrlo kratke i otresite odgovore, jer je kratkotrajna blagost, koju borovica pomiješana s vodom izaziva u ponekim srcima, za to vrijeme već ishlapila, pa je opet bio općinski pisar.

Oliver još nije ni četvrt sata bio unutar zidova uboškog doma, pa je baš čas prije smazao drugu krišku kruha, kad se gospodin Bumble, koji ga je povjerio brizi neke stare žene, vrati i, rekavši mu da je večeras odborska sjednica, saopći da su odbornici naredili da im se odmah javi.

Nemajući vrlo jasnu predodžbu o tome što je to odbor, Oliver je donekle bio prenerađen tom viješću i u dvoumici da li da plače ili da se smije. Nije međutim imao kada da o tome razmišlja, jer ga je gospodin Bumble klopnuo štapom po glavi, da ga razbudi, a potom po leđima, da ga požuri, a onda ga, zapovjedivši mu da ga slijedi, odveo u prostra-

nu okrečenu sobu, gdje je desetak dežmekaste gospode sjedilo za okruglim stolom, a na počasnom mjestu bio ustoličen u naslonjaču, ponešto višem od ostalih, naročito tust gospodin vrlo obla i crvena lica.

»Pokloni se odboru«, reče Bumble. Oliver otare dvije — tri preostale suze i, ne znajući što je to odbor, a videći samo stol, srećom se pokloni u tom pravcu.

»Kako se zoveš, dječače?« upita gospodin u visokom naslonjaču.

Oliver je bio prestravljen vidjevši toliku gospodu i sav protrne, a općinski ga pisar odostrag još jedanput mlatne, i zato dječak udari u plač, a na to neki gospodin u bijelom prsluku reče da je budala, a to je bio zaista izvrstan način da ga ohrabri i ulagodi.

»Dječače«, reče gospodin u visokom naslonjaču, »slušaj što ću ti reći! Pretpostavljam da znaš da si siroče?«

»A šta je to, gospodine?« upita Oliver.

»Dječak je zbilja budala kao što sam i mislio«, reče gospodin u bijelom prsluku vrlo odlučnim glasom. Ako je pripadnik jedne klase obdaren intuitivnim shvaćanjem ostalih članova jedne te iste rase, gospodin u bijelom prsluku imao je bez sumnje sve uvjete da u toj stvari izrekne mišljenje.

»Tiho!« reče gospodin koji je prvi govorio. »Ti znaš da nemaš ni oca ni majke i da se za tvoj odgoj brine općina, je li tako?«

»Jest, gospodine«, odvrati Oliver gušeći se u gorkim suzama.

»Zašto plačeš?« upita gospodin u bijelom prsluku. I zaista je to bilo vrlo neobično. Zašto dijete plače?

»Nadam se da se svake večeri moliš bogu?« reče neki drugi gospodin osornim glasom, »i da se kao pravi kršćanin moliš za ljude koji te hrane i vode brigu o tebi«.

»Da, gospodine«, promuca dječak. Gospodin koji je posljednji govorio nesvjesno je rekao istinu. Bilo bi to vrlo lik na kršćanina, i to na izvanredno dobra kršćanina, da se Oliver molio za ljude koji ga hrane i vode brigu o *njemu*. No on se nije molio. On toga nije činio, jer ga tome nitko nije učio.

»Dakle, došao si ovamo zbog svoga odgoja i da izučiš neki koristan zanat«, reče onaj gospodin rumena lica u visokom naslonjaču.

»I tako ćeš sutra u šest sati izjutra početi grebenati kučinu«, nadometne onaj mrzovoljasti gospodin s bijelim prslukom.

Za obje te blagodati, sadržane u jednoj jedinoj priprostoj manipulaciji s kučinama, Oliver je po uputi općinskog pisara zahvalio dubokim poklonom; a onda ga brže-bolje otpremiše do velike prostorije gdje je na bijednom i tvrdom ležaju jecao sve dok nije usnuo. Divne li ilustracije blagih zakona ove povlaštene zemlje gdje ubogarima dopuštaju da legnu na počinak!

Jadni Oliver! Dok je ležao u blagom snu ne znajući ni za što oko sebe, nije ni najmanje mislio na to da je odbor baš toga istog dana donio odluku koja je imala da izvrši najhitniji utjecaj na cijelu njegovu budućnost. Ali je odluka bila donesena. I to ova:

Članovi toga odbora bili su vrlo mudri, dubokoumni, filozofski nastrojeni ljudi, i kad su počeli da svoju pažnju svraćaju na uboški dom, odmah su pronašli ono na što priprosti ljudi ne bi nikada nadošli — da ga siromasi vole! To je bilo pravo javno zabavište za siromašnije klase društva; gostionica u kojoj se ne plaća, besplatan doručak, ručak, užina i večera preko cijele godine; od opeka i žbuke stvoreni raj gdje je rad bio nepoznat, a vrijeme se provodilo u šali i zabavi. »Ono!« rekoše odbornici pogledavši se mudro i domiš-

ljato, »mi smo oni pravi koji će to ispraviti, mi ćemo tome začas stati na kraj!« I tako oni utvrdiše pravilo po kojem će svi ubogari moći birati između dvoga (jer oni nipošto ne *prisiljavaju*, o ne!); ili da u domu postepenim postupkom umru od gladi ili da budu brzim postupkom najureni. Imajući to u vidu sklopili su ugovor s upravom vodovoda da osigura neograničenu količinu vode, a s veletrgovcem žitom da od vremena do vremena nabavi male količine zobenog brašna, pa su na dan izdavali tri obroka vodenaste zobene kaše, dva puta na tjedan po glavicu luka, a nedjeljom po jedan kruščić. Izradili su još svu silu drugih mudrih i čovjekoljubivih pravila u vezi sa ženama, što je nepotrebno ovdje ponavljati, dobrostivo su se latili posla da rastave ubogarske bračne drugove, jer bi sudske brakorazvodne parnice iziskivale odveć velike izdatke, i umjesto da prisile muža da izdržava porodicu, kako je to dotada činio, oduzeli su mu porodicu i učinili ga neženjom! Ne može se kazati koliko bi molitelja iz svih društvenih slojeva nagrnulo pod ovim dvjema posljednjim pretpostavkama da nisu bile vezane uz obitavanje u uboškom domu, no to su bili oštroumni ljudi koji su se pobrinuli da preduhitre takve poteškoće. Potpora je bila neodjeljiva od uboškog doma i zobene kaše, a toga su se ljudi plašili.

Za prvih šest mjeseci poslije doseljenja Olivera Twista, sistem se provodio punom parom. Isprva je to bilo skopčano sa mnogo troškova, jer su se računi vlasnika pogrebnog zavoda množili i jer je postalo potrebno da se odjeća ubogara sužava, budući da je poslije jednog ili dva tjedna dijetne ishrane zobenom kašom postala preširoka i lepršala po njihovim iscrpenim i iznurenim tjelesima. No kao što se smanjivao broj stanara u ubožnici, tako su mršavjeli i ubogari, a odbornici su bili ushićeni.

Prostorija u kojoj su se dječaci hranili bila je velika kamena odaja s bakrenim kotlom, iz kojeg im je nadglednik, privezavši sebi pregaču u tu svrhu, uz pomoć jedne ili dviju žena, velikom žlicom vadio zobenu kašu, kad bi došlo vrijeme da se jede; od te smjese dobivao bi svaki dječak po jedan čanak i ništa više — osim u svečanim zgodama, kad bi osim toga dobivao još i dvije i četvrt unce kruha. Zdjele nije nikada trebalo prati, jer su ih dječaci svojim žlicama toliko strugali dok ne bi opet zablistale, a kad bi završili taj posao (koji nikada ne bi dugo trajao, jer zdjelice nisu bile mnogo veće od samih žlica), oni bi sjedili i piljili u kotao sa tako požudnim pogledima kao da bi prožderali i same opeke kojima je bio ozidan, sišući za to vrijeme marljivo i ustrajno prste, s namjerom da se domognu svake mrvice zobene kaše koja bi slučajno prsnula. Dječaci obično imaju izvrstan tek. Tri su mjeseca Oliver Twist i njegovi drugovi podnosili strašne muke polaganog umiranja od gladi; naposljetku postadoše tako proždrljivi i podivljali da je jedan dječak, koji je za svoje godine bio visoka rasta a nije bio navikao na takav postupak (jer mu je otac nekoć imao malu prčvarnicu), svojim drugovima zlokobno natuknuo da će, nažalost, jedne noći morati pojesti dječaka koji kraj njega spava, a koji je slučajno bio slabašno mladunče, ukoliko ne bi dobio još ijedan kotlić zobene kaše *per diem*.[1] Iz njegova pogleda izbijala je pomamna glad, i oni su mu mučke i bezuvjetno vjerovali. Sastade se vijeće i baciše kocke tko će večeras poslije jela stupiti pred lice nadglednika i zatražiti još hrane, a kocka pade na Olivera Twista.

Dođe veče i dječaci posjedaše na svoja mjesta, nadglednik u kuharskoj uniformi stade uz kotao, a njegove ubogarske pomoćnice postaviše se iza njega; kaša je bila razdijeljena, i za mršavu večericu izrečena je duga molitva zahvalnica. Zobene je kaše nestalo, a dječaci su međusobno šaputali i namigivali Oliveru, dok su ga njegovi najbliži susjedi gurkali u rebra. Kao pravo dijete, izbezumljen od gladi, bio je nepromišljen u svojoj nevolji. Ustade

[1] *Per diem* — na dan. *(Prev.)*

od stola i sa zdjelom i žlicom u rukama pođe prema nadgledniku i, ponešto zastrašen vlastitom smjelošću, reče:

»Molim, gospodine, htio bih još malo!«

Nadglednik je bio debeo i zdrav čovjek, ali je sada problijedio. Zaprepašten od čuda, zurio je nekoliko časaka u maloga buntovnika, a onda se stao grčevito hvatati kotla da ne bi pao. Pomoćnice obamriješe od čuda a dječaci od straha.

»Šta?!« najposlije izusti nadglednik klonulim glasom.

»Molim, gospodine«, odvrati Oliver, »htio bih još malo!«

Nadglednik zamahne kutlačom, tresne je Oliveru o glavu, zatim ga objema rukama prignječi k sebi i snažnim krikom zovne općinskog pisara.

Odbornici su velevažno zasjedali u tajnoj sjednici, kad gospodin Bumble upade u sobu u najvećem uzbuđenju i, obrativši se gospodinu u visokom naslonjaču, reče:

»Gospodine Limbkins, oprostite, molim vas, — Oliver Twist tražio je još!« Svi su protrnuli. Na svim se licima odražavalo zgražanje.

»Tražio još!« reče gospodin Limbkins. »Smirite se, Bumble, i odgovorite mi jasno. Jesam li dobro razumio da je on tražio još, pošto je pojeo večeru koja ga ide po propisu?«

»Da, gospodine«, odvrati Bumble.

»Taj će dječak svršiti na vješalima«, reče gospodin u bijelom prsluku, »znam da će završiti na vješalima«.

Nitko nije pobijao mišljenje toga gospodina. Zametnu se živa diskusija. Smjesta je izdana zapovijed da se Oliver stavi u pritvor, a sutradan prilijepiše oglas izvana na kućna vrata, u kojem se obećava nagrada od pet funti svakome tko preuzme Olivera Twista od općine. Drugim riječima, nudili su pet funti zajedno s Oliverom Twistom svakom muškarcu ili ženi, kojima bi bio potreban šegrt za bilo koji zanat, posao ili zvanje.

»Nikada u svom životu nisam ni u što tako čvrsto vjerovao«, rekao je gospodin u bijelom prsluku sljedećeg jutra kad je pokucao na kapiju i čitao taj oglas, »nikada u svom životu nisam ni u što tako čvrsto vjerovao kao što vjerujem da će taj deran svršiti na vješalima!«

Namjeravajući u nastavku pokazati da li je taj gospodin u bijelom prsluku bio u pravu ili ne, možda bih! umanjio zanimljivost ove pripovijesti (pretpostavljajući da je uopće zanimljiva), kad bih već sada dao naslutiti da li je Oliver Twist završio svoj život nasilnom smrću ili nije.

III. POGLAVLJE

PRIČA KAKO OLIVER TWIST UMALO ŠTO NIJE DOBIO NAMJEŠTENJE KOJE NE BI BILO SINEKURA

Još tjedan dana otkako je počinio bezbožno i pogano nedjelo da traži još malo, Oliver je ostao pod strogom paskom zatvoren u mračnoj samici, kamo je po mudroj i milostivoj odluci odbornika bio otpremljen. U prvi se mah čini da ne bi bilo tako neopravdano zamisliti da bi on, osjetivši dolično poštovanje prema prognozi gospodina u bijelom prsluku, jedanput zauvijek potkrijepio njegove proročanske sposobnosti, pričvrstivši jedan kraj svoga rupca o čavao na zidu, a drugi sebi oko vrata. Međutim je izvršenje toga djela sprečavala jedna okolnost, naime da su džepni rupci proglašeni luksuznim predmetima, za sve vijeke uklonjeni ispred nosova ubogara, i to po izričitoj, svečano izdatoj i proglašenoj, svojeručno potpisanoj i pečatom potvrđenoj zapovijedi odborskog vijeća. A još je veća zapreka bila u tome što je Oliver bio tako mlad i djetinjast. On je cijeli dan samo gorko plakao, a kad bi se spustila zloguka noć, skutrio bi se u kut i pokušavao da spava: ovda-onda trgnuo bi se iza sna i drhtao, i pripijajući se sve bliže uza zid kao da je nastojao da i u toj hladnoj i tvrdoj površini osjeti neku zaštitu od mračne sumornosti i osamljenosti koje su ga okružavale.

Neka neprijatelji »sistema« ne misle da su Oliveru za njegove čamotinje bile uskraćene blagodati gibanja, zadovoljstvo društva i korist vjerske utjehe. Što se tiče gibanja — bilo je divno hladno vrijeme i njemu je bilo dopušteno da se svakog jutra pere pod šmrkom u kamenom popločenu dvorištu, a u prisutnosti gospodina Bumblea, koji je pazio da dječak ne nazebe i čestom upotrebom svoga štapa izazivao u njegovu tijelu osjećaj vatrenog strujanja; što se tiče društva — odvodili bi ga svakog drugog dana u dvoranu gdje su dječaci ručavali i tamo ga, u njihovu društvu, opomene i primjera radi, šibali; a da mu nikako ne uskrate korist vjerske utjehe, tjerali bi ga udarcima noge svake večeri kad je bilo vrijeme za molitvu u istu odaju gdje mu je bilo dopušteno da okrijepi duh zajedničkom smjernom molitvom dječaka, koja je sadržavala po ovlaštenju odbora umetnuti dodatak, a kojom su zaklinjali boga da ih učini dobrima, kreposnima, zadovoljnima i poslušnima i da ih očuva od grijeha i poroka Olivera Twista, koji je u molitvi sasvim jasno bio prikazan kao stvorenje koje se nalazi pod isključivim okriljem i zaštitom zlih moći, kao izravni potomak samoga vraga.

Dok su se Oliverove prilike tako povoljno i utješno razvijale, desilo se jednog jutra da je dimnjačar gospodin Gamfield upravo krenuo niz glavnu ulicu, duboko razmišljajući o putu i načinu kako da plati stanoviti zaostatak najamnine zbog koje mu je stanodavac stao već pomalo dodijavati. Ni uz najoptimističniju kalkulaciju s raspoloživim sredstvima gospodin Gamfield ne bi smogao svotu od ciglih pet funti; i u nekom aritmetičkom očaju naizmjence je mrcvario svoj mozak i svoga magarca, kadli mu pri prolazu pored uboškog doma oči zapnu za oglas na kapiji.

»Oh-ho!« reče gospodin Gamfield magarcu.

Magare je bilo utonulo u duboke misli, bilo je po svoj prilici radoznalo hoće li mu usud dodijeliti koji listak kelja, kad se bude riješilo onih dviju vreća čađe kojima su kola bila natovarena, i zato je, ne obaziruć se na zapovijed, klipsalo dalje.

Gospodin Gamfield bijesno prokune magarca najprije općenito, a onda napose njegove oči, i potrčavši za njim mlatne ga po glavi toliko žestoko da bi takav udarac razmrskao svaku drugu lubanju osim magareće. Onda snažno pritegne uzde, da mu se žvala duboko zasjekla, podsjećajući ga blago da nije svoj gospodar, i pošto ga je tim sredstvima uspio okrenuti, još jedanput ga udari po glavi da bi ga omamio. Htio ga je naime okrenuti, a kad ga je okrenuo, pristupio je kapiji i pročitao oglas.

Gospodin u bijelom prsluku stajaše kraj vrata, držeći ruke na leđima, pošto je prethodno u odborskoj dvorani objasnio neke svoje dubokoumne misli. Kako je prisustvovao malom natezanju između gospodina Gamfielda i njegova magarca, veselo se osmjehnuo, pošto je ovaj pristupio da pročita oglas, jer je odmah uočio da je gospodin Gamfield gazda kakav je potreban Oliveru Twistu. Gospodin Gamfield također se smješkao dok je pomno čitao obavještenje, jer je pet funti bila svota koju je upravo želio. A što se tiče dječaka koji mu se stavlja na teret, gospodin Gamfield je, poznavajući prehranu u ubožnici, dobro znao da će to biti zgodan, malešan primjerak koji će moći da se uvlači u kamin. I tako je ponovo od početka do kraja sricao oglas, a zatim, mašivši se u znak poniznog poštovanja svoje krznene kape, oslovio gospodina u bijelom prsluku:

»Ovaj dječak ovdje, gospodine, kojeg općina kani dati u šegrte«, započne gospodin Gamfield.

»No, dragi čovječe«, reći će gospodin u bijelom prsluku osmjehujući se milostivo, »pa što je s njim?«

»Ako općina želi da on izuči lak i ugodan zanat u dobrom i poštenom dimnjačarskom poslu«, reče gospodin Gamfield, »meni treba šegrt i spreman sam da ga uzmem.«

»Uđite«, reče gospodin u bijelom prsluku. Gospodin Gamfield, pošto je malo zaostao da bi magarca još jedanput lupio po glavi i pritegnuo mu žvala, opomenuvši ga tako da ne pobjegne za njegova izbivanja, uđe s gospodinom u bijelom prsluku u sobu gdje ga je Oliver prvi put ugledao.

»To je ružan zanat«, reče gospodin Limbkins kad je Gamfield ponovo izrazio svoju želju.

»Bilo je slučajeva da su neki dječaci zaglavili u dimnjacima«, reče neki drugi gospodin.

»To vam je zato što su slamu nakvasili prije nego će je potpaliti da bi dječake, kako se ono kaže, domamili natrag«, reče Gamfield. »To se samo dimi, a sve bez vatre; a od dima nema hasne, ama baš nikakve, i dječaci vam neće dolje, i dim ih samo uspavljuje, da, a to oni baš vole. Dječaci vam imaju vraški tvrde tikve, da i lijenčine su oni, da, i ništa nije bolje od fine vatrice, da, moja gospodo, pa da vidite kako ptičice onda polete niz dimnjak, da, a to je i dobro djelo, jer ako su im kraci negdje zapeli u dimnjaku, vatrica im već daje snage da se iskoprcaju.«

Činilo se da je to objašnjenje gospodina u bijelom prsluku uvelike razveseljavalo, ali je gospodin Limbkins jednim pogledom ubrzo obuzdao njegovo veselje. Odbornici zatim uzeše razgovarati između sebe, ali tako tiho da su se čule samo riječi »ušteda na izdacima«, »treba dobro pogledati račune« i »treba izdati štampani izvještaj«, a razumljive samo zato što su ih vrlo često i vrlo naglašeno ponavljali.

Naposljetku se šaputanje stiša, i pošto odbornici opet zauzeše svoja sjedišta i svoje dostojanstveno držanje, gospodin Limbkins reče:

»Razmotrili smo vašu ponudu i ne možemo je prihvatiti.«

»Baš nikako«, reče gospodin u bijelom prsluku.

»Ne, nipošto«, nadometnuše ostali članovi.

Budući da se gospodin Gamfield slučajno kinjio zbog glupe optužbe da su zbog njega smrtno postradala tri ili četiri dječaka, pade mu na um — nisu li možda odbornici iz nekoga nerazjašnjivog hira utuvili u glavu da bi ta nevažna okolnost morala utjecati na njihov postupak. A da jesu, to onda ne bi bilo nikako nalik na njihov općeniti način poslovanja; pa ipak, budući da nije naročito želio da nanovo oživi te glasine, uze gužvati kapu i polako se udalji od stola.

»Dakle nećete da mi ga date, gospodo?« upita gospodin Gamfield, oklijevajući na pragu.

»Ne«, otpovrnu gospodin Limbkins, »vaš je posao u najmanju ruku vrlo neprijatan, pa mislimo da biste se mogli zadovoljiti i sa manjom nagradom nego što smo je mi raspisali.«

Lice gospodina Gamfielda razvedrilo se kad se jednim skokom vratio k stolu i upitao:

»Pa, koliko dajete, gospodo? Hajde, ne budite tako škrti prema jednom golji! Koliko dajete?«

»Rekao bih da su tri funte i deset i previše«, reče gospodin Limbkins.

»Za deset šilinga previše«, nato će gospodin u bijelom prsluku.

»Hajde«, reče Gamfield, »recite četiri funte, milostiva gospodo! Neka bude četiri funte, i vi ste ga se za sve vijeke otarasili. E, tako!«

»Tri funte i deset«, ponovi gospodin Limbkins odlučno.

»Hajde, gospodo, da se nagodimo«, zaintači Gamfield. »Tri funte i petnaest.«

»Ni novčića više«, glasio je odlučni odgovor gospodina Limbkinsa.

»Ama baš ste škrti prema meni, gospodo«, reče Gamfield kolebajući.

»Ah, koješta!« reče gospodin u bijelom prsluku. »Bio bi jeftin i bez ikakve nagrade. Uzmite ga, glupi čovječe! Dječak je kao stvoren za vas. Pokatkad su mu potrebne batine; a za prehranu nećete morati da mnogo trošite, jer otkad se rodio, nisu mu još nikad pretovarili želudac. Ha, ha, ha!«

Gospodin Gamfield prepredeno pogleda sva lica oko stola; primijetivši da su sva nasmiješena, malo pomalo i njegovo se lice razvedri osmijehom. Posao je bio zaključen i gospodin Bumble odmah upućen da još istoga popodneva otpremi Olivera Twista sa svjedodžbom do mjesnog suca gdje će sve biti ovjerovljeno i zapečaćeno.

Da bi se to izvršilo, pustili su malog Olivera na njegovo najveće čudo iz tamnice, zapovjedivši mu da obuče čistu košulju. Tek što je svršio s tim neobičnim gombanjem, gospodin Bumble svojeručno mu donese zdjelu zobene kaše i blagdanski dodatak od dvije unce i jedne četvrtine kruha; ugledavši to, Oliver bolno zaplače, misleći, ne bez razloga, da

je odbor sigurno zaključio da ga u neku korisnu svrhu zakolju, jer ga inače ne bi počeli tako kljukati.

»Nemoj da ti se zacrvene oči, Olivere, već pojedi svoj obrok i budi zahvalan«, reče gospodin Bumble sa značajnom gordošću. »Treba da postaneš šegrt, Olivere«.

»Zar šegrt, gospodine?« Oliver će dršćućim glasom.

»Da, Olivere«, reče gospodin Bumble. »Blaga i dobrostiva gospoda koja su ti kao otac i majka, Olivere, umjesto onih koje nemaš, spremaju se da te učine šegrtom i da te postave na vlastite noge, premda to općinu stoji tri funte i deset! — sto i četrdeset sikspensa! — i sve to za zločesto siroče koje nitko ne voli.«

Kad je gospodin Bumble zašutio, da predahne pošto je strasnim glasom održao taj govor, niz lice jadnog djeteta potekoše suze, i ono gorko zaplaka.

»Hajde«, reče gospodin Bumble nešto manje gordim glasom, jer je godilo njegovu ponosu što je mogao primijetiti učinak svoje rječitosti, »hajde Olivere, otari oči okrajkom rukava, nemoj da ti suze kaplju u zobenu kašu; vrlo je glupo što činiš, Olivere.« Zaista je bilo glupo, jer je u toj kaši bilo već dosta vode.

Na putu u sudnicu gospodin je Bumble upućivao Olivera kako ne treba ništa drugo da čini nego da se pokaže vrlo sretan i da kaže, kad ga gospodin bude pitao želi li postati šegrtom, da to, dakako, veoma želi. Oliver obeća da će oba naloga izvršiti, to više što mu je gospodin Bumble dao naslutiti da je teško reći šta će se sve s njim dogoditi ako bilo u jednom ili drugom slučaju učini kakav propust. Kad su došli u pisarnicu, zatvorili su ga sasvim sama u neku sobicu, pošto ga je gospodin Bumble opomenuo da ostane tamo dok ne dođe po njega.

Dok je tu čekao, dječaku je od uzbuđenja srce lupalo. Poslije pola sata gospodin Bumble pomoli kroz vrata glavu neukrašenu trorogim šeširom pa će glasno:

»No, dragi Olivere, pođi gospodinu!« Rekavši to, gospodin se Bumble namršti i pogledom punim prijetnje nadometne prigušenim glasom: »Upamti dobro što sam ti rekao, mali lupežu!«

Poslije ovog ponešto protuslovnog tituliranja Oliver je tupo zurio u lice gospodina Bumblea koji je spriječio bilo kakvu, primjedbu, jer ga je smjesta odveo u pokrajnju sobu, vrata koje bijahu otvorena. Bila je to prostrana soba s velikim prozorom, a za pisaćim stolom sjedila su dva stara gospodina napudranih glava, od kojih je jedan čitao novine, a drugi uz pomoć naočari uokvirenih kornjačevinom proučavao komadićak pergamenta što je ležao pred njim. S jedne strane stajao je pred pisaćim stolom gospodin Limbkins, a s druge gospodin Gamfield, djelomično oprana lica, dok su se dva — tri muškarca osorna izgleda, u posuvraćenim čizmama, vrzmala po odaji.

Stari gospodin s naočarima malo je dremuckao nad onim komadićkom pergamenta, te je nastala kratka stanka pošto je gospodin Bumble postavio Olivera pred stol.

»Evo dječaka, vaše gospodstvo«, reče gospodin Bumble.

Stari gospodin koji je čitao novine načas digne glavu i povuče drugoga starog gospodina za rukav, našto se potonji stari gospodin probudi.

»O, je li to onaj dječak?« upita stari gospodin.

»On glavom, gospodine«, odvrati gospodin Bumble. »Pokloni se sucu sinko«.

Oliver se pribere i pokloni se što je ljepše umio. Upiljivši oči u sučevu vlasulju, pitao se u čudu da li se svi suci rađaju s takvom bijelom stvari na glavi pa su baš zbog toga i postali suci.

»No«, reče stari gospodin, »nadam se da voliš dimnjačariti?«

»Lud je za tim, vaše gospodstvo«, odgovori Bumble, potajno uštinuvši Olivera da bi mu time natuknuo kako će za nj biti najbolje da to ne porekne.

»I *želi* postati dimnjačar, je li?« propitkivao se stari gospodin.

»Kad bismo ga sutra dali u kakav drugi zanat, on bi smjesta pobjegao, vaše gospodstvo«, odvrati Bumble.

»A taj čovjek ima da postane njegov gazda... Vi, gospodine, vi ćete dobro s njim postupati, hraniti ga i sve ostalo, je li?« pitao je stari gospodin.

»Kad velim da hoću, onda je dosta rečeno«, odvrati Gamfield otresito.

»Imate oštar jezik, prijatelju, no čini se da ste pošten i iskren čovjek«, reče stari gospodin okrećući naočari u pravcu čovjeka koji se natjecao za Oliverovu nagradu a njegovo je lopovsko lice bila štampana svjedodžba okrutnosti. No sudac je bio napol slijep i napol podjetinjio, pa se prema tome od njega nije moglo očekivati da opazi ono što su drugi primjećivali.

»Nadam se da jesam, gospodine«, reče gospodin Gamfield pogledajući pakosno ispod oka.

»Ne sumnjam, prijatelju, da to jeste«, odvrati stari gospodin natičući naočari malo bolje na svoj nos i pogledom tražeći tintarnicu.

To je bio sudbonosan čas za Oliverovu budućnost. Da se tintarnica nalazila na mjestu gdje je stari gospodin mislio da se nalazi, on bi umočio pero i potpisao svjedodžbu o šegrtskom osposobljenju, a Olivera bi brže-bolje odvukli sa sobom. No budući da se slučajno nalazila tik pred njegovim nosom, desilo se, sasvim prirodno, da ju je pogledima tražio posvuda po svom stolu a da je nije našao, pa budući da je tražeći tako slučajno pogledao ravno ispred sebe, pogled mu je pao na blijedo i prestravljeno lice Olivera Twista, koji je unatoč Bumbleovim prijekornim pogledima i štipanju promatrao ogavno lice svoga budućeg poslodavca s izrazom strave i užasa, te ni napol slijepi sudac nije mogao a da ne opazi što se zbiva u duši djeteta.

Stari se gospodin trgne, odloži pero, pogledajući od Olivera na gospodina Limbkinsa koji je pokušavao da šmrkne iz burmutice veselo i bezbrižno kao da se nije ništa dogodilo.

»Sinko«, reče stari gospodin nagnuvši se preko stola, a Oliver se lecnu pri zvuku toga glasa, što mu se može oprostiti, jer je ta riječ bila vrlo blago izrečena, a čovjek se straši kad čuje nešto na što nije navikao. Stoga je sav ustreptao i briznuo u plač.

»Sinko«, reče stari gospodin, »sasvim si problijedio i kao da se bojiš. Što ti je?«

»Pisaru, stanite malo podalje od njega«, reče drugi stari gospodin, odloži novine i nagne se naprijed, očito zainteresiran. »A sad, mali, reci nam što se desilo, i ne boj se!«

Oliver padne na koljena i kršeći ruke stade ih zaklinjati da zapovjede neka ga vrate u samicu — da ga muče glađu — da ga biju ako im je po volji — samo neka ga ne pošalju s ovim strašnim čovjekom.

»Zaista«, reče gospodin Bumble dižući ruke i prevrćući očima dirljivo dostojanstveno, »zaista, od svih prepredenih i zlonamjernih sirotana koje sam ikada vidio, ti si, Olivere, bestidno — pokvaren!«

»Jezik za zube, pisaru!« reče onaj drugi stari gospodin kad je gospodin Bumble dao sebi oduška tim složenim pridjevom.

»Molim, vaše gospodstvo?« reče gospodin Bumble ne vjerujući svojim ušima, »je li vaše gospodstvo meni nešto reklo?«

»Da — jezik za zube!«

Gospodin Bumble od čuda se sav zapanjio. Jednom općinskom pisaru da netko zapovjedi neka drži jezik za zubima! Pa to je moralna revolucija!

Stari gospodin s naočarima obrubljenim kornjačevinom pogleda svoga kolegu, značajno kimnuvši glavom.

»Uskraćujemo ovjerovljenje ove svjedodžbe!« nato će stari gospodin odgurnuvši pergamenat.

»Nadam se«, promuca gospodin Limbkins, »nadam se da sud neće na temelju nepotvrđenog iskaza jednog nedoraslog djeteta doći do uvjerenja da je upravni odbor uboškog doma nepošteno postupao?«

»Ovaj sud nije pozvan da se izjašnjava o toj stvari«, reče drugi stari gospodin oštrim glasom. »Odvedite dječaka natrag u uboški dom i postupajte s njim dobro. Čini se da mu je to i potrebno.«

Iste je večeri gospodin u bijelom prsluku vrlo odlučno i odrešito ustvrdio da će Olivera ne samo objesiti, nego će mu osim toga rasporiti trbuh i raščetvoriti ga. Gospodin je Bumble nujno i tajanstveno kimao glavom i rekao da mu želi dobro, našto je gospodin Gamfield izrazio želju da bi ga dodijelili njemu, pa se činilo, da je ta želja, premda se on u većini stvari slagao s općinskim pisarom, sasvim oprečna onoj prvoj.

Sljedećeg jutra javnost je ponovo bila obaviještena da se Oliver Twist »iznajmljuje«, te da će se svakom onom koji ga ushtjedne uzeti isplatiti pet funti.

IV. POGLAVLJE

POŠTO MU JE PONUĐENO NAMJEŠTENJE,
OLIVER PRVI PUT ULAZI U JAVNI ŽIVOT.

Kad se u slavnim porodicama za dorasla mladića ne može ishoditi neko unosno namještenje, bilo na temelju kakva posjeda budućih dohodaka, ostavštine ili čega drugog, vrlo je uobičajeno da ga pošalju na more. Upravni je odbor, povodeći se za tako mudrom i korisnom praksom, vijećao o tome da se Oliver Twist ukrca na kakav trgovački brodić s kakvom prikladnom, nezdravom lukom kao odredištem, što se samo po sebi nameće kao najbolje što bi se s njime moglo učiniti; jer sva je prilika da će ga kapetan jednog dana poslije ručka, u naletu veselog raspoloženja ili batinama dotući ili mu željeznom prečkom prosuti mozak, jer su takve zabavice — kako je općenito dobro poznato — vrlo omiljela i uobičajena razonoda među gospodom pomorskim kapetanima. Što se dulje odbornicima ukazivao taj slučaj s tog stanovišta, to su se veće činile mnogostruke prednosti takva postupka. Konačno su došli do zaključka da je jedini način da se uspješno pobrinu za Olivera da ga bez odugovlačenja pošalju na more.

Otposlali su gospodina Bumblea da se prethodno raspita i da pronađe bilo kakva kapetana kojemu je potreban brodski mali bez ikoga svoga, i baš se on vraćao u uboški dom da javi rezultat povjerene mu zadaće, kad tik pred kapijom koga će da sretne ako ne velevažnu osobu gospodina Sowerberryja, vlasnika općinskoga pogrebnog zavoda.

Gospodin Sowerberry bijaše visok, mršav i koštunjav čovjek, odjeven u crno, izlizano i otrcano odijelo, sa zakrpljenim čarapama iste boje i primjerenim cipelama. Po prirodi mu lice nije bilo stvoreno za smješkanje, ali je općenito naginjao profesionalnoj šaljivosti. Stupao je gipkim korakom, a lice mu je odražavalo neku skrivenu šalu kad je prišao gospodinu Bumbleu i srdačno mu stegnuo ruku.

»Uzeo sam mjeru onim dvjema ženama što su noćas umrle, gospodine Bumble«, reče gospodin Sowerberry.

»Vi ćete se obogatiti, gospodine Sowerberry«, nato će općinski pisar, gurajući palac i kažiprst u burmuticu, koju mu je nudio vlasnik pogrebnog zavoda, a koja je bila domišljato napravljena u obliku pravoga pravcatog lijesa. »Slušajte, vi ćete se obogatiti, gospodine Sowerberry«, ponovi gospodin Bumble, potapšavši ga prijateljski štapom po ramenu.

»Mislite?« reče ukopnik glasom kojim je napol dopuštao a napol pobijao mogućnost da bi se to moglo desiti. »Cijene što ih je upravni odbor odobrio veoma su male, gospodine Bumble.«

»Kao što su ljesovi mali«, odvrati općinski pisar, spreman da se nasmije samo u toliko koliko mu je to dopuštalo činovničko dostojanstvo.

Gospodina Sowerberryja ta je izreka jako draškala — a drugačije i nije moglo biti — te se dugo, bez predaha smijao. »Zaista, gospodine Bumble«, reče napokon, »to se ne da poreći; otkako ste uveli novi sistem prehrane, ljesovi su ponešto uži i plići nego što su prije bili, ali nešto valja da i mi zaradimo, gospodine Bumble. Dobro sušene daske vrlo su skupe, gospodine, a sve željezne ručke dolaze kanalom iz Birminghama.«

»Pa, zaista«, reče gospodin Bumble, »svako trgovačko poslovanje ima svoje slabe strane, a poštena je zarada dopuštena.«

»Dakako, dakako«, uzvrati ukopnik, »pa ako i ne zaradim na ovoj ili onoj robi, znate, ja to prije ili kasnije ipak nekako naknadim, he, he, he!«

»Upravo tako«, reče gospodin Bumble.

»Premda moram reći«, nastavi ukopnik produžujući slijed svojih zapažanja, u čemu ga je općinski pisar prekinuo, »premda moram reći, gospodine Bumble, da mi se valja boriti protiv nečega što je meni i te kako na uštrb, a to je da se najdeblji ljudi najbrže sele u vječnost; hoću naime reći da se ljudi, koji su nekoć bili imućniji i godine i godine plaćali općinski porez, kad dođu u ubožnicu, prvi skljokaju, i dopustite da vam kažem, gospodine Bumble, da naša zarada vrlo osjetljivo splasne kad se za tri — četiri palca prevarimo u svome računu, naročito kad se čovjek mora brinuti još i za porodicu.«

Budući da je gospodin Sowerberry sve to govorio s primjerenim negodovanjem iskorištavana čovjeka, a gospodin Bumble osjetio da bi na kraju mogle pasti riječi uvredljive za čast općine, smatrao je uputnim promijeniti temu razgovora, a kako su njegove misli bile najviše zaokupljene. Oliverom Twistom, poveo je razgovor o njemu.

»Usput rečeno«, nato će gospodin Bumble, »zar ne poznajete nikoga kome je potreban dječak — općinski šegrt, koji je u ovim danima teško breme — mlinski kamen, da se tako izrazim, privezan općini oko vrata? Uz vrlo povoljne uvjete, gospodine Sowerberry, uz vrlo povoljne uvjete«, i pritom gospodin Bumble uzdigne štap i pokaže na oglas iznad glave, udarajući vrlo upadljivo tri puta po riječima 'pet funti', koje su bile glomazno naštampane velikim verzalnim slovima.

»Gle, gle!« začudi se ukopnik, uhvativši se za zlatom opšivenu ogrlicu Bumbleova službenog kaputa. »Baš o tome htjedoh s vama govoriti. Znate li — bože moj, kako je to puce elegantno, gospodine Bumble; još nikada to nisam primijetio«.

»Da, mislim da je zbilja lijepo«, reče općinski pisar spuštajući ponosno pogled niz velika mjedena puceta kojima je njegov kaput bio ukrašen. »Istog su kova kao i općinski pečat — Milosrdni Samaritanac koji njeguje bolesnog i ranjenog čovjeka. Dobio sam ga na dar za Novu godinu od upravnog odbora. Sjećam se da sam ga prvi put obukao, da pribivam službenoj istrazi prilikom naprasne smrti onoga bankrotiranog trgovca koji je noću umro u tuđoj veži.«

»Sjećam se«, reče poduzetnik. »Porotnici su izjavili: 'Umro od posljedica smrzavanja i pomanjkanja osnovnih životnih sredstava', zar ne?«

Gospodin Bumble kimne glavom.

»A sastavili su, ako se ne varam, i službeni nalaz«, reče ukopnik, »dometnuvši da je činovnik koji ima da se brine za općinske siromahe...«

»Koješta! Gluposti!« ubaci općinski pisar srdito. »Kad bi općina obraćala pažnju na sve ludosti što ih neuki porotnici povazdan blebeću, imala bi pune ruke posla«.

»Živa istina«, reče ukopnik, »imala bi i suviše posla.«

»Porotnici«, reče gospodin Bumble stežući čvrsto svoj štap, kako je to običavao kad bi se uzbuđivao — »porotnici su neobrazovani prostaci i bijedni puzavci!«

»Baš jesu!« priklopi ukopnik.

»Nemaju u glavi ni toliko znanja filozofije ili političke ekonomije«, reče općinski pisar, zvrcnuvši prezirno prstima.

»Ni zere više!« potvrdi ukopnik.

»Ja ih prezirem!« reče općinski pisar, dok mu je krv sve jače udarala u lice.

»I ja!« nato će opet ukopnik.

»Baš bih želio, da imamo takve bandoglave porotnike sedmicu-dvije u domu«, reče općinski pisar; »pravila i propisi naših odbornika ubrzo bi im ohladili usijane glave!«

»Što se toga tiče, pustite ih na miru!« odvrati ukopnik. Rekavši to, nasmjehne se odobravajući, da bi stišao uskipjeli bijes ogorčenoga općinskog pisara.

Gospodin Bumble skine svoj trorogi šešir, izvuče iz njegove unutrašnjosti rubac, otare sa čela znoj što ga je od srdžbe oblio, opet ustakne trorogi šešir na glavu i obrati se vlasniku pogrebnog zavoda, sada mirnijim glasom:

»No, a što je s dječakom?«

»O!« odgovori ukopnik, »ta vi znate, gospodine Bumble, da plaćam lijepu svoticu općinskog prireza u ime opskrbljivanja siromaha«.

»Hm!« nato će gospodin Bumble. »Dakle?«

»Dakle«, odvrati ukopnik, »mislio sam da je pravo, kad već toliko plaćam za siromahe, da od njih izvučem što veće koristi, gospodine Bumble, i tako — mislim da ću uzeti dječaka«.

Gospodin Bumble uhvati poduzetnika pod ruku i uvede ga u zgradu. Pošto je pet minuta vijećao s odbornicima, bude utanačeno da Oliver iste večeri pođe s gospodinom Sowerberryjem, i to 'na pokus', a ta fraza u pogledu općinskog šegrta znači da je majstoru dopušteno — ako poslije kratka okušavanja ustanovi da može iz dječaka iscijediti dovoljno radne snage a da zato ne treba u njega trpati odviše mnogo hrane — zadržati ga po nekoliko godina i činiti s njim što god hoće.

Kad je Oliver te večeri bio izveden pred lice 'milostive gospode' i obaviješten da se još iste noći ima uputiti u stan tvorničara ljesova, a u svojstvu momka za sve, i da će ga, bude li se tužio na svoje namještenje ili se ikad bude vratio u općinu, poslati na more gdje će ga baciti u vodu ili razmrskati mu glavu, kako slučaj bude htio — on je odavao tako malo uzbuđenosti da su ga svi složno proglasili okorjelim malim nitkovom i naredili gospodinu Bumbleu neka ga smjesta vodi.

Premda je sasvim prirodno da se odbornici, da, baš ti kreposni odbornici, uvelike čude i zgražaju kad osjete da netko nije dovoljno osjećajan, u ovom naročitom slučaju prilično su se prevarili. Činjenica je naprosto bila ta da je Oliver umjesto premalo, bio i suviše osjećajan, a bio je na najboljem putu da uslijed lošeg postupanja što ga je iskusio zapadne u životinjsku tupost i čangrizavost. Savršeno je mirno saslušao vijest o svome novom odredištu i, uzevši u ruke svoju prtljagu koju nije bilo vrlo teško nositi, jer je sve stalo u svežnjić od smeđeg papira, otprilike pola stope širok i tri palca debeo — natukao je kapu

na oči, uhvatio se opet za rukav Bumbleova kaputa i tako pošao ususret svojim budućim stradanjima.

Neko je vrijeme gospodin Bumble potezao Olivera za sobom a da ga nije ni pogledao niti mu što rekao, jer je općinski pisar uvijek hodao ponosno uzdignute glave, kao što bi svaki općinski pisar i morao da hoda; a kako je bilo vjetrovito, mali je Oliver kadšto bio sav prekriven skutovima Bumbleova ogrtača, koji su se naglo rastvarali, otkrivajući vrlo slikovito i laskavo njegov prsluk sa zavraćenim rubovima i žućkastosive kratke hlače od baršuna. No približavajući se svom odredištu, gospodin je Bumble smatrao uputnim da spusti pogled te da vidi je li na dječaku sve pristalo, da bi se mogao pojaviti za smotru pred svojim novim gazdom; on to i učini s doličnom primjerenošću milostiva pokrovitelja.

»Olivere!« reče gospodin Bumble.

»Molim, gospodine«, odvrati Oliver tihim, uzdrhtalim glasom.

»Odmakni tu kapu s očiju, mladi gospodine, i digni glavu!«

Premda je Oliver smjesta učinio što se od njega tražilo i slobodnom rukom brzo otro oči, ipak je u njima ostala još jedna suza kad je pogledao svog vodiča. Kad je gospodin Bumble svoj strogi pogled upiljio u njega, ta suza klizne mu niz obraz, a za njom još jedna, pa još jedna. Dijete je svom silom nastojalo da ih zatomi, ali nije uspijevalo, te izvukavši svoju drugu ruku iz Bumbleove, objema sakri lice i zaplaka tako da su suze stale provirati između tankih, koščatih prstiju.

»Zaista!« usklikne gospodin Bumble i naglo zastane ošinuvši svog malog štićenika pogledom prepunim zlobe, »zaista, od svih najnezahvalnijih dječaka lošeg karaktera koje sam ikad vidio, ti si, Olivere...«

»Nisam, gospodine, nisam«, jecao je Oliver priljubivši se uz ruku koja je držala dobro znani štap, »nisam nisam, gospodine! Ja zbilja želim biti dobar, zbilja, zbilja ja to želim, gospodine! Ja sam još sasvim mali dečko, i ja sam tako... tako...«

»Što — tako?« snebivao se gospodin Bumble.

»Tako usamljen, gospodine — tako usamljen«, plakalo je dijete. »Svatko me mrzi. O, gospodine, nemojte molim vas, nemojte biti tako grubi sa mnom!« Dijete se lupalo u prsa i gledalo sa suzama istinskog očaja u lice svoga pratioca.

Gospodin je Bumble ponešto začuđeno promatrao nekoliko časaka Oliverov bijedni i nemoćni izgled, a onda hrapavo zakašljucne tri-četiri puta i promrmljavši nešto o tom neugodnom kašlju, naredi Oliveru da obriše oči i da bude dobar, te primivši ga opet za ruku, šutke se s njim uputi dalje.

Kad je gospodin Bumble ušao, ukopnik je upravo bio zatvorio kapke na prozorima svoga dućana i pri turobnom svjetlu svijeće, koje je bilo u skladu s mrtvačkom okolinom, unosio neke stavke u svoj poslovni dnevnik.

»Aha!« reče tvorničar ljesova dižući pogled s knjige a da nije do kraja ispisao započetu riječ, »jeste li vi to, Bumble?«

»Nitko drugi do ja, gospodine Sowerberry«, odvrati općinski pisar. »Evo, doveo sam dječaka!« Oliver se pokloni.

»O, to je onaj dječak, je li?« reče ukopnik dižući svijeću iznad glave da bi što bolje vidio Olivera. »Gospođo Sowerberry, hoćete li načas doći ovamo, draga?«

Gospođa Sowerberry pomoli se iz sobice u dnu dućana i ukaže se kao omalena, mršava, iscijeđena žena, s licem nadžak-babe.

»Draga moja«, reče gospodin Sowerberry pokorno, »to je dječak iz sirotišta, o kojem sam ti govorio«. Oliver se ponovo pokloni.

»Bože, kako je malen!« čudila se ukopnikova žena.

»Pa zbilja je malen«, odvrati gospodin Bumble gledajući u Olivera, kao da je on kriv što nije veći. »Zbilja je malen, to se ne da poreći. Ali će porasti, gospođo Sowerberry, on će porasti.«

»O po svoj prilici hoće«, odvrati ona zlovoljno, »ali od naše hrane i našega pića. Ja u općinskoj siročadi ne vidim nikakvu uštedu, ne ja! Uvijek više pojedu nego što zarade, no bilo kako mu drago, muškarci uvijek misle da sve najbolje znaju. Hajde, nosi se niza stepenice, skakavče!« Pritom žena tvorničara ljesova otvori postrana vrata i gurne Olivera niza strme stepenice u mračnu i zagušljivu ćeliju od kamena koja je tvorila predsoblje podruma za ugalj te su je zvali »kuhinjom«, u kojoj je sjedjela dronjava djevojka s iskrivljenim petama i davno nezakrpljenim čarapama od vunene pređe.

»Ej, Šarlota«, reče gospođa Sowerberry, koja je za Oliverom pošla dolje, »daj tom dečku par hladnih zalogaja ostavljenih za Tripa; od jutros se nije vratio kući pa može biti i bez toga. Po svoj prilici nije tako izbirljiv da to ne jede, je li, dječače?«

Oliver čije su se oči zakrijesile pri spomenu hrane i koji je sav drhtao od halapljivosti da je proguta, odgovori da nije, i pred njega staviše tanjur pun ispremiješanih ostataka jela.

Želio bih da je neki dobro uhranjeni filozof, čije se jelo i piće u njemu pretvara u žuč, u koga je krv hladna kao led, a srce mu kao kamen, promatrao kako je Oliver Twist požudno grabio slasne zalogaje koje je pas odnemario, i da je bio svjedokom kako je, podivljao od gladi, s jezovitom pohlepom stao kidati pojedine komade. Postoji samo jedna stvar koju bih više volio: da vidim toga filozofa kako jede sličan obrok s istim užitkom.

»No, jesi li svršio?« upita žena koja je sve šutke promatrala dok su je podilazile kobne slutnje o njegovu budućem apetitu.

Budući da mu više ničega za jelo nije bilo na dohvatu, Oliver potvrdi, da jest.

»Onda hajde sa mnom«, reče gospođa Sowerberry, dohvati mutnu i zaprljanu svjetiljku i prva se uze penjati uza stube. »Ležaj ti je ispod tezge. Nadam se da ti neće smetati što spavaš među mrtvačkim sanducima? No, svejedno, bojao se ili ne bojao, ovdje ćeš spavati! Požuri! Neću valjda svu noć ovdje čekati na tebe!«

Oliver nije dulje oklijevao i ponizno pođe za svojom novom gospodaricom.

V. POGLAVLJE

OLIVER SE DRUŽI S NOVIM ZNANCIMA I, PRIBIVAJUĆI PRVI PUT SPROVODU, DOBIVA NEPOVOLJNO MIŠLJENJE O POSLOVIMA SVOGA GOSPODARA.

Kad je Oliver ostao sam u dućanu pogrebnog poduzeća, spustio je svjetiljku na klupu i s osjećajem strahopoštovanja i strave stao se plašljivo ogledavati oko sebe, što će mnogi, i stariji od njega vrlo lako shvatiti. Nedovršen lijes na crnim nogarima stajao je posred dućana te se činio tako mračan i nalik na smrt da su Olivera podizali hladni srsi kad god bi bacio pogled na onaj jezoviti predmet, pa je gotovo očekivao da će vidjeti kako odonud polako izviruje glava neke sablasne prikaze. Bilo mu je da poludi od bezumna straha. Uza zid bijaše u redu nanizano mnoštvo brestovih dasaka izrezanih po istome kalupu. U prigušenoj svjetlosti bijahu nalik na plećate sablasti s rukama u džepu od hlača. Po podu ležale razasute pločice s imenima pokojnika, čavli s blistavim glavicama i krpice crnog sukna, a zid iza tezge bio ukrašen vrlo zornim prikazom dvojice najmljenih žalobnika, sa vrlo ukrućenim kravatama, gdje stoje na počasnoj straži pred velikim vratima gospodske kuće, dok se iz pozadine približavaju mrtvačka kola sa četiri vranca. U dućanu je bilo zagušljivo i vruće, a zrak kao da je bio natopljen zadahom mrtvačkih sanduka. Udubak u zidu ispod tezge, kamo su mu bacili vunom ispunjenu strunjaču, bio je nalik na grob.

No Olivera nisu tištali samo ti osjećaji. Bio je sam u toj nepoznatoj kući, a mi znamo kako se ponekad i najodvažniji od nas ćute malodušnim i očajnim u takvim prilikama. Oliver nije imao nikakvih prijatelja koje bi volio ili koji bi njega voljeli. Nije žalio ni zbog kakva rastanka niti ga je srce boljelo pri sjećanju na kakvo voljeno lice. A ipak ga je boljelo srce, i kad je otpuzao u svoju uzanu postelju, zaželio je da mu to bude lijes i da ga na groblju polože u zemlju da mirno sniva svoj vječni san, da mu se trava nad glavom blago leluja, a staro zvono dubokim glasom zvoni uspavanku.

Ujutru je Olivera probudilo snažno udaranje nogom o vanjska vrata dućana, i prije nego što je mogao da brže-bolje navuče odijelo, ti su se bijesni i nasilni udarci do dvadeset i pet puta ponovili, a kad je uzeo da skida lanac, noge su prestale da udaraju i začuo se nečiji glas:

»Otvaraj vrata, čuješ li?« orio se glas koji je pripadao nogama što su lupale u vrata.

»Hoću, hoću, već otvaram, gospodine«, odvrati Oliver skidajući lanac i okrećući ključ.

»Bit će da si ti onaj novi, a?« začu se glas kroz ključanicu.

»Jesam, gospodine«, nato će Oliver.

»Koliko ti je godina?« pitao je glas.

»Deset, gospodine«, odvrati Oliver.

»No, onda ću ti namjestiti rebra kad uđem!« začuje se glas. »Počekaj samo pa da vidiš neću li, kukavelju!« Davši to susretljivo obećanje, glas je počeo zviždati.

Oliver je i prečesto bio podvrgnut proceduri što ju je nagovijestio onaj značajni glagol a da bi sumnjao da vlasnik toga glasa, tko god on bio, neće časno iskupiti svoje obećanje. Odgurne zasun drhtavom rukom i otvori vrata.

Nekoliko trenutaka Oliver je gledao na ulicu gore pa dolje i preko puta, obuzet mišlju da je neznanac koji ga je oslovio kroz ključanicu pošao nekoliko koraka dalje, da se ugrije, jer je vidio samo jednog velikog mladića iz Škole milosrđa gdje sjedi na nekoj gredi ispred kuće i jede krišku kruha s maslacem, koju je pomoću kebe razrezivao u komade velike kao njegova usta i spretno ih trpao u grlo.

»Oprostite, gospodine, molim vas«, reče najprije Oliver, »jeste li vi kucali?«

»Udarao sam nogom!« odvrati onaj iz Škole milosrđa.

»Je li vama potreban lijes?« upita Oliver bezazleno.

Nato se mladić iz Škole milosrđa kanda strahovito naljutio. Odgovorio je da će zamalo Oliveru biti potreban mrtvački sanduk, bude li na taj način tjerao šegu sa svojim pretpostavljenima.

»Čini mi se da ne znaš tko sam ja, sirotane?« nastavi mladić iz Škole milosrđa spuštajući se ozbiljno i dostojanstveno s grede.

»Ne, gospodine«, nato će Oliver.

»Ja sam gospodin Noa Claypole«, reče mladić iz Škole milosrđa, »ti si meni podređeni! Skidaj kapke s prozora, lijeni lupežu!« Rekavši to, gospodin Claypole udari Olivera nogom, što mu je uvelike služilo na čast. Mladić je imao veliku glavurdu, male lukave očice i bio zdepasta rasta, a tupo je gledao preda se, pa kako da onda izgleda dostojanstven, pogotovu kad se, tima osobnim čarima doda crven nos i kratke žute hlače.

Dok je Oliver skidao kapke i razbio jedno okno, nastojeći svom snagom da teturajući ne padne pod teškim teretom prvog kapka i da ga dovuče u malo dvorište, gdje su se ti kapci spremali preko dana, Noa ga je milostivo gledao. Pošto mu je za utjehu obećao da će 'dobiti svoje', udostojao se da mu pomodne. Uskoro zatim sišao je gospodin Sowerberry, a odmah poslije njega pojavila se gospođa Sowerberry, i pošto je Oliver 'dobio svoje', da se obistini Noino proročanstvo, Oliver pođe za tim mladim gospodinom dolje na doručak.

»Dođi bliže vatri, Noa«, reče Šarlota. »Prištedjela sam od gazdina doručka lijep komad slanine. Olivere, zatvori ona vrata iza leđa gospodina Noe i uzmi one komadiće što sam ih stavila na poklopac košarice za kruh. Tu ti je čaj; odnesi ga do onog sanduka i tamo ga popij, i samo žurno, jer će htjeti da im pripaziš na dućan. Čuješ li?«

»Ej, čuješ li sirotane?« reče Noa.

»Bože, baš si čudan!« reče Šarlota. »Zašto dječaku ne daš mira?«

»Zašto mu ne dam mira?« nato će Noa. »Pa, što se toga tiče, svi mu daju mira! Ni ćaća njegov, ni njegova mati nikad se ne pačaju u njegove poslove; i svi njegovi mili i dragi puštaju ga da živi po svojoj glavici i svojoj voljici! Je li tako, Šarlota? He, he!«

»Ala si ti čudan svat!« reče Šarlota i poče se od srca smijati, a za njom i Noa, a zatim je oboje prezirno gledalo na Olivera Twista kako dršćući sjedi na sanduku u najhladnijem kutu sobička i jede one tvrde komade što su ih navlaš za njega spremili.

Noa bijaše 'dijete milosrđa', ali ne ubožničko siroče. Nije on bio nahoče, jer je mogao slijediti svoje rodoslovlje unatrag sve do svojih — roditelja, koji su stanovali tu blizu; mati mu je bila pralja, a otac pijanac, vojnik koji je s drvenom nogom i s mirovinom od dva pensa, pola penija i jednim razlomkom koji nema protuvrijednosti u novcu, bio otpušten iz vojske. Trgovački pomoćnici iz susjedstva već su odavna običavali žigosati Nou sramotnim nadimcima kao 'goljo' i 'gladnica' i slično, i on je sve to mučke podnosio. No sada, kad mu je sudbina gurnula pred noge bezimeno siroče na koje je i najkukavniji bijednik mogao prezirno ukazati prstom, on je sa zadovoljstvom na njemu iskaljivao svoje srce. A to nam pruža divan materijal za razmatranje. To nam pokazuje kako je ljudska priroda ponekad lijepa i kako su iste plemenite osobine nepristrano i podjednako razvijene u najotmjenijem lordu i u najprljavijem dječaku iz Škole milosrđa.

Oliver je u kući ukopnikovoj boravio već koja tri tjedna ili mjesec dana. Zatvorivši dućan, gospodin i gospođa Sowerberry sjedili su u stražnjoj maloj sobi za primanje i večerali. Gospodin Sowerberry, pošto je nekoliko puta pokorno pogledao u svoju ženu, reče:

»Draga moja...« Spremao se on da još nešto rekne, ali se gospođa Sowerberry zagleda u njega nekako čudno i nesmiljeno, te on ubrzo umuknu.

»Dakle?« upita gospođa Sowerberry oštro.

»Ništa, draga, ništa«, nato će gospodin Sowerberry.

»Ala si glup!« ljutnu se žena.

»Ni najmanje, draga moja«, ponizno će gospodin Sowerberry. »Mislio sam da ne želiš čuti, draga. Upravo sam htio reći...«

»O, ne kazuj mi što si htio reći«, upade mu gospođa Sowerberry u riječ. »Ja sam nitko i ništa, molim te, ne pitaj mene za savjet. Ne želim se miješati u tvoje tajne.« Rekavši to, gospođa Sowerberry prasne u histeričan smijeh, koji nije slutio na dobro.

»Ali draga moja«, reče gospodin Sowerberry, »hoću da te pitam za savjet.«

»Ne, ne, ne pitaj mene«, odvrati gospođa Sowerberry prenemažući se, »pitaj koga drugog.« I sad ponovo udari u histeričan smijeh, a to je gospodina Sowerberryja silno prestrašilo. To je sasvim obična i opće priznata metoda u braku, često veoma uspješna, pa je i gospodina Sowerberryja smjesta dovela do toga da traži kao neku posebnu milost od gospođe Sowerberry da joj smije reći ono na što je ionako bila silno radoznala. I poslije male prepirke, koja nije trajala dulje od tri četvrti sata, ta mu je milost bila iskazana.

»Posrijedi je samo mali Twist, draga moja«, reče gospodin Sowerberry. »Taj dječak izgleda vrlo dobro, draga moja!«

»Nikakvo čudo kad toliko jede«, reče gospođa.

»Lice mu ima turoban izgled, draga moja«, stade gospodin Sowerberry da razlaže, »a to je zbilja zanimljivo. Bio bi sjajan žalobnik, draga moja!«

Gospođa Sowerberry, nemalo začuđena, diže glavu. Gospodin Sowerberry to primijeti i nastavi, ne pružajući dobroj ženi priliku da izusti ma kakvu primjedbu.

»Ne mislim ja da bude pravi pravcati 'žalobnik' te da sudjeluje pri pogrebu odraslih, draga moja, već samo pri pogrebu djece. Bila bi velika novost, draga moja, da za male imamo i malog 'žalobnika'. Budi uvjerena da bi to izazivalo veličanstven dojam!«

Gospođa Sowerberry, koja je imala mnogo ukusa u pogledu pogrebnih poslova, bila je zapanjena novinom te zamisli, ali kako bi umanjilo njen ugled da to sada prizna, ona je samo vrlo oštro upitala, zašto se takva kao na dlanu jasna dobra zamisao nije već prije porodila u glavi njena muža. Gospodin je Sowerberry iz toga sasvim ispravno stvorio, zaključak da je njegov prijedlog prihvaćen. Smjesta bude odlučeno da Olivera odmah upute u tajne toga zanata, imajući u vidu da će on već prvom prilikom, kad to bude potrebno, pratiti svoga gospodara.

Ta se prilika doskora ukazala, jer sutradan, pol sata poslije doručka, gospodin Bumble uđe u dućan i, naslonivši svoj štap o tezgu, izvuče glomaznu kožnu lisnicu, iz koje izluči mali komadić papira i pruži ga gospodinu Sowerberryju.

»Aha!« reče ukopnik bacivši živahan pogled na papir. »Narudžba za lijes, je li?«

»Najprije za lijes, a onda za općinski sprovod«, odvrati gospodin Bumble, stežući remen kožne lisnice koja je poput njega bila vrlo glomazna.

»Bayton«, reče ukopnik svrnuvši pogled na gospodina Bumblea, »nisam nikad prije čuo to ime.«

Bumble mahne glavom odgovarajući: »Tvrdoglavi ljudi, gospodine Sowerberry, vrlo tvrdoglavi, a sve mi se čini i vrlo ponosni, gospodine!«

»Ponosni, je li?« usklikne gospodin Sowerberry cerekajući se zlobno. »Pa to prevršuje mjeru!«

»Dabome da prevršuje«, nato će općinski pisar, »onakvi jadonje, a ponosni, gospodine Sowerberry!«

»Strašno!« reče poduzetnik.

»Čuli smo za njih tek pretprošle noći«, reče općinski pisar, »a ne bismo uopće za njih čuli da nije neka žena, koja stanuje u istoj kući, zamolila općinski odbor da pošalju ranarnika do teško bolesne žene. Ovaj je bio izašao da ruča, ali njegov pomoćnik, vrlo bistra glava, pošalje im neku medicinu u boci od crnila za obuću, bez mnogo premišljanja.«

»Eh, to će reći snalažljivost!« reče ukopnik.

»Snalažljivost, dakako!« odvrati općinski pisar. »Ali što se dešava? Kakvu su crnu nezahvalnost pokazali ti buntovnici, gospodine? Eto, muž poručuje da medicina ne odgovara bolesti njegove žene, pa je ona neće ni uzimati — kaže on, da je neće uzimati, gospodine! Dobra, jaka, korisna medicina koju smo s velikim uspjehom dali dvojici irskih radnika i nekom ugljenaru — baš prije tjedan dana, i to badava, također u boci od crnila — a on poručuje, gospodine, da je ona neće uzimati!«

Sjećajući se jasno svih pojedinosti te sramotne i drske upornosti, gospodin Bumble snažno tresnu štapom o tezgu i zajapuri se od gnjeva.

»No, zaista«, reče ukopnik, »ne-ču-ve-no!«

»Nečuveno, gospodine!« usklikne općinski pisar, »niti tko drugi takvo što čuo, ali sada, pošto je umrla, moramo je sahraniti; to je nalog, i što ga prije izvršite, to bolje.«

Reče to gospodin Bumble i naopačke nabije trorogi šešir na glavu i srdito odjuri iz dućana.

»Zaista, Olivere, bio je tako bijesan da je zaboravio čak i da pita za tebe«, reče gospodin Sowerberry gledajući za općinskim pisarom kako grabi niz ulicu.

»Jest, gospodine«, odvrati Oliver, koji se za razgovora oprezno sakrio, da ga nitko ne vidi, i sav drhtao kao prut na vodi pri samoj pomisli na glas gospodina Bumblea. Ali nije bilo potrebno da se plaši općinskoga službenika, jer je gospodin Bumble, na koga je pro-

roštvo gospodina u bijelom prsluku proizvelo snažan dojam, smatrao za bolje da sada, pošto je vlasnik pogrebnog zavoda preuzeo Olivera na pokus, ne govori o tom predmetu sve dok Oliver kroz sedam godina ne bude čvrsto vezan uz gospodina Sowerberryja, pa da nema opasnosti da bude ponovno izručen općini.

»No«, reče gospodin Sowerberry uzimajući svoj šešir, »što prije svršimo taj posao to bolje. Noa, pripazi na dućan! Olivere, kapu na glavu i sa mnom!« Oliver posluša i pođe za svojim gospodarom po službenom poslu.

Neko vrijeme hodali su tako kroz najgušće naseljeni dio grada, gdje je sve vrvjelo, a onda udariše niz usku ulicu, još prljaviju i bjedniju od svih ostalih kroz koje s prošli. Zastadoše da bi pronašli kuću koju su tražili. Kuće su s obje strane ulice bile velike i visoke, ali vrlo stare; obitavali su u njima ljudi iz najsiromašnijih slojeva, dovoljno se jasno moglo razabrati već po njihovoj zapuštenosti, a da o tom i nije u isti mah svjedočilo ono nekoliko ljudi i žena prljava izgleda koji su se skrštenih ruku, prelomljeni u pasu, šuljali svojim putem. U mnogima od tih zgrada bilo je dućana, ali zatvorenih i napol porušenih, pa su samo gornje prostorije bile nastanjene. Druge, koje su svojom dotrajalošću i ruševnošću postale opasne po život, bile su, da se ne bi srozale, poduprte ogromnim balvanima koji su donjim krajem bili čvrsto zabijeni u zemlju. No bijedni beskućnici kao da su i te rasklimane straćare izabrali za svoja noćna skrovišta, jer su mnoge od tih neotesanih dasaka bile izvraćene sa svoga mjesta, te je nastala dovoljno velika rupa kroz koju se moglo provući ljudsko tijelo. Te su jazbine bile zagađene, voda nije otjecala, a i sami štakori koji su pogdjegdje ležali, rastvarajući se u truleži, bili su izobličeni od gladi.

Na vratima kuće pred kojom su se Oliver i njegov gazda zaustavili nije bilo ni zvekira ni ručice za zvono, i tako se vlasnik pogrebnog zavoda, opominjući Olivera neka se drži tik uz njega i bude bez straha, oprezno šuljao kroz mračnu vežu i penjao stubama. Spotaknuvši se o jedna vrata na polukatu, pokuca čvorastim prstima.

Djevojčica između trinaest i četrnaest godina otvori vrata. Pogrebnik osmotri dovoljno od unutrašnjosti sobe da uoči da je to stan kamo je bio upućen. Uđe, a za njim i Oliver.

U sobi nije gorjela vatra, no neki je čovjek kao po navici čučao pred nenaloženom pećи, a kraj njega sjedila starica koja je također bila dovukla nisku stoličicu do hladnog ognjišta. U drugom kutu sobe bilo je nekoliko djece u dronjcima, a u maloj udubini u zidu nasuprot vratima ležalo je nešto pokriveno starim gunjem. Oliver protrne gledajući na onu stranu pa se nehotice prikuči gazdi, jer premda je ono bilo pokriveno, dječak je *osjećao* da je to leš.

Lice u toga čovjeka bilo mršavo i blijedo, kosa mu prosjeda i progrušana, a oči zakrvavljene. Staričino je lice bilo smežurano, dva preostala zuba izvirivala su nad donjom usnom; oči su joj bile bistre i pronicave. Oliver se plašio da gleda bilo u nju, bilo u onoga čovjeka — ta bili su tako slični onim štakorima što ih je vidio vani.

»Neka joj se nitko ne približi«, sijevnu muškarac, trgnuvši se naglo i bijesno kad je ukopnik prišao udubini u zidu. »Natrag, dobijesa, natrag, ako vam je život mio!«

»To je ludo, čovječe dragi!« reče ukopnik koji je bio navikao na ljudsku bijedu u svim njenim oblicima, »to je ludo!«

»Kad vam kažem«, goropadno će muškarac stežući pesnice i lupajući bijesno nogom o pod, »kad vam kažem da želim da je zakopate u zemlju! Tamo ne bi našla odmora. Crvi bi joj dodijavali, premda je ne bi nagrizali, jer je odviše istrošena!«

Poduzetnik i ne pokuša odgovoriti na to mahnitanje, nego izvuče iz džepa vrpcu i na tren klekne pred mrtvo tijelo.

»Ah!« usklikne čovjek, brizne u plač i padne na koljena do nogu mrtve žene, »kleknite, kleknite, kleknite oko nje svi vi i pamtite što ću vam reći! Ja vam kažem da ju je glad usmrtila! Nisam uopće znao kako je bolesna, dok je groznica nije svladala pa su joj se ispod kože kosti razabirale! Nije bilo ni svjetla ni ogrjeva — umrla je u mraku. Nije mogla vidjeti ni lica svoje djece, a čuli smo kako jedva dišući izgovara njihova imena! Prosjačio sam za nju po ulicama, a oni me strpaše u zatvor! Kad sam se vratio, ona je umirala, i meni se sledila krv u žilama, jer su nju usmrtili glađu! Kunem se pred bogom, koji je bio svjedok, da su je glađu usmrtili!«

Zarinuo je ruke u kosu i mrmljajući nešto stropoštao se na pod, ukočena pogleda, dok mu je na usta izbijala pjena.

Prestravljena djeca gorko su plakala, ali starica, koja je sve dotad bila tako mirna kao da je potpuno gluha za sve što se oko nje zbiva, zaprijeti im da umuknu, i onda, pošto je odriješila vratnu maramu čovjeku, koji je i dalje ležao na podu, zatetura prema pogrebniku.

»Bila je moja kći«, reče starica kimajući glavom u pravcu mrtvog tijela i žmirkajući idiotski dok je govorila, sablasnija od same smrti. — »Gospode bože! — Zaista je čudno da sam ja, koja sam je rodila i tada bila žena, sada živa i vesela dok ona ovdje leži nepomična i hladna! Gospode bože — kad na to mislim — to je baš kao u priči — baš kao u priči!«

Dok je bijedno stvorenje mumljalo i hihotalo u svojoj jezivoj veselosti, ukopnik se okrene, spreman da pođe.

»Stani, stani!« reče starica piskutljivim šapatom. »Hoće li ona biti sahranjena sutra — ili prekosutra — ili večeras? Ja sam je opremila za ukop, a ja treba, znate, da je otpratim. Pošaljite mi velik rubac, i da bude topao, jer je vani ciča zima. Trebalo bi da imamo, prije nego što pođemo, i kolača i vina! Ali ne smeta, pošaljite malo kruha i vrč vode! Hoćemo li dobiti malo kruha, dragi?« govorila je ona žustrim glasom, hvatajući pogrebnika za kaput kada se ovaj ponovo uputio prema vratima.

»Da, da«, reče pogrebnik, »dakako, sve što god hoćete.« Otrže se od starice i, povukavši Olivera za sobom, pohita iz sobe.

Sutradan, pošto je porodica u međuvremenu primila kao potporu kilo kruha i komad sira, što im je gospodin Bumble lično donio, Oliver se sa svojim gazdom vrati do nevoljnog obitavališta, u koje je gospodin Bumble već bio prispio u pratnji četvorice ljudi iz ubožnice koji su imali da nose lijes. Staricu i muškarca zaogrnuše starim crnim ogrtačima, prekrivši tako njihovu dronjavu odjeću. Pošto su zakovali poklopac na priprostom lijesu, nosači ga digoše na ramena i odnesoše na ulicu.

»A sad, prijo, put pod noge pa samo hitro!« šapne gospodin Sowerberry starici u uho, »jer smo već malko okasnili, a ne smijemo pustiti svećenika da na nas čeka! Naprijed, momci, što brže to bolje!«

Dobivši takav nalog, nosači nastaviše klipsati pod svojim nimalo teškim teretom a ustopice za njima ono dvoje žalobnika. Gospodin Bumble i Sowerberry hodali su sprijeda žustrim korakom, dok je Oliver kaskao postrance, jer nije imao tako duge noge kao njegov gazda.

Međutim i nije bilo baš potrebno da se tako žure kako je to gospodin Sowerberry zamišljao, jer kad su stigli do onog mračnog prikrajka na groblju, gdje su koprive rasle i gdje su zakapali općinske siromahe, svećenika još nije bilo, a crkvenjak, koji je u sakristiji sjedio i z vatru, kao da je računao da će možda stići tek za sat ili kasnije. I zato su mrtvačka nosila postavili uz rub groba, gdje je oboje žalobnika strpljivo čekalo u gnjecavoj ilovači,

dok je na njih sipila hladna kiša, a odrpani dječaci koje je ovaj prizor privukao, igrali se uz veliku graju žmurke oko nadgrobnih spomenika ili se, za promjenu, zabavljali preskakujući mrtvački sanduk s jedne i s druge strane. Pošto su Sowerberry i Bumble bili osobni prijatelji crkvenjaka, sjedili su s njime uz vatru i čitali novine.

Napokon, poslije više od jednog sata, vidjeli ste gospodina Bumblea, Sowerberryja i crkvenjaka kako se žure prema grobu, a neposredno zatim pojavio se svećenik, koji je u žurbi navlačio roketu preko glave. Gospodin Bumble mlatne još pokojeg dječaka da bi očuvao dostojanstvo mjesta, i velečasni gospodin, pročitavši od pogrebnih molitava onoliko koliko se moglo za četiri minute, predade roketu crkvenjaku i opet odjuri.

»Hajde, Bille«, reče Sowerberry grobaru, »zatrpaj!«

Nije to bila baš teška rabota, jer je zajednička raka bila tako puna da je najgornji lijes ležao samo nekoliko stopa ispod površine. Grobar lopatom zgrne zemlju, malo je ugazi, prebaci lopatu preko ramena i uputi se dalje, a za njim krenuše dječaci gunđajući i bunećи se u sav glas što je čitava ta zabava bila tako kratkotrajna.

»Hajdemo, prijatelju«, reče Bumble, potapšavši muškarca po leđima, »ljudi hoće da zatvore groblje.«

Čovjek koji se za sve to vrijeme otkako je stao uz rub groba nije ni maknuo s mjesta, trže se, podiže glavu, zagleda se ukočenim pogledom u osobu koja ga je oslovila, pođe nekoliko koraka naprijed i sruši se onesviješten na zemlju. Luda se starica bila odveć zanijela jadikovkama što je izgubila ogrtač koji joj je pogrebnik oduzeo, a da bi svom zetu mogla obratiti pažnju. Izliše na njega kablić hladne vode, pa kad se on osvijesti, otpratiše ga sretno do izlaza groblja, zaključaše vrata i svaki pođe svojim putem.

»No, Olivere«, reče Sowerberry dok su zajedno išli kući, »kako ti se svidjelo?«

»Pa tako, hvala na pitanju, gospodine«, odvrati Oliver uz mnogo oklijevanja, »ne baš osobito, gospodine.«

»O, s vremenom ćeš se već priviknuti, Olivere«, reče Sowerberry. »Nije to ništa, sinko, kad se jednom na to privikneš!«

Oliver se u sebi čudio i pitao da li je vrlo dugo trajalo dok se gospodin Sowerberry na to privikao, ali je smatrao da je bolje ako mu ne postavi to pitanje, i tako se vratio u dućan razmišljajući o svemu što je vidio i čuo.

VI. POGLAVLJE

OLIVER, PODBADAN NOINIM PODRUGIVANJEM,
PRELAZI U NAPAD I PRILIČNO GA ZBUNJUJE.

Poslije tri mjeseca pokusnog rada po svim propisima Oliver je postao šegrt. U to su se vrijeme baš lijepo širile bolesti. Trgovački rečeno: vladala je velika potražnja za ljesovima, i u roku od nekoliko tjedana Oliver je stekao mnogo iskustva. Uspjeh oštroumne zamisli gospodina Sowerberryja nadmašio je njegova najoptimističnija očekivanja. Ni najstariji stanovnici nisu pamtili vrijeme da su ospice nekoć tako harale ili život djece bio tako ugrožen, i velik je bio broj tih tužnih sprovoda što ih je Oliver, s crnom trakom na šeširu koja mu je sezala do koljena, predvodio na neopisivo udivljenje i ganuće svih matera u gradu. Budući da je Oliver pratio svoga gospodara gotovo i na sve sprovode odraslih, da bi stekao praksu, da bi se dolično vladao i umio svladati živce, što je tako važno za savršena pogrebnika, često mu se pružala prilika da promatra sa koliko plemenite smirenosti i duševne hrabrosti poneki ljudi podnose iskušenja i smrt svojih milih i dragih.

Kad bi, na primjer, gospodin Sowerberry dobio narudžbu za pogreb kakve bogate stare dame ili gospodina, okruženih velikim brojem nećaka i nećakinja, koji su bili naprosto neutješivi za vrijeme bolesti tako da ni u najširoj javnosti nisu mogli svladati svoj očaj, ti su ljudi, kad bi ostali nasamu, bili sretni i veseli da bijaše prava milina, vrlo dobro raspoloženi i zadovoljni, razgovarajući tako neusiljeno i bodro kao da im se baš ništa nije desilo što bi ih moglo uznemiriti. Muževi su također s herojskim mirom podnosili gubitak svojih supruga, dok bi se žene odijevale u crninu kao da su odlučile da ih udovičko ruho učini što privlačnijima. A moglo se i to zapaziti da su se dame i gospoda, obezumljeni od tuge i očaja za vrijeme pogrebnog obreda, smjesta oporavili tek što bi stigli kući. Potpuno bi se smirili prije nego što bi popili posljednju šalicu čaja. Sve je to bilo vrlo zabavno i poučno gledati, i Oliver je to promatrao s velikim divljenjem.

Premda sam biograf Olivera Twista, ipak ne bih sasvim sigurno mogao ustvrditi da je primjer tih dobrih ljudi natjerao Olivera Twista da se pomiri sa svojom sudbinom, ali mogu istaći da je mjesece i mjesece i dalje krotko trpio da ga porobljava i zlostavlja Noa Claypole, koji je sada s njim postupao *gore* nego ikada prije, jer se u njemu pobudila zavist videći da je dječak novak promaknut, dobivši kao voditelj sprovoda crnu palicu i

traku za šešir, dok je on sam kao starosjedilac ostao u dućanu sa svojom okruglom kapicom i kožnim hlačama. Šarlota je s njim loše postupala, jer je to isto činio Noa, a gospođa Sowerberry bila je nesumnjivo njegov dušmanin. I tako se između to troje ljudi, s jedne strane, i beskrajnih sprovoda, s druge, Oliver nije osjećao ni tako lagodno kao izgladnjelo svinjče, kad bi ga u nekoj pivari zabunom zatvorili u skladište ječma.

Dolazim do vrlo važnog razdoblja u Oliverovu životu, jer moram zabilježiti naoko neznatan događaj koji je neizravno stubokom izmijenio njegov budući život.

Jednog su dana Oliver i Noa kao obično u podne sišli u kuhinju da omaste brk komadom ovnovine — funtom i pol najlošijeg komada mesa, — i pošto je Šarlota bila pozvana gore, gladni je i pakosni Noa Claypole smatrao da to kratko vrijeme ne bi mogao posvetiti plemenitijoj svrsi nego da malog Olivera Twista vrijeđa i da ga stavlja na muke.

Nakanivši da uživa u toj nedužnoj zabavici, Noa ispruži noge na stolnjak te uze Olivera čupati za kosu i štipati za uho, izražavajući svoje mišljenje da ga smatra puzavom podmuklicom i da osim toga namjerava pribivati njegovu vješanju, kad god bi se ta poželjna zgoda imala da sluči, i sve tako zadirkujući ga i bockajući ga, kako se od zlobna i pakosna mladića iz Škole milosrđa i nije moglo drukčije očekivati. Ali, kako sva ta podrugivanja nisu polučila željenu svrhu da Olivera natjeraju u plač, Noa se potrudi da bude još duhovitiji i u tom nastojanju učini to što mnogi podmukli dosjetljivci i sa daleko većom reputacijom od njegove i dandanas rade kad hoće da budu zgodni: postao je veoma ličan.

»Sirotane«, reče Noa, »kako ti je majka?«

»Ona je mrtva«, uzvrati Oliver, »da mi nisi ništa o njoj govorio!«

Rekavši to, Oliveru udari rumen u lice; disao je brzo, usne i nosnice nekako su mu čudno podrhtavale, a to je gospodin Claypole smatrao neposrednim predznakom plača. Pod tim dojmom on ponovo prijeđe u navalu.

»Od čega je umrla, sirotane?« reći će Noa.

»Srce joj je prepuklo, kako mi reče jedna od naših starih bolničarki«, uzvrati Oliver, više kao da govori sebi nego Noi. »Mislim da znam što znači od toga umrijeti!«

»Šigo-migo, kopilane, ih što lažeš, sirotane!« zapjevuši Noa, kad Oliveru poteče suza niz obraz. »A što sad cmizdriš?«

»Ne zbog tebe!« sijevne Oliver. »Slušaj, sad je dosta! Ni riječi više o njoj, ni riječi!«

»Ni riječi!« usklikne Noa. »Dakle ni riječi! Sirotane, ne budi bezobrazan! O *tvojoj* majci, dabome! Bila je to fina ptičica, nego šta! O, gospode!« I pritom Noa zakima značajno glavom te posprdno naprći mali crveni nos što god je više mogao.

»Znaš, sirotane«, produži Noa, ohrabren Oliverovom šutnjom, govoreći posprdnim glasom kao da ga žali, najomrznutijim od svih glasova, »znaš, sirotane, sad se tu ne da pomoći, a dakako, *tada* ni ti nisi mogao to spriječiti, i meni je silno žao, a sigurno je svima nama vrlo žao. Ali treba da znaš, sirotane, da je tvoja majka bila baš ona prava, ona najgora!«

»Šta si rekao?« trže se Oliver i hitro diže glavu.

»Baš ona prava, ona najgora, sirotane«, uzvrati Noa hladno, »i dobro je učinila što je baš tada umrla, jer da nije, sad bi bila na robiji u Bridewelleu, ili bi bila deportirana ili obješena, što je još najvjerojatnije, zar ne?«

Oliveru udari od jarosti krv u obraze, on skoči i, prevrnuvši stol i stolac, uhvati Nou za gušu te ga stade tresti sa svom žestinom svoga bijesa, dok mladiću nisu zacvokotali zubi. Skupivši svu snagu, obori ga jednim jedinim udarcem na pod.

Minutu prije dječak se činio tako mirno, blago i potišteno stvorenje, kakvim ga je učinilo grubo i uvredljivo postupanje. No najposlije mu se probudila svijest, okrutno vrijeđanje njegove mrtve majke raspalilo mu krv. Grudi mu se nadimale, držanje mu bilo uspravno, a u pogledu živa vatra, i sav se bio izmijenio dok je tako stajao probadajući divljim i prodornim pogledom svoga mučitelja, koji je puzao do njegovih nogu, i prkoseći mu snažnom odlučnošću kakvu nikada dotad nije očutio.

»Ubit će me!« urlao je Noa. »Šarlota! Gospo! Ubit će me novi šegrt! Upomoć! Upomoć! Oliver je poludio! Šar-lo-ta!«

Na Noino zapomaganje odgovori Šarlota snažnim, a gospođa Sowerberry još snažnijim vriskom; prva upadne u kuhinju kroz pokrajna vrata, a druga zastane na stepenicama dok se nije sasvim uvjerila da može bez opasnosti po život nastaviti da silazi.

»O, podlače mali!« kričala je Šarlota, zgrabivši Olivera svom snagom koja je otprilike odgovarala jakosti prosječno jakog čovjeka u naročito dobrom treningu, »o, ti mali, ne-za-hval-ni, kr-vo-loč-ni, od-vrat-ni lupežu!« A poslije svakog sloga mlatnula bi ga svom silom, prateći svaki udarac vriskom na razveseljavanje društva.

Šarlotina šaka nije nipošto bila slabašna, ali da bi ona posigurno polučila Uspjeh u stišavanju Oliverova bijesa, uleti gospođa Sowerberry u kuhinju i pritekne joj upomoć, uhvati dječaka jednom rukom, dok mu je noktima druge ruke grebla lice; u tom povoljnom trenutku Noa se pridigne te ga uzme straga gruhati pesnicama.

To je odista bio prenaporan posao a da bi mogao dugo trajati. Kada je sve troje šuštalo i ne mogavši dulje da ga natežu i biju, odvukoše Olivera, koji je vikao i branio se, ali nije nimalo bio obeshrabren, u sklonište za smeće i tu ga pritvoriše. Učinivši to, gospođa Sowerberry se izvali na stolicu i brižne u plač.

»Zaboga, ona umire!« usklikne Šarlota. »Brzo čašu vode, Noa!«

»O, Šarlota«, reče gospođa Sowerberry, govoreći koliko je mogla zbog nedostatka daha i suviška hladne vode, kojom ju je Noa polio po glavi i ramenima — »o, Šarlota, koje li sreće što nas nije sve poklao u postelji!«

»O, zaista prava sreća, gospo!« bio je njen odgovor. »No, sada se barem nadam da će to opametiti gazdu i da neće više uzeti u kuću jedno od takvih stvorenja koja su rođena da budu ubojice i razbojnici! Jadni Noa! Samo što nije bio mrtav kad sam ušla!«

»Jadnik!« reče gospođa Sowerberry gledajući samilosno na dječaka iz Škole milosrđa.

Noa, čije je najgornje puce prsluka moglo otprilike doseći tjeme Oliverove glave, počašćen tom izjavom samilosti, brisao je oči unutarnjom stranom zapešća te je, ganut iscijedio nekoliko suza i šmrkavih uzdisaja.

»Šta da radimo?« usklikne gospođa Sowerberry. »Vašeg gazde nema, u kući nema muške glave, a neće proći ni deset minuta i on će provaliti vrata!« Po Oliverovim snažnim udarcima o spomenuti komad drveta moglo se naslutiti da takav slučaj nije bio sasvim isključen.

»O, dobijesa! Ja zbilja ne znam«, reče Šarlota, »nego da pošaljemo po redarstvo!«

»Ili po vojsku!« predloži Noa.

»Ne, ne«, reče gospođa Sowerberry sjetivši se Oliverova starog prijatelja; »Noa, skoči do gospodina Bumblea i reci mu neka smjesta dođe ovamo i neka ni trenutka ne gubi; pusti sad svoju kapu i požuri! Dok trčiš, drži nož na modrici oka pa će ti oteklina splasnuti.«

Noa zastane, ali ne da odgovori, već da poleti glavom bez obzira, a prolaznici na ulici uvelike su se čudili gledajući dječaka iz Škole milosrđa kako bezglavo juri ulicama, bez kape i pritiskajući džepni nožić na pomodrjelo oko.

VII. POGLAVLJE

OLIVER OSTAJE UPORAN

Noa Claypole trčao je ulicama što je brže mogao i nije ni jedanput zastao da odahne prije nego što je stigao do vrata uboškog doma. Odmorivši se koju minutu, da se pripremi za dovoljan broj jecaja i uvjerljivu glumu uz pomoć suza i zaprepaštenja, on pokuca snažno na otvorna vratašca u kapiji i pokaže tako bijedno lice starom ubogaru koji mu je otvorio te i ovaj čovjek, koji je i u svojim najboljim danima viđao oko sebe sama bijedna lica, u čudu ustukne.

»Ta što se dogodilo, dečko?« upita stari ubogar.

»Gospodine Bumble! Gospodine Bumble!« vikaše Noa u stravi tako dobro hinjenoj i u sav glas, te gospodin Bumble, koji se slučajno nalazio sasvim blizu, ne samo da ga je čuo nego se i toliko uplašio da je odletio u dvorište bez svog trorogog šešira — što je bila vanredno čudna i značajna okolnost — pokazujući nam kako i jedan općinski pisar, kad se zanese neočekivanim i snažni porivom, može trenutačno izgubiti prisebnost duha i zaboraviti lično dostojanstvo.

»O, gospodine Bumble!« usklikne Noa, »Oliver, gospodine... Oliver je...«

»Šta? — Šta?« ubaci gospodin Bumble, i u metalnom sjaju njegovih očiju zatitra odbljesak radosna zadovoljstva. »Ta nije valjda, ta valjda nije pobjegao, Noa?«

»Ne, gospodine, nije pobjegao nego je pomahnitao«, uzvrati Noa. »Pokušao je da ubije mene, pa onda Šarlotu, pa onda našu gospođu. Oh! kako to užasno boli! Strahovito boli, molim vas, gospodine!« I pritom se Noa bolno trzao i pregibao i savijao kao jegulja, da bi tako gospodinu Bumbleu dao naslutiti kako je prilikom bjesomučnog i krvoločnog napadaja Olivera Twista pretrpio teške unutarnje ozljede od kojih baš u tom času strahovito pati.

Kad Noa vidje da je gospodin Bumble užasnut onim što mu je saopćio, uze — da bi pojačao dojam što ga je postigao još deset puta jače nego prije jadikovati zbog svojih silnih rana, te kad ugleda nekog gospodina u bijelu prsluku gdje prolazi dvorištem, udari u još tragičnije naricanje, smatrajući posve ispravno da će to biti izvrsno sredstvo da privuče pažnju i pobudi zgražanje gore spomenutoga gospodina.

Gospodin mu je zbilja vrlo brzo obratio pažnju, jer tek što je pošao tri koraka, kadli se srdito okrenuo i upitao zašto to štene zavija i zašto ga gospodin Bumble ne počasti nečim, da se njegovi uzvici koje je nazvao zavijanjem pretvore u pravo urlanje.

»Taj je bijedni dječak iz Škole milosrđa, gospodine«, odvrati gospodin Bumble, »a umalo što ga nije zaklao da, baš zaklao, gospodine, — mladi Oliver Twist!«

»Uistinu?!« usklikne gospodin u bijelom prsluku i naglo zastane. »Znao sam ja! Ja sam već od početka imao čudno neko predosjećanje da će taj mali, drski divljak završiti na vješalima!«

»A pokušao je, gospodine, da umori i sluškinju«, reče gospodin Bumble, dok mu je lice poprimalo pepeljastu boju.

»I gazdinu ženu«, ubaci Noa.

»I svoga gospodara, čini mi se da si rekao i gazdu?« nadometne gospodin Bumble.

»Nema ga kod kuće, ali bi inače i njega umorio!« odvrati Noa. »Rekao je da to želi...«

»O, rekao je da to želi, je li, dječače?« upita gospodin u bijelom prsluku.

»Da, gospodine«, reći će Noa, »i, molim vas, gospodine, gospođa želi da zna da li gospodin Bumble ima malo vremena i da smjesta dođe da ga izbatina, jer gazde nema kod kuće.«

»Kako ne, dječače, kako ne!« reče gospodin u bijelom prsluku smješkajući se dobrohotno i tapšući Nou po glavi koja je otprilike za tri palca bila viša od njegove. »Ti si dobar dečko, vrlo dobar dečko. Evo ti jedan peni. Bumble, deder skočite vi do Sowerberryjevih i ponesite svoju trsku pa vidite šta se može učiniti. I nemojte ga štedjeti, Bumble!«

»Ne brinite, gospodine«, nato će općinski pisar, udešavajući šibu koja je služila prilikom općinskog batinanja.

»Recite i Sowerberryju neka ga ne štedi. Nikada neće s njim izići nakraj ako mu ne odere kožu«, reče gospodin u bijelom prsluku.

»Ja ću se već pobrinuti, gospodine«, uzvrati općinski pisar. I pošto je na svoje zadovoljstvo udesio trorogi šešir i trsku, gospodin Bumble i Noa Claypole krenuše u najvećoj brzini do pogrebnikova dućana.

Tamo se stanje stvari nije nimalo popravilo niti se Sowerberry vratio, te je Oliver i dalje nogama lupao o podrumska vrata. Izvještaj kakav su dale o njegovu divljem bijesu gospođa Sowerberry i Šarlota bio je tako strašan da je gospodin Bumble smatrao uputnim pregovarati prije nego što će otvoriti vrata. S tom namjerom lupio je izvana nogom o vrata, i to je bila uvodna riječ, a onda, pritisnuvši usta uz ključanicu, reče dubokim i svečanim glasom:

»Olivere!«

»Pa dobro, pustite me van!« odazove se Oliver.

»Prepoznaješ li, Olivere, moj glas?« nato će gospodin Bumble.

»Da«, odgovori Oliver.

»A zar ga se ne bojiš? Zar ne dršćeš sav dok ja govorim?« pitao je gospodin Bumble.

»Ne!« odvrati Oliver smiono.

Odgovor tako oprečan onom što ga je kanio izazvati i bio vičan da ga prima, uvelike je prenerazio gospodina Bumblea. Odmakne se od ključanice, ispruži se u svoj svojoj veličini i redom pogleda sve troje nazočnih.

»O, znate, gospodine Bumble, zacijelo je lud«, reče gospođa Sowerberry. »Nema čovjeka ni pri napol zdravoj pameti koji bi se usudio tako s vama govoriti!«

»Nije on lud, gospođo«, odvrati gospodin Bumble poslije nekoliko časaka duboka razmišljanja, »to je — hrana!«

»Šta?« — usklikne gospođa Sowerberry.

»Hrana, gospođo, hrana!« ponovi Bumble strogim naglaskom. »Pretrpali ste mu želudac, gospođo! Odgojili ste u njemu gordost duha i srca koja ne priliči osobi njegova staleža, a to će vam reći i odbornici uboškog doma koji su iskusni, ljudi. A kakve veze, uostalom, imaju siromasi s dušom ili sa srcem? Sasvim je dovoljno što im dopuštamo da imaju svoje živo tijelo. Da ste dječaka i dalje hranili zobenom kašom, gospođo, to se nikad ne bi dogodilo!«

»Zaboga, zaboga!« usklikne gospođa Sowerberry dižući pobožno svoj pogled prema kuhinjskom stropu, »eto, to vam je kad je čovjek velikodušan!«

Velikodušnost gospođe Sowerberry prema Oliveru sastojala se u tome što mu je u izobilju davala sve otpatke koje nitko nije htio jesti, i zato je sa mnogo blagosti, samopregaranja i dobre volje primila na sebe tešku optužbu gospodina Bumblea. Ipak valja priznati da u tom pogledu nije ništa skrivila, ni mišlju, ni riječju, ni djelom.

»Ah!« usklikne gospodin Bumble kad je gospođa Sowerberry opet poniknula, »jedino što se sad, barem po mome mišljenju, može učiniti, to je da ga ostavimo nekoliko dana u podrumu, da malo izgladni pa da ga onda, kad ga opet pustite, hranite samo zobenom kašom za sve vrijeme njegova šegrtovanja. On potječe od loše obitelji — sve same napržice, gospođo Sowerberry. I liječnik i bolničarka rekoše da je ta njegova majka došla ovamo boreći se s najvećim poteškoćama i bolovima koji bi svaku poštenu ženu već osam dana prije spremili u grob.«

Na tome mjestu Bumbleova govora Oliver, čuvši dovoljno da je mogao znati da su opet nešto natuknuli o njegovoj majci, počne toliko žestoko nogama lupati o vrata da se nikakav drugi glas nije mogao razabrati. U tom se odlučnom času vrati Sowerberry, i pošto su mu objasnili Oliverov grijeh, pretjerujući u svemu toliko koliko je po računici tih dviju dama bilo potrebno da se izazove njegov bijes, on u tren oka otključa podrumska vrata i, zgrabivši ga za vrat, izvuče buntovnog šegrta.

Oliverova je odjeća za vrijeme mlaćenja bila sva razderana, lice mu bilo izgrebeno i modro od masnica, a kosa razbarušena po čelu; ali rumenila srdžbe još nije nestalo, te kad je bio izvučen iz svoje tamnice, mrko je gledao Nou i nije bio nimalo prestravljen.

»No, ti si mi baš lijep momak, je li?« reče Sowerberry i opali mu šamar.

»On je grdio moju majku«, odvrati Oliver.

»Pa što ako i jest, nezahvalni gade?« nato će gospođa Sowerberry. »Zaslužila je to, i još gore!«

»Nije!« uzvrati Oliver.

»Jest!« reče gospođa Sowerberry.

»To je laž!« nato će Oliver.

Gospođa Sowerberry izlije pravu bujicu suza.

Poslije te bujice suza Sowerberry nije više mogao birati. Da je samo časak oklijevao da najoštrije kazni Olivera, svakom bi iskusnom čitaocu moralo biti potpuno jasno da bi onda gospodin Sowerberry, prema svim prethodnim raspravama o postojećem braku, bio nečovjek, surov muž, uvredljivac, gnusna imitacija muškarca, čovjek bez ičega ljud-

skog u sebi i još toliko toga što se ne bi moglo ni nabrojiti u ovom poglavlju. Treba mu priznati da je on, koliko je bilo u njegovoj moći — a ta moć nije bila vrlo velika — bio blago raspoložen prema dječaku, i to možda stoga što mu je to bilo od koristi, a možda i stoga što ga je njegova žena mrzila. Međutim ga je bujica suza učinila bespomoćnim pa je odmah tako nemilo izmlatio dječaka da je time i sama gospođa Sowerberry bila zadovoljna i da je poslije toga primjena trske gospodina Bumblea bila prilično nepotrebna. Ostali dio dana proveo je Oliver u stražnjoj kuhinji, u društvu vrča vode i kriške kruha, a uvečer je gospođa Sowerberry, učinivši pred vratima razne, po uspomenu njegove majke nimalo laskave opaske, zavirila u sobu te mu zapovjedila da ode do svoje bijedne postelje, obasut Noinim i Šarlotinim uvredljivim bockanjem i duhovitostima.

Tek kad je ostao sam sred mira i tišine tmurne pogrebnikove radionice, Oliver je dao oduška svojim osjećajima koji su se poslije toga dana prepaćenih muka morali, što je lako zamisliti, poroditi u duši jednog djeteta. Slušao je njihovo podrugivanje s prezirom u očima, podnosio njihove udarce a da nije ni pisnuo, jer je u svom srcu ćutio onaj gordi ponos s kojim bi, da su ga i živa pekli, u samrtnom času prigušio i posljednji krik. No sada, kad nije bilo nikoga da ga vidi ili čuje, pao je na koljena i, zakrivši lice rukama, plakao suze što ih bog šalje da nam olakša bol, a bit će da je bilo malo tako mladih bića koja je, prije njega, pritiskao toliko golem jad.

Noć je bila hladna i mračna. Dječjim očima činilo se da su zvijezde još udaljenije od zemlje nego prije; nije bilo ni daška; i tmurne sjenke drveća što su se širile po zemlji bile su tako mirne i ukočene, nalik na samrt i smrt. On opet pritvori vrata i pri svjetlu svijeće što je izgarala zaveže u rubac ono malo odjeće što je imao i sjedne na klupu da sačeka jutro.

Kad su prve zrake danjeg svjetla stale prodirati kroz raspukline prozorskih kapaka, Oliver se digne i otkračuna vrata. Posljednji put zaplašenim pogledom zaokruži po sobi — još je časak oklijevao — a onda zatvori vrata za sobom i nađe se na ulici.

Pogleda nalijevo pa nadesno, ne znajući kamo da bježi. Prisjeti se da je vidio teška seljačka kola kako se, vozeći iz grada, mučno uspinju na brežuljak; on udari istim putem i, dospjevši do poljske staze za koju je znao da vodi opet na cestu, proslijedi njome, odmičući brzo naprijed.

Oliver se živo sjećao kako je tom istom stazom klipsao uz gospodina Bumblea kad ga je prvi put s majura vodio u uboški dom. Put kojim je trebalo da prođe, prolazio je baš ispred kućišta. Kad se toga sjetio, srce mu počne brže kucati. I već je napol naumio da se vrati. Pa ipak, prevalio je već dobran put, a ako se sada vrati, izgubit će dosta vremena. Osim toga, bilo je još tako rano, nije se trebalo bojati da će ga tko vidjeti; i zato krene dalje.

Dođe do one kuće. Činilo se da se njeni stanari još nisu probudili. Oliver zastane i virne u vrt. Neko dijete plijevilo je jednu od malih gredica, a kad je on stao, ono digne svoje blijedo lice, i Oliver prepozna u njemu jednoga od svojih negdašnjih drugova. Oliver se obradova što ga vidi prije svoga odlaska, jer je to bio njegov mali prijatelj i drug u igri; iako je bio mlađi od njega, nebrojeno su puta bili zajedno batinani, mučeni glađu i zatvarani!

»Pst! Dick!« prigušeno vikne Oliver kad je dječak pritrčao kapiji i pružio ruku kroz ogradu da se s njim pozdravi. »Je li već tko ustao?«

»Samo ja«, odvrati dijete.

»Dick, ne smiješ nikome reći da si me vidio«, nato će Oliver. »Ja sam pobjegao! Tukli su me i zlostavljali, Dick, i ja idem u potragu za srećom, nekamo daleko, ni sam ne znam kamo! Kako si blijed!«

»Čuo sam kako im je doktor govorio da sam nasmrt bolestan«, uzvrati dijete i malodušno se osmjehne. »Tako se radujem što te vidim, dragi moj, ali — ne zaustavljaj se, ne zaustavljaj!«

»O da, moram da ti kažem zbogom«, odvrati Oliver. »Opet ću te vidjeti, Dick, znam da hoću! I ti ćeš onda biti zdrav i sretan!«

»Nadam se da hoću«, odgovori dijete, »ali tek kad umrem. Znam da je doktor sigurno u pravu, Olivere, jer tako često sanjam o nebu i anđelima i blagim licima, što ih nikad ne vidim kad sam budan. Poljubi me!« reče mali uspevši se na ogradu te zagrli Olivera svojim ručicama. »Zbogom, dragi moj, bog te blagoslovio!«

Taj su blagoslov izgovorile usne malog djeteta, ali su to bile prve riječi blagoslova koje je netko izrekao nad Oliverom. Za sve vrijeme borbe i patnje, nevolja i promjena Oliver ih nije nikada zaboravio!

VIII. POGLAVLJE

OLIVER PJEŠAČI U LONDON I NA CESTI SRETNE MLADOG GOSPODIČIĆA, KOJI JE ČUDAN SVAT.

Oliver stigne do prijelaza preko ograde, gdje se svršavala staza, te ponovo izbije na glavnu cestu. Bilo je osam sati; premda je već bio gotovo pet milja daleko od grada, ipak je sve do podneva trčao i skrivao se iza živice pri svakom zavoju, a sve u strahu da ga ne gone i ne uhvate. Tada sjedne uz miljokaz i prvi put počne razmišljati o tome kamo bi bilo najbolje da krene i da pokuša novi život.

Na kamenu uz koji je sjedio bilo je ispisano velikim slovima da od ovoga mjesta do Londona ima ravno sedamdeset milja. To je ime u dječakovoj pameti izazvalo čitav niz, novih predodžbi. London! Veliki, prostrani grad! — Nitko — pa ni sam gospodin Bumble — neće ga ondje nikad pronaći. Često je u uboškom domu slušao stare ljude gdje govore kako u Londonu momče sa malo mozga u glavi ne treba da gladuje i da u tom ogromnom gradu ima toliko mogućnosti života, o kojima oni koji su odrasli na selu nemaju ni pojma. To je mjesto bilo kao stvoreno za dječaka beskućnika koji mora da umre na cesti, ukoliko mu tko ne pomogne. Kad mu te misli padoše na pamet, on skoči na noge i opet krene dalje.

Za pune četiri milje smanjio je razmak između sebe i Londona, i istom onda palo mu je na um koliko je imao još prevaliti da stigne do svog odredišta. Kad mu se nametnula ta pomisao, usporio je korake te uzeo mozgati o sredstvima kojima je raspolagao za takvo putovanje. Imao je u svom zavežljaju koricu kruha, prostu košulju i dva para čarapa, a u džepu jedan peni što mu ga je poklonio gospodin Sowerberry poslije nekog sprovoda, pošto je naročito dobro izvršio svoj zadatak. »Čista košulja vrlo je korisna stvar«, pomisli Oliver, »vrlo korisna, ali ni dva para čarapa, pa ni onaj peni nisu baš na odmet, ali je sve to od slabe koristi kada ti je u zimsko doba pješačiti šezdeset i četiri milje!« No Oliverove misli, baš kao i u većine drugih ljudi, iako su vrlo živo i žustro otkrivale poteškoće, nikako da se dosjete prikladnom sredstvu kojim da se te poteškoće premoste; i tako poslije mnogo uzaludna mozganja Oliver prebaci svoj svežnjić na drugo rame i nastavi klipsati.

Toga je dana Oliver pješačio dvadeset milja, a za sve to vrijeme okusio je samo suhu koricu kruha i popio nekoliko gutljaja vode što je izmolio na pragu seljačkih koliba uz ces-

tu. Kada je zanoćalo, svrne u livadu i pužne pod stog sijena, odlučivši da tu preleži dok ne svane. Isprva se plašio, jer je vjetar turobno zavijao po pustim poljima; bio je i gladan i prozebao, a osjećao se tako usamljen kao nikad dotada. No budući da je od hoda bio vrlo umoran, ubrzo je usnuo i zaboravio svoje jade.

Kada je sutradan ustao, bio je sav ukočen i promrznuo i tako gladan da je bio prinuždeni da već u prvom selu kroz koje je prošao, zamijeni svoj peni za jedan kruščić. Nije pješačio više od dvanaest milja, i već je opet pala noć. Stopala mu bila izranjena, a noge klecale od slabosti i jedva ga još nosile. Još jedna noć provedena u vlažnom i nezdravom zraku pogoršala je njegovo stanje, pa kad je ujutro opet krenuo, više je puzao negoli odmicao.

Čekao je na podnožju strma brežuljka dok se poštanska kočija nije približila, a onda uze prositi od onih putnika koji su se vozili na vanjskim sjedištima. No malo ih je bilo koji su ga samo i pogledali, a i ti su mu govorili da pričeka dok se uspnu na vrh pa da vide kako torzo on umije trčati — za pola penija. Jadni je Oliver nastojao da dijelak puta trči uz kočiju, ali je smalaksao od iznemoglosti i zbog rana na tabanima. Kad su to putnici opazili, strpaše svoje polupenije opet u džepove, izjavljujući da je on malo, lijeno štene i da ne zavređuje da mu se što dâ, a poštanska su kola drndala dalje svojim putem ostavljajući za sobom oblake prašine.

U nekim selima bile su postavljene ploče s opomenom ispisanom jarkom bojom da će svatko tko bude prosjačio u tom okrugu biti bačen u tamnicu, a to je Olivera toliko zastrašilo da mu je bilo vrlo drago kad je brže-bolje mogao da se udalji. U drugim bi selima zastajkivao u dvorištu gostionice, pogledajući tugaljivim očima svakog prolaznika; i to bi se obično svršavalo tako da bi krčmarica naredila kojemu od poštanskih konjušara, koji su se tu vrzli, da najuri tu čudnu skitnicu, jer je ona uvjerena da je taj došao da nešto ukrade. Kad bi prosio u seljačkim kućama, u devet slučajeva na deset zaprijetili bi mu da će psa nahuckati na njega, a kad bi nosom zavirio u koji dućan, spomenuli bi mu općinskog pandura te bi Oliveru od straha nestajalo sline u ustima — vrlo često ono jedino što je nakon mnogih sati gladovanja uopće još imao u ustima.

Zaista, da nije bilo nekog putara dobra srca i neka dobrostive stare dame, Oliverovi bi jadi bili brže dokrajčeni baš kao i jadi njegove majke. Drugim riječima, on bi svakako pao mrtav nasred kraljevskog druma. No putar ga nahrani kruhom i sirom, a staroj dami, kojoj je unuk-brodolomac lutao negdje bosonog po dalekom svijetu, smili se bijedno, siroče te mu ona dade sve što god je smogla — i još više — uz tako blage i mile riječi i uz suze samilosti i sažaljenja da su se Oliveru dublje zasjekle u dušu nego sve patnje koje je dotad iskusio.

U rano jutro, sedmoga dana otkako je otišao iz svoga rodnog grada, Oliver je polagano ušepesao u gradić Barnet. Prozori su i kapci bili zatvoreni, ulica bila pusta, nigdje još ni žive duše da se lati posla. Sunce se rađalo u svoj svojoj blistavoj ljepoti, ali je ta svjetlost osvjetljavala samo beznadnu osamljenost dječaka koji je okrvavljenih nogu i pokriven prašinom sjedio na hladnom pragu jedne kuće.

Malo pomalo, i kapci su se otvarali, zastori na prozorima uzdizali, a ljudi počeli obilaziti tamo-amo. Samo bi poneki zastali i na čas-dva upiljili pogled u Olivera, ili prolazeći užurbano pored njega okretali glave zureći u nj, ali mu nitko nije ništa udijelio ili mario upitati kako je dospio ovamo. Nije se usudio prositi i, eto, tu je sjedio.

Neko je vrijeme sjedio na pragu, divio se velikom broju gostionica, jer je svaka druga kuća u Barnetu bila krčma, velika ili mala. Sjedio je gledajući ravnodušno kočije koje su posvuda prolazile i mislio kako je čudno što one mogu s lakoćom izvesti u nekoliko sati

ono za što je njemu bila potrebna čitava jedna sedmica hrabrosti i odvažnosti — s obzirom na njegove godine. Uto se trgne, jer je opazio da se neki dječak, koji je prije nekoliko minuta nehajno prošao mimo njega, sada vratio te ga sa suprotne strane ulice vrlo pažljivo motrio. Isprva nije za to mnogo mario, ali ga je dječak svejednako pomno motrio, tako da je Oliver podigao glavu i stao ga netremice gledati.

»Ej, dječače, koji ti je bijes?«

Dječak koji je tako oslovio našega mladog putnika bio je po prilici njegovih godina, ali Oliver još nikad nije vidio dječaka tako čudna izgleda. Sa svojim prćastim nosom i spljoštenim čelom bio je baš kao svaki drugi dječak, a prljavijeg mališana teško je bilo i zamisliti. No držao se i vladao kao odrastao čovjek. Za svoje godine bio je malen, imao je prilično iskrivljene noge i male, pronicave, ružne oči. Kapa mu je tako labavo bila zabačena na zatiljak te samo što mu nije odletjela, da njezin vlasnik nije svako malo vremena običavao trznuti glavom stavljajući je tako opet u prijašnji položaj. U njega je bio kaput odrasla čovjeka koji mu je sezao gotovo do peta. Rukave je zasukao do lakata, da mu ruke ostanu slobodne, očito u namjeri da ih ugura u džepove svojih hlača od debele vunene tkanine, jer ih je u džepovima uvijek i držao. Sve mu svemu, bio je hvalisav i razmetljiv gospodičić u kratkim čizmama, kakav je već mogao da bude mladić visok četiri stope i šest palaca ili nešto više.

»Ej, dječače, koji ti je bijes?« javi se čudni gospodičić Oliveru.

»Ja sam vrlo umoran i gladan«, odvrati Oliver, i oči mu se zališe suzama dok je govorio. »Došao sam izdaleka — pješačim već sedam dana!«

»Vucaraš se sedam dana?« upita gospodičić. »O, jasno kao pekmez! Od kaponje nogom u tur, je li?« A vidjevši Oliverov začuđeni pogled nastavi: »Ti kao da ne znaš što je to kaponja, šatrovče moj?«

Oliver nedužno odgovori da je uvijek mislio da je kapa ono što se stavlja na glavu.

»Očiju mi, baš si žutokljunac!« usklikne gospodičić. »Pa kaponja je mjesni sudac, i kada te kaponja cakne jedanput nogom u tur, onda letiš nizbrdo i nikad više nećeš na pravi put! Jesi li već bio u mlinu?«

»U kakvu mlinu?« čudio se Oliver.

»U kakvu mlinu! Pa, u pravom mlinu, u mlinu koji se nalazi u finim buturnicama od kamena i gdje je uvijek bolje kad ima malo gostiju, jer onda mlin ne može da radi! Ali sad vozi!« reče mladi gentleman. »Treba da njupaš, i njupat ćeš! I ja sam se nasukao pa imam samo šiling i nešto kusura, ali koliko je do mene — ja plaćam i ja častim! Hajde, diži svoje čačkalice! Idemo, Moric!«

Pomogavši Oliveru da ustane, povede ga u obližnju sitničariju, kupi dovoljnu količinu kuhane šunke i kilo kruha, ili kako se on izrazio — »četiri-peni-krušac«, a da se šunka ne uprlja i da je zaštiti od prašine, on je izdubao rupu u kruh, izvadio iz njega dio mekotine i mjesto nje utrpao šunku. Metnuvši kruh pod pazuho, mladi gentleman zakrene u neku krčmicu i uđe kao prvi u točionicu u stražnjem dijelu zgrade. Tu su im po narudžbi tajanstvenog mladića donijeli vrč piva, i Oliver se na poziv svoga novog prijatelja prihvati jela, ustrajno i slatko, dok ga je dječak svejednako vrlo pažljivo promatrao.

»Namjeravaš u London?«

»Da«.

»Imaš li kakav stan?«

»Nemam.«

Čudni dječak zazviždi i turi ruke u džepove koliko su mu to dopuštali dugački rukavi kaputa.

»Stanuješ li u Londonu?« upita Oliver.

»Da, stanujem kad sam kod kuće«, uzvrati dječak. »Pretpostavljam da noćas želiš negdje prespavati, je li?«

»To zaista želim«, odgovori Oliver. »Otkako sam krenuo iz sela, još nisam spavao pod krovom.«

»Što se toga tiče — ne brini«, reče neznanac. »Večeras moram biti u Londonu, a ja ti poznajem otmjena starog čiču koji tamo živi, pa će ti on dati da spavaš badava a neće ti tražiti ni kusur, to jest ako te preporuči gentleman koji te zna. A zna li on mene? Ne zna, nikad me nije vidio ni čuo za me!«

Mladi se gentleman smješkao kao da je time htio pokazati kako su njegove posljednje riječi ironična šala, i pritom je ispijao ostatak piva.

Ta neočekivana ponuda zakloništa bila je i suviše zamamljiva a da bi se mogla odbiti, to više što je bila popraćena uvjeravanjem da će onaj stari gospodin, kojega smo već spomenuli, Oliveru bez svake sumnje pribaviti odmah kakvo zgodno namještenje. Time je razgovor, iz kojeg je Oliver razabrao da se njegov prijatelj zove Jack Dawkins te da je naročito mezimče i štićenik gore spomenutoga ostarijega gospodina, postao još srdačniji i povjerljiviji.

Po vanjštini gospodina Dawkinsa nije se bogzna kako jasno moglo razabrati da se njegov zaštitnik brinuo za lagodan život onih koje je uzimao pod svoje okrilje, Ali kako se prilično smušeno i prostački izražavao, a osim toga priznao da je među svojim prisnijim prijateljima bio poznat pod nadimkom Varalica Prefriganko, Oliver je zaključio da je lakouman potukač te da su moralne pouke njegova dobročinitelja ostale bez utjecaja.

Budući da se Dawkins protivio da uđu u London prije nego što padne mrak, bilo je blizu jedanaest sati kada oni stigoše do Islingtonske mitnice. S Anđeoske ceste zakrenuše u Ulicu sv. Ivana, udariše uskom uličicom, koja se svršava kod kazališta Sadler Well's, pa kroz Exmouthovu ulicu i Coppice-Row kroz malen prolaz ubožnice i preko čuvenog zemljišta koje se nekoć zvalo Hockley-of-the Hole, otud u Little Saffron-Hill, pa tim putem u Saffron-Hill the Great, ispred kojeg je Dawkins izmicao žurnim koracima i pozivao Olivera da ga slijedi u stopu.

Premda je Oliverova pozornost bila dovoljno zaokupljena, jer je pazio da ne izgubi iz vida svog vodiča, ipak nije mogao a da ponekad letimično ne pogleda na jednu i drugu stranu puta kojim su prolazili. Nikada nije vidio prljavijeg i očajnijeg mjesta. Ulica je bila vrlo uska i blatna, a zrak presićen odurnim smradom. Bilo je tu mnoštvo dućančića, ali jedina roba kao da su bile gomile djece koja su i u to doba noći kroz vrata gmizala unutra i van. Činilo se da su na tom pustom mjestu samo krčme dobro uspijevale, a u njima su irske propalice (kao što su posvuda propalice obično Irci) zametale ljute kavge. Po skrovitim stazama i puteljcima što su se ovdje-ondje odvajali od glavne ceste, mogle su se razabirati male hrpice kuća, gdje su se oljoskane žene i pijani muškarci valjali u blatu, a iz mnogih veža često su oprezno izlazili veliki momci sumnjiva izgleda, spremajući se, kako se po svemu činilo, na pothvate koji nisu nimalo blagonamjerni i nedužni.

Oliver je baš premišljavao ne bi li bilo bolje pobjeći, kada stigoše do podnožja brežuljka i njegov ga pratilac uhvati za ruku, upre i otvori vrata jedne kuće blizu Field-lane, a onda ih, povukavši Olivera u vežu, opet zatvori za sobom.

»No, što je?« zavikne glas odozdo, a kao odgovor na Prefrigankov zvižduk.

»Sve zdravo i veselo!« glasio je odgovor.

To kao da je bila lozinka ili neki znak da je sve u redu, jer slaba svjetlost male svijeće zasvjetluca na udaljenijem kraju prolaza, a na mjestu gdje je ograda kuhinjskih stepenica bila odlomljena, proviri lice nekoga čovjeka.

»Dvojica ste«, reći će čovjek izmičući svijeću ustranu i zasjenjujući oči drugom rukom. »Tko je taj drugi?«

»Novi drugar«, odvrati Jack Dawkins gurajući Olivera naprijed.

»Odakle dolazi?«

»Iz zemlje novaka! Je li Fagin gore?«

»Gore je i sortira rupce. Penjite se gore!« Svijeća se povuče i lica nestade.

Oliver je jednom rukom, tapajući naslijepo, tražio svoj put, a drugom se grčevito držao svoga pratioca, mučno se penjući mračnim i iskrhanim stepenicama po kojima je njegov vodič uzlazio tako lako i hitro te se odmah vidjelo da ih dobro poznaje. Širom rastvori vrata neke stražnje sobe i povuče Olivera za sobom.

Zidovi i strop te sobe bili su sasvim pocrnjeli od starosti i prljavštine. Pred vatrom je stajao stol od čamovine, a na njemu svijeća, udjenuta u grlo pivske boce, dva-tri kositrena vrča, jedan kruh, nešto maslaca i pladanj. Na vatri se peklo nekoliko kobasica u tavi koja je na žici bila obješena za policu od kamina, gdje je, držeći veliku viljušku, stajao star i smežuran Židov čije je lupeško i odvratno lice bilo zasjenjeno gustom riđom i razbarušenom kosom. Odijelo od flanela bilo mu je sasvim masno, vrat razgolićen, a pažnja mu bila usredotočena sad na tavu, sad opet na konopac za sušenje rublja, na kojem bijaše obješeno mnoštvo svilenih džepnih rubaca. Više priprostih ležaja načinjenih od starih vreća bilo je na podu stisnuto jedan uz drugi, a oko stola sjedilo četiri-pet dječaka, nijedan stariji od Prefriganka, pušeći iz dugačkih glinenih lula, pijući alkohol i vladajući se kao muškarci srednjih godina. Svi se oni sjatiše oko svoga ortaka koji je Židu nešto šaputao, zatim se okrenuše cerekajući se Oliveru, kao što je to činio i sam Žid s velikom vilicom u ruci.

»To je on, Fagine«, reče Jack Dawkins, »moj prijatelj Oliver Twist.«

Žid se nakesi i, poklonivši se duboko pred Oliverom, steže mu ruku, izražavajući nadu da će imati čast da ga bliže upozna. Nato ga mlada gospoda s lulama zaokupiše rukujući se s njim vrlo energično, stežući mu osobito onu ruku u kojoj je nosio svoj svežnjić. Jedan od mlade gospode naročito se spremno požurio da mu objesi kapu, a drugi je bio toliko uslužan te je rukama prekopavao njegove džepove u namjeri da mu uštedi trud da prije nego što legne, a budući da je tako umoran, ne bi sam morao isprazniti svoje džepove. Ti bi se iskazi uljudne pažnje vjerojatno bili i povećali da se Žid sa svojom velikom vilicom nije počeo razmahivati i udarati po glavama i ramenima te predusretljive mlađarije.

»Vrlo smo sretni što si došao, Olivere — zaista«, reče Žid. »Prefriganko, skini kobasice s vatre i stavi za Olivera čabar blizu vatre. O, zagledao si se u svilene rupce, je li sine? Ima ih priličan broj, zar ne? Upravo smo ih priredili za pranje, i to je sve, Olivere, to ti je sve! Ha, ha! ha!«

Posljednji dio besjede pozdravili su svi nadobudni učenici staroga veselog gospodina bučnim povicima, i usred te halabuke pođoše da večeraju.

Kad je Oliver pojeo svoj dio, Žid mu nalije borovice u čašu tople vode, nutkajući ga da to odmah ispije, jer je čaša bila potrebna još jednom gospodičiću. Oliver učini kako se od njega tražilo. Gotovo neposredno poslije toga Oliver osjeti kako ga stavljaju na jedan od onih ležaja od vreća, a zatim utonu u dubok san.

IX. POGLAVLJE

SADRŽI DALJNJE POJEDINOSTI O STAROM PRIJAZNOM GOSPODINU I O NJEGOVIM NADOBUDNIM UČENICIMA

Oliver se ujutro kasno probudio iz duboka i duga sna. U sobi nije bilo ni žive duše osim staroga Žida koji je u loncu kuhao malo kave za doručak i zviždukao prigušenim glasom, podjednako miješajući kavu željeznom žlicom. Svaki bi čas umuknuo i stao prisluškivati na najmanji, šum, odozdo, pa kad bi se uvjerio da nema ničega okrenuo bi kao i prije da zviždi i da miješa kavu.

Premda se Oliver probudio, ipak je još malo drijemao. Postoji neko stanje pospanosti između sna i buđenja, kada čovjek poluotvorenih očiju i polusvjestan svega što se oko njega zbiva, u pet minuta više sanja nego što će u pet noći sanjati čvrsto sklopljenih očiju i sasvim obamrlih čula. U takvim časovima smrtnik osjeća prilično jasno što njegova svijest radi, da bi sebi mogao stvoriti neku nejasnu predodžbu o njenim moćnim silama, kako se otkida od zemlje i kako prezire vrijeme i prostor, kad se oslobodi tijela koje ga za nju veže.

Oliver se nalazio baš u tom stanju. Kroz poluzatvorene oči gledao je Žida, slušao njegovo prigušeno fućkanje, prepoznavao šum žlice koja je strugala po loncu, pa ipak su baš ta ista čula u njegovoj svijesti u isto to vrijeme bila živo i svestrano zaokupljena gotovo svim ljudima koje je ikada poznavao.

Kad je kava bila skuhana, Žid povuče lonac na željezni uložak kamina i, kolebajući se nekoliko minuta kao u dvoumici što da radi, okrene se, pogleda Olivera i zovne ga imenom. Nije se odazvao; po svemu se činilo da još spava.

Pošto se o tome uvjerio, Žid tiho priđe k vratima, povuče zasun te izvuče, kako se Oliveru činilo, iz nekog skrovišta iz poda škrinjicu i oprezno je stavi na stol. Oči mu se zaiskriše kad je podigao poklopac i zavirio unutra. Privukavši k stolu klimavu stolicu, sjedne pa iz sandučića izvadi divan zlatni sat koji se sav blistao od dijamanata.

»Ehe!« usklikne Žid sliježući ramenima, a odvratno cerekanje iznakazi mu sve crte lica. »Vraški pametni vragolani! — Ostali su čvrsti do kraja! Nisu matorome odali tajnu i nisu odali starog Fagina! A zašto i bi? Omču ne bi skinuli s vrata! Da, da, fini dečki! Fini dečki!«

Izražavajući tim mrljanjem takve i slične misli, Žid ponovo stavi sat na sigurno mjesto, Izvukao je iz iste škrinjice, jedan za drugim, pol tuceta satova i sve ih je pregledavao s istim užitkom; zatim povadi prstenje, pribadače, narukvice i drugi nakit od tako prekrasnog materijala i skupocjene izradbe da Oliver tim predmetima čak ni imena nije znao.

Poslagavši sav taj nakit u škrinjicu, Žid izvuče još jedan koji je bio tako malen da ga je držao na dlanu. Čini se da je na nakitu bilo nešto sitno ispisano, jer ga Žid položi na stol, zasjeni ga rukom te ga stade dugo i pomno gonetati. Najposlije ga odloži kao da je izgubio nadu da će mu to uspjeti; zavalivši se u stolicu, promrmlja:

»Smrtna kazna, baš divota! Mrtvaci se nikada ne kaju za svoje grijehe i nikada neće ništa izbrbljati. Baš fino za moj posao! Petorica su visjela u jednom redu, a ni jedan nije preostao da me ucjenjuje ili da prizna!«

Dok je mrmljao te riječi, njegove su se crne živahne oči, kojima je dotad bezizražajno zurio preda se, svrnule na Oliverovo lice, a dječakove oči gledale su u čudu i nijemo u njegovo, i premda je to prepoznavanje trajalo samo jedan trenutak — tako kratko kako se moglo samo i zamisliti — bilo je dovoljno da starac shvati da ga je netko promatrao. Uz glasan štropot zalupi poklopac, dohvati nož za rezanje kruha koji je ležao na stolu, i bijesno skoči na noge. Ipak je jako drhtao, jer je Oliver, premda je bio prestravljen, mogao vidjeti kako mu se uzdignuti nož trese.

»Šta je?« uzvikne Žid. »Zašto me gledaš? Zašto ne spavaš? Šta si vidio? Priznaj, dječače! Brzo — brzo, ako ti je život mio!«

»Nisam dulje mogao spavati, gospodine!« uzvrati Oliver slabim glasom. »Meni je vrlo žao, gospodine, ako sam vas uznemirio!«

»Prije jednog sata nisi bio budan?« upita Žid sijevajući bijesno očima na dječaka.

»Ne — ne, gospodine, zbilja nisam!« nato će Oliver.

»Je li to istina?« vikao je Žid pogledavajući još bjesnije na Olivera.

»Dajem vam riječ da nisam, gospodine!« odvrati Oliver ozbiljna lica. »Zbilja nisam, gospodine!«

»Ništa, ništa, sinko!« reče Žid, poprimajući naprečac svoje prijašnje držanje i poigravajući se još malo nožem prije nego što će ga odložiti, kao da je htio da mu on povjeruje kako ga je samo u šali dohvatio. »Pa ja, dakako, znam da si ti spavao! Samo sam pokušao da te zastrašim! Ti si dobar dečko! Ha, ha! Ti si dobar dečko, Olivere!« I Žid je hihotajući trljao ruke, no ipak je nelagodno gledao na sandučić.

»Jesi li vidio neke od tih lijepih stvarčica, sinko?« upitat će Žid stavljajući nakon kratke stanke ruku na škrinju.

»Jesam, gospodine«, uzvrati Oliver.

»Ah!« izusti Žid i kao da je problijedio. »One su — one su moje, Olivere, moja sirotinja. Jedino od čega ću živjeti pod stare dane. Ljudi mi govore da sam škrtac, sinko — samo škrtac, i to je sve!«

Oliver pomisli da je stari gospodin uistinu škrtac kad živi u takvoj bijedi i prljavštini, a sa toliko satova; ali prisjetivši se da ga možda njegova velika naklonost prema Prefriganku i ostalim dječacima stoji mnogo novaca, on samo smjerno pogleda starca i upita da li smije ustati.

»Dakako, sinko, dakako«, odgovori stari gospodin. »Ustani! U kutu kraj vrata stoji vrč. Donesi ga ovamo, a ja ću ti dati zdjelu da se umiješ, sinko!«

Oliver ustane, prođe kroza sobu pa se načas nagne da dohvati vrč. Kada je okrenuo glavu, škrinjice je nestalo.

Jedva što se umio i opet sve stavio u red ispraznivši zdjelu kroz prozor i poslušavši Židove zapovijedi, kadli se Prefriganko vrati u pratnji vrlo živahna mlada prijatelja, koga je Oliver sinoć vidio gdje puši i koji mu je sada propisno bio predstavljen kao Charley Bates. Sva četvorica sjedoše da doručkuju kavu, nekoliko vrućih žemičaka i šunke što je, sakrito pod šeširom, Prefriganko donio kući.

»No«, reče Žid pogledajući lukavo u Olivera, a obraćajući se Prefriganku, »nadam se da ste jutros bili na poslu dragi moji!«

»Svojski«, odvrati Prefriganko.

»Kao mravi!« nadometne Charley Bates.

»Vi ste dobri dečki, dobri dečki!« reći će Žid. »No, a što imaš, Prefriganko?«

»Dvije lisnice«, odgovori gospodičić.

»Punašne?« upita Žid drščući od pohlepe.

»Prilično«, odvrati Prefriganko vadeći dvije lisnice, jednu zelenu i jednu crvenu.

»Nisu baš tako teške kao što bi mogle biti«, reče Žid pošto je pomno razmotrio sadržinu »ali je posao fino izveden, zar ne, Olivere?«

»Uistinu vrlo fino, gospodine«, reče Oliver, čemu se gospodin Charley Bates grohotom nasmijao, a Oliver čudio, jer u svemu što se zbilo nije vidio ništa smiješno.

»A šta ti imaš, sinko?« upita Fagin Batesa.

»Brisalice!« odvrati gospodin Bates te u isti čas izvuče četiri džepna rupčića.

»Uistinu«, reče Žid pregledavajući ih vrlo pomno, »vrlo dobra kvaliteta — vrlo dobra uistinu! Ali monogrami nisu dobro izvezeni, Charley, pa ih valja iglom otparati; naučit ćemo Olivera kako se to radi. Hoćemo li, Olivere? — Ha! ha! ha!«

»Kako god želite, gospodine«, odvrati Oliver.

»I ti bi htio znati tako fino fabricirati rupčiće kao Charley, zar ne sinko?« upita Žid.

»Svakako, vrlo rado, ako me naučite, gospodine«, reče Oliver.

Mladi gospodin Bates vidio je u tom odgovoru nešto tako izvanredno komično da je opet prasnuo u smijeh, a taj se smijeh sukobio s kavom koju je upravo pio i koja je udarila krivim putem te umalo što se Bates nije ugušio.

»Još je tako divno zelen!« ispriča se Charley zbog svog neuljudnog vladanja pošto se malko oporavio.

Prefriganko isprva ne reče ništa, samo pogladi Olivera po kosi te mu je povuče na oči, primjećujući da će on malo pomalo već sve naučiti, na što stari gospodin, opazivši kako se Oliver zacrvenio, promijeni predmet razgovora i upita je li mnogo ljudi jutros pribivalo smaknuću. On se sve to više čudio, jer se iz odgovora sasvim jasno moglo razabrati da su tamo bila i oba dječaka, pa se Oliver snebivao kako su samo smogli vremena da budu tako marljivi.

Pošto je suđe odneseno, šaljivi stari gospodin i dvojica dječaka započeše vrlo neobičnu igru, koja se sastojala u ovome: stari je šaljivi gospodin stavio burmuticu u jedan džep svojih hlača, lisnicu u drugi, uru u džep od prsluka, prebacivši lanac oko vrata; pošto je još dijamantnu iglu zabo u svoju košulju, stegne i zakopča čvrsto kaput i turi korice od naočari i rubac u džepove pa uzme šetati gore-dolje, sa štapom u ruci, oponašajući staru gospodu koja u svako doba dana tako prolaze ulicama. Kadikad je zastajao pred kami-

nom, a pokatkad pred vratima, nastojeći da izazove dojam kako se sav zanio promatrajući izloge. Tom bi se prilikom svejednako ogledavao strašljivo za kradljivcima, pipajući se naizmjence po svim džepovima da se uvjeri nije li što izgubio, a sve je to činio tako smiješno i uvjerljivo da su Oliveru najposlije od smijeha suze navrle na oči. Za sve to vrijeme oba su mu dječaka bila za petama, izmičući tako hitro i vješto njegovim pogledima kad god bi se okrenuo nije bilo moguće slijediti njihove kretnje. Naposljetku mu Prefriganko stane na nogu, ili se slučajno spotakao o njegovu cipelu, dok se Charley Bates zaletio na njega iza leđa, i u tom ciglom trenutku s nečuvenom spretnošću ugrabiše mu burmuticu, lisnicu, uru, lanac, iglu, rupčić, čak i same korice od naočari. Kad bi stari gospodin osjetio ruku u svom džepu, odmah bi viknuo u kojem se džepu nalazi, i onda bi igra započela iznova.

Pošto je ta igra bila više puta ponovljena, dođoše dvije mlade dame mladoj gospodi u pohode. Jedna se zvala Bet, a druga Nancy. Imale su bujnu kosu koja nije bila baš pretjerano uredna, a čarape i cipele bile su im u prilično lošem stanju. Možda i nisu bile baš lijepe, ali su im lica bila rumena pa su naoko bile zdrave i punašne. Budući da su bile veoma društvene i prijatna vladanja, Oliver ih je smatrao vrlo zgodnim djevojkama, a to su one, bez sumnje, i bile.

Gošće su se dugo zadržale. Donesoše rakije, jer se jedna od mladih dama tužila da je sva prozebla, i razgovor je potekao vrlo veselo i poučno. Najposlije Charley Bates izrazi svoje mišljenje kako bi bilo vrijeme da malo prokaskaju, a to se Oliveru činilo kao francuska riječ koja znači »poći u šetnju«, jer odmah poslije toga Prefriganko, Charley i obje mlade dame zajedno odoše, pošto ih je prijazni Žid dobrostivo opskrbio novcem za džeparac.

»Vidiš, sinko«, reče Fagin, »tu ti se fino živi, zar ne? Sad su cijeli dan slobodni!«

»Jesu li svršili posao, gospodine?« upita Oliver.

»Jesu«, odvrati Žid. »Osim ako se putem neočekivano ne namjere na neki posao, i vjeruj mi, sinko, da će ga oni savjesno izvršiti! Ugledaj se samo u njih, dragi, ugledaj se samo u njih«, nadoveže lupkajući po ognjištu lopatom za ugljen, da bi time pojačao dojam svojih riječi. »Slušaj ih u svemu i u svemu se drži njihova savjeta, a naročito Prefrigankova, dragi moj! On će postati velik čovjek pa će i tebe učiniti velikim čovjekom. Viri li mi rubac iz džepa, sine?« upita Žid neočekivano i zastane.

»Da, gospodine«, uzvrati Oliver.

»Pokušaj da mi ga izvučeš a da ja to ne opazim, kao što si vidio da dječaci čine kad si jutros pribivao igri.«

Oliver jednom rukom pridrža dno džepa, kako je tu kretnju vidio kod Prefriganka, a drugom rukom spretno izvuče rubac.

»Jesi li?« usklikne Žid.

»Evo ga, gospodine!« reče Oliver pokazujući rubac u svojoj ruci.

»Ti si pametan dečko, sine«, reče šaljivi stari gospodin i odobravajući potapša Olivera po glavi. »Nisam još nikad vidio spretnijeg dečka. Evo ti jedan šiling! Ako tako nastaviš, postat ćeš najveći čovjek naših dana. A sada dođi ovamo da ti pokažem kako se vade monogrami iz džepnih rubaca.«

Oliver se čudio kakve je veze mogla imati ta igra vađenja predmeta iz starčeva džepa s njegovom budućom slavom; ali misleći da Žid koji je toliko stariji od njega zacijelo sve najbolje zna, mirno pođe k stolu te se ubrzo sav preda svome novom zanimanju.

X. POGLAVLJE

OLIVER SE POBLIŽE UPOZNAJE S KARAKTERIMA SVOJIH NOVIH DRUGOVA I SKUPO PLAĆA STEČENO ISKUSTVO. OVO JE POGLAVLJE KRATKO ALI VRLO VAŽNO.

Mnogo je dana Oliver ostao u Židovoj sobi parajući monograme sa džepnih rubaca, kojih su svu silu donosili kući, a gdjekad sudjelujući u spomenutoj igri kojom su se dva dječaka i Žid zabavljali svakoga jutra. Naposljetku ga uhvati želja za svježim zrakom, pa je u više navrata usrdno molio staroga gospodina da ga pusti na posao van kuće zajedno sa ona dva druga.

Kad je vidio strogost staroga gospodina Oliver je još više želio da stvarno radi neki posao. Kad god bi Prefriganko ili Charley Bates pred noć došli kući praznih ruku, on bi se nadugo i naširoko i vrlo žestoko raspričao o pogubnoj bijedi dokona života i besposlice; i da bi ih silom naviknuo da budu marljivi i poduzetni, tjerao ih je bez večere u postelju. Jednom zgodom otišao je čak dotle da je obojicu bacio niza stepenice; no na taj način samo je rijetko kad provodio u djelo svoja moralna načela.

Napokon, jednoga jutra Oliveru bude dopušteno što je tako željno tražio. Već nekoliko dana nije bilo rubaca za paranje monograma, i večere su bile prilično mršave.

Možda su to bili razlozi koji su nagnali starog gospodina da mu dâ svoj pristanak, no bilo kako bilo, rekao je Oliveru da može poći i stavio ga pod zajedničku pasku Charleya Batesa i njegova prijatelja Prefriganka.

Tri dječaka pođoše u šetnju; Prefriganko zasukanih lukava, sa šeširom naherenim kao obično, mladi gospodin Bates držeći ruke u džepu, a Oliver između njih dvojice, radoznao kamo to idu i u kojoj će ga vrsti zanata najprije poučiti.

Korak im je bio tako lijen, spor i nemaran da je Oliver stao pomišljati kako njegovi drugovi namjeravaju prevariti starog gospodina ne hoteći uopće raditi. Prefriganko je osim toga imao opaku naklonost da maloj djeci trga s glave šešire i da ih baca u podrumska dvorišta ispred kuća, dok je Charley Bates javno provodio u djelo neka vrlo pogrešna shvaćanja o pravu vlasništva kradući jabuke i glavice luka sa stolova prodavača na rubu pločnika i trpajući sve to u džepove koji su bili tako nevjerojatno prostrani te se činilo da se protežu uzduž i poprijeko ispod čitava odijela. Stvar se tako pogoršala da je Oliver već

htio izjaviti da će sam pronaći svoj put kući, kadli se njegove misli usmjeriše drugim pravcem uslijed tajanstvene promjene u Prefrigančevu vladanju.

Upravo su bili izašli iz uzana prolaza na domak trga Clerkenwell, koji se još i sada uslijed čudnog izvrćanja stručnog izraza zove »Zelena livada«, kadli se Prefriganko naglo zaustavi, stavi prst na usta, opomene ih da budu što oprezniji i povuče svoje drugove opet natrag.

»Što je?« upita Oliver.

»Pst!« nato će Prefriganko. »Vidiš li onoga starkelju kod stola s knjigama?«

»Onoga starog gospodina preko puta?« upita Oliver. »Da, vidim ga!«

»To je riba za nas!« reče Prefriganko.

»Fina ribica!« doda Charley Bates.

Oliver a najvećim čuđenjem pogleda čas u jednoga, čas u drugoga, ali nije imao prilike da što upita, jer oba dječaka kradomice pođoše preko ceste te tako dopuzaše iza leđa starom gospodinu na kojeg je bila usredotočena njihova pažnja. Oliver pođe nekoliko koraka za njima i, ne znajući da li da pođe dalje ili da se vrati, zastade sav zapanjen.

Stari gospodin izgledao je kao vrlo ugledna osoba. Imao je napudranu glavu i zlatne naočari; nosio je tamnozeleni kaput s ovratnikom od crna baršuna, bijele hlače, a ispod pazuha elegantan bambusov štap. Dohvatio je sa stola uličnog prodavača knjigu i čitao tako zaneseno kao da sjedi u naslonjaču u svojoj radnoj sobi. Možda je mislio da se zbilja nalazi ondje, jer je njegova neprisebnost bila tako očita da nije opažao ni prodavačev stol s knjigama, ni ulicu, ni dječake, jednom riječju ništa doli samu knjigu koju je čitao skroz naskroz, prevrćući list za listom; kad bi dočitao koju stranicu, nastavio bi prvim retkom sljedeće stranice i to s najvećim zanimanjem i radoznalošću.

Kako li se Oliver zgrozio i zaprepastio dok je, stojeći nekoliko koraka podalje, gledao razrogačenih očiju kako Prefriganko gura ruku u džep starom gospodinu, vadi maramicu koju dodaje Charleyu Batesu, pa s njom obojica zamiču za ugao u sav trk.

Jednim mahom iskrsne u dječakovoj svijesti zagonetna tajanstvenost džepnih maramica, satova i dragulja. Časak je stajao na mjestu, a krv mu je od užasa gorjela u svim žilama te mu se činilo da stoji usred plamene rijeke; zatim je, sav zbunjen i prestravljen, uzeo bježati i, ne znajući što čini, jurio što ga noge nose.

Sve se to dogodilo, u roku od jedne minute, a istog trenutka kad je Oliver počeo bježati, stari gospodin maši se rukom u džep i, opazivši da mu je nestalo rupca, naglo se okrene. Ugledao je dječaka gdje naglo odmiče pa je, sasvim prirodno, došao do zaključka da je on tat, i vičući svom snagom: »Držite lopova!« s knjigom u ruci potrča za njim.

No nije se samo stari gospodin dao u hajku. Prefriganko i gospodičić. Bates, ne hoteći da pobude pažnju javnosti i jureći niz ulicu, samo su se načas sklonili u najbližu vežu iza ugla. Čim su čuli poklik i spazili Olivera gdje bježi, odmah su sasvim ispravno shvatili kako stvar stoji pa su se i oni s najvećem pripravnošću priključili potjeri kao svaki dobar građanin vičući iza glasa »Drž'te lopova!«

'Držite lopova! Držite lopova!' U tim riječima leži neka magična moć. Trgovac ostavlja tezgu, a vozar kola, mesar mesarski panj, pekar košaru, mljekar vjedra, teklić pakete, đačić klikere, taracar trnokop, dijete loptu. A svi trče navrat-nanos, glavom bez obzira, nasumce, jure, viču i galame, zakrećući iza ugla ruše prolaznike, razjaruju pse, rastjeruju živad, pa ulice i trgovi i dvorišta odjekuju poklikom: 'Držite lopova! Držite lopova!'

U grudima čovjeka duboko je usađena strast za gonjenjem. Jedno ubogo dijete bez daha, sopćući od iznemoglosti, s očima izbezumljenim od strave i smrtnog straha, sa čijeg se lica cijedi znoj, napinje svaki mišić da izmakne svojim progoniteljima. A kad mu, slijedeći njegov trag, dolaze svakim časom bliže i bliže, progonitelji se sa sve burnijim poklicima raduju njegovoj sve većoj iscrpljenosti, tule i urlaju od veselja 'Držite lopova!' Pa dobro, uhvatite ga konačno i držite ga uime božje, samo imajte smilovanja!

Napokon ga uhvatiše. Netko ga je dobrano lupio. Leži na zemlji, a svjetina se radoznalo skuplja oko njega, i svaki koji pridođe odguruje drugoga i silom krči sebi put da bi barem nešto vidio. »Natrag!« — »Dajte mu malo zraka!« — »Koješta! Takvom ne treba zraka!« — »Gdje je onaj gospodin?« — »Eno ga, dolazi ulicom« — »Mjesta za gospodina!« — »Je li to taj dječak, gospodine?« — »Da!«

Oliver je ležao sav pokriven blatom i prašinom, krvareći iz usta i gledajući plašljivo sva ta lica oko sebe kad je prvi od progonitelja nametljivo uljudno dovukao staroga gospodina koji je odgovarao na radoznala pitanja:

»Da«, reče gospodin blagim glasom, »sve se bojim da je to on!«

»Boji se!« čulo se gunđanje u mnoštvu, »no, to je zbilja krasno!«

»Jadnik!« reći će gospodin. »Ozlijedio se!«

»To sam ja učinio, gospodine,« oglasi se neki nezgrapni klipan i stupi naprijed, »šakom pravo u njušku! Ja sam ga uhvatio, gospodine!«

Dugonja se maši šešira pa se nakesi očekujući da će nešto dobiti za svoj trud, ali ga stari gospodin promotri prezirno i stade se ogledavati kao da sam pomišlja na to da pobjegne. A to bi on po svoj prilici i učinio pa bi ponovo došlo do strke da se toga časa nije stražar (osoba koja u takvim slučajevima dolazi obično pri koncu) progurao kroza svjetinu i pograbio Olivera za vrat. »Ej, ustaj!« reče čovjek grubo.

»To nisam ja učinio, gospodine, zaista, zaista nisam ja«, reče Oliver, hvatajući ga grčevito za ruke i gledajući oko sebe, »mora da su tu negdje!«

»Ne, nisu«, odvrati redarstvenik. Stražar je htio da se naruga, ali je to bila istina, jer su Prefriganko i Charley Bates jedan za drugim šmugnuli u prvo prikladno dvorište na koje su naišli. »Ej, ustaj!«

»Nemojte mu učiniti ništa nažao«, reče stari gospodin samilosno.

»O, neću, ne bojte se«, uzvrati stražar te dječaku u dokaz toga napol strgne kaput s leđa. »Ej, znam ja tebe, ali to kod mene ne pali! Hoćeš li stati na noge, vraže mali?«

Oliver, koji se jedva držao, pokuša da stane na noge; i odmah ga zgrabiše za ovratnik kaputa te ga stadoše žurno vući kroz ulice. Gospodin je išao s njima stupajući uza stražara, a sav besposlen svijet natiskivao se naprijed osvrćući se kadikad i zureći u Olivera. Dječaci su se slavodobitno derali, i tako je povorka prolazila.

XI. POGLAVLJE

U KOJEM SE PRIČA O POLICIJSKOM SUCU, A ČITATELJ STJEČE MALO UVIDA U NAČIN KAKO GOSPODIN FANG KROJI PRAVDU.

Prestupak je bio izvršen unatrag okruga, i to baš u neposrednoj blizini vrlo čuvenoga velegradskog redarstvenog suda. Rulja je imala zadovoljstvo da prati Olivera samo kroz dvije-tri ulice i niz mjesto nazvano Mutton-Hill, jer ga onda povedoše kroz nadsvođeni prolaz i preko prljava dvorišta pokrajnjim putem u sudnicu, gdje se na brzu ruku krojila pravda. Zakrenuše u malo, popločeno predvorje i tu se namjeriše na krupna čovjeka s čupavim zaliscima, kao sa dva svežnja na licu, i sa svežnjem ključeva u ruci.

»Šta je sad opet?« upita čovjek nehajno.

»Mali lovac na rupce«, uzvrati čovjek koji je čuvao Olivera.

»Jeste li vi okradeni, gospodine?« upita čovjek s ključevima.

»Da, sam«, odvrati stari gospodin, »ali nisam siguran da je dječak zbilja ukrao rubac. Ja bih — radije odustao od optužbe.«

»Sada mora pred sud, gospodine«, odgovori čovjek. — »Njegovo gospodstvo odmah će biti slobodno! No, mali nitkove!«

To je bio poziv za Olivera da uđe na vrata koja je čovjek otključavao dok je govorio, a koja su vodila u kamenu ćeliju. Tu su ga pretražili, a pošto nisu ništa našli, zaključaše ga. Ta je ćelija bila po obliku i veličini donekle nalik na dvorišni podrum, samo što nije bila tako svijetla. Bila je neizrecivo prljava, jer je bilo jutro i ponedjeljak, a u njoj je obitavalo šest pijanih ljudi koji su još od subote uvečer tu zatvoreni. U našim redarstvenim ispostavama svake noći zatvaraju i žene i muškarce pod najneznatnijim *optužbama* — a ta riječ baš ništa ne znači! — u najmračnije tamnice, prema kojima su one u Newgateu, gdje borave već suđeni i na smrt osuđeni zločinci, prave palače. Neka ih svatko tko u to sumnja sam usporedi.

Stari se gospodin činio gotovo isto tako snužden kao i Oliver kada je ključ škljocnuo u bravi; uzdahnuo je i bacio pogled na knjigu koja je bila beznačajan povod čitave te neprilike.

»Ima nešto u dječakovu licu«, reče stari gospodin sam sebi dok se polako udaljavao ustranu lupkajući se zamišljeno koricama knjige po podbratku, »nešto što me dira u srce i što me zanima. Može li on biti nevin? Činilo se da je tako. Uostalom«, usklikne stari gospodin i naprečac zastane te se zagleda u nebo, »bože, gdje li sam ja već vidio taj pogled?«

Pošto je na nekoliko minuta utonuo u misli, stari gospodin, svejednako još zamišljena lica, pođe u neko stražnje predsoblje u koje se ulazilo s dvorišne strane, i tu, povukavši se u zakutak, uzme sebi u pamet dozivati čitavu golemu galeriju lica preko kojih je već dugi niz godina bila spuštena prašna zavjesa. »Ne«, reče stari gospodin, »bit će da se moja mašta sa mnom našalila.«

Ponovo je zamišljao sva ta lica. On ih je uskrisio da mu dođu pred oči, i sad nije bilo lako zastrti ih opet plaštom koji ih je tako dugo skrivao. Bilo je lica njegovih prijatelja i dušmana i mnogih koji su mu bili gotovo stranci, a sada su iz velikog mnoštva nametljivo zurila u njega; lica mladih, rumenih djevojaka koje su sada bile starice, pa druga lica što ih je grobnica pretvorila u simbole smrti, ali što im je njegova mašta, jača od smrti, još uvijek sačuvala svježinu i ljepotu, vraćajući očima njihov sjaj, smiješku njegovu blagost, uskrsavajući dušu iz praha i pepela, šapćući o ljepoti onkraj groba, izmijenjenoj ali savršenoj ljepoti koja se ugasila na zemlji, da bi opet zasinula kao svjetlo što baca prigušen i blag odsjev po stazi koja vodi u nebo.

No stari se gospodin nije mogao prisjetiti ni jednog izraza lica ma i sjenkom nalik na Oliverovo lice, i zato teško uzdahne nad svim tim uspomenama koje je uskrisio, a kako je, srećom po njega, bio rastresen stari gospodin, on ih opet pokopa u stranicama zastarjele knjige.

Prenuo se kad mu se čovjek s ključevima dotaknuo ramena i zamolio ga da pođe s njime u sudsku dvoranu. Hitro je zatvorio knjigu, a čovjek ga smjesta odvede pred impozantno lice čuvenoga gospodina Fanga.

Sudnica je bila soba za primanje, sa zidovima obloženim drvetom, a nalazila se u prednjem dijelu zgrade. Gospodin Fang sjedio je u dnu, iza pregrade, a s jedne strane vrata nalazila se neka vrsta tora, gdje su već bili smjestili jadnog Olivera koji se sav tresao od straha.

Gospodin Fang bijaše čovjek osrednjeg stasa sa prilično malo kose, i to samo po sljepočicama i zatiljku. Lice mu je bilo stroga izgleda i vrlo crveno. Da nije običavao piti i preko žeđi, mogao bi tužiti svoju fizionomiju za klevetu i postići dobranu odštetu.

Stari se gospodin pokloni s doličnim poštovanjem i pristupivši sučevu pisaćem stolu reče, pruživši mu svoju posjetnicu: »Ovo je moje ime i adresa, gospodine.« Zatim stupi korak-dva natrag i još jedanput uljudno i gospodski kimne glavom čekajući da mu se postave pitanja.

No desilo se da se gospodin Fang u tom času sav bio zanio čitanjem uvodnika jutarnjih novina koji se odnosio na jednu njegovu presudu, a pisac je upozoravao ministra unutrašnjih poslova neka malo pripazi na nj. Bio je zlovoljan i bijesno se mrštio kad je digao glavu.

»Tko ste vi?« upita gospodin Fang.

Donekle iznenađen, stari gospodin pokaže svoju posjetnicu.

»Pisaru«, reče gospodin Fang odgurnuvši prezirno posjetnicu i novine, »tko je ovaj čovjek?«

»Moje je ime Brownlow«, odvrati stari gospodin govoreći kao pravi gospodin, — »Brownlow, gospodine. No dopustite mi da saznam za ime redarstvenog suca koji pod

zaštitom sudačkog dostojanstva tako darežljivo i bezrazložno pokušava vrijeđati poštena čovjeka!« Rekavši to, gospodin Brownlow stane se ogledati unaokolo kao da traži osobu koja bi mu mogla dati traženo saopćenje.

»Pisaru!« reče gospodin Fang odgurnuvši novine ustranu, »zbog čega je ovaj čovjek optužen?«

»On uopće nije optužen, vaše gospodstvo«, odvrati pisar. »On nastupa kao tužitelj protiv onoga dječaka, vaše gospodstvo!«

Njegovo je gospodstvo to savršeno dobro znalo, ali je to bilo dobro i neopasno sredstvo da se s ljudima tjera šega.

»Nastupa kao tužitelj protiv dječaka?« nato će gospodin Fang prezirno mjereći gospodina Brownlowa od glave do pete, — »Zaprisegnite ga!«

»Prije nego što budem zaprisegnut, moram još nešto reći«, izjavi gospodin Brownlow, »a to je da nikada ne bih, da se nisam lično osvjedočio, povjerovao...«

»Držite jezik za zubima, gospodine!« reče gospodin Fang glasom koji ne trpi prigovora.

»Neću, gospodine!« uzvrati stari gospodin.

»Budete li samo još pisnuli, dat ću vas odstraniti!« nato će gospodin Fang. »Vi ste bezobrazan prostak! Kako se usuđujete da se prijetite sudu!«

»Šta?!« usklikne stari gospodin, i krv mu udari u obraze.

»Zaprisegnite ovu osobu!« reče Fang pisaru. »Neću ni riječi više da čujem! Zaprisegnite ga!«

Gospodin Brownlow se uvelike ražestio, no sjetivši se da će samo škoditi dječaku bude li iskalio svoj bijes, on svlada svoje osjećaje te pristane da odmah položi prisegu.

»A sad«, reče Fang, »zbog čega je ovaj dječak optužen? Što imate vi da kažete, gospodine?«

»Stajao sam pored nekog prodavača knjiga...« otpočne gospodin Brownlow.

»Jezik za zube, gospodine« dobaci mu gospodin Fang. »Stražaru! — Gdje je stražar! Tako, zaprisegnite ovoga čovjeka! Dakle, stražaru, što je?«

Stražar s doličnom poniznošću ispriča kako je preuzeo optuženog, kako je pretražio Olivera a da ništa nije našao i da je to sve što on zna.

»Ima li kakvih svjedoka?« upita gospodin Fang.

»Nikakvih, vaše gospodstvo!« odgovori stražar.

Gospodin Fang nekoliko minuta pošutje, a onda se okrenu tužitelju pa će sa sve većim uzbuđenjem:

»Da li napokon kanite iznijeti svoju tužbu protiv ovoga dječaka, da ili ne? Položili ste zakletvu! Čujte, ako budete i dalje tu stajali i ne davali svoj iskaz, kaznit ću vas zbog nepoštivanja suda, tako mi...«

Čega ili koga — to nitko ne zna, jer pisar i tamničar zakašljaše vrlo glasno baš u dobar čas, i onaj prvi baci na tlo glomaznu knjigu, — slučajno, zna se — i tako se ona značajna sučeva riječ nije mogla čuti.

Uz mnogo prekida i uvreda gospodinu Brownlowu uspije da prikaže svoj slučaj, primjećujući da je u zbunjenosti toga momenta potrčao za dječakom, jer ga je vidio gdje bježi, — te je izrazio nadu da će ga sudac, ako ustanovi da dječak nije doduše kradljivac ali da je u nekoj vezi s njima, kazniti što blaže koliko god to zakon dopušta.

»Dječak je već ozlijeđen«, završi stari gospodin. »I ja se bojim«, nadometne vrlo odlučno gledajući prema ogradi, »da je zaista bolestan!«

»Da, da, nego šta!« nato će gospodin Fang uz posprdan smiješak. »No, samo nikakva podvaljivanja, ti mala skitnice!« reče obrativši se dječaku. »To kod mene ne pali! Kako se zoveš?«

Oliver pokuša da odgovori, ali nije smogao ni riječi. Bio je samrtno blijed i činilo mu se da se soba oko njega okreće.

»Kako se zoveš, ti okorjeli lupežu?« grmio je gospodin Fang. »Pisaru, kako mu je ime?«

Te su riječi bile upravljene nekom starom prostodušnom čovjeku u prugastu prsluku koji je stajao uz ogradu. On se sagne nad Olivera te ponovi pitanje, no kada je razabrao da ovaj zbilja nije kadar da shvati što ga pitaju i, znajući da bi njegova šutnja još više razjarila suca i tako samo još otežala dječakovu kaznu, on je nasumce izmislio neko ime.

»Kaže da se zove Tom White, vaše gospodstvo«, reče čovjek blaga srca.

»O, zar neće da govori? No, dobro, dobro. Gdje stanuje?«

»Gdje stigne, vaše gospodstvo«, odgovori pisar, opet tobože kao da mu je Oliver odgovorio.

»Ima li roditelje?« raspitivao se gospodin Fang.

»Kaže da su mu umrli još u najranijoj mladosti«, odvaži se pisar na uobičajeni odgovor.

U odlučnom času saslušanja Oliver digne glavu i gledajući oko sebe umolnim pogledom, jedva čujnim šapatom zamoli gutljaj vode.

»Koješta! Glupost!« reče gospodin Fang. »Ne pokušavaj da me namagarčiš!«

»Mislim, vaše gospodstvo, da mu je zbilja zlo«, prosvjedovao je pisar.

»Ta ja valjda bolje znam!« reče gospodin Fang.

»Pripazite na njega, pisaru«, reče stari gospodin podigavši instinktivno ruke, »on će pasti!«

»Odmaknite se od njega, pisaru!« uzvikne Fang razjareno. »Ako ga je volja, neka samo padne!«

Oliver se okoristi tim blagohotnim dopuštenjem te se onesviješten sroza na pod. Ljudi u dvorani zgledali su se, ali se nitko nije usudio da se makne s mjesta.

»Znao sam da se pretvara«, reče Fang kao da je to sada bila dokazana činjenica. »Pustite ga neka samo leži, brzo će mu dodijati!«

»Kako kanite postupati u ovom slučaju, gospodine?« tiho upita pisar.

»Bez mnogo okolišanja«, odgovori gospodin Fang. »Osuđen je na tri mjeseca, razumije se! Ispraznite dvoranu!«

U tu su svrhu otvorili vrata i dva su se čovjeka već spremala da onesviještencg dječaka iznesu u njegovu ćeliju, kad neki stariji gospodin pristojna ali siromašna izgleda, u staru crnu odijelu, bane naglo u sobu i pođe prema sudištu.

»Stanite, stanite, — nemojte ga odnijeti, — za ime božje, pričekajte časak«, vikao je pridošlica kao bez daha od silne žurbe.

Veleum koji predsjeda takvu sudu može kratkim postupkom i potpuno po svome nahođenju raspolagati slobodom, poštenim imenom, čašću, pa čak i životima podanika Njena Veličanstva, osobito onih iz siromašnijih slojeva, te iako se unutar tih zidova gotovo danomice zbivaju upravo fantastične stvari da bi se i anđeli rasplakali krvavim suzama, — ipak u te sudnice — osim predstavnika dnevne štampe — javnost nema pristupa. Dos-

ljedno tome gospodin je Fang bio nemalo i nemilo iznenađen kad je ugledao nepozvana gosta kako ulazi rušeći svaki red i disciplinu.

»Šta je to? Tko je to? Izbacite toga čovjeka! Odstranite publiku!« vikao je gospodin Fang.

»Moram govoriti!« usklikne čovjek. »Neću da me izbacite. Ja sam sve vidio! Ja prodajem knjige na ulici. Tražim da budem zaprisegnut. Ja neću popustiti! Gospodine Fang, morate me saslušali! Vi se nećete usuditi da me odbijete, gospodine!«

Čovjek je bio u pravu. Njegovo je držanje bilo odvažno i odlučno, i stvar je postajala odveć ozbiljna a da bi se dala zabašuriti.

»Zaprisegnite ga«, progunđa Fang vrlo zlovoljno. »Dakle, čovječe, šta imate da kažete?«

»Evo«, reče čovjek. »Vidio sam tri dječaka — dva druga i ovog optuženika — kako lunjaju podalje od moga mjesta, dok je ovaj gospodin čitao. Krađu je izvršio jedan drugi dječak. Vidio sam kako je izvršena, a vidio sam i to kako se ovaj dječak zaprepastio.« Pošto je za to vrijeme opet došao do daha, pošteni prodavač knjiga nastavi da ponešto suvislije opisuje okolnosti u kojima je krađa bila izvršena.

»Zašto niste već prije došli?« upita Fang poslije kratke šutnje.

»Nisam imao kraj sebe ni žive duše da mi pripazi na dućan«, uzvrati čovjek, »jer svi koji su mogli da mi budu od pomoći priključili su se hajci. Prije pet minuta uspjelo mi je napokon da nađem nekoga, i ja sam odmah dotrčao ovamo.«

»Tužitelj je čitao, je li tako?« upita Fang pošto je ponovo neko vrijeme šutio.

»Da«, odgovori čovjek, »i to baš ovu istu knjigu koju drži u rukama.«

»Oho! Istu knjigu, je li?« nato će Fang. »A je li plaćena?«

»Ne, nije«, odvrati čovjek i nasmiješi se.

»O, bože moj! Na to sam sasvim zaboravio!« usklikne rastreseni stari gospodin.

»No, to je fin gospodin koji podnosi tužbu protiv jadnoga nesretnog dječaka!« reče Fang nastojeći da pokaže svoju čovjekoljubivost. »Smatram, gospodine, da ste došli u posjed ove knjige pod vrlo sumnjivim i sramotnim okolnostima, te možete biti sretni što vlasnik toga predmeta otklanja da vas sudbenim putem progoni. Neka vam to bude pouka, prijane, ili će vas jednog dana stići zaslužena kazna. Dječak se rješava svake krivnje. Ispraznite dvoranu!«

»Sto mu gromova!« usklikne stari gospodin ne mogavši dulje svladati bijes što ga je tako dugo suzdržavao. »Sto mu gromova, ja ću...«

»Ispraznite dvoranu!« zagrmio je sudac. »Posluga! Zar ne čujete? Ispraznite dvoranu!«

Zapovijed bi izvršena, a srditog gospodina Brownlowa, koji je u jednoj ruci držao knjigu, a u drugoj svoj bambusov štap, izvedoše, premda se žestoko opirao.

Dospio je u dvorište i odmah se smirio. Mali Oliver Twist ležao je poleđice s raskopčanom košuljom na pločniku, a sa sljepočica cijedila mu se voda. Lice mu je bilo samrtno blijedo, a čitavo se njegovo tijelo trzalo u ledenom grču.

»Jadno dijete, jadno dijete!« reče gospodin Brownlow sagnuvši se nada nj. »Neka se netko, molim vas, pobrine za kočiju — ali smjesta!«

Pronađoše kočiju pa Olivera oprezno digoše na jedno sjedište, a na drugom se smjestio stari gospodin.

»Smijem li vas pratiti?« upita prodavač knjiga zavirivši kola.

»O bože, pa dakako, prijatelju!« uzvrati gospodin Brownlow hitro. »Na vas sam zaboravio. Bože, još uvijek imam tu nesretnu knjigu! Skočite unutra! Jadno dijete! Ne smijemo gubiti vremena!«

Prodavač knjiga uđe u kola, i ona okrenuše.

XII. POGLAVLJE

U KOJEM OLIVER UŽIVA BOLJU SKRB NEGO
ŠTO JU JE IKAD U SVOM ŽIVOTU ISKUSIO

Kočija je brzo drndala niz Mount Pleasant i kroz Exmouth-street, gotovo istim onim putem što ga je Oliver prevalio kad je prvi put, u društvu s Prefrigankom, ulazio u London. Stigavši do Anđeoske ceste u Islingtonu, kola zakrenuše i napokon se zaustaviše pred lijepom kućicom u tihoj, sjenovitoj ulici blizu Pentovillea. Tu su, ne gubeći mnogo vremena, spremili postelju, a gospodin se Brownlow pobrinuo da njegov mali štićenik bude pažljivo i udobno smješten. Stali su ga njegovati s bezgraničnom ljubavlju i brižnošću.

Prođoše mnogi dani, a Oliver nije ni mogao osjetiti svu dobrotu svojih novih prijatelja. Sunce je izlazilo i zalazilo i još mnogo puta opet izlazilo i zalazilo, a dječak je još vazda ležao nepomično u bolesničkoj postelji izgarajući od pogubne vatre i groznice, — one iste vatre koja — kao što podmukla kiselina izgriza i najtvrđe željezo — žeže i pali, izjeda i uništava. Taj pritajeni oganj upropašćuje živo tijelo sigurnije od crva što rastače mrtvaca.

Najposlije se Oliver, iscrpen, mršav i blijed prenuo iz toga naoko dugog i nemirnog sna. Jedva se pridigao u postelji i, podnimivši se drhtavom rukom, tjeskobnim pogledom pogledao oko sebe.

»Kakva je to soba? Gdje se to nalazim?« pitao je Oliver. »To nije ono mjesto gdje sam zaspao.«

Izgovorio je te riječi slabim glasom, jer je bio vrlo iscrpen; neprestano mu se maglilo. No netko ga je odmah čuo, jer je zavjesa pri uzglavlju naglo povučena ustranu. Neka stara gospođa materinskog izgleda, vrlo čisto i uredno odjevena, diže se iz naslonjača u kojem je sjedila u neposrednoj blizini, zabavljena ručnim radom.

»Tiho, milo moje«, reče blago stara gospođa. »Moraš biti sasvim miran ili ćeš se opet razboljeti. Bio si teško bolestan da već nije moglo biti gore. Budi dobar i opet lezi.« Rekavši to, stara gospođa Oliveru opet položi glavu na jastuk i nježno mu popravi kosu koja mu je pala na čelo, gledajući ga sa toliko blagosti i ljubavi da nije mogao a da ne položi usahlu ručicu u njene ruke i da ih obavije sebi oko vrata.

»Gospode!« stara će gospođa suznim očima, »kako je zahvalan dragi mališan! Milo moje! Šta bi njegova majka osjećala da je sve to vrijeme prosjedila kraj njega i da ga sada gleda!«

»Možda me i gleda!« prošapne Oliver sklopivši ruke, »možda je sjedila kraj mene, gospođo! Gotovo osjećam kao da jest!«

»To je bila groznica, milo moje«, odvrati stara gospođa.

»Bit će da je tako«, povrnu Oliver zamišljeno, »jer je nebo veoma daleko, a svi su ondje i suviše sretni da bi se spuštali do uzglavlja maloga siromaha. Ali da je znala da sam bolestan, ona bi se ražalila, jer je i sama bila vrlo bolesna prije nego što je umrla. Ali ona ništa o meni ne zna«, nadoveže Oliver pošto je časak pošutio, »jer da je vidjela kako me biju, bila bi zabrinuta, a njeno je lice uvijek bilo tako blago i sretno kad sam o njoj snivao!«

Na to stara gospođa ništa ne odgovori, nego ponajprije obriše oči, protare naočari koje su ležale na pokrivaču i koje kao da su sastavni dio njenih očiju, a zatim donese Oliveru neki hladni napitak; pomilovavši ga po obrazu, reče mu da mora mirno ležati ili će se opet razboljeti.

Stoga Oliver utihne, jer je htio da u svemu posluša dobru staru gospođu, a drugo, da kažemo istinu, jer je bio iznemogao od govora. Ubrzo pade u lak san iz kojega ga probudi svjetlo svijeće, koju su postavili blizu njegove postelje, te on ugleda gospodina koji je držao u ruci veoma velik zlatan sat što je čujno kucao; pipao mu je bilo i govorio da mu je već mnogo bolje.

»Tebi je zacijelo mnogo bolje, dragi moj?« reče gospodin.

»Da, hvala na pitanju, gospodine«, odvrati Oliver.

»Da, znao sam ja to«, nato će gospodin. »I gladan si zar ne?«

»Nisam, gospodine«, odgovori Oliver.

»Hm!« nato će gospodin. »Nisi! Znao sam ja da nisi! On nije gladan, gospođo Bedwin«, reče gospodin sa vrlo važnim izrazom lica.

Stara gospođa uljudno kimne glavom, čime kao da je htjela izraziti svoju misao da je liječnik veoma pametan čovjek. Čini se da je i sam doktor bio savršeno istoga mišljenja.

»Tebi se spava, zar ne, dragi moj?« opet će doktor. »Ne, gospodine«, uzvrati Oliver.

»Ne«, ponovi doktor vrlo lukavo i zadovoljno. »Ne spava ti se, a nisi ni žedan, je li?«

»Jesam, gospodine, prilično žedan«, odgovori Oliver.

»Baš kao što sam i očekivao, gospođo Bedwin«, reče doktor. »Vrlo je prirodno da bude žedan, potpuno prirodno. Možete mu dati malo čaja, gospođo, i malo pržena kruha, ali bez imalo maslaca. Ne držite ga odveć u toplom, gospođo, ali pazite da mu ne bude odveć hladno, budite ljubazni i pazite na to!«

Stara gospođa uljudno se pokloni prignuvši koljeno, a liječnik, pošto je okusio hladni napitak i dao svoju stručnu ocjenu, požuri se da ode. Cipele su mu škripale vrlo važno i samosvjesno dok je silazio niza stepenice.

Oliver je ubrzo poslije toga opet zadrijemao; kad se probudio, bilo je blizu dvanaest sati. Dobra gospođa uskoro mu zatim zaželi laku noć i prepusti ga brizi neke debele starije žene, koja je upravo došla donijevši sa sobom u malom zavežljaju omanji molitvenik i poveliku noćnu kapu. Stavivši kapu na glavu, a molitvenik na stol, stara žena, pošto je Oliveru rekla da je došla da bdi uz njega, povuče stolac što je mogla bliže vatri i uze na kratke rokove dremuckati, budeći se počesto iza sna kad bi joj glava klonula naprijed i

kad bi se uz jecanje i stenjanje stala gušiti, a to međutim nije imalo težih posljedica, nego ju je samo prisiljavalo da valjano protrlja nos i da opet zaspi.

I tako je noć polagano odmicala. Oliver je neko vrijeme ležao budan brojeći malešne kolute svjetla što ih je sjenilo od trske prosipalo po stropu, ili prateći umornim očima zamršene šare na tapetama. Mrak i duboka tišina u sobi bili su svečano tajanstveni, i dječaku je pala na um misao da je tu mnoge dane i noći lebdjela smrt i da možda još uvijek ispunja taj prostor sumornošću i stravom svoje nazočnosti; i on položi lice na jastuk i poče se usrdno moliti.

Postepeno je padao u onaj duboki, mirni san što ga pruža samo lagodnost kakvu osjećamo kad se oporavljamo od nedavne teške bolesti, ona blaga i tiha smirenost iz koje se samo s bolom budimo. Ako je to smrt, tko bi onda zaželio da bude iznova vraćen životnim borbama i patnjama, svim brigama sadašnjice, tjeskobama budućnosti i, iznad svega, bolnim uspomenama prošlosti?

Oliver se probudio u pol bijela dana i kad je otvorio oči, osjećao se razdraganim od sreće. Kriza bolesti bila je sretno prebrođena, i on je opet pripadao životu!

U roku od tri dana mogao je već, poduprt jastucima, sjediti u naslonjaču. A kako je još uvijek bio preslab da hoda, gospođa ga je Bedwin otpremila dolje u malu gazdaričinu sobu koja je njoj pripadala, gdje je dobra stara žena, smjestivši ga uz ognjište, također sjela. Gledajući ga tako oporavljena, od silnog je oduševljenja briznula u grčevit plač.

»Ne brini, čedo moje«, reče stara gospođa, »ja se često od srca isplačem. Eto, već je dobro, i sad se baš fino osjećam!«

»Vi ste vrlo, vrlo dobri prema meni, gospođo!« reći će Oliver.

»O, ne govori o tom, milo moje«, uzvrati stara gospođa, »to nema nikakve veze s tvojom goveđom juhom, i krajnje je vrijeme da je dobiješ, jer doktor veli da bi te jutros gospodin Brownlow mogao pohoditi, pa ukoliko bolje budemo izgledali, on će biti utoliko zadovoljniji.« Rekavši to, stara gospođa sama prione da podgrije zdjelicu goveđe juhe, dovoljno masne da se od nje zamasti objed u najmanju ruku za trista i pedeset ubogara, ako se samo razrijedi prema propisima uboškoga doma.

»Voliš li slike, milo moje?« upita stara gospođa videći kako Oliver s najvećim zanimanjem promatra portret koji je visio na zidu baš nasuprot njegovu naslonjaču.

»To ni sam pravo ne znam«, reče Oliver netremice gledajući u ono platno, »vidio sam ih tako malo da ne znam šta da kažem. Kako je lijepo i blago lice ove gospođe!«

»O, slikari uvijek naslikaju dame ljepše nego što jesu, dijete moje, jer inače ne bi nalazili mušterija. Čovjek koji je izumio fotografski aparat mogao je unaprijed znati da stvar neće uspjeti, jer nije dobro kad je nešto odviše slično!« reče stara gospođa smijući se vrlo srdačno zbog svoje iskrenosti.

»Je li — je li ovo fotografija, gospođo?« upita Oliver.

»Ne«, odgovori stara gospođa skidajući načas svoj pogled s goveđe juhe, »to je rukom rađen portret.«

»Čiji, gospođo?« upitat će Oliver.

»Pa, zapravo, ne znam, milo moje«, odgovori stara gospođa dobroćudno. »To, mislim, nije slika osobe koju ti ili ja poznajemo. Čini mi se da ti se sviđa, milo moje.«

»Tako je dražesna — tako neobično lijepa!« uzvrati Oliver.

»No, ti se, valjda, nje ne bojiš?« reče stara gospođa primijetivši u čudu kako dijete zaplašeno promatra uljenu sliku.

»O, nipošto ne«, brzo odvrati Oliver, »ali ove oči gledaju tako zabrinuto, a s mjesta gdje ja sjedim čini se da su upravljene baš u mene. Osjećam kako mi od toga srce lupa!« nadoveže Oliver tihim glasom, »jer slika kao da je živa i hoće da mi nešto kaže, ali ne može!«

»Spasi nas, gospode«, usklikne stara gospođa te se trgne, »ne govori tako, dijete! Slab si i nervozan poslije svoje bolesti. Daj da ti naslonjač okrenem na drugu stranu pa da je više ne vidiš! Eto, tako!« reče stara gospođa učinivši ono što je rekla, »sada je barem nećeš više vidjeti!«

Oliver ju je ipak vidio u duhu tako jasno kao da i nije promijenio položaj, ali nije htio da uznemiruje staru gospođu pa se blago osmjehne, a gospođa Bedwin, zadovoljna što mu je sada odlanulo, uze soliti i drobiti u juhu komadiće pržena kruha, i sva se uzvrpoljila, kao Što to i zahtijeva tako važna procedura. Oliver je silnom brzinom posvršavao jelo i tek što je progutao posljednju žlicu juhe, kad netko tiho kucnu na vrata. »Naprijed!« reče stara gospođa, i gospodin Brownlow uđe u sobu.

Stari je gospodin, doduše, ušao žustro kako je običavao, ali jedva što je nadigao naočari na čelo i stavio ruke iza zabačenih skutova kućne haljine, da bi pažljivo promotrio Olivera, kad mu se crte lica počnu trzati i kojekako istezati. Oliver, kojemu je lice od bolesti bilo iscrpeno i blijedo, uzalud je pokušavao da iz poštovanja prema svome dobročinitelju stane na noge i opet se svalio nauznak. I onda se desilo, ako treba priznati istinu, da je srce gospodina Brownlowa, koje je bilo dovoljno veliko i za šestoricu normalne stare gospode čovječanskih osjećaja, s pomoću nekog hidrauličkog procesa koji mi, jer nismo dovoljno naobrazovani, nismo kadri objasniti — desilo se da je to srce natjeralo gospodinu Brownlowu suze na oči.

»Jadni mali, jadni mali!« reče gospodin Brownlow kašljucajući. »Jutros sam ponešto promukao, gospođo Bedwin; sve se bojim da sam nazebao.«

»Nadam se, da niste, gospodine«, odvrati gospođa Bedwin, »sve vaše odijelo bilo je dobro prozračeno.«

»Ne znam, gospođo Bedwin, ne znam«, na to će gospodin Brownlow, »rekao bih da sam jučer za ručkom imao vlažan ubrus, no pustimo to! Kako ti je, drago dijete?«

»Vrlo sam sretan, gospodine!« odvrati Oliver, »i zaista sam vam veoma zahvalan, za dobrotu koju ste mi iskazali.«

»Ti si dobro dijete!« reče gospodin Brownlow trudeći se da prikrije uzbuđenje. »Jeste li ga čime nahranili, gospođo Bedwin? — valjda ga niste napajali tom odurnom vodurinom, a?«

»Baš je dobio lončić divne, masne goveđe juhe, gospodine«, uzvrati gospođa Bedwin i uvrijeđeno se uzvrpolji namjerice naglašujući posljednju riječ, kako bi istakla da između odurne vodurine i dobro priređene goveđe juhe nema ama baš ništa zajedničko.

»Uf!« malo se zgrozi gospodin Brownlow, »nekoliko čašica portskog vina kudikamo bi mu više koristilo, zar ne, Tome White, a?«

»Ja se zovem Oliver, gospodine«, odgovori mali bolesnik uvelike začuđen.

»Oliver«, ponovi gospodin Brownlow, »Oliver, a prezime? Oliver White, je li?«

»Ne, gospodine, nego Twist — Oliver Twist.«

»Čudno ime«, nato će stari gospodin. »Što te nagnalo da sucu kažeš da se prezivaš White?«

»To mu nisam kazao, gospodine«, reče začuđeno Oliver.

To je bilo tako nalik na laž da je stari gospodin ponešto strogo zagledao Oliveru u lice. Nije bilo moguće da mu čovjek ne vjeruje; svaka crta njegova omršavjelog i istanjenog lica odavala je iskrenost.

»Bit će neka zabuna«, reče gospodin Brownlow. Pa premda nije više imao razloga da uporno promatra Olivera, ona prijašnja pomisao o sličnosti između njegova i nekog drugog njemu dobro poznatog lica opet mu sune kroz glavu da nije mogao da odvoji pogled od njega.

»Nadam se da se ne ljutite na me, gospodine?« reče Oliver molećim glasom.

»Nipošto, nipošto«, odvrati stari gospodin — »zaboga, šta je to, gospođo Bedwin, pogledajte!«

Izgovorivši to, on je naizmjence prstom pokazivao na sliku iznad Oliverove glave i na dječakovo lice. Živa slika i prilika! Oči, čelo, usta, svaka crta, sve je potpuno isto. Izraz lica bijaše u tom trenutku tako identičan te se činilo da je najsitnija crta na tom portretu izražena toliko vjerno da je sve to izazivalo natprirodan utisak.

Oliver nije znao što je značio taj neočekivani uzvik, a kako nije bio dosta otporan da izdrži takav potres, on se onesvijestio.

XIII. POGLAVLJE

U KOJEM SE PONOVO VRAĆAMO ŠALJIVOM STAROM GOSPODINU I NJEGOVIM MLADIM PRIJATELJIMA, PA SE POMNI ČITATELJ PO NJIMA UPOZNAJE S NOVIM LICEM; U VEZI S NJIM PRIČAJU SE RAZNE ZABAVNE DOGODOVŠTINE KOJE IDU U OKVIR OVE PRIPOVIJESTI.

Kada su se Prefriganko i njegov pobratim mladi gospodin Bates priključili hajci koja je progonila Olivera, jer su protuzakonitim načinom 'digli' lično vlasništvo gospodina Brownlowa, što je s velikom pronicljivošću bilo opisano u jednom od prijašnjih poglavlja, oni su to — kako smo to imali prilike spomenuti — učinili iz veoma hvalevrijednog i doličnog obzira prema sebi samima. Budući da se svaki iskreni Englez najviše ponosi slobodom podanika i povlasticama pojedinca, jedva da će biti potrebno da pažnju čitatelja skrenem na činjenicu da ih je taj njihov pothvat morao uzdignuti u očima svih državotvornih i rodoljubnih ljudi gotovo u istoj mjeri kao što taj jasni dokaz o njihovoj zabrinutosti za svoje samoodržanje i sigurnost potvrđuje i potkrepljuje zakone koje su neki dubokoumni filozofi, vodeći se zdravom pameću, proglasili glavnom pokretnom snagom svega onoga što poduzima naša Gospa Priroda. Pritom su spomenuti filozofi sve njene postupke sveli na maksime i teorije, a mudrost i znanje uzvisili na za nju vrlo laskav način, ostavljajući sasvim postrani sve obzire srca ili plemenitog nagona i osjećaja kao nešto što je ispod njene časti, jer je, kažu, ustanovljeno i priznato da se Priroda visoko uzdigla iznad brojnih slabosti i mana svoga ženskog spola.

Kad bih morao navesti još nešto u dokaz da su se oba gospodičića u svome veoma opasnom položaju vladali kao pravi filozofi, ja bih ga smjesta našao u činjenici (također zabilježenoj u jednom od prijašnjih poglavlja) da su napustili hajku kad je opća pažnja bila usredotočena na Olivera i kako su smjesta krenuli kući udarivši najkraćim putem. Iako ne kanim iz tvrdnje da slavni i veleučeni mudraci običavaju skraćivati sebi put, izvesti bogzna kakav zaključak (a njihov se put znade oduljiti raznim zaobilaženjima, posrtanjem i stranputicama što je nalik na teturanje pijanih ljudi, a svi pod pritiskom odveć jake navale ideja), ipak hoću da kažem, i da to kažem glasno i jasno, da se svi veliki filozofi pri postavljanju svojih teorija u svakoj prilici običavaju prisjećati kojekakvih mudrolija i dalekovidnih doskočica da bi se osigurali protiv svake i posve nepredviđene slučajnosti koja bi im mogla naškoditi. I tako da postigneš veliku pravicu, možeš počiniti i malu kri-

vicu, poslužívši se svakim sredstvom koje možeš opravdati ciljem koji treba postići. Odluku o tome koliko ima pravice, a koliko krivice, ili koja je razlika između toga dvoga, prepuštamo u cijelosti dotičnom filozofu da je on stvori i donese s pomoću svoga sveobuhvatnog i nepristranog pogleda na dotični slučaj.

Tek kad su oba dječaka svom brzinom projurila kroz zamršeni splet uskih uličica i dvorišta, oni su se, kao po dogovoru, usudili da zastanu ispod niskog i mračnog svoda. Pošto su baš toliko pošutjeli koliko im je bilo potrebno da dođu do daha i uzmognu govoriti, mladi se gospodin Bates oglasi usklikom podrugljive veselosti i razdraganosti te se, prsnuvši u neobuzdan smijeh, baci na prag jedne kuće gdje se stao koprcati u nastupu lude radosti.

»Što ti je?« upita Prefriganko.

»Ha! ha! ha!« grohotao je Charley Bates.

»Zaveži!« ukori ga Prefriganko ogledavajući se sumnjičavo. »Hoćeš li da te ukebaju, majmune?«

»Iskidoh se od smijeha«, reče Charley, »iskidoh živ! Gledam ga kako jezdi i šiba kroz ulice i razbija nos o stupove, pa opet dalje kao da mu je i nosina od željeza, a ja za njim sve polako, a imam rubac u džepu — o, da crkneš od smijeha!« Bujna mašta mladoga gospodina Batesa slikala je taj prizor odveć veselim bojama pa je pri posljednjem uzviku opet ljosnuo na zemlju i još se jače nego prije valjao od smijeha.

»Što će Fagin reći?« upita Prefriganko iskoristivši čas kad se njegov prijatelj toliko zasoptao da nije mogao govoriti.

»Eh. Fagin!« ponovi Charley Bates.

»Da, Fagin!« opet će Prefriganko.

»Pa, šta već može da kaže!« lecne se Charley. Više nije divljao od veselja, jer je Prefrigankovo držanje djelovalo na njega. »Šta već može da kaže?«

Gospodin je Dawkins nekoliko minuta fućkao; zatim se, skinuvši šešir, počešao iza ušiju i tri puta kimnuo glavom.

»Što time hoćeš reći?« upita Charley.

»Tra-la-la, ako neće žabac da se vrati, onda ću ja!« nato će Prefriganko, i njegovo se produhovljeno lice malo naceri.

To je, doduše, bila neka isprika, ali nije bilo dovoljno jasno. Tako se barem gospodinu Batesu činilo, te on ponovo upita: »Šta hoćeš time reći?«

Prefriganko ne odgovori, ali nabivši šešir na glavu te prikupivši skutove svoga dugačkog kaputa pod mišku, ispupči obraz jezikom te se dobro poznatim i značajnim zamahom ruke zvrkne pet-šest puta po nosu i, okrenuvši se na mjestu, počne se šuljati kroz dvorište. Mladi gospodin Bates pođe za njim zamišljena lica. Nekoliko minuta poslije toga razgovora stari se šaljivi gospodin, kad je začuo korake po stepenicama koje su škripale, trgne iz svog mira, dok je sjedio uz vatru, s malim kruhom i ljuto zapaprenom kobasicom u lijevoj i s džepnim nožem u desnoj ruci, a pred njim na tronošku stajao kositren vrč. Kad je okrenuo glavu, na njegovu je blijedom licu titrao lopovski smiješak. Zirkajući oštrim pogledom ispod gustih crvenih obrva, naćuli uho prema vratima i stane pomno prisluškivati.

»Gle, što je to?« promrmlja Žid promijenivši se u licu. »Samo dvojica! Gdje je treći? Nisu valjda zapali u neku nepriliku. Pst!«

Koraci su se približavali; stigli su do odmorišta. Vrata se polagano otvoriše, uđoše Prefriganko i Bates i zatvoriše vrata za sobom.

»Gdje je Oliver?« upita Žid bijesno; ustao je i gledao ih veoma značajno. »Gdje je dječak?«

Mladi kradljivci zirkaju u svoga učitelja kao da se pribojavaju njegove ljutine i zgledaju se zabrinuto. Ali ne odgovaraju.

»Šta se dogodilo s dječakom?« plane Žid i ščepa Prefriganka snažno za ovratnik i zaprijeti mu najstrašnijim kletvama. »Govori ili ću te zadaviti!«

Činilo se da se gospodin Fagin baš nimalo ne šali, te Charley Bates, koji je smatrao da je u svim prilikama bolje ako se nađe na sigurnu mjestu i da nije nimalo nevjerojatno da može doći i na njega red da bude zadavljen, padne na koljena i stane iz svega grla urlati kao da oponaša rikanje bika i megafona u isti mah.

»Hoćeš li govoriti?« grmio je Žid tresući Prefriganka sa tolikom snagom te se činilo pravim čudom kako je uopće ostao u svom prevelikom kaputu.

»Eto, policijske njuške upecale ga, i to je sve!« reče Prefriganko kivno. »A sad dosta! Pustite me na miru!« Iskobeljavši se jednim skokom iz prevelikog kaputa koji je ostavio u Židovim rukama, Prefriganko se dočepa velike vilice za prženje kruha pa njome okrzne prsluk živahnoga starog gospodina, što bi ga, da je bolje uspjelo, poslalo barem na mjesec-dva u hladovinu.

Žid se izmakne nepredviđenoj opasnosti mnogo življe nego što bi čovjek mislio sudeći po njegovoj očiglednoj malaksalosti, i zgrabi lonac u namjeri da ga napadaču baci u glavu, kadli Charley Bates užasnim urlikom privuče njegovu pažnju, pa on naglo zamahne u drugom pravcu i pogodi punim loncem mladoga gospodina.

»Sto mu gromova, koji mu je to vrag!« zareza nečiji duboki glas. »Kakvo je to čudo? Srećom me počastio pivom, a ne loncem, jer bi inače netko otegnuo papke! Ne bih ništa rekao da je to voda koju je nagrabio na Temzi, ali pivo... Što je, lopovski Židove, gulikožo stari? Sav se cijedim od piva! A ti, uđi«, reče okrenuvši se, »zašto čekaš vani kao da se stidiš svoga gospodara. Ulazi!«

Čovjek koji se tako derao bijaše momčina snažna rasta, a moglo mu je biti oko trideset i pet godina. Bio je odjeven u crn baršunast kaput, a imao je veoma zamazane smeđesive kratke hlače; na glomazne noge s velikim, ispupčenim listovima navukao je sive pamučne čarape i niske cipele. Bio je to par nogu koje se u takvu kostimu uvijek čine kao da im nešto nedostaje: i to — verige. Imao je na glavi smeđ šešir, šaren rubac oko vrata: njime je brisao lice dok je govorio. Kad se otro, pokazalo se njegovo tromo, namrgođeno i neobrijano lice sa dva mrka oka, od kojih se jedno isticalo šarenim tragovima nedavno pretrpljena udarca.

»Uđi, čuješ li?« zarežao je razbojnik kojega smo, eto, opisali. Bijelo, čupavo pseto, kojemu je njuška na dvadesetak mjesta bila razgrebena i oderana, kukavno se ušulja u sobu.

»Zašto već nisi ušao?« reče muškarac. »Uzoholio si se, je li, pa se stidiš svoga gospodara? Lezi!«

Ta je zapovijed bila popraćena udarcem noge, tako da je životinja odletjela na drugi kraj sobe. No činilo se da je bila na to naviknuta, jer se nečujno skutrila u zakutak i žmirkajući svojim ružnim očicama stala promatrati čitavu prostoriju.

»Što radiš to? Zašto gnjaviš djecu, ti stara tvrdice, ne-za-sit-ni stari jatače?« reče čovjek sjedajući polagano kao da oklijeva. »Čudim se kako te već nisu udesili; da sam na njihovu mjestu, ja bih te ubio; da sam ja tvoj šegrt, ti bi već odavna bio mrtav, i ja bih te... ali

da! Tko bi već kupio tvoju kožu? Ti i nisi za drugo nego da te čovjek kao nakazu pohrani u staklenki, samo mi se čini da ne izrađuju tako velike boce u koje bi tebe mogli smjestiti!«

»Pst, pst, gospodine Sikes«, prekori ga Žid držćući; »ne govorite tako glasno!«

»Nemoj da me zoveš gospodinom«, uzvrati razbijač, »jer kad ti mene nazivaš gospodinom, onda vazda spremaš neku psinu. Znaš kako mi je ime — i dosta s tim! A kad vrag dođe po svoje, pokazat ću se dostojnim svoga imena!«

»Pa, neka bude — Bille«, reče Žid kukavno ponizno. »Čini mi se da nisi dobre volje, Bille?«

»Možda i nisam«, nato će Sikes, »no i ti kao da si jutros ustao na lijevu nogu, osim ako je ono loptaranje s vrčevima bilo samo šala i...«

»Jesi li poludio?« usplahirio se Žid povukavši čovjeka za rukav i pokazujući glavom u pravcu dječaka.

Gospodin je Sikes nato pritegao fiktivnu omču podno lijevog uha i zabacio glavu na desno rame, a Žid je potpuno shvatio tu nijemu glumu. Zatim on šatrovačkim izrazima, kojima je vrvio njegov govor (a nema smisla da ih spominjemo, jer ih čitatelj ne bi razumio), zaište čašu rakije.

»Ali pazi da me ne otruješ!« nadometne Sikes i stavi šešir na stol.

To je bilo rečeno u šali, ali da je besjednik mogao vidjeti zlokobni pogled Žida kad je, okrenuvši se prema ormaru za jelo, griskao svoje blijede usnice, ta mu se opomena ne bi učinila sasvim izlišnom, ili bi u najmanju ruku smatrao mogućim da se u srcu starog veseljaka porodi želja da nekakvom majstorijom pojača piće.

Istrusivši dvije ili tri čaše alkohola, Sikes se udostojao da svrati pažnju na mladu gospodu, pa je ta uljudnost razvezala razgovor u kojem se natenane razglabalo o tome zašto i kako je Oliver bio uhvaćen, a pritom je istina bila toliko promijenjena i iskićena koliko se to Prefriganku učinilo shodnim.

»Bojim se«, reče Žid, »da ne izlane nešto što bi nas moglo dovesti u grdnu nepriliku!«

»To je vrlo vjerojatno«, uzvrati Sikes i zlurado se nakesi. »Fagine, tebi je odzvonilo!«

»I ja se, razumiješ, bojim«, nastavi Žid kao da nije čuo upadicu, a pritom je Sikesa gledao ravno u oči, »ja se bojim da će, ako nas ukebaju, još netko drugi nagrabusiti pa bismo mogli zapasti u grdne neprilike, prijane moj!«

Čovjek se trgne i bijesno odmjeri Žida od glave do pete. No stari je gospodin uvukao ramena sve do ušiju, a očima je kao u prazno zurio u suprotni zid.

Nastade dug i mučan tajac. Svaki pojedini član ovoga poštovanja vrijednog društvanca kao da je utonuo u svoje misli, pa i samo pseto koje je nekako zlobno oblizivalo svoju njušku, te se činilo da i ono premišlja kako da nasrne na prvog gentlemana i damu na koje će nabasati čim istrči na ulicu.

»Netko mora iznjušiti šta se desilo u redarstvenoj ispostavi«, reče Sikes glasom mnogo tišim od onoga kojim je govorio kad je banuo u sobu.

Žid potvrdi kimajući glavom.

»Ako nas nije odao, a osuđen je, onda nema straha dok ga opet ne puste«, reče Sikes, »a onda treba pripaziti na njega. Ti treba da ga na neki način dobiješ pod svoju komandu!«

Žid potvrdi kimnuvši glavom.

Ispravnost ovakve taktike bila je doista očigledna, ali je postojao vrlo ozbiljan prigovor protiv njene primjene, koja se sastojala u tome da su svi odreda, i Prefriganko, i Charley Bates, i Fagin, i gospodin William Sikes osjećali vrlo jaku i duboko ukorijenjenu antipatiju da se približe ma kakvoj policijskoj ustanovi — iz bilo kojega razloga ili pod bilo kakvom izlikom.

Teško je reći kako dugo bi oni tako prosjedili na mjestu pogledavajući se međusobno u tom ne baš najugodnijem stanju neizvjesnosti. Međutim, svako je nagađanje u tom pravcu bilo suvišno, jer su u sobu banule one dvije mlade dame koje je Oliver već u jednoj prijašnjoj zgodi vidio, i razgovor je sada opet krenuo svojim tokom.

»E, baš u dobar čas!« reče Žid. »Bet će ići, zar ne?«

»Kamo?« upita mlada dama.

»Samo do redarstvene ispostave, draga!« umiljavao se Žid.

Treba priznati da mlada dama nije odlučno izjavila da neće, već da je izustila samo jedno značajno 'neka me vrag odnese ako hoću!' izbjegavajući uljudno i obzirno ono što se od nje tražilo, pa se moglo vidjeti da je njoj bilo urođeno uljudno vladanje koje ne podnosi da izravnom i oštrom uskratom povrijedi svoga bližnjega.

Židu se oduljilo lice, pa je naizmjence pogledavao u mladu damu — koja je bila kićeno, da ne kažemo raskošno odjevena: crvena haljina, zelene cipelice i žuti papirni ulošci za uvojke — i u ono drugo žensko biće.

»Draga Nancy«, upita Žid blagim glasom, »a što ti veliš?«

»Da je sve utaman i da uzalud moljakate, Fagine!« uzvrati Nancy.

»Šta hoćeš time reći?« nato će gospodin Sikes ošinuvši je mračnim pogledom.

»To, Bille, što sam rekla!« odvrati ona spremno i mirno.

»Pa ti si kao stvorena da ideš onamo«, razmišljao je naglas Sikes. »U onom kraju nitko te ne poznaje.«

»Što ja i ne želim«, uzvrati Nancy istim mirnim glasom. »I zato neću da idem, Bille!«

»Ona će ići, Fagine!« reče Sikes.

»Ne, Fagine, ona neće!« sikne Nancy.

»Jest, Fagine, ona hoće!« mirno će Sikes.

I Sikes je bio u pravu. Pošto su joj naizmjence prijetili, koješta obećavali i mitili je, ona je konačno pristala da se primi toga zadatka. Nju nisu sputavali isti obziri kao njena simpatičnog prijatelja; pošto se tek nedavno doselila iz dalekog ali otmjenog predgrađa Ratcliffea u susjedstvo Field-Lanea, nije se poput Sikesa pobojavala da će je tko od njenih brojnih prijatelja prepoznati.

Privezavši, dakle, bijelu pregaču i tutnuvši papirne uloške za uvojke pod slamni šeširić (jedno je i drugo Židov priskrbio iz svoje neiscrpljive zalihe), gospođica se Nancy spremila da krene i da izvrši nalog.

»Stani načas, drago dijete«, reče Žid, smogavši odnekle malu pokrivenu košaricu. »Drži to u jednoj ruci; bit će zgodnije, čedo moje.«

»Daj joj, Fagine, da u drugoj ruci drži kakav ključ«, nato će Sikes, »izgledat će bolje i prirodnije.«

»Da, da, drago dijete, to je istina«, nato će Žid, objesivši veliki ključ od kućnih vrata o kažiprst desne ruke. »Tako, vrlo dobro — dijete moje«, nadometne Žid trljajući ruke.

»O, moj brat! Moj jadni, mili, slatki braco!« uzvikala se Nancy briznuvši u plač i kršeći očajno ruke u kojima je držala košaricu i veliki ključ od kućnih vrata. »Šta li se s njim dogodilo? — Kamo su ga otpremili! O, smilujte se, gospodo, i recite mi, što se desilo s dragim mališanom! Smilujte se, gospodo!«

Izustivši te riječi tako bolno da bi i kamen proplakao, gospođica Nancy umukne časkom, namigne društvancu, kimne veselo glavom svima i ode.

»O, ona je spretno djevojče, dragi moji«, reče Žid obraćajući se svojim mladim prijateljima i važno zaklimavši glavom, kako bi se i oni poveli za sjajnim primjerom koji im je Nancy pružala.

»Ona služi na čast i diku svome spolu«, reče Sikes, natoči sebi čašu i tresne ručetinom o stol. »U njeno zdravlje, i da svi budu kao ona!«

Dok su tako veličali savršenu Nancy, mlada je dama žurno odmicala prema redarstvenoj ispostavi, kamo je ubrzo stigla bez ikakvih neprilika i ma da se — prepuštena sama sebi — i malo bojala.

Ušavši na stražnji ulaz, ona je tiho pokucala ključem na jedna od ćelijskih vrata i stala osluškivati. Ni glasa nije bilo čuti; ona se nakašlja, pa opet uze slušati. Pošto se nitko nije odazivao, ona počne bolno dozivati.

»Nolly,[2] dragi?« promrmlja Nancy blagim glasom, »Nolly?«

Unutra se nalazio samo bijedan, bosonog zločinac, koji je bio uhapšen zato što je svirao u frulu, te ga je — pošto se jasno dokazao njegov prestupak kojim se ogriješio o ljudsku zajednicu — gospodin Fang na vrlo primjeran način osudio da bude na mjesec dana poslan u popravilište, uz umjesnu i duhovitu opasku: kad ima vremena za 'puhanje', korisnije će poslužiti njegovu zdravlju bude li se uspuhao okrećući u tamnici teški mlinski točak nego da troši svoju sapu. Ni taj uznik nije odgovarao, jer je bio zaokupljen time da potajno žali za izgubljenom frulom, koja je bila zaplijenjena u korist zajedničke upotrebe općinara, i tako Nancy priđe sljedećoj ćeliji pa i tamo zakuca.

»Što je?« odazove se slab i jedva čujan glas.

»Nalazi li se tu neki mali dječak?« upita Nancy pošto je prethodno zajecala.

»Ne!« prozbori onaj glas. »Bože sačuvaj!«

To je bio čovjek od šezdeset i pet godina kojega će poslati u tamnicu, jer nije svirao u frulu ili, drugim riječima, jer je prosjačio po ulicama a da ničim nije privređivao svoj kruh svagdašnji. U sljedećoj ćeliji bio je čovjek kojega je čekala ista tamnica, jer je bez dopuštenja torbario s limenim zdjelicama pa je time kako-tako privređivao svoj kruh, ali je prikraćivao državu za biljegovinu.

No kako se ni jedan od tih zločinaca nije odazvao na ime Oliver niti šta znao o njemu, Nancy priđe izravno prostodušnom uzničaru u prugastom prsluku te uz jauk i lelek, koji je djelovao još uvjerljivije, jer je pritom vrlo uspješno baratala ključem i košaricom, stade da se propitkuje za svog dragog brata.

»Kod mene nije, draga moja«, reče stari.

»A gdje je?« vriskala je Nancy očajno.

»Pa, gospodin ga je uzeo«, uzvrati službenik.

»Kakav gospodin? O, zaime božje, kakav gospodin?« usklikne Nancy.

[2] *Nolly*, umanjenica od *Oliver. (Prev.)*

Odgovarajući na to nesuvislo raspitkivanje, starac obavijesti duboko ucviljenu sestricu da su Olivera ranjena unijeli u sudnicu te da je bio oslobođen svake krivnje pošto je neki svjedok dokazao da je krađu izvršio neki drugi dječak, koji nije pritvoren, pa ga je tužitelj u besvjesnom stanju odvezao svojoj kući koja se, koliko je njemu samom poznato, nalazi negdje u Pentonvilleu; tu je riječ razabrao kad su upućivali kočijaša kamo da vozi.

Obuzeta sumnjom i stravom, mlada djevojka otetura do kapije, a zatim — promijenivši svoje patničko posrtanje u žustru trku — stigne najzaobilaznijim putem što ga je mogla zamisliti do Židovljeva obitavališta.

Tek što je gospodin Sikes saslušao izvještaj, dozove, ne časeći časa, svoga bijelog psa i, stavivši šešir na glavu, ode a da nije tratio vrijeme na formalnosti — na primjer, da društvu zaželi sretan ostanak.

»Moramo saznati gdje se nalazi, dragi moj, moramo ga svakako pronaći!« reče Žid veoma uzbuđeno. »Charley, ti idi u izviđanje i njuškaj dok štogod ne saznaš. Nancy, golubice, ja moram da ga nađem, i pouzdajem se u tebe, draga moja — u tebe i u Prefriganka. Stani, stani«, nadoveza Žid otključavajući neki pretinac drhtavim rukama, »evo vam novaca, golubani! Obnoć ću zatvoriti butigu, a vi već znate gdje ćete me naći. Nemojte ostati ni minutu dulje, ni minutu, golubani moji!«

Rekavši to, on ih izgura iz sobe i pomno dva puta zakrene ključ u bravi te zakračuna vrata za njima. Zatim izvuče iz skrovišta škrinjicu, koju je Oliver nekoć nehotice spazio, i stane užurbano skrivati satove i nakit ispod odjeće.

Čuvši kucanje, zastrašeno se trgne usred toga posla. »Tko je?« usklikne piskavim glasom. Toliko se prepao!

»Ja!« začuje se Prefrigankov glas kroz ključanicu.

»Što hoćeš sad?« uzvikne Žid nestrpljivo.

»Ako ga ugrabimo, pita Nancy, da li da ga otpremimo u onu drugu jazbinu?« raspitivao se Prefriganko, »i da tako zbacimo sa sebe odgovornost?«

»Da«, uzvrati Žid, »gdje god ga ukebali! Nađite ga, pronađite ga, i to je sve, a ja već znam što ću onda s njime — za to se ne brinite!«

Dječak nešto promrmlja u znak da je razumio te potrča niza stepenice za svojim drugovima.

»Dosada nije ni lanuo!« reče Žid nastavljajući svoj posao. »Ako namjerava da nas izda svojim novim prijateljima, još možemo da mu zauvijek začepimo gubicu!«

XIV. POGLAVLJE

SADRŽI DALJE POJEDINOSTI O OLIVEROVU BORAVKU U KUĆI GOSPODINA BROWNLOWA, KAO I ZNAČAJNO PROROČANSTVO ŠTO GA JE NEKI GOSPODIN GRIMWIG IZREKAO KAD SU OLIVERA PO NEKOM POSLU POSLALI U GRAD.

Oliver se ubrzo probudio iz nesvjestice u koju ga je bacio neočekivani uzvik gospodina Brownlowa. U razgovoru koji je slijedio oboje su, i stari gospodin i gospođa Bedwin, pažljivo izbjegavali da spomenu sliku ili Oliverovu prošlost i budućnost, te su pričali samo o takvim stvarima koje su Olivera mogle zabavljati a da ga pritom ne uzbuđuju. Bio je još i suviše slab a da bi mogao ustati da doručkuje, ali kad je sutradan sišao u gazdaričinu sobu, prvo mu je bilo da pogleda na zid, u nadi da će opet ugledati lice one lijepe žene. No, razočarao se u svojim nadama, jer je slika bila uklonjena.

»Ah!« oglasi se gazdarica gledajući u pravcu u kojem su bile usmjerene Oliverove oči. »Vidiš li, nema je više!«

»Vidim da je nema, gospođo«, odvrati Oliver i uzdahne. »Zašto su je odnijeli?«

»Skinuli su je, drago dijete, jer je gospodin Brownlow rekao da bi ona mogla smetati tvome oporavku, jer si se toliko zbog nje uzbudio, razumiješ li?« uzvrati stara gospođa.

»O ne, ona me zbilja nije uzbuđivala, gospođo«, reče Oliver. »Volio sam je gledati, o, bila mi je tako draga!«

»No, no«, nato će stara gospođa dobroćudno, »ti se samo lijepo i što brže oporavi, pa ćemo sliku opet objesiti. Evo, ja ti to obećavam, a sada daj da razgovaramo o nečemu drugom.«

Oliver u tom trenutku nije mogao dobiti nikakvih drugih obavještenja o toj slici, a budući da je stara gospođa za vrijeme njegove bolesti bila prema njemu tako dobra, on je nastojao da barem zasad ne misli više o tome. Pažljivo je slušao razne zgode koje mu je ona kazivala o svojoj otmjenoj i lijepoj kćerci, koja je bila udata za ljubazna i lijepa čovjeka, a oboje živjelo na selu, i o svom sinu koji je bio namješten kod nekog trgovca u Zapadnoj Indiji, a koji je također bio dobar mladić i pisao kući tako lijepa pisma četiri puta na godinu, tako da su joj oči zasuzile kada je o njima govorila. Kad se stara gospođa do mile volje napričala o savršenstvima svoje djece i o vrlinama svoga dobroga i plemenitog supruga koji je umro — bog mu dao duši lako! — ravno prije dvadeset i šest godina, došlo je

vrijeme da se pije čaj. Poslije čaja uzme ona Olivera učiti kako se igra *cribbage*,[3] a to je on veoma brzo shvatio, pa su tu igru igrali s najvećim zanimanjem i zadovoljstvom. Onda je došlo vrijeme da bolesnik dobije čašu topla vina pomiješana s vodom, uz krišku pečena Kruha, i da legne na počinak.

Lijepi su bili ti dani dok se Oliver oporavljao! Sve je bilo tako tiho i pristalo i uredno; svi su prema njemu bili tako blagi i mili da se njemu, poslije halabuke i meteža sred kojega je vazda živio, činilo da je u samome raju. Čim je toliko ojačao da se mogao valjano obući, gospodin Brownlow naruči za nj novo odijelo, novu kapu i nove cipele. Kako je Oliveru bilo rečeno da sa starim odijelom može činiti što ga je volja, on ga dâ sluškinji, koja je prema njemu bila vrlo dobra, te joj reče neka ga proda kakvu Židovu, a novac neka zadrži za sebe. Ona je to vrlo rado učinila, a kad je Oliver gledao kroz prozor sobe za primanje i vidio kako Židov trpa odijelo u vreću i odlazi svojim putem, osjetio je pravu slast pri pomisli da je ono nestalo u nepovrat i da više ne postoji opasnost da će ga ponovo morati obući. Da kažemo istinu, bili su to bijedni dronjci, a Oliver još nikad nije imao novo odijelo.

Jedne večeri, otprilike tjedan dana nakon one zgode sa slikom, sjedio je u razgovoru s gospođom Bedwin, kadli primi poruku da posjeti, ako se sasvim dobro osjeća, gospodina Brownlowa u njegovoj radnoj sobi, jer želi s njim malo porazgovarati.

»Bože, oslobodi i spasi nas! Umij ruke i daj da ti uredim kosu, dijete!« reći će gospođa Bedwin. »Muko Isusova! Da sam znala da će te pozvati, stavila bih ti čist ovratnik i udesila te kao pravoga mladog gentlemana!«

Oliver učini kao što mu je stara gospođa naredila, i ma da je tužno jadikovala kako nema više vremena da izgladi sitne nabore na ovratniku, on je bio tako pristao i zgodan da je gospođa Bedwin, promatrajući ga od glave do pete s velikim zadovoljstvom, ustvrdila kako ga nitko ne bi bolje dotjerao sve da je netom primljeni poziv stigao i mnogo ranije.

Tako ohrabren, Oliver zakuca na vrata radne sobe, i pošto ga je gospodin Brownlow pozvao da uđe, nađe se u maloj, knjigama pretrpanoj sobi kojoj je prozor gledao u dražestan vrtić. Pored prozora bijaše postavljen stol za kojim je sjedio gospodin Brownlow i čitao. Kad je ugledao Olivera, odložio je knjigu te ga pozvao neka pristupi stolu i sjedne. Oliver posluša te se snebivajući od čuda zapita gdje samo nađu sve te ljude da pročitaju to ogromno mnoštvo knjiga koje je napisano da bi svijet postao pametniji, — čemu se uostalom još uvijek čude ljudi koji imaju više iskustva nego Oliver.

»Ima tu podosta knjiga, zar ne, sinko?« upita gospodin Brownlow, primijetivši kako Oliver s velikim zanimanjem promatra police koje su od pada sezale sve do stropa.

»Podosta, gospodine«, uzvrati Oliver. »Još nikada nisam vidio toliko mnoštvo!«

»Ako se budeš dobro vladao, i ti ćeš ih čitati«, reče stari gospodin blago, »i tebi će to biti milije nego da ih gledaš izvana — to jest, od zgode do zgode, jer ima i takvih knjiga koje su lijepe samo, po svojim koricama i po svojoj poleđini.«

»Bit će da su to ove teške, gospodine«, reče Oliver pokazujući prstom na neke knjižurine u kvartu sa mnogo pozlate.

»Ne baš uvijek«, odgovori stari gospodin milujući Olivera po glavi i smješkajući se, »jer ima i drugih teških knjiga koje nisu tako velike. A bi li ti htio postati učen čovjek i pisati knjige?«

»Mislim da bih radije čitao, gospodine«, uzvrati Oliver.

[3] Vrsta kartaške igre. *(Prev.)*

»Šta? Zar ne bi volio postati pisac?« začudi se stari gospodin.

Oliver je malo premišljao i najposlije reče kako bi po njegovu mišljenju bilo mnogo bolje postati knjižar, našto se stari gospodin od srca nasmija i reče da je Oliver kazao nešto vrlo pametno, a to je dječaku bilo drago, premda nije znao kakvu je to mudrost izrekao.

»No, no«, nato će stari gospodin te se uozbilji, »ne boj se, nećemo od tebe napraviti književnika dokle god postoji mogućnost da izučiš kakav pošten zanat.«

»Hvala vam, gospodine«, dočeka Oliver, i stari se gospodin ponovo nasmije ozbiljnosti s kojom je dječak to izgovorio i spomene nešto o čudnom instinktu, a to Oliver nije razumio pa stoga nije tome ni obraćao pažnju.

»A sada«, započne gospodin Brownlow još blažim i toplijim ali i mnogo ozbiljnijim glasom nego što ga je Oliver ikada čuo, »želio bih da dobro pripaziš što ću ti reći. Govorit ću s tobom bez ikakva sustezanja, sinko, jer sam uvjeren da si ti isto tako sposoban da me shvatiš kao odrastao čovjek.«

»O, molim vas, gospodine, nemojte reći da ćete me otjerati!« usklikne Oliver pomalo zastrašen ozbiljnim glasom kojim je stari gospodin počeo govoriti, »nemojte me baciti iz kuće pa da opet lutam po ulicama! Dopustite mi da ostanem ovdje kao sluga! Nemojte me vratiti na ono strašno mjesto odakle sam došao! Smilujte se siromašnom dječaku, gospodine, molim vas!«

»Drago dijete«, reče stari gospodin ganut toplom iskrenošću s kojom ga Oliver tako neočekivano stao zaklinjati, »ne moraš se ni najmanje bojati da ću te napustiti ako mi ti za to ne budeš dao povoda.«

»To neću nikada, nikada, gospodine!« ubaci Oliver.

»Nadam se da nećeš«, složi se s njim stari gospodin, »i ne vjerujem da bi ti to ikada mogao učiniti. Već sam se prevario u ljudima kojima sam nastojao pomoći, ali ja ipak imam najbolju nakanu da ti vjerujem, i meni je više stalo do tebe nego što mogu samom sebi objasniti. Osobe kojima sam posvetio svoju najveću ljubav počivaju duboko u grobu, i premda sam zajedno s njima pokopao i svaku radost i svu sreću svoga života, ipak svoje srce nisam pretvorio u mrtvački sanduk da u njemu zakujem najljepše svoje osjećaje. Duboki osjećaji učinili su me samo jačim, i ja mislim da i mora biti tako, jer se time oplemenjuje naša priroda.«

Budući da je stari gospodin sve to izgovorio tihim glasom, više samom sebi negoli svom mladom prijatelju, pa još neko vrijeme šutio, Oliver je sjedio posve mirno i jedva se usudio da diše.

»No dobro, dobro«, reći će najposlije stari gospodin malo vedrije, »ja to tebi samo zato govorim što je u tebe još mlado srce, pa kako sada znaš svu tugu i boli što sam ih prepatio, možda ćeš bolje paziti da me ne ujedeš za srce. Veliš da si siroče bez igdje ikoga svoga, a sva raspitivanja potvrđuju tu činjenicu. Ispričaj mi svoj život, odakle dolaziš, tko te odgojio i kako si dospio u društvo u kojem sam te našao. Govori istinu, pa ako vidim da nisi počinio nikakvo zlo ja ću ti ostati prijatelj dokle god budem živio!«

Nekoliko je minuta Oliver tako jecao da nije smogao ni jedne riječi, a kad je upravo počeo pričati kako su ga odgajali 'na selu' i kako ga je gospodin Bumble vodio u ubožnicu, začu se čudno nestrpljiv dvostruk udarac o kapiju, a zatim sluškinja, dotrčavši uza stube, najavi gospodina Grimwiga.

»Dolazi li gore?« upita gospodin Brownlow.

»Da, gospodine«, odvrati sluškinja. »Pitao je da li imamo u kući pogačica, a kad sam mu kazala da imamo, on reče da je došao na čaj.«

Gospodin se Brownlow nasmjehne. Okrenuvši se Oliveru reče mu da je gospodin Grimwig njegov stari drug; neka mu ne zamjeri ako se bude malo otresito vladao, jer da je u duši dobar i plemenit, što on vrlo dobro zna.

»Da pođem dolje, gospodine?« upita Oliver.

»Ne«, odvrati gospodin Brownlow, »bilo bi mi milije da ostaneš ovdje.«

U tom trenutku uđe u sobu, podupirući se o debelu batinu, krupan, pomalo šepav stari gospodin u modru kaputu i prugastu prsluku, u žutim pamučnim hlačama, kožnim dokoljenicama, a na glavi mu bijel šešir s poširokim, zeleno podstavljenim obodom. Iz prsluka mu provirivala usko nabrana košulja, a veoma dugački čelični satni lanac, na kojemu se njihao samo ključ i ništa drugo, visio mu oko vrata. Okrajci bijele kravate bili su mu zauzlani u čvor koji nije bio manji od naranče; lice mu bilo tako smežurano i prekrito borama da se uopće ne dâ opisati. Kad bi govorio, obično bi glavu naherio te u isto vrijeme žmirkao na svog subesjednika, a to je silno podsjećalo na papigu. Čim je ušao, odmah je zauzeo takav položaj; držeći komadić narančine kore u ruci usklikne glasom koji je režao od nezadovoljstva:

»Pogledajte! Vidite li ovo? Zar to nije upravo čudesno i nevjerojatno da ja, kamo god dođem u pohode, moram na stepenicama natrapati na ovakvo sredstvo za bogaćenje kirurga? Jednom sam zbog narančine kore ošepavio, i ja znam da će me narančina kora naposljetku stajati i glave! Da, tako je, gospodine, narančina kora spravit će me u grob, tako ja pojeo svoju glavu, gospodine, ako neće!«

To je bila velikodušna ponuda kojom je gospodin Grimwig podupirao i potkrepljivao svaku svoju tvrdnju, a bijaše to utoliko čudnije što je glava gospodina Grimwiga — ako zbog same debate i dopustimo pretpostavku da bi nauka u tolikoj mjeri usavršila neke sposobnosti te bi čovjek, ako samo ushtjedne, mogao pojesti svoju glavu — velim, što je glava gospodina Grimwiga bila takva glavurda da bi se i najkrvoločniji čovjek jedva mogao i ponadati da će mu uspjeti da je u jednom obroku proždre i bez obzira na debelu naslagu pomade i pudera.

»Da, pojest ću svoju glavu, gospodine«, ponovi gospodin Grimwig tresnuvši štapom o pod. »Ej, šta je to?« nadoveže on ugledavši Olivera i ustuknuvši korak-dva natrag.

»To je mladi Oliver Twist o kojem sam vam govorio«, reče gospodin Brownlow.

Oliver se pokloni.

»Nadam se da valjda ne mislite time reći da je to dječak koji je imao groznicu«, reče gospodin Grimwig ustuknuvši još malo unatrag; »čekajte malo, ne recite ništa« — nadometne gospodin Grimwig neočekivano, zaboravljajući u pobjedonosnom ushitu svoga otkrića sav strah pred groznicom. — »To je dječak s narančom! Pojest ću svoju, a i njegovu glavu, ako to nije onaj dječak koji je bacio ovaj komadić kore na stepenice!«

»Nije, ne, nije on imao naranču!« reče gospodin Brownlow smijući se. »No, odložite šešir i recite nešto mome mladom prijatelju!«

»To su za mene, gospodine, vrlo ozbiljne stvari!« reče razdražljivi stari gospodin skidajući rukavice. »U našoj ulici uvijek se nađe poneka kora od naranče na pločniku, i ja *znam* da to radi ranarnikov dječak na uglu. Sinoć se jedna žena okliznula o takvu koru i udarila o ogradu moga vrta, i jedva što se pridigla, već je pogledala prema onoj prokletoj crvenoj lampi s treperavim svjetlom. 'Ne idite k njemu', doviknuh joj s prozora, 'on je ubojica, lovac na ljude!' A to i jest, tako je...« — i pritom razdražljivi stari gospodin snažno lupi štapom o pod, što su njegovi prijatelji vazda mogli smatrati onom uobičajenom ponudom, ako je i ne bi izrazio riječima. Onda, držeći još uvijek štap u ruci, sjedne te ras-

klopi svoj lornjon što ga je nosio pričvršćen na širokoj crnoj vrpci, stane promatrati Olivera koji se, kad je vidio da ga promatraju, zacrveni i ponovo pokloni.

»To je onaj dječak, je li?« upita najposlije gospodin Grimwig.

»To je on!« odvrati gospodin Brownlow kimajući Oliveru dobroćudno glavom.

»Kako si, dječače?« upita gospodin Grimwig.

»Hvala, gospodine, mnogo mi je bolje«, odvrati Oliver.

Gospodin Brownlow kao da se bojao da se njegov čudni prijatelj upravo sprema da nešto neugodno kaže, zamoli Olivera neka pođe dolje i poruči gospođi Bedwin, da su spremni za čaj; on je to vrlo rado učinio, jer mu se vladanje gosta nije nimalo sviđalo.

»Zgodan dečko, zar ne?« upita gospodin Brownlow.

»Ne znam«, odvrati gospodin Grimwig mrzovoljasto.

»Ne znate?«

»Ne, ne znam. Meni su dječaci svi jednaki. Ja poznajem samo dvije vrste dječaka — mekušce i mesoždere!«

»A u koju ide Oliver?«

»U mekušce! U mog je prijatelja dječak-mesožder. Oni kažu da je krasan dječak, da ima okruglu glavu, crvene obraze i blistave oči; a meni je dječak strašan. Tijelo mu je tako nabijeno, a ruke i noge tuste te se čini da će se modro odijelo na njemu rasprsnuti; glas mu je kao u pijana mornara, a têk kao u vuka. Poznajem ja tog derana!«

»Nemojte«, reče gospodin Brownlow, »nisu to obilježja mladog Olivera Twista, i zato ne treba da na njega budete kivni.«

»Ne, nisu«, odvrati gospodin Grimwig. »Možda su njegova još gora!«

Sada se gospodin Brownlow nestrpljivo nakašlje, te se činilo da gospodin Grimwig u tome baš najviše uživa.

»Rekoh da bi njegova obilježja mogla biti još i gora«, ponovi gospodin Grimwig. »Odakle dolazi? Tko je on? Što je on? Imao je groznicu — što velite na to? Ne pate samo čestiti ljudi od groznice, je li tako? Katkad i rđavi ljudi boluju od groznice, zar ne? Poznavao sam čovjeka koji je na Jamajki obješen što je umorio svoga gospodara; i on je šest puta imao groznicu, a bogme ga zbog toga nisu predložili na pomilovanje! Ah, koješta!«

Međutim je gospodin Grimwig u dubini duše bio vrlo sklon priznati da mu se Oliver svojom vanjštinom i vladanjem veoma sviđa. No uvijek je volio protusloviti, a ovom je prilikom ta sklonost bila pojačana — koricom naranče koju je našao. Odlučivši da njemu nitko živ neće naturiti svoje mišljenje je li neki dječak simpatičan ili nije, on je otprve zaključio da će pobijati svoga prijatelja. Pošto mu je gospodin Brownlow priznao da nije ni na jedno pitanje primio odgovora kojim bi se mogao zadovoljiti te da je odložio ispitivanje Oliverove prošlosti dok se dječak dovoljno ne oporavi da to podnese, gospodin Grimwig zlobno zahihoće i upita uz podrugljiv osmijeh da li gazdarica običava svake večeri prebrojavati srebrninu, jer u protivnom slučaju, ako jednoga sunčanog jutra opazi da joj nedostaje koja srebrna žlica, on će... i tako dalje.

Sve je to gospodin Brownlow, premda je i sam bio ponešto nagao gospodin, podnosio s najvećom dobroćudnošću, jer je poznavao mušice svoga prijatelja; pa kako je gospodin Grimwig za vrijeme čaja blagoizvolio izraziti svoje priznanje pogačicama, sve je išlo glatko kao po loju; a Oliver, koji je također sudjelovao u društvu, počeo se prvi put malo lagodnije osjećati u nazočnosti toga strašnog gospodina.

»A kada ćete saslušati potpunu, istinitu i podrobno objašnjenu pripovijest o životu i zgodama Olivera Twista?« upita Grimwig gospodina Brownlowa pošto su dovršili čaj i pogledajući iskosa na Olivera i zapodijevajući prekinuti razgovor.

»Sutra ujutru«, odvrati gospodin Brownlow. »Volio bih da budemo pritom nasamo. Dođi sutra izjutra k meni, sinko!«

»Hoću, gospodine«, odvrati Oliver. Odgovorio je ponešto krzmajući, jer ga je zbunio uporni pogled gospodina Grimwiga.

»Reći ću vam nešto«, došapne gost gospodinu Brownlowu, »on vam sutra neće doći! Vidio sam kako oklijeva. On vas vara, dragi prijatelju!«

»Zakleo bih se da me ne vara!« otpovrnu gospodin Brownlow usrdno.

»Ako vas on ne vara«, reče gospodin Grimwig, »ja ću da...« — i o pod udari njegova batina!

»Odgovaram svojim životom za iskrenost ovoga dječaka«, reče gospodin Brownlow lupnuvši rukom o stol.

»A ja svojom glavom — da laže!« nadoveže gospodin Grimwig pa i on lupne o stol.

»Vidjet ćemo!« reče gospodin Brownlow svladavajući gnjev koji se u njemu budio.

»I hoćemo!« odvrati gospodin Grimwig i nasmiješi se izazovno, »hoćemo!«

Sudbina je htjela da je u tom času gospođa Bedwin unijela u sobu svežnjić knjiga što ih je gospodin Brownlow toga jutra kupio od onoga istog knjižara koji se već pojavio u ovoj pripovijesti, pa pošto ih je položila na stol, spremala se da izađe.

»Zadržite momka, gospođo Bedwin«, reče gospodin Brownlow, »treba da nešto pošaljem knjižaru.«

»Već je otišao, gospodine«, odvrati gospođa Bedwin.

»Pozovite ga natrag«, reče gospodin Brownlow, »važno je! On je siromašan čovjek, a knjige nisu plaćene; neke treba i vratiti.«

Kućna se kapija otvori te Oliver potrči na jednu, djevojka na drugu stranu, dok je gospođa Bedwin stajala na pragu i vikala za dječakom, ali njega više nije bilo; i oboje se vrate, i Oliver i djevojka, da jave da od dječaka nema više ni traga ni glasa.

»Bože moj, to mi je vrlo neugodno«, usklikne gospodin Brownlow, »ja sam naročito želio da te knjige još večeras vratim.«

»Pošaljite ih po Oliveru«, reče gospodin Grimwig te se ironički nasmjehne, »ta vi znate da će ih on pošteno izručiti.«

»Da, molim vas, dajte ih meni, gospodine«, reče Oliver, »trčat ću cijelim putem!«

Stari gospodin htjede upravo reći da Oliver nipošto ne smije izaći, kad ga zlobno kašljucanje gospodina Grimwiga natjera da ga namjerno pusti da izvrši postavljeni mu zadatak i tako, barem u tom pogledu dokaže neopravdanost njegove sumnjičavosti.

»Da, tebe ću poslati, sinko«, reče stari gospodin, »knjige leže na stolici kraj moga stola. Donesi ih dolje!«

Oliver, sav radostan što može biti od koristi, brže-bolje donese knjige dolje noseći ih ispod miške, te s kapom u ruci čekaše kakva će biti poruka.

»Treba da kažeš«, reče gospodin Brownlow gledajući netremice u Grimwiga — »treba da kažeš da vraćaš ove knjige te da si došao da platiš one četiri funte i deset šilinga koje mu dugujem. Ovo je novčanica od pet funti, tako da mi moraš vratiti još deset šilinga.«

»Vratit ću se za manje od deset minuta, gospodine«, nato će Oliver; pošto je stavio banknotu u džep od kaputa te uprtio knjige pod mišku, uljudno se pokloni i izađe iz sobe. Gospođa Bedwin isprati ga do vrata dajući mu mnoge upute o najkraćem putu i o imenu knjižara i o imenu one ulice, a Oliver je potvrđivao da je sve to potpuno shvatio; opomenuvši ga po više puta da se čuva i da ne nazebe, brižna mu stara gospođa najposlije dopusti da krene.

»O, to milo njegovo lišće!« uzdahne stara gospođa gledajući za njim. »Nekako ne mogu da podnesem da ga pustim iz vida!«

U tom trenutku Oliver se okrene te je veselo pogleda i kimne glavom prije nego što će zakrenuti za ugao. Stara mu gospođa prijazno odzdravi i, zatvorivši vrata, uđe u svoju sobu.

»Da vidim; vratit će se najkasnije za dvadeset minuta«, reče gospodin Brownlow vadeći sat i stavljajući ga na stol. »Za to će vrijeme već pasti mrak.«

»O vi se zaista nadate da će se vratiti, je li?« upita gospodin Grimwig.

»A vi ne?« odvrati gospodin Brownlow i ponovo se nasmiješi.

»Ne!« reče on i udari šakom o stol. »Nipošto! Dječak je navukao novo odijelo, pod miškom mu svežanj skupocjenih knjiga, a u džepu novčanica od pet funti: on će se opet vratiti svojim starim prijateljima lopovima i ismijavat će vas. Ako vam se ovaj dječak ikad vrati, gospodine, pojest ću svoju glavu!«

Rekavši to, privuče stolicu bliže stolu; dva su prijatelja sjedila šutke i čekajući, a između njih ležao sat. Da bismo objasnili važnost koju pridajemo svojim sudovima i ponos s kojim stvaramo najnepromišljenije i najnaglije zaključke, vrijedno je spomenuti da se gospodin Grimwig, iako podnipošto nije bio čovjek tvrda srca te bi se najiskrenije rastužio kad bi vidio da je njegov poštovani prijatelj nasamaren i prevaren, ipak u tom času najozbiljnije i najusrdnije nadao da se Oliver Twist neće vratiti. Eto, od kakvih je suprotnosti stvorena ljudska priroda!

Već se toliko bilo smračilo da su se brojke na satu jedva raspoznavale, ali su dva stara gospodina i dalje ondje sjedila šuteći, a između njih kucao sat.

XV. POGLAVLJE

POKAZUJE NAM KOLIKO SU LJUBAZNI STARI ŽID I GOSPOĐICA NANCY VOLJELI OLIVERA TWISTA

U mračnoj sobi neke bijedne rakijašnice koja se nalazila u najprljavijoj četvrti Little Saffron-Hilla — u tamnoj i tmurnoj jazbini gdje treperava petrolejska svjetiljka zimi povazdan gori, a kamo ni ljeti još nikada nije doprla sunčana zraka — sjedio je, utonuvši u teške misli, uz kositrenu mjericu i čašicu, sav prožet zadahom alkohola, čovjek u baršunastu kaputu, smeđesivim kratkim hlačama, niskim čizmama i čarapama. I pri tome nejasnom osvjetljenju svaki bi iskusniji detektiv smjesta prepoznao u tom čovjeku gospodina Williama Sikesa. Do nogu mu je ležalo pseto bijele dlake i zakrvavljenih očiju koje je naizmjence žmirkalo na svog gospodara i oblizavalo veliku svježu rasjeklinu na jednoj strani njuške, koju ranu kao da je netom zadobilo prilikom neke borbe.

»Ne miči se, gade, ne miči!« obrecnu se gospodin Sikes iznenada prekidajući šutnju. Je li njegovo umovanje bilo tako napeto da mu je smetalo pseće žmirkanje, ili su mu osjećaji bili tako uznemireni njegovim razmišljanjem da je morao dati oduška i naći olakšanje time što je nogom caknuo bezazleno pseto — o tome bi se moglo još raspravljati i razmišljati. No bilo kako bilo, činjenica je da je psa počastio jednom psovkom i udarcem nogom u isti mah.

Psi po pravilu nisu skloni da se osvećuju za nepravde koje im nanose njihovi gospodari. Ali Sikesov pas, koji je baš kao i njegov gospodar bio razdražljive ćudi (a možda se u tom času kinjio zbog nanesene nepravde), nije se mnogo predomišljao, nego je zario zube u čizmu i valjano je prodrmusao, a onda se, režeći, povukao pod klupu i tako za dlaku izbjegao kositrenu mjericu što ju je gospodin Sikes bio namijenio njegovoj glavi.

»Hoćeš da ujedaš, a?« drekne Sikes i jednom rukom zgrabi žarač, a drugom rasklopi veliku škljocu koju je izvukao iz džepa. »Ovamo, vraže pakleni! Ovamo, čuješ li?«

Pas je bez sumnje čuo, jer je Sikes govorio veoma glasno i oštro, no čini se da se životinja iz nepoznatih razloga protivila da joj bude prorezan grkljan pa je ostala na mjestu i režala još bjesnije nego prije. Zubima je hvatala kraj od žarača grizući ga kao divlja zvijer.

To je prkošenje još više razbjesnilo Sikesa; bacio se na koljena i stao mahnito napadati životinju. Pas je skakao zdesna nalijevo i slijeva nadesno, škljocajući zubima, režeći i la-

jući, a čovjek je nožem nasrtao i kleo, udarao i hulio. Borba se približavala Kritičnom momentu za obojicu, kadli se vrata naglo otvoriše te pas izjuri van, ostavljajući Billa Sikesa sa žaračem u jednoj i škljocom u drugoj ruci.

Za svađu je uvijek potrebno dvoje, veli stara poslovica. Sikes, napušten od psa, odmah zametne kavgu s pridošlicom.

»Koga se đavla uplećeš između mene i moga psa?« grakne Sikes uz bijesnu kretnju.

»Nisam znao, dragi, nisam znao«, uzvrati Fagin ponizno, jer je taj došljak bio stari Žid.

»Nisam znao — ti kukavni lopove!« kevkaše Sikes. »Zar nisi čuo galamu?«

»Ni najmanji štropot, tako mi života, Bille!« odgovori Žid.

»Naravno, ti ne čuješ, zna se!«, odbrusi mu Sikes i bijesno se nakesi, »šuljaš se unutra i puziš van da te nitko ne vidi i ne čuje. Fagine, volio bih da si prije pol sata — ti bio onaj pas!«

»Zašto?« upita Žid smiješeći se usiljeno.

»Jer država koja štiti živote ljudi kao što si ti, iako vrijede manje od pseta, dopušta čovjeku da ubije svoga psa kad god hoće«, odvrati Sikes i sklopi nož pogledavši značajno Žida. »Evo zašto!«

Žid protrlja ruke i sjedne za stol pretvarajući se kao da se slatko smije šali svoga prijatelja, ali je bilo očigledno da mu nimalo nije bilo do smijeha.

»Samo se ti kesi!« reče Sikes stavljajući žarač opet na mjesto i promatrajući ga kivno i prezirno, »samo se ti kesi. Ali meni se ti nećeš kesiti — s visoka, osim — s vješala. Ja te držim u rukama, Fagine. I ne bio koji sam, ako te ikad ispustim iz ruku! Da znaš, ako ja budem visio, visjet ćeš i ti, i zato ti lijepo pripazi!«

»No, no, mili moj«, reče Žid, »sve ja to znam, mi — mi — imamo zajedničke interese, Bille — zajedničke interese!«

»Hm«, hukne Sikes kao da misli da Žid od toga zajedničkog interesa ima veću korist nego on. »No, deder gukni što ti je na srcu!«

»Sve je u redu, i ovo je vaš dio. Veći je nego što bi morao biti, ali zato što znam da ćete mi i drugi put pomoći i....«

»Zaveži!« prekine ga razbojnik nestrpljivo. »Gdje ti je? Daj ovamo!«

»Odmah, odmah, Bille, dajte mi samo malo vremena«, odvrati Žid. »Evo ga — i sve u najboljem redu!« Sve govoreći tako, izvuče pamučni rubac ispod košulje i, razvezavši povelik čvor na jednom kraju, izvadi smotuljak u smeđem papiru. Sikes mu ga istrže iz ruku, brzo ga otvori te uzme prebrajati zlatne funte što su u njemu bile umotane.

»To je sve, je li?« upita Sikes.

»Sve«, odvrati Žid.

»Nisi otvorio svežnjić i usput smotao neki komad, je li?« upita Sikes sumnjičavo. »Ne krevelji se tako uvrijeđeno kad te to pitam, jer to si često učinio! Deder, drmni u zveckalo!«

Te riječi na razumljivom engleskom jeziku znače 'zazvoni'. Na to se pojavi drugi Židov, mlađi od Fagina, ali po izgledu gotovo isto tako gnusan i odvratan.

Bill pokaže samo praznu mjericu, a Žid, razumjevši savršeno taj mig, ode da je napuni, izmijenivši prethodno pogled s Faginom, koji je načas uzdigao pogled kao da je to očekivao te za odgovor gotovo neprimjetno kimnuo glavom, tako te bi taj pokret svakoj trećoj osobi ostao nezapažen. Sikes ga nije primijetio, jer se u tom trenutku sagnuo da zaveže

vrpcu na cipeli koju mu ja pas rastrgao. Da je opazio kratku izmjenu znakova, po svoj bi prilici pomislio da to za njega ne sluti na dobro.

»Ima li ovdje koga, Barney?« upita Fagin govoreći sada — pošto ih je Sikes promatrao — oborene glave.

»Ni šife tuše«, odvrati Barney, kojemu su riječi, dolazile iz srca ili ne, u svakom slučaju izbijale kroz nos.

»Baš nikoga?« upita Fagin, a u glasu mu bio prizvuk čuđenja koji je valjda značio da Barney slobodno može reći istinu.

»Nikoga osim gospođice Nancy«, nato će Barney.

»Nancy!« usklikne Sikes. »Gdje je? Očiju mi, ja se divim prirodnim darovima te cure!«

»Naručila je tanjur kuhane govedine«, odvrati Barney.

»Pošalji je ovamo«, reče Sikes istrusivši čašicu rakije. »Pošalji je ovamo!«

Barney plašljivo pogleda u Fagina kao da traži njegovu privolu, pa kako je Žid i dalje šutio ne dižući pogleda s poda, on se povuče i zamalo uvede Nancy koja je još uvijek imala svu svoju opremu, šeširić, pregaču, košaricu i ključ od kapije.

»Nanjušila si mu trag, je li, Nancy?« upitat će Sikes nudeći joj čašicu.

»Jesam, Bille«, odvrati mlada dama i istrusi čašicu. »I bogme sam se i nahodala! Malo je derište bilo bolesno pa je odležalo u posteljici i...«

»O, Nancy, pile moje!« reče Fagin i digne pogled.

No da li je značajno mrštenje Židovih riđih obrva i žmirkanje njegovih upalih očiju bila za Nancy opomena da suspregne svoju odviše veliku govorljivost, to baš i nije tako važno. Za nas je ovdje važna činjenica da se ona uistinu prenula i, pogledavajući više puta s ljupkim osmijesima Sikesa, skrenula razgovor na drugo. Poslije desetak minuta gospodina Fagina spopadne ljut kašalj, našto se Nancy zaogrne maramom i reče da je vrijeme da ide. Izjavivši da im je jedan dio puta isti, Sikes se pokaže spremnim da je prati. Krenuše zajedno, a u maloj udaljenosti slijedio ih je pas koji se pokunjeno išuljao iz nekog dvorišta, čim je njegova gospodara nestalo s vida.

Žid pomoli glavu kroz vrata sobe tek što ju je Sikes napustio, zagleda se za njim kako odmiče mračnim prolazom i, prijeteći mu stisnutom pesnicom, promrsi sočnu psovku. Zatim, grozno se cereći, opet sjedne za stol gdje se uskoro zadubi u čitanje zanimljivih stranica »Hajke«.[4]

Međutim je Oliver Twist, i ne sluteći da se nalazi tako blizu veseloga starog gospodina, bio na putu do knjižara. Kad je dospio u Clerkenwell, slučajno skrene jednom sporednom ulicom koja se nije nalazila na njegovu putu te primijeti zabunu istom onda kada je već bio prevalio pol puta; znajući da će, ako nastavi, izbiti na pravi put, nije smatrao potrebnim da se vrati, i tako je hodao dalje što je brže mogao, s knjigama pod miškom.

Hodao je i razmišljao koliko sretan i zadovoljan mora biti i šta sve ne bi dao da mu je barem na čas jedan bilo vidjeti jadnoga malog Dicka koji, možda, pogibajući od gladi i batina baš u tom trenutku gorko plače — kadli ga iznenadi neka mlada žena uskliknuvši iza glasa 'O, dragi moj braco!' pa samo što je pogledao da vidi tko je, već je morao zastati, koliko ga je snažno zagrlila.

»Nemojte!« vikne Oliver, otimajući se. »Pustite me! Tko je to? Zašto me držite?«

[4] »*Hue and Cry*«, glasilo londonske policije. *(Prev.)*

Jedini odgovor na to bile su glasne jadikovke mlade žene koja ga je obujmila, a imala je košaricu i ključ od kućne kapije u ruci.

»O, moj bože!« kliktala je mlada žena, »pronašla sam ga! O, Olivere, Olivere! O, ti zločesti dečko, koliko si mi boli zadao! Hajde kući, dragi, hajde! O, ja sam ga pronašla!« Poslije tih nesuvislih poklika, mlada žena ponovo udari u plač i zapade u tako strašnu histeriju da je nekoliko žena, koje su u tom času naišle, upitalo mesarova momka, kojemu se kosa sjala zalizana lojem, a koji je također zastao i gledao — ne bi li otrčao po doktora, našto je momak, koji je, čini se, bio postajkivalo, da ne kažemo ljenivac, odgovorio da to nema smisla.

»O, ništa, ništa, ne brinite!« reče mlada žena hvatajući Olivera čvrsto za ruku, »sada mi je već bolje. Smjesta da si došao kući, okrutni dječače! Hajde!«

»Šta se desilo, gospođo?« upita jedna od žena.

»O, gospođo«, odvrati mlada žena, »prije skoro mjesec dana pobjegao je od svojih roditelja, koji su pošteni ljudi i teško zarađuju svoj kruh, i pridružio se nekoj lopovskoj družini propalica, a njegova majka samo što nije svisnula od tuge!«

»Bijednice!« jedna će žena.

»Idi kući, mali gade!« nato će druga.

»Ja nisam gad«, uzvrati Oliver u stravičnoj tjeskobi. »Ja je ne poznajem. Ja nemam nikakve sestre niti majke! Ja sam siroče i stanujem u Pentonvillu.«

»O, čujte ga samo kako se junači!« zajauče mlada žena.

»Pa to je Nancy!« usklikne Oliver, koji joj je sada prvi put ugledao lice, i ustukne sav zapanjen od čuda.

»Vidite da me poznaje«, plakala je Nancy nastojeći da gane nazočne. »Sam se odao! Sklonite ga da se vrati kući, dobri ljudi, ili će njegova draga majka i dobri otac umrijeti od tuge, a meni će srce prepuknuti od žalosti!«

»Šta se tu dođavola zbiva?« poviče neki čovjek koji je banuo iz krčme i koga je slijedilo bijelo pseto. »Mladi Oliver! Smjesta kući svojoj jadnoj majci, štene nijedno, smjesta kući!«

»Ja ne pripadam njima. Ja ih ne poznajem. Upomoć! Upomoć!« vikao je Oliver, otimajući se iz snažnih ručetina toga čovjeka.

»Upomoć!« ponovi čovjek. »Da, ja ću tebi već pomoći, mala lopužo! Kakve su to knjige? Gepio si ih, je li? Ovamo s njima!« Rekavši to, čovjek mu istrgne knjige iz šaka te ga snažno udari po glavi.

»Tako treba!« uzvikne jedan od gledalaca s prozora potkrovnice. »To je jedini način da ga opametiš!«

»Zna se!« vikne neki tesar pospana i troma lica, gledajući s odobravanjem u prozor potkrovnice.

»To će mu koristiti!« potvrdiše dvije žene.

»I dobit će što mu koristi!« nato će čovjek, te ga udari još jednom i pograbi za ovratnik. »Dođi, nitkove mali! Ovamo, Ćuko! Čuvaj ga se, momče, dobro ga se čuvaj!«

Još slab od nedavne bolesti, omamljen udarcima i neočekivanim prepadom, prestravljen bijesnim rezanjem psa i surovošću čovjeka sa psom nadvikivan od nazočnih da je okorjeli mali zlotvor, kao što su ga opisali — šta je jadno dijete moglo da učini? Pao je mrak; nalazio se u četvrti bijede i opačine; pomoć niotkud; svaki bi otpor bio utaman! I već su ga vukli u labirint mračnih prolaza i potezali sa sobom, grabeći žurnim koracima, tako

da krikove za koje je još smogao snage i hrabrosti nitko nije mogao čuti. Uostalom, i nije bilo važno da li ga tko čuje, jer nikoga nije bilo da se odazove.

*

Plinske su se svjetiljke upalile; gospođa Bedwin je sa strepnjom čekala pred otvorenom kapijom; sluškinja, je već dvadesetak puta protrčala ulicom da vidi ima li ikakva traga od Olivera; dva su stara gospodina uporno sjedila u mračnoj sobi a između njih kucao sat.

XVI. POGLAVLJE

PRIČA ŠTA SE DESILO S OLIVEROM TWISTOM POŠTO JE NANCY USTVRDILA DA IMA PRAVO NA NJEGA

Uske su se ulice i prolazi završavali u velikoj, otvorenoj čistini gdje su tu i tamo bili obori i torovi za stoku. Sikes uspori korak kada su stigli do tog mjesta, jer djevojka nije više mogla tako brzo hodati. Obrativši se Oliveru, grubo mu zapovjedi da primi Nancy za ruku.

»Jesi li čuo?« progunđa Sikes, jer je Oliver oklijevao i pogledavao oko sebe.

Našli su se u mračnu zakutku, sasvim izvan dogleda prolaznika. Oliver je i suviše jasno vidio da mu nikakvo opiranje ne bi koristilo. Ispružio je ruku koju je Nancy čvrsto stegla.

»Daj drugu«, reče Sikes zgrabivši Oliverovu slobodnu ruku. »Ovamo, Čuko!«

Pas diže glavu i zareža.

»Vidiš li, mali«, reče Sikes hvatajući drugom rukom Olivera za grkljan te promrsi kletvu, »ako samo zucne jednu riječ, a ti — ćapaj! Jesi li me razumio?«

Pas opet zareža i oblizujući njušku sumnjičavo pogleda u Olivera, kao da ne može dočekati da mu svoje zuba zarine u grkljan.

»Poslušan je kao mlâdâ, da, očiju mi!« reče Sikes gledajući u životinju, a lice mu se smrkne od okrutna odobravanja.

»Tako, sad znaš, mladi gospodine, što te čeka. I samo se deri ako hoćeš, jer će ti pas brzo začepiti gubicu! Naprijed, Ćukane!«

Ćuko zamaše repom u znak zahvalnosti na tom nenaviklom tepanju, te zarežavši još jednom kao Oliveru za opomenu, potrča naprijed.

Prolazili su sada preko Smithfielda, a možda je to bio i Grosvenor Square, jer je Oliveru to bilo svejedno. Noć je bila tamna i maglovita. Svjetla u dućanima jedva su prodirala kroz pramenje guste magle koja je sa svakim časom bivala sve gušća i omatala ulice i kuće sumornim sivilom, ispunjajući to jezivo mjesto još većom tajanstvenošću i pretvarajući Oliverovu neizvjesnost u zloguku tjeskobu.

Pohitali su nekoliko koraka naprijed kad crkveno zvono dubokim glasom počne otkucavati sate. Čim je pao prvi udarac, Oliverovi pratioci zastanu i okrenu se u pravcu odakle su dopirali zvuci.

»Osam sati, Bille«, reče Nancy kad je zvono utihnulo.

»A što mi to govoriš, čujem valjda i sam!« odvrati Sikes.

»Htjela bih znati da li *oni* mogu čuti«, nato će Nancy.

»Dakako da mogu!« odvrati Sikes. »Bilo je baš uoči Svetog Bartolomeja kad me strpaše u bajbok. Na svem vašaru nije bilo ni jedne dječje trube koja meni ne bi tulila u uši! A kad prije spavanja ključ u vratima škljocne, buka i halabuka spolja više ne prodire u tu prokletu jazbinu; tišina da poludiš, da tresneš glavom o željezna vrata!«

»Jadni ljudi!« uzdahne Nancy kojoj je lice još uvijek bilo okrenuto u pravcu odakle su odzvanjali zvuci. »O, Bille, a bili su tako zgodni momci!«

»Da, da, vama se ženama samo to mota po glavi!« odgovori Sikes. »Tako zgodni momci! No, sada im je svejedno da li su živi ili mrtvi!«

Tom utjehom Sikes kao da je ugušio ljubomoru koja je u njemu navirala; primivši Olivera još čvršće za ruku naredi mu da pođe.

»Pričekaj malo«, reče djevojka. »Ja, Bille, ne bih samo tako projurila kad bi trebalo da tebe objese, kad ujutru opet odbije osam sati! Ja bih hodala gore-dolje i sve tako dok se od umora ne bih srušila, makar i snijeg pokrivao zemlju, a ja ne imala ni rupca da se zaogrnem!«

»A za čije babe zdravlje?« upita nesentimentalni Sikes. »Ako mi ne bi mogla dobaciti pilu i dvadesetak metara čvrsta konopca, mogla bi se prošetati i pedeset milja i ostati u zapećku, za mene bi to bilo — sve isti đavo. Hajde, tjeraj dalje i nemoj da mi zanovijetaš!«

Djevojka prasne u smijeh, zaogrne se čvršće svojim rupcem, i oni se upute dalje. No Oliver osjeti kako joj ruka dršće; zagledavši joj se u lice dok su prolazili pokraj jedne plinske svjetiljke, vidje da je djevojka blijeda kao smrt.

Hodali su dalje po prljavim putovima, neko pol sata, susrećući samo malo ljudi, a i ono malo, sudeći po njihovu izgledu, pripadalo je istom društvenom sloju kao i Sikes. Najposlije skrenuše u veoma prljavu uličicu, u kojoj su se nalazile gotovo samo staretinarnice. Pas potrča naprijed kao da zna da sada više nije potrebno da stražari; zaustavi se pred jednim dućanom koji je bio zatvoren i očigledno nenastanjen. Kuća je bila u ruševnu stanju, a na vratima pribijena ploča koja kao da je već mnogo godina bila na tom mjestu i na kojoj je stajalo da se kuća iznajmljuje.

»U redu!« usklikne Sikes obzirući se oprezno naokolo.

Nancy stane pod prozorske kapke, i Oliver začuje zvuk zvonca. Prešli su na suprotnu stranu i postajali nekoliko časaka ispod ulične svjetiljke. Začuje se šum kao da se polako odiže pomični prozor, a poslije malo vremena vrata se tiho otvore, našto Sikes bez okolišanja zgrabi prestravljenog dječaka za ovratnik, i sve troje se brzo nađoše u kući.

Hodnik je bio sasvim mračan. Čekali su dok je osoba koja ih je pustila unutra opet stavila lanac i zakračunala vrata.

»Ima li koga?« upita Sikes.

»Nema«, odgovori glas za koji se Oliveru činilo da ga prepoznaje.

»Je li stari kod kuće?« upita razbojnik.

»Jest«, odvrati onaj glas, »i sav se već skljokao. Ala će se veseliti kad vas ugleda!«

»Deder kresni štogod«, reče Sikes, »jer ćemo inače polomiti vratove ili nagaziti na psa. Pazi da mu ne staneš na nogu, inače jao tvojim nogama!«

»Ostanite časak s mirom, odmah ću vam posvijetliti«, začuje se onaj glas. Čulo se kako se udaljuju koraci čovjeka koji je s njima govorio, a malo zatim ukaže se John Dawkins, zvan Varalica-Prefriganko, držeći u desnoj ruci tanku svijeću zadjenutu u procijep štapa.

Mladi se gospodin nije zaustavljao, samo se podrugljivo nakesio i ničim drugim nije odao da je prepoznao Olivera; pošao je dalje, namignuvši posjetnicima da pođu s njim niza stepenice. Prođoše zatim kroz praznu kuhinju; kad su otvorili vrata niske, zagušljive sobe koja se kanda nalazila u dnu dvorišta, dočeka ih grohotan smijeh.

»O, da mu bigulicu!« derao se mladi gospodin Bates, iz čijih je grudi prije izbijalo ono grohotno smijanje. »Evo ga, tu je! O, Fagine, pogledajte ga, molim vas, pogledajte ga! Puknut ću od smijeha, tako se uparadio, puknut ću od smijeha! Držite me, ili ću se raspuknuti!«

I dok je iz njega provaljivala neobuzdana veselost, mladi se gospodin Bates potrbuške svali na pod i stade se grčevito koprcati kao da je pomahnitao. Skočivši potom na noge, ščepa Prefrigancu štap sa zadjenutom svijećom iz ruke, priđe Oliveru i stane ga promatrati sa svih strana, dok se Žid, skinuvši noćnu kapicu, neprestano duboko klanjao pred zapanjenim dječakom. Prefriganko, koji je po prirodi bio mrzovoljast i šutljiv i u poslu davao rijetko oduška svojim osjećajima, za to je vrijeme ustrajno i uporno pljačkao Oliverove džepove.

»Pogledajte, Fagine, njegove cunje!« reče Charley prinoseći svijeću tako blizu Oliverovu novom kaputiću da ga umalo nije zapalio. »Pogledajte njegove cunje! — Najfinije sukno, i skrojeno po najnovijoj modi! Očiju mi, ovo je baš šaljivo! Pa te njegove knjige! Pravi gentleman, Fagine!«

»Neobično mi je milo što tako dobro izgledaš, dragi moj«, reče Žid himbeno ponizno. »Prefriganko će ti dati drugo odijelo, da to nedjeljno ne isprljaš. Zašto, dragi, nisi pisao i najavio svoj dolazak — spremili bismo ti nešto toplo za večeru!«

Nato je mladi Bates ponovo zaurlao od smijeha, tako da ni Fagin nije mogao odoljeti, pa se čak i Prefriganko morao nasmjehnuti. No pošto je istog trenutka izvukao novčanicu od pet funti, ne bi se moglo ustvrditi čemu se više obveselio.

»Ej, šta je to?« upita Sikes stupivši naprijed kada je Žid zgrabio novčanicu. »To pripada meni, Fagine!«

»O, ne, dragi moj!« odvrati Žid, »meni to pripada, meni, a tebi — knjige!«

»Ako to ne pripadne meni«, reče Sikes stavljajući vrlo odlučna lica šešir na glavu, »to jest meni i Nancy — povest ću dječaka natrag!«

Žid se lecne, a i Oliver se trgne, iako iz sasvim drugog razloga, jer se ponadao da bi se svađa uistinu mogla svršiti tako da njega vrate kući.

»No, pare ovamo, kad ti velim!« reče Sikes.

»To nikako nije pošteno, Bille, baš nikako, je li, Nancy?« upita Žid.

»Pošteno ili ne«, odbrusi Sikes, »pare ovamo kad ti kažem! Zar misliš da Nancy i ja nemamo pametnijeg posla, nego da tratimo svoje skupocjeno vrijeme trčkarajući i loveći neke dječake koje si ti ugrabio? Pare ovamo, kosture klimavi! Pare ovamo!«

Izrekavši taj blagi ukor, gospodin Sikes istrgne novčanicu Židu koji ju je držao između palca i kažiprsta; promjerivši ga hladno, presavije je nekoliko puta i zaveza je u svoj vratni rubac.

»To je naš dio za trud«, reče Sikes, »a to nije ni dosta. Knjige možeš zadržati ako voliš čitati, a ako ne voliš, prodaj ih.«

»Vrlo su lijepe«, reče Charley Bates koji se kreveljio i cerekao gradeći se da čita u jednom od svezaka, »vrlo lijepo pisano, zar ne, Olivere?« Opazivši očajni pogled kojim je Oliver promatrao svoje mučitelje, mladi gospodin Bates, koji je bio obdaren živim osjećajem za sve što je smiješno, počne još mahnitije nego prvi put ludovati i lakrdijati.

»One pripadaju starom gospodinu«, reče Oliver kršeći ruke, »dobrom, dragom starom gospodinu koji me primio u kuću i njegovao kad sam bio bolestan i umalo što nisam umro od groznice! O, molim vas, vratite ih, vratite mu knjige i novac! Zadržite me ovdje dok god sam živ, ali vas zaklinjem, vratite mu njegove stvari! Mislit će da sam ih ja ukrao; stara gospođa i svi oni koji su bili tako dobri, mislit će da sam ih ja ukrao! O, smilujte mi se i vratite im te stvari!«

Izrekavši te riječi s iskrenošću najvećeg bola, Oliver se pred Židom baci na koljena i poče da lomi ruke od očaja.

»Dječak je u pravu«, primijeti Fagin ogledavajući se tajanstveno i mršteći svoje čupave obrve. »U pravu si, Olivere, oni će *uistinu* misliti da si ih ti ukrao, ha, ha, ha!« zahihota Žid trljajući ruke. »Da smo sami birali, nismo mogli izabrati zgodnije vrijeme da to udesimo!«

»Jasno, da nismo«, odvrati Sikes, »znao sam ja to čim sam ga ugledao kako se gega niz Clerkenwell. Sve je u najboljem redu. Meko je srce u tih bogomoljaca, jer ga inače ne bi uzeli u kuću. Neće mnogo njuškati za njim, iz straha da ga onda ne bi morali tužiti sudu i da ga tako ne otjeraju na robiju! Zato mali nije nimalo opasan!«

Oliver je naizmjence gledao čas jednoga, čas drugog dok su padale te riječi, kao da se silno čudi i ne shvaća što se dogodilo; no kada je Bill Sikes završio, on naglo skoči na noge te kao strijela nagne iz sobe vičući upomoć da je stara kućerina sva odzvanjala od podruma do tavana.

»Bille, zadrži psa!« krikne Nancy i jednim se skokom postavi pred vrata te ih zatvori, dok je Žid sa svoja dva štićenika jurnuo u potjeru, »zadrži psa, jer će rastrgnuti dječaka u komade!«

»Pravo mu budi!« vikne Sikes otimajući se djevojci koja ga je čvrsto držala. »Odmakni se ili ću ti glavu smrskati o zid!«

»Ne bojim se, Bille, ne bojim se!«, vrisne djevojka rvući se s njime iz sve snage. »Najprije moraš mene ubiti ako hoćeš da pas rastrgne dječaka!«

»Je li tako?« na to će Sikes škrinuvši zubima. »Udesit ću ja to odmah ako ne budeš mirna!«

Provalnik svom snagom odbaci djevojku u najdalji kut sobe, upravo u času kad su se Žid i oba dječaka vratila vukući Olivera za sobom.

»Šta se tu događa?« upita Žid ogledavajući se.

»Mislim da je djevojka poludjela!« odvrati Sikes bijesno.

»Ne, nisam poludjela«, nato će Nancy blijeda i bez daha od rvanja. »Ne, nisam, Fagine, ne vjerujte u to!«

»Onda miruj, razumiješ?« odgovori Žid i mrko je pogleda.

»Neću ni to!« odvrati Nancy povišenim glasom. »No, šta želiš?«

Gospodin je Fagin dovoljno dobro poznavao običaje i navike ove vrste žena kojoj je Nancy pripadala, pa je prilično sigurno znao da bi u ovaj čas bilo pogibeljno produžiti taj razgovor. S namjerom da skrene pozornost društva na nešto drugo okrenuo se Oliveru.

»Ti si, dakle, dragi moj, htio pobjeći, je li?« reče Žid, dohvativši nazupčanu i čvorastu kijaču što je ležala u zapećku, »je li?«

Oliver ne odgovori, samo je sav zadihan pratio svaki pokret Žida.

»Tražio si pomoć, zvao si policiju, je li?« kreveljio se Žid hvatajući dječaka za ruku. »To ćemo ti već izbiti iz glave, mladi moj gospodine!«

Žid snažno udari Olivera kijačom po leđima i već je zamahnuo da ga ponovo odalami, kad djevojka nasrne na njega, istrgne mu batinu iz ruke i baci je u vatru sa tolikom žestinom da su komadi užarenog ugljena vrcnuli u sobu.

»Neću dopustiti da se to dešava pred mojim očima, Fagine!« vikala je djevojka. »Dobio si dječaka, pa što bi još htio? Pusti ga na miru, pusti ga na miru ili će netko od vas dobiti od mene takvu uspomenu da ću ja prije vremena dospjeti na vješala!«

Djevojka gnjevno udari nogom o pod dok je izgovarala tu prijetnju. Stisnutih usnica i zgrčenih pesnica naizmjence je pogledavala čas u Žida, a čas u onoga drugog razbojnika, a u licu nije imala ni kapi krvi od silnog ogorčenja i bijesa.

»Ali Nancy«, čudio se Žid kao da je želi primiriti pošto su se on i Sikes šutke i u neprilici neko vrijeme pogledavali, »ti si — ti si večeras nenadmašiva! Ha, ha, draga, glumiš upravo divno!«

»Je li?« reče djevojka. »Pazi da ne pretjeram, jer bi mogao požaliti, Fagine! I zato ti za vremena velim, čuvaj me se!«

Ima nešto u razjarenoj ženi, osobito kad se uz ostalo povede i za snažnim pobudama nepromišljenosti i očaja, ima nešto čega se gotovo svaki čovjek plaši. Žid je uvidio da ne bi više imalo nikakva smisla da se dalje pretvara kao da ne vjeruje gnjevu gospođice Nancy, pa i nehotice ustukne nekoliko koraka i pogleda u Sikesa umolnim, a u isti mah kukavičkim pogledom, kao da mu hoće natuknuti kako bi on bio najprikladnija osoba da nastavi razgovor.

Poslije te nijeme i usrdne molbe, a možda i zbog toga što je smatrao da će njegov lični ugled i utjecaj, što ga je imao na Nancy, samo porasti ako je ukori, Sikes stane kresati kletvu za kletvom i nizati prijetnju za prijetnjom tako brzo da je to njegovoj metodi služilo samo na čast. Ali kako to, kanda, nije djelovalo na osobu kojoj je sve to bilo namijenjeno, poslužio se uvjerljivijim argumentima.

»Što ti to misliš?« reče Sikes potkrepljujući svoje pitanje vrlo uobičajenim kletvama u vezi s najljepšim dijelom lica, a koje bi, kad bi nebo samo jednu ispunilo, učinila sljepoću tako svakodnevnom boljeticom kao što su ospice. — »A tko si ti i što si ti?« nastavljao je Sikes.

»O, da, sve ja to znam«, odvrati djevojka smijući se histerično i mašući glavom. Trudila se, ali bez uspjeha, da se prikaže ravnodušnom.

»E, pa onda šuti!« uzvrati Sikes uz gunđanje kakvim se obično obraćao svome psu, »ili ću te ja umiriti, tako da ćeš dugo šutjeti!«

Djevojka se ponovo nasmije bez ikakva ustručavanja i, ošinuvši Sikesa pogledom, okrene se licem ustranu i stane gristi usnice dok joj se nisu zakrvavile.

»Ti si mi baš ona prava«, nadometne Sikes promatrajući je prezirno, »da izigravaš čovječnost i blagost! Baš si prava da budeš prijateljica djetetu, uf!«

»Svemogući bože, pa ja to i jesam!« krikne djevojka u najvećem uzbuđenju, »kamo sreće da sam se mrtva srušila na ulici ili da sam mogla zamijeniti svoje mjesto s jednim od onih kraj kojih smo večeras tako blizu prošli, prije nego što sam pristala da maloga dopremim ovamo! Od noćas je tat, lažov, vrag, što god hoćeš! Zar to nije dosta starom lupežu, nego još hoće da ga tuče?«

»Umiri se, Sikes«, uze ga Žid salijetati pokazujući na dječake koji su budno i pozorno pratili sve što se zbivalo. »Treba da se služimo blagim riječima, Bille!«

»Blagim riječima!« usklikne djevojka, a bilo je strašno gledati je u njenu bijesu. »Blagim riječima! Lopove! Od mene si ih baš zavrijedio! Krala sam za tebe kad sam bila dijete, za pola manja od ovoga«, i pokaže na Olivera. »Dvanaest godina vršim taj zanat i u tvojoj sam službi! Ili si možda zaboravio? Govori! Jesi li to zaboravio?«

»No, no«, nato će Žid pokušavajući da je umiri, »pa ako i jesi, od toga i živiš!«

»Da, živim!« ciknu djevojka, koja nije govorila nego je te riječi izbacila u jednom jedinom vrisku. »Da, živim, a hladne, mokre i zablaćene ulice — to je moj dom, a ti si onaj nitkov što me natjerao na taj put kojim moram da idem i danju i noću sve dok ne umrem!«

»Budeš li još mnogo pričala«, dobaci joj Žid koga je razdražio njezin prkos, »učinit ću nešto što će te još više boljeti!«

Djevojka više ne reče ništa, samo je čupajući kosu i kidajući odjeću s tolikom žestinom nahrupila na Žida da bi na njemu sigurno bili ostali tragovi njene osvete da je u pravi čas Sikes nije uhvatio za ruke, našto se ona još samo slabo i bezuspješno otimala, a onda pala bez svijesti.

»Sada je u redu«, reče Sikes poliježući je u zakutak. »Ruke su joj neobično snažne kad se ovako uzgoropadi!«

Žid otare znoj sa čela i nasmjehne se, kao da mu je sada odlanulo što je kavga završena; ali i on i Sikes, i pas i dječaci smatrali su to jednim od sasvim običnih događaja, kakvi se često dešavaju u njihovu poslu.

»Najgore je kad imaš posla sa ženama«, reče Žid stavljajući batinu na mjesto, »ali su one lukave i u našem zanatu ne možemo bez njih! — Charley, otpremi Olivera u postelju.«

»Mislim da će biti bolje ako sutra ne obuče svoje nedjeljno odijelo, zar ne, Fagine?« upita Charley Bates.

»Naravno«, odvrati Žid te se nakesi kao i Charley kad je to upitao.

Mladi gospodin Bates, naslađujući se uvelike tim nalogom, uzme štap sa zadjenutom svijećom te odvede Olivera u sporednu kuhinju gdje je bilo nekoliko od onakvih ležaja na kakvima je već spavao. Hihoćući na mahove od neodoljiva smijeha, on izvuče onu istu odjeću zbog koje se Oliver toliko radovao kad ju je u kući gospodina Brownlowa mogao skinuti, a koja je Fagina, kad mu ju je neki Židov ponudio na prodaju, navela na trag dječakova prebivališta.

»Skidaj tu svoju eleganciju«, reče Charley, »to ću ja Faginu dati na čuvanje! Ala je to šaljivo!«

Oliver nerado posluša. Mladi gospodin Bates savije novu odjeću, uzme je pod mišku te iziđe iz sobe ostavljajući Olivera u mraku. Vrata je zaključao za sobom.

Charleyjevo bučno smijanje i glas gospođice Betsy, koja je došla baš u dobar čas da svoju prijateljicu polije vodom i poduzme još štošta da je prizove k svijesti, sve bi to možda ljudima u sretnijim okolnostima nego što su one u kakvim se Oliver nalazio, priječilo da zaspu, ali je on bio bolestan i iscrpen te je ubrzo usnuo.

XVII. POGLAVLJE

U KOJEM OLIVERA I DALJE BIJE KRUTA SUDBINA; MOĆAN ČOVJEK DOLAZI U LONDON DA OCRNI NJEGOV DOBAR GLAS.

Na pozornici se obično u svim dobrim i krvavim melodramama naizmjence redaju tragični za komičnim prizorima kao crveni i bijeli slojevi u razrezanu komadu mesnate i dobro sušene slanine. Junak se ruši na svoju slamaricu iznemogao pod teretom svojih okova i nedaća, a u sljedećem prizoru njegov vjerni ali neupućeni perjanik razveseljava publiku nekom šaljivom pjesmom. Ustreptala srca gledamo glavnu junakinju u zagrljaju gorda i nemilosrdna baruna — a pritom nije ugrožena samo njena krepost nego i njen život. Gledamo kako se ona laća bodeža da obrani ono prvo na uštrb drugog, i baš u času našeg najuzbudljivijeg očekivanja začuje se zvižduk, i mi smo preneseni ravno u sjajnu dvoranu nekoga zamka gdje neki sjedokosi *senešal*[5] pjeva šaljivu zbornu pjesmu veseljaka koji svuda imaju pristupa, u crkvi i u palači, te se zajedno potucaju i u društvu pjevaju vesele pjesme.

Takve se promjene čine apsurdne; ali nisu tako neprirodne kao što se to u prvi mah čini. Prijelazi od bogata stola do smrtne postelje, od crnine do svečana ruha, u zbiljskom životu nisu ni za mrvu neobičniji; samo što pritom mi sudjelujemo kao glumci, a nismo samo gledaoci, i to je golema razlika. Glumci u pozorničkom životu slijepi su za takve nagle prijelaze i provale strasti i osjećanja, pa je sve to u očima običnih gledalaca odmah osuđeno kao nešto pretjerano i smiješno.

Kao što su nagle promjene prizora i brze izmjene vremena i mjesta u knjigama udomaćene dugom praksom, i ne samo da su dopuštene, nego to mnogi smatraju velikim umijećem dotičnog autora, a kako takvi kritičari umješnost autorovu uglavnom prosuđuju u omjeru s dilemama u kojima pisac ostavlja svoje junake na kraju svakog poglavlja — uvod *ovom* poglavlju mogao bi se smatrati suvišnim. Ako je to tako, neka se to smatra nježnim migom samoga pisca, koji se sprema da se vrati u grad u kojem se Oliver Twist rodio.

[5] *Senechal* — feudalni dostojanstvenik u negdašnjoj Francuskoj; sudac; najstariji oficir kr. garde. *(Prev.)*

Gospodin Bumble ranim se jutrom pojavio na kapiji ubožničkog doma. Ponosita držanja i samosvjesna koraka krenuo je niz glavnu cestu. Rascvao se u punom sjaju i gordosti svog općinskog pisarstva; njegov trorogi šešir i kaput blistali su u sjaju jutarnjeg sunca, a svoju je trsku stiskao sa snažnom upornošću zdrava i moćna čovjeka. Gospodin je Bumble uvijek hodao uzdignute glave, ali mu je toga jutra glava bila još više uzdignuta. Oči su mu bile zanesene, lice dostojanstveno, te bi i strani promatrač mogao znati da se umom općinskog pisara vrzu misli i suviše velike da se iskažu riječima.

Gospodin se Bumble nije zaustavljao da povede razgovor s malim trgovčićima i drugima koji su ga smjerno oslovljavali kad je mimo njih prolazio. Uzvraćao im je pozdrave odmahujući samo rukom te nije usporavao svoj dostojanstveni hod sve dok nije stigao do majura na kojem se gospođa Mann skrbila za siročad povjerenu općinskoj brizi.

»Odnio vrag općinskog pisara!« reče gospođa Mann začuvši dobro poznato lupanje o kapiju vrata. »Tko će ako ne on, tako rano izjutra! — Gleee, pa to je gospodin Bumble, a baš sam mislila na vas! O, baš fino, ja se zaista radujem! Uđite, gospodine, molim, uđite u sobu za primanje!«

Prve je riječi upravila Suzani; a onim povicima razdraganosti dočekala je gospodina Bumblea dok je otključavala kapiju vrta i s velikom pažnjom i poštovanjem vodila ga u kuću.

»Gospođo Mann«, reče gospodin Bumble a da nije ni sjeo a kamoli se udobno uvalio u stolicu, kao što bi to učinio neki prostak, već spuštajući se postepeno i polako na sjedište, »draga moja gospođo Mann, dobro jutro!«

»I ja vama želim dobro jutro, gospodine«, odvrati gospođa Mann koja se sva razblažila od mnogih osmijeha, »i nadam se da vas zdravlje dobro služi, gospodine?«

»Pa, tako — tako, gospođo Mann«, nato će općinski pisar. »Onima koji žive od općine ne cvatu baš same ruže, gospođo Mann!«

»O, doista ne, gospodine Bumble«, odvrati gospođa, a mali siročići, da su to čuli, bili bi se sigurno kao jedan priključili tom odgovoru.

»Život općinskog službenika, gospođo«, nastavi gospodin Bumble udarivši svojom trskom po stolu, »to je život prepun briga i jada, i tegoba svakojakih, ali svako lice javnog života, ako smijem tako da se izrazim, mora da trpi i da podnosi!«

Gospođa Mann ne znajući posve točno što je općinski pisar htio reći, podigne ruku, pogleda ga samilosno i uzdahne.

»Uzdahnuli ste s punim pravom, gospođo Mann!« reče općinski pisar.

Vidjevši da nije pogriješila, gospođa Mann ponovo uzdahne, očigledno na zadovoljstvo onoga lica iz javnog života, a ono se uozbiljilo i zagledalo u svoj trorogi šešir, da bi prikrilo smiješak samodopadna zadovoljstva:

»Gospođo Mann, ja putujem u London!«

»Gleee, gospodine Bumble!« nato će gospođa Mann trgnuvši se iznenađeno.

»U London, gospo«, opet će općinski pisar uporno, »i to poštanskom kočijom, ja i dva ubogara, gospođo Mann. Tužili su nas zbog smještaja nekih ubogara, a odbor je mene imenovao — mene, gospođo Mann! — da iznesem stvar prilikom zasjedanja civilnog suda u Clerkenwellu, i ja se sve pitam«, nadoveže gospodin Bumble isprsivši se, »da li se suci u Clerkenwellu neće naći u sto muka prije nego što će svršiti sa mnom!«

»O, gospodine, nemojte biti odveć strogi!« umiljavala se gospođa Mann.

»Sud u Clerkenwellu sam je pokrenuo taj spor, gospođo«, odvrati gospodin Bumble, »pa ako sud u Clerkenwellu na kraju uvidi da će izvući kraći kraj, čemu se sigurno nije nadao, neka to sam sebi pripiše.«

U prijetećem načinu na koji je gospodin Bumble deklamirao te riječi odražavala se tolika odlučnost da je gospođa Mann bila prožeta velikim strahopoštovanjem. Najposlije će ona:

»Putujete kočijom, gospodine? Mislim da ste uvijek običavali da ubogare otpremate teretnim kolima.«

»Onda kad su bolesni, gospođo Mann«, nato će općinski pisar. »Kad je kišovito, onda trpamo bolesne ubogare u otvorena teretna kola, da se ne bi prehladili.«

»O!« nato će gospođa Mann.

»Poštanska kola primaju ovu dvojicu na vanjsko sjedište uz vrlo malu naplatu«, reče gospodin Bumble. »Obojici je vrlo slabo, pa mislimo da će nas stajati dvije funte jeftinije da ih selimo nego da ih sahranimo, to jest, ako nam uspije da ih naturimo nekoj drugoj općini, a to će nam, po mom mišljenju, i uspjeti ukoliko — nama u prkos — ne umru na putu. Ha, ha, ha!«

Pošto se malo smijao, oči gospodina Bumblea ponovo se sukobe s trorogim šeširom, i on se uozbilji.

»Gospođo, mi zaboravljamo na svoj posao«, reče, »evo vam vaše mjesečne plaće od općine.«

U isti mah gospodin Bumble izvuče iz svoje lisnice nekoliko komada srebrna novca uvijena u papir te zatraži namiru, koju je gospođa Mann i napisala:

»Ima mnogo mrlja, gospodine«, reče odgojiteljica siročadi, »ali inače je, mislim, sve propisno! Hvala vam, gospodine Bumble, veoma sam vam zahvalna, uistinu!«

Gospodin Bumble graciozno kimne glavom zahvalivši tako na uljudnim riječima gospođe Mann te upita kako je djeci.

»Bog ih blagoslovio, dragu dječicu!« tronuto će gospođa Mann. »Mališani su, prema našim okolnostima, vrlo dobro! Izuzevši, dakako, ono dvoje što je umrlo prošle sedmice, i malog Dicka.«

»Zar onom dječaku nije ništa bolje?« priupita gospodin Bumble. Gospođa Mann zaniječe glavom.

»To je pravo, nepokorno, pokvareno, po prirodi loše općinsko dijete«, ražesti se gospodin Bumble. »A gdje je?«

»Smjesta ću vam ga dovesti, gospodine!« odgovori gospođa Mann. »Ej, ovamo Dick!«

Pošto su ga neko vrijeme dozivali, otkrili su Dicka; pošto mu je stavila glavu pod mlaz i otrla je u svoju haljinu, gospođa Mann povede ga pred lice strašnoga gospodina Bumblea, općinskog pisara.

Dijete je bilo blijedo i izmršavjelo, obrazi su mu bili upali, a oči velike i užarene. Bijedno općinsko službeno runo njegovih patnja lepršalo je po njegovu slabašnom tijelu, a nejake njegove ruke i noge bile su usahle kao u starca.

Takvo je bilo malo biće koje je drhturilo pod pogledom gospodina Bumblea ne usuđujući se da skine pogleda s poda, prestravljeno već pri samoj pomisli da čuje glas općinskog pisara.

»Zar ne možeš gospodina pogledati ravno u oči, prkosni dječače?« ukori ga gospođa Mann.

Dijete zaplašeno pogleda gore, i njegove se oči sukobe s pogledom gospodina Bumblea.

»Šta ti nedostaje, općinsko siroče?« vrlo se umjesno našali gospodin Bumble.

»Ništa, gospodine«, uzvrati dijete malodušno.

»No, to i ja mislim!« nato će gospođa Mann koja se, dakako, srdačno nasmijala sjajnoj duhovitosti gospodina Bumblea. »Uvjerena sam da ti ništa nedostaje.«

»Volio bih...« oklijevalo je dijete da nešto kaže.

»Hej, hej, ti!« prekine, ga gospođa Mann. »Mislim da ćeš sada reći da ti zbilja nešto nedostaje! O, ti mali gade, ti...«

»Stanite, gospođo Mann, stanite!« nato će općinski, pisar dižući ruku veličanstvenom gestom zapovjednika. »Šta bi volio, gospodičiću, a?«

»Volio bih«, krzmalo se dijete, »da netko tko umije pisati mjesto mene napiše na komadić papira nekoliko riječi pa da ga savije, zapečati i sačuva, kad ja budem pod zemljom.«

»Ta što ovo dijete bunca?« usklikne gospodin Bumble kojega se ozbiljno držanje i sablastan izgled djeteta donekle dojmio, premda je bio navikao na takve stvari. »Šta ti to misliš, mladi gospodine?«

»Volio bih«, reče dijete, »da ostavim svoj posljednji srdačni pozdrav Oliveru Twistu i da mu kažem koliko sam često sjedio posve sam i plakao kad sam pomišljao kako on luta po crnoj noći, a bez ikoga da mu pomogne; i volio bih da mu kažem«, nastavi dijete stišćući ručice i govoreći iz dubine duše, »da bih rado umro dok sam sasvim mlad, jer ako bih odrastao i postao čovjek, možda bi me moja sestrica, koja je na nebu, zaboravila, ili ne bi više bila nalik na mene, a bilo bi mnogo ljepše da kao djeca budemo tamo gore.«

Gospodin Bumble, sav zapanjen, promjeri malog subesjednika od glave do pete te obraćajući se gospođi Mann reče: »Svi su oni na isti kalup gospo. Onaj prkosni Oliver sve ih je demoralizirao!«

»Tko bi to vjerovao, gospodine?« usklikne gospođa Mann, dižući ruke i gledajući pritom pakosno u Dicka. »Nikad nisam vidjela tako okorjela malog lopova!«

»Odvedite ga, gospo!« reče gospodin Bumble gordim glasom. »O tome treba obavijestiti upravni odbor, gospođo Mann.«

»Nadam se, gospodine, da će gospoda razumjeti da to nije moja krivica?« reče gospođa Mann plačnim glasom.

»Oni će to shvatiti, gospo, jer će biti upućeni u pravo stanje stvari«, hvalisavo se nadme gospodin Bumble. »No dakle, odvedite ga. Ne mogu da ga vidim!«

Odmah su odveli Dicka i pritvorili ga u podrum za ugljen, a ubrzo zatim pođe i gospodin Bumble da se opremi za put.

Sutradan u šest sati ujutru, pošto je svoj trorogi šešir zamijenio okruglim te se utoplio zimskim ogrtačem s plaštom do pojasa, gospodin Bumble zauzme svoje mjesto u poštanskim kolima, praćen onom dvojicom zlotvora čiji je smještaj došao u pitanje, i zajedno s njima u predviđeno vrijeme stigne u London. Na putu nije imao nikakvih drugih neprilika do muke što su mu zadavali ona dvojica ubogara koji su se uporno tresli i drhtali od studeni i toliko se tužili na zimu da je on sam, kako je poslije izjavio, počeo zubima cvokotati i osjećati se vrlo nelagodno, iako je na sebi imao zimski ogrtač.

Pošto je ukonačio ta dva zlobnika, gospodin je Bumble odsjeo u gostionici pred kojom su poštanska kola stala, te vrlo umjereno večerao pečenku s umakom od oštriga uz malo crnoga piva. Stavivši čašu vruće borovice s vodom na izbočinu kamina, primakne svoju stolicu bliže ognjištu. Pošto se, razmatrajući kako ljudi griješe što su nezadovoljni i što se stalno tuže, lijepo smirio, uzme čitati novine.

Prvi se pogled gospodina Bumblea zaustavi na sljedećoj objavi:

PET FUNTI NAGRADE

Budući da se prošlog četvrtka uvečer dječak, imenom Oliver Twist, udaljio iz svoga doma u Pentonvilleu ili je bio odmamljen i ugrabljen, a od onda se o njemu ništa nije čulo, gore spomenuta nagrada bit će isplaćena svakoj onoj osobi koja dade takva obavještenja koja bi mogla dovesti do pronalaska spomenutog Olivera Twista ili do upoznavanja njegova prijašnjeg života, za koji se oglašivač s mnogih razloga živo zanima.

Zatim je slijedio podroban opis Oliverove odjeće, osobe, vanjštine i — nestanka, s punom adresom gospodina Brownlowa.

Gospodin Bumble rastvori oči te pomno i polagano pročita oglas još tri puta, i nije prošlo ni pet minuta, a on je već bio na putu u Pentonville; a na kaminu je zaista zaboravio čašu borovice s vodom koju nije bio ni okusio.

»Je li gospodin Brownlow kod kuće?« upita gospodin Bumble djevojku koja mu je otvorila vrata.

Na taj upit djevojka odgovori neodređeno, kao što ljudi običavaju odgovarati u takvim prigodama: »Ne znam — odakle dolazite?«

Čim je gospodin Bumble izustio Oliverovo ime objašnjavajući svoj dolazak, gospođa Bedwin, koja je prisluškivala na vratima gostinske sobe, bane bez daha u predsoblje.

»Uđite — uđite«, pozove ga stara gospođa. »Znala sam da ćemo o njemu nešto čuti. Siromašak mili! Znala sam — zasigurno sam to znala, bog ga blagoslovio! Uvijek sam to govorila.«

Rekavši to, dobra stara gospođa pohiti natrag u gostinsku sobu, sjedne na sofu i brizne u plač. Sluškinja, koja nije bila baš tako osjećajna, otrčala je za to vrijeme uza stepenice, a sada se vraćala s pozivom da gospodin Bumble smjesta izvoli poći s njom, što je on i učinio.

Uvedoše ga u radnu sobicu gdje su sjedili gospodin Brownlow i njegov prijatelj gospodin Grimwig. Pred njima su stajali vrčevi od brušena stakla i čaše. Potonji ga je gospodin oštro motrio, a onda će na sva usta da dâ svoje objašnjenje:

»Pisar — ako to nije općinski pisar, progutat ću svoju glavu!«

»Molim vas, nemojte nipošto da sada prekidate naš razgovor«, reče gospodin Brownlow. »Izvolite sjesti.«

Gospodin Bumble sjedne sav smeten čudnim držanjem gospodina Grimwiga. Gospodin Brownlow pomače svjetiljku kako bi mogao nesmetano da promatra lice općinskog pisara u punom svjetlu, pa će ponešto nestrpljive:

»Vi, dakle, gospodine, dolazite povodom onoga oglasa?«

»Da, gospodine«, nato će gospodin Bumble.

»I vi ste uistinu pisar?« upita gospodin Grimwig.

»Ja sam općinski pisar, gospodo«, uzvrati gospodin Bumble ponosito.

»Dakako«, primijeti gospodin Grimwig svom prijatelju a da ga onaj drugi nije mogao čuti, »znao sam ja to. To se vidi i po kroju njegova zimskog kaputa, a i sam je skroz naskroz općinsko-pisarski tip.«

Gospodin Brownlow dobroćudno odmahne glavom da bi ušutkao svoga prijatelja te nastavi:

»Znate li gdje se siromah dječak sada nalazi?«

»Ne znam kao što to nitko živ ne zna«, odvrati gospodin Bumble.

»Pa šta onda znate o njemu?« upita stari gospodin. »Govorite slobodno sve šta imate da kažete. Šta znate o njemu?«

»Nije valjda ništa dobro, je li?« reče gospodin Grimwig ujedljivo pošto je pomno promotrio izraz lica gospodina Bumblea.

Gospodin Bumble mahom shvati pitanje te zloslutno i svečano odmahne glavom.

»Jeste li vidjeli?« nato će gospodin Grimwig pogledavajući pobjedonosno u gospodina Brownlowa.

Gospodin Brownlow bojažljivo pogleda u Bumbleovo namršteno lice te ga zamoli da što kraće ispripovjedi sve što mu je poznato o Oliveru.

Gospodin Bumble odloži šešir, raskopča ogrtač, prekrsti ruke, nagne glavu ustranu kao da se prisjeća i, pošto je nekoliko časaka pošutio, započne svoju pripovijest.

Bilo bi dosadno da sve ispričamo riječima općinskog pisara, jer je njegovo kazivanje trajalo nekih dvadeset minuta, no uglavnom je rekao da je Oliver bio nahoče, da su mu roditelji bili niska roda i izopačeni, da je od najranije maloće pokazivao samo podmuklost, neharnost i pakost, da je svoje kratkotrajno obitavanje u rodnom gradu završio bjesomučnim i mučkim prepadom na jednoga bezazlenog dječaka, da je zatim pobjegao usred mrkle noći iz kuće svoga gospodara. Za dokaz da je on zaista osoba za koju se izdavao, gospodin Bumble položi na stol dokumente što ih je ponio sa sobom u London. A onda, prekrstivši opet ruke, pričeka što će gospodin Brownlow na sve to kazati.

»Meni se, nažalost, čini da je sve to zgoljna istina«, zabrinuto će stari gospodin pošto je pregledao spise. »Malo je što vam dajem za vaša obavještenja, ali bih vam s drage volje platio i trostruku svotu da su bila povoljnija po dječaka.«

Nije nimalo nevjerojatno da bi gospodin Bumble, da je prije ovog razgovora znao za tu nakanu, svoju pričicu iskitio sasvim drugačije. No sada je bilo prekasno da se to učini; zato on dostojanstveno ozbiljno zakima glavom i, trpajući onih pet zlatnih funti u džep, izađe.

Gospodin Brownlow neko vrijeme pošeta po sobi gore dolje, očigledno tako uzbuđen kazivanjem općinskog pisara da se i sam gospodin Grimwig okanio da ga dalje bocka. Najposlije zastane i uzme žestoko zvoniti.

»Gospođo Bedwin«, reče gospodin Brownlow kada se domaćica pojavila, »taj vam je Oliver varalica.«

»To ne može biti, gospodine, ne može«, energično će stara gospođa.

»Kažem vam da jest«, oštro će stari gospodin. »Po čemu mislite da 'ne može biti'? Maločas smo saslušali iscrpno izvješće, počev od njegova rođenja, i on je cio svoj život bio okorjeli mali lopov.«

»Nikad to neću povjerovati, gospodine«, odvrati stara gospođa odlučno.

»Vi stare žene vjerujete samo u nadriliječnike i dječje bajke«, progunđa gospodin Grimwig. »Ja sam to već odavno znao. Zašto niste odmah u početku poslušali moj savjet; mislim da biste me i poslušali da nije imao groznicu — a? Bio je zanimljiv, je li? Zanimljiv! Koješta!« I gospodin Grimwig potakne vatru žaračem.

»Bio je drago, zahvalno i milo dijete, gospodine«, uvrijeđeno se usprotivila gospođa Bedwin. »Ja poznajem djecu, gospodine, i bavila sam se njima punih četrdeset godina, a ljudi koji se time ne mogu podičiti ne bi uopće smjeli o njima govoriti, to je moje mišljenje.«

To je bio tvrd zalogaj za gospodina Grimwiga koji je bio neženja. Kako je stari gospodin nato smogao samo smiješak, stara gospođa trgne glavom, izgladi nabore na svojoj pregači kao da se sprema da opet prozbori, ali je u tome spriječi gospodin Brownlow.

»Tiho!« pretvarao se stari gospodin kao da se ljuti, a bio je tako daleko od toga. »Da nisam nikada više čuo dječakovo ime. Zato sam i zvonio da vam to kažem. Nikada — nikada više, ni pod kakvom izlikom upamtite! Možete otići, gospođo Bedwin. I ne zaboravite što sam vam rekao. Govorim najozbiljnije.«

Te noći u kući gospodina Brownlowa nije bilo samo jedno srce potišteno, dok se i Oliverovo grčilo pri pomisli na njegove dobre prijatelje. Sreća za nj što nije mogao čuti što su oni čuli, jer bi mu inače srce prepuklo od žalosti.

XVIII. POGLAVLJE

KAKO JE OLIVER PROVODIO VRIJEME U FINOM DRUŠTVU SVOJIH UGLEDNIH PRIJATELJA

Sutradan oko podne, kad su Prefriganko i mladi gospodin Bates po navadi krenuli za svojim poslom, gospodin Fagin upotrijebi priliku da Oliveru održi slovo o strašnom grijehu neharnosti kojim se on, kako mu je jasno i pokazao i dokazao, u najvećoj mjeri ogriješio kada se od svoje volje udaljio od svojih brižljivih prijatelja, a još više time što je pokušao da pobjegne od njih, pošto su toliko truda i novca utrošili da ga pronađu, Gospodin je Fagin naročito naglašavao činjenicu kako ga je primio u kuću i hranio onda kada bi on, bez te njegove pomoći u pravi čas, jamačno bio skapao od gladi, te mu ispričao zlosretnu i ganutljivu dogodovštinu o nekome malom dječaku kojega je on, u sličnim okolnostima kao sada njega, čovjekoljubivo potpomagao, ali je dječak, pokazavši se nedostojan njegova povjerenja i otkrivši želju da se upusti u vezu s redarstvom, jednog jutra na svoju nesreću bio obješen u Old Baileyu. Gospodin se Fagin nije ni trudio da prikrije svoj udio u toj nedaći, samo je sa suzama u očima jadikovao kako je tvrdoglavo i izdajničko vladanje spomenute mlađahne osobe zahtijevalo da padne žrtvom užeta uslijed njegova svjedočenja pred sudom koje je, iako nije baš nadlaku odgovaralo istini, ipak bilo prijeko potrebno zbog sigurnosti njegove, to jest Faginove, i nekolicine izabranih prijatelja. Gospodin je Fagin završio davši prilično nelagodnu sliku o neprijatnostima vješanja te izrazivši na vrlo prijateljski i uljudan način svoju usrdnu nadu da ga nikad neće zapasti dužnost da i Olivera Twista podvrgne sličnoj proceduri.

Malom se Oliveru Twistu ledila krv u žilama dok je slušao Židove riječi, donekle shvaćajući mračne prijetnje što su se krile iza tih riječi. Da se i samoj Pravdi dešava da nedužna čovjeka zamijeni s krivcem ako ih obojicu slučajno uhvate zajedno, to je Oliver znao. A sada se sjeti svađa između gospodina Fagina i gospodina Sikesa koje bi planule u vezi s kakvom izdajom. Oliver je vjerovao da postoje pomno izrađeni planovi za umorstvo osoba koje previše znaju ili su odveć brbljave; planovi što ih je stari Žid više nego jednom izveo. Kada je plašljivo podigao oči i sukobio se s pronicavim pogledima Žida, osjetio je da domišljati zlotvor s uživanjem primjećuje njegovo problijedjelo lice, drhtanje ruku i klecanje koljena.

Žid se cerekao i, tapšući Olivera po glavi, rekao mu da vidi kako će oni postati još najbolji prijatelji, samo ako bude šutio i prihvatio se posla. Zatim, uzevši šešir i umotavši se u stari zakrpljeni zimski ogrtač, iziđe i zaključa vrata od sobe za sobom.

I tako je Oliver veći dio vremena mnogih narednih dana provodio ne viđajući nikoga od rana jutra do ponoći. Za tih dugih časova bio je prepušten svojim mislima koje su zaista bile tužne, jer su se neminovno vraćale njegovim dragim prijateljima i mišljenju što su ga o njemu imali. Poslije tjedan-dva Žid ostavi vrata od sobe nezaključena pa se Oliver mogao slobodno kretati po kući.

Zgrada je ta bila vrlo prljava, ali su gornje sobe imale velike kaminske ograde koje su, iako pocrnjele od zapuštenosti i prašine, bile na različite načine ukrašene, te je Oliver po svim tim znacima zaključio da je davno nekoć, još prije nego se stari Žid rodio, kuća pripadala boljem svijetu, i da je, možda, bila vrlo vesela i lijepa, koliko se god sada činila turobnom i pustom.

Pauci su bili ispleli svoje mreže po zakucima zidova i na stropu, a ponekad, kad bi Oliver tiho stupio u neku sobu, miševi bi hitro pretrčali preko poda i prestrašeno jurili natrag u svoje rupe. Izuzevši njih, u kući se nije mogao ni vidjeti niti čuti ijedan živi stvor, i često kad bi se spustio mrak, on je već bio sustao od tumaranja po sobama i čučao u kojem zakutku veže osluškujući i brojeći sate sve dok se Žid ili dječaci ne bi vratili.

U svim su sobama crvotočni prozorski kapci bili čvrsto zatvoreni, a šarke koje su ih držale bile su duboko zavrtane u drvo, pa je jedina svjetlost što je mogla ulaziti prodirala kroz okrugle rupe na njihovu vrhu, što je sobama davalo još turobniji izgled ispunjajući ih sablasnim sjenkama. Bio je tu i prozor stražnje potkrovnice sa zarđalim rešetkama izvana. Nije imao kapka; kroza nj je Oliver sate i sate čeznutljiva lica zurio van. No odatle si mogao razabrati samo zbrkane gomile krovova, čađavih dimnjaka i zabatskih okrajaka. Istina je, ovda-onda mogao si ugledati čupavu prosjedu glavu kako provirkuje preko oniska pomoćnog zida neke udaljene kuće, no za tren oka opet nestaje, ali kako je taj prozor bio zakucan čavlima i sav potamnio od dugogodišnjih kiša i dima, Oliver je kroza nj jedva mogao nazrijeti obrise pojedinih predmeta te nije ni pokušavao da njega samoga tko vidi ili čuje, kao da se nalazi u unutrašnjosti katedrale sv. Pavla.

Jednog popodneva pošto su Prefriganko i mladi gospodin Bates odlučili da navečer iziđu, prvi se dao na posao da dotjera svoju vanjštinu (a moramo iskreno priznati da to nije bila njegova svakodnevna slabost), pa se u tu svrhu udostojao pozvati Olivera da mu priskoči u pomoć pri oblačenju.

Oliver je živo želio da se pokaže korisnim, sav sretan što ima pred sobom ma kakvo živo biće u koje može da gleda, a gorio je od želje da se pomiri sa svojom okolinom ukoliko je to mogao na pošten način da postigne, pa nije ni mislio da tim povodom uskrati svoju pomoć. Stoga se on odmah pokaže spremnim i — klečeći na podu, dok je Prefriganko sjedio na stolu tako da mu je noga bila Oliveru u krilu — prione na posao što ga je gospodin Dawkins označavao izrazom 'udešavanje hodalica', a to bi, prevedeno na engleski, značilo — čišćenje cipela.

Je li to bio osjećaj slobode i neovisnosti koji vjerojatno obuzima čovjeka kad lijeno sjedi na stolu i puši lulu mašući jednom nogom amo-tamo a da mu pritom netko svejednako čisti cipele, uštedjevši mu prethodno muku da ih izuje i da ih opet navuče te da usto ne bude uznemiren u svojim razmatranjima — ili je pak užitak pušenja ublažavao osjećaje Prefriganka, ili je blagost piva budila u njega plemenitija osjećanja — tek njega je u tome trenutku zanijelo čuvstvo romantičnog oduševljenja koje nije bilo u skladu s njegovim

karakterom. Zamišljena lica gledao je dolje na Olivera, a zatim je, dižući glavu, čuvstveno uzdahnuo te rekao sebi, a napol mladome Batesu:

»Kolika šteta što nije džepar!«

»Ah!« usklikne Charley Bates, »ne zna on što je dobro.«

Prefriganko opet uzdahne te uzme pušiti lulu kao i Charley Bates. Neko su vrijeme šutke pušili.

»Bit će da ti uopće i ne znaš što je džepar?« upita Prefriganko turobnim glasom.

»Mislim da znam«, odvrati Oliver i hitro uzdigne pogled. »To je kra... to si ti, zar ne?« upita Oliver lecnuvši se.

»Jesam«, odgovori Prefriganko, »i prezirao bih samoga sebe da sam ma što drugo.« Pošto je izrazio to mišljenje, gospodin Dawkins razmetljivo naheri šešir i pogleda u mladoga gospodina Batesa, kao da mu želi pokazati kako bi mu bilo vrlo drago da mu makar jednom riječi protuslovi. »Jesam«, ponovi Prefriganko, »baš kao i Charley, kao Fagin, kao Sikes, kao Nancy, kao Bet, kao svi mi, sve do samoga psa koji je još najprepredeniji od cijele bratije.«

»I najpouzdaniji, jer te neće izdati«, priklopi Charley Bates.

»On na klupi za svjedoke ne bi ni zalajao, a sve od straha da se ne oda, da, da! Mogao bi ga i vezati i ostaviti ga tako bez mrvička hrane čitavu sedmicu«, reče Prefriganko.

»To je istina, da, i ne bi ni pisnuo«, primijeti Charley.

»Čudan je taj pas. Odmah iskesi zube kad kakav strani klipan zapjeva ili se nasmije«, nastavi Prefriganko. »Što umije da reži kad zaciliču gusle, što mrzi svako štene koje nije od njegove pasmine! Je li tako ili nije?«

»On je krštena duša, skroz naskroz«, reče Charley.

Te posljednje riječi bile su izrečene u pohvalu sposobnosti spomenute životinje, ali su u nekom drugom smislu predstavljale vrlo umjesnu primjedbu, samo što to mladi gospodin Bates nije znao; postoji naime vrlo mnogo otmjenih dama i gospode koji o sebi tvrde da su pravi kršćani, a između njih i psa gospodina Sikesa postoje veoma velike i začudne sličnosti.

»No, dobro, dobro«, nato će Prefriganko profesionalnim marom kojim se odlikovao svaki njegov čin, navrćući razgovor ponovo na temu od koje su bili malo zastranili, »sve to nema ništa zajedničko s ovim žutokljuncem.«

»Dabome da nema«, nato će Charley. »Zašto se ti, Olivere, sasvim ne povjeravaš Faginu?«

»Pa da se obogatiš iz prve ruke?« iskesi se Prefriganko.

»I da poslije odeš u penziju i živiš od svog imutka, što i ja namjeravam učiniti prve neparne prestupne godine i kad Uskrs padne na Veliki petak«, reče Charley Bates.

»Ne volim to«, odvrati Oliver plašljivo. »Volio bih da me puste da odem. Ja — ja — bih volio da odem.«

»A Fagin to *ne* bi volio!« odvrati Charley.

Oliver je to i predobro znao, ali misleći da bi moglo biti opasno ako još jasnije izrazi svoje osjećaje, samo uzdahne te se opet prihvati čišćenja cipela.

»Hajde, molim te!« usklikne Prefriganko. »Zar nemaš ni malo petlje? Zar nemaš ni malo ponosa? Zar ćeš vazda sjediti na grbači svojim prijateljima, a?«

»Sto mu gromova!« nato će mladi gospodin Bates izvlačeći tri svilena rupca iz džepa i gurajući ih u komodu, »pa to je zaista kukavno!«

»Ja to ne bih mogao«, reče Prefriganko s dubokim prezirom.

»A ipak može ostaviti na cjedilu svoje prijatelje«, reče Oliver i malko se nasmiješi, »pa da budu kažnjeni za ono što si ti učinio.«

»To«, uzvrati Prefriganko i zamahne svojom lulom, »to je bilo iz obzirnosti, prema Faginu, jer policijska njuškala znaju da mi radimo zajedno, te je i on mogao zaglibiti da nismo uhvatili maglu; to je bio razlog, zar ne, Charley?«

Mladi gospodin Bates potvrdi glavom, a bio bi i progovorio da se nije tako iznebuha sjetio Oliverova bijega te mu se dim isprepleo sa smijehom, udario mu u oči i ušao u grkljan, pa se on zagrcnuo i tresao od kašlja nekoliko minuta treskajući nogom o pod.

»Pogledaj«, reče Prefriganko izvukavši pregršt šilinga i penija. »To ti je život! Pa vrlo važno odakle nam to! Grabi, jer tamo gdje je uzeto, ima toga kao blata! Nećeš? — Oh, ti beno blesasta!«

»To nije nimalo lijepo, zar ne, Olivere?« upita Charley Bates. »Dobit će kravatu od konopca, je li?«

»Ja ne znam što to znači«, odvrati Oliver ogledavajući se unaokolo.

»Eto, ovako nešto, mladiću«, reče Charley i pritom dohvati okrajak svoga rupca, izdigne ga ravno u zrak, obori glavu na rame i, pišteći nekako čudno kroza zube, stade tumačiti živom pantomimom da dobiti kravatu od konopca i biti obješen označava jedno te isto.

»Eto što to znači«, nastavi Charley. »Gledaj samo, Jack, kako bleji u mene. Nikada još nisam vidio takva zvekana kao što je ovaj deran ovdje! Znam da ću zbog njega još krepati od smijeha!« I mladi gospodin Bates, pošto se opet od srca nasmijao, nastavi pušiti lulu, sa suzama u očima.

»Tebe su loše odgojili«, reče Prefriganko promatrajući pomno i sa mnogo zadovoljstva svoje cipele, pošto ih je Oliver olaštio. »No Fagin će uspjeti da te preudesi, jer bi ti inače bio prvo njegovo nedonošče. Bit će bolje da se odmah prihvatiš posla, jer prije nego što i misliš tebe će upregnuti u naš posao, a ovako samo gubiš vrijeme, Olivere!«

Mladi je gospodin Bates sa svoje strane potkrepljivao njegove riječi savjetima i opomenama. Pošto su iscrpli svoje prodike, uzmu da mu zamamnim bojama slikaju raznorazne užitke života koji provode, nagovještavajući Oliveru na sve moguće načine kako će za nj biti najbolje ako što prije zadobije Faginovu naklonost, i to onim istim sredstvima kojima su se i oni poslužili.

»I utuvi sebi jedanput zauvijek u glavu, Nolly«, reče Prefriganko, dok se čulo kako Žid iznad njih otključava vrata, »ako ti ne gepiš brisalice i tikalice...«

»Koja korist da mu tako govoriš?« ubaci mladi gospodin Bates, »on ne razumije što time hoćeš da kažeš.«

»Ako ti ne ukradeš džepne rupce i satove«, udostoji se Prefriganko da preudesi svoje riječi tako da ih je Oliver mogao razumjeti, »neko će drugo derle da ih gepi, i tako će stradati ne samo oni kojima ti nisi ništa gepio, nego i ti sam, i nitko neće imati nikakve koristi osim onih koji budu čapali; a ti imaš isto pravo da čapaš baš kao i oni.«

»To se zna, to se zna!« reče Žid koji je ušao u sobu a da ga Oliver nije ni primijetio. »To je jasno — kao na dlanu, dragi moj — kao na dlanu, slušaj ti samo Prefriganka. Ha, ha! Taj dobro zna svoj posao.«

Starac veselo protare ruke i zahihota dok je takvim riječima povlađivao umovanju Prefriganka. Uživao je kako je njegov učenik umješan.

Tom se prilikom razgovor nije dalje raspreo, jer se Žid vratio kući u društvu gospođice Betsy i nekoga gospodina, kojega Oliver dotada nije vidio, a koga je Prefriganko oslovljavao kao Toma Chitlinga. Pošto je malo zastao na stubištu i proćaskao s damom, pojavi se u sobi.

Gospodin je Chitling bio stariji od Prefriganka te je, možda, prezimio osamnaest zima, ali je u njegovu vladanju prema mladom gentlemanu bilo neke smjernosti, po čemu se moglo zaključiti da se donekle osjeća inferiornim u pogledu nadarenosti i stručne spreme. Oči su u njega bile malene i žmirkave, a lice boginjavo; na sebi je imao krznenu kapu, baršunast kaput, mašću uprljane flanelne hlače i pregaču. Odjeći mu je zaista bila potrebna popravka, ali se on društvu ispričao izjavom da je njegov 'rok' tek prije jednog sata istekao, a pošto je posljednjih šest sedmica nosio uniformu, nije još dospio da posveti malo pažnje svojoj 'civilnoj' toaleti. Gospodin Chitling nadoveže, vrlo ljutito, da je novi način dezinfekcije odjeće, što su ga oni tamo usvojili, đavolski protuustavan, jer od njega nastaju rupe, ali na vlasti čovjek se ne može žaliti. Istom se opaskom očešao i o propisanu modu šišanja kose, što je po njegovu mišljenju bilo izričito protuzakonito. Gospodin je Chitling zaokružio svoja zapažanja tvrdnjom da kroz četrdeset i dva samrtno duga, radom i pečalbom ispunjena dana nije okusio ni kapljice ma bilo čega te da pristaje da ga strijele nebeske raznesu na sitne komadiće ako nije suši od kamena na suncu.

»Šta misliš, Olivere, odakle je došao gospodin?« nakrevelji se Žid dok su ostali dječaci iznosili na stol bocu alkohola.

»Ja — ja — ja ne znam, gospodine«, odvrati Oliver.

»Tko je to?« upita Tom Chitling bacivši prezriv pogled na Olivera.

»Jedan moj mladi prijatelj, sokole!« odvrati Žid.

»No, onda je nagazio na sreću«, reče mladić pogledavši značajno u Fagina. »Ni brige te odakle ja dolazim, bebice, i ti ćeš još dosta rano naći svoj put onamo, kladim se u pola krune!«

Na tu dosjetku dječaci prasnuše u smijeh, a poslije daljnjih šala o istome prošapću s Faginom nekoliko riječi i odu.

Pošto su izmijenili nekoliko riječi nasamo, pridošlica i Fagin povuku stolice bliže vatri. Žid pozove Olivera da sjedne do njega, a onda svrne razgovor na dobro odabrane teme koje su morale zainteresirati njegove slušaoce: o velikim prednostima njihova zvanja, o uspješnosti Prefriganka, o ljubaznosti Charleyja Batesa i o velikodušnosti samoga Žida. Napokon, kad se činilo da su te teme već prilično iscrpene, a iscrpen je bio i gospodin Chitling (jer popravilište nakon sedmice-dvije počinje umarati), gospođica se Betsy povuče da društvance malo otpočine.

Od toga dana pa dalje rijetko su Olivera ostavljali sama, već su ga neprestano dovodili u društvo dvojice dječaka koji su danomice igrali onu čudnu igru sa Židom, a gospodin je Fagin najbolje znao je li to bilo radi vlastitoga ili radi Oliverova usavršavanja. Ponekad bi im starac kazivao priče o razbojstvima koje je izvršio u mladim danima, začinjajući ih koječim smiješnim i čudnim, te Oliver nije mogao a da se katkad od srca ne nasmije, pokazujući kako ga to zabavlja usprkos njegovim plemenitijim čuvstvima.

Jednom riječju, prepredeni je stari Žid pleo svoju mrežu oko dječaka. Pripremivši ga dugom samoćom i sjetom, nagnao ga je da traži ma kakvo društvo, samo da bi izbjegao sa-

moću i tužne misli u toj pustoj kući. Ubrizgavao mu je u dušu otrov koji bi morao zauvijek da je uprlja i izopači.

XIX. POGLAVLJE

U KOJEM SE RASPRAVLJA I DONOSI ODLUKA O JEDNOJ SUDBONOSNOJ OSNOVI

Bila je hladna, vlažna i vjetrovita noć kada se Žid, zakapčajući čvrsto zimski ogrtač na zgrčenom tijelu i dižući ovratnik iznad ušiju, tako da bi potpuno zaklonio donji dio lica, pojavio iz svoga brloga. Kada su za njim zaključali vrata i povukli zasun, zastao je na stepenici osluškujući, dok dječaci nisu sve osigurali te se više nisu čuli njihovi koraci. Osluškivao je, pa kad se više nisu čuli koraci dječaka, odšunjao se što je brže mogao.

Kuća u koju su Olivera doveli, nalazila se blizu Whitechapela. Žid zastane za trenutak na uglu ulice; ogledavajući se sumnjičavo prijeđe preko ceste i udari u pravcu Spitalfieldsa.

Blato je šljiskalo po kamenju, a crna sumaglica lebdjela nad ulicama. Kiša je tromo sipila, i sve čega bi se dotakao bilo je studeno i ljigavo. Noć je bila kao poručena da stvorenje nalik na Žida pođe na ulicu. Klizeći kriomice naprijed, puzeći pod zaštitom zida i veža, odvratni je starac bio nalik na ogavna gmaza koji se porodio u glibu i mraku, a sada gmiže po kaljuži u potrazi za hranom, za masnim otpacima.

Držao se svoga pravca te proslijedio vijugavim i uskim putovima dok nije stigao do Bethnal Greena; onda, zaokrenuvši odjednom, nalijevo, nađe se u zamršenu spletu ozloglašenih, kaljavih uličica, kojima obiluje taj gusto naseljeni odnosno prenapučeni dio grada.

Žid je očigledno veoma dobro poznavao kraj kojim je prolazio a da bi zastajao zbog mrke noći ili zamršenog puta. Šibao je kroz mnoge prolaze i ulice te najposlije zakrenuo u jednu što je bila pri dnu osvijetljena jednom jedincatom svjetiljkom. Zakucao je na vrata neke kuće; pošto je promrmljao nekoliko riječi s osobom koja mu je otvorila vrata, pođe uza stepenice.

Kada se dotaknuo kvake na vratima, pas je zarežao, a neki muški glas upitao tko dolazi.

»Samo ja, Bille, samo ja, dragi moj«, reče Žid zavirujući u sobu.

»Uvuci se unutra, kosture«, nato će Sikes. »Lezi, glupa životinjo! Zar ne prepoznaješ đavla kad obuče zimski ogrtač?«

Očigledno je psa zbunila vanjska odjeća gospodina Fagina, jer kad je Žid raskopčao ogrtač i bacio ga preko naslona stolice, povuče se u kut odakle bijaše poskočio — mašući repom, da pokaže da je potpuno zadovoljan, koliko je to po svojoj prirodi mogao biti.

»Dakle?« upitat će Sikes.

»Dakle, dragi moj«, uzvrati Žid. »Ah, Nancy!«

U ovom posljednjem prepoznavanju odražavalo se baš toliko zbunjenosti koliko mu je bilo potrebno da izrazi neizvjesnost kako će biti primljen, jer se gospodin Fagin nije sreo sa svojom mladom prijateljicom otkako se ona založila za Olivera. No sve njegove sumnje, ukoliko ih je uopće imao, brzo su se raspršile samim vladanjem mlade dame. Ona spusti noge sa rešetke, odgurne svoju stolicu i ponudi Faginu da dovuče svoju, ne trošeći suvišnih riječi oko toga; noć je uistinu bila hladna.

»Zbilja je hladno, draga Nancy«, reče Žid grijući svoje koštunjave ruke nad vatrom. »Kao da mi se studen uvlači u same kosti«, nadoveže starac prinoseći ruku grudima.

»Mora da je zbilja ciča zima kad može da prodre do tvog srca«, nato će Sikes. »Nancy, daj mu štogod da popije. Samo požuri, jer, tako mi pakla, čovjeku se smuči kad gleda kako se taj klopotavi kostur trese i škljoca, kao kakav duh što je ustao iz groba.«

Nancy hitro donese jednu od mnogobrojnih boca iz ormara. Sudeći po njihovim raznim oblicima, bile su pune svakovrsnog alkohola. Sikes mu nalije čašu konjaka i reče mu neka je ispije naiskap.

»Dosta mi je, dosta, baš vam hvala, Bille«, odvrati Žid spustivši čašu pošto ju je samo dotakao usnama.

»Uh! Strah te da te ne udesimo, je li?« upita Sikes upiljivši pogled u Žida. »Pih!«

Sikes promuklo i prezirno zagrokće, zgrabi čašu te izlije ostatak u pepeo, spremajući se tako da još jednom natoči sebi, što je smjesta i učinio.

Žid se ogledavao po sobi dok je njegov domaćin istrusio i drugu čašu. Nije gledao radoznalo, budući da ju je već često vidio, nego nemirnim i podozrivim pogledom, kako je to vazda običavao. Bila je to bijedno namještena prostorija, te se samo po sadržaju ormara moglo naslutiti da je stanar te sobe nešto drugo nego priprost radnik. Od sumnjivih predmeta koji su se vidjeli, bile su tu samo dvije ili tri teške toljage u jednom kutu, dok je nad ogradom kamina visjela okovana batina.

»Tako«, reče Sikes mljackajući i oblizujući usne. »Sad sam spreman.«

»Za posao — a?« upita Žid.

»Za posao«, uzvrati Sikes, »i zato kaži šta mi imaš reći.«

»O onoj kući u Chertseyu, Bille?« upita Žid primičući stolac i govoreći vrlo tihim glasom.
»Da. A šta?« nato će Sikes.

»Oh, pa vi znate, dragi moj, na šta ja mislim«, odgovori Žid. »Zna on na što ja mislim, Nancy, je li?«

»Ne, ne zna«, kesio se Sikes, »ili neće da zna, a to je jedno te isto. Nemoj obilaziti kao mačak oko vruće kaše; nemoj da mi tu čučiš i prevrćeš očima i namiguješ i sve nešto natucaš, kao da nisi baš ti smislio tu poharu. Oslijepio dabogda! Na što, dakle, misliš?«

»Tiše, Bille, tiše!« nato će Žid koji je uzalud pokušao utišati njegov bijes, »netko nas može čuti, dragi moj.«

»Pa neka čuje!« uzvrati Sikes. »Baš me briga«. Ali iako ga je ipak bila briga, izgovorio je, razmislivši časkom, posljednje riječi tišim glasom i pomalo se smirio.

»Tako, tako«, umiljavao se Žid. »Ja sam samo oprezan, i to je sve. Dakle, dragi moj, a sad o kući u Chertseyu; kad će to biti, a, Bille? — Kad će to biti? Takva srebrnina, golubani moji, takva srebrnina!« nastavi Žid trljajući ruke, a u očima mu bljesne vatra radosna iščekivanja.

»Nikada«, odvrati Sikes hladno. »Nikada?« ponovi Žid kao jeka te se zavrti na stolici.

»Ne, nikada!« priklopi Sikes, »barem ne na brzinu, kao što smo očekivali.«

»Onda se niste ljudski prihvatili posla«, reče Žid i od jarosti sav problijedi. »Nemojte tu da mi pričate!«

»Ali ja baš hoću da pričam«, odbrusi Sikes. »Tko si ti da ti ne pričam? Kažem ti da se Toby Crackit četrnaest dana motao oko one kuće i nije mogao da predobije nikoga od služinčadi.«

»Hoćete li time reći, Bille«, nato će Žid smirujući se to više šta se onaj drugi više žestio, »da ni jednoga od one dvojice u kući ne možemo predobiti?«

»Jest, to hoću da kažem«, odvrati Sikes. »Oni već dvadeset godina služe kod one stare gospođe, pa dao im ti i pet stotina funti, oni neće da zagrizu.«

»Pa zar mislite time reći«, prigovarao je Žid, »da ne možemo predobiti ni one dvije služavke?«

»Ni govora«, odvrati Sikes.

»Ni uz pomoć lijepoga Tobyja Crackita?« upita Žid uporno. »Ta, Bille, vi zaboravljate šta su žene!«

»Ni uz pomoć ljepotana Tobyja Crackita«, uteče mu se u riječ Sikes. »Veli da je sebi prilijepio i krive zaliske i navukao na se žuti prsluk, te je izgledao kao kanarinac, i da se neprestano vrzma oko kuće, ali sve bez ikakve fajde.«

»Trebalo je da pokuša s brkovima i vojničkim hlačama«, reče Žid pošto je trenutak razmišljao.

»I to je učinio«, odvrati Sikes, »ali mu ni ta podvala nije ništa pomogla.«

Kad je to čuo, Žid je samo izbečio oči pa je nekoliko minuta razmišljao i premišljao, dok mu je brada klonula na grudi; no onda uzdigne glavu i, uzdahnuvši teško, reče da se sve boji da će im se pothvat izjaloviti ako je istina ono što je lijepi Toby Crackit rekao.

»Pa ipak«, nato će starac, a ruke mu klonu na koljena, »to je vrlo tužno, dragi moj, kad čovjek gubi ono što je toliko priželjkivao.«

»Tako je«, reče Sikes, »izdade nas sreća.«

Slijedila je duga šutnja. Žid je zaronio u duboke misli, a zgrčeno lice poprimilo je izraz savršeno demonskog lupeštva. Sikes je od vremena do vremena kradomice pogledavao u njega, a Nancy, očigledno u strahu da ne razdraži provalnika, sjedila gledajući u vatru, kao da je nijema i ne čuje ništa što se oko nje dešava.

»Fagine«, reče Sikes prekidajući iznenada tajac, »važi li pedeset dukata pride ako nam uspije provala?«

»Važi!«, usklikne Žid kao da se iznebuha probudio iz duboka sna.

»Važi?« upita Sikes.

»Važi, dragi, važi«, odvrati Žid hvatajući Sikesa za ruku. Njegove su se oči krijesile, dok mu je od uzbuđenja podrhtavao svaki mišić na licu. Toliko ga je te zanimalo.

»E, onda«, pričvrsti Sikes odgurnuvši prezirno Židovljevu ruku, »neka bude što prije, kad god ti se prohtije. Pretprošle noći preskočili smo Toby i ja vrtni zid pa smo malo

opipavali vrata i kapke od prozora. U toj je kućetini obnoć sve zabravljeno i zakračunano kao u buturnici, ali ima jedno mjestance kroz koje bismo se sigurno i tiho mogli provući.«

»A gdje to?« upita Žid goreći od radoznalosti.

»Dakle«, prošapta Sikes, »kad prijeđeš preko tratine...«

»Da, da«, požurivao ga je Žid izvijajući vrat i iskolačivši oči.

»Ah!« usklikne Sikes zanijemivši odjednom, jer je djevojka, obrnuvši se, pokazala glavom na Židovo lice, »svejedno gdje je to mjesto. Ti to bez mene ne možeš izvesti, to ja znam, no bolje je biti na oprezu kad se čovjek s tobom uortači.«

»Kako ti drago, mili moj, kako ti drago«, uzvrati Žid griskajući usnicu. »Tebi i Tobyju ne treba nikakve druge pomoći?«

»Nikakve«, odvrati Sikes, »osim turpije i jednog dječaka. Turpiju već imamo, a dječaka treba ti da nađeš.«

»Dječaka!« usklikne Žid. »Onda je to ploča u vratima, je li?«

»Ni brige te šta je!« otpovrnu Sikes. »Meni treba dječak, i to omalešan. — Gospode!« nastavi Sikes zamišljeno, »da mi se samo dočepati dimnjačareva mališana Neda. Namjerice ga je puštao da zakržlja pa ga onda iznajmljivao za ovakve poslove. No ukebali mu i deportirali oca, i onda se pojavilo Društvo za moralno uzdizanje malodobnih zločinaca i pokvarili mu posao kojim je tako lijepo zarađivao, te ga počeli učiti čitati i pisati, i eto — sada je šegrt! I sve oni tako«, nastavi Sikes padajući u sve veću jarost zbog nanesenih mu nepravda, »jednoga po jednog, pa ako budu imali dosta para — što je sama Providnost spriječila — za godinu-dvije u našem nam poslu neće ostati ni pola tuceta dječaka!«

»Dabome da neće«, potvrdi Žid koji je za vrijeme toga razgovora, nešto smišljao pa je čuo samo posljednju rečenicu. »Bille!«

»Šta je sad opet?« upita Sikes.

Žid glavom pokaže na Nancy, koja je još uvijek zurila u vatru, te jednim znakom natukne kako bi želio da je Sikes otpremi iz sobe. Sikes nestrpljivo slegne ramenima, kao da taj oprez smatra nepotrebnim, ali ipak posluša i naredi Nancy da mu donese vrč piva.

»Pa ti ne želiš piva!« reče Nancy skrstivši ruke i sjedeći i dalje sasvim mirno na svome mjestu.

»Kažem ti da želim!« odvrati Sikes.

»Gluposti«, nato će djevojka hladnim glasom. »*Nastavi* Fagine. Ja znam što će on reći, Bille. Ne treba da se on mene boji.«

Žid je još uvijek oklijevao. Sikes ih je s izvjesnim čuđenjem gledao, čas u jedno, čas u drugo od njih.

»Tebi, Fagine, valjda ne smeta naša mala djevojčica?« upitat će on naposljetku. »Poznaješ je dosta dugo, te bi morao znati da u nju možemo imati povjerenja, ukoliko se nije povampirila. Nije ona od onih koje će izbrbljati, je li tako, Nancy?«

»Bar ja tako mislim!« odvrati mlada dama te privuče stolicu bliže stolu i podlakti se.

»Znam, znam, draga moja, znam da nećeš«, reče Žid, »ali...« i starac opet umukne.

»Ali — šta?« upita Sikes.

»Nisam siguran neće li se razgoropaditi kao neku večer«, odvrati Žid.

Na to priznanje gospođica Nancy prasne u bučan smijeh i, istrusivši čašu konjaka, prkosna lica zatrese glavom i stane uzvikivati: »Samo hrabro naprijed! Ne boj se!« i slično. To

je obojicu gentlemana kanda umirilo, jer je Žid zadovoljno kimao glavom i baš kao i Sikes opet sjeo na svoje mjesto.

»Dakle, Fagine«, nasmije se Nancy, »govori Billu bez okolišanja o Oliveru!«

»Oh, baš si prefrigana, draga moja! Takve djevojke nisam vidio!« usklikne Žid i potapša je po zatiljku. »Ja sam zaista namjeravao govoriti o Oliveru, to je istina, ha, ha, ha!«

»Pa šta je s njim?« upita Sikes.

»To je dječak koji vama treba, dragi«, prošapne Žid hrapavim glasom stavljajući prst na vrh nosa i grozno se cereći.

»On!« zaklikne Sikes.

»Uzmi ga, Bille!« reče Nancy. »Ja bih ga na tvome mjestu uzela. On nije tako prepreden kao drugi, a tebi to i ne treba, ako je samo kadar da ti otvori vrata. Vjeruj mi, Bille, u njega se možeš pouzdati.«

»Ja znam da se možemo pouzdati u njega«, priklopi Žid, »jer je ovih posljednjih nekoliko nedjelja bio u dobroj školi, a i vrijeme je da počne zarađivati svoj kruh. Osim toga, svi su drugi odveć krupni.«

»Da, njegova mi veličina baš odgovara«, reče Sikes premišljajući.

»I učinit će sve što god budeš htio, dragi moj Bille«, ubaci Žid, »jer ne može drukčije, to jest — ako mu u dovoljnoj mjeri natjerate strah u kosti.«

»Natjerati strah u kosti!« ponovi Sikes. »Natjerat ću ja njemu pravi strah u kosti, i bogami svojski! Upamti to dobro! Kad jednom počnemo raditi, a on se pokaže iole sumnjivim, nećeš ga više vidjeti, Fagine, jer — odstupanja nema! Misli na to prije nego što mi ga pošalješ. Upamti dobro što sam ti rekao«, reče razbojnik zamahujući ćuskijom koju je izvukao ispod kreveta.

»Na sve sam ja mislio«, reče Žid odlučnim glasom. »Ja sam — ja sam ga dobro promatrao, dragi moji, dobro i pažljivo. Neka samo jednom osjeti da je jedan od naših, samo jednom mu utuvi u glavu da je lopov — i naš je — za cio život! Oho! Nije moglo bolje da se sluči!« Starac prekrsti ruke na prsima i, uvukavši glavu među ramena, stade da hihoće od radosti i zadovoljstva.

»Naš!« ponovi Sikes. »Tvoj, hoćeš da kažeš!«

»Možda, dragi moj«, krštavo zahihoće Žid. »Moj, ako ti je po volji, Bille.«

»A zašto«, mrštio se Sikes bijesno na svoga krasnog druga, »zašto si se toliko uzvrpoljio oko one nježne bobice kad znaš da u Covent Gardenu svake noći pedesetak dječaka dremucka naokolo, pa treba samo da biraš?«

»Zato što mi nisu ni od kakve koristi, dragi moj«, odvrati Žid ponešto zbunjeno, »i ne isplati se da ih čovjek uzme, jer bi ih njihov izgled izdao kad bi ih ukebali, pa bi ih redom sve izgubio. No, ako budem pametno postupao s ovim dječakom, dragi moji, moći ću s njim postići ono što ne bih postigao ni sa dvadesetak drugih. A osim toga«, nastavi Žid došavši ponovo sebi, »u našoj je vlasti i ako bi pokušao da strugne. *Mora* s nama dijeliti dobro i zlo, bez obzira na to kako je dospio k nama. Treba samo jednom da sudjeluje u provali, i to je meni dosta da ga zauvijek zadržim u svojoj vlasti. Mnogo je bolje što ne moramo jadnoga crvića maknuti s puta; bilo bi i opasno i mi bismo time i mnogo izgubili.«

»Kada treba da to bude?« upita Nancy i tako predusretne bijesnoj kletvi kojom je Sikes htio da izrazi svoje gađenje u pogledu Faginove hinjene čovjekoljubivosti.

»Da, zbilja«, reče Žid, »kada treba da to bude, Bille?«

»Toby i ja naumili smo prekosutra nanoć«, odvrati Sikes otresito, »ako mu što drugo ne javim.«

»Dobro«, nato će Žid. »Onda neće biti mjesečine!«

»Neće«, odvrati Sikes.

»I dogovorili ste se kako ćete otpremiti plijen, je li?« upita Žid.

Sikes kimne glavom.

»A što se tiče...«

»Mani, mani, sve je dogovoreno«, prekine ga Sikes, »ne tari glavu zbog kojekakvih tričarija. Radije dovedi ovamo dječaka — sutra uvečer. Sat prije nego što zadani, ja ću biti već daleko. A ti samo jezik za zube i pripremi peć za taljenje; to je sav tvoj posao.«

Još su neko vrijeme raspravljali; i pošto je svaki od njih rekao svoju, odlučili su da će Nancy sutradan, čim padne mrak, doći u Židovu kuću i odvesti Olivera sa sobom, našto je Fagin lukavo primijetio da će, bude li se dječak opirao, drage volje pratiti djevojku koja se nedavno za njega zauzimala. Još su svečano utanačili da će jadnog Olivera u svrhu naumljenog pothvata izručiti na milost i nemilost Williamu Sikesu, da bude pod njegovom brigom i paskom; i, nadalje, da će Sikes postupati s njime po vlastitom nahođenju i da ga Žid neće moći pozvati na odgovornost zbog kakve nedaće ili nesreće koja bi mogla zadesiti dječaka, ili zbog ma kakva kažnjavanja za koje bi se pokazala potreba. Još su se složili u tome da će pri Sikesovu povratku izvještaj — da bi ugovor u tom pogledu bio pravomoćan — u svim važnijim pojedinostima svojim svjedočanstvom morati potvrditi i potkrijepiti lijepi Toby Crackit.

Pošto su ti pripremni razgovori završeni, gospodin Sikes je bijesno ispijao čaše konjaka zamahujući pritom ćuskijom da bi ga se svatko živ prepao, urlajući iz svega glasa i vrlo nemuzikalno odlomke nekih pjesama i ubacujući tu i tamo pokoju bjesomučnu kletvu. Najposlije je u nastupu profesionalnog oduševljenja uporno želio da pokaže svoj sanduk s provalničkim alatom; i tek što ga je teturajući unio i otvorio da protumači svojstva i sposobnosti raznog oruđa što se u njemu nalazilo, upozoravajući na čudesnu ljepotu njihove konstrukcije, kadli se sroza na pod gdje je smjesta zaspao.

»Laku noć, Nancy«, reče Žid umotavajući se čvrsto u kaput kao i pri polasku od kuće.

»Laku noć.«

Pogledi im se sukobiše, i Žid joj se ispitivački unese u oči, ali djevojka i ne trepnu. U toj je stvari bila iskrena i ozbiljna kao sam Toby Crackit.

Žid joj ponovo zaželi laku noć i, dok mu je ona bila okrenuta leđima, podmuklo munu nogom Sikesa koji se bio izvalio na podu, te onda počne pipajući po mraku silaziti niza stepenice.

»Sve su žene jednake«, gunđao je Žid vraćajući se kući. »Najgore je u njih to što svaka sitnica probudi u njima neko davno zaboravljeno osjećanje, ali sva sreća što se ti osjećaji odmah rasplinu. Ha, ha! Dva čovjeka protiv jednoga djeteta — a za kesu dukata!«

Skraćujući sebi vrijeme tim ugodnim mislima, gospodin je Fagin proslijedio svojim putem kroz blato i glib do svoga tmurnog obitavališta gdje je Prefriganko još bdio i nestrpljivo očekivao njegov povratak.

»Je li Oliver u postelji? Hoću da govorim s njim«, bile su mu prve riječi dok su silazili niza stepenice.

»Već nekoliko sati«, odvrati Prefriganko otvarajući širom vrata. »Evo ga.«

Dijete je spavalo čvrstim snom na bijednom ležaju na podu; bio je tako blijed od straha, tuge i puste tamničke samoće da je nalikovao na smrt, ali ne na smrt prikazanu pod mrtvačkim plaštom i u lijesu, nego na sliku koju smrt pruža u času kad se gasi život pa se mlada i plemenita duša vine u nebo, dok teški dah zemaljskog svijeta još nije dospio da izmijeni blagi odsjev što titra na licu pokojnika.

»Ne sad«, reče Žid i tiho se udalji, »sutra, sutra.«

XX. POGLAVLJE

U KOJEMU SU OLIVERA IZRUČILI WILLIAMU SIKESU

Kad se Oliver ujutro probudio, čudom se čudio spazivši pored postelje par novih cipela s čvrstim, debelim potplatima, a njegovih bijaše nestalo. Isprva se obradova tom pronalasku, nadajući se da bi to mogao biti predznak njegova puštanja na slobodu, no takve su se misli ubrzo raspršile kad je sjedio za doručkom nasamo sa Židom, koji mu reče da će ga večeras odvesti do obitavališta Billa Sikesa. Govorio je takvim glasom i načinom da je Oliverova tjeskoba bivala sve većom.

»Za — za — zauvijek, gospodine?« upita Oliver u strahu.

»Ne, ne, dragi moj, ne zauvijek,« odvrati Žid. »Ne bi nam bilo drago da te izgubimo. Ne boj se, Olivere, ti ćeš nam se opet vratiti. Ha, ha, ha! Nismo mi tako okrutni, dragi moj, da te pustimo da odeš od nas. O ne, nipošto!«

Starac koji je nagnut nad vatrom pržio krišku kruha, okrene se dok je tako bockao Olivera i hihotao kao da želi pokazati kako je njemu poznato da bi on vrlo rado otišao od njih samo kad bi mogao.

»Držim«, reče Žid opirući pogled u Olivera, »da bi ti volio znati zašto odlaziš u Billovu kuću — je li, dragoviću?«

Oliveru je i nehotice udarila krv u lice kad je vidio da je stari lopov pročitao njegove misli, ali je odvažno rekao: »Da, volio bih to znati.«

»No, što misliš zašto?« izmakne Fagin izravnu odgovoru.

»Zaista ne znam, gospodine«, odvrati Oliver.

»Koješta! A ti onda čekaj dok ti Bill ne kaže!« reče Žid okrenuvši se razočarano pošto je neko vrijeme pažljivo promatrao Oliverovo lice.

Žid kao da se mnogo kinjio što Oliver nije pokazivao veću radoznalost u toj stvari, no zapravo je Oliver, koji je bio vrlo radoznao, bio i suviše zaplašen Faginovim ozbiljnim i lukavim pogledom i odveć zaokupljen svojim mislima da bi u tom času mogao išta drugo upitati. No druga mu se prilika nije nadala, jer je Žid čitave večeri bio vrlo mrzovoljan i šutljiv sve dok se nije spremio da izađe.

»Možeš upaliti svijeću«, reče i stavi jednu na stol, »evo ti i knjige da čitaš dok ne dođu po tebe. Laku noć!«

»Laku noć, gospodine!« odzdravi Oliver tiho.

Žid pođe vratima zirkajući preko ramena na dječaka. Onda naglo zastane i zovne ga imenom.

Oliver podiže glavu; Žid pokaže na svijeću i dâ mu rukom znak da je pripali. On posluša i, stavljajući svijećnjak na stol, vidje kako ga Žid iz mračne pozadine motri ukočenim pogledom i namrštenih obrva.

»Čuvaj se, Olivere, čuvaj se!« nato će starac prijeteći mu se uzdignutom desnicom. »On je nagao i surov čovjek i ne žaca se krvi kad njegova uskipi. Što god se desilo, da nisi ni pisnuo, i učini sve kako ti on naredi. Upamti to dobro!« Naglasivši posljednje riječi, razvuče lice polagano u odvratan osmijeh i, kimnuvši glavom, iziđe iz sobe.

Kad je starca nestalo, Oliver podupre glavu rukom i tjeskobno stade razmišljati o riječima što ih je netom čuo. Što je više mislio na Židovu opomenu to mu je teže bilo da odgonetne njenu pravu svrhu i smisao. Nije se mogao domisliti nikakvu zlu djelu u kojem bi on sudjelovao, a koje bi se moglo uspješnije izvesti ako ode Sikesu umjesto da ostane s Faginom. Poslije dugoga mozganja zaključi da su mu dodijelili zadatak da Sikesu obavlja neke kućne poslove dok ne nađe nekoga podesnijeg za taj rad. Bio je suviše naviknut na patnju; a i ovdje gdje je sada bio, toliko su ga mučili da se nije odviše bojao onoga što ga čeka. Tako je nekoliko minuta ostao izgubljen u mislima a onda teško uzdahne, usekne svijeću i lati se knjige koju mu je Žid ostavio.

Isprva je nehajno prevrtao, ali kada se namjerio na odlomak koji je privukao njegovu pažnju, sav se predao čitanju. Bio je to životopis velikih zločinaca i opisivanje njihova suđenja; stranice su dugom upotrebom bile uprljane i izlizane. Tu je čitao o strašnim zločinstvima da mu se krv ledila u žilama, o tajanstvenim umorstvima koja su počinjena na pustim mjestima uz cestu, i o mrtvacima skrivenim od ljudskog pogleda u dubokim jamama i bunarima, a koji bi konačno ipak došli na vidjelo i nakon mnogo godina natjerali svojim ubojicama toliki strah u kosti te su priznavali svoju krivicu i vapili za vješalima da im dokrajči njihove muke. Čitao je o ljudima koje je usred mrkle noći njihova mašta nagnala da počine toliko opaka djela i da proliju krv da ti se pri samoj pomisli kosa ježila i koljena počela klecati. Jezoviti opisi bili su tako prirodni i živi te se činilo da su prljave stranice uprskane krvlju, a naštampane riječi brujale Oliveru u ušima kao da ih grobnim šapatom izgovaraju duhovi umorenih žrtava.

Lud od straha, dječak zatvori i odgurne knjigu. A zatim se baci na koljena i stade zaklinjati boga da ga očuva od takvih strahota. Volio bi da odmah umre nego da živi i učini takva grozna i strahovita nedjela. Malo pomalo primirio se te stao usrdno moliti tihim i slomljenim glasom da ga nebo izbavi od takvih opasnosti, pa ako se još može pomoći odbačenom sirotanu koji nije nikad imao prijatelja ni ikoga svoga, neka mu bog pomogne sada u času najtežeg jada i osamljenosti dok stoji bespomoćan usred opačina i grijeha ovoga svijeta.

Završio je svoju molitvu, ali je još uvijek klečao zakrivajući lice rukama, kad začu šum pa se trže.

»Šta je?« krikne i skoči na noge i, ugledavši na pragu nečiji lik, ponovo vikne: »Tko je?«

»Ja — samo ja«, progovori drhtav glas.

Oliver podiže svijeću iznad glave i pogleda prema vratima. Bila je to Nancy.

»Zakloni svjetlo«, reče djevojka okrećući glavu. »Bije me u oči.«

Oliver opazi da je vrlo blijeda te je blago upita nije li bolesna. Djevojka se, okrenuta njemu leđima, svali na stolicu, poče kršiti ruke, ali ništa ne odgovori.

»Oprosti mi, bože!« usklikne Nancy poslije kratke šutnje. »Nikad nisam na to pomišljala.«

»Zar se nešto dogodilo?« upita Oliver. »Mogu li vam pomoći? Hoću, zbilja hoću, samo ako mogu!«

Ona se njihala amo-tamo i hvatala se za vrat, počela se grčiti i gušiti.

»Nancy!« usklikne Oliver u najvećem uzbuđenju, »što vam je?«

Djevojka je udarala rukama po koljenima, a nogama o pod, a onda se mahom smiri, stegne rubac jače oko svoga tijela sva protrnuvši od zime.

Oliver potakne vatru. Privukavši svoju stolicu sasvim blizu, posjedila je neko vrijeme a da nije progovorila, no napokon digne glavu i zagleda se oko sebe.

»Ne znam što me ponekad spopada«, reče Nancy popravljajući tobož svoju odjeću, »mislim da je to od ove vlažne, prljave sobe. A sad, Nolly dragi, jesi li spreman?«

»Treba li da pođem s vama?« upita Oliver.

»Da, došla sam od Billa«, odvrati djevojka. »Moraš sa mnom.«

»A zašto?« reče Oliver i ustukne.

»Zašto!« oglasi se djevojka kao jeka, okrenuvši glavu čim su se njene oči sukobile s dječakovim pogledom. »Oh, pa nije ništa zlo!«

»To ne vjerujem«, odvrati Oliver koji ju je pomno promatrao.

»Pa neka bude po tvom«, nato će djevojka i pokuša da se nasmije. »Dakle, nije ništa dobro!«

Oliver je primijetio da ima neku moć nad plemenitijim osjećajima djevojke. U jednom trenutku pomisli da bi je mogao ganuti. Možda će se Nancy ražaliti zbog njegove bespomoćnosti. Ali mu onda glavom proleti misao da je tek jedanaest sati te da ima još mnogo svijeta po ulicama pa bi se zacijelo mogao netko naći da povjeruje njegovim riječima. Sjetivši se toga, stupi naprijed i ponešto užurbano reče da je spreman.

Njegova pratilica ne samo da je opazila kako se on malo kolebao nego je i prozrela što je mislio. Gledala ga je pažljivo dok je govorio, a onda ga omjeri značajnim pogledom koji je dovoljno jasno kazivao da je shvatila što se u njemu zbiva.

»Pst!« reče djevojka naginjući se nad njim i pokazujući na vrata dok se oprezno ogledavala oko sebe. »Nema ti pomoći. Pokušala sam sve što mogu, ali je bilo uzalud. Opkoljen si sa svih strana. Ako se ikad budeš spasio odavle, vjeruj mi, ovo nije pravi čas!«

Osupnut njenim čudnim vladanjem i njenom odlučnošću, Oliver je u čudu pogleda. Činilo se da ona govori istinu; lice joj je bilo blijedo i uzbuđeno. Sva je drhtala.

»Jednom sam te spasila od zlostavljanja, i opet ću te spasiti, a to i sada činim«, nastavi djevojka glasno, »jer oni koji bi došli po tebe, da nisam ja sad došla, bili bi mnogo grublji. Obećala sam da ćeš biti miran i tih; ako ne budeš, naškodit ćeš i sebi i meni, a mene to može stajati i glave. Evo, pogledaj! Sve sam ovo zbog tebe pretrpjela, tako mi bog pomogao!«

Ona mu u žurbi pokaže nekoliko modrikastih masnica po vratu i rukama, zatim bržebolje nastavi:

»Upamti to i nemoj da me izlažeš novim patnjama. Da mogu, ja bih ti pomogla, ali to nije u mojoj vlasti. Oni ti ne kane učiniti ništa nažao; i na što god te natjerali, neće biti tvoj grijeh. Pst! za svaku tvoju riječ čeka me udarac. Daj mi ruku — i samo brzo! — Ruku!«

Ona ga uhvati za ruku koju je Oliver i nesvjesno pružio; puhnuvši ugasi svjetlo i povuče ga za sobom uza stepenice. Neka spodoba, skrivena u mraku, naglo im otvori vrata i tek što su stupili preko praga, brzo ih opet zatvori. Čekala ih je jednoprežna kočija na dva kotača, i djevojka isto onako užurbano kako je razgovarala s Oliverom, povuče dječaka u kola te navuče zastore. Kočijaš nije pitao kamo da vozi, samo je bičem ošinuo konja i potjerao ga u trk ne časeći ni časa.

Djevojka je sveudilj držala Olivera čvrsto za ruku i svejednako ga opominjala i uvjeravala baš kao malo prije. Sve se tako brzo i užurbano odigravalo da nije pravo ni vidio kamo se vozi. I već su se kola zaustavila pred istom kućom u koju se Žid sinoć bio uputio.

Oliver se časkom zagledao niz pustu ulicu i već je zaustio da vikne upomoć. No u ušima mu je još uvijek odzvanjao glas djevojke kako ga u najtežoj tjeskobi zaklinje neka se sjeti nje te nije imao snage da vikne. I dok je još oklijevao, već se našao u samoj kući, a vrata su se za njim zatvorila.

»Ovuda«, reče djevojka i prvi put ispusti njegovu ruku. »Bille!«

»Ej!« odazove se Sikes koji se pojavio uvrh stepenica sa svijećom u ruci. »U dobar čas! Dođite!«

To je bio izraz velikog zadovoljstva i vanredno srdačan doček od osobe Sikesove ćudi. Djevojci je to očito vrlo godilo, i ona mu srdačno odzdravi.

»Ćukan je otišao s Tomom«, nato će Sikes dok im je osvjetljivao put. »Bio bi samo na smetnju.«

»Tako je pravo«, odvrati Nancy.

»I tako ti dovede dječaka«, primijeti Sikes kad su svi ušli u sobu i on zatvorio vrata.

»Da«, uzvrati Nancy.

»Nije se otimao?« upita Sikes.

»Bio je kao jagnje«, odvrati Nancy.

»Drago, mi je što to čujem«, reče Sikes gledajući mrko u Olivera, »i zbog tankih njegovih kostiju koje bih mu inače polomio. Dođi ovamo, mladunče, da ti očitam molitvu jednom zauvijek.«

Pošto je tako oslovio novoga svog štićenika, Sikes mu smače kapu s glave i baci je u kut, a zatim, uhvativši ga za rame, sjedne za stol, a Olivera postavi preda se.

»Prije svega, znaš li ti što je ovo?« upita Sikes dohvativši sa stola pištolj.

Oliver potvrdi da zna.

»No dakle, de pogledaj«, proslijedi Sikes, »to je barut, to je tane, a ovo čep naboja.«

Oliver promrmlja da je shvatio čemu služe pojedini predmeti; a Sikes uzme vrlo pomno i odlučno nabijati pištolj.

»Sada je nabijen«, reče Sikes završivši taj posao.

»Da, gospodine, vidim«, odgovori Oliver drhtavim glasom.

»No dakle«, reče razbojnik zgrabivši Olivera čvrsto za zglobove i pritisnuvši mu cijev o sljepočice, te dječak u tom času nije mogao a da ne vrisne, »ako samo pisneš kad budeš sa mnom izašao, ja ću ti bez riječi ovo tane ispaliti u čelo, i zato se najprije pomoli bogu ako si naumio da govoriš bez moga odobrenja.«

Pogledavši mrko dječaka da bi pojačao utisak svojih riječi, Sikes nastavi:

»Koliko ja znam, u blizini nema nikoga tko bi se mnogo namučio da te pronađe ako te ja ucmekam, i zato sve to govorim samo radi tvoga vlastitog dobra. Jesi li me razumio?«

»Da ne pričamo mnogo, evo šta on misli«, reče Nancy vrlo odrešito i mršteći se na Olivera da bi je što pažljivije saslušao, »ako ga budeš izdao u njegovu pothvatu, prosvirat će ti lubanju, makar se i sam izložio opasnosti da omasti konopac, jer u mjesec dana posvršava više takvih poslova zbog kojih bi mogao dospjeti na vješala.«

»Tako je!« doda Sikes odobravajući. »Žene vazda mogu u malo riječi sve objasniti. Izuzevši kad se razgoropade, jer onda samo govore i govore, a ništa ne kazuju. A pošto je sada u sve upućen, da nešto povečeramo i malo odspavamo prije polaska!«

Nancy posluša i hitro razastre stolnjak. Onda časkom nestane i odmah se vrati s vrčem crnoga piva i pečenom ovnujskom glavom, što je Sikesu omogućilo da bude duhovit, jer je i ćuskiju kojom je provaljivao vrata i zidove, na šatrovačkom jeziku nazivao 'ovan'. Zaista je naš kavalir prije nego što će se dati na posao bio vrlo duhovit i dobre volje, pa bi se u dokaz tome moglo spomenuti i to da je popio vrč piva naiskap i da za večere nije izvalio više od nekih osamdeset kletvi.

Pošto su povečerali, a lako je zamisliti da Oliver nije bio baš pri teku, Sikes istrusi nekoliko čaša rakije, pomiješane s vodom i zatim se svali na postelju, zapovjedivši djevojci da ga probudi točno u pet sati i zaprijetivši joj se svime i svačim ako to propusti. Također po Sikesovu nalogu, Oliver obučen legne na strunjaču, a djevojka potakne vatru i sjedne kraj ognjišta čekajući da ih probudi u određeno vrijeme.

Oliver je dugo ležao budan misleći da će Nancy možda još uspjeti da mu došapne koji savjet, no djevojka se, sjedeći nepomično uz vatru, predala teškim mislima te bi samo od vremena do vremena useknula svijeću. Dječaka iscrpena bdijenjem i strahom najposlije svlada san.

Kad se probudio, na stolu je bio čajni pribor, a Sikes je trpao razne predmete u džepove svoga zimskog kaputa, prebačena preko naslona stolice, dok je Nancy bila zaposlena pripremajući doručak. Još nije bilo svanulo; svijeća je svejednako gorjela, a vani je bilo sasvim mračno. O prozorska okna udarale su krupne kapi kiše, nebo se crnjelo tmastim oblacima.

»Hajde, diži se!« progunđa Sikes kad se Oliver trgnuo iza sna, »pet i pol! Samo žustro ili ćeš ostati bez doručka; ionako smo okasnili.«

Oliveru nije trebalo mnogo vremena da se obuče; i pošto je nešto založio, odgovori na Sikesovo osorno pitanje da je spreman za polazak.

Jedva ga i gledajući, Nancy mu dobaci rubac da ga obavije sebi oko vrata, a Sikes mu pruži široku priprostu pelerinu da je prebaci preko ramena. Tako zaodjenut pruži ruku razbojniku, koji zastane te mu prijeteći pokaže pištolj što ga je imao u prostranom džepu kaputa. Onda mu čvrsto stegne ruku i, oprostivši se sa Nancy, povede dječaka.

Kad su stigli do vrata, Oliver se časkom okrene nadajući se da će mu djevojka dobaciti još jedan pogled. Ali je ona zauzela svoje prijašnje mjesto ispred vatre i sva se kanda skamenila.

XXI. POGLAVLJE

EKSPEDICIJA

Bilo je tamno jutro kada su izašli na ulicu; vjetar je puhao a kiša lila kao iz kabla, dok su olujni oblaci brodili napuštenim nebom. Svu noć je padala jaka kiša; cesta je bila ispresijecana lokvama, a voda previrala iz jaraka uz pločnik. Na nebu je titrao slabašan odsjev zore, koji je samo povećavao sumornost čitava kraja; ta je nujna svjetlost prigušivala rasvjetu uličnih svjetiljaka, a nije toplijim i šarenijim bojama osvjetljavala mokre krovove i puste ulice. Činilo se da se u tom dijelu grada još nitko nije probudio, jer su prozori kuća bili čvrsto zatvoreni, a ulice kojima su prolazili bijahu gluhe. A nigdje žive duše.

Kad su zakrenuli cestom Bethnal Green, već je počelo svitati. Mnoge su uličnе svjetiljke bile već pogašene; poneka seljačka kola polagano su drndala prema Londonu, a ovdaonda prošla bi poneka blatom poprskana poštanska kočija; kočijaš bi prestižući teretna kola prijeteći zamahivao bičem prema nespretnom i sporom vozaču koji vozi krivom stranom ceste pa time izlaže opasnosti putnička kola da okasne za četvrt minute. Gostionice u kojima je gorjelo plinsko svjetlo bile su već otvorene. Malo pomalo otvarali se dućani, a već su nailazili i neki prolaznici. Onda su se u raštrkanim skupinama primicali radnici polazeći na posao, zatim ljudi i žene noseći na glavi košare s ribom, pa mazge što su vukle taljige natovarene povrćem, teretna kola sa živom ili zaklanom stokom, mljekarice s vjedricama, nezaustavne gomile ljudi koji su pod bremenom svakovrsnih živežnih namirnica teško odmicali prema istočnim londonskim predgrađima. Što su se više približavali Cityju, to je buka bivala sve zaglušnijom, a prometna vreva i gurnjava sve većom; kada su zašli u ulice između Shoreditcha i Smithfielda, sve se već komešalo u metežu i gromoru. Zadanilo je; i nebo neće sinuti jačom svjetlošću sve dok opet ne padne noć. A polovica londonskog stanovništva već je započela svoj svakodnevni posao.

Spustivši se niz Sun-Street i Crown-Street te prešavši Finsbury-Square, Sikes prođe kroz Chiswell-Street pa onda u Barbican, otuda skrene u Long-Lane i najposlije u Smithfield, s kojega se mjesta širila zaglušna buka te se Oliver od čuda samo snebivao.

Bio je sajmeni dan. Noge su do gležnjeva tonule u blato i glib. S govedskih tjelesa koja su se isparavala neprestano se dizala gusta para što se miješala s maglom koja kao da se slegla povrh dimnjaka da tamo otpočine. Svi obori u središtu prostranog područja, a isto

tako privremeni torovi bili su krcati ovcama; uz odvodni jarak bila su uza stupove privezana goveda u tri-četiri reda. Seljaci, mesari, trgovci stokom, kućarci, dječaci, tati, dangube i skitnice svake vrste tvorili su uskomešanu gomilu. Zviždanje goniča, lavež pasa, ritanje i toptanje goveda, blejanje ovaca, roktanje i gurikanje svinja, vika pokućaraca, dernjava, preklinjanje i svađanje, brenčanje zvonaca i urnebes glasova koji su dopirali iz svih gostionica; komešanje, guranje, tjeranje, mlaćenje, tučnjave i zapomaganje; odvratna i neskladna, upravo paklenska buka što se posvuda dizala po sajmištu; pa neumivena, neobrijana, jadna i uprljana lica što su bez predaha vrvjela amo-tamo probijajući sebi put kroz rulje i gomile — sve je to stvaralo prizor što zapanjuje, oduzima dah i ošamućuje čovjeka.

Vukući Olivera za sobom, Sikes je krčio sebi laktovima put kroz najgušću vrevu; nije obraćao ni najmanje pažnje brojnim uzvicima i glasovima kojima se dječak toliko čudio. Dva-tri puta kimnuo je nekom prijatelju u prolazu i odbio isto toliko puta poziv na jutarnju rakijicu, svejednako hitajući naprijed dok se nisu sasvim izvukli iz gungule te kroz Hoiser-Lane stigli u Holborn.

»No, žutokljunče«, mrzovoljno će Sikes pogledavši u sat na crkvi Sv. Andrije, »skoro će sedam! Opruži malo krake! Hajde, nemoj da mi već sada zaostaješ, landravče mlitavi!«

Rekavši to, Sikes bijesno cimne svoga malog pratioca za ruku; Oliver zabrza te uzme kaskati da dostigne provalnika koji je žurno grabio naprijed.

Nisu usporili hod sve dok nisu prošli glavni ugao Hyde Parka i bili na putu u Kensington; tada je Sikes počeo polaganije koračati, dok ih nisu stigla prazna kola koja su se u stanovitoj udaljenosti kretala za njima. Pročitavši na njima riječ 'Hounslow', upita kočijaša što je mogao uljudnije ne bi li ih poveo do Islewortha.

»Popnite se!« pozove ih čovjek. »Je li to vaš dečko?«

»Da, to je moj dečko«, odvrati Sikes osinuvši Olivera strogim pogledom i tobože nesvjesno segne rukom u džep gdje mu je bio pištolj.

»Otac ti prebrzo hoda, je li, mladiću?« upitat će kočijaš videći kako je Oliver sav zasopljen.

»Ni govora«, umiješa se Sikes. »Navikao je na moj korak. Hajde, uhvati se za moju ruku, Nede! Upadaj!«

Okrstivši Olivera tim imenom, Sikes mu pomogne da se popne u kola, a kočijaš pokaže na hrpu vreća i reče mu neka ondje prilegne i otpočine.

Vozeći se pokraj mnogih miljokaza, Oliver se sve više čudio kamo ga je njegov pratilac naumio odvesti. Prošli su već kroz Kensington, Hammersmith, Chiswick, Kew Bridge i Brentfort i još su uvijek odmicali kao da su tek krenuli na put. Najposlije stigoše do gostionice zvane 'Vesela kočija' gdje se malo dalje kanda odvajala druga cesta. Tu se kola zaustaviše.

Sikes vrlo hitro skoči s kola ne puštajući Oliverove ruke. Povuče ga za sobom i, pogledavši ga srdito, značajno lupne šakom o svoj džep.

»Zbogom, dječače«, reče čovjek.

»Cmizdrav je«, odvrati Sikes i prodrma Olivera, »štene je cmizdravo! Ne osvrćite se na njega!«

»Pa i neću!« odvrati kočijaš sjedajući opet u kola. »A danas je tako lijep dan!« I kola krenuše.

Sikes počeka da kola dobrano poodmaknu, zatim reče Oliveru da se može malo ogledati ako hoće. Onda ga opet uze za ruku i oni nastave svoje putovanje.

Malo ispod gostionice skrenu ulijevo, a zatim udare cestom udesno prolazeći pored mnogih vrtova i vila s obje strane ceste. Zaustavili su se samo jednom da gucnu malo piva. Konačno su stigli do grada gdje je na jednoj kući prilično velikim slovima bilo ispisana 'Hampton'. Nisu stali nego su nekoliko sati lunjali po poljima. Pošto su prošli iza gostionice 'Crveni lav', napokon se vrate u grad i stignu do stare krčme s izblijedjelim cimerom. Sjednu kraj kuhinjskog ognjišta i zatraže nešto za jelo.

Kuhinja je bila stara, oniska odaja s omašnom gredom preko sredine stropa. Klupe pored vatre imale su visok naslon, a na njima je sjedilo nekoliko ljudi surove vanjštine, u radnim haljecima. Ljudi su pili i pušili; nisu se obazirali na Olivera, a i Sikesa su jedva zamjećivali. Budući da ih je i Sikes jedva zapažao, on je sa svojim malim, pratiocem mogao nesmetano sjesti u zakutak.

Dobili su za ručak malo hladna mesa, a poslije su još sjedili dok je Sikes ispušio tri-četiri lule, tako da ja Oliver već smatrao prilično sigurnim da odatle neće ići dalje. Kako je bio vrlo umoran, jer je uranio i toliko pješačio, najprije je malo dremuckao, a zatim je, svladan naporom i omamljen duhanskim dimom, čvrsto zaspao.

Bilo se već sasvim smračilo kad ga Sikes gurne i probudi. Pošto je svladao drijem i mogao uspravno sjesti i zagledati oko sebe, vidje da je njegov poštovani pratilac, uz vrč piva razveo prisan razgovor s nekim radnikom.

»Vi ćete, dakle, do Donjeg Halliforda?« pitao je Sikes.

»Hoću«, uzvrati muškarac kojemu je kanda piće udarilo malo u glavu ili u noge, već prema tome da li je govorio ili htio ustati, »hoću, i to — trkom, jer sam jutros ovamo došao s teretom, a sad se — prazan — vraćam kući. U zdravlje — moga kljuseta!«

»Biste li mene i mog dječaka mogli povesti?« upita Sikes potkučivši pivo svome novom prijatelju.

»Ako oćete izravno onamo — mogu«, odgovori čovjek provirkujući preko nagnutog vrča. »Idete li u Halliford?«

»Sve do Sheppertona«, otpovrnu Sikes.

»Kamo god ja vozio, možete sa mnom«, odgovori neznanac. »Becky, je li sve plaćeno?«

»Jest, gospodin je sve platio«, odvrati djevojka.

»No čujete!« bunio se čovjek s dostojanstvenošću pijanca. »To, znate, ne ide!«

»Zašto ne?« upita Sikes. »Vi ste tako dobri da nas povezete, pa valjda mi nećete braniti da vam za uzvrat platim vrč piva?«

Stranac je neko vrijeme razmišljao o toj tvrdnji, a potom primi Sikesa za ruku te mu reče da je uistinu dobar drug, našto Sikes odgovori da se šali; kao da je mislio da njegov gost ne bi tako govorio da je bio trijezan.

Pošto su izmijenili još nekoliko komplimenata, zažele društvu laku noć i pođu, dok je djevojka pokupila vrčeve i čaše, a onda se lijeno odšetala do ulaza i s prepunim rukama gledala kako društvance kreće na put.

Kljuse, u čije su zdravlje pili, stajalo je vani, već upregnuto u teretna kola. Oliver i Sikes popnu se u kola bez okolišanja, i muškarac kome je konj pripadao još se motao oko njega minutu-dvije, 'da mu opipa bilo' i da pozove konjušara i cio svijet da mu pronađu premca. Konačno se i on popne. Zatim bude konjušaru naređeno da pusti konju uzdu; a konj — kad je osjetio slobodu — posluži se njome na vrlo nepriličan način, prezrivo zabaci

glavu, grune u prozor gostinske sobe i poslije tih junačkih podviga propne se časkom na stražnje noge, poleti kao strijela i u ponosnom galopu projuri gradom.

Noć je bila tamna kao u rogu. Vlažna se magla dizala s rijeke i s okolnih močvara kuljajući po pustim poljima. Bila je ciča zima i sve je bilo nujno i tmurno. Nitko nije ni zaustio, jer je vozač bio pospan, a Sikesu se nije dalo da ga navodi na razgovor. Oliver se na dnu kola stisnuo u klupko, zbunjen od straha i zle slutnje, gledajući ogoljelo drveće i sablasno granje koje se njihalo amo-tamo, kao da zlurado uživa u očajnoj pustoši čitava kraja.

Dok su prolazili kroz Sunbury, sa crkvenog je tornja izbijalo sedam. U kući splavara s druge strane ceste gorjelo je svjetlo u prozoru i trak svjetlosti padao posred puta, tako da se još više crnjela tamna sjena mrke tise, ispod koje se nalazilo nekoliko grobova. Negdje je u blizini jednoličnim šumom zapljuskivala voda, a lišće starog debla šuštalo je prigušeno, zatalasano noćnim vjetrom, kao tiha svirka što uspavljuje mrtve.

Prošli su kroz Sunbury i opet udarili na cestu, koja bijaše sasvim pusta. Još dvije-tri milje, i kola se zaustave. Sikes siđe i, pošto je Olivera primio za ruku, oni opet krenuše pješice.

U Sheppertonu nisu svratili ni u jednu kuću, kako se umorni dječak bio ponadao, nego su nastavili hodati po glibu i mraku, tamnim puteljcima između živica i po prostranim ugarima šibanim hladnim vjetrom, dok nisu ugledali svjetla nekoga grada u blizini. Dok je Oliver pažljivo gledao naprijed, opazio je da se voda nalazi pred samim njihovim nogama te da se približuju podnožju mosta.

Sikes se nije zaustavljao i tek kod mosta neočekivano je zakrenuo nalijevo niz nasip. 'Voda!' sune Oliveru kroz glavu i dođe mu mučno od samoga straha. »Doveo me do ovoga samotnog mjesta da me ubije!«

Već je htio da se baci na koljena i da se bori za svoj mladi život, kad opazi da stoje pred nekom osamljenom i ruševnom kućom. S obje strane rasklimanoga ulaza jednokatne straćare bio je po jedan prozor, ali svjetlosti nigdje. Sve je bilo tamno i ispražnjeno te se činilo da tu nitko ne stanuje.

Sikes je još svejednako držao Olivera za ruku kada se približio trijemu i pritisnuo kvaku. Vrata popuste, i oni uđoše.

XXII. POGLAVLJE

PROVALA

»Hej!« začuje se snažan, grub glas čim su stupili u hodnik.

»Što si se toliko uzgalamio!« reče Sikes povukavši zasun na vrata. »Deder prisvijetli malo, Toby!«

»Aha, ti si to, druže!« usklikne isti glas. »Svijeću, Barney, svijeću! Barney, uvedi gospodina, ali prvo se udostoj da se probudiš.«

Čini se da se čovjek koji je tako govorio izuvačem ili kakvim sličnim predmetom bacio na svoga subesjednika da bi ga probudio, jer se čulo kako je neki drveni predmet tresnuo o pod; zatim neko nerazgovijetno gunđanje kao da se netko budi iza sna.

»Čuješ li?« poviče isti glas. »Bill Sikes je u hodniku i nema nikoga da ga dočeka; a ti samo čmavaš kao da si se nalokao bunjike za večeru. Jesi li se već osvijestio ili treba da te željeznim svijećnjakom maznem po glavi da se sasvim probudiš?«

Dok su padala ta pitanja, čulo se kako napol obuvene noge stružu po golom podu sobe; tada se ponajprije na vratima s desne strane promoli plamičak svijećnjaka, a zatim lik čovjeka za kojeg smo već ranije ustanovili da unjka, a služi u krčmi u Saffron Hillu.

»Gospodine Sikes!« usklikne Barney s iskrenim ili hinjenim veseljem, »uđite, gospodine, uđite!«

»Ovamo! Ti ćeš naprijed!« uzvikne Sikes gurajući Olivera pred sobom. »Samo brže ili ću ti prignječiti pete!«

Promrsivši neku psovku na račun njegove sporosti, Sikes je Olivera gurao pred sobom; i tako uđoše u nisku mračnu sobu gdje je gorjela dimljiva vatra a namještaj se sastojao od dvije-tri rasklimane stolice, stola i vrlo pohabanog kreveta, po kojem se u svoj duljini meškoljio čovjek koji je noge ispružio iznad razine glave, a pušio dugačku glinenu lulu. Bio je odjeven u kicoški tamnosmeđi kaput s velikim mjedenim pucetima i imao šal narančaste boje, prsluk s orijentalnim šarama i smeđesive hlače. Gospodin Crackit (jer to je bio on!) nije imao odviše bujnu kosu i bio je prilično golobrad. Kosa mu je bila riđe boje i pomno zakovrčana, a svaki je pojedini uvojak stršio kao vadičep. Neobično prostim i prljavim prstima, što bijahu nakinđureni jeftinim prstenjem, hvatao bi se ovda-onda za tu

svoju kosu. Bio je nešto viši od čovjeka srednjeg rasta, a noge mu bile prilično mršave; ali ta okolnost nije nipošto smanjivala divljenje što ga je osjećao za svoje posuvraćene čizme koje je promatrao — ovako izdignute — s najživljim zadovoljstvom.

»Bille, stari moj!« javi se ta spodoba i okrene glavu vratima. »Baš mi je drago što te vidim. Već sam se uplašio da nisi odustao, no u tom bih se slučaju sam prihvatio posla. Oho!«

Uskliknuvši tako pošto je ugledao Olivera, Crackit uspije da zauzme sjedeći položaj, a onda upita tko je to.

»Dječak — samo dječak!« uzvrati Sikes i privuče stolicu vatri.

»Jetan od tječaka kospodina Fakina«, usklikne Barney, pa se nakesi.

»Faginovih, a?« uzvikne Toby promatrajući Olivera. »Dušu bi dao da starim babama u crkvi pročeprka torbice. Njuška mu zlata vrijedi!«

»Dosta, dosta«, prekine ga Sikes nestrpljivo i, nagnuvši se nad svoga prijatelja, koji je opet prilegao, šapne mu nekoliko riječi na uho, našto se Crackit grohotom nasmije počastivši Olivera time što je dugo i začuđeno zurio u njega.

»No, ako nam daš malo papice i nešto da gucnemo dok čekamo«, reče Sikes koji je opet sjeo na svoje mjesto, »bit ćemo kuražniji, ja — svakako! Sjedni, momče, do vatre i odmori se, jer ćeš noćas opet morati s nama, iako ne tako daleko.«

Oliver plašljivo i bez riječi u čudu pogleda Sikesa, privuče neku klupicu vatri i podnimi glavu koja mu je bučala, jedva znajući gdje se nalazi i što se oko njega zbiva.

»Evo«, reče Toby pošto je mladi Židov stavio na stol nešto jela i jednu bocu. »Za uspjeh naše ekspedicije!« Ustane da napije zdravicu, smjesti praznu lulu pažljivo u kut, primakne se stolu, napuni čaše alkoholom i do dna je iskapi. Isto učini i Sikes.

»Neka i dječak gucne«, reče Toby nalijevajući vinsku čašu. »Ispij, nevinašce!«

»Ja zbilja...« zamuckivao je Oliver gledajući žalostivim pogledom u čovjeka, »zbilja... ja...«

»Ispij!« pod viknu Toby. »Zar misliš da ne znam šta ti treba? Bille, reci mu da to popije!«

»Neka se samo požuri«, odvrati Sikes lupkajući rukom o džep. »Neka me spale na lomači ako mi taj ne zadaje više muke nego čitava regimenta Prefriganaca! Iskapi to, vraže mali, iskapi do dna!«

Oliver se toliko preplašio tih prijetnji da je istrusio čašu, našto se smjesta počeo nemilice tresti od ljutoga kašlja, a na ushit Crackita i Barneyja. I sam mrzovoljasti Sikes morade se nasmjehnuti.

Poslije toga, i pošto se Sikes do sita najeo (Oliver nije mogao ništa okusiti do korice kruha koju su mu silom ugurali u usta), oba se čovjeka zavališe u stolice da malo prodrijemaju. Oliver je ostao na klupici kraj vatre, a Barney se zaogrnuo gunjem te prilegao pored same rešetke kamina.

Neko su vrijeme spavali ili se činilo da spavaju; Barney se meškoljio, a jednom je ili dvaput ustao da baci ugljena na vatru. Oliver padne u dubok drijem; sanjao je kako luta sam po tmurnim malim ulicama, kako tumara po mračnim grobljima ili se provlači kroz puste krajeve, po kojima su prethodnog dana prolazili, kad ga probudi Toby Crackit navijestivši mu da je pola iza ponoći.

U hipu bila su i ona druga dvojica na nogama i svi se uzmu žurno spremati za put. Sikes i njegov ortak umotali vratove i brade u tamne šalove i navukli široke ogrtače, dok je Barney otvorio ormar, vadio neke predmete i trpao ih hitro u njihove džepove.

»Pištolje daj meni, Barney«, reče Toby Crackit.

»Evo ih!« odvrati Barney vadeći dva pištolja. »Sam si ih nabio.«

»U redu!« odvrati mu Toby razmještajući ih po džepovima. »A svrdla?«

»Kod mene!« odgovori Sikes.

»Obrazine, zavore, bušilice, lampice — niste ništa zaboravili?« pitao je Toby pričvršćujući malu ćuskiju za omču ispod postave kaputa.

»Sve u redu!« odvrati mu ortak. »Barney, donesi nam toljage. Vrijeme je da krenemo!«

Rekavši to uzme od Barneya kijaču, i pošto je drugu dao Tobyju, poče sam da zakapča Oliveru pelerinu.

»A sad — naprijed!« reče Sikes ispruživši ruku.

Oliver, sav omamljen naporom, lošim zrakom i alkoholom što ga je nasilu popio, nesvjesno posluša i prepusti svoju ruku Sikesovoj ispruženoj šaki.

»Toby, primi ga za drugu ruku«, reče Sikes. »Barney, pogledaj je li vani sve sigurno.«

Čovjek pođe do vrata i reče da je napolju sve tiho. Držeći Olivera između sebe, dva provalnika izađu. Pošto je povukao sve zasune, Barney legne i skutri se kao maločas te ubrzo opet usne čvrstim snom.

Vani je vladala neprobojna tama. Magla se još više zgusnula pa je uzduh, iako nije padala kiša, bio tako vlažan da su se Oliveru, tek što su izašli iz kuće, obrve ukrutile od inja koje je posvuda lebdjelo u zraku. Prijeđu preko mosta te uzmu hodati prema svjetlima što ih je Oliver već prije bio vidio. Udaljenost nije bila velika, i kako su grabili brzim koracima uskoro stignu u Chertsey.

»Ravno kroz grad«, prošapne Sikes. »Noćas nam se nitko neće ispriječiti na putu!«

Toby pristane; i oni projure glavnom ulicom, koja je u to kasno doba bila sasvim pusta. Ovdje-ondje zatitrala bi prigušena svijetlost koja je dopirala iz prozora spavaćih soba, a pogdjekad bi mukli lavež pasa narušavao noćnu tišinu. Na ulicama nije bilo ni žive duše. Izađoše iz grada kad je s crkvenog tornja otkucalo dva sata.

Pospješivši korak, zakrenu ulijevo i udare drugom cestom. Prevalivši otprilike četvrt milje, zastanu pred samotnom kućom okruženom zidom. Toby Crackit zastane samo da malko predahne, a onda se u tren oka uspuže na zid.

»Sad je red na dječaka!« reče Toby. »Ti ga uzdigni, a ja ću ga pridržati.«

Prije nego što je Oliver dospio da pogleda oko sebe, Sikes ga je dohvatio ispod pazuha i poslije dvije-tri sekunde već je s Tobyjem ležao u travi onkraj zida. Odmah za njima spusti se i Sikes, i oni se oprezno uzmu šuljati prema kući.

I tek je sada Oliver, gotovo lud od straha i groze, prvi put shvatio da je provala, razbojstvo, a možda i umorstvo cilj toga pothvata. Počeo je da krši ruke i prigušeno krikne od užasa. Pred očima mu se zamagli, probije ga hladan znoj, noge mu klecnuše, i on se sruši na koljena.

»Ustaj!« psikne Sikes drščući od jarosti i vadeći pištolj iz džepa, »ustaj, ili ću ti mozak prosuti po ledini!«

»Oh, ako boga znate, pustite me da odem!« krikne Oliver, »pustite me da bježim u polje i da tamo umrem! Neću se nikada približiti Londonu, nikad, nikad! Oh, zaklinjem vas, smilujte mi se i nemojte me natjerati da kradem! Tako vam svih anđela na nebu, imajte milosti!«

Čovjek koga je dječak zaklinjao tim riječima izusti strašnu kletvu, zapne obarač na pištolju, ali mu ga Toby izbije iz ruke i odvuče dječaka do kuće začepivši mu usta.

»Šuti!« zaprijeti mu čovjek prigušenim glasom. »Ne možeš sad tako! Ako samo pisneš, ja ću ti jednim udarcem smrskati glavu; pritom nema buke, a i smrt će ti biti ljepša. Hajde, Bille, skidaj kapke s prozora. Jamčim ti da je sad već ukroćen. Vidio sam već i starije od njega, kako se u prvi mah boje, osobito noću i kad je hladno!«

Sasuvši na Fagina sva prokletstva i neba i zemlje što mu je poslao Olivera za takav pothvat, Sikes je snažno ali gotovo nečujno prionuo na ćuskiju, i poslije nekog vremena prozorski se kapak uz Tobyjevu pomoć rastvori širom.

Bio je to prozorčić kuhinjske praonice ili male pivnice, oko pet stopa iznad zemlje, iza kuće i na dnu hodnika. Otvor je bio tako majušan da stanari po svoj prilici nisu smatrali potrebnim da stave rešetke. Ipak je bio dovoljno velik da dječak Oliverova rasta uđe kroza nj. Tek što se Sikes prihvatio posla, već je kračun popustio, pa i kapak, i prozorčić se razjapio.

»A sada slušaj, šeprtljo«, zasikće Sikes vadeći iz džepa malu zastrtu svjetiljku-sljepicu i usmjeravajući mlaz svjetlosti Oliveru ravno u lice; »ja ću ti sad pomoći da se provučeš. Uzmi ovu svjetiljku pa se popni stepenicama koje su ravno pred tobom. Zatim ćeš proći malim predsobljem do kućnih vrata, povući zasunke i pustiti nas unutra!«

»Na vrhu ima jedan zasun koji nećeš moći da dosegneš«, umiješa se Toby, »i zato privuci jednu od stolica iz predsoblja. Tri su, tri, Bille, s povelikim modrim jednorogom i zlatnim roguljama, grbom stare gospođe!«

»Zaveži kad ti kažem!« odvrati Sikes prijetećim pogledom. »Jesu li vrata one izbe otvorena?«

»Širom«, odgovori Toby pošto je zavirio da bi se osvjedočio. »Oni navlaš povuku kuku da vrata budu odškrinuta, kako bi se pas, koji u toj izbi ima svoj ležaj, mogao prošetati kad mu se ne spava. Ha, ha, ha! Što li ga je Barney večeras fino domamio!«

Premda je Crackit govorio jedva čujnim šapatom i smijući se bezglasno, Sikes se okomi na njega da šuti i da se prihvati posla. Toby posluša te najprije izvadi fenjer i stavi ga na zemlju, zatim čvrsto stane ispod prozora s glavom uza zid i s rukama oduprtim o koljena, tako da mu leđa dođu kao stepenik. Čim se tako pogrbio, Sikes zajaši na njega te uzme Olivera gurati kroz prozor, i to najprije noge, držeći ga svejednako za ovratnik, tako da ga je sretno spustio u kuću.

»Uzmi ovaj fenjer«, reče Sikes provirivši u izbu. »Vidiš li pred sobom stepenice?«

Oliver, obamro od straha, izlane: »vidim«, a Sikes, uperivši pištolj u kapiju, opomene ga kratko neka se čuva, jer će ga neprestano držati na nišanu i na mjestu ubiti bude li samo malo oklijevao.

»Za minutu bit će sve svršeno«, šaptao je Sikes istim glasom. »Čim te ispustim, ti odmah na posao. Pst! Čuješ li?«

»Šta je to?« prošapne Crackit.

»Nije ništa«, odgovori Sikes ispustivši Olivera, »A sad — naprijed!«

U onih nekoliko trenutaka što mu je preostalo da se pribere, dječak je čvrsto odlučio da će pokušati, makar i glavom platio, da pojuri uza stepenice predsoblja i da probudi ukućane. Prožet tom mišlju Oliver se oprezno pokrenu.

»Natrag!« poviče odjednom Sikes u sav glas. »Natrag!«

Preplašen snažnim povikom koji je odjeknuo u grobnoj tišini, Oliver ispusti svjetiljku ne znajući da li da potrči naprijed ili da udari u bijeg.

Još jedan povik, i sinu svjetlost: pred Oliverovim očima zatitra nejasna slika dvojice napol obučenih i prestravljenih ljudi — bljesak — prasak — kovitlac dima — trijes i štropot — ni sam nije znao gdje — i on zatetura.

Sikes je načas bio iščezao; no sad se opet pojavio, i već ga je držao za ovratnik prije nego što se dim rasplinuo. Ispalio je pištolj na onu dvojicu ljudi, koji su već uzmicali, i podigao dječaka.

»Drži se čvrsto!« dovikne mu Sikes vukući ga kroz prozor. »Ej, ti, daj mi rubac! Ranili su ga! Brže, brže! Prokletstvo, kako krvari!«

Onda se oču jaka zvonjava pomiješana s pucnjavom i povicima ljudi. Oliver osjeti kako ga netko nosi brzim korakom i po neravnu tlu; a zatim su se glasovi gubili u daljini, i leden osjećaj smrti obuze dječakovo srce. Ništa više nije vidio ni čuo.

XXIII. POGLAVLJE

SADRŽI SUŠTINU ZANIMLJIVOG RAZGOVORA IZMEĐU GOSPODINA BUMBLEA I JEDNE DAME, A POKAZUJE U ISTI MAH KAKO I OPĆINSKI PISAR U NEKIM STVARIMA MOŽE BITI VRLO OSJEĆAJAN.

Večer je bila jezivo hladna. Na zemlji se površina snijega smrznula u ledenu koru, tako da je oštri vjetar što je vani hujao mogao da zahvati samo snježne zasipe po pokrajnjim stazama i zakucima te je, bacajući snijeg na sve strane, bijesno vitlao svoj plijen u vijavicu snijega i sumaglice. Ta je turobna, mračna i studena noć bila kao poručena za site imućnike da posjedaju oko toplog ognjišta i da zahvaljuju bogu što imaju svoj dom — i za izgladnjele, beskućne bijednike da polijegaju i da zauvijek usnu. Po takvu nevremenu mnogi od glada obnemogli i od ljudi odbačeni stradalnici po našim napuštenim ulicama sklapaju svoje umorne oči, i ma kakvi bili njihovi grijesi i zločinstva, teško je zamisliti da će se probuditi na svijetu čemernijem od ovoga.

Takvo je, eto, vrijeme bilo kad se gospođa Corney, upraviteljica uboškog doma s kojim smo naše čitatelje već upoznali kao s mjestom gdje se rodio Oliver Twist, smjestila u svojoj sobici pored vesele vatre ognjišta promatrajući s velikim zadovoljstvom okrugli stolić s primjerenim majušnim poslužavnikom što je pokriven svim potrepštinama za omiljelo serviranje čaja, u čemu stare otmjene dame najviše uživaju. Gospođa se Corney uistinu spremala da sebi priredi užitak šalice čaja: i kad je svrnula pogled od stola do kamina, gdje je najmalešniji od svih majušnih kotlića majušnim glasom pjevuckao majušnu pjesmicu, njeno se duševno raspoloženje još više razblaži. Razblažilo se toliko da se gospođa Corney doista nasmiješila!

»Zbilja, svima je nama dano toliko toga zbog čega treba da smo zahvalni Gospodu«, reći će ona nalaktivši se na stol i promatrajući zamišljenim pogledom vatru, »toliko toga, ako smo samo svjesni toga!«

Gospođa Corney žalosno zakima glavom kao da žali duševnu obnevidjelost onih ubogara koji toga nisu svjesni i, zarinuvši srebrnu žličicu (privatno vlasništvo!) u najdublju nutrinu čajne limenke od dvije unce, proslijedi da sprema svoj čaj.

Kako li i najsitnija stvarčica može da naruši spokojnost naše prevrtljive ćudi! Budući da je crni čajnik tako majušan i ražom pun, prekipio je dok se gospođa Corney upuštala u moralna razmatranja, te ju je vrela voda malko oparila po ruci.

»Prokleti kotlić!« usklikne plemenita gospa stavivši ga hitro na metalnu ploču kamina, »tako je malen da u nj stane samo nekoliko šalica! Kome to može da koristi osim« — i tu gospođa Corney malo zašuti — »osim kakvu jadnom usamljenom biću poput mene, oh, bože, bože!«

Izustivši te riječi, opet sjedne, ponovo se nalakti o stol i uzme razmišljati o krutoj sudbini koja ju je osudila na samoću. Čajnik i ta osamljena šalica na stolu probudili su u njoj uspomenu na gospodina Corneyja (koji je prije dvadeset i pet godina blago preminuo), i ona se predade tuzi.

»Nikad više neću naći takvoga«, tužila se gospođa Corney, »nikad više — nalik na nj!«

Neizvjesno je da li se ta primjedba odnosila na muža ili na čajnik. No bit će da je mislila na čajnik, jer dok je govorila pogledavala je u nj i zatim ga primila u ruke. Upravo je okusila prvu šalicu kadli se trgne čuvši tiho kucanje na vrata.

»Oh, ulazi, ulazi!« naljuti se gospođa Corney. »Bit će da opet jedna od onih starica umire; uvijek one umiru kad ja sjedam za stol. Nemojte tu da stojite i da mi hladite sobu! No, što se opet dogodilo?«

»Ništa, nije ništa, gospođo«, odvrati muški glas.

»Oh, bože«, usklikne gospođa mnogo slađim glasom, »da to nije gospodin Bumble?«

»Na službu, gospo«, odvrati gospodin Bumble, koji se bio zadržao vani da očisti obuću i strese snijeg s kaputa, i sada se pojavio s trorogim šeširom u jednoj i s nekakvim svežnjem u drugoj ruci. »Da zatvorim vrata, gospo?«

Dama je sramežljivo oklijevala s odgovorom, da se ne bi pomislilo na nešto nedolično, bude li s gospodinom Bumbleom razgovarala kraj zatvorenih vrata. Gospodin Bumble pak iskoristi njeno oklijevanje (a konačno je i njemu bilo zima) i zatvori vrata i bez njena dopuštenja.

»Vrijeme je vrlo ružno, gospodine Bumble«, nato će gospođa Corney.

»Uistinu ružno«, otpovrnu općinski pisar. »Protuopćinsko vrijeme, da tako kažem. Porazdijelili smo, gospođo Corney, porazdijelili smo ništa manje nego dvadeset hljebova po dvije kile i jedan i po komad sira, i to baš danas popodne, pa ipak naši ubogari nisu zadovoljni.«

»Razumije se. A kad su oni bili zadovoljni, gospodine Bumble?« nato će ona posrknuvši malo čaja.

»Da, zaista, kad su oni bili zadovoljni?« odvrati gospodin Bumble. »Ima vam, na primjer, čovjek koji s obzirom na ženu i brojnu porodicu dobiva kruh od dvije kile i pola kile sira, i to dobre vage. A je li zahvalan, gospo, zahvalan, pitam vas? Nipošto! Nego bi htio i malo ugljena, pa samo i toliko što stane u džepnu maramicu, veli on! Ugljena! — Ta šta će njemu ugljen? — Da ispeče sir pa da dođe opet po ugljen. Eto, tako vam rade ti ljudi, gospo! Dajte im danas pregaču punu ugljena, eto ih prekosutra opet da traže još. Takvi su to drznici!«

Dama se potpuno suglasi da su to drznici, a općinski pisar nastavi:

»Ne mogu nikako da shvatim, gospo, dokle će oni dotjerati. Prekjučer je neki čovjek — vi ste, gospo, bili udata žena pa vam mogu to ispričati — neki čovjek koji je imao samo krpu na — leđima (gospođa Corney obori pogled u pod) došao pred upraviteljevu kuću

upravo u času kad su mu gosti dolazili na ručak, i rekao da mu treba pomoći. Kako nije htio da ode, a društvo se, dabome, sablažnjavalo, naš mu upravitelj pošalje pola kile krumpira i pola litre zobene kaše. 'Oh, moj bože', reče nezahvalni nitkov, 'šta će meni to? To je isto kao da ste mi dali naočari!' — 'Pa dobro', veli naš upravitelj uzevši opet što mu je dao, 'ovdje ne možeš ništa drugo dobiti'. — 'Onda ću umrijeti na cesti!' veli skitnica. — 'Oh, ne, nećeš!' veli naš upravitelj njemu.«

»Ha, ha! — To je izvrsno! To je bilo baš nalik na gospodina Granneta, zar ne?« ubaci gospođa. »A dalje, gospodine Bumble?«

»Pa, znate, gospo«, odgovori gospodin Bumble, »on vam je otišao i zbilja je umro na cesti. Eto, kako su ti ljudi tvrdoglavi!«

»To nadmašuje sve što mogu i zamisliti«, reče gospođa Corney s dubokim uvjerenjem. »No zar ne mislite i vi, gospodine Bumble, da je dijeljenje milostinje siromasima koji ne obitavaju u uboškom domu samo po sebi loše? Vi ste čovjek od iskustva i to sigurno znate. No, recite mi!«

»Gospođo Corney«, smješkao se općinski pisar kao što se smješkaju ljudi koji mogu dati neko bolje i ispravnije obavještenje, »dijeljenje milostinje siromasima koji ne stanuju u uboškom domu, pravilno provedeno, gospo, to je spas općine! Načelo dijeljenja milostinje siromasima koji ne obitavaju u uboškom domu sastoji se u tome da se siromasima udijeli baš ono što im nije potrebno, pa im dojadi i dodija i više ne navraćaju!«

»Bože!« začudi se gospođa Corney. »No, to je zaista sjajno!«

»Da. Među nama, gospo«, uzvrati gospodin Bumble, »to je naše vrhovno načelo, i zato ćete, ako pročitate ma koju zgodu koja dospije u one buntovničke novine, uvijek opaziti da se porodicama gdje ima bolesnika udjeljuje potpora u obliku tvrda sira. To se sada, gospo, udomaćilo kao pravilo. No dakako«, nastavi općinski pisar sagnuvši se da razveže svoj svežnjić, »to je uredovna tajna, gospo, o kojoj mogu da govore, da se tako izrazim, samo općinski službenici kao što smo mi. Ovo je, gospo, porto, što ga je upravni odbor odredio za bolnicu — pravi pravcati porto; danas poslije podne izvadili smo ga iz sanduka, čist kao kaplja rose i bez ikakva taloga!«

Pošto je uzdigao prvu bocu prema svjetlosti i pretresao je da ispita njenu vrsnoću, gospodin Bumble postavi obje boce na komodu, složi džepni rubac u koji su bile umotane, pažljivo ga stavi u džep i dohvati šešir kao da će poći.

»Bit će vam vrlo hladno na povratku, gospodine Bumble«, napomene dama.

»Vani puše tako jak vjetar«, odvrati gospodin Bumble i uzdigne ovratnik na kaputu, »da te sve štipa za uši.«

Gospođa Corney podiže oči sa čajnika i pogleda u općinskog pisara koji je zakoračio prema vratima. A kada se on nakašljao da zausti svoje 'laku noć', ona ga stidljivo upita ne bi li — ne bi li popio šalicu čaja?

Gospodin Bumble zavrne ovratnik, stavi šešir i štap na jednu stolicu, a drugu u tren oka privuče stolu. Sjedajući polagano, pogledavao je u gospođu. Ona je piljila u čajnik. Gospodin se Bumble ponovo nakašlja i jedva primjetno nasmiješi.

Gospođa Corney ustane da donese još jednu šalicu i tanjurić iz ormara za posuđe. Kad je opet sjela, oči joj se ponovo sukobiše s pogledom uljudnoga općinskog pisara, i ona se zarumeni i prihvati se posla da mu priredi čaj. I opet se gospodin Bumble nakašlja, ali sada jače nego što se dotad nakašljavao.

»Sladak čaj?« upita dama dohvativši šećernicu. »Da, vrlo sladak«, odvrati općinski pisar. Izgovarajući te riječi upirao je oči u gospođu Corney, te ako je ikad postojao neki općin-

ski pisar koji prevrće očima i pali njima kao živom vatrom, eh, onda je u tom trenutku gospodin Bumble bio takav općinski pisar!

Čaj je bio skuhan i poslužen a da nitko nije ni zaustio. Pošto je gospodin Bumble rasprostro džepni rupčić po koljenima da se mrvicama ne bi ogriješio o ljepotu svojih kratkih hlača, prihvati se jela i pića; prekidao je ovda-onda to zadovoljstvo dubokim uzdasima, što međutim nije nimalo naudilo njegovu teku, već se, naprotiv, činilo da još jača njegovu naklonost prema čaju i prženom kruhu s maslacem.

»Kako vidim, gospo, imate mačku«, reći će gospodin Bumble zagledavši se u mačku koja se pred kaminom grijala u krugu svoje porodice, »i gle, što ja to vidim, i mačiće!«

»Oh, ja ih toliko volim da to ne možete ni zamisliti gospodine Bumble«, odgovori gospođa. »Tako su sretne, nestašne i vesele da su mi prave drugarice!«

»Veoma dražesne životinje, gospo«, odobravao je gospodin Bumble, »i tako pitome«.

»Oh, to zaista jesu«, oduševljeno će ona, »i tako privržene domaćem ognjištu da je prava milina, vjerujte mi!«

»Gospođo Corney«, odmjereno će gospodin Bumble lupkajući žlicom o stol, »hoću samo to da kažem, gospo, da sve životinje koje žive s vama a ne vole svoj dom moraju biti tvrdoglave i glupe životinje!«

»Ali, gospodine Bumble!« libila se gospođa Corney.

»Nema tu šta da se krije, gospo«, nastavi gospodin Bumble zamahujući čajnom žlicom veoma dostojanstveno, pa su se njegove riječi doimale još svečanije, »ja bih ih ovim svojim rukama mogao udaviti!«

»Onda ste vi okrutan čovjek«, živahno će gospođa pružajući ruku za zdjelicom općinskog pisara, »da, okrutan i bezdušan čovjek!«

»Bezdušan, gospo, bezdušan?« klikne gospodin Bumble i okani se svoga čaja ne kazujući više ni riječi. Stisnuo je mali prst gospođe Corney kad mu je primila šalicu iz ruke, a zatim se dlanom dva put pljesne po prsluku ukrašenu čipkama, uzdahne iz dubine duše i odmakne stolac malo dalje od vatre.

Bio je to okrugao stol, a kako su gospođa Corney i gospodin Bumble sjedili jedno drugom sučelice i prilično blizu te bili oboje okrenuti prema vatri, lako je razabrati da je gospodin Bumble, odmičući od vatre, a svejednako još za stolom, povećao udaljenost između sebe i gospođe Corney, čemu će se zacijelo svaki nepristrani čitatelj diviti, smatrajući to velikim heroizmom gospodina Bumblea. Ta valja uzeti u obzir gluho doba noći i povoljnu priliku da bismo ocijenili veličinu napasti koja je salijetala gospodina Bumblea. Prijetila je opasnost da lane kakvu nježnu riječ koja sama po sebi, doduše, ništa ne znači i pristaje kakvu lakoumnom vjetrogonji, ali nije nikako u skladu s dostojanstvom i čašću suca, narodnog zastupnika, ministra, gradskog načelnika i drugih nekih ličnosti našega javnog života, a pogotovu nije u skladu sa čašću i dostojanstvom općinskoga pisara koji mora (a to se dobro zna) prednjačiti svima strogošću i nepopustljivošću.

Ali ma kakve bile namjere gospodina Bumblea (a nema sumnje da su bile najbolje) — stol je — kako smo već dvaput napomenuli, bio nesrećom okrugao, pa je gospodin Bumble, pomičući svoj stolac, malo pomalo počeo smanjivati udaljenost između sebe i svoje dame, i sve tako putujući u krugu na drugu stranu, privukao svoj stolac tik do njezina sjedišta ili bi se, štaviše, moglo reći da su se stolice dodirivale; nato je gospodin Bumble prekinuo svoje putovanje.

Da je, dakle, dama pomakla svoju stolicu nadesno, bila bi se opržila na vatri kamina, a da je uzmakla nalijevo, pala bi, bez svake sumnje, gospodinu Bumbleu u naručje, i zato je

(po prirodi vrlo suzdržljiva i dobro uočivši posljedice svoga držanja) ostala na mjestu i ponudila gospodinu Bumbleu još jednu šalicu čaja.

»Bezdušan, gospođo Corney?« nato će gospodin Bumble miješajući čaj, »jeste li *vi* bezdušni, gospođo Corney?«

»Bože!« usklikne dama, »kakva li čudna pitanja iz usta neoženjena čovjeka! Zašto biste htjeli to da znate?«

Na to općinski pisar iskapi šalicu, proguta posljednji komadić pržena kruha s maslacem, strese mrvice s koljena, otare usnice i oprezno poljubi damu.

»Gospodine Bumble!« usklikne suzdržljiva upraviteljica prigušeno, jer se toliko prestrašila da je izgubila glas, »gospodine Bumble, ja ću vrisnuti!«. Gospodin Bumble ne reče ništa, nego odmjerenom i dostojanstvenom gestom obujmi gospu oko pasa.

Kako je dama izjavila da će vrisnuti, ona bi poslije ove druge preuzetnosti sigurno i vrisnula, ali je takav napor postao izlišnim: netko je u tom trenutku naglo pokucao na vrata pa je gospodin Bumble mahom otprhnuo do onih dviju boca vina i stao neobično snažno i uvjerljivo brisati i otpuhivati s njih prašinu, dok je dama oštrim glasom upitala tko to kuca. Kao čudesan primjer iz eksperimentalne fiziologije vrijedno je spomenuti kako snažno iznenađenje može da poništi djelovanje straha, jer je njen glas opet poprimio svu službenu jetkost i oštrinu.

»Ako dopustite, gospo«, reče škorava i neobično ružna starica-ubogarka promolivši glavu kroz vrata, »stara Sally samo što nije umrla.«

»No, a šta se to mene tiče?« obrecne se gospođa Corney, »ja joj ne mogu produljiti život, je li tako?«

»Ne, ne, gospo«, odvrati joj starica, »to nitko ne može, jer njoj više nema pomoći. Vidjela sam ja već mnogo ljudi kako umiru, i dojenčad i snažne ljude, i ja vrlo dobro znam kada je smrt nadomak bolesničkoga loga. Ali nju muči savjest i kad god je pri svijesti — a to je rijetko, jer se već dugo bori sa smrću — ona veli da mora nešto priznati i hoće s vama da govori. Neće moći s mirom da umre dok vi ne dođete, gospo.«

Kad je to čula, dična gospođa Corney procijedi kroza zube nekoliko pogrdnih riječi o staricama koje neće ni da umru a da pritom ne zagnjave svoje pretpostavljene; dobro se umota u šal koji joj se našao pri ruci, zamoli gospodina Bumblea sa dvije-tri riječi da pričeka dok se ona ne vrati, jer mora da prigleda i, naredivši glasnici neka požuri i neka toliko ne ševrda šepesajući stepenicama, izađe za njom iz sobe. Bila je tako ogorčena da je cijelim putem rogoborila.

Vladanje gospodina Bumblea pošto je ostao sam, gotovo se i ne da protumačiti. On otvori ormar za posuđe, uzme brojati čajne žlice, rukom odvagne težinu mašica za šećer, pomno razgleda srebrni vrčić za mlijeko da se uvjeri da li je od pravog srebra. A kad je udovoljio svojoj radoznalosti, nabije trorogi šešir naopako na glavu te vrlo dostojanstveno obigra ravno četiri puta oko stola. Završivši ovu zaista neobičnu predstavu, opet skine svoj trorogi šešir, zavali se u stolicu, leđima okrenut vatri, te se činilo da u mislima zapisuje inventar sobe.

XXIV. POGLAVLJE

KRATKO JE I NE PRIČA O BOGZNA ČEMU, ALI SE MOŽE SMATRATI VAŽNIM ZA DALJI TOK OVE PRIPOVIJESTI.

Starica koja je narušila tišinu upraviteljičine sobe bila je dostojna glasnica smrti. Godine su joj pogrbile tijelo, noge i ruke tresle joj se od slabosti, lice joj bilo iskrivljeno od zlobna cerekanja, a usta sve kao da nešto žvaču, te je ona više sličila nakaznu crtežu sumanuta crtača nego biću što ga je stvorila Priroda.

Oh, kako su rijetka ona lica majke Prirode, koja nas mogu razdragati svojom milinom! Zemaljske brige i nevolje, jadi i gladovanje iznakazit će im vanjštinu kao što će izmijeniti i srca, te samo kad se stišaju i zauvijek rasplinu strasti, mogu se raspršiti i tmurni oblaci i ponovo sinuti nebeska vedrina. Poznato je da lica mrtvaca unatoč svojoj ledenoj ukočenosti poprimaju opet davno zaboravljene crte usnula djeteta te onda podsjećaju na lica iz mladih dana, opet su tako mirna i smirena da oni koji su ih poznavali za njihova sretnog djetinjstva pokleknu pored lijesa u strahopoštovanju i kao da gledaju anđele što na zemlji usnuše i sad počivaju.

Starica je teturala hodnicima i spoticala se uza stepenice mrmljajući nerazumljive odgovore na sva karanja svoje pratilice; najposlije morade zastati da predahne i pruži svjetiljku upraviteljici; okrene se od nje da joj se poslije opet priključi ako joj bude dopušteno, dok je žustra nadstojnica ušla u sobu gdje je ležala samrtnica.

Bila je to pusta potkrovnica, a u pozadini je gorjela nekakva slaba svjetiljka. Kraj postelje bdjela je još neka druga žena, a pomoćnik općinskog ljekarnika stajao je kraj kamina izrezujući čačkalicu od badrljice guščjeg pera.

»Noćas je hladno, gospođo Corney«, reče mladi gospodin kada je upraviteljica ušla.

»Da, zaista je vrlo hladno, gospodine«, odvrati ona što je mogla uljudnije te malo poklecne u znak poklona.

»Trebalo bi da svoje dobavljače prisilite da vas opskrbe boljim ugljenom«, reče ljekarnikov zamjenik razbijajući zarđalim žaračem komadinu ugljena u kaminu, »jer se ovim nećete ogrijati kad zahladi kao noćas.«

»To je stvar upravnog odbora, gospodine«, odgovori upraviteljica, »ali bi zbilja trebalo da se brinu barem za to da nam bude toplo, jer naša služba nije baš laka.«

Uto bolesnica zastenje, pa se na ovom mjestu prekinuo razgovor.

»Oho!« nato će mladić okrenuvši se postelji kao da je zaboravio na bolesnicu, »s njom je svršeno, gospođo Corney. Bilo bi pravo čudo da poživi još koji sat«, nastavi ljekarnikov zamjenik posvećujući svu pažnju šiljku svoje čačkalice. »Organizam se sasvim iscrpio. Je li zadrijemala, stara?«

Starica koja je bdjela kraj bolesnice naže se nad krevet da se o tome uvjeri, i potvrđujući kimnu glavom.

»Onda se, možda, više neće ni probuditi ukoliko ne budete galamili«, nato će mladić. »Stavite svjetiljku na pod. Tu joj neće smetati.«

Čuvarka posluša značajno mašući glavom, kao da im želi natuknuti da žena neće tako lako umrijeti; zatim sjedne kraj druge bolničarke koja se uto vratila. Upraviteljica se, s izrazom nestrpljivosti u licu, umota u svoj šal i sjede do nogu bolesnice.

Pošto je izrezao svoju čačkalicu, ljekarnikov se pomoćnik raskrečenih nogu postavio pred samo ognjište pa je kroz desetak minuta nastojao da se ljudski ogrije, a kad mu je to očito dosadilo, zaželi gospođi Corney da se što prije riješi svoje neugodne dužnosti te se na prstima odšulja iz sobe.

Pošto su tako šutke prosjedile nekoliko minuta, obje se starice dignu, čučnu pred kamin i ispruže usahle ruke da ih malo ogriju nad vatrom. Plamen im je sablasno osvjetljavao lica pa se njihova rugoba još strašnije isticala kad su u tom položaju počele potiho razgovarati.

»Je li još što kazala dok mene nije bilo, draga Anny?« upita starica.

»Nije ni pisnula«, odvrati druga. »Malo se grčila i trzala ramenima, ali sam je ja držala za ruke pa se ubrzo primirila. Bila je tako slaba da mi nije bilo teško da je svladam. Premda sam stara i živim u uboškom domu, još nisam tako slaba!«

»Je li popila vruće vino što joj je doktor propisat?« upita prva starica.

»Pokušala sam da joj ga uspem u usta«, odgovori druga, »ali je ona stiskala zube i tako grčevito stiskala bocu da mi je jedva uspjelo da joj je istrgnem iz ruku. I zato sam je *ja* ispila; i baš mi je prijalo.«

Ogledavajući se oprezno, kako bi se osvjedočile da ih nitko ne gleda, dvije vještice čučnu još bliže vatri da se po miloj volji smiju.

»Ja se još dobro sjećam vremena«, reče prva, »kad je ona to isto činila i poslije zbijala kojekakve šale na račun toga.«

»Šale, dabome«, odvrati druga, »jer je u nje bilo baš veselo srce. Ona ti je svu silu lijepih pokojnica stavila na odar, tako finih i lijepih kao da su od voska. Jest, dabome, ovim svojim staračkim očima ja sam ih sama gledala i ovim ih rukama dodirivala, jer sam joj ponekad pomagala!«

Pružajući svoje drhtave prste, starica ih — u tim riječima — voljko ispruži nad vatrom i, pipkajući po džepovima, izvuče staru, izblijedjelu burmuticu, izvadi čupak-dva duhana, stavi nešto malo na ispruženi dlan svoje drugarice, a nešto zadrži za sebe. I dok su šmrkale burmut, nadglednica koja je bila na muci čekajući da se žena na umoru prene iz svoga mrtvila, pridruži se staricama kod kamina pa ih osornim glasom upita dokle će da čeka.

»Nećete više dugo«, odvrati joj starica gledajući gospođi Corney pravo u lice. »Nitko od nas ne čeka dugo na smrt. Strpite se, samo se strpite, brza će ona doći po sve nas!«

»Zaveži jezik, blesava babetino;« obrecnu se nastojnica, »a ti, Marto, reci mi, je li ona i prije tako ležala bez svijesti?«

»Počesto«, odgovori prva žena.

»Ali joj je to posljednji put«, nadoveže ona druga, »to jest, samo će se još jednom probuditi, i to ne na dugo.«

»Na dugo ili na kratko«, odbrusi zagrižljivo nadglednica, »mene više neće naći pokraj sebe, a vas dvije uzmite se u pamet da mi opet budzašto ne dodijavate. Nije mi dužnost da pribivam umiranju svake starice u ovoj ubožnici niti hoću da to činim. Upamtite to, vještice matore! Ako me opet nasamarite, prisjest će vam takve šale, vjerujte mi!«

I požuri se prema vratima, no uto obje starice, okrenute postelji, kriknuše. Gospođa se Corney okrene: bolesnica se bila uspravila pružajući ruke prema njima.

»Šta je to?« javi se bolesnica potmulim glasom.

»Tiho, tiho!« reče jedna od dviju žena pa se nagne k njoj, »lezi, samo ti lezi!«

»Živa neću više leći!« izusti žena trzajući se. »*Hoću* da sve kažem! Dođite ovamo — bliže, da vam šapnem na uho.«

Grčevito uhvati nadglednicu za rame i, prisilivši je da sjedne na stolicu uz postelju, već je zaustila da nešto kaže, kadli primijeti one dvije starice koje su se radoznalo nagnule naprijed da čuju šta će reći.

»Neka izađu!« reče žena dremovno, »brzo, samo brzo!«

Obje starice u jedan glas udariše u plačljive jadikovke kako samrtnica već bulazni, jer ne prepoznaje više svojih najboljih prijateljica. Ne htjedoše je nikako ostaviti samu, no nastojnica ih izgura iz odaje i vrati se do ležaja. Pošto su bile najurene, obje starice udare u druge žice pa kroz ključanicu stanu vikati da je stara Sally pijana, što zaista i nije bilo sasvim isključeno, jer osim male doze opijuma što joj je ljekarnik propisao, na nju je konačno djelovala borovica pomiješana s vodom kojom su je, po svome nalaženju i dobrotom svoga srca, dične starice bile napojile.

»A sad me saslušajte«, reče samrtnica glasno kao da se mučila da krajnjim naporom raspiri posljednju iskricu svoje snage i volje. »U ovoj istoj sobi — baš u ovoj postelji — ja sam jednom njegovala lijepu mladu ženu koju su dopremili u ubožnicu, a kojoj su noge bile od hoda izranjene, okrvavljene i prašinom pokrivene. Ona je rodila dijete i — umrla. Pustite me da se sjetim — koje je to godine bilo?«

»Svejedno koje godine!« nestrpljivo će nastojnica. »Pa šta je bilo s njom?«

»Da, da«, promrmlja samrtnica i opet zapadne u zanos, »pitate šta je bilo s njom? Što je s njom bilo — to znam ja!« vrisne žena, uspravi se, a lice joj se zarumeni. »Ja sam je okrala, da, to sam učinila! Još se nije bila ni ohladila kad sam joj ovo uzela!« reče izbečivši oči.

»*Ovo!*« ponovi ona stavljajući ruku na usta nastojnice. »Jedino što je imala. Bila joj je potrebna odjeća da se zaštiti od studeni, i hrana da ne umre od gladi, no ona je ovo čuvala na grudima. A ja vam kažem da je bilo zlato — čisto zlato kojim je mogla spasiti život!«

»Zlato!« kao jeka ponovi nadglednica nagnuvši se pohlepno nad ženom koja je pala, nauznak. »Nastavi, da — pa što je bilo sa zlatom? Tko je bila majka? Kad je to bilo?«

»Meni je stavila u dužnost da joj ga čuvam«, odvrati žena i zastenje, »i povjerovala mi je, jer sam bila jedino biće koje je imala kraj sebe. U mislima već sam joj ga bila ukrala kad

ga je još nosila oko vrata, pa je možda i smrt njena djeteta pala na moju glavu! Bolje bi s njim postupali da su sve znali!«

»Znali — šta?« upita gospođa Corney. »Govori!«

»Dijete je postalo tako nalik na svoju majku«, nastavi žena buncajući nesuvislo i ne odgovarajući na pitanje, »da ga nisam mogla zaboraviti kad sam vidjela njegovo lice. Jadna djevojka, jadna djevojka! A bila je još tako mlada, pravo jagnješce! — Čekajte, imam još mnogo da vam kažem...«

»Ne, ne«, odvrati nastojnica saginjući glavu da bi mogla čuti riječi što su sve slabijim glasom dopirale s usta umiruće žene. — »Reci brzo ili će biti prekasno!«

»Mlada mi je majka«, nastavi žena naprežući se grčevito, »šapnula na uho da dijete možda neće, ako poživi i poraste, trpjeti toliku sramotu zbog imena svoje nesretne majke. 'Oh, bože moj!' rekla je sklapajući svoja omršavjele ruke kad je osjetila da joj se približuje smrt, svejedno da li bude dječak ili djevojčica, pronađite neke ljude dobra srca, jer život je tako krut i nemilosrdan, pa se pobrinite za jadno siroče prepušteno na milost i nemilost drugih ljudi!«

»Kako je ime djetetu?« upita upraviteljica.

»Zvali su ga Oliver«, odvrati žena iznemoglim glasom. »Zlato što sam ga ukrala, bilo je...«

»No, šta — šta?« uzvikne nastojnica.

Sva uzbuđena sagne se bliže njoj da čuje odgovor, ali i nesvjesno ustukne kad se žena, polagano i ukočeno, opet uspravila i, hvatajući se objema rukama za pokrivač, promrmljala nešto nerazumljivo i pala mrtva nauznak.

»Mrtva kao panj!« reče jedna od starica upadajući brže-bolje u sobu čim su se vrata otvorila.

»A da uopće nije ništa rekla!« nadometne nastojnica i ode bezbrižna lica.

Starice nisu ništa odgovorile: svojski su se prihvatile svoje jezovite dužnosti vrzmajući se šutke oko mrtvoga tijela.

XXV. POGLAVLJE

U KOJEM SE VRAĆAMO FAGINU I NJEGOVOJ DRUŽINI

Dok se to zbivalo u provincijskoj ubožnici, gospodin je Fagin sjedio u svojoj staroj jazbini — u onoj istoj odakle je djevojka odvela Olivera — podavajući se teškim mislima, sjedeći uza slabu i nujno dimljivu vatru. Na koljenima je držao mijeh kojim je kanda pokušavao da raspiri vatru, ali se bio zanio u duboke misli; laktima se odupro o koljena, a palcima podnimio bradu, dok mu se pogled upiljio u zarđale rešetke.

Njemu za leđima sjedili su za stolom Prefriganko, mladi Bates i gospodin Chitling i sasvim se zanijeli partijom whista;[6] Prefriganko je igrao protiv Batesa i Chitlinga 'rober'. Izraz lica prvospomenutog gentlemana bio je napeto pažljiv, a sad se još više uozbiljio, jer je s napetošću pratio tok igre i oštrim okom slijedio svaki pokret gospodina Chitlinga, dobacujući mu od vremena do vremena, kad bi se za to ukazala potreba, značajne poglede i udešavajući mudro svoju igru prema kartama svoga susjeda. Noć je bila hladna te je Prefriganko imao šešir na glavi, što mu je, uostalom, bila navika, bez obzira na to bio on vani ili u kući, a u zubima je držao glinenu lulu koju bi samo načas vadio iz usta kad bi mu se učinilo potrebnim da se okrijepi. Onda bi segnuo za velikim vrčem, punim borovice s vodom, koji je stajao na stolu, da bi se društvance njime poslužilo.

Mladi se Bates također bio zanio igrom, ali kako je bio življe ćudi negoli njegov krasni prijatelj, padalo je u oči da se mnogo češće mašao borovice, a pored toga uživao i u mnogim šalama i nevažnim primjedbama, što nimalo ne priliči ozbiljnom igraču karata. I zaista se Prefriganko, kao njegov prisni prijatelj, nije nimalo ustručavao da se više nego jednom ozbiljno s njime pograbi zbog nedoličnog vladanja; no mladi je Bates takve prigovore primao veoma mirno i dobroćudno. Samo bi svoga prijatelja poslao dođavola ili mu odgovorio kakvom sočnom doskočicom, kojoj bi se gospodin Chitling uvelike divio. Bilo je značajno kako su obojica — gospodin Chitling i njegov partner — neprestance gubili a da to mladog Batesa ne samo da nije ljutilo nego se činilo da ga je čak toliko zabavljalo te je poslije svakog miješanja praskao grohotnim smijehom preklinjući se da još nikad u svome mladom i lijepom životu, nije odigrao tako veselu partiju.

[6] Kartaška igra: 10 poena — partija; 2 partije — 'rober'. *(Prev.)*

»Dvije partije i 'rober'!« reče gospodin Chitling, i lice mu se oduljilo kad je iz džepa od prsluka izvukao pol krune. »Jack, još nikad nisam vidio čeljade kao što si ti; u svemu si pobjednik i dobitnik, pa i u kartama. Charley i ja nismo mogli dobiti ni jednu partiju.«

Sama primjedba, ili žalostan glas kojim je učinjena, Batesa je toliko obveselilo te se gromko stao smijati; no Žid se trže iz svoga snatrenja i upita što se desilo.

»Desilo, Fagine?« poviče Charley. »Trebalo je da vidite tu igru! Tommy Chitling nije dobio ni jedan poen, a ja sam s njim igrao protiv Prefriganka i 'stola'!«

»Pa dabome!« nakesi se Žid pokazujući dovoljno jasno da je dobro razumio zašto su izgubili. »Pokušaj još jednom, Tome, pokušaj još jednom!«

»Da ne bi! Meni je dosta kartanju, Fagine«, odvrati gospodin Chitling. »Prefriganku karte tako idu da se protiv njega ne može ništa!«

»Ho, ho, dragoviću«, nasmije se Žid, »treba da rano podraniš ako hoćeš Prefriganka da nadmudriš!«

»Da, podraniti«, uplete se Charley Bates, »a uvečer postole ne skinuti, i ujutro dva cvikera na nos nabiti, ako misliš njega nadmudriti!«

Gospodin Dawkins primi svu tu pohvalu i lasku sa stoičkim mirom i ponudi da će svakome od nazočne gospode uz okladu od po jednog šilinga za svako vučenje, iz prve da izvuče koju god kartu sa slikom zažele. Budući da nitko nije na to pristao, a upravo je bio ispušio svoju lulu, on stade sebi za razonodu da na stolu skicira tloris tamnice u Newgateu, i to komadićem krede kojim je zapisivao poene. Pritom je resko zviždukao da čovjeku uši zagluhnu.

»Tommy, mrtvo puhalo, dojadio si mi koliko si dosadan!« izjavi Prefriganko te naprečac utihne pošto se tajac oduljio, a onda se vrati na Chitlinga: »Šta mislite, o čemu on razmišlja, Fagine?«

»Kako da ja to znam, dragi moj?« odvrati Žid okrećući glavu, jer je upravo puhao u mijeh. »Valjda osvojim gubicima ili, možda, o svom kratkom boravku na — ladanju, a? — Ha, ha! Je li tako, dragi moj?«

»Ni govora!« odvrati Prefriganko prekidajući razgovor, jer je u tom času Chitling već zaustio da nešto odgovori. »Što veliš ti, Charley?«

»Ja bih rekao«, odgovori mladi gospodin Bates te se nakrevelji, »da je prema Betsy bio sâm med i šećer. Gle, kako se crveni! Očiju mi, ovo je pravi cirkus! Tommy je Chitling — zaljubljen! Oh, Fagine, ala je to šaljivo!«

Ne mogavši se više obuzdati pri samoj pomisli da je gospodin Chitling pao žrtvom svojih nježnih osjećaja, mladi se gospodin Bates zavali nauznak na stolici s tolikim zamahom da je izgubio ravnotežu i pao (a da mu ta — upadica — ni najmanje nije pokvarila veselje!) i ostao tako povaljen sve dok ga smijeh nije prošao. Onda je opet zauzeo prijašnji položaj i ponovo prasnuo u smijeh.

»Ne slušaj ti njega, dragi moj«, nato će Žid namignuvši gospodinu Dawkinsu i klopivši prijekorno Batesa piskom od mijeha. »Betsy je fina djevojka. Samo se ti drži nje!«

»Htio sam samo reći, Fagine«, uzvrati Chitling i krv mu udari u lice, »da se to nikoga ne tiče!«

»Baš tako«, reče Žid. »Charley voli mlatiti praznu slamu. Ne slušaj ti njega, dragi moj. Betsy je fina djevojka, Tome, i ona će ti donijeti sreću.«

»Pa zato ja i činim što mi ona kaže«, odvrati on. »Ja, doduše, ne bih došao u 'gazimlin' da nisam poslušao njen savjet. No ona moja rabota nije vama bila na odmet, zar ne, Fagine?

Pa šta onda ako sam šest sedmica odležao? Prije ili kasnije — čovjek to mora preturiti, i onda je već bolje zimi kad ionako nemaš volje da sa djevojkom šećeš po gradu, je li tako, Fagine?«

»Pa to se razumije, sokole«, odgovori Žid.

»Ti se ne bi bunio kad bi opet morao malo na 'ladanje', je li?« upita Prefriganko namignuvši Charleyju i Židu, »samo ako se njoj pritom ništa ne desi?«

»Uistinu ne bih«, odgovori Tom srdito, »eto, sad znate! I volio bih znati tko bi još imao petlje da misli kao ja, a, Fagine?«

»Nitko, dragi moj«, odvrati Žid, »ama baš nitko, Tome. Ja ne znam nikoga među nama, ama baš nikoga doli tebe, dragi.«

»Mogao sam se lako izvući da sam nju prokazao, nije li tako, Fagine?« bijesno nastavljaše ismijana bena. »Trebalo je da kažem samo jednu riječ, i bila bi gotova; nije li tako, Fagine?«

»Dakako, dragi moj«, potvrdi mu Žid.

»Ali ja nisam ni pisnuo, je li tako, Fagine?« opet će Tom uživajući što se svojim pitanjima mogao tako razglagoljati.

»Dakako, dakako da nisi!« odvrati Žid. »U tebe je junačko srce, možda čak i malo suviše junačko!«

»Možda«, prihvati Tom gledajući oko sebe, »ali da i jest tako, šta je u tome smiješno, je li Fagine?«

Kad je Žid opazio da Tom Chitling zapada u sve veću jarost, požuri se da ga uvjeri kako ga nitko ne ismijava. Pa da bi dokazao kako su svi u društvu trijezni i ozbiljni ljudi, obrati se mladom gospodinu Batesu koji je bio najveći krivac. Po nesreći, Charley, koji je već bio zaustio da kaže kako nikad u životu nije bio ozbiljniji, nije mogao a da ne prasne u grohotan smijeh, te je gospodin Chitling kome je dojadilo bockanje, jurnuo prema njemu i svom snagom zamahnuo, ali je krivac spretno izmakao, tako da je šaka grunula starog Žida ravno u prsi. Oteturao je do zida gdje je sav zasopljen zastao gledajući zaprepaštenim očima Toma Chitlinga.

»Tiho!« u taj čas uzvikne Prefriganko, »čuo sam zveckalo«. I uzevši svjetiljku, tiho se odšulja uza stepenice.

Zvonce je još jednom ponešto nestrpljivo zaječalo, dok je društvance ostalo u tami. Zamalo se vrati Prefriganko i tajanstveno šapne Faginu nešto na uho.

»Šta«? usklikne Žid. »Zar sam?«

Prefriganko potvrdi klimajući glavom i, zaklanjajući rukom plamen svijeće, natukne znakovima Batesu da bi zasad bilo bolje da se okani šale. Pošto ga je prijateljski tako posavjetovao, upro je oči u Fagina očekujući njegove upute.

Starac je griskao svoje požutjele prste. Nešto se zamislio, lice mu se trzalo od uzbuđenja; kao da je slutio neko zlo i bojao se da mu ne saopće najgore. Najposlija digne glavu te upita:

»Gdje je?«

Prefriganko pokaže rukom na kat i već htjede da ode.

»Dobro«, odgovori Žid na to nijemo pitanje, »dovedi ga ovamo. Tiho! — Budi miran, Charley! I ti, Tome! Idite! Idite!«

Charley i njegov dojakošnji protivnik odmah poslušaju to kratko naređenje i nečujno se udalje. Zavladala je gluha tišina dok je Prefriganko sa svijećom u ruci silazio niza stepenice, a za njim čovjek u grubom radničkom haljetku. Ogledavši se letimično po sobi, došljak je skinuo omašan šal koji mu je zakrivao donji dio lica i otkrio blijedo, neoprano i neobrijano lice ljepotana Tobyja Crackita.

»Kako je, Fagine, slatki?« upita dični gentleman kimnuvši glavom Židu. »Prefriganko, strpaj mi šal u šešir, da ga dugo ne tražim kad se vratim sa robije, jer baš tako stoje stvari. Sad ćeš se ti proslaviti kao obijač kad nas stare strpaju u buturu.«

Rekavši to, skine haljetak, smota ga sebi oko pasa, primakne stolicu ognjištu, zavali se i digne noge na ogradu kamina.

»Pogledaj, Fagine, slatki«, reče pokazujući žalostivo na svoje elegantne cipele, »ni trunka laštila — ni sam više ne znam otkad nisu čišćene, tako mi...! Ali ne gledaj me tako, čovječe! Sve u svoje vrijeme, jer neću i ne mogu da se raskokodačem prije nego što se ne najupam i ne nakvasim grlo, i zato — iznesi što imaš pa da se poslije tri puna dana prvi put u miru nažderem!«

Žid mahnu Prefriganku da donese na stol sve jelo što ga imaju, a sam, sjednuvši sučelice provalniku, stade strpljivo čekati dok se ovome prohtije da priča.

Bilo je očito da se Tobyju nije nimalo žurilo da povede razgovor. Isprva je Žid samo gledao te gledao njegovo lice ne bi li mu iz crta pročitao kakve on to vijesti nosi; ali se na njemu, kao svagda, odražavala samo smirenost i dopadljivost i, unatoč prljavštini i neobrijanosti, na tom je licu još uvijek titrao onaj glupi osmijeh ljepotana Tobyja Crackita koji je sam sa sobom potpuno zadovoljan. Žid je mučio strašnu muku jedva svladavajući svoju nestrpljivost te je očima pratio svaki zalogaj što ga je Toby trpao u usta, a sve to se vrijeme šetkao po sobi izvan sebe od uzbuđenja. No sve to nije nimalo koristilo. Toby je i dalje žvakao pokazujući savršenu ravnodušnost sve dok nije utolio glad, a onda je naložio Prefriganku da izađe te namiješao sebi čašu alkohola s vodom; najposlije bijaše spreman da priča.

»Prvo i prvo, Fagine slatki«, započne Toby.

»No da, da!« upadne mu u riječ Žid privlačeći svoju stolicu.

Toby Crackit načas umukne da gucne malo alkohola i da izjavi da je borovica izvrsna, podigne noge na rešetke kamina, tako da su mu cipele došle u visinu očiju, i nastavi:

»Prvo i prvo, Fagine slatki, kako je Billu?«

»Šta?« vrisne Žid skočivši sa stolca.

»Pa valjda ne misliš time reći —« započne Toby problijedjevši.

»Ne mislim reći!« krikne Žid topćući nogama bijesno o pod. »Gdje su — Sikes i dječak — gdje su oni? Gdje su bili? Gdje se kriju? Zašto još nisu došli ovamo?«

»Ekspedicija nije upalila«, izusti Toby pokunjeno.

»To već znam«, odvrati Žid te izvuče iz džepa novine i upre prstom u njih. »Šta još?«

»Pucali su na nas i ranili dječaka. Uprtili smo dječaka i bježali glavom bez obzira kroz šikarje i preko graba te izmakli progoniteljima koji su nam bili za petama. Prokletstvo! Sve se diglo na noge, a i psi su nasrtali na nas.«

»A dječak?« bez daha će Žid.

»Bill ga je uprtio na leđa i trčao što su ga noge nosile. Onda smo stali da ga zajedno ponesemo; glava mu je pala na rame i bio se ohladio. Umalo što nas nisu stigli! I tada je

svaki kidnuo kako je znao i umio, što brže i dalje od — vješala, a mladunče smo ostavili u grabi. Ili je živ ili mrtav, to je sve što znam o njemu!«

Žid više ništa nije htio čuti. Samo je zakukao iz svega glasa, uhvatio se za glavu, čupao kosu i izjurio iz sobe, a zatim iz kuće na ulicu.

XXVI. POGLAVLJE

U KOJEM SE POJAVLJUJE TAJANSTVENO LICE I DEŠAVAJU SE SVAKOJAKE STVARI KOJE SU NAJUŽE POVEZANE S OVOM PRIPOVIJEŠĆU

Starac se našao na uglu ulice prije nego što se mogao da oporavi od svega što mu je Tom Crackit saopćio. Nastavio je nesmanjenom brzinom u svom ludom i bezglavom trku, dok nije pokraj njega projurila kočija i začuli se užasnuti krikovi prolaznika koji su uočili pogibelj koja mu je prijetila, te on odskočio na pločnik. Kloneći se što je više mogao svih glavnijih ulica i šuljajući se prečacima i pokrajnjim uličicama, najposlije je izbio na Snow Hill. Odatle je išao sve brže i brže, dok nije opet zakrenuo u neku dugu usku ulicu gdje mu se učinilo kao da je kod kuće pa je, po staroj navici, opet hodao polaganije stružući nogama, jer mu je očito odlanulo.

Blizu mjesta gdje se Snow Hill spaja sa Holborn Hillom izbija s desne strane, kad dolazite iz Cityja, turobna uličica koja vodi do Saffron Hilla. U njenim su prljavim dućančićima izloženi na prodaju rabljeni džepni rupčići svake veličine i vrste, jer su tu zasjeli trgovci koje džepari opskrbljuju robom. Na stotine takvih rupčića šareno je lepršalo, a i police u dućanu bile su prepune iste robe. Field Lane mala je uličica, a ipak ima svoju brijačnicu, kavanice, točionice piva i prodavaonice pržene ribe. To je trgovačka kolonija koja živi svojim zasebnim životom, skladište pokradene sitnarije što ga ranim jutrom i u sumračne sate posjećuju šutljivi trgovci koji trguju po mračnim dvorišnim sobama pa odlaze isto onako tajanstveno kao što su i došli. Tu trgovac starim odijelima, krpo i staretinar stavljaju svoju robu u izloge da tatima i džeparima posluži kao cimer, a gomile stara željeza i kostiju i hrpe pljesnivih vunenih i platnenih dronjaka gnjiju po zagađenim podzemnim zakucima.

Ovamo se Žid uputio. Učmali stanovnici te uličice dobro su ga poznavali, jer bi mu svi koji su željeli da nešto kupe ili prodaju prijateljski kimali glavom dok je prolazio. On im je isto tako odzdravljao ali se ni s kim nije upuštao u razgovor sve dok nije dospio do drugog kraja ulice, gdje je oslovio trgovca majušna rasta, koji se, kako je najbolje mogao, zbio u neku dječju stolicu i pušio lulu pred dućanskim vratima.

»Pa i mrtvac bi prohodao kad vas ugleda!« odgovori poštovani trgovac kad ga je Žid upitao za zdravlje.

»Kod vas je ovdje postalo gotovo prevruće, Lively«, reče Fagin mršteći se i prekrstivši ruke na grudima.

»Pa čuo sam već da se ljudi ponekad tuže; ali kad prigrije, onda opet i zahladi«, reče trgovac. »Ne čini li se i vama da je tako?«

Fagin potvrdi glavom te pokazujući u pravcu Saffron Hilla upita je li sinoć netko tamo navraćao.

»U krčmu 'K veselom šepavcu'?«

Žid kimne.

»Čekajte malo da se sjetim«, produži trgovac te se zamisli. »Jest, koliko ja znam, dolazilo, ih je petero-šestero. Ali držim da vaš prijatelj, nije stigao.«

»Sikes nije došao?« nato će Žid razočarana lica.

»Nije pronađen, kako vele advokati«, odgovori čovuljak odmahujući glavom i gledajući Žida neopisivo lukavim očima. »Ima li večeras nešto za mene da pazarimo?«

»Večeras ništa«, odvrati Žid i pođe dalje.

»Fagine, idete li 'K veselom šepavcu'?« vikne čovjek za njim. »Stanite! Večeras se i meni ide pa ću s vama!«

Ali kako se Žid okrenuo i odmahnuo rukom u znak da bi volio ostati sam, a čovjek se, osim toga, nije mogao tako izvući iz svoje stoličice, krčma 'K veselom šepavcu' nije imala čast da primi gospodina Livelyja. Dok se iskobeljao, Žid je već iščeznuo, tako da se gospodin Lively, stojeći neko vrijeme uzalud na nožnim prstima u nadi da ga ugleda, opet silom ugurao u svoju stoličicu i niječno odmahnuo glavom nekoj gospođi s druge ulice, a zatim nastavio ozbiljno i dostojanstveno pušiti svoju lulu.

'Tri šepavca' ili običnije 'K veselom Šepavcu', pod kojim je imenom ta krčma bila najbolje poznata gostima, bila je identična s krčmom gdje smo već sreli gospodina Sikesa i njegova psa. Fagin je čovjeku iza šanka samo domahnuo i pošao ravno stepenicama. Otvorivši vrata neke sobe i nečujno ušavši, plašljivo se stane ogledati. Pritom je zaklanjao oči rukom kao da nekoga traži.

Soba je bila osvijetljena dvjema petrolejskim svjetiljkama. Njihov se odsjev izvana nije mogao vidjeti, jer su kapci na prozorima bili čvrsto zakračunani, a okna zastrta izblijedjelim crvenim zavjesama. Strop je bio premazan zagasitom bojom, da se ne bi opazilo kako ga garonje svjetiljaka začađuje, a soba je bila ispunjena tako istim duhanskim dimom da se na prvi pogled gotovo ništa nije moglo razabrati. No malo pomalo, kako su se oblaci dima rasplinjavali i nestajali kroz otvorena vrata, mogli ste zapaziti gomilu glava kao što ste mogli čuti i žagor glasova, pa kad bi se oči bolje privikle na taj prizor, promatrač bi ugledao brojno društvo ljudi i žena, natisnuto oko dugačka stola. U začelju je sjedio predsjedatelj s predsjedničkim čekićem u ruci, dok je u zakutku, za razdešenim pijaninom, sjedio svirač, kome je glava bila uvezana zbog zubobolje, a iz lica mu stršio pomodrjeli nos. Bio je svjestan svoje važnosti.

Kad je Fagin tiho ušao, sviračevi su prsti prelijetali preko tipaka u znak preludija, što je izazvalo sveopću dernjavu, neka se društvo umiri i neka netko zapjeva pjesmu. A kad se graja slegla, mlada jedna dama stala je zabavljati družinu pjevajući baladu od četiri strofe, dok je njezin pratilac poslije svake kitice ponavljao melodiju od početka do kraja, udarajući u tipke što je bučnije mogao. Kad se to završilo, predsjedatelj održi govor, i gospoda koja su mu sjedila s desne i s lijeve strane odvaže se da otpjevaju duet što ga svi prisutni primiše s oduševljenim pljeskanjem.

Bilo je zanimljivo motriti neka lica koja su se osobito isticala u tome skupu. Tu je bio sam predsjedatelj, vlasnik krčme, glomazna, zdepasta ljudina koji je za vrijeme pjevanja prevrtao očima na sve strane i nastojao da sa svakim bude srdačan, ali se činilo da baš ništa ne gubi iz vida, kao što mu nije izmakla ni jedna jedincata riječ. Do njega su bili pjevači koji su profesionalno nehajno primili pohvale svih nazočnih, ispijajući onih desetak čašica alkohola s vodom što su im naizmjence pružali njihovi najbučniji obožavatelji; na licima im se odražavali gotovo svi poroci u svim mogućim gradacijama, privlačeći pažnju s neodoljivom snagom odvratnosti. Podmuklost, okrutnost i pijanstvo u svim oblicima udarili su svoj pečat na ta lica. A žene? S lica jednih kao da je nestajao posljednji tračak mladenačke svježine čim bi ih pogledali, dok je s lica drugih bio kanda izbrisan i najmanji trag ženstvenosti, te su naličile na odvratne, bezizražajne maske raskalašenosti i opačine, premda su neke među njima bile tek djevojke, druge mlade žene, a ni jedna nije bila poodmakla u dobi. Bile su to najmračnije i najžalosnije fizionomije, u tome sablasnom skupu.

Fagin je sve vrijeme radoznalo pogledavao s jednog lica na drugo, i bilo je sasvim očito da ono lice za kojim je pošao u potragu nije našao. Uspjevši napokon da svojim očima svrati na sebe pogled čovjeka koji je sjedio na predsjedničkom mjestu, ovaj mu jedva primjetno kimne glavom i tiho izađe iz sobe.

»Čime vam mogu poslužiti, gospodine Fagine?« upita Žida prateći ga do stubišta. »Nećete li k nama u društvo? Nama svima bilo bi to osobito milo.«

Žid nestrpljivo odmahne glavom i prošapne: »Je li on tu?«

»Nije«, odvrati muškarac.

»I nema nikakvih vijesti od Barneyja?« upita Fagin.

»Nikakvih«, odgovori gostioničar. »On se jamačno neće pojaviti dok ne bude sve sigurno. Vjerujte mi, nešto su nanjušili, i kad bi se on samo maknuo, pao bi u klopku. Barneyju ne prijeti nikakva opasnost, o ne, inače bih već čuo nešto o njemu. Jamčim vam da je s Barneyjem sve u redu. Ne brinite se za njega!«

»Hoće li *on* večeras doći?« upita Žid naglasivši naročito riječ '*on*'.

»Mislite — na Monksa?« nato će krčmar oklijevajući.

»Pst!« psikne Žid. »Da, na njega mislim.«

»Svakako!« odgovori čovjek vadeći iz prsluka zlatan sat. »Ja sam ga već prije očekivao. Ako pričekate desetak minuta, on će...«

»Ne, ne«, nato će Žid užurbano i kao da mu je odlanulo što čovjeka kojeg je tražio nije bilo, koliko je god želio da ga vidi. »Recite mu da sam ga ovdje tražio i da noćas mora k meni; ne, sutra. Kako ga sada nema, bit će i sutra vremena da se sastanemo.«

»Dobro«, odgovori čovjek. »Još nešto?«

»Zasad više ni riječi!« odgovori Žid silazeći niza stepenice.

»Slušajte!« reče gostioničar prigušenim glasom naginjući se preko ograde. »Sada je divna prilika da napravimo posao! Kod mene je i Phil Barker koji se tako naljoskao da bi ga i beba mogla udesiti!«

»Ali sad nije vrijeme za Phila Barkera«, odgovori Žid i pogleda gore. »Phil treba da posluži za nešto važnije prije nego što s njime svršimo, i zato se vi lijepo vratite svome društvu, dragi moj, pa im recite neka se samo vesele dok su — još živi. Ha, ha, ha!«

I krčmar se nasmije, a onda se vrati svojim gostima. Čim je Žid ostao sam, njegovo lice ponovo poprimi izraz straha i zamišljenosti. Poslije kratka razmišljanja dozove kabriolet

i naredi kočijašu da ga vozi u pravcu Bethnal Greena. Četvrt milje ispred Sikesova obitavališta on siđe s kola i pješice prevali preostali dio puta.

»A sad«, promrmlja Žid kucajući na vrata, »ako su nešto zamijesili pa me prevarili, ti ćeš mi, djevojčice, sve priznati, pa bila ti ne znam kakva prefriganka!«

Gazdarica mu reče da je djevojka u svojoj sobi. Fagin se potiho odšulja gore i bane u sobu a da nije prethodno ni pokucao. Djevojka je bila sama; glava s razbarušenom kosom ležala joj na stolu.

»Napila se«, pomisli Žid hladno, »a možda je tišti samo neki jad.«

Pritom se starac okrene da zatvori vrata, i od toga se šuma djevojka trgne. Pronicavim je očima promatrala njegovo lice kad ga je pitala ima li kakvih novosti, a onda sasluša kako se Toby Crackit proveo. Kad je završio, ona opet obori glavu i ne reče ništa. Nestrpljivo odgurne svijeću od sebe te jedanput dvaput strugne nogama po podu premještaj ući se grozničavo po stolici. No to je bilo sve.

Žid se međutim uvrpoljio. Ogledavao se po sobi kao da se želi uvjeriti nije li se Sikes možda ipak potajno vratio. Očito je bio zadovoljan svojim motrenjem, jer se dva-tri puta nakašljao i svaki put nastojao da povede razgovor, ali mu djevojka nije obraćala nikakvu pažnju. Naposljetku pokuša nešto drugo i, trljajući ruke, reče pomirljivo:

»A šta misliš, mila moja, gdje li sad Bill može biti, a?«

Djevojka projeca nešto jedva razumljivo kako ona to ne može znati. Činilo se kao da krijući svoje lice prigušeno plače.

»A gdje bi dječak mogao biti?« opet će Žid naprežući se da ugleda ma i najmanji dio njena lica. »Siromašak mali! Napušten u grabi, zamisli, Nancy!«

»Djetetu je bolje tamo nego kod nas«, odvrati djevojka i naglo digne glavu. »I ako samo Bill zbog toga ne nastrada, nadam se da dječak leži mrtav u toj jami i da mu tamo istrunu mlađane kosti.«

»Šta?« usklikne Žid začuđeno.

»Da, baš tome se nadam«, odvrati djevojka i oči joj se sukobe s njegovim pogledom. »Bit ću sretna ako ga više ne budem morala gledati te ako saznam da je najgore prošlo. Ne podnosim da ga gledam kraj sebe. Kad njega gledam, onda mrzim i sebe i sve vas!«

»Koješta!« ražesti se Žid. »Ti si se nalokala, djevojko!«

»Je li?« usklikne djevojka grcajući od bijesa. »Svakako nije vaša zasluga ako sam trijezna, jer da je po vašoj volji, bila bih uvijek pijana — osim sada! Čini se da vam je krivo što nisam dobre volje, je li?«

»Da!« bjesnio je Žid, »i još kako!«

»Onda me oraspoložite!«, nasmije mu se djevojka u brk.

»Da te oraspoložim!« vrisne Žid izvan sebe od čuda što je djevojka tako uporna, i sav izmučen patnjama što ih je te večeri prepatio. »Oh, ja ću te oraspoložiti! Slušaj me dobro, droljo! Slušaj ti mene koji sa dvije-tri riječi mogu Billu stegnuti omču oko vrata, tako sigurno kao da ga već sada ovim svojim rukama držim za njegovu bivolsku gušu! Ako se vrati bez dječaka — pa ako ostane na slobodi i ne pronađe mi dječaka živa ili mrtva — sama ga ubij ako želiš da ga spasiš vješala, ubij ga čim prijeđe prag ove sobe, jer će inače biti prekasno!«

»Šta vi to govorite?« i nehotice usklikne djevojka.

»Šta ja govorim?« nastavi Žid razjareno. »Evo šta! Meni je slučaj dobacio u ruke dječaka koji mi vrijedi nekoliko stotina funti; pa da ga sada izgubim zbog nekoliko pijanih nitkova kojima mogu da raspolažem po miloj volji! — I da se vežem uz živoga đavla koji može sve samo ako hoće, i... i...«

Sav zasopćen, starac je zamuckujući tražio riječ, no u tom trenutku priguši bujicu gnjeva i mahom se izmijeni. Čas prije mlatarao je stisnutim pesnicama po zraku, bulječi oko sebe razjapljenih očiju i od srdžbe poblijedjela lica; no sada se srozao na stolicu i sav se zgrbio i pritajio, dršćući od straha da u bijesu nije sam odao kakvu tajnu svojih mračnih namjera. Pošutjevši malo, odvaži se da pogleda djevojku. Činilo se da se malo primirio videći je onako skršenu kakva je bila kad je on ušao u sobu.

»Nancy, draga«, graktao je Žid svojim uobičajenim glasom, »ti se valjda ne ljutiš?«

»Fagine, pustite me u miru!« odvrati djevojka i sumorno ga pogleda. »Ako ovaj put Bill i nije uspio, uspjet će drugi put. On vam je već toliko puta posvršavao dobre poslove, i bit će toga još i više kad bude mogao, no kad ne može — neće, i zato ne govorimo više o tome.«

»A šta će biti s dječakom, draga?« upita Žid nervozno trljajući ruke.

»Dječak mora da dijeli sudbinu s drugima«, prekine ga Nancy naglo, »i ja opet velim da se nadam da je mrtav, da mu sada vise ništa ne prijeti, pa ni vi — samo ako se Bill spasio. A kad se Toby iskobeljao, onda će i Bill, jer on vrijedi za dvojicu!«

»A šta misliš o onome što sam ti rekao, draga moja?« upita Žid gledajući je netremice užarenim očima.

»Morate mi sve ponoviti ako vam je stalo do toga da nešto poduzmem«, odvrati Nancy, »a bilo bi još bolje da sve to ostavite za sutra! Za jedan ste me časak rastresli, no sada sam opet malaksala i nesposobna da mislim.«

Fagin ju je još koješta zapitkivao, a sve s namjerom da se osvjedoči je li djevojka shvatila ono što joj je tako nesmotreno natuknuo, no ona je na sva pitanja odgovarala tako bezazleno, nije ni okom trepnula dok ju je on uporno gledao pronicavim očima; učvrstila mu se prijašnja misao da je Nancy previše potegnula iz boce. Ona je, doduše, kao sve Faginove štićenice bila odana piću, a on ih je sve još u ranoj mladosti poticao na to da se odaju alkoholu. Njen raspušteni izgled i zadah borovice kojim je soba bila prožeta, sve je to potvrđivalo da je pretpostavka staroga Žida bila ispravna. Stoga je poslije kratkotrajnog mahnitanja koje smo spomenuli, zapala najprije u mučaljivu sjetu, a zatim joj se od prevelika ganuća razvezao jezik pa je čas plakala, čas opet kliktala: 'Samo glavu gore!' i slično, kao što to čine dame i gospoda kad ih svlada takvo raspoloženje. Gospodin je Fagin u tim stvarima imao veliko iskustvo te se s pravim zadovoljstvom uvjerio da se Nancy zaista bila naljoskala.

Pošto se u tom pogledu opet smirio, Žid se, izvršivši svoj dvojaki zadatak (da djevojci saopći što je večeras saznao i da se na svoje oči uvjeri da se Sikes nije vratio), opet uputi kući, ostavljajući svoju mladu prijateljicu da i dalje oborene glave sjedi za stolom.

Bio je jedan sat po ponoći. Vani je vladao mrak i stezao mraz, te je zato pospješio korake. Jak vjetar koji je vijao ulicama kao da ih je očistio od prašine, blata i — prolaznika, jer su se samo tu i tamo pojavljivali poneki ljudi, a svi se žurili svojim kućama. Vjetar je nosio Žida, jer mu je puhao u leđa, ali bi on svaki put protrnuo i stresao se od studeni kad bi ga zahvatio i gonio dalje.

Stigao je do ugla svoje ulice i već je u džepu napipavao ključ od kapije, kad neki mračan lik iskrsne iz crne tame jedne veže pa mu, neopažen, priđe preko ceste.

»Fagine!« šapne mu glas na uho.

»Ah!« usklikne Žid i u hipu se okrene. »Je li to...«

»Da, ja sam!« prekine ga stranac nabusito. »Već se dva sata šunjam ovuda. Dobijesa, gdje ste dosada bili?«

»Po vašem poslu, dragi«, odvrati Žid pogledavši nemirno pridošlicu i usporivši hod. »Svu noć po poslu!«

»Dakako!« nato će stranac podrugljivo. »No, a što ste obavili?«

»Ništa dobro«, odvrati mu Žid.

»Ništa rđavo valjda?« priklopi stranac i naglo stane gledajući u svoga subesjednika.

Žid zaniječe glavom i već htjede da odgovori kad ga stranac presiječe i pokaže na kuću, do koje su uto stigli, dodavši kako bi bilo bolje da mu ono što mu ima reći ispriča unutri, jer da mu se krv sledila u žilama dok ga je za čekanja vjetar šibao.

Fagin kao da je jako želio da se otrese gesta u tako kasno doba noći; gunđao je nešto da mu u kući ne gori vatra. Ali kako je stranac tako odlučnim glasom ponovio svoju želju, otključa vrata te ga zamoli da ih polako opet zatvori dok on potraži svijeću.

»Mrak je tu kao u grobnici«, reče čovjek tapajući naslijepo nekoliko koračaja. »Požurite! Mrzim taj mrak!«

»Zatvorite vrata!« psiknu Fagin s drugog kraja hodnika i još ne doreče kadli se vrata bučno zalupiše.

»Nisam ja tome kriv«, reče onaj drugi čovjek tapajući. »Ili su se sama zatvorila ili ih je vjetar zalupio. Požurite da nađete svjetiljku ili ću još vrat da slomim u toj prokletoj rupi!«

Fagin se potiho spusti niz kuhinjske stepenice te se uskoro vrati s upaljenom svijećom, uvjerivši se da Toby Crackit spava dolje u stražnjoj sobi, a dječaci u prednjoj. Davši znak čovjeku da pođe za njim, prvi se počne uspinjati stepenicama.

»Ono nekoliko riječi«, zatim će Žid otvarajući vrata na prvom katu, »možemo i ovdje izmijeniti, mili moj, a kako u prozorskim kapcima ima rupa i pukotina a mi susjedima nikad ne pokazujemo nikakvo svjetlo, ostavit ćemo svijeću na stubištu. Tako!«

Rekavši to, Žid se sagne, postavi svijeću na gornje stepenice upravo nasuprot sobnim vratima te pođe u odaju, koja je bila bez namještaja, osim rasklimana naslonjača i nekog otrcana kreveta ili sofe iza vrata. Na taj se ležaj stranac svali kao da je silno umoran. Žid povuče naslonjač njemu sučelice, i tako se nađoše s licem o lice. Nije bilo sasvim mračno, jer su vrata bila odškrinuta, a svijeća je izvana bacala slabašan trak svjetla po suprotnom zidu.

Neko su vrijeme razgovarali šapatom. Iako bi prisluškivač mogao razabrati samo pokoju nesuvislu riječ, ipak bi shvatio da se Fagin brani od nekih primjedaba koje mu stranac dobacuje veoma razdraženo. Prošlo je četvrt sata ili nešto više što su tako razgovarali, kada Monks — kojim je imenom Žid nekoliko puta bio oslovio stranca — reče malo povišenim glasom:

»I još vam jednom kažem da nije bilo dobro smišljeno. Zašto ga niste pustili ovdje s ostalima pa da postane sitan džepar i tat?«

»Gle ti njega!« usklikne Žid sliježući ramenima.

»Zar hoćete time reći da vam to ne bi uspjelo da ste zaista htjeli?« upita Monks strogim glasom. »Zar niste tako postupali s tolikim drugim dječacima? Da ste imali strpljenja ba-

rem godinu dana, zar vam ne bi uspjelo da bude osuđen i, možda, deportiran na doživotnu robiju?«

»A kome bi to koristilo, dragi moj?« upita Žid ponizno.

»Meni!« odvrati Monks.

»Ali ne meni!« priklopi Žid pokorno. »Kada dvojica rade jedan posao, pravedno je da se vodi računa o probicima jedne i druge strane, nije li tako, dobri moj prijatelju?«

»No, pa šta?« mrgodio se Monks.

»Vidio sam da se teško privikava našem zanatu«! odvrati Žid, »jer nije bio nalik na druge dječake.«

»Istina je, đavo ga odnio!« progunđa čovjek »Inače bi već odavna postao lopov.«

»Nije bilo u mojoj moći da ga iskoristim za zlo«, nastavi Žid pomno promatrajući lice svoga subesjednika. »Nije ni u što bio umiješan pa nisam ništa imao čime da ga zastrašim, što je spočetka uvijek potrebno, ukoliko ne želimo da nam je trud uzaludan. Šta sam mogao poduzeti? Da ga šaljem u krađu zajedno s Prefrigankom i Batesom? Bilo nam je dosta od prvog puta, dragi moj, i ja sam se nastrahovao za sve nas!«

»To nije bila moja krivica«, primijeti Monks.

»Nije, nije dragi moj!« ponovi Žid, »i ja vam ništa ne prigovaram, jer da se to nije dogodilo, ne bi vam nikad pogled pao na dječaka i vi ne biste nikad saznali da baš njega tražite. Ja sam ga, dakle, pomoću jedne djevojke opet dobio pod svoju vlast, i to zbog vas, ali je onda *ona* počela da ga brani.«

»Zadavite tu djevojčuru!« uznestrpi se Monks.

»No, mili moj, to mi upravo sada ne možemo sebi dopustiti«, odvrati Žid te se osmjehne, »a osim toga, to nam ne bi donijelo nikakve koristi, inače bih to ovih dana drage volje učinio. Znam vrlo dobro, dragi Monks, što su djevojke i kakve su. Kad bi u dječaka srce otvrdnulo, ona ga više ne bi ni pogledala. Vi biste htjeli da od njega načinim, lopova, pa ako je još na životu, sada to mogu od njega učiniti. No ako...« i Žid se primakne bliže, »to, doduše, treba da znate nije vjerojatno — ali ako se ipak desilo najgore, ako je mrtav...«

»Nije moja krivica ako su ga ubili!« presiječe ga onaj drugi i pogleda Žida zaprepašteno i hvatajući ga grčevito drhtavim rukama. »Upamtite, Fagine, ja u to nisam bio umiješan. Od početka sam vam govorio da možete s njim raditi što vas je volja, samo ga ne smijete ubiti. Ne želim krvi; to svagda iziđe na vidjelo, a osim toga vas progoni duh ubijene žrtve! Ako su ga pak ustrijelili, ja nisam kriv, jeste li me čuli, Fagine? Šta se to miče u tom vašem prokletom brlogu! — Šta je to?«

»Šta?« usklikne Žid uhvativši objema rukama prestrašenog čovjeka koji je skočio na noge. »Gdje?«

»Tamo prijeko!« odvrati Monks zureći u suprotni zid. »Sjenka — vidio sam sjenku jedne žene u kaputu s kapom na glavi kako se poput duha šulja uza zid!«

Žid ispusti Monksa i oni navrat-nanos izjure iz sobe. Svijeća koja je nemirno treptala u propuhu nalazila se na istom mjestu gdje je stajala osvjetljavajući pusto stubište. Prisluškivali su pomno, ali je po svoj kući vladala duboka tišina.

»Mašta vas je prevarila«, reče Žid prihvativši svijeću i obrativši se svome gostu.

»Zakleo bih se da me oči nisu prevarile!« odvrati Monks; sav se tresao od uzbuđenja. »Isprva se naginjala naprijed, a kad sam kriknuo, šmugnula je kao strijela.«

Žid prezirno pogleda u blijedo lice svoga ortaka i pozove ga da pođe za njim, ako mu je s voljom. Zatim se uze penjati stepenicama. Zavirivali su u sve odaje; sve je bilo pusto, hladno i prazno. Spustili su se u hodnik, a odatle u podrum. Sa zidova se cijedila zelenkasta vlaga, a na treperavoj svjetlosti svijeće ocrtavali se na zemlji tragovi puževa, no sve je odisalo mrtvom tišinom.

»Jeste li se umirili?« upita ga Žid pošto su se opet uspeli u hodnik. »Osim nas dvojice nema u kući ni žive duše, izuzev Tobyja i dječaka, a oni nisu nimalo opasni. Uvjerite se sami!«

U dokaz svoje tvrdnje izvuče iz džepa dva ključa i objasni gostu da je, kad je prvi put silazio, zaključao ukućane, kako bi njih dvojica mogli u miru razgovarati.

Svi ti dokazi pokolebali su gospodina Monksa. Njegova je strava sve više iščezavala ukoliko su dalje pretraživali kuću, a nisu otkrili ništa sumnjivo. Konačna se srdito nasmije i reče da ga je sigurno zanijela njegova mašta. Ipak je otklonio da nastave razgovor prisjetivši se odjednom da je prošao jedan po ponoći. I tako se simpatični par rastade.

XXVII. POGLAVLJE

U KOJEM IZGLAĐUJEMO NEULJUDNOST KADA SMO BEZ IKAKVE ISPRIKE NAPUSTILI DRUŠTVO JEDNE DAME

Nikako se ne bi dolikovalo skromnome piscu da svemoćnu ličnost kao što je općinski pisar napusti u času dok stoji leđima okrenut kaminu pridižući skutove svoda kaputa, te da onda opet skrene na nj pažnju, jer mu se, eto, tako prohtjelo, a ne bi se priličilo ni pišćevu zvanju i pozivu, a bogme ni njegovim kavalirskim osjećajima, da tako postupa i s damom koju je općinski pisar gledao s tolikom nježnošću šapćući joj na uho tako slatke riječi koje bi, s obzirom da dolaze iz usta tako velevažne osobe, s pravom mogle da ponosno nadmu grudi svake djevice ili žene, bila ona stara ili mlada. Stoga istinoljubivi pisac ovih redaka, uvjeren da zna šta je red i odajući poštovanje ljudima kojima je — u našoj dolini suza — sudbina dodijelila važnu funkciju, već hita da iskaže strahopoštovanje što ga duguje njihovu položaju te da im propisno iskaže sve počasti što ih oni mogu s punim pravom zahtijevati i po svom autoritetu i, prema tome, i po svojim odlikama i vrlinama. Zato mu je i bila namjera da na ovome mjestu uplete raspravu o božanskim pravima općinskih pisara i, drugo, da objasni kako općinski pisar ne može pogriješiti, što bi uvelike moglo razveseliti dobronamjerna čitatelja te mu u isti mah poslužiti kao pouka. No pisac je, nažalost, zbog pomanjkanja vremena i prostora morao odložiti raspravu, uvjeren da će, kad se pruži prilika, biti dovoljno spreman da dokaže da je takvo čeljade čovjek na svome mjestu, pravovaljano izabran i naimenovan. Drugim riječima — općinski pisar dodijeljen uboškom domu, i koji je u tom svojstvu ujedno i član crkvene općine, obdaren je već po svome zvanju svim odlikama i čovječanskim vrlinama, tako da obični podvornici, sudski pisari, pa čak ni crkvenjaci (posljednji možda ipak, ali samo u manjoj mjeri) ne mogu ni u snu pomisliti da se mjere s gospodinom Bumbleom.

Gospodin je Bumble još jednom prebrojio čajne žlice, još jednom na dlanu odvagnuo mašice za šećer, još pomnije razmotrio mliječni vrčić i potanko razvidio stanje pokućstva sve do konjske strune kojom su podstavljena sjedišta stolica i naslonjača. Sav je taj mučni posao obavio po nekoliko puta prije nego se konačno sjetio kako bi već bilo vrijeme da se gospođa Corney vrati. Iz svakog se razmišljanja rađaju nove misli, pa kako od gospođe Corney nije bilo ni traga ni glasa, gospodin se Bumble dosjeti da će nedužno i zgodno

skratiti vrijeme ako letimičnim pregledom komode gospođe Corney i dalje zadovolji svoju radoznalost.

Hitro skokne do ključanice i osluhne kako bi se uvjerio da se nitko ne približava; zatim se, počinjući odozdo, uzme upoznavati sa sadržinom triju omašnih ladica koje su bile natrpane elegantnom odjećom i rubljem od dobre tkanine, a sve bijaše pažljivo naslagano između tankih listova staroga novinskog papira i načičkano mirisavim stručcima lavendule. Sve se to gospodinu Bumbleu kanda vanredno sviđalo. Namjeri se tako i na pretinac u desnom uglu, s ključem u bravi, a ugledavši u njemu malu škrinjicu s lokotićem, uzme je i pretrese da je odzvanjala milozvučnim glasom kovanog novca; nato gospodin Bumble dostojanstveno odšeta do kamina i, zauzevši svoj prijašnji položaj, odlučna i ozbiljna lica zausti i reče: Uzet ću je za ženu! Poslije te sudbonosna izjave još je desetak minuta vragolasto mahao glavom, kao da se ne može načuditi koliko je obješenjak, a zatim stane s velikim zadovoljstvom i interesom promatrati svoje noge u profilu. Bio je zaokupljen tim velevažnim poslom naslađujući se svojom snagom i ljepotom, kadli se pojavi gospođa Corney. Ušavši naglo u sobu, spusti sva zadihana u naslonjač kraj kamina. Jednom je rukom zaklanjala oči, a drugom je pritiskala srce otvarajući usta baš kao som.

»Gospođo Corney«, reče gospodin Bumble naginjući se nad nastojnicu, »što vam je? Da vam se nije štogod desilo? Zaklinjem vas, recite mi, ja sam — ja sam...« Gospodin Bumble u svojoj se prevelikoj uzbuđenosti nije mogao dosjetiti riječi 'kao na žeravici' i zato nadoveže: »kao razbijena boca«.

»Govorite, gospo, govorite!« uzvikne gospodin Bumble svladaj ući svoje osjećaje s urođenim dostojanstvom, »sigurno su vam ubogari napravili neku psinu!«

»Strašno je i pomisliti na to!« izusti dama i protrne.

»Onda — naprosto nemojte misliti na to, gospo!« upadne joj gospodin Bumble u riječ.

»Ne mogu a da ne mislim na to!« ucviljeno će ona.

»Onda nešto popijte«, mirio ju je gospodin Bumble. »Možda malo od onoga vina?«

»Ni za sve blago svijeta!« uzvrati gospođa Corney. »To nipošto ne bih mogla. Oh, tamo na najgornjoj polici, desno — oh!« Izrekavši te riječi dobra gospođa pokaže prstom na ormar za suđe i sva se skupi i skvrči kao od grčeva. Gospodin Bumble odleti kao strijela do označenog mjesta i, zgrabivši s police zelenu staklenku koju je gospođa Corney označila tako nesuvislim riječima, nalije čajnu šalicu i prinese je njenim usnama.

»Sad mi je bolje«, šapne gospođa Corney zabacivši glavu pošto je šalicu do polovice ispila.

Gospodin Bumble stane pobožno prevrtati očima, a kad mu je pogled opet pao na rub šalice, prinese je k nosu.

»Metvica«, objasni mu gospođa Corney slabašnim glasom osmjehujući se blago. »Pokušajte, ima i malo — nečega drugog.«

Gospodin Bumble okusi napitak s izrazom sumnje, mljasne jezikom, još jednom gucne i — isprazni šalicu.

»Krepko piće«, reče gospođa Corney.

»Da, zaista«, nato će općinski pisar. Rekavši to, privuče stolicu i nježno upita gospođu zbog čega se rastužila.

»Nije ništa«, odvrati gospođa Corney. »Ja sam luda, razdražljiva i slaba žena.«

»Slaba?« nato će gospodin Bumble primičući stolicu. »Zar ste vi zbilja slaba žena, gospođo Corney?«

»Svi smo mi slaba ljudska stvorenja«, opet će gospođa Corney izričući jedno opće načelo.

»To zaista jesmo«, odvrati općinski pisar.

Zatim je oboje neko vrijeme šutjelo, a onda gospodin Bumble pokuša da zorno prikaže značenje toga načela: pustivši da mu ruka klizne s naslona njezina naslonjača, gdje je dotad počivala, obavije je oko trake njezine pregače i, prema tome, oko struka same gospođe Corney.

»Svi smo mi slaba ljudska stvorenja«, reče gospodin Bumble.

Gospođa Corney uzdahne.

»Ne uzdišite, gospo«, reći će gospodin Bumble.

»Moram uzdisati«, reče gospođa Corney i ponovo teško uzdahne.

»To je vrlo udobna sobica, gospo«, napomenut će gospodin Bumble ogledajući se oko sebe. »Još jedna takva sobica i bio bi to zgodan stančić.«

»Za mene samu bio bi prevelik«, promrmlja ona.

»Ali za dvoje ne bi, gospo«, upadne gospodin Bumble čeznutljivo. »Šta velite na to, gospođo Corney?«

Pošto je općinski pisar izrekao te riječi, gospođa Corney obori glavu, i gospodin Bumble prigne svoju da bi vidio njezino lice. Gospođa Corney vrlo sramežljivo okrene glavu ustranu, oslobodi svoju ruku da dohvati rupčić i sasvim je slučajno opet spusti u ruku gospodina Bumblea.

»Upravni odbor opskrbljava vas ugljenom — besplatno, zar ne, gospođo Corney?« upita općinski pisar stežući joj ruku.

»I svijećama«, nadoveže gospođa Corney uzvraćajući nježno stisak ruke.

»Ogrjev i rasvjeta besplatno, a ni stanarine ne plaćate«, opet će gospodin Bumble. »Ta vi ste pravi anđeo!«

Gospođa Corney nije mogla odoljeti bujici nježnih osjećaja. Ona padne gospodinu Bumbleu u naručje, a dični gospodin u svom oduševljenju pritisne zanosan cjelov na njen kreposni nos.

»Oh, vi uzor-ženo među svim općinskim službenicama!« usklikne gospodin Bumble. »A znate li vi, čarobnice moja, da se stanje gospođe Stout danas mnogo pogoršalo?«

»Znam«, uzvrati gospođa Corney stidljivo.

»Doktor veli da neće dulje od jedne sedmice«, proslijedi gospodin Bumble. »Ona je gospodarica ove ustanove, a kad ona umre, ispraznit će se mjesto na koje treba da dođe netko drugi. Oh, gospođo Corney, kakvih li mogućnosti! Divne li prilike da se spoje dva srca u jedno kućanstvo!«

Gospođa Corney za jeca.

»Samo jednu jedincatu riječcu«, nato će gospodin Bumble nadnoseći se nad tu utjelovljenu sramežljivu ljepotu, »jednu jedincatu riječcu, mila moja!«

»Da-a-a!« izlane gospa šapatom.

»I još jednu«, proslijedi općinski pisar, »izrazite svoje osjećaje samo još jednom riječi. Kada?«

Gospođa Corney dvaput zausti, ali ni jednom nije smogla ni riječi. Najposlije, prikupivši svu svoju odvažnost, zagrli gospodina Bumblea i reče neka bude što prije i kad god on zaželi, jer da nema žene koja bi njemu odoljela.

Kada je sve bilo tako divno i na sveopće zadovoljstvo riješeno, zališe ugovor šalicom one mješavine, a bilo je i potrebno, jer je dična gospa bila silno uzbuđena. Dok su ispijali 'metvicu', ona ispriča gospodinu Bumbleu kako je ona starica umrla.

»Vrlo dobro«, reče dični gospodin srčući krepko piće. »Na povratku kući svratit ću do gospodina Sowerberryja i kazati mu neka izjutra pošalje svoje ljude. No šta je tebe tako uzbudilo, ljubavi moja?«

»Ništa naročito, dragi«, reče ona okolišeći.

»Pa ipak mora da je nešto bilo, ljubavi moja«, navaljivao je gospodin Bumble. »Zar se nećeš povjeriti svome Bumbliću?«

»Ne sad«, odvrati ona žustro, »drugi put — poslije našeg vjenčanja, dragi.«

»Poslije našeg vjenčanja!« usklikne gospodin Bumble. »Valjda se nije jedan od ubogara drznuo da bude nepristojan?«

»Oh, ne, ne, ljubavi moja!« odvrati gospođa Corney hitro.

»Kad samo pomislim«, nastavi gospodin Bumble, »kad pomislim da se netko od njih drznuo da samo i pogledom uprlja to milo lišce...«

»Oh, ljubavi moja, to se oni ne bi usudili«, odvrati ona.

»Bolje da i ne pokušaju!« nato će gospodin Bumble stežući pesnice. »Pokaži mi toga čovjeka, bio on ubogar ili ne, tko god bi se drznuo da to učini, drugi put neće, vjeruj mi!«

Te riječi, možda, ne bi zvučale odviše laskavo da nisu bile popraćene kićenim prenemaganjem i ratobornim mlataranjem ruku, tako da je gospođa Corney bila duboko ganuta tim dokazom njegove privrženosti te ga zadivljeno uvjeravala da je zaista njen goluban.

Goluban potom podiže ovratnik na kaputu, nabije na glavu trorogi šešir i, pošto je strastveno zagrlio i dugim cjelovom usrećio svoju buduću golubicu, ode da ponovo prkosi mračnoj noći i studenom vjetru. Zadržao se samo nekoliko minuta u muškom odjeljenju ubožnice, gdje se malo razvikao kako bi samom sebi dokazao da može s potrebnom strogošću vršiti dužnost nadglednika. Uvjerivši se o tim svojim sposobnostima, gospodin Bumble napusti zgradu laka srca, maštajući o svome promaknuću, Zaokupljen tim mislima stigao je do Sowerberryjeva dućana.

Kako je bračni par Sowerberry bio pozvan na čaj i večeru, a Noa Claypole nije volio suvišne napore zadovoljavajući se jelom i pilom, dućan nije bio zatvoren, iako je vrijeme zatvaranju bilo već davno prošlo. Gospodin je Bumble nekoliko puta lupnuo štapom o tezgu, no kako mu se nitko nije odazvao, a vidio je svjetlost što je prodirala kroz staklena vrata stambene prostorije iza dućana, odvaži se da virne unutra, da vidi što se tamo zbiva. A kad je *vidio* što se ondje zbiva, nemalo se začudio.

Stol je bio spremljen za večeru, a na njemu kruha, maslaca, tanjuri, čaše, pivski vrč i boca za vino. Čelo stola nehajno se ljuljuškao u naslonjaču gospodin Noa Claypole, prebacivši noge preko oslonaca, dok je u jednoj ruci držao škljocu, a u drugoj komadinu kruha s maslacem; a tik pored njega stajala Šarlota vadeći iz burenceta oštrige koje je gospodin Claypole s velikim apetitom gutao jednu za drugom. Neobično crvenilo nosa i obraza i neko čudno žmirkanje desnog oka odavalo je da se mladi gospodin napio, a ti bi simptomi postali još razumljiviji kad biste vidjeli kako požudno guta oštrige (što bi se moglo ispričati ili objasniti neutaživom potrebom da ublaži neki unutarnji žar ili groznicu).

»Noa, dragi, evo ti jedne fine, masne!« reče Šarlota. »Molim te, kušaj samo još ovu!«

»Oštrica je prava poslastica!« reče gospodin Claypole pošto ju je progutao. »Samo je šteta što tište u stomaku kad ih se nalupaš, je li, Šarlota?«

»Da, to je zaista okrutno«, potvrdi Šarlota.

»Da, baš tako«, složi se gospodin Claypole. »A ti ne voliš oštrige?«

»Ne baš osobito«, odvrati Šarlota. »Više volim gledati kako ih ti jedeš, dragi!«

»Gospode!« klikne Noa zamišljeno, »kako je to čudno!«

»Uzmi još jednu«, nutkala ga Šarlota. »Ova ima divne rese!«

»Ne mogu više«, uzdahne Noa, »žalim ali ne mogu. Šarlota, dođi, da te poljubim.«

»Štaaaa?« zagrmi gospodin Bumble i bane u sobu. »Ponovi što si rekao, gospodičiću!«

Šarlota je vrisnula i zakrila oči pregačom, dok je gospodin Claypole, i ne trudeći se da ustane, obnemogao od pića, zaprepašteno buljio u općinskog pisara. Samo je noge spustio na pod.

»Ponovi što si rekao, razbludniče!« krikne gospodin Bumble. »Kako se samo usuđuješ da tako nešto spomeneš? A ti, obijesna curetino, ti mu još povlađuješ! Vidi ti njih — cjelivali bi se!« goropadno se žestio gospodin Bumble. »Sram vas bilo!«

»Pa ja to nisam ni htio!« uzme se Noa cmizdravo kreveljiti. »Ona uvijek navali cmakati, htio ja ili ne htio!«

»Oh, Noa!« zarida Šarlota prijekorno.

»Ti uvijek navaljuješ i dobro znaš da je tako!« otrese se mladić na nju. »Ona to uvijek čini, gospodine Bumble. Draška me ispod brade pa me gladi i mazi, i sve tako, gospodine!«

»Šuti!« uzvikne gospodin Bumble strogim glasom. »Siđite, ljepotice, a ti, Noa, zatvaraj dućan i da nisi ni pisnuo dok ti se gospodar ne vrati kući. A kad se vrati, reci mu da mu gospodin Bumble poručuje neka sutra prijepodne pošalje sandučić za jednu staricu. Jesi li me razumio, gospodičiću? — Oni bi se cjelivali!« snebivao se gospodin Bumble kršeći ruke. »Strašni li su grijesi i opačine u prostoga puka naše općine! Ako se parlamenat ne pozabavi njihovim porocima, zemlja će biti osuđena na propast, a seljaštvo će se zauvijek izopačiti!« Izustivši te riječi, općinski se pisar dostojanstvena i mračna lica udalji iz pogrebnikove kuće.

A sada, pošto smo općinskog pisara otpratili do ceste i udesili sve potrebno za pokop starice, hajde da vidimo što je s Oliverom Twistom i da ustanovimo da li još uvijek leži u grabi gdje ga je ostavio Toby Crackit.

XXVIII. POGLAVLJE

VODI NAS U POTRAGU ZA OLIVEROM TE NASTAVLJA PRIČATI O NJEGOVIM PUSTOLOVINAMA

»Vukovi vas zaklali!« promrsi Sikes škrgućući zubima. »Eh, kad bi mi samo jedan od vas dopao šaka, ponestalo bi mu sape!«

Mrseći tako psovke i kletve što je samo mogao okrutnije i krvoločnije, Sikes polegne ranjenog dječaka preko svoga koljena i načas okrene glavu za progoniteljima.

Kroz mrak i magluštinu jedva se moglo što razabrati. Čuli su se samo povici muškaraca koji su mu bili za petama, a zrakom se prolamao lavež pasa iz susjedstva što ih je zvonjava na uzbunu trgla iz sna.

»Stani, kukavice!« dovikivao je razbojnik svome drugu koji je dugim koracima grabio što je mogao brže te bio već poodmakao, »stoooj!«

Kad je ponovo odjeknuo taj uzvik, Toby stane kao ukopan, jer se bojao da još nije izvan dohvata pištolja, a znao je da u Sikesa nema šale.

»Pomozi mi da ponesemo dječaka!« urlao je Sikes domahujući bijesno Crackitu. »Smjesta da si se vratio!«

Toby je zakoračio kao da će se vratiti i onda sopćući i dršćući stao oklijevati, tako da se veoma sporo približavao.

»Brže!« krikne Sikes položivši dječaka u suhu udubinu do svojih nogu i vadeći pištolj. »Ne šali se!«

Uto se graja pojača, i Sikes, koji je ponovo okrenuo glavu, primijeti da ljudi koji su se dali za njima u potjeru već preskakuju plot ograđenoga zemljišta gdje se on bio sklonio, a pred njima juri nekoliko pasa.

»Gotovo je, Bille!« usklikne Toby. »Pusti mladunče i podbrusi pete!« Davši mu ovaj posljednji savjet, Toby kojemu je očito bilo milije da mu prijatelj puca u leđa nego da padne u šake svojim dušmanima, poskoči i udari bježati koliko ga noge nose. Sikes škrgutne zubima, strgne sa sebe kabanicu i prebaci je preko Olivera koji je nepomično ležao, zatim potrči duž živice da tako progonitelje navede na krivi trag i skrene njihovu pažnju s onoga mjesta gdje je ležao dječak; zastade za trenutak pred drugom vrzinom što se s

onom prvom sučeljavala u pravom kutu i, bacivši pištolj visoko u zrak, skoči iz svoga zaklona i naže bježati.

»Ej, ej, ovamo!« poviče netko drhtavim glasom. »Rise, Neptune, ovamo, ovamo!«

Činilo se da ni psi baš kao ni njihovi gospodari nisu uživali u hajci koja im je bila nametnuta, jer su se spremno odazvali toj zapovijedi. Progonitelji — bila su to tri čovjeka — zastanu u polju da se posavjetuju.

»Moj je prijedlog ili, bolje rekavši, moja zapovijed«, reče najdeblji među njima, »da se smjesta vratimo kući!«

»Sve što je gospodinu Gilesu pravo«, odgovori neki omanji čovjek koji također nije bio mršav, a bio je vrlo blijed i vrlo uljudan, što često biva kad se čovjek preplaši.

»Gospodo, ne bih želio da budem neuljudan«, nato će treći, onaj koji je malo prije dozivao pse, »gospodin Giles najbolje zna što nam je činiti.«

»Dakako«, odvrati mu onaj srednji, »i što god gospodin Giles reče, valja poslušati. Znam, hvala bogu, što priliči u takvoj situaciji. Da budemo iskreni, manji je čovjek zaista uočio nezavidnu situaciju, jer su mu zubi cvokotali dok je govorio.«

»Vi se, Brittles, kanda bojite«, primijetit će gospodin Giles.

»Nipošto«, uzvrati Brittles.

»Vi se bojite!« zaintači gospodin Giles.

»Varate se, gospodine Giles«, odgovori Brittles.

»Vi govorite neistinu, Brittles«, nato će gospodin Giles.

Treba znati da je ovaj dijalog bio posljedica Gilesove zlovolje, a Gilesova je zlovolja bila posljedica odgovornosti koju su pod vidom laskave izjave njemu natovarili, kao da je on — gospodin Giles — kriv što prekidaju potjeru. Treći je vrlo mudro dokončao prepirku.

»Ja ću vam, gospodo, reći, kako je«, progovori on, »mi se sva trojica bojimo!«

»Govorite samo u svoje ime, gospodine«, reče gospodin Giles koji je bio najbljeđi od svih.

»To ja i činim«, odvrati mu ovaj. »Obična je i sasvim prirodna stvar da se čovjek u takvim okolnostima boji. *Ja* se bojim!«

»I ja!« prizna Brittles, »samo nije lijepo kad se to čovjeku kaže onako ravno u brk!«

To iskreno priznanje ublažilo je gospodina Gilesa, te on odmah prizna da je i njega strah, našto se svi kao jedan pogledaju oko sebe pa trkom bež' natrag, sve dok gospodin Giles (koji je od sve trojice najteže disao, a osim toga smetale su mu i rogulje kojima se bio naoružao) nije uporno počeo zahtijevati da svi stanu, kako bi se ispričao zbog svojih nesmotrenih i preoštrih riječi.

»Čovjek ne bi vjerovao«, reći će gospodin Giles pošto se objasnio, »što sve ne bi učinio kad mu krv uskipi. Mogao sam ubiti čovjeka, da, ubiti ga, da smo jednog od tih lopova uhvatili!«

Budući da je onu drugu dvojicu obuzela slična slutnja, a sada im se, baš kao i njemu, opet stišala krv, zametnuše razgovor o uzrocima ovakve nagle promjene ćudi.

»Sad znam kako je to bilo«, usklikne gospodin Giles, »sve je to zbog plota!«

»Ne čudim se da je tako«, nato će Brittles hvatajući se te izreke.

»Budite uvjereni da je tako«, reče Giles, »taj je plot bio kao brana koja je spriječila da nam krv ne prekipi. Čim sam preskočio, odmah sam osjetio kako mi se krv stišava te postajem sve bljeđi i bljeđi.«

Bilo je pravo čudo kako se u tom času to njegovo nelagodno osjećanje savršeno podudaralo s osjećajima njegovih pratilaca; mogli su nedvojbeno zaključiti da je plot bio uzrokom što im je ratobornost ishlapila; a to je bilo to vjerojatnije što su se s obzirom na vrijeme kad je ta promjena njihove ćudi uslijedila, složili, izjavivši da je to bilo baš u času kad su ugledali razbojnike.

Taj se razgovor vodio između one dvojice koji su iznenadili provalnike i nekoga putujućeg kotlara koji je noćio u dvorišnoj kućici, pa su i njega zajedno sa njegova dva mješanca probudili, da se pridruži hajci. Gospodin je Giles nastupio u dvostrukoj ulozi prvoga sluge i domoupravitelja u kući neke stare dame, a Brittles je bio njegov pomoćnik. A kako je došao u kuću kad je još bio takoreći dijete, postupali su s njime kao s nadobudnim dječarcem, iako je već prevalio tridesetu.

Bodreći se međusobno takvim i sličnim razgovorima, no držeći se ipak čvrsto na okupu te ogledavajući se preplašeno kad god bi zahujao vjetar i zašuštalo granje, stigoše žurno do stabla iza kojeg su ostavili svjetiljku, kako njena svjetlost ne bi razbojnicima pokazala u kojem pravcu treba da pucaju. Uzevši svjetiljku, požure kući trčećim korakom. Njihovi su likovi doskora iščezli u mraku, a još se uvijek razabiralo nemirno svjetlucanje svjetiljke kao sablasna neka iskra u tami sred koje je brzo nestajala sve dalje i dalje.

Kad se počelo daniti, zrak je bivao sve hladniji, a gusti oblaci magle polagano su se vukli po zemlji. Trava bijaše natopljena vlagom, staze i onizine pune blata i vode. Vlažni dah nezdrave vjetrine hujao je sumornim šumom. A Oliver je još uvijek ležao nepomično i bez svijesti na mjestu gdje ga je Sikes ostavio.

Svanjivalo je; zrak je postao još oštriji, a na obzorju je zatinjala slabašna svjetlost — prije bi rekao posljednji tračak noći nego prva rumen dana što se rađa. Obrisi stvari što su se u noćnoj tami ocrtavali sablasno i jezivo sada su bivali sve jasniji poprimajući svoj svagdanji izgled. Kiša je počela padati gustim mlazovima, pljušteći po ogoljelim šikarama i pustom šipragu. No sve to Oliver nije ćutio; nije osjećao kako ga biju i šibaju teške kapi, jer je još uvijek ležao bespomoćno i bez svijesti na svom ležištu od gliba i blata.

Naposljetku, sred tišine, dječak bolno krikne te se probudi. Lijeva mu ruka, omotana krpom, nemoćno klone uz tijelo. Zavoj je bio natopljen krvlju. Oliver je bio tako slab da se jedva pridigao i sjeo, a potom se ogledavao oko sebe ne bi li mu tkogod pritekao u pomoć, a sve je jecao od bola i muke. Čitavo mu je tijelo drhtalo od iznemoglosti i studeni, i on je skupio svu svoju snagu da stane na noge; ali ga je spopala drhtavica, i on opet pade na zemlju.

Pošto se na nekoliko trenutaka opet umrtvio kao da će se opet onesvijestiti, osjeti da mora svladati slabost i bol ako želi izbjeći smrti; i zato se pridigne i pokuša hodati. Pred očima mu se maglilo te je kao pijan teturao amo-tamo. Ipak se održao na nogama i, posrćući, pošao dalje. Nije znao ni kud će ni što će, a glava mu je nemoćno klonula na grudi.

I sada ga zaokupe neke čudne i smušene misli. Njemu se činilo da još vazda hoda između Sikesa i Crackita, koji su se žestoko prepirali, jer mu je svaka njihova riječ odjekivala u ušima. A kad se prenuo i umalo što nije pao, bude mu jasno da je doista govorio. Onda se opet našao sam pokraj Sikesa, pješačeći s teškom mukom kao što je dan prije uza nj pješačio; a prolazeći pred mračnih nekih spodoba osjećao je kako mu Sikes jače steže ruku. Onda opet naglo ustukne prestravljen pucnjavom, povicima i krikovima. Pred njegovim je očima bljesnula svjetlost i sve se uskomešalo u buci i vrisku, no onda ga nečija nevidljiva ruka povuče naprijed. A kroz sva ta nagla i promjenljiva priviđenja svjesno je osjećao bol što ga je bez prestanka mučio i snagu mu lomio.

I tako je posrtao dalje, puzao kao u snu između plotova, kroz isprekidane živice na koje je nailazio, a pogdjekad bi se mlaz kiše izlio s tolikom žestinom da bi ga to potpuno osvijestilo.

Gledao je unaokolo te primijetio u nevelikoj razdaljini kuću do koje će, možda, moći da stigne. Ako ga vide tako bijedna, možda će mu se netko smilovati; a ako ga ne prihvate, ipak će biti bolje, pomisli on, da umre u blizini ljudi nego na pustom polju gdje nema ni žive duše. Skupio je svu svoju snagu za taj posljednji pokušaj i uputio se, klecajući i teturajući, prema kući.

Kako je prilazio, bijaše mu kao da ju je već prije vidio. Nije se sjećao nikakvih pojedinosti, ali mu se kuća učini poznatom.

Gle, evo i vrtnog zida! Na onoj se ledini s druge strane toga zida bacio na koljena i zaklinjao ona dva čovjeka da mu se smiluju! To je ona ista kuća u koju su pokušali provaliti!

Kad je Oliver prepoznao to mjesto, osjetio je kako ga obuzima tolika strava da je za trenutak zaboravio na boli od svoje rane i pomišljao samo na bijeg. Pobjeći! A jedva je stajao na nogama! No da je bio i sasvim zdrav i raspolagao svim snagama svoga slabašnog tijela, kamo bi bježao? Udari o vrtna vratašca; nisu bila zaključana, te popuste i širom se otvore. Prijeđe preko tratine, uspne se stepenicama, posljednjom snagom pokuca na vrata i sruši se pored jednog od stupova u predvorju.

Slučajno su baš toga časa gospodin Giles, Brittles i kotlar poslije teških muka i pretrpljenih tegoba te stravične noći sjedili u kuhinji i krijepili se čajem i svačim drugim. Ne može se reći da je gospodin Giles običavao biti suviše intiman s podređenom služinčadi, prema kojoj se, doduše vladao, prijazno ali uvijek dostojanstveno. Ljudi su bili zadovoljni, no njegovo ih je držanje ipak podsjećalo na to da je on njihov starješina. Ali smrtni slučajevi, požari i provale izjednačuju sve ljude, i gospodin je Giles sjedio pokraj vatre, a noge je ispružio na rešetke, podlaktivši se lijevom rukom o stol, dok je desnicom zorno prikazivao i potanko objašnjavao kako je bio izvršen pokušaj provale; a njegova je publika (naročito kuharica i sobarica koje su se također nalazile u društvu) slušala kao bez daha.

»Moglo je biti oko dva i po«, reče gospodin Giles, »ali se ne bih zakleo da nije bilo i tri, kad vam se ja probudim pa se okrenem u postelji, evo ovako (pritom se gospodin Giles okrene na svom stolcu povukavši okrajak stolnjaka na sebe da bi slikovito prikazao kako je bio pokriven). I meni se učini da čujem neki šum.«

Kad je priča došla do toga mjesta, kuharica problijedi i naredi sobarici da zaključa vrata, a sobarica to isto naredi Brittlesu, a Brittles kotlaru koji se pretvarao da ne čuje.

»... kao da čujem neki šum«, nastavi gospodin Giles. »Najprije pomislim da me prevario sluh te se opet smirim; sad ću zaspati, pomislim, kadli opet začujem šum, i to sasvim jasno«.

»Kakav šum?« upita kuharica.

»Šum kao da nešto pucketa«, odvrati gospodin Giles gledajući oko sebe.

»Prije kao šum koji nastaje kad se željeznom šipkom brzo povuče preko roštilja«, reče Brittles.

»To možda kad ste *vi* čuli, gospodine moj, ali u onom času šum je podsjećao na pucketanje. Ja vam zbacim jorgan«, nastavi gospodin Giles i odbaci stolnjak, »uspravim se u postelji i stanem osluškivati.«

Kuharica i sobarica u isti mah iskliknuše: »Oh, Gospode!« a onda primaknu stolice bliže jednu drugoj.

»Sad sam sve sasvim jasno razabirao«, nastavi gospodin Giles. »Netko provaljuje vrata ili prozor! Šta da radim? Probudit ću jadnog Brittlesa i spasit ću ga da ga ne zakolju u postelji ili da mu ne prerežu grkljan, a da on to i ne primijeti!«

Nato se svi okrenu prema Brittlesu koji je buljio u gospodina Gilesa rastvorenih usta, dok mu se na licu jasno ocrtavao užas.

»Ja vam zbacim jorgan«, reče Giles i ponovo odbaci stolnjak motreći kuharicu i sobaricu odlučnim pogledom, »tiho se izvučem iz postelje, navučem svoje...«

»Dame su nazočne, gospodine Giles«, promrmlja kotlar.

»... svoje *cipele,* gospodine«, doreče Giles, okrene se kotlaru i naročito naglasi riječ 'cipele', »zgrabim nabijeni pištolj što ga uvijek nosim u sobu zajedno sa svom srebrninom te se na prstima odšuljam Brittlesu. 'Brittles', velim ja pošto sam ga probudio, 'nemojte se prestrašiti!'«

»Da, baš tako rekoste!« potvrdi Brittles potiho.

»'Propadosmo, Brittles', velim ja, 'ali nemojte da vas svlada strah'«.

»A je li se zaista bojao?« upita kuharica.

»Ni ovolicno!« odvrati gospodin Giles. »Bio je tako hrabar — oh, bio je gotovo isto tako hrabar kao ja!«

»Znam da bih ja bila umrla da sam bila u vašoj koži!« nato će sobarica.

»Vi ste žena«, odvrati Brittles koji se malko pribrao.

»Brittles ima pravo«, reče gospodin Giles kimajući glavom u znak povlađivanja, »od ženskog čeljadeta nitko ne bi ništa drugo ni očekivao. No budući da smo mi muškarci, mi vam lijepo uzesmo zasjenjeni fenjer što je stajao na kaminu te sjurismo niza stepenice gdje je bilo tamno kao u rogu — evo otprilike ovako!«

Gospodin je Giles ustao, napravio dva koraka zatvorenih očiju da bi slikovito prikazao tok radnje, kadli se odjednom trgne kao što su se bome trgli i svi ostali i pohita natrag na svoje sjedište. Kuharica i sobarica vrisnuše.

»Netko je kucao«, reče gospodin Giles hineći savršenu mirnoću, »hajde, neka netko otvori.« Nitko se ne pomače.

»Malo je čudno da netko tako rano kuca na vrata«, nato će gospodin Giles motreći blijeda lica što su ga okružavala, a i sam je bio nekako zbunjen, »no ipak treba otvoriti vrata, hej, čujete li što vam kažem?«

Dok je govorio, gospodin je Giles gledao u Brittlesa, no mladić, po prirodi skroman, smatrao je da nije nitko i ništa te se prema tome to pitanje ni u kojem slučaju ne odnosi na njega. Ništa nije odgovorio. Gospodin Giles baci usrdan pogled na kotlara, ali je ovaj mahom zaspao. Žene uopće nisu dolazile u obzir.

»Ako Brittles želi da otvori vrata u nazočnosti svjedoka«, reče gospodin Giles pošto je malo pošutio, »ja sam spreman da se kao prvi javim!«

»I ja!« javi se kotlar probudivši se isto onako naglo kao što je i zaspao.

Brittles je pod tim uvjetima kapitulirao; pošto su otvorili kapke prozora i opazili da je već bijeli dan, uputiše se uza stepenice, sa psima kao izvidnicom i sa ženama, koje su se bojale da ostanu same, kao zaštitnicom. Poslušavši savjet gospodina Gilesa, svi su govorili vrlo glasno tako da bi svakoj zlonamjernoj osobi pred kućom dali na znanje da se približuju u velikom broju; a prema jednoj genijalnoj zamisli koja se rodila u glavi um-

noga Gilesa, kad su došli u predvorje, stali su potezati pse čvrsto za rep kako bi ih natjerali da laju.

Pošto su izvršene sve te mjere opreznosti, gospodin Giles uhvati kotlara čvrsto za ruku (da ne bi pobjegao, kao što je šaljivo primijetio) te izda odlučnu zapovijed da otvore vrata. Brittles posluša, i svi članovi ekspedicije uzmu plašljivo provirkivati, jedni zaklonjeni iza ramena drugih. Nisu ugledali ništa strašnije doli bijednog Olivera Twista koji, sav iscrpen i iznemogao, nije smogao ni riječi nego je samo uzdigao svoje umorne oči i nijemo ih zaklinjao da mu se smiluju.

»Dječak!« uskliknu gospodin Giles odvažno gurnuvši kotlara u pozadinu. »Što je to... Brittles, zar ga ne prepoznajete?«

Brittles koji se, otvarajući vrata, zaklonio iza njih, čim je ugledao Olivera krikne. Gospodin Giles zgrabi dječaka za nogu i jednu ruku (srećom ne onu ranjenu) i smjesta ga dovuče u predvorje i položi na pod.

»Imamo ga!« zaurla Giles u najvećem uzbuđenju okrenuvši se stubištu, »imamo jednog od lopova, gospo! Gospođice, imamo jednog lopova — i ranjen je! Ja sam ga pogodio, a Brittles mi je svijetlio!«

»Fenjerom, gospođice«, vikao je Brittles stavivši jednu ruku nad usta, da bi mu glas jače odjeknuo.

Obje sluškinje pojure uza stepenice da obavijeste svoje gospodarice kako je gospodin Giles uhvatio lopova, a kotlar se uzvrckao oko Olivera trudeći se da ga privede k svijesti, da ne bi umro prije nego što ga objese. Usred toga žagora i komešanja začuje se blag ženski glas koji ih je odmah sve umirio.

»Giles!« začuje se tihi glas sa stubišta.

»Tu sam, gospođice«, odvrati gospodin Giles. »Ne bojte se, gospođice, meni se nije bogzna šta desilo. Nije se mnogo branio, gospođice, i ja sam ga brzo svladao!«

»Tiho!« odgovori mu mlada dama. »Prestrašit ćete moju tetku još više nego sami provalnici. Je li jadnik teško ranjen?«

»Strašno, gospođice«, odgovori Giles s neopisivim zadovoljstvom.

»Čini se kao da će umrijeti, gospođice«, zatrubi Brittles isto onako kao prije. »Ne biste li sašli, gospođice, da ga vidite prije nego što...«

»Tiho, čovječe božji, molim vas, tiho!« odvrati mlada dama. »Budite mirni i čekajte malo dok javim tetki.«

Odlepršala je isto tako lagana koraka kao što je i govorila tihim i umilnim glasom. Ubrzo se vrati s nalogom da ranjenika oprezno odnesu gore u Gilesovu sobu, a Brittles neka smjesta osedla ponija i požuri se u Chertsey i da najhitnije uputi ovamo policiju i doktora.

»No nećete li ga najprije barem pogledati, gospođice?« pitao je Giles tako ponosno kao da je Oliver neka rijetka ptica šarena perja koju je on tako vješto ulovio. »Samo jedan pogled, gospođice?«

»Ni za cio svijet!« odgovori mlada dama. »Siromah čovjek! Oh, Giles, postupajte lijepo s njim, meni za ljubav!«

Stari sluga pratio ju je pogledom dok je odlazila, a u njegovu je pogledu bilo toliko ponosa i udivljenja kao da mu je rođena kći. A onda, sagnuvši se nad Oliverom, pomogne da ga materinski brižno i pažljivo ponesu uza stepenice.

XXIX. POGLAVLJE

OPISUJE STANARE KUĆE GDJE SE OLIVER SKLONIO
TE IZNOSI ŠTA ONI O NJEMU MISLE

U lijepoj sobi, koja je svojim namještajem više podsjećala na starinsku udobnost nego na modernu otmjenost, sjedile su dvije dame za obilnim doručkom. Gospodin je Giles bio vrlo pomno odjeven u crno odijelo i pažljivo ih je posluživao. Stao je nekako na pol puta između ormara za posuđe i stola, a držao se sasvim uspravno i zabacio glavu; lijevom je nogom malo istupio naprijed, desnu je ruku zadjenuo u prsluk, a u lijevoj je držao poslužavnik za pisma. Izgledao je kao čovjek koji se lagodno osjeća, svjestan svojih zasluga i svoje važnosti.

Od tih dviju žena jedna je bila dobrano u godinama, ali ni visoki naslon stolca od hrastovine nije bio uspravniji od nje. Bila je obučena veoma brižljivo i pomno, staromodno a ipak donekle po modi, a to nije loše djelovalo na njenu vanjštinu, nego je, naprotiv, isticalo starinsku eleganciju. Sjedila je držeći ruke na stolu i pozorno motrila mladu djevojku blistavim očima kojima godine nisu mogle da ugase sjaj.

Mlađa je dama naličila na tek rascvali pupoljak; bila je u cvijetu ljepote kojom bi bog, kad bi mu se prohtjelo (neka nam oprosti ovu grešnu usporedbu), ukrasio svoje anđele kad bi sišli na zemlju u ljudskome liku.

Nije prevalila sedamnaestu. Bila je tako dražesna i ljupka, njezina je ljepota bila tako plemenita kao da je neko vanzemaljsko biće i kao da ljudska stvorenja oko nje nisu nimalo u skladu s njenom eteričnom osobnošću. Inteligencija koja je izbijala iz njenih tamnomodrih očiju i odražavala se i na plemenitom čelu kao da nije bila od ovoga svijeta niti u skladu s njenim godinama. A ipak se na njezinu licu odražavala ljupkost i vedrina, a njezin je osmijeh — zadovoljan i blažen — treptao tako živo da se jasno razabiralo kako je čvrsto povezana sa životom i s njegovim najboljim i najljepšim manifestacijama.

Dok se vrzmala oko stola, zaokupljena svakodnevnim poslom, njezin se pogled slučajno sreo s pogledom stare dame. Djevojka se nasmiješi i prijeđe rukom preko kose spletene oko čela, a iz tog je pogleda blistala tolika odanost i nehinjena ljupkost da bi se i anđeli nebeski nasmiješili kad bi je vidjeli.

Stara se dama osmjehne; no bilo joj je teško pri srcu, i ona otare suzu koja joj je navrla na oko.

»A Brittles je već prije jednog sata krenuo, je li?« upita stara dama poslije kratke šutnje.

»Prije jednog sata i dvanaest minuta, milostiva gospođo«, odvrati gospodin Giles gledajući u srebrni sat što ga je izvukao potegnuvši za crnu vrpcu o koju je sat bio pričvršćen.

»Uvijek je tako spor«, napomenut će stara gospođa.

»Brittles je oduvijek bio spor dečko, milostiva gospođo«, nato će sluga i pomisli: budući da je Brittles već trideset godina 'spor dečko', nije vjerojatno da će ikad postati žustar.

»Čini mi se da je s njim što dalje to gore — mjesto bolje«, reče stara gospođa.

»Zaista mu se ne bi moglo oprostiti ako se usput malo zaigra s drugim dječacima«, nasmjehne se mlada dama.

Gospodin je Giles upravo razmišljao da li njemu doliči da se i on nasmiješi, kad se pred vrtnim vratima zaustavi gig;[7] iz njega skoči debeljuškast gospodin, potrči prema ulazu, čudesno brzo uleti u kuću i začas bane u sobu te umalo što ne sruši gospodina Gilesa i stol s doručkom.

»Takvo što još nisam čuo!« usklikne debeljko. »Draga gospođo Maylie — bože mi prosti — i to još usred noći, ne, tako nešto nikad nisam čuo!«

Izrazivši tako svoje saučešće, debeljko se rukova s damama, primače stolicu i upita za zdravlje.

»Čudim se što poslije svih tih strahota niste umrli — smjesta umrli!« reče debeljko. »Zašto me niste obavijestili, bože mi prosti! Moj bi sluga začas bio kod vas a i ja, i mojem bi to pomoćniku bila prava čast kao i svakome drugom u takvim okolnostima. Dabome! Bože moj — i tako sasvim neočekivano — i k tome još usred noći!«

Čini se da je doktora najviše uzbudila činjenica da je provala izvršena sasvim neočekivano i usred noći, kao da gospoda provalnici običavaju vršiti svoje poslove u podne i uz prethodnu obavijest pismom.

»A vi, gospođice Rose«, obrati se doktor mladoj dami, »ja...«

»Oh, meni je vrlo dobro, zaista«, prekine ga Rose, »no tamo gore leži siromah čovjek, i moja bi tetka željela da ga pregledate.«

»Da, da, naravno«, odvrati doktor, »umalo što ne zaboravih! Čujem, Giles, da je to vaša zasluga?«

Gospodin Giles koji je silno uzbuđen spremao čajne šalice, pocrveni kao rak. Odgovorio je da je on imao tu čast.

»Čast«? nato će doktor. »Možda je isto tako časno pogoditi lopova u mračnoj kuhinjskoj izbi kao i pogoditi protivnika na deset koraka. Zamislite da ste se pobili u dvoboju i da je on opalio u zrak.«

Gospodin Giles, koji je ovo olako shvaćanje noćašnjeg događaja smatrao pokušajem da se smanji njegova zasluga, odgovori uljudno da njemu samom, doduše, ne priliči da o tom sudi, ali da ipak smatra da ni protivniku nije bilo baš lako pri duši.

»Bogami, baš istinu rekoste!« nato će doktor. »A gdje je taj čovjek? Odvedite me k njemu! Kad sađem, navratit ću ponovo, gospođo Maylie. — To je prozorčić kroz koji se uvukao? No, to ne bih nikada povjerovao.« I govoreći tako pođe za Gilesom.

[7] Gig: jednoprežna kočija na dva točka. *(Prev.)*

A dok se oni penju stepenicama, mogli bismo čitatelja obavijestiti da je gospodin Losberne, ranarnik iz susjedstva, poznat uokrug deset milja kao Doktor koji se toliko ugojio zbog svoje vesele ćudi, a ne uslijed masne i preobilne hrane. Velika je dobričina, čudak i okorjeli neženja da mu pedeset milja uokrug ne bi mogao naći para.

Doktor je mnogo dulje izbivao nego što je nakanio, odnosno dulje nego što su obje dame mogle pretpostaviti. Iz giga je dopremljen omašan, plosnat sandučić, a zvonce je vrlo često zvonilo; služinčad je neprekidno trčkarala gore-dolje te se po svim znacima moglo zaključiti da se gore nešto važno zbiva. Najposlije se Doktor vrati, i kad su ga bojažljivo upitali kako je ranjenom čovjeku, lice mu je bilo vrlo tajanstveno.

»To je neobično čudan slučaj, gospođo Maylie«, reče Doktor zatvorivši tiho vrata i naslonivši se leđima o vratnice, kao da želi spriječiti da ma tko uđe.

»Nadam se da mu ne prijeti nikakva opasnost?« upita stara dama.

»Pa to i ne bi bilo tako čudno u ovakvim okolnostima«, odvrati Doktor. »Ipak ne vjerujem da je njegovo stanje pogibeljno. Jeste li vidjeli toga provalnika?«

»Nisam«, odvrati stara dama.

»I nisu vam ga opisali?«

»Ne, nisu.«

»Oprostite, milostiva gospođo«, umiješa se gospodin Giles, »ja sam se upravo spremao da vas o njemu obavijestim, ali je onda doktor Losberne ušao u sobu.«

Zaista se gospodin Giles nije isprva mogao nikako pomiriti s mišlju da prizna da je provalnik u kojeg je pucao pravo dijete. Svi su mu toliko laskali zbog njegove hrabrosti da nije mogao a da ne odloži priznanja barem za nekoliko minuta; toliko je uživao u svojoj herojskoj ulozi.

»Rose je željela da vidi toga čovjeka«, reče gospođa Maylie, »no ja to nikako nisam mogla dopustiti.«

»Hm«, nato će doktor, »ne čini se nimalo strašan, Hoćete li da zajedno pohodimo provalnika?«

»Hoću ako bi to bilo potrebno!« odvrati stara dama.

»No, onda mislim da je potrebno«, nato će doktor, »i u svakom slučaju pouzdano znam da bi vam bilo vrlo žao kada to ne biste učinili. Sada je sasvim miran, i dobro mu je. Dopustite, gospođice Rose, da vas primim pod ruku. Dajem vam časnu riječ da vas ne treba biti strah!«

Uz mnogo riječi Doktor ih je svejednako uvjeravao da će se prijatno iznenaditi izgledom zločinca, a onda primi mladu damu ispod jedne ruke te slobodnu ruku pruži gospođi Maylie te ih veoma kavalirski i dostojanstveno povede gore.

»A sad«, šapne Doktor dok je polako pritiskivao kvaku na vratima spavaće sobe, »da čujemo što o njemu mislite. Posljednjih se dana doduše nije brijao, ali mu ipak izgled nije strašan. No ipak, pričekajte da vidim je li spreman da primi posjet!«

Stupivši naprijed, zaviri u sobu i davši im znak da priđu, zatvori za njima vrata, a onda polagano odgrne zavjesu na postelji. I tu je u mjesto mrkog razbojnika garava lica — jer to su dame očekivale — ležalo dijete u duboku snu, iscrpeno i izmučeno od pretrpljenih bolova i muka. Ranjena mu je ruka, već u zavoju i stavljena između dvije drvene daščice, počivala na grudima, a glavom je prilegao na drugu ruku, koja je bila napol skrivena pod bujnom kosom.

Dobroćudni je gospodin još uvijek pridržavao zavjesu i nijemo gledao u dječaka. I dok je on tako promatrao bolesnika, mlada je dama prošla mimo njega, sjela u naslonjač do uzglavlja i nježnom rukom uklanjala kosu s dječakova lica. Kako se naginjala, njene suze kapnuše na njegovo čelo.

Dječak se u snu promeškolji i osmjehne, kao da su ti znaci blage samilosti potakli u njegovoj duši sretne snove ljubavi i nježnosti koje dotada nije poznavao — kao što blagi zvuci glazbe ili žubor vode u tihoj osami, ili miris jednog cvijeta, ili sam spomen na milu riječ mogu izazvati priviđenja u tom svijetu snova, što će se rasplinuti kao dašak — u tom svijetu neviđenih prizora što ih je, čini se, dočaralo mutno sjećanje na sretnije, davno i predavno minule dane, jer ljudska ih moć ne može uskrsiti na nov život.

»Ne mogu da se snađem od čuda!« usklikne stara dama. »Nije moguće, da je ovo dijete pripadalo razbojničkoj bandi!«

»Katkad se opačina krije i pod najbezazlenijim likom«, reče ranarnik i spusti zavjesu, »tko zna šta se sve krije pod lijepom i plemenitom vanjštinom!«

»Ta on je još pravo dijete!« branila ga Rose.

»Draga moja gospođice«, nato će ranarnik turobno odmahujući glavom. »Nisu samo zgrbljeni i smežurani starci izvrgnuti opačinama i smrti, nego i mladići i prekrasne djevojke.«

»Ipak, gospodine, tko će vjerovati da je ovaj dječak svojom voljom postao saučesnik toga najgoreg društvenog taloga?« upita Rose bojažljivo.

Ranarnik zavrtje glavom kao da je time htio natuknuti kako je to vrlo lako moguće, ali opazivši da bi mogli probuditi ranjeno dijete, odvede ih u susjednu sobu.

»Pa čak da je i ogrezao u poroku«, nastavi Rose, »pomislite samo kako je mlad, pomislite da možda nikad nije znao za majčinu ljubav a, možda, ni za sreću roditeljskog doma, da su ga batine i glad otjerali u jazbinu ljudi koji su ga odgojili kao zločinca! Tetko, draga tetice, smiluj se dječaku i misli na to što sam rekla prije nego što dopustiš da ovoga ranjenog dječaka odvuku u tamnicu, jer ondje će zauvijek biti pokopana nada da se dijete popravi. Oh, zaklinjem te tvojom ljubavlju prema meni, koja mi nikad nije dala osjetiti da sam siroče, a sigurno bih bila osjetila svu bol i patnju i nemoć djeteta bez roditelja da nisam imala tebe! Smiluj se, tetice, prije nego što bude prekasno!«

»Čedo moje!« reče stara dama i zagrli djevojku koja je plakala. »Zar misliš da bih mogla dopustiti da se dječaku učini i najmanje zlo?«

»Oh, ne mislim to, ne mislim«, odvrati Rose vatreno. »Moja tetica to nikad ne bi mogla dopustiti!«

»Ne«, nato će stara dama, a usne joj zadršću, »moji se dani primiču kraju, i neka mi Svemogući udijeli milost, i zato želim da budem milosrdna prema drugima. Šta mogu da učinim, gospodine, da spasim dječaka?«

»Da razmislim malo, milostiva gospođo, da razmislim«, odvrati Doktor.

Gospodin Losberne zavuče ruke u džepove te se nekoliko puta prošeta sobom, često zastajkujući, uspinjući se na prste i strašno se mršteći. Poslije mnogih uzvika: 'No, sad sam se dosjetio!' i 'Ne, nisam se dosjetio!' i ponovnog šetkanja i mrštenja najposlije se ipak zaustavi te će ovako:

»Mislim da to mogu udesiti ako mi date neograničene ovlasti da Gilesu i onome malom Brittlesu natjeram strah u kosti. Znam da je vjeran i stari sluga ove kuće, ali vi mu to pos-

lije možete naknaditi na sto načina i, osim toga, i nagraditi ga što je izvrstan strijelac. Imate li kakav prigovor?«

»Nemam, ako nema drugog načina da spasimo dijete«, odgovori gospođa Maylie.

»Drugog načina nema«, reče Doktor, »i možete mi vjerovati da zaista nema!«

»Onda vam tetka daje sve ovlasti«, reče Rose smijući se kroza suze, »ali vas molim, ne postupajte sa ona dva siromaška okrutnije nego što je neminovno potrebno.«

»Vi kanda mislite«, odvrati Doktor, »da su danas svi ljudi osim vas skloni da budu tvrda srca. Nadam se samo u ime muškog mladog naraštaja da vas prvi prikladan mladić koji se bude pozivao na vaš osjećaj samilosti nađe u današnjem raspoloženju, to jest blagu i popustljivu. Želio bih također da sam ja takav mladić i da se smjesta okoristim takvom prilikom kakva bi mi se danas pružila!«

»Vi ste isto tako veliko dijete kao i siromah Brittles«, odvrati Rose i sva se zarumeni.

»Pa to nije nimalo teško«, nasmije se Doktor srdačno. »No da se vratimo dječaku: treba da se sporazumijemo o najvažnijoj tački našega dogovora. Dječak će se, mislim, za jedan sat probuditi, i premda sam onom blesavom policajcu tamo dolje rekao da se u dječaka ne smije dirati niti s njim govoriti, i to uz opasnost po njegov život, ipak mislim da možemo mirne duše s njime razgovarati. Ja, dakle, od vas tražim da u vašoj nazočnosti preslušam dječaka, pa ako po onom što nam bude ispripovjedio dođemo do spoznaje, a usto i meni uspije da vam hladnim razumom dokažem da je dječak pravi pravcati mali zlikovac, mi ćemo ga prepustiti njegovoj sudbini bez ikakva upletanja, barem ja ne želim da se dalje miješam u to.«

»Oh, ne, tetice, ne!« usklikne Rose.

»Oh, da, tetice, da!« odvrati Doktor. »Jesmo li se nagodili?«

»Ne može biti da je on okorjeli zločinac!« usklikne Rose. »To nije moguće!«

»Vrlo dobro«, odvrati Doktor, »to lakše možete pristati na moj prijedlog.«

Najposlije su pristali na taj dogovor, i stranke posjedaše da — ponešto nestrpljivo — pričekaju da se Oliver probudi.

Ali je strpljivost obiju dama stavljena na teže iskušenje nego što su se, prema izjavi gospodina Losbernea, nadale, jer su sati prolazili, a Oliver je još uvijek spavao dubokim snom. I već je bilo zanoćalo kad im je dobrodušni Doktor javio da se dječak dovoljno razbudio i da sada mogu s njim razgovarati. Dječak je — reče — veoma bolestan i slab od gubitka krvi, ali se čini da mu je toliko stalo da olakša svoju savjest te će biti bolje ako mu se pruži ta prilika, nego da se sačeka jutro, kako su to najprije bili odlučili.

Razgovor je dugo trajao. Oliver im je pripovijedao cio svoj život, samo što je često morao prekidati pripovijedanje zbog bolova i slabosti. Slušaoce je prožimala neka svečana jeza dok su u sumračnoj odaji slušali kako ranjeno dijete slabašnim glasom nabraja sve one patnje i nevolje što su mu ljudi okrutna srca skrivili. Oh, koliko bi na svijetu bilo manje nepravdi i nepravica, bola i tuge, okrutnosti i bijede što ih svaki dan nosi sa sobom, kad bi se oni koji tlače i muče svoje bližnje — samo jednom jedinom mišlju sjetili na mračne prijetnje i optužbe što se polako ali tim sigurnije poput tmastih oblačina dižu do nebesa, da se u danom času svale na nas kao osvetničke munje; kad bi samo časkom bili voljni u duhu saslušati svjedočanstva mrtvih, što ih nikakva sila ne može prigušiti ni najveća gordost ušutkati.

Te su noći nježne ženske ruke pridizale Oliverovo uzglavlje i utjelovljena dobrota i blagost i čista ljepota bdjele su nad njim dok je spavao. Osjećao je blaženo spokojstvo, spreman da umre bez ikakve žalbe.

Tek što su završili ovaj važni razgovor, Oliver se smirio i zaspao. Doktor je brisao oči jadajući se što su tako oslabile i uputio se niza stepenice da se smjesta uhvati u koštac s gospodinom Gilesom. Ne našavši nikoga u sobama, pomisli da će možda biti bolje ako u samoj kuhinji otpočne svoj napad, i zaista je otišao u kuhinju.

U 'Donjem domu' toga služinskog parlamenta bile su na okupu sluškinje, gospodin Brittles, gospodin Giles, kotlar (koji je posebno pozvan da ostane do kraja dana, da ga goste i časte s obzirom na stečene zasluge) i — policajac. Ovaj posljednji gentleman imao je veliku štapinu, veliku glavu, velike čizme, i sva je prilika da je popio i veliku količinu piva.

Još se svejednako vodila debata o uzbudljivim događajima prošle noći, jer kad je Doktor ušao, gospodin se Giles upravo nadugo i naširoko raspripovijedao o svojoj prisebnosti, i gospodin je Brittles, držeći vrč piva, unaprijed potvrđivao sve što je gospodin Giles kanio reći.

»Ostanite samo na mjestu«, reče Doktor mahnuvši rukom.

»Hvala, gospodine«, odvrati gospodin Giles. »Moje su dame željele da ove ovdje malo počastim pivom, gospodine. A kako nisam bio raspoložen da ostanem u svojoj sobi, gospodine, i zaželio se malo društva, ja sam se ovima ovdje pridružio.«

Brittles prvi nešto progunđa, a takvim bi gunđanjem dame i gospoda običavali izraziti svoje zadovoljstvo kad bi ih gospodin Giles počastio svojom nazočnošću. Gospodin Giles pogleda oko sebe dostojanstveno i blagonaklono, tek da pokaže kako ih on neće napustiti dokle se god budu pristojno ponašali.

»Kako je pacijentu večeras, gospodine?« upita gospodin Giles.

»Tako-tako«, odgovori Doktor, »no sve se bojim, gospodine Giles, da ćete vi imati neprilike zbog toga.«

»Nadam se da time ne mislite reći, gospodine«, nato se gospodin Giles i sav se strese, »da će umrijeti? Kada na to pomislim, osjećam da nikad u životu ne bih mogao mirno spavati. Ni ja, kao ni Brittles, ni za sve srebro ovoga svijeta ne bih pristao da ubijem dječaka.«

»Nije to bitno«, reče Doktor tajanstveno. »Jeste li protestant, gospodine Giles, i bojite li se boga?«

»Mislim da to mogu potvrditi«, pokoleba se gospodin Giles i problijedi kao krpa.

»A ti, dječače?« okomi se Doktor na Brittlesa.

»Za ime božje, gospodine«, usklikne Brittles, »ja sam, gospodine, ono isto što i gospodin Giles!«

»Onda mi odgovorite«, reče Doktor, »da li ćete po svojoj savjesti i duši moći da prisegnete da je dječak tamo gore onaj isti kojega su prošle noći ugurali kroz prozorčić? Govorite! Odgovorite mi, ja čekam!«

Doktor kojega su svi smatrali najdobroćudnijim stvorenjem na kugli zemaljskoj izustio je te riječi sa tako jezovitim bijesom da su se Giles i Brittles, već ionako prilično smušeni od piva i uzbuđenja, zapanjeni pogledali.

»A vi, redarstvenice, pazite molim vas, šta će oni odgovoriti!« nastavi Doktor podigavši svečano i velevažno kažiprst, lupkajući se zatim po čelu da natukne kako je redarstvenik

dovoljno bistar da prosudi očekivani odgovor, »jer prije ili kasnije vidjet ćemo što će se iz svega toga izleći!«

Policajac se umudrio i dohvatio palicu, simbol svoje službene vlasti i moći, koja je dotad stajala u kutu kraj kamina.

»Možda ćete reći da je tu posrijedi samo to da se ustanovi indentitet jedne osobe«, nadoveže Doktor.

»Da, baš tako, gospodine«, odvrati policajac kašljući iz svega glasa, jer je prenaglo iskapio svoje pivo pa mu je nekoliko kapi pošlo pogrešnim putem.

»Evo šta je i kako je: izvršena je provala«, tumačio je Doktor, »a dvojica ljudi usred dima, mraka i sveopćeg meteža na čas jedan ugledaju dječaka. U tu istu kuću dolazi sutradan izjutra neki dječak. Budući da ima zavezanu ruku, spomenuta ga dvojica odmah zgrabe, ugrožavaju time njegov život i prisižu da je on taj lopov. I sada se pitam je li držanje te dvojice s obzirom na spomenute okolnosti opravdano, a ako nije, u kakav su položaj svojom krivicom zapali?«

Redarstvenik dubokoumno kimne glavom i reče kako je sve to živa istina i da Doktor ima pravo, jer zna šta je zakon.

»Ponovo vas pitam«, grmio je Doktor, »biste li u sudnici mogli priseći, pred bogom i pred ljudima, da je to onaj isti dječak?«

Brittles u dvoumici pogleda gospodina Gilesa, a gospodin Giles u dvoumici pogleda Brittlesa, policajac stavi ruku iza uha da bolje čuje što će oni odgovoriti; žene i kotlar nagnuše se naprijed u napetu iščekivanju; a Doktor ih je sve od reda šibao pogledom. Uto se s kapije začuje zvonjava i štropot kola.

»Evo 'njuškala'!« usklikne Brittles i kao da mu je odlanulo.

»Koga?« zaprepasti se Doktor.

»Redarstvenih detektiva, gospodine, koji su došli iz Londona«, odvrati Brittles uzimajući svijeću. »Ja i gospodin Giles poslali smo jutros po njih.«

»Šta?« krikne Doktor.

»Da«, mirno će Brittles, »poslao sam poruku po kočijašu, i samo se čudim, gospodine, što već prije nisu stigli!«

»Dakle, vi ste poslali po njih, da vas — da vrag odnese vas i ostale budale!« reče Doktor i naglo izađe.

XXX. POGLAVLJE

PRIPOVIJEDA O VRLO KRITIČNOJ SITUACIJI

»Tko je?« upita Brittles odškrinuvši vrata a da nije skinuo lanac. Svijeću je zaslanjao rukom.

»Otvorite«, odgovori čovjek izvana, »mi smo policija iz Bow-Streeta. Poslali ste po nas.«

Kad je to čuo, gospodin Brittles potpuno se smiri, širom otvori vrata i nađe se licem u lice s jednim stasitim čovjekom u zimskom ogrtaču; čovjek bez riječi uđe i stane brisati cipele o rogožinu, mirno i samosvjesno kao da je domaći.

»Pošaljite nekoga da odmijeni moga kolegu koji je zaostao da čuva kola!« reče detektiv. »Imate li ovdje kakvo spremište za kola?«

Pošto mu je Brittles odvratio potvrdno pokazavši na zgradu, stasiti muškarac izađe, ode do vrtne kapije i pomogne svom kolegi da spremi gig, dok im je Brittles sa mnogo strahopoštovanja osvjetljavao put. Pošto su svršili taj posao, vrate se u kuću i poskidaju u gostinjskoj sobi ogrtače, tako da si ih sada mogao bolje ogledati. Čovjek koji je pokucao bio je krupan, osrednjeg rasta, a moglo mu je biti po prilici pedeset godina; crna mu je kosa bila sjajna i prilično podrezana, imao je kratke zaliske, okruglo lice i pronicave oči. Drugi je bio riđokos i koštunjav, nosio je kratke čizme, a njegovo lice s naprćenim nosom bijaše prilično neprijatno.

»Recite svom gospodaru da su Blathers i Duff stigli!« reče prvi zagladivši kosu i stavivši lisičine na stol. »Oh, dobar večer, gosparu. Mogu li s vama porazgovoriti dvije-tri nasamo?«

Te su riječi bile namijenjene gospodinu Losberneu, koji je za to vrijeme ušao i mahnuo Brittlesu da izađe, a onda uveo obje dame i zatvorio vrata.

»Ovo je gospodarica kuće«, reče gospodin Losberne pokazujući na gospođu Maylie.

Gospodin se Blathers pokloni. Pošto ga umoliše da sjedne, on stavi šešir na pod, dohvati stolicu i domahne Duffu da učini isto. Ovaj kanda nije bio naviknut na otmjeno društvo, ili se u njemu nije tako lagodno osjećao, te stane strugati nogama kao da se hoće pokloniti, a onda sjedne i zbunjeno prisloni bradu na držak štapa.

»No, gosparu, da odmah prijeđemo na stvar«, reče Blathers. »Kako se ono dogodilo?«

Gospodin Losberne, kome je, čini se, bilo do toga da dobije u vremenu, stao im je pričati natenane, objašnjavajući i tumačeći sve što je bilo potrebno i što nije, dok su gospoda Blathers i Duff slušali mudra lica i ovda-onda dobacivali jedan drugom značajne poglede.

»Ja, dakako, ne mogu ništa ustvrditi dok ne odem na samo mjesto«, reče najposlije gospodin Blathers, »ali je moje mišljenje — to da vam odmah kažem, makar poslije i ne bio u pravu — da tu provalu nije izvršio neki šeprtlja, je li tako, Duffe?«

»Tako je«, potvrdi Duff.

»Ja dakle predmnijevam«, nasmiješi se gospodin Losberne, »a damama treba objasniti šta ste zapravo htjeli reći, da vi naime zastupate mišljenje da provalu nije izvršio priprost čovjek?«

»Dobro rekoste, gosparu«, odvrati Blathers. »A imate li nešto da nam kažete o samoj provali?«

»Ništa«, odvrati Doktor.

»No, a što je s dječakom o kojem se služinčad toliko raskokodakala?« upita Blathers.

»Savršeno ništa«, odgovori Doktor. »Jedan je od prestrašenih slugu uvrtio sebi u glavu da je dječak u nekakvoj ni sam ne znam kakvoj vezi s provalom, no to je, dakako, glupost i besmislica.«

»Vi kao da ovu čitavu stvar olako uzimate?« primijetit će Duff.

»To što kaže posve je točno«, nato će Blathers kimajući glavom u znak da se potpuno slaže sa svojim kolegom i poigravajući se lisičinama kao da su kastanjete. »Tko je taj dječak? I šta je on o sebi izjavio? Odakle je došao? Nije valjda pao s neba, je li tako, gosparu?«

»Dakako«, nato će Doktor i nervozno pogleda dame. »Meni je poznata čitava historija njegova života — no o tom možemo govoriti naknadno, jer zacijelo biste htjeli vidjeti mjesto gdje su lopovi pokušali da provale?«

»Svakako«, odvrati gospodin Blathers. »Bit će najbolje da provedemo istragu na samome mjestu, a tek onda da preslušamo služinčad. To je uobičajeni postupak.«

Pošto namaknuše svjetiljke, gospoda Blathers i Duff, u pratnji općinskog pandura, Brittlesa, Gilesa i svih ostalih, upute se do izbe u dnu hodnika, pogledaju kroz prozorčić i, prešavši preko tratine, zavire kroz prozor. Zatim uzmu svijeću da osvijetle prozorske kapke, a onda fenjer da ispitaju tragove po zemlji i, konačno, vile da pročeprkaju okolno grmlje. Svršivši sve te poslove, dok su nazočni gledali suzdržavajući dah, vrate se u kuću. Gospoda Giles i Brittles moradoše melodramatski odglumiti svoje uloge što su im prošle noći u onoj uzbudljivoj dogodovštini bile dosuđene. Šest puta moradoše odigrati spomenute uloge padajući prvi put samo jednom u protuslovlje s obzirom na jednu važnu okolnost, a najposlije desetak puta s obzirom na druge neke okolnosti koje su također bile važne. Kada se i to naposljetku svrši, Blathers i Duff narede da svi napuste sobu, a oni stanu vijećati tako tajanstveno i svečano da je liječnički konzilij najvećih kapaciteta prema tome vijećanju dječja igra.

Međutim se Doktor u susjednoj sobi vrlo nevoljko šetao gore-dolje, dok su ga gospođa Maylie i gospođica Rose promatrale zabrinuta lica.

»Bogami«, reći će on prekinuvši najposlije šetkanje, »ja zbilja ne znam što da radim!«

»Kad se njima vjerno ispriča dječakov život«, reče Rose, »sigurno će se uvjeriti da je dječak nedužan!«

»U to ja sumnjam, draga moja gospođice«, nato će Doktor vrteći glavom. »Ta priča ne bi djelovala na njih, a ni na više sudske činovnike. Ta šta je taj dečko na kraju krajeva — rekli bi oni — nego obična protuha! Promatrajući ovu priču iz perspektive općeg rasuđivanja i vjerojatnosti, doći ćemo do zaključka da je vrlo sumnjiva.«

»Ali vi zacijelo vjerujete u njenu istinitost?« upade mu u riječ Rose.

»Ma koliko da je neobična, ja vjerujem, i možda sam stara budala što to činim«, odvrati Doktor, »ali ne mislim da je ta priča prikladna da je saslušaju iskusni policajci.«

»Zašto ne?« upitat će Rose.

»Zato, dražesni moj suče istražitelju«, odvrati Doktor, »jer ta priča gledana njihovim očima, sadrži mnoge sumnjive momente. Dječak može dokazati samo ono što je loše po njega, a za ono što bi mu moglo pomoći — on nema nikakvih dokaza. Ta policijska njuškala bezuvjetno će zapitkivati: kako? i zašto? a vjerovat će samo to što im se valjano dokaže. Po dječakovu vlastitom pričanju vidite da je neko vrijeme bio ortak lopovske družine, da je jedanput bio predveden redarstvenom sudu, pod optužbom da je nekom starom gospodinu opljačkao džepove; da je na silu odveden iz kuće toga starog gospodina na neko mjesto koje ne može opisati ni pobliže označiti gdje se nalazi. U Chertsey su ga dovukli neki ljudi kojima je očigledno mnogo do njega stalo, htio on ili ne i mada se branio, i ugurali su ga u kuću koju je valjalo opljačkati; i baš u času kad je namjeravao da probudi ukućane i da spriječi provalu da bi tako oprao sa sebe svaku ljagu, pred njega bane onaj blesasti Giles i kao da namjerice puca u njega, samo da mu otme priliku da se opravda. Zar ne vidite, kako je sve to sumnjivo i zamršeno?«

»Dakako da vidim«, odvrati Rose osmjehujući se zbog Doktorove žestine, »no ipak u svemu tome ne vidim ništa što bi dokazalo krivicu našega siromaška.«

»Dakako, dakako, vi — vi ne vidite!« odvrati Doktor. »Oh, neka se bog smiluje ženskoj pronicavosti! Žene svagda vide, u dobru kao i u zlu, samo jednu stranu problema, i to neminovno onu koja im se prva ukaže.«

Davši tako oduška svome poznavanju ženske psihe i njenih nedostataka, Doktor zavuče ruke u džepove i poče još brže šetkati po sobi gore-dolje.

»Što više o tomu razmišljam«, opet će on, »to mi postaje sve jasnije da ćemo još muku mučiti i svakojakog se čuda načuditi da onu dvojicu upoznamo s pravom dječakovom prošlošću. Uvjeren sam da oni neće povjerovati; sve ako mu najposlije i ne budu mogli ništa učiniti, ipak će oni, prepričavajući javno svoje sumnje, uvelike naškoditi vašim dobrim namjerama da dječaka izbavite od nevolje u kojoj se nalazi.«

»Pa šta da se radi?« usklikne Rose. »Bože dragi, zašto su samo poslali po te strašne ljude?«

»To se i ja pitam!« oglasi se gospođa Maylie. »Sve bih dala da ih sada nema!«

»Znam samo to«, naposljetku će gospodin Losberne sjednuvši na stolicu sav očajan i satrt, »da moramo stisnuti zube i sve pokušati. Naša je nakana plemenita, i zato nam je dopušteno svako sredstvo. Dječak pokazuje znakove opasne groznice, i nitko ga ne smije više umarati kojekakvim pitanjima; to je jedina povoljna okolnost. To njegovo stanje treba da iskoristimo, pa ako nam to ne uspije — neće biti naša krivica. — Naprijed!«

»Dakle, gosparu«, započne Blathers čim je u pratnji svoga kolege stupio u sobu, zatvorivši pomno vrata prije nego što će nastaviti: »o nekoj kompromitaciji ne može biti ni govora!«

»A šta, do sto đavola, znači — kompromitacija?« upita Doktor razdraženo.

»Kompromitacija, moje dame«, nato će Blathers gledajući ih sažalnim pogledom što su tako neupućene, dok je Doktora mjerio prezirnim pogledom zbog tolikog nepoznavanja kriminalističke terminologije, »kompromitacija znači da služinčad nije umiješana u provalu!«

»Ta mi nismo nikoga ni osumnjičili!« reče gospođa Maylie.

»Vjerujem da niste«, odvrati Blathers, »ali je ipak postojala mogućnost da služinčad bude umiješana.«

»Baš zato, gospo, što niste nikoga osumnjičili!« nadoveza Duff.

»Po našem mišljenju provalu je izvršio neki čovjek iz Londona«, nastavi Blathers svoj izvještaj, »jer mu je rabota prvoklasna.«

»Zaista prvoklasna«, priklopi Duff potiho.

»Bila su dvojica«, proslijedi Blathers, »a s njima je bio i neki dječak; to se jasno razabire po veličini prozora. I to je sve što se zasad može reći. Ako dopustite, mi ćemo odmah da vidimo toga vašeg dječaka.«

»No možda gospoda žele da najprije popiju kapljicu, gospođo Maylie?« reče Doktor i lice mu se pritom razvedri kao da se netom nečemu dosjetio.

»Ta razumije se!« usklikne Rose žustro. »Ako vam je po volji, mogu vas odmah poslužiti!«

»Pa, lijepa vam hvala, gospođice!« oglasi se Blathers i prijeđe rukavom preko usta. »Od takva saslušanja jezik vam se osuši i stvrdne kao bakalar. Samo, molim, nemojte se zbog nas truditi, draga gospođice!«

»A šta izvolite?« upita Doktor.

»Gutljaj rakije, gosparu, ako je moguće«, odgovori Blathers. »Za vožnje ovamo iz Londona bilo je vraški zima, a ja uvijek velim da rakija razgaljuje dušu.«

To je zanimljivo saopćenje bilo upućeno gospođi Maylie, koja se samo blago osmjehne, dok je Doktor za to vrijeme šmugnuo iz sobe.

»Oh, moje dame«, reče gospodin Blathers i prinese vinsku čašu pred oči uhvativši stalak između palca i kažiprsta, »ja sam vam u svom životu doživio sijaset takvih slučajeva.«

»Na primjer, provalu u onoj uličici u Edmontonu, zar ne, Blathers?«

»To je bilo nešto nalik na ovo danas, je li?« nadoveže Blathers. »Tu je provalu izvršio Nosonja Chickweed, da, on glavom!«

»To si ti uvijek tvrdio«, reče Duff, »no ja ti velim da je provalu izvršio Gentleman Pet, a Nosonja nije imao tu svoje prste baš kao ni ja.«

»Ta idi molim te!« ljutne se na nj Blathers, »valjda ja to bolje znam. Sjećaš li se još kako je Nosonja sam sebi ukrao novce? To je bilo uzbudljivije od ma kojega romana koji sam ja pročitao!«

»Oh, pričajte kako je to bilo!« usklikne Rose koja se svim silama trudila da nepoželjne goste što više udobrovolji i raspoloži.

»To vam je bila majstorija kakvu bi malo tko mogao da smisli«, reče Blathers.

»Taj vam je Nosonja Chickweed...«

»Nosonja vam, gospođice, znači nosina, njuškalo, doušnik ili potkazivač«, ubaci Duff.

»To će valjda dama i sama znati, zar ne?« nastavi Blathers. »Ti me, druže, svejednako prekidaš! Dakle, gospođice, taj vam je Nosonja Chickweed imao ponad Battle-Bridgea krčmu. U njegov je podrum dolazilo mnogo mlađarije da uživa u borbi pijetlova, u haj-

kanju jazavčara i u sličnim, vrlo poučnim sportovima, jer i ja sam često dolazio da gledam. U ono vrijeme Nosonja još nije pripadao lopovskoj bratiji te mu jedne noći gepiše iz spavaće sobe tri stotine dvadeset i sedam funti u zlatu, i to usred noći. Lopov je bio neka ljudina kojemu je jedno oko bilo zavezano crnom krpom, i taj vam se sakrio ispod postelje pa je poslije skočio kroz prozor prvoga kata. Bio je hitar kao vižle. Ali je i Nosonja poletio za njim kao strijela pošto se probudio i skočio iz kreveta i pripucao za njim i digao susjede na noge. Odmah se svi dadoše u hajku i najposlije ustanoviše da ga je Nosonja zacijelo pogodio, jer su nailazili na tragove krvi što su se gubili dosta daleko iza nekog plota od kolja. No lopova nestade zajedno s parama i, naravno, ime gospodina Chickweeda osvane u Trgovinskom glasniku uz imena ostalih koji su pali pod stečaj. Ljudi poduzmu sve i sva da pomognu prijatelju i da za nj skupe nešto para, a on se bijednik tri-četiri dana vrzma po ulicama i tako je smušen i ojađen da samo čupa kosu kao da će kidisati na svoj život. No evo ti njega jednog dana iznebuha mjesnome sucu, te njih dvojica uzmu dugo i tajanstveno razgovarati, i sudac najposlije udri u zvono, dok se ne pojavi Jem Spyers — onda još u aktivnoj službi — pa mu veli neka pomogne gospodinu Chickweedu uhvatiti lopova. 'Vidio sam ga, Spyers', kaže Chickweed, 'kako je jučer rano ujutru prošao pokraj moje kuće'. — 'Pa zašto ga niste odmah ščepali za vrat?' pita Spyers. — 'Ja sam se tako okamenio da mi je čačkalicom mogao razmrskati glavu', kaže mu siromah čovjek, 'no mi ćemo ga sigurno ščepati, jer je između deset i jedanaest sati noću opet prošao!' — Čim to Spyers čuje, a on brže-bolje uzme čistu košulju i češalj, ukoliko bi morao dan-dva izbivati, pa hajde u gostionicu. Postavi se uz prozor, iza crvene zavjese ne skidajući šešira, spreman da skoči na prvi znak. Kasno u noći čeka on tamo i puši lulu, kad eto ti Chickweeda pred njega te poviče iz svega glasa: 'Evo ga! Drž'te lopova! Drž'te ubojicu!' — Jem Spyers vrcne kao strijela na ulicu i vidi Chickweeda gdje juri za nekim čovjekom pa sve viče te viče. A Spyers udri za njim, a Chickweed samo jezdi naprijed; svjetina se uskomeša, sva grla promuknuše od puste dernjave: 'Drž'te lopova!' a najviše viče Chickweed, viče i ne prestaje vikati, kao da je šenuo pameću. Kad je Spyers klisnuo oko ugla za trenutak izgubi Chickweeda iz vida, krikne, potrči naprijed, spazi skupinu ljudi, pojuri i baci se među njih. 'Gdje je lopov?' — 'Dobijesa!' promrsi Chickweed, 'opet mi umače!'«

»To je bilo čudno, no od lopova ni traga ni glasa te se oni vrate u gostionicu, a sutradan će Spyers opet da zauzme svoje mjesto iza zavjese te sve gleda i gleda neće li napokon ugledati onu ljudinu s crnom krpom preko oka. Svejednako gleda da mu već oči hoće iskočiti iz glave. I kad se toliko nagledao da su ga zapekle oči, časkom zažmiri, i tek što to učini, a ono Chickweed već udari vikati: 'Evo ga!' I opet kao munja sune van, no Chickweed mu je bio izmakao već za pola ulice, i poslije dvaput dulje trke od jučerašnje — čovjeka je opet nestalo. I to se tako ponovilo dva-tri puta, dok se po susjedstvu nije pronio glas da je sam nečastivi okrao gospodina Chickweeda i tjera s njim šegu. A poneki opet šire glasine da je gospodin Chickweed od ljuta očaja poludio.«

»Šta je Jem Spyers rekao?« upita Doktor, koji se vratio u sobu tek što je Blathers stao pričati.

»Jem Spyers«, nastavi detektiv. »Jem Spyers dugo nije ništa govorio nego je samo slušao i prisluškivao šta drugi govore i kazuju, a sve kao da i ne sluša, po čemu se vidi da se vraški dobro razumio u svoj posao. No jednog vam jutra ulazi u krčmu, prilazi Chickweedu, vadi svoju burmuticu i samo veli: 'Chickweede, brate, pronašao sam lopova!' 'Istina?' veli Chickweed. 'Pobogu, brate, dajte samo da mu se osvetim pa ću onda s mirom da umrem! Oh, Spyerse dragi, gdje je zlikovac?' — 'Koješta', odgovara Spyers te mu ponudi čupak burmuta, 'dosta je bilo kerefeka! Vi ste sami sebe okrali!' A to je bila

živa istina, i on je s tom majstorijom namlatio grdnih para, i nitko mu ne bi bio ušao u trag da se nije tako pretjerano trudio da skine sumnju sa sebe!« završi gospodin Blathers, stavi vinsku čašu na stol i zazvecne lisičinama.

»Zaista vrlo čudno!« reći će Doktor. »A sad, gospodo, ako vam je po volji, možemo poći gore.«

»Ako je *vama* po volji«, odvrati mu Blathers, i prateći gospodina Losbernea u stopu, oba se detektiva stanu penjati do Oliverove sobe. Giles ih je predvodio sa svijećom u ruci.

Oliver je drijemao lakim snom. Izgledao je još slabiji a groznica kao da ga je čvršće držala nego prije. Uz pomoć Doktora uspio je da nekoliko trenutaka sjedi uspravno u krevetu gledajući u oba stranca i ne shvaćajući šta se oko njega zbiva. Kao da se zaista nije prisjećao gdje se nalazi i šta se desilo.

»Eto, tu vam je dječak«, reče doktor Losberne tihim glasom no prilično plahovito, »dječak kojega je slučajno okrznulo tane ispaljeno iz puške koja je sama okinula kad je on zalutao u vrt, te je mališan jutros došao ovamo da mu se zaveže rana, ali ga je ovaj mudri gentleman koji drži svijeću odmah pograbio i tako zlostavio da mu je sada život ugrožen; ja to kao liječnik mogu u svako doba posvjedočiti.«

Gospoda Blathers i Duff pogledaju u gospodina Gilesa na koga je Doktor svratio njihovu pozornost, a zapanjeni je sluga naizmjence gledao u njih, i u Olivera, i u gospodina Losbernea, sav smušen i prestrašen, ne shvaćajući ništa.

»Nadam se da to valjda nećete sada zanijekati?« reče Doktor namještajući Olivera da ponovo legne.

»Sve što sam učinio — učinio sam, gospodine, s najboljom nakanom!« odgovori Giles. »Vjerovao sam da je to onaj isti dječak, inače ga ne bih dirao. Ja, gospodine, po svojoj prirodi nisam okrutan!«

»Kakav isti dječak?« pitao je stariji detektiv.

»Dječak provalnika, gospodine!« odvrati Giles. »Oni su — oni su zacijelo imali nekoga dječaka.«

»A da li i sada to mislite?« upita Blathers.

»Što?« nato će Giles gledajući tupoglavo ispitivača.

»Da je to jedan te isti dječak, beno?« uznestrpi se Blathers.

»Ja vam to ne znam, zbilja ne znam«, odvrati pokunjeno Giles, »i ne bih se mogao na to zakleti!«

»No, ipak, šta mislite?« opet će Blathers.

»Ne znam što da mislim, gospodine!« odvrati Giles. »No gotovo bih rekao da to nije onaj isti dječak. Pa i sami znate da on to ne može biti!«

»Je li taj čovjek pio?« upita Blathers Doktora.

»No, baš ste smušenjak!« nato će Duff Gilesu omjerivši ga prezirnim pogledom.

Za vrijeme toga kratkog razgovora Doktor je Oliveru opipao bilo; zatim ustade sa stolice kraj uzglavlja i upita redarstvenike da li, možda, ne bi prešli u drugu sobu da tamo preslušaju Brittlesa, ukoliko još imaju kakvih sumnja u pogledu dječaka.

Prihvativši taj prijedlog, upute se u obližnju sobu, kamo pozovu i gospodina Brittlesa. Njega i njegova poštovanog starješinu zapletu u tako nerazmrsivu zbrku protuslovlja i nemogućnosti da uopće nije bilo moguće da se išta objasni. Izjavio je da ne bi prepoznao ni pravoga dječaka kad bi mu ga sada doveli pred oči; on samo misli da je Oliver dotični

dječak, jer je gospodin Giles tako rekao pa da je i sam gospodin Giles prije pet minuta u kuhinji izjavio da mu se sve više čini da se prenaglio.

Toliko su mudrovali i kombinirali da su konačno posumnjali i u samu činjenicu da je gospodin Giles uopće koga ranio, pa kad su pregledali njegov drugi pištolj, ustanovili su da je bio nabijen samo barutom, i ta je činjenica proizvela najdublji dojam na sve nazočne osim na Doktora, koji je deset minuta prije toga izvadio tane. No nitko se nije toliko čudio koliko sam gospodin Giles koji je sada, pošto ga je nekoliko sati mučila pomisao da je smrtno ranio bližnjega, iz petnih žila zastupao novu pretpostavku da je i njegov prvi pištolj bio nabijen samo barutom. Najposlije su detektivi, ne mareći više za Olivera, uputili chertseyskog stražara da ostane u kući i otišli da negdje u gradu prenoće. Obećali su da će se sutradan opet navratiti.

Sljedećega se jutra proširila vijest da su u Kingstonu uhapšena dva čovjeka s nekim dječakom u vrlo sumnjivim okolnostima, i gospoda Blathers i Duff otputovali su stoga u Kingston. Istragom su se, međutim, te sumnjive okolnosti naprosto rasplinule u puku činjenicu; naime, onu trojicu zatekli su gdje spavaju pod stogom sijena — što je, doduše, zaista veliko zločinstvo, ali je ipak kažnjivo samo zatvorom te se, prema blagoj uviđavnosti engleskih zakona, koji s jednakom ljubavlju štite sve kraljeve podanike, spomenuta činjenica, u pomanjkanju svakog drugog svjedočanstva ne može smatrati dovoljno jakim dokazom da su ona trojica što su zadrijemala u sijenu, izvršila provalu i počinila neko nasilje i tako zaslužila smrtnu kaznu. — I tako se gospoda Blathers i Duff moradoše vratiti neobavljena posla.

Ukratko, poslije daljnjih izvida i dugotrajnih razgovora i pregovora, mjesni se sudac konačno izjavio spremnim da preuzme jamstvo u ime gospođe Maylie i gospodina Losbernea da će se Oliver odazvati sudskom pozivu ako se za to ukaže potreba, a Blathers i Duff vratiše se u London sa nekoliko zlatnika i s podijeljenim mišljenjima: potonji je gospodin, pošto je pomno razmotrio i preispitao sve okolnosti, čvrsto vjerovao da je ovaj pokušaj provale organizirao Gentleman Pet, a prvi je isto tako čvrsto vjerovao da se pokušano zlodjelo ima bezuvjetno pripisati zloglasnom gospodinu Chickweedu, zvanome Nosonja.

Za to je vrijeme Oliver pomalo prizdravljivao pod zajedničkom brigom i skrbi gospođe Maylie, Rose i dobrodušnog gospodina Losbernea. Ako usrdna molba upućena iz srca prepuna zahvalnosti biva na nebu uslišana — a ako nju ne usliša, koju će molitvu da usliši?. — blagoslov što ga je siroče zazivalo na svoje dobročinitelje ispunio je njihove duše blaženim spokojstvom i tihom srećom.

XXXI. POGLAVLJE

KAZUJE NAM O SRETNIM DANIMA ŠTO IH JE OLIVER PROVODIO KOD SVOJIH PLEMENITIH PRIJATELJA

Oliver je mnogo patio. Osim što je trpio od dugotrajnih bolova zbog prostrijeljene ruke, tresla ga je groznica što ga je spopala poslije onih mukotrpnih časova kad je ranjen ležao na zemlji, izvrgnut kiši i vjetru. Bolest je trajala tjedne i tjedne, pa je dječak veoma oslabio. No najposlije se pomalo počeo oporavljati te bi katkad smogao toliko snage da suznih očiju onim dvjema gospođama iskaže svoju duboku zahvalnost. Govorio je kako želi da što prije ozdravi i uzmogne bilo čime dokazati svoju duboku odanost i ljubav koju u svom srcu goji prema njima; govorio je kako umije cijeniti njihovu plemenitu dobrotu kojom su ga izbavile bijede i možda, spasile i od same smrti, želeći iz svega srca i svom dušom da im se nekako oduži.

»Jadni moj mali!« reče Rose kad su Oliveru jednoga dana opet na usta navirale riječi zahvalnosti, »imat ćeš dosta prilike da nam se odužiš. Polazimo na ladanje, a tetka je odlučila da pođeš s nama. Seoski mir i tišina, svjež zrak i sve radosti i krasote proljeća, sve će te to za nekoliko dana učiniti čilim i zdravim, pa ćemo ti povjeriti stotinu malih poslova i zadataka.«

»Ništa mi za vas neće biti teško!« usklikne Oliver. »Oh, draga gospođice, da mi je samo raditi za vas, makar samo zalijevao cvijeće, hranio ptice ili povazdan trčao naokolo — sve bih učinio, samo da vas razveselim!«

»Nemoj uopće misliti na to«, reče gospođica Maylie i milo se osmjehne, »jer, kako ti već rekoh, povjerit ćemo ti stotinu poslova i bit ćemo sretne, budeš li izvršavao samo polovicu onoga što sada obećavaš.«

»Oh, kako ste dobri«, usklikne Oliver, »kad tako govorite!«

»Razveselit ćeš me više nego što ti mogu reći«, odvrati mlada dama. »Toliko se radujem kad samo pomislim na to da je mojoj dobroj tetici bilo dosuđeno da te izbavi iz one bijede o kojoj si nam pričao; ali kad se uvjerim da si doista zahvalan što je prema tebi bila tako dobra, obradovat ću se više nego što možeš i zamisliti. Jesi li me razumio?« upita ga ona promatrajući njegovo zamišljeno lice.

»Razumio sam, gospođice, razumio sam sve«, odgovori Oliver gorljivo, »ali me muči misao da sam nezahvalan!«

»Prema kome?« začudi se mlada dama.

»Prema onome dobrom starom gospodinu i dragoj starici koji su me tako usrdno njegovali prije nego što sam dospio ovamo«, odvrati Oliver. »Kad bi oni znali kako sam sada sretan, oni bi se silno obradovali!«

»To i ja mislim«, reče Oliverova dobrotvorka, »no gospodin Losberne već je ljubazno obećao da će s tobom otputovati u London da ih pohodiš.«

»Zar zbilja, gospođice?« usklikne Oliver, a lice mu je sinulo od zadovoljstva. »Oh, ne znam što ću od neizmjerne radosti kad ih opet budem vidio!«

Oliver se ubrzo toliko oporavio da je mogao podnijeti tegobe putovanja, i jednoga jutra on i gospodin Losberne zaista krenuše u maloj kočiji koja je pripadala gospođi Maylie. Kad su stigli do Chertsey-Bridgea, Oliver odjednom sav problijedi te nije mogao a da ne krikne.

»Šta ti je, dječače?« uzbuđeno će Doktor uzvrpoljivši se po staroj navadi. »Jesi li što primijetio — ili čuo — ili ti je, možda, pozlilo — govori!?«

»Pogledajte, gospodine«, vikne Oliver pružajući ruku iz kočije, »tu kuću«!

»Vidim, pa šta je s tom kućom? Kočijašu, zaustavite! Stanite ovdje!« vikne Doktor. »No, šta je s tom kućom, mladiću — no?«

»U tu kuću — dovukli su me oni kradljivci!« prošapne Oliver.

»Sto mu gromova!« usklikne Doktor, »Hej, kočijašu, da izađem!« No prije nego je kočijaš mogao da sađe sa svoga sjedišta, liječnik se već nekako iskobeljao iz kočije i potrčao prema pustoj zgradi i počeo kao mahnit udarati nogama u vrata.

»Hej, hej, šta to znači?« uzvikne ružan čovuljak-grbavac, koji je tako naglo rastvorio vrata da Doktor umalo što nije odletio u hodnik.

»To znači...« zaviče Doktor i bez mnogo premišljanja zgrabi čovuljka za šiju, »vrlo mnogo! Radi se o krađi i provali!«

»A bit će odmah i krvi!« odvrati grbavac hladnokrvno, »ako me smjesta ne budete pustili! Jeste li čuli?«

»Čuo sam«, reče Doktor, prodrmavši ljudski svoju žrtvu, »a gdje je ta hulja, kako mu ono bješe pasje ime — Sikes — da, Sikes! Gdje je Sikes, lopove?«

Grbavac je preneraženo zurio u njega, a onda je, istrgnuvši se spretno iz Doktorovih ruku, sasuo na nj bujicu najstrašnijih psovki i strugnuo u kuću. No prije nego što je stigao da zatvori vrata, Doktor je bez pitanja banuo u prvu sobu. Pronicavo je gledao oko sebe: ni jedan komad namještaja, ni najmanja stvar, ama baš ništa nije odgovaralo Oliverovu opisu!

»No dakle?« oglasi se grbavac koji ga je oštro promatrao, »zašto tako provaljujete u moju kuću? Želite li da me opljačkate ili da me ubijete — no dakle?«

»Jesi li ikad vidio, smiješna nakazo, da se provalnik ili ubojica dovezao u kočiji?« razdraženo će Doktor.

»Pa zašto ste, dakle, došli?« upita ga grbavac bijesno. »Nosite se iz moje kuće ili ćete se ljuto pokajati! Dobijesa, jeste li čuli?«

»Ići ću kad mene bude volja«, odvrati gospodin Losberne, zagledavši u drugu sobu koja baš kao ni prva nije ni u čemu bila nalik na ono što je Oliver spominjao. »Jednog ću ti dana, prikane moj, već ući u trag!«

»Mislite?« nakesi mu se nakazni bogalj. »Ako me ikad budete trebali, ovdje ćete me naći. Dvadeset i pet godina stanujem ovdje sasvim sam, i vas da se ja sad bojim? Platit ćete mi to, kažem vam!« I rekavši to, mali grbavac počne urlikati kao da je pomahnitao.

»To je prilično neugodna stvar«, progunđa Doktor, »i bit će da se dječak zabunio. Evo, uzmi to i zavući se opet u svoju jazbinu!« I dobacivši mu komad novca, okrene se i vrati do kočije.

Čovjek ga je slijedio do samih vratašca kočije, psujući ga bez prekida bijesnim pogrdnim riječima. No kad se gospodin Losberne za trenutak obratio kočijašu, čovjek zaviri u kočiju te ošine Olivera tako oštrim i pronicavim, a u isti mah bijesnim i osvetničkim pogledom, da ga se dječak poslije toga još dugo sjećao i u snu i na javi. I dalje je sipao najstrašnije kletve dok se kočijaš penjao na sjedište, a kada su opet krenuli i poodmakli, vidjeli su ga kako nogama udara o zemlju i čupa svoju kosu od mahnite jarosti.

»Ja sam pravi magarac!« reći će Doktor pošto je dugo šutio. »Je li to tebi poznato, Olivere?«

»Ne, gospodine!«

»Imaj to na umu drugi put!«

»Magarac«, ponovi Doktor pošto je opet nekoliko minuta šutio. »Da je to i bilo ono mjesto i da smo zatekli lopove, šta bih ja sam mogao poduzeti protiv njih? A da sam imao i pomoći, kakve bi koristi od svega toga bilo? Sebe bih kompromitirao, jer bih morao priznati na koji sam način zabašurio tu neugodnu aferu. To sam baš i zavrijedio! Uvijek se prenagljujem i dovodim sebe u škripac. Možda bih se onda opametio!«

Činjenica je, naime, da se dobri Doktor vazda povodio samo za časovitim osjećajima. Zaista su hvalevrijedna ta njegova čuvstva i porivi koji bi njime u takvim časovima ovladali, jer ne samo da se nije upleo u neke naročite neprilike i nedaće, nego je, naprotiv, stekao najveće i najiskrenije poštovanje svih koji su ga poznavali. Ali moramo priznati da se nekoliko minuta ljutio što se već prvom prilikom koja se nadala razočarao i što nije uspio naći neke dokaze za Oliverovu nekrivnju. No ubrzo se udobrovoljio; videći da Oliver na sva njegova pitanja odgovara bez oklijevanja, suvislo i sa toliko iskrenosti i vjerodostojnosti kao i prije, odlučio je da će mu odsad u svemu vjerovati.

Kako je Oliver poznavao ime ulice gdje je gospodin Brownlow obitavao, odvezli su se ravno onamo. Kad je kočija zakrenula u ulicu, srce mu je tako ludo udaralo da je jedva disao.

»No, sinko, koja je to kuća?« pitao je gospodin Losberne.

»Ona, ona!« klicao je Oliver pokazujući rukom, sav drhćući, kroz prozor kočije. »Ona bijela. Oh, neka brže vozi, molim vas, recite mu, neka brže vozi! Meni je kao da ću umrijeti; sav drhćem!«

»Samo mirno, samo mirno!« reče dobri Doktor tapšajući ga po ramenu. »Odmah ćeš vidjeti svoje prijatelje, a i oni će se obradovati kad tebe vide zdrava i vesela i da ti ne prijeti nikakva opasnost.«

»Oh, sigurno hoće!« odvrati Oliver. »Bili su mi tako dobri, gospodine, tako dobri!«

Najposlije kočija stane. Ne, to nije njihova kuća! Ona druga. Kola se odvezoše još nekoliko koraka te se opet zaustaviše. Oliver pogleda u prozore, i suze radosnice poteku mu niz obraze.

Ali jao! bijela je kuća bila pusta, a u prozoru se nalazio oglas 'Iznajmljuje se'.

»Pokucajmo na susjedna vrata«, vikne gospodin Losberne primivši Olivera za ruku. »Znate li što se desilo s gospodinom Brownlowom koji je stanovao u kući do vas?«

Sluškinja nije znala, ali će se propitati. Ubrzo se vrati i reče da je gospodin Brownlow prodao sve svoje imanje i da je prije šest sedmica otputovao u Zapadnu Indiju. Oliver počne da krši ruke i nemoćno padne nauznak.

»Je li poveo sa sobom i svoju gazdaricu?« propitivao se gospodin Losberne poslije kratke šutnje.

»Da, gospodine«, uzvrati sluškinja, »stari gospodin, neki prijatelj gospodina Brownlowa i gazdarica, sve troje je zajedno otputovalo.«

»Onda vozite kući«, reče gospodin Losberne kočijašu, »i nemojte zaustavljati kola ni da hranite konje sve dok ne napustimo taj prokleti London!«

»A knjižar, gospodine?« upita Oliver. »Ja znam put do njega. Oh, molim vas, gospodine, potražimo ga!«

»Za danas si, sinko, imao dosta razočaranja«, odvrati Doktor. »Dosta razočaranja i za tebe i za mene. Ako potražimo knjižara, sigurno će nam reći da je umro ili da je potpalio svoju kuću ili da je pobjegao. Ne, ne, mi krećemo ravno kući!« I prema Doktorovu prvom impulsu zaista krenuše kući.

Oliverova je sreća bila zagorčena velikim razočaranjem, jer koliko je puta za vrijeme svoje bolesti unaprijed uživao pri pomisli šta li će mu sve reći gospodin Brownlow i gospođa Bedwin i kako će mu biti prava slast kad im rekne da je dane i noći razmišljao o njihovoj velikoj dobroti i kako je okrutna sudbina što ga je rastavila od njih. A i nada da će napokon moći oprati ljagu sumnje te im objasniti kako su ga razbojnici silom odvukli od njih, prožimala ga je u mnogim časovima najtežih iskušenja novom snagom. Umalo da nije svisnuo od boli kad je saznao da su oni otišli tako daleko — svejednako vjerujući da je on, Oliver, varalica, i da će to uvjerenje, možda sačuvati do groba.

No držanje njegovih dobrotvora prema njemu nije se ni najmanje izmijenilo. Poslije daljih dviju sedmica, kad se vrijeme ustalilo i otoplilo i sve se cvijeće i drveće pomladilo novim zelenilom i bujnim cvatom, započele su pripreme da na nekoliko mjeseci napuste Chertsey. Poslavši u banku srebrninu koja je izazvala pohlepu staroga Žida i povjerivši Gilesu i još jednom sluzi brigu oko kuće, krenule su na ladanje u neko nedaleko selo i povele Olivera sa sobom.

Tko da opiše radost i užitak, duševni mir i spokojstvo što ih je dječak osjećao u miomirisnoj svježini maloga seoceta, okružena zelenim brežuljcima i prolistalim šumarcima? Tko da riječima iskaže kako proljeće ublažuje i krijepi ćud izmučenih gradskih stanovnika! Kažu da ljudi koji cio svoj život obitavaju u uskim pretrpanim ulicama, a nikada se nisu zaželjeli promjene, ljudi kojima je navika postala njihovom drugom prirodom, koji su, rekao bih, zavoljeli svaku opeku i kamen što zatvara uski krug u kojem se danomice kreću — da i ti ljudi, kad im se bliži smrt, zažele da se prije rastanka sa životom nagledaju Prirode, pa ih njihova čežnja prenese daleko od pozornice njihovih svakodnevnih briga i radosti te ih pomlađuje; i oni iz dana u dan traže neko zeleno, suncem obasjano mjestance koje u njima budi sjećanja, koja su već sama po sebi nalik na nebeske slutnje, tako da smireno očekuju svoj kraj i silaze u grob isto onako tiho i spokojno kao što sunce —

što su ga netom gledali kroz prozorčić svoje sobice, prije nego će zauvijek sklopiti svoje umorne oči — zalazi za obzorjem! Uspomene što ih bude spokojni seoski predjeli nisu od ovoga svijeta niti su vezane za njegove misli i nade. Te nam uspomene mekšaju srce te nas potiču da pletemo nove vijence za zaboravljene grobove onih koje smo nekad voljeli; te uspomene oplemenjuju dušu, te u zaborav pada neprijateljstvo i mržnja. Ali se kroza sve to i u manje osjećajnim dušama provlači neko maglovito saznanje da su u pradavnoj davnini već osjetili takvo nešto — saznanje koje u njima budi svečane slutnje o budućim vremenima, saznanje koje obara i mrvi silnu gordost i svjetovni ponos.

Mjestance u koje su doputovali bilo je prekrasno, i Oliver, koji je od najranijeg djetinjstva živio u skučenosti i prljavštini, sred buke i graje, trvenja i svađe, ovdje kao da se probudio na nov život. Divlje ruže i orlovi nokti peli se uza zidove kućice njegove dobrotvorke, bršljan se penjao po stablima, a vrtno je cvijeće svojim miomirisom prožimalo zrak. Nadomak kućice nalazilo se malo groblje koje nije bilo pretrpano visokim kamenim spomenicima; vidjeli ste samo grobne humke, obrasle busom i mahovinom, pod kojima su počivali seoski starci i starice. Oliver je često dolazio ovamo i, spominjući se bijednog groba svoje majke, pokatkad bi sjeo i tiho plakao kad ga nitko nije mogao vidjeti, ali kad bi se onda zagledao u beskrajno nebo, nije više zamišljao da ona leži pod zemljom; i suze su mu i dalje klizile niz obraze, ali je gorčina iščezla iz duše.

Bili su to lijepi i sretni dani što ih je provodio mirno i radosno; a kad bi se spuštala noć, nije više osjećao nikakva straha ni brige što će sutra biti; nije više čamio u tamničkoj tjeskobi niti se morao družiti sa zlikovcima i propalicama, i njegove bi se misli divno razigrale. Svakoga je jutra odlazio nekom gospodinu u koga je kosa bila kao snijeg, a koji je stanovao nedaleko crkvice; on ga je učio čitati i pisati. Starac ga je s tolikom ljubavlju i marom poučavao da je Oliver bio u neprilici kako da mu se oduži. Katkad bi šetao s gospođom Maylie i Rose slušajući kako one razgovaraju o knjigama, a ponekad bi samo sjedio kraj njih, negdje na samotnom mjestu, slušajući kako mlada djevojka čita; on je to tako volio da se nije mogao dovoljno naslušati. Onda je opet morao spremati zadaće za idući dan, sjedeći u svojoj sobici koja je gledala na vrt. Radio je neumorno sve dok se ne bi polako počeo širiti sumrak. Onda bi ga gospođe opet povele na šetnju; opet bi s najvećim zanimanjem pratio svaku njihovu riječ i bio presretan kad bi mogao ubrati koji cvijet što su ga one zaželjele, ili potrčati natrag da donese nešto što su zaboravile. Kad bi se sasvim smračilo i oni se vratili kući, mlada bi dama sjela za pijanino da odsvira nešto sjetno ili da otpjeva pjesmu koju bi njena tetka zaželjela. U takvim časovima ne bi palili svijeće, i Oliver bi sjedio uz prozor prisluškujući blagim zvucima, dok su mu u očima blistale suze od ganuća.

Kako li se sasvim drukčije provodila nedjelja, nimalo nalik na ono što je dotad Oliver nedjeljom proživljavao; kako li je i toga dana bio sretan, premda mu je i inače bilo lijepo. Izjutra bi pošli u malu crkvu pred kojom su treperile zelene krošnje drveća. Izvana je dopirao cvrkut ptica i na niska vrata ulazio dah proljeća ispunjajući malo svetište mirisnom svježinom. Siromašni seljaci, tako čisti i pristali, klečali su i tako se predano molili te se nije činilo da vrše neku dosadnu dužnost, već da su se s voljom i radosno tu skupili; ako su im glasovi, možda bili, grubi, ipak su pjevali od srca, i njihova je pjesma djelovala na Olivera snažnije od bilo kakva pojanja. Onda bi kao obično polazili u šetnju i navraćali u čiste težačke kućice; navečer bi Oliver naglas čitao neka poglavlja iz Svetog pisma, koja su mu u toku sedmice bila protumačena, a tom se dužnošću više ponosio nego da je pravi svećenik.

Jutrom bi već u šest sati bio na nogama, lutao po polju i kroza živice, brao kite poljskog cvijeća, a kad bi se vratio, mnogo bi se trudio da što ljepše okiti stol za doručak. Donio bi

i sjemenje za ptice gospođe Maylie i vrlo umješno i lijepo udesio sve krletke, kako ga je to naučio seoski starješina. Pošto bi sve očistio i nahranio ptice, odnio bi gotovo svaki dan poneki milodar u koju siromašnu kuću, a kad toga ne bi bilo, našao bi se u vrtu neki posao oko cvijeća ili povrća, u što ga je onaj isti seljanin također uputio. I tako bi marno i s voljom radio dok se ne bi pojavila gospođica Rose, koja je uvelike hvalila sve što je on učinio nagrađujući ga svojim blagim osmijesima.

I tako su kao u snu prošla tri mjeseca, koja bi i u životu najsretnijeg smrtnika značila veliko zadovoljstvo, a koja su za Olivera predstavljala pravo blaženstvo. Nije nikakvo čudo da su Olivera Twista na izmaku toga kratkog vremena — jer ga je okruživala samo najsrdačnija ljubav i plemenitost, a on sam osjećao samo najdublju i najiskreniju zahvalnost i privrženost — u toj kući zavoljeli kao sina i da se sasvim saživio sa životom stare dame i njezine nećakinje. One su se obje njime ponosile i s najvećom ljubavlju uzvraćale njegovu odanost i privrženost.

XXXII. POGLAVLJE

U KOJEM SE NEOČEKIVANO NARUŠAVA SREĆA
OLIVERA I NJEGOVIH DOBROTVORA

Proljeće je brzo prohujalo i došlo je ljeto. Selo je već onda bilo lijepo, ali sada se sve još bujnije rascvjetalo i zasjalo u punom obilju i krasoti. Visoko drveće, što je u rano proljeće bilo zgrčeno i ogoljelo, sada kao da se proteglo i raširilo novom životnom snagom i jačinom pružajući svoje zelene ruke nad presahlom zemljom, pretvarajući nezaklonjene, puste zakutke u prisojna mjestanca, odakle je, iz sjene i hladovine, pucao vidik na suncem obasjana polja koja se pružaju u nedogled. Zemlja se zaodjela plaštem blistava zelenila prožimajući zrak najslađim mirisima svoga cvijeća. Sve je cvalo i bujalo i odavalo slast razbuktala života.

Život u ladanjskoj kućici i dalje je mirno tekao, a stanovnici su, kao i dotada, uživali u svojim tihim malim radostima. Oliver se za to vrijeme već davno bio oporavio i ojačao, ali ni zdravlje ni bolest nisu nimalo utjecali (kako to kod ljudi često biva) na njegove osjećaje prema onima koji su ga okruživali svojom ljubavlju, i on je svejednako pokazivao onu istu blagost, odanost i srdačnost kao u danima kad su mu muke i patnje potkopavale zdravlje i snagu i kad je u svemu bio ovisan o onima koji su ga njegovali.

Jedne blage večeri šetali su malo duže nego inače, jer po danu zbog velike žege nisu ni izlazili, a sada je granula mjesečina i puhao svjež povjetarac koji će rashladiti zrak. Rose je bila živahna i raspoložena, i tako su u veselom čavrljanju poodmakli dalje nego što su običavali. Gospođa je Maylie malo šuštala, pa su se sada nešto sporijim korakom vraćali kući. Kad su stigli, mlada je dama odbacila svoj šeširić i kao obično sjela za pijanino. Prebirući nasumce po tipkama, ona je poslije nekoliko akorda počela svirati neku svečanu i tužnu pjesmu, i dok je još svirala, njima se učinilo kao da prigušeno jeca.

»Rose, milo moje, zašto plačeš?« upita je stara gospođa.

Rose ne odgovori nego uzme samo malo brže svirati kao da se netom otresla bolnih misli.

»Rose, ljubavi moja!« usklikne gospođa Maylie i hitro joj priskoči. »Šta ti je? Pa ti plačeš! Dijete drago, reci mi što te muči?«

»Ništa, tetice — ništa«, odvrati joj mlada djevojka. »Ni sama ne znam što mi je. Ne umijem da to opišem, ali se večeras ćutim tako slabom i...«

»Da nisi bolesna, milo moje?« prekine je gospođa Maylie.

»Ta ne, ne! Nisam bolesna!« nato će Rose i kao da ju je prožimala samrtna jeza dok je govorila. »Svakako će mi odmah biti lakše. Molim te, zatvori prozor!«

Oliver pohita da joj ispuni želju, a mlada se djevojka trudila da bude opet vesela i zasvirala neku vedriju melodiju; ali joj prsti nemoćno klonu na tipke; ona skoči, zakrije lice rukama i baci se na sofu, gdje je bolno zaridala, jer se više nije mogla uzdržati.

»Dijete moje!« preneraženo će gospođa i nježno je privine na grudi, »još te nikad nisam takvu vidjela!«

»Žao mi je što te uznemirujem«, odvrati joj Rose, »nikad nisam tako gorko plakala kao danas; ne mogu da se svladam. Tetice, ja zaista mislim da sam bolesna!«

I zaista je bila bolesna, jer kad su unijeli svijeće, primijetili su da je s njena lica za ono kratko vrijeme od njihova povratka nestalo svježega rumenila; bilo je blijedo kao mramor. To lice nije ništa izgubilo od svoje ljepote, a ipak se promijenilo; crte su poprimile izraz malaksalosti i tjeskobe kao nikada dotad. A čas zatim jaka joj rumen opet navre u lice i blage plave oči planu grozničavim sjajem pa opet ugasnu, kao da je oblačić časkom bacio sjenu preko njena lica i opet ga zastro samrtnom bljedoćom.

Oliver, koji je bojažljivo promatrao lice stare gospođe, opazi da se jako uznemirila tim pojavama, a i on se jadan usplahirio; ali videći kako se ona usiljava da tim simptomima ne pridaje mnogo važnosti, pokuša da se i on drži sasvim mirno. To je jednome i drugome tako dobro uspjelo da Rose, pošto ju je tetka nagovorila da ode na počinak, nije više bila tako očajna i bolesna, nego ih je, štaviše, uvjeravala kake se pouzdano nada da će se sutra probuditi čila i zdrava.

»Nadam se, gospođo«, reče Oliver, kad se gospođa Maylie vratila, »da nije ništa opasno? Gospođica Maylie večeras nije baš dobro izgledala, ali...«

Stara mu je gospođa mahnula rukom da šuti te sjela u mračni kut i neko je vrijeme šutjela. Naposljetku reče drhtavim glasom:

»Nadam se, Olivere, da nije ništa opasno. Bila sam nekoliko godina tako sretna s njom, gotovo presretna, pa je možda kucnuo čas da me zadesi neka nesreća. Ali se nadam da neće!«

»Kakva nesreća, gospođo?« upita Oliver.

»Teški udarac sudbine«, odvrati stara gospođa jedva čujno, »da izgubim tu milu djevojku koja mi je tako dugo bila jedina sreća i utjeha!«

»Ne dao bog!« usklikne brzo Oliver.

»Da, ne dao bog i amen, drago dijete«, priklopi stara gospođa kršeći ruke.

»Sigurno nije ništa strašno!« nato će Oliver. »Još prije dva sata bila je sasvim zdrava!«

»Sada je teško bolesna«, reče gospođa Maylie, »i ja znam da će se njeno stanje još pogoršati. Oh, draga moja, mila moja Rose! Kako bih ja bez tebe!«

Toliko su njome ovladale očajne misli da je bila sva skršena, te Oliver, svladavajući svoju vlastitu tjeskobu, pokuša da je ohrabri, zaklinjući je neka barem za ljubav drage gospođice skupi snagu i neka se smiri.

»Oh, pomislite samo, gospođo«, govorio je. Oliver dok su mu na oči navirale suze što ih je uzalud pokušavao zatomiti, »zamislite samo kako je mlada i dobra i kako sve oko sebe

očarava svojom milinom. Znam sigurno — sasvim sigurno da ona zbog vas, koji ste tako dobri, pa i zbog same sebe, i zbog svih nas koje usrećuje, neće umrijeti. Dragi bog neće dopustiti da ona sada umre!«

»Pst, pst!« nato će gospođa Maylie i položi ruku na Oliverovu glavu, »ti misliš kao dijete, mali moj, pa ako je to što si rekao možda i sasvim prirodno, ipak se varaš! Ali bilo kako mu drago, ti si mi pokazao što mi je dužnost koju sam načas odnemarila, dragi Olivere. Nadam se da će mi to biti oprošteno, jer sam stara te sam već mnoge noći probdjela kraj uzglavlja bolesnika i vidjela kako ljudi umiru te znam kako je teško rastati se s onima koje volimo. Dosta sam proživjela i znam da smrt ne štedi uvijek najmlađe i ponajbolje i baš to bi nas moralo tješiti, a ne rastužiti. Nebo je pravedno, i takvim teškim iskušenjima stječemo duboko saznanje da postoji još neki drugi bolji i ljepši svijet kamo će i nas brzo pozvati. Neka bude božja volja! Ali ja je volim i samo On zna koliko je volim!«

Oliver se iznenadio videći kako je gospođa Maylie poslije tih riječi prestala da jadikuje. Uspravila se, smirila i nekako očvrsnula. Još se više čudio kad se uvjerio da ta jačina nije prolazna. Dokle je god njegovala bolesnicu i bdjela nad njenom posteljom, snaga je nije ostavljala: uvijek je bila mirna i pribrana, izvršavala sve dužnosti neumorno, gotovo bi rekao radosno. No Oliver je bio vrlo mlad i nije znao što sve mogu da učine ljudi nepokolebljiva značaja u časovima teške kušnje. Kako bi i mogao znati kad ni sami oni plemeniti ljudi nisu uvijek svjesni svoje duševne jakosti?

Slijedila je noć puna tjeskobe. Kad je svanulo jutro, pokazalo se da su zle slutnje gospođe Maylie bile, nažalost, opravdane. Djevojku je spopala jaka i opasna groznica.

»Ne smijemo ostati skrštenih ruku i prepustiti se očaju«, reče gospođa Maylie stavivši prst na usta i gledajući ga netremice u oči; »ovo pismo treba što brže otpremiti gospodinu Losberneu. Treba da ga odneseš do trgovišta do kojeg nema više od četiri milje preko polja, a odatle ga treba otposlati po konjaniku u Chertsey. Gostioničarevi će ljudi to već obaviti, i ja znam da tebi mogu povjeriti brigu da sve to bude izvršeno.«

Oliver nije ništa odgovorio, samo mu se na licu vidjelo kako gori od želje da što prije krene.

»Evo još jednog pisma«, reče gospođa Maylie, zastavši da razmisli, »ali ni sama ne znam bih li ga sada poslala, ili da počekam i vidim hoće li Rosino zdravlje krenuti nabolje. Poslala bih ga samo ako dođe do najgoreg.«

»Je li i ono pismo za Chertsey, gospođo?« upita Oliver nestrpljivo očekujući da što prije izvrši nalog i pružajući drhtavu ruku za pismom.

»Nije«, odvrati stara gospođa dajući mu ga sasvim nesvjesno u ruku. Oliver ga pogleda i opazi da je upućeno gospodinu Harry Maylieu koji boravi na imanju nekog lorda u mjestu... naziv kojega mu nije uspjelo pročitati.

»Da ga pošaljem, gospođo?« upita Oliver nestrpljivo.

»Ne, ne treba«, odvrati gospođa Maylie uzimajući mu pismo opet iz ruke. »Čekat ću do sutra.«

Rekavši to, ona mu dade svoju novčarku, i on smjesta odjuri što su ga noge nosile.

Brzo je odmicao kroz polja i po stazama koje su ih presijecale. Čas bi utonuo u žitno klasje s obiju strana staze, čas bi dolazio na čistine gdje su težaci kosili i plastili sijeno. Zaustavljao se samo da predahne dok nije, sav zagrijan i zaprašen, stigao na trg spomenutog gradića.

Tu je zastao i pogledom tražio gostionicu. Vidio je bijelu zgradu banke, crveno obojenu pivovaru i žuto oličenu općinu, a tamo na jednom uglu veliku zgradu kojoj su svi drveni dijelovi bili zeleno obojeni, a izvana je stršio cimer 'K veselom Đuri'.

Čim je ugledao tu kuću pohita onamo.

Oliver oslovi poštanskog konjušara koji je dremuckao ispred kapije, pa kad je ovaj razabrao šta želi, uputi ga gostioničarskom sluzi, kojemu je Oliver morao ponovo sve ispričati dok ga ovaj nije uputio na samog gostioničara; bio je to visok čovjek s modrim rupcem oko vrata, s bijelim šeširom, u smeđesivim kratkim hlačama i čizmama sa suvracima iste boje. Stajao je naslonjen o šmrk kraj vrata konjušnice i čačkao zube srebrnom čačkalicom.

Saslušavši Olivera, uputi se u točionicu da sračuna troškove, što je prilično dugo trajalo, pa kad je račun bio podmiren, valjalo je osedlati konja, trebalo je da se jedan sluga obuče i spremi, a to je potrajalo još dobrih desetak minuta. Oliver se za to vrijeme sav uznestrpio; dođe mu da sam uzjaše konja i da trkom odjuri do odredišta. Napokon je sve bilo spremno i mali zavežljaj uručen uz mnoge molbe da bude što prije otpremljen i dostavljen. Momak podbode konja, i topot konjskih kopita odjekne po lošoj kaldrmi; za tren oka konjanika nestade. Projurio je kraj mitnice i jezdio glavnim drumom.

Oliveru je odlahnulo pri pomisli da je poslao čovjeka po pomoć i da za to nije utrošio mnogo vremena. Laka srca Oliver potrči kroz dvorište i baš se zaletio da projuri kroz kapiju, kad se slučajno sukobi s nekim visokim muškarcem koji je, zaogrnut crnim ogrtačem, upravo htio da svrati u gostionicu.

»Uh!« bijesno će muškarac ugledavši Olivera i ustukne. »Što je to, dobijesa?«

»Oprostite, gospodine«, promuca Oliver, »žurilo mi se da se vratim kući, nisam vas primijetio.«

»Grom i pakao!« promrsi čovjek kroza zube upiljivši svoje crne velike oči u dječaka. »Tko bi to pomislio! U prah da ga pretvoriš, on će uskrsnuti iz grobnice te mi se ispriječiti na putu!«

»Vrlo mi je žao, gospodine«, promrmlja Oliver, sav smušen bijesnim pogledom toga čudnoga čovjeka. »Nadam se da vas nisam ozlijedio.«

»Dabogda ti kosti strunule!« prosikće muškarac kroza stisnute zube. »Da sam imao samo hrabrosti da izustim onu jednu jedinu riječ, zauvijek bi mi nestao ispred očiju! Proklet da si i kuga te pojela, štene prokleto! Što tražiš ovdje?«

Čovjek mu se prijetio pesnicom i škrgutao zubima dok je nesuvislo izgovarao te riječi. Prišao je Oliveru kao da ga namjerava udariti, ali se odjednom sruši na zemlju trzajući se u strahovitom grču, dok mu je pjena izbijala na usta.

Oliver je časkom buljio u toga luđaka koji se bjesomučno grčio, misleći da je to pomahnitali bezumnik, a onda odjuri natrag u krčmu da dozove pomoć. Vidjevši kako ga ljudi nose u kuću, Oliver udari trkom niz cestu da što prije stigne kući i da nadoknadi vrijeme što ga je izgubio zbog toga susreta. A usto se pomalo i bojao, jer mu se držanje nepoznatog čovjeka učinilo veoma čudnim.

No ubrzo je sve zaboravio, jer kad je stigao kući zaokupile su ga druge misli.

Stanje gospođice Rose naglo se pogoršalo i još prije ponoći stala je buncati. Ranarnik iz sela neprestano je bio uz nju, ali već kad je prvi put pregledao bolesnicu, poveo je gospođu Maylie ustranu i saopćio joj da je bolest veoma teška i opasna. »Doista«, reče, »bit će pravo čudo ako ozdravi.«

Koliko je puta Oliver te noći skočio iz postelje i nečujno se odšuljao do stepenica osluškujući i najmanji šum koji je dopirao iz bolesničke sobe! Koliko su ga puta proželi srsi, podilazila ga jeza i hladan znoj izbijao na čelo kad bi se odozgo odjednom začulo tabanje nogu, a on zastrepio pri pomisli da se u tom trenutku zbilo nešto strašno u što on nije mogao povjerovati. I što su bile sve njegove dotadanje usrdne molitve prema ovima što ih je sada neprestano izgovarao, zaklinjući nebesa da spasu to plemenito stvorenje nad kojim je smrt raširila svoja krila!

Neizvjesnost, oh, ta strašna tjeskobna neizvjesnost kad nam ne preostaje drugo nego samo čekati i čekati dok biće koje toliko volimo lebdi između života i smrti — pa te misli što nas na muke razapinju, te nam srce kao mahnito bije i dah nam ponestaje gledajući strašne slike što ih one stvaraju — pa ta očajna žudnja da pomognemo i olakšamo bolove, a nije u našoj moći da to učinimo — pa ta smalaksalost duha i svih osjećaja kad postajemo svjesni svoje nemoći — zar ima tako strašnih muka, zar možemo štogod smisliti ili učiniti u toj groznici i bunilu, da nam bude lakše?

Osvanulo je jutro, a u maloj je kućici bilo sve tiho i nijemo. Ljudi su razgovarali šapćući; ovda-onda pojavljivalo se poneko zabrinuto lice na kapiji, a žene i djeca opet odlazili suznih očiju. Cijeli bogovetni dan i još dugo pošto je pao mrak Oliver je nečujno hodao vrtom pogledavajući svaki čas u prozor bolesničke sobe, i svaki put kad bi mu pogled pao na zamračeno okno, on bi protrnuo od groze kao da tamo vreba Smrt. Kasno u noći stigao je gospodin Losberne. »Teško je, vrlo teško«, reče dobri Doktor okrenuvši glavu, »tako mlada — i od svih voljena — ali... nema mnogo nade!«

Svanulo je još jedno jutro. Sunce je sjalo žarkim sjajem — tako žarkim sjajem kao da ne vidi ili ne mari za jad i bijedu pod sobom. I dok je oko Rose sve treperilo i cvalo, bujalo i kliktalo životom i zdravljem, Smrt se sve bliže naginjala lijepoj bolesnici. Oliver se tiho odšulja na staro grobište, spusti se na jedan od zelenih humaka i tu se, u osami, rasplače nad njenom sudbinom.

Sve je oko njega bilo tako smireno i skladno, opojeno suncem i životnom vedrinom, sve raspjevano pjevom ptica koje su, nalik na male crne lađice, plovile po nebeskoj pučini, dok je ispod njih brujala radost života, te je dječaku, kad je opet bolnim očima pogledao gore, sinula misao kako je u takvu blaženstvu Smrt zapravo nemoćna, kako Rose ne može umrijeti dok sva ta nebrojena bića, sićušna stvorenja prirode uživaju život. Pomislio je da se grobovi kopaju u hladnoj bešćutnoj zimi, a ne sred sunčana, mirisna ljeta. I umalo te je pomislio da mrtvačka vela svojom jezivom hladnoćom pokrivaju samo smežuranu i oronulu starost, a ne mladost i ljepotu.

S tornja crkvice zajeca posmrtno zvono i mahom raskine niti dječakova snatrenja. Posmrtni je zov brujao pozivajući na posljednji ispraćaj. Nekoliko bijednih žalobnika ulazilo je kroz grobljansku kapiju, a s ramenâ im treperile bijele trake, jer su sahranjivali mladića. U povorci je stupala i majka — nekoć majka, no sunce je i dalje sjalo žarkim sjajem, a pjev ptica nije umuknuo.

Oliver se uputi kući sjećajući se tolikih dobrota koje mu je mlada djevojka iskazala i priželjkujući da se opet vrate dani kada će opet moći da joj uzvrati svu njenu ljubav i pokaže svu svoju odanost. Nije morao sebe koriti zbog nemara niti je mogao sebe prekoriti da je bio nepažljiv prema njoj, jer joj je on vjerno služio. Ipak se prisjećao mnogih zgoda i zgodica kad nije, kako mu se sada činilo, pokazivao dovoljno mara ili ljubavi, te ga odjednom obuze kajanje. Treba da dobro pazimo kako se vladamo prema onima s kojima smo za života vezani, jer kako koji od njih umre, odmah se u nama porode kojekakve misli. Sjećamo se svega što nismo učinili, sjećamo se zaboravljenih stvari i stvarčica što

smo ih odnemarili, sjećamo se različitih propusta, i takva nas sjećanja onda najteže biju i život nam zagorčavaju, jer nema bolnijeg kajanja od onoga koje je uzaludno. Pa ako želimo da nas mimoiđu te muke, sjetimo se na to za vremena.

Kad se vratio kući, našao je gospođu Maylie gdje sjedi u malom salonu. Čim je ugleda, srce mu se stegne, jer se dotad ni za trenutak nije maknula od bolesničke postelje. Stresao se pri pomisli što li se zbilo da je to ipak učinila. Saznao je, međutim, da je bolesnica pala u dubok san te da će se probuditi — ili da ozdravi ili da se zauvijek s njima oprosti.

Sjedili su tako sate i sate osluškujući i nijemo strahujući. Jelo je odneseno a da ga nisu ni okusili. I s pogledima u kojima se jasno razabiralo da njihove misli blude drugamo, pratili su sunce kako tone sve niže i niže dok najposlije nije zalilo i nebo i zemlju krvavim odsjevima, vjesnicima njegova zalaska. Šum koraka koji su dolazili sve bliže i bliže prekine njihovo napeto osluškivanje.

»Kakve nam vijesti donosite?«, usklikne stara gospođa. »Recite mi bez okolišanja! Sve ću lakše podnijeti osim ove neizvjesnosti! Oh, govorite, za ime božje, govorite!«

»Treba da se najprije smirite«, reče Doktor te je pridrži, »draga gospođo, zaklinjem vas, budite mirni!«

»Ako boga znate, pustite me!« zavapi gospođa Maylie »Jadno moje dijete! Ona umire! Ona je mrtva!«

»Nije!« usklikne Doktor uzbuđenim glasom. »Svevišnji je dobar i milostiv, i ona će još mnogo godina poživjeti na sreću i veselje sviju nas!«

XXXIII. POGLAVLJE

SADRŽI NEKOLIKO PRETHODNIH OBAVJEŠTENJA O NEKOM MLADOM GOSPODINU KOJI SE PRVI PUT POJAVLJUJE I KAZUJE O NOVOM SLUČAJU KOJI SE DOGODIO OLIVERU

Sreća je bila tolika da su je jedva mogli podnijeti. Čuvši tu neočekivanu vijest, Oliver je bio kao omamljen i od čuda se sav zapanjio te nije mogao ni plakati ni govoriti niti se snaći. Jedva je mogao shvatiti što se zbilo dok mu poslije duge šutnje sred večernje tišine nije odlanulo te je mogao da se rasplače. Kao da su ga suze opet rastrijeznile, odjednom je razumio kakva ih je velika sreća zadesila i kakvo im se teško breme sa srca svalilo.

Brzo je zanoćavalo dok se vraćao kući s kitom cvijeća, što ga je s posebnom ljubavlju nabrao da šarenom tom milinom ukrasi odaju mlade bolesnice. Kako je žustro odmicao cestom, začuje odjednom štropot kola koja su dolazila sve bliže. Okrenuvši se opazi da je to poštanska kočija. Konji su jezdili divljim trkom, a kako su kola odmicala mahnito brzo i cesta bila prilično uska, stisnuo se uz jedna vrata dok su kola projurila.

U trenutku kad su kola strelovitom brzinom proletjela, spazi čovjeka s bijelom noćnom kapom, čije mu se lice učini nekako poznato, iako je prizor bio trenutačan. No u magnovenju promolila se kapica iz prozorčića kočije, a gromki glas stao dovikivati kočijašu da stane, što je ovaj i učinio. Zaustavio je s teškom mukom konje, a isti onaj glas stao dozivati Olivera po imenu.

»Ovamo, ovamo!« čulo se dovikivanje. »Mladi gospodine Olivere, kako je gospođici Rose — mladi go-spo-di-ne?«

»Jeste li vi to, Giles?« usklikne Oliver pritrčavši kolima.

Noćna se kapica opet promoli kroz prozorčić, i Giles je već zaustio da nešto kaže kad ga netko naglo povuče unatrag te neki mladi gospodin, koji je sjedio u drugom kutu kočije, uzbuđeno upita kako je gospođici Rose.

»Ukratko«, vikne gospodin, »je li joj bolje ili gore?«

»Bolje — mnogo bolje!« požuri se Oliver da odgovori.

»Hvala bogu!« usklikne gospodin. »A je li to sigurno?«

»Sasvim sigurno, gospodine!« odvrati Oliver, »promjena je nastupila baš prije nekoliko sati, i gospodin Losberne veli da je minula svaka opasnost.«

Gospodin više ništa ne reče nego otvori vratašca, iskoči iz kola uhvati Olivera za rame i povuče ustranu.

»Je li to sasvim pouzdano? — Da se nisi možda prevario, mali?« pitao ga je gospodin uzdrhtalim glasom. »Zaklinjem te, nemoj me zavaravati nadama koje nisu opravdane!«

»Ni za što na svijetu ne bih to učinio, gospodine!« odvrati Oliver. »Vi mi zaista možete vjerovati. Gospodin je Losberne doslovce rekao da će ona poživjeti još mnogo godina i sve nas razveseliti. Čuo sam na svoje uši kad je to rekao.«

Oliverove se oči zališe suzama kad se sjetio prizora koji je bio početak tolike radosti i sreće, a gospodin okrenu lice i časak pošutje. Oliveru se učini kao da čuje kako je nekoliko puta zajecao, ali se nije usudio ni pisnuti — jer je i predobro razumio šta taj čovjek u tom trenutku osjeća. Zato je stao podalje, tobož zaokupljen svojim cvijećem.

Za sve je to vrijeme gospodin Giles, s noćnom kapicom na glavi, sjedio na nogostupu kočije i brisao oči modrim pamučnim rupcem s bijelim točkicama. Da taj valjani čovjek nije samo hinio ganuće, to se jasno vidjelo po njegovim zacrvenjelim očima kojima je gledao u mladog gospodina kad se ovaj opet njemu obratio.

»Mislim, Giles, da bi bilo najbolje ako se vi odvezete do kuće moje majke«, rekao je on, »jer ja bih radije da polako produžim pješice kako bih se malko smirio prije nego što pođem k njoj. Možete reći da dolazim.«

»Oprostite gospodine Harry«, nato će Giles udešavajući se i brišući posljednji put oči, »no učinili biste mi veliku uslugu ako biste kočijašu naložili da odnese tu poruku. Ne bi bilo uputno da me služinčad vidi ovako uzbuđena, gospodine, jer bi to naškodilo mojem autoritetu.«

»Pa, kako vas volja«, odvrati mu Harry Maylie i malko se nasmjehne. »Pošaljite kočijaša naprijed s kovčezima ako baš želite i pridružite se nama. No najprije skinite tu noćnu kapicu te stavite nešto drugo na glavu, inače će svijet pomisliti da smo pomjerili pameću.«

Gospodin se Giles trgne sjetivši se svoje nakaradne pokrivke, skine kapicu, strpa je u džep te stavi na glavu dostojanstven klobuk što ga je dohvatio iz kočije. Zatim se poštar odveze u kolima, a Giles, gospodin Maylie i Oliver dokona koraka prošetaju za njim.

Dok su hodali, Oliver je ponekad radoznalo i s velikim zanimanjem pogledavao u pridošlicu. Činilo se da mu nije više od dvadeset i pet godina, da je srednjeg rasta, da mu se na muževnom licu odražava iskrenost, a vladanje mu je okretno i privlačno. Usprkos velikoj razlici u godinama njegovo je lice bilo toliko nalik na lice stare dame da Oliveru ne bi bilo teško otkriti njihovu rodbinsku vezu i kad mladić ne bi spomenuo gospođu Maylie kao svoju majku.

Kad su stigli u selo, gospođa je Maylie već željno iščekivala svog sina. Oboje je pri tom susretu bilo duboko ganuto.

»Oh, majko«, šapne mladić, »zašto mi već prije nisi pisala?«

»Pisala sam ti«, odvrati gospođa Maylie, »ali, pošto sam promislila, odlučila sam da pismo zadržim dok ne saslušam mišljenje gospodina Losbernea.«

»No kako si mogla«, upita je mladić, »kako si mogla tako dugo čekati da, možda, bude prekasno? Da je Rose — ne mogu sad izgovoriti tu riječ! — da se njena bolest drukčije završila, nikad ne bi to sama sebi oprostila, kao što ni ja ne bih nikad više bio sretan!«

»Da se zbilja desilo ono najstrašnije, Harry«, odvrati gospođa Maylie, »sve se bojim da bi tvoja sreća zauvijek bila uništena te bi postalo sasvim nevažno da li si došao ovamo dan prije ili dan kasnije.«

»Nitko ne bi mogao u to sumnjati, i ti to najbolje znaš«, odvrati mladić, »da bi moja sreća zacijelo bila uništena da se dogodilo ono najstrašnije.«

»Ja znam da ona i te kako zaslužuje najveću i najiskreniju ljubav koju čovjek uopće može pružiti«, odvrati gospođa Maylie, »kao što znam i to da plemenitost njezine duše i njezina požrtvovna odanost traže za uzvrat, najdublju i najtrajniju ljubav. Kad ne bih osjećala i znala da će joj promijenjeno držanje rođaka kojega voli slomiti srce, ne bi mi bilo tako teško da izvršim svoj zadatak; ne bih se sa samom sobom toliko borila čineći ono što držim da mi je dužnost!«

»Okrutna si, majko!« usklikne Harry. »Zar još uvijek misliš da sam tako mlad te ne znam što mi srce želi i da ne poznajem svoju vlastitu dušu?«

»Mislim, sinko«, uzvrati gospođa Maylie i stavi mu ruku na rame, »da mladost osjeća mnoga plemenita osjećanja kojih brzo opet nestaje, pogotovu kad se zadovolje. A prije svega mislim«, nastavi stara gospođa gledajući sinu čvrsto u oči, »ako poletan, vatren i ambiciozan mlad čovjek ima ženu koja nosi ime što je — iako bez njezine krivice — okaljano, pa joj, možda, upravo zato okrutni i rđavi ljudi prigovaraju, i ne samo njoj nego i njenoj djeci, mislim da će oboje — i on i ona — patiti to više što on bude imao više uspjeha u društvu, jer će utoliko teže podnositi podrugljive osmijehe i uvrede; mislim da bi se taj čovjek mogao jednoga dana pokajati što ju je, dok je bio mlad, uzeo za ženu, a i Ona će silno patiti kad sazna što njega muči.«

»Majko«, reče mladić nestrpljivo, »čovjek koji bi se tako vladao bio bi odvratan sebičnjak, jednako nedostojan da ga nazovemo čovjekom kao što bi bio nedostojan da dobije ženu kakvu si ti sada opisala.«

»Ti tako misliš — danas, Harry«, odvrati majka.

»I uvijek ću samo tako misliti!« usklikne mladić. »Sve one patnje što sam ih pretrpio za ova posljednja dva dana sile me da ti iz dna duše priznam žarku ljubav koja nije od danas ili od jučer, a to je i tebi dobro poznato. Znaš i sama da to nije nikakav mladenački hir. Ako je ikad muškarac iskreno i duboko volio neku djevojku, onda ja tako volim divnu i plemenitu našu Rose! Ona ispunja sve moje misli, sve moje nade, cio moj život. Uništit ćeš svu moju sreću, ako se usprotiviš toj ljubavi. Majko, promisli, promisli o svemu tome i o meni; shvati duboke i iskrene osjećaje što ih sada tako slabo cijeniš!«

»Harry«, nato će gospođa Maylie, »baš zato što toliko cijenim iskrena i plemenita srca nastojim spriječiti da im se nanose boli. No zasad smo i previše o tome razgovarali!«

»Neka, dakle, Rose sama odluči«, dobaci joj Harry, »i ja se nadam da joj ti nećeš nametnuti svoje mišljenje da je tako odbiješ od mene?«

»Neću«, odvrati gospođa Maylie, »samo bih željela da promisliš...«

»Ja već jesam sve promislio!« glasio je nestrpljivi odgovor, »godine i godine sam premišljao, još otkad sam počeo misliti svojom glavom. Moji su osjećaji postojani i nikad se neće izmijeniti. Zašto da se sada uzalud mučim i da još dulje krijem ono što tako iskreno osjećam? Ne, ne, prije nego što odem odavle, Rose me mora saslušati!«

»I hoće!«, reče gospođa Maylie.

»Sve mi se čini, majko, kao da bih po tvom glasu mogao naslutiti da će me ona saslušati hladno?« bojažljivo će mladić.

»Ne — hladno«, odvrati stara dama. »Oh, daleko od toga!«

»Nego?« navaljivao je mladić. »Je li — nekoga drugog zavoljela?«

»To zaista nije«, otpovrne majka, »jer ti si, ako se ne varam, zaokupio sve njene osjećaje. — I samo sam to još htjela reći«, završi stara dama ne dopuštajući sinu da je prekine, »da prije nego što sve staviš na tu kocku te se uzneseš najsmjelijim nadama, promisliš, drago moje dijete, o Rosinu životu, i da zamisliš kako će na njezinu odluku morati da djeluje saznanje o njenom nečasnom porijeklu. Znaj da su pregaranje i samopožrtvovnost njezine najznačajnije osobine, i to ne samo u nevažnim nego i u najhitnijim stvarima.«

»A šta kaniš time reći?«

»To moraš sam pogoditi«, nato će gospođa Maylie; »a ja se sada moram vratiti djevojci. Bog te blagoslovio, sinko!«

»Hoćemo li se večeras još vidjeti?« upita mladić živahno.

»Samo načas«, odvrati stara dama, »kad me. Rose ne bude trebala.«

»I reći ćeš joj da sam došao?« upita Harry.

»Svakako«, odgovori gospođa Maylie.

»I reći ćeš joj koliko sam zbog nje bio u brizi i koliko sam patio i kako žudim da je vidim. Nećeš propustiti da joj sve to kažeš, majko?«

»Neću, sinko«, odvrati stara gospođa. »Sve ću joj to reći«, i stegnuvši srdačno sinovljevu ruku, ode žurno iz sobe.

Za vrijeme toga uzbudljivog razgovora gospodin je Losberne stajao s Oliverom u najudaljenijem kutu sobe, Doktor sada pruži ruku mladiću i oni se srdačno pozdrave. Na mnoge upite svoga mladog prijatelja Doktor je odgovarao obavještavajući ga o stanju bolesnice. Njegovi su odgovori bili najpovoljniji, kao što se mladić po Oliverovu iskazu i nadao, a sve je to gospodin Giles, koji se vrpoljio oko prtljage, slušao naćulenih ušiju.

»Jeste li vi, Giles, u posljednje vrijeme na nešto naročito pripucali?« propitkivao se Doktor.

»Nisam, gospodine«, odvrati gospodin Giles vrlo ozbiljna lica.

»A niste li možda uhvatili neke lopove ili prepoznali neke provalnike?« bockao ga Doktor.

»Ni jedno ni drugo, gospodine«, odgovori gospodin Giles sa mnogo dostojanstva.

»No, to mi je žao«, reče Doktor, »jer ste u tom poslu bili naročito vješti. A molim vas, kako je Brittlesu?«

»Dječaku je vrlo dobro, gospodine«, reče gospodin Giles glasom blagonaklonog zaštitnika, »šalje svoje najsmjernije pozdrave, gospodine.«

»Lijepo, lijepo«, nato će Doktor. »A kad ste već tu, da ne zaboravim — vaša mi je dobra gospodarica povjerila u vašu korist neki mali posao što sam ga i obavio onoga istog dana kad su tako hitno poslali po mene. Molim vas, stanimo malko u kut.«

Gospodin Giles priđe važna lica ali pomalo osupnut, a Doktor prošapta s njime, nekoliko riječi; Giles se nekoliko puta pokloni i, držeći se neobično dostojanstveno izađe. U sobama njegovih gospodara nije se raspravljalo o predmetu toga kratkog i tihog razgovora, ali je utoliko podrobnije obaviještena kuhinja, jer se onamo gospodin Giles ravno uputio i, naručivši vrč piva i zauzimajući dostojanstven stav, što je na sve nazočne proizvelo dubok dojam, izjavio da je njegova gospodarica, s obzirom na njegovo junačko držanje prilikom pokušaja provale, blagoizvoljela u banku položiti na njegovo ime i u njegovu

korist dvadeset i pet funti. Nato kuharica i sobarica u isti mah podigoše uvis ruke i poglede i rekoše da će se gospodin Giles tek sada uzoholiti, ali gospodin Giles, cupkajući nabranu ogrlicu, samo usklikne: »Ne, ne, nipošto!« Ako ikad opaze da se prema svojim podređenima vlada gizdavo i oholo, on da se pouzdano nada da će ga one odmah na to upozoriti. A onda je još svašta govorio i drobio, da bi im dokazao kako je čedan i skroman; sve su te njegove izjave primljene s primjerenim oduševljenjem i pljeskanjem, kako to već biva kad velik čovjek daje takve izjave.

Gore je također vladalo dobro raspoloženje, jer je Doktor bio naročito dobre volje, i ma kako Harry Maylie isprva bio umoran i zamišljen, ipak nije mogao odoljeti šalama i pošalicama toga vrijednog gospodina koji je zbijao svakojake ludorije, komedijao i pričao zgode i pošurice iz liječničkog zvanja. Oliver još nikad nije čuo takvih burgija pa je sve pucao od smijeha, a na najveću radost Doktora koji se i sam poslije svake svoje šale grohotom smijao pa je i Harryja natjerao da se srdačno nasmije ne mogavši odoljeti Doktorovoj veselosti. Bili su veselo društvance, jer su imali i razloga da se vesele, a bilo je već kasno kad su — nakon svih onih strepnja i tjeskobne neizvjesnosti — vesela i zahvalna srca pošli na počinak koji im je bio lako potreban.

Oliver je sutradan ustao pun nade i vedrine. Latio se svog svagdanjeg jutarnjeg posla sa više poleta i mara nego posljednjih dana. Ptice su opet veselo cvrkutale kao prije, a Oliver je opet brao najljepše poljsko cvijeće da razveseli Rose njegovim šarenilom i svježim mirisom. Dječak više nije bio turoban, i kao nekom čarolijom nestalo je i sjete iz njegova pogleda, kojim je prije naoko bešćutno promatrao krasnu prirodu. Rose kao da je bila još ljepša usred toga zelenila, vjetrić je blago hvatao grane kao što nježne ruke prebiru po žicama harfe, a i samo nebo kao da se još plavetnije širilo uvis i uokrug, jer tako djeluje unutarnje raspoloženje i na čitavu prirodu oko nas. U pravu su ljudi koji promatraju prirodu i svoje bližnje pa se tuže i jadikuju kako je sve pusto i crno, ali ta prividna praznina i tama samo je odraz njihovih srdaca što ih je zalila žuč, jer zbiljski su tonovi i boje pune milote i čara, ali ih samo čist i bistar pogled može sagledati.

Treba spomenuti, a to je i Oliver ubrzo primijetio, da ga je na njegovim jutarnjim šetnjama pratio i Harry Maylie, otkako je prvog jutra ugledao dječaka kako se s kitom poljskoga cvijeća vraća kući; njega je obuzela tolika strast za cvijećem i pokazao je toliku ljubav i umješnost da ga izabire, probire i stavlja u vaze, da je nadmašio i samoga Olivera. Ako mu u tome i nije bio ravan, Oliver je bolje znao gdje se može naći najljepše cvijeće; i tako su njih dvojica svakoga bogovetnog jutra švrljali poljima uzduž i poprijeko i vraćali se punih ruku cvijeća. Prozor sobe gdje je ležala mlada djevojka bio je sada bez prestanka otvoren, jer je ona voljela snažni dah i miris ljetnoga dana, da je okrijepi i osnaži joj volju za život; ali na prozoru, u posebnom vrčiću, svakog bi se jutra šarenio i mirisao poseban stručak, sačinjen s naročitom pomnjom i ljubavlju. Oliver nije mogao a da ne opazi da se uvelo cvijeće nikada ne baca, iako bi vrčić svakog jutra zasjao svježim cvjetovima, a zapazio je i to da Doktor, kad god bi sišao u vrt, gleda gore i vrlo značajno kima glavom prije nego što otpočne svoju jutarnju šetnju. I tako su odmicali dani, i Rose se brzo oporavljala.

Ali se ni Oliver nije dosađivao, iako mlada djevojka još nije napuštala svoju sobu, pa su izostale zajedničke jutarnje šetnje; samo što bi na trenutak prošetao s gospođom Maylie. S udvostručenim marom odlazio je sjedokosom starcu; radio je s tolikom voljom i takvim marom da se i sam čudio kako brzo napreduje. Ali jedne večeri, kad je bio zaokupljen svojim zadaćama, desilo mu se nešto što ga je silno prestrašilo i prenerazilo.

Sobica gdje je obično sjedio i učio nalazila se u prizemlju i gledala u vrt; prozorski okvir bio je obrastao jasminom i kozjom krvi, koji su ispunjavali zrak svojim slatkim mirisom. Iza vrta prostirala se ograđena tratina, a dalje rudina omeđena drvećem. S te strane nije nigdje bilo kuće te se pogledam mogla obuhvatiti čitava krajina.

Hvatao se sumrak, i u toj su sutonskoj rasvjeti prve sjenke zapuzale zemljom dok je Oliver sjedio uz prozor, zaduben u svoje knjige. Pa kako je toga dana bila teška omara, Oliver je bio nešto sustao, a pisci onih knjiga, ma tko oni bili, ne bi se smjeli uvrijediti ako kažemo da je dječaka malo pomalo svladao san.

Ponekad nas spopada drijem, te mi, iako svladani snom, ne gubimo svijest o onom što se oko nas nalazi i zbiva, i misli nam po volji lutaju na sve strane. Ukoliko nadmoćnu težinu, obamrlost volje i htijenja i potpunu nemoć da vladamo svojim mislima i pokretima možemo nazvati snom, onda za takvo stanje možemo zaista reći da je san. Ako smo ipak svjesni što se oko nas dešava, svaka nam se riječ i svaki šum što se toga časa uistinu oglašava, s najvećom lakoćom i začudnom brzinom usijeca u svijest, pa se san i java u tolikoj mjeri isprepleću da poslije gotovo i nije moguće da ih raspoznamo i razlučimo. Ali to i nije najznačajnija pojava u takvu stanju. Dokazana je činjenica da, iako su naša čula opipa i vida u tom času zamrla i regbi mrtva, ipak na naše misli što proizlaze iz sna, kao i na stvari što smo ih u snu gledali, djeluje, i to vrlo znatno, sama nazočnost nekoga zbiljskog predmeta koji nam u času kad smo sklapali oči i nije morao biti u neposrednoj blizini te zapravo i nismo svjesni kada se taj predmet približio i da li je uopće nazočan.

Oliver je dobro znao da se nalazi u svojoj sobici, da mu knjige leže pred njim na stolu i da blag vjetrić izvana pirka kroz povijuše koje se penju uza zid — a ipak je spavao. Odjednom se slika izmijenila, zrak je postao zagušljiv od teška i tjeskobna zadaha, a dječaku se mahom učini da se opet nalazi u kući staroga Žida. Gnusni starac sjedi u zakutku pokazujući prstom u njega i došaptavajući nešto nekom drugom čovjeku koji je sjedio kraj njega, a čije lice Oliver nije vidio.

»Tiho, tiho, dragi moj!« govorio je Žid. »Nema sumnje da je to on! A sad — bježˈmo!«

»On!« kao da je Oliver čuo kako onaj drugi odgovara, »zar misliš da je moguće da ga ja ne bih prepoznao? Kada bi čitava rulja samih đavola poprimila njegov lik, a on se nalazio među njima, ima nešto po čemu bih ga odmah prepoznao. Da ga zakopaš pedeset stopa duboko u zemlju i da me dovedeš do njegova groba bez nadgrobnog kamena i znamena, znao bih da on tu leži. Oh, ja bih ga već našao, crvi mu tijelo izgrizli!«

Čovjek je te riječi izgovarao s toliko paklenskom mržnjom da se Oliver probudio i skočio.

Bože dragi! Šta se zbilo da mu se krv sledila u žilama, glas prepukao, a ruke i noge oduzele te ne može da se makne ni da zausti! Tamo — evo tamo — na prozoru — tik pred njegovim očima — da ga je gotovo mogao dohvatiti prije nego što bi dospio da mu izmakne — šibajući svojim grabežljivim očima po sobi i sukobljujući se s njegovim pogledom — tamo je stajao Žid! — A iza njega, grcajući od bijesa ili straha — cerilo se nakazno lice one iste spodobe koja mu je prepriječila put kad je izlazio iz dvorišta gostionice.

Samo mu je časkom bljesnula ta slika munjevitom brzinom pred očima, i već je nestala. Ali su ga oni prepoznali, a i on njih, i njihovi mu se pogledi duboko zarežali u sjećanje kao što se klesarevo dlijeto zabija u mramor. Trenut-dva stajao je kao skamenjen na mjestu, a zatim je skočio kroz prozor u vrt i stao vrištavim glasom dozivati upomoć.

XXXIV. POGLAVLJE

GOVORI O NEUSPJEHU OLIVEROVE PUSTOLOVINE I DONOSI PRILIČNO VAŽAN RAZGOVOR IZMEĐU HARRYJA MAYLIEA I ROSE

Kad su stanovnici kuće na Oliverovo zapomaganje dotrčali na mjesto odakle su dopirali ti očajni povici, nađoše ga blijeda i uzbuđena kako prstom upire u pravcu pašnjaka iza kuće te jedva može da promuca riječi: »Žid! Žid!«

Gospodin Giles nije mogao shvatiti što znači taj povik, ali Harry Maylie, koji je umio brže misliti i kojega je njegova majka uputila u Oliverovu historiju, odmah je shvatio o čemu se tu radi.

»U kojem je pravcu pobjegao?« upita on i zgrabi štapinu koja je stajala u kutu.

»Ovuda!« protisne Oliver i pokaže rukom u pravcu kojim su ona dvojica pobjegla; »za čas ih je nestalo!«

»Onda su u jarku!« usklikne Harry. »Za mnom! I držite se što bliže mene!« Rekavši to preskoči živicu i jurne naprijed tako strelovito da su ga ostali jedva sustizali.

Giles je trčao što je bolje i brže mogao. I Oliver je potrčao za njim, a nakon dvije-tri minute dao se u trk i gospodin Losberne koji se upravo vratio sa šetnje. Pribacio se preko živice i dočekao se na noge vještije nego što se moglo očekivati. Jurnuvši naprijed zamjerno brzo, pridružio se i on hajci, raspitujući se u trku za kime su se dali u potjeru.

I svi tako jezde bez predaha, dok Harry ne skrene u polje što mu ga je Oliver pokazao te uzme pomno pretraživati jarak i međašnu živicu. Dotle su i ostali stali pristizati, i Oliveru se pružila prilika da obavijesti gospodina Losbernea što se desilo i zašto su svi tako divlje jurnuli u potjeru.

Potraga nije imala nikakva uspjeha; nisu otkrili ni tragove od stopa. Stajali su sada navrh brežuljka odakle je pucao vidik na dvije-tri milje uokrug. Nalijevo, u docu, ležalo je seoce, ali su bjegunci morali prevaliti komad puta preko otvorenoga polja da bi stigli do njega, a to za tako kratko vrijeme nisu mogli učiniti. S druge su strane bile livade omeđene šikarjem i zahvaćene guštikom, no i tamo se bjegunci nisu mogli skloniti, jer je također trebalo protrčati preko otvorenog polja.

»Da sve to nisi sanjao, Olivere?« upita ga Harry Maylie povukavši ga malo ustranu.

»Oh, zaista nisam sanjao, gospodine!« odvrati Oliver protrnuvši pri samoj pomisli na ona dva strašna lica. »Vidio sam ga i suviše jasno! Obojicu sam vidio, baš kao što sada gledam vas!«

»A tko je bio onaj drugi?« upitaše Harry i gospodin Losberne u isti mah.

»Onaj isti čovjek o kojem sam vam govorio da sam naletio na nj pred gostionicom«, odvrati Oliver. »Gledali smo se licem u lice, i mogao bih priseći da je bio on!«

»Udarili su ovim putem, je li?« zapitaše ga Harry i Losberne. »Znaš li to sasvim sigurno?«

»Baš tako sigurno kao što znam da sam tu dvojicu vidio pred svojim prozorom«, odvrati Oliver pokazujući rukom na živicu koja je dijelila njihov vrtić od rudine. »Onaj visoki muškarac preskočio je evo ovdje, a Žid se zaletio nekoliko koraka udesno i onda je ovuda šmugnuo kroza živicu.«

Obojica su promatrala Oliverovo lice dok je on govorio, a onda su se značajno pogledala. Činilo se da su sasvim suglasni vjerujući da Oliver govori živu istinu. Pa ipak, nigdje nije bilo ni tragova od nogu, premda je Žid sa svojim pratiocem morao ovuda protrčati u divljem bijegu. Trava je bila izgažena samo na onim mjestima kuda su oni sami prošli. Rubovi i strmine jarka bijahu od gnjecave ilovače, ali se nigdje nisu razabirali otisci cipela niti kakav drugi znak po čemu bi se dalo zaključiti na su tu prije boravili neki ljudi.

»Čudno, zaista čudno!« reče Harry.

»Da, vrlo čudno!« prihvati Doktor. »Ni sam Blathers i Duff ne bi tu mogli ništa otkriti.«

Iako daljnja potraga nije mogla uroditi nikakvim plodom, oni su ipak nastavili tražiti sve dok se nije počela spuštati noć; tada su i protiv svoje volje bili prisiljeni da se okane potrage. Gilesa su poslali da obiđe sve seoske krčme i točionice piva, pošto mu je Oliver što je bolje znao i umio opisao kako su izgledali i kako su bili odjeveni tajanstveni stranci. Žid je od njih dvojice bio svakako dovoljno uočljiv da bi ga čovjek upamtio i prepoznao ako ga zatekne u krčmi ili gdje drugdje nabasa na nj. No Giles se vratio bez ikakvih naročitih vijesti po kojima bi se mogao razotkriti ili barem donekle objasniti taj tajanstveni slučaj.

Sutradan su nastavili tražiti i propitkivati se, ali ni sada nisu imali više sreće. Prekosutra se Oliver i gospodin Maylie upute u trgovište nadajući se da će ondje, možda, sresti onu dvojicu ili barem nešto o njima čuti, ali im je i to bilo uzalud. I tako je poslije nekoliko dana taj događaj pao u zaborav, kao što i najzamašnije zgode, kad malo zastare i ljudima dojade, prije ili kasnije moraju pasti u zaborav.

Za to se vrijeme Rose brzo oporavljala; napustila je postelju i mogla malko prošetati. Vratila se porodičnom krugu, čemu su se svi silno radovali.

No premda je ta sretna promjena svakoga razblažila i mada su po ladanjskoj kućici ponovo odjekivali veseli glasovi i razlijegao se zvonki smijeh, neke je ukućane, pa i samu gospođu Maylie, obuzimala neka neobična i tjeskobna suzdržljivost i napetost, pa je i Oliver to morao opaziti. Gospođa Maylie i njezin sin ostajali bi često sami u sobi da razgovaraju, a Rose se više nego jednom pojavila zaplakanih očiju. Pošto je gospodin Losberne odredio dan svoga povratka u Chertsey, te su čudne pojave učestale pa se očigledno nešto spremalo što je ugrožavalo duševni mir i sreću mlade djevojke i još jedne osobe.

Najposlije, kad je jednog jutra Rose ostala poslije doručka sama u sobi, ušao je Harry Maylie te ju je poslije kratka oklijevanja zamolio neka mu dopusti da s njom progovori nekoliko riječi.

»Samo — nekoliko riječi, Rose«, reče mladić i privuče stolicu bliže njoj. »To što ti moram reći sigurno je već i tvoje misli zaokupljalo, jer su i tebi poznate nade i najsvetiji osjećaji moga srca, iako ja sâm o tome nisam nikad s tobom govorio.«

Čim je on ušao, Rose je problijedjela, premda se moglo pomisliti da je ta bljedoća posljedica njezine bolesti. Samo se poklonila i, sagnuvši se nad cvijeće što je stajalo pored nje, čekala bez riječi da Harry nastavi.

»Morao sam — morao sam — morao sam već prije otputovati«, reče Harry.

»To si zaista morao«, odvrati Rose. »I oprosti mi što sam to rekla.«

»Ovamo me dotjerao neopisiv strah«, reče mladić, »strah da ne izgubim biće kojemu su posvećene sve moje misli, sve moje brige i sve moje želje i nade. Ti si bila na umoru, lebdjela si između ovoga i onoga svijeta. Kada bolest ob'rva mlada stvorenja, lijepa, dobra i plemenita, njihove duše tad čeznu za vječnim mirom i spokojstvom, i zato često najbolji među nama u cvijetu mladosti prerano silaze u grob.«

U očima mlade djevojke zablistaše suze kad je čula te riječi, a kad je jedna kanula na cvijet nad koji se sagnula i zasjala u njegovoj čaški, bilo je to kao da mlado jedno srce iskazuje svoju povezanost s prirodom, svoju istovetnost s onim što je u njoj najljepše — sa cvijećem.

»Anđeo«, nastavi mladić strastveno, »stvorenje tako nevino, tako lijepo i bez ikakve zlobe, slično božjim anđelima, lebdjelo je između života i smrti. Oh, tko se mogao nadati da će se vratiti u ovo carstvo jada i patnje kad su se pred njim otvarale rajske dveri! Kad samo pomislim na to da si se ti gubila kao blaga sjena koju je neka nebeska svjetlost bacila na zemlju, bez ikakve nade da ćeš biti pošteđena i ostati s onima koji su još vezani za ovaj nemilosni svijet! Znao sam da pripadaš nebeskim sferama kamo prerano odlaze premnoga divna i plemenita stvorenja, pa ipak, zaklinjući nebesa neka te vrate onima koji te toliko vole, meni je bilo teško i preteško i nisam znao kako ću to podnijeti. A ja sam to danju i noću podnosio, s tim mislima svalila se na me bujica straha, tjeskobe i sebična žalost da ne umreš a da ne saznaš koliko sam te ja volio. Ponekad sam pomišljao da ću svisnuti od očaja ili da će mi se zamračiti um. A onda se tebi stalo vraćati zdravlje, dan za danom, sat za satom zdravlje ti se vraćalo, a presahla nit života opet je nabujala kao potok u proljeće. Gledao sam te kako se iz carstva smrti vraćaš životu, a oči su mi gorjele od bola i čežnje za tobom. Oh, ne reci sad da bi voljela da sam odbacio svoju ljubav, jer ona je omekšala moje srce prema svim ljudima!«

»Nisam to htjela reći«, zaplače Rose, »samo bih željela da si otputovao, da bi se opet posvetio svojim plemenitim zadacima i nastojanjima dostojnim tebe.«

»Nema plemenitijeg zadatka dostojnijeg mene nego da osvojim srce kao što je tvoje«, reče mladić i primi je za ruku. »Rose, draga moja Rose, volio sam te, volio sam te godine i godine; nadao sam se da ću naći put do slave i da ću se onda ponosno vratiti kući i reći da je sve za čim sam težio bilo samo za tebe. Maštao sam kako ću te u tom sretnom času podsjetiti na mnoge znakove odanosti što sam ih tebi već kao dječak pružao, a ti ih stidljivo primala; kako ću zaprositi tvoju ruku i tako potvrditi davno sklopljeni nijemi sporazum između naših srdaca. Taj dan još nije došao, i ja još nisam stekao slavu, moji se mladi snovi nisu ispunili, no ja ti ipak pružam svoje srce koje je oduvijek bilo tvoje, pružam ti što imam i čekam tvoj odgovor.«

»Ti si prema meni uvijek bio dobar i plemenit«, reče Rose svladavajući svoje uzbuđenje, »a ako si mislio da sam bezosjećajna i nezahvalna, onda čuj sada moj odgovor.«

»Hoće li mi taj odgovor reći da uznastojim da te pridobijem, draga Rose?«

»Neće«, odgovori Rose, »nego da uznastojiš da me zaboraviš — ali ne kao svoju iskrenu prijateljicu iz mladosti, jer to bi me ljuto boljelo, nego — kao djevojku koju voliš. Zagledaj se malo oko sebe i pomisli koliko ima drugih djevojaka kojima bi se mogao više ponositi nego mnome. Povjeri mi neku drugu ljubav, i ja ću ti biti najiskrenija i najvjernija prijateljica.«

Oboje je zamuknulo, i dok je Rose jednom rukom zaklanjala oči i briznula u plač, Harry ju je bez prestanka držao za drugu ruku.

»A zašto, Rose?« reče najposlije tihim glasom, »zašto si tako odlučila? Mogu li to znati?«

»Imaš pravo da to znaš«, nato će Rose, »ali znaj da ničim nećeš pokolebati moju odluku, jer mi je dužnost da tako postupam, dužnost prema tebi i prema sebi!«

»Prema sebi?«

»Da, Harry, prema sebi, jer ja, siromašna djevojka bez ikoga svoga, s ljagom na imenu, ne smijem svijetu dati povoda da pomisli da sam iz sebičnosti popustila tvojoj mladenačkoj, slijepoj ljubavi, svalila se na tebe kao težak teret, spriječila tvoje planove i uništila nade i očekivanja.«

»Ako se tvoji ljubavni osjećaji podudaraju s tvojim osjećanjem dužnosti...« započne Harry.

»To nisam rekla, ne — nipošto!« odvrati djevojka i sva se zarumeni.

»Onda mi, dakle, uzvraćaš ljubav?« upita Harry. »Samo to mi reci, Rose, samo to, i ublaži gorčinu moga razočaranja!«

»Kad bih ti mogla to reći, a da ti usto ne naškodim, ja bih...«

»Ti bi drugačije primila moju izjavu?« požuri se Harry da doreče njenu misao. »Nemoj barem zatajiti svoje osjećaje, Rose!«

»Pa neka bude! Da, ja uzvraćam tvoje osjećaje«, reče djevojka i oslobodi svoju ruku iz njegove, »ali — zašto da produžujemo taj mučni razgovor koji je za mene tako bolan, iako me čini presretnom. Bit ću zaista sretna kad budem znala da si me nekad toliko volio koliko me sada voliš. Zbogom, Harry, jer — ovako ne smijemo se nikad više sastati. Ovaj nas razgovor dijeli, ali naše veliko i lijepo drugarstvo zauvijek će nas vezati, iskreno i trajno kao prave prijatelje. Neka te na tvom putu prati svaka sreća i blagoslov što ga iskreno srce za te može da izmoli!«

»Još samo jednu riječ«, nato će Harry. »Iz tvojih usta hoću da čujem pravi razlog zašto me odbijaš!«

»Tebe čeka sjajna budućnost«, odgovori Rose čvrstim glasom, »čekaju te sve časti do kojih ćeš doći snagom i zaslugom svojih velikih sposobnosti i pomoću svojih utjecajnih znanaca u društvu. No ti su rođaci i znanci ponositi, a ja ne želim ni da im se nametnem niti bih dopustila da oni vrijeđaju ili preziru moju majku, kao što ne bih htjela da zbog mene promaši svoju karijeru sin one žene koja mi je bila kao majka. Ukratko«, zaključi mlada djevojka okrenuvši glavu da prikrije svoje uzbuđenje i sve veću slabost koja ju je obuzimala, »moje je ime uprljano ljagom kojom ljudi žigošu nevinu djecu, i ja neću da ta ljaga padne i na druge, hoću da je sama podnesem.«

»A sad još jednu riječ, Rose, draga moja Rose!« usklikne Harry bacivši se pred njom na koljena. »Da sam ja manje — manje sretan, kako to ljudi nazivaju — da mi je sudba dodijelila skroman život i od ljudi prezren položaj — da li bi me i onda odbila, ili se tvoja pretjerana osjetljivost probudila samo zbog mojih izgleda na bogatstvo i slavu?«

»Nemoj me siliti da ti odgovaram«, odvrati Rose, »jer to se pitanje ne postavlja niti će se ikada postaviti! A nije ni pravo ni lijepo da me to pitaš?«

»Ako bi tvoj odgovor glasio onako kako sam se gotovo ponadao da će glasiti«, odvrati Harry, »onda bi me tračak svjetlosti pratio na mome samotnome putu kroza život. Pa zar ti je tako teško da izrekneš jednu jedinu riječ i da razblažiš dušu čovjeka koji te nadasve voli? Oh, Rose, tako ti mojih davnih i trajnih osjećaja za tebe, tako ti svega onog što sam zbog tebe propatio — odgovori mi samo na to jedino pitanje!«

»Neka bude!« odvrati Rose. »Da nisi tako slavna roda, da si čak i uglednijeg položaja, ali samo ne tako visoko nada mnom da bih ti mogla biti od bilo kakve koristi, a ne smetnja i teret u otmjenom društvu, onda bi me danas mimoišla ova patnja i ova bol. Ja i sada još moram biti vrlo, vrlo sretna, ali bih onda bila još mnogo, mnogo sretnija!«

Dok je to priznavala, iskrsavale su mnoge nade o kojima je maštala davno prije, još kao djevojčica; sada su joj suze navrle na oči, jer kad god se sjećamo svojih starih, mrtvih nada, jecaj nam se kida iz grla i naviru gorke suze.

»Ne mogu svladati svoju slabost, ali mi ona ipak daje snage da ostanem nepokolebljiva u svojoj odluci«, reče Rose pružajući mu ruku, »a sada moram da odem!«

»Samo mi još nešto moraš obećati«, nato će Harry. »Još jednom, samo još jedan jedini put — kroz godinu dana, ali možda i mnogo prije — dopusti da o svemu tome opet s tobom razgovaram, po posljednji put.«

»Ali nemoj onda opet pokušati da me odvratiš od moje čvrste i pravedne odluke«, odvrati Rose i tužno se osmjehne, »jer bi to bilo uzalud.«

»Ne«, reče Harry, »nego da je ponoviš, ako budeš htjela, da je ponoviš kao nešto nepobitno i konačno. Kleknut ću pred tobom ma kako bogat i slavan bio, pa ako još uvijek budeš ustrajala pri svojoj današnjoj odluci, neću ničim nastojati da je promijenim.«

»Onda — pristajem«, odvrati Rose, »bit će to samo jedan bol više, ali se nadam da ću tada biti jača pa ću lakše podnijeti!«

Ona mu opet pruži ruku No mladić je privine na grudi, poljubi je u čelo i naglo iziđe iz sobe.

XXXV. POGLAVLJE

VEOMA JE KRATKO, A MOGLO BI SE U TOM TRENUTKU SMATRATI NEVAŽNIM, ALI GA IPAK VALJA PROČITATI KAO NASTAVAK PRIJAŠNJEG I RADI BOLJEG RAZUMIJEVANJA JEDNOGA OD IDUĆIH POGLAVLJA KOJE ĆEMO, U ZGODAN ČAS, JOŠ ISPRIČATI.

»I tako ste, dakle, odlučili da jutros sa mnom putujete — je li?« reče Doktor kad se Harry Maylie pridružio gospodinu Losberneu i Oliveru koji su sjedili za doručkom. »Ta prije jednog sata niste bili raspoloženi za put niti ste uopće namjeravali da putujete.«

»Znam da ćete uskoro drugačije o tom suditi«, reče Harry pocrvenjevši bez vidljiva razloga.

»Nadam se da ću za to imati opravdana razloga«, odvrati gospodin Losberne, »premda vam moram priznali da u to ne vjerujem. No jučer ujutro vi ste navrat-nanos odlučili da ostanete tu i da kao dobar sin otpratite majku na more na ljetovanje, a prije ručka objavljujete da ćete mi iskazati čast i putovati sa mnom sve do raskršća gdje vam se cesta odvaja prema Londonu; navečer me pak vrlo tajanstveno zaklinjete da krenemo uzoru prije nego što se dame probude. A posljedica svega toga jest da siromašak Oliver sjedi za doručkom kao na žeravici, kad bi već davno morao da šeta poljem i livadom u potrazi za raznovrsnim rijetkim biljkama. Šteta, prava šteta, je li Olivere?«

»Bilo bi mi vrlo krivo da nisam kod kuće u času kad vi i gospodin Maylie pođete na put, gospodine«, odvrati Oliver.

»Dobar si ti dječak«, reče Doktor, »i kad se vratiš, treba da mi dođeš u pohode. No bez svake šale, Harry, jeste li primili kakvu vijest od vaših dičnih prijatelja te ste zato tako naglo odlučili da se vratite?«

»Moji mi dični prijatelji, a mislim da pod tim nazivom podrazumijevate i moga dičnog ujaka, uopće nisu pisali otkako sam ovdje, niti je vjerojatno da će se u ovo godišnje doba ma što desiti te bi moja nazočnost u njihovu društvu postala neminovno potrebna.«

»No, zaista«, nato će Doktor, »vi ste mi čudan svat. Ali oni vas, dakako, prilikom predbožićnih izbora kane ugurati u parlamenat, pa ovi vaši nagli skokovi u vremenu i prostoru neće biti ni tako loša priprema za političku karijeru. Da, da, nije to loše: za sve tre-

ba dobar trening, svejedno da li je u pitanju natjecanje za kakvo mjesto ili za pobjednički pokal, ili su posrijedi konjske trke.«

Sudeći po izrazu lica, mladić je sa dvije-tri riječi mogao nemilo ušutkati i zbuniti Doktora, ali se zadovoljio da primijeti: »Vidjet ćemo« — i više nije progovorio o tome. Uskoro zatim doveze se poštanska kočija do pred sama vrata, i Giles dođe po prtljagu, a valjani Doktor pohiti pred kuću da pripazi da sve bude u redu smješteno.

»Olivere«, pozove Harry Maylie potiho dječaka, »htio bih progovoriti s tobom nekoliko riječi.«

Oliver zađe u prozorsku udubinu, kamo ga je gospodin Maylie pozvao, te u čudu primijeti kako je Harry tužan i usplahiren u isti mah.

»Ti sad već umiješ dobro pisati«, reče Harry i stavi mu ruku na rame.

»Pa, znam, gospodine«, odvrati Oliver.

»Mene neko vrijeme neće biti kod kuće; želio bih da mi pišeš — recimo jedanput u četrnaest dana, dakle svakoga drugog ponedjeljka, i to na glavnu poštu u London. Pristaješ li?« upita ga gospodin Maylie.

»Oh, svakako, gospodine, vrlo rado«, usklikne Oliver, očigledno obradovan tom željom.

»Volio bih znati kako je mojoj majci i gospođici Maylie«, nastavi mladić. »Mogao bi mi pisati gdje ste se šetali, o čemu razgovarali i da li je ona — to jest da li su one zadovoljne i dobro raspoložene. Ti si me valjda razumio?«

»Dakako, gospodine«, odvrati Oliver.

»Bilo bi mi milije da im o tome ništa ne govoriš«, natukne Harry tobože nehajno, »jer ne bih htio da nagnam majku da mi često piše, ona baš ne voli pisati. Neka to bude naša zajednička tajna i, upamti, moraš mi o svemu pisati. Pouzdajem se u tebe.«

Oliver se osjećao veoma počašćen tim važnim i povjerljivim zadatkom te je obećao da će ga savjesno izvršavati i uvijek točno i u najvećoj tajnosti slati svoje izvještaje. Gospodin se Maylie s njime srdačno oprostio uvjeravajući ga da će mu uvijek ostati najboljim prijateljem.

Doktor je bio u kolima. Giles, koji je po dogovoru imao ostati na selu, držao je vratašca otvorena, dok su sluškinje stajale u vrtu: željele su da prisustvuju odlasku putnika. Harry krišom baci pogled na prozor s rešetkom, a onda uskoči u kola.

»Tjeraj!« usklikne on. »Tjeraj što brže možeš! Tjeraj, jer mi se danas leti!«

»Hej, hej!« vikne Doktor kočijašu spuštajući prednji prozorčić. »Lakše, prijatelju! Meni se baš ne leti! Čuješ li?«

Uza štropot i topot kola su velikom brzinom, koja se samo okom mogla zapaziti, jurila cestom, čas nestajući u oblaku prašine, čas iščezavajući iza neke kuće, šibajući zavojitom cestom, A oni su u vrtu stajali poput kipova i zurili u cestu, sve dok se nije rasplinuo i posljednji oblak prašine.

Ali je netko još dugo gledao u onu točku pošto su kola već daleko odmakla. Jer iza bijele zavjese, koja ju je zaklanjala od Harryjevih pogleda kad je on pogledao gore, nalazila se Rose.

»Čini se da je sretan i zadovoljan«, šapne ona naposljetku, »a ja sam se nečega drugog bojala. No sad vidim da sam se prevarila, i to mi je drago, zaista mi je drago.«

Suzama se izražava i radost i bol, ali suze što potekoše niz obraze mlade djevojke dok je tako sjedila kraj prozora i pogled upirala u istom pravcu kao da su odavale samo čemernu tugu.

XXXVI. POGLAVLJE

U KOJEM ĆE SVAKI ČITATELJ, BUDE LI PONOVO ZAVIRIO U DVADESET I TREĆE POGLAVLJE, LAKO MOĆI OPAZITI BITNE OPREČNOSTI KOJE TAKO ČESTO ISKRSAVAJU U BRAČNOJ ZAJEDNICI.

Gospodin je Bumble sjedio u dnevnoj odaji ubožnice i tužnim pogledom piljio čas u rešetke hladnoga kamina — gdje nije pucketala vesela vatra, nego je potitravao samo slabašan odsjev nestalnih i slabih sunčanih zraka sumornoga ljetnog dana — a čas opet dizao pogled prema muholovci koja se jedva primjetno zibala sa stropa; prepuštao se sumornim mislima; i dok su nerazumne muhe i mušice oblijetale blistavu traku, on bi teško uzdahnuo i lice bi mu se smrklo. Gospodin je Bumble razmišljao, a nerazumne i lakovjerne mušice koje su se hvatale za lijepak dozivale su mu, možda, u pamet neke slične zgode iz nedavnih dana njegova života.

Nije samo ta potištenost gospodina Bumblea mogla u srcu pažljiva promatrača pobuditi samilost. Bili su tu i drugi znaci po kojima se moglo zaključiti da su se u njegovu životu zbile dalekosežne promjene. Gdje mu ostade gajtanima ukrašeni kaput i trorogi šešir? Doduše, još je uvijek nosio hlače do koljena, a tamne pamučne čarape stezale su mu listove. Ali to nisu više bile *one* dokoljenice. Kaput mu je imao lepršave skutove, i u tom je smislu bio *njegov* kaput, a ipak — koje li razlike! Veličanstveni trorogi šešir nije više krunio njegovu glavu na kojoj je sada sjedio sasvim običan okrugao klobučić. Gospodin Bumble nije više bio općinski pisar!

U našem društvu postoje razna zvanja koja ne pružaju samo materijalne probitke: i sami kaputi i prsluci što ih ti izabranici nose pridaju im neku naročitu važnost i gordost. General ima svoju uniformu, biskup svoju mitru i plašt, suci i odvjetnici svoje talare i vlasulje, a općinski pisar trorogi šešir. Skini biskupu mitru ili općinskom pisaru trorogi šešir i zlatne gajtane: šta će od njih ostati? Čovjek, običan smrtnik! Dostojanstvo, čak i svetost, katkada mnogo više nego što to neki ljudi misle, ovise o uniformi ili ornatu.

Gospodin se Bumble oženio gospođom Corney i postao upravitelj ubožnice. Drugi je općinski pisar došao na vlast i preuzeo i ona tri simbola vlasti — trorogi šešir, zlatom optočeni kaput i palicu.

»A sutra će biti dva mjeseca što sam to učinio!« uzdahne gospodin Bumble. »I meni je to kao čitava vječnost!«

Možda je gospodin Bumble time htio reći da mu ja uspjelo za osam kratkih sedmica proživjeti čitav jedan vijek ljudske sreće. No onaj je uzdah — bio vrlo značajan.

»Prodao sam se«, nastavi gospodin Bumble svoju misao, »za šest čajnih žličica, za jedne mašice za šećer, jedan srebrni lončić za mlijeko, za nešto polovnog pokućstva i dvadeset funti u gotovu. Prejeftino, zaista prejeftino.«

»Prejeftino!« dreknu mu u uho kreštav glas. »Šta god bi tko za to platio, bilo bi previše; a i ja sam te preplatila, sam bog to zna!«

Gospodin se Bumble osvrne i pogled mu se sukobi s licem mile družice koja je nasumce izustila onu primjedbu pošto je od njegove jadikovke načula samo posljednje riječi.

»Poštovana gospođo Bumble!« nato će gospodin Bumble s patničkom i blagom strogošću.

»Pa šta?« ciknu dama.

»Budite dobri i pogledajte mi u lice«, opet će gospodin Bumble i uzme da je gleda netremice. (»Ako ne obori oči od ovoga mog pogleda«, govorio je u sebi, »onda može sve izdržati. Ovaj je pogled uvijek palio pa ako sad ne upali, ode mi sva vlast i gospodstvo!«)

Dostaje li ubogarima da ih samo ošineš pogledom i da ih zastrašiš, jer su slabo hranjeni, ili je nekadašnja gospođa Corney naročito dobro podnosila taj orlovski pogled, o tome neka svatko misli što hoće, ali je činjenica da dična gospa nije nipošto kapitulirala pred mračnim pogledom gospodina Bumblea. S prezirom je dočekala njegovo mrštenje; čak je prasnula u smijeh koji joj je kanda dolazio od srca.

Čuvši to veselo i sasvim neočekivano grgotanje, gospodin Bumble isprva kao da nije vjerovao svojim ušima; onda se sav zapanjio i naposljetku je pao u svoje prijašnje stanje. Trgnuo se tek onda kad je začuo glas svoje bračne družice.

»Zar ćeš vazdan tu hrkati?« upita gospođa Bumble.

»Sjedit ću ovdje dok mi ne dojadi«, odbrusi joj gospodin Bumble. »Nisam hrkao, ali ću do mile volje hrkati, zijevati, kihati, smijati se i plakati, kako mi se prohtije, jer to je moje pravo!«

»Tvoje pravo!« iskesi se gospođa Bumble prezirno.

»Da, gospo, moje pravo!« odvrati gospodin Bumble. »Na mužu je da zapovijeda.«

»A šta je onda ženino pravo, ako boga znaš?« usklikne udovica pokojnog gospodina Corneya.

»Da sluša, gospo«, zagrmi gospodin Bumble. »Vaš zlosretni pokojni muž morao je da vas u tome pouči; možda bi onda i danas živio. A kamo sreće da je živ, jadnik!«

Gospođa je Bumble u tren oka shvatila da je nastupio presudni trenutak kad valja zadati konačni udarac protivniku, smlaviti ga — ili biti zauvijek poražen. I zato ona vrisne čuvši aluziju na davno umrlog muža i reče da je gospodin Bumble bezdušna zvijer i svali se u naslonjač.

Ali suze nisu bile pravo sredstvo da umekšaju kameno srce gospodina Bumblea: kroz njegovo srce nisu mogle prokapati tuđe suze! Poput kape od dabrovine, što na kiši samo očvrsne i ožilavi, njegovi su živci u bujici suza bivali sve otporniji. A njezine su suze bile, barem dosad, samo znak slabosti, prešutno priznavanje njegove nadmoći. Stoga se i sada gorko naduo zanoseći se svojom pobjedom. Šibao je svoju dičnu družicu zluradim i za-

dovoljnim pogledima; neka se samo ljudski izviče i naplače, jer liječnici tvrde da plač uvelike pogoduje zdravlju.

»Plač širi pluća, čisti lice, ispire oči, jača vid i ublažuje ćud«, izjavi gospodin Bumble, »i zato samo plači do mile volje.«

Davši sebi oduška tom duhovitom opaskom, gospodin Bumble dohvati šešir s klinčanice, nabije ga malo nahero i drsko na glavu, kao što i priliči čovjeku koji je na doličan način pokazao svoju nadmoć, zavuče ruke u džepove i pošeta vragolasto prema vratima.

No nekadašnja gospođa Corney, koja je iz praktičnih razloga najprije pokušala sreću sa suzama, jer je takva taktika manje naporna od tvornoga napadaja, nije oklijevala da pokuša i s drugom metodom, o čemu se gospodin Bumble uskoro mogao i sam uvjeriti.

Prvo je osjetio mukli tutanj, i — što bi okom trenuo — šešir mu je odletio u suprotni kraj sobe, Pošto ga je iskusna i vješta dama tim uvodnim postupkom ostavila gologlava, jednom mu je rukom čvrsto stegla vrat dok ga je drugom — sa začudnom snagom i brzinom — sjala mlatiti, te mu se činilo da udarci naprosto pljušte. Svršivši s tim poslom, ona se potrudi da unese malo promjene u svoj postupak. Nije ga više lupala po tjemenu, nego mu je gladila lice noktima i čupala kosu, a kad joj se učinilo da ga je zasad dovoljno kaznila zbog njegove drskosti, ona ga cakne nogom da je odletio na stolicu koja se tu našla kao poručena, i sada gospa čekaše da joj priča o svojim pravima ako se usuđuje.

»Ustaj!« viknu gospođa Bumble glasom zapovjednika, »i gubi se odavle, ako nećeš da učinim nešto što bih mogla požaliti.«

Gospodin se Bumble diže pokajničkog lica, pitajući se šta bi to mogla požaliti; pokupi svoj šešir i pogleda u pravcu vrata.

»Hoćeš li sada ići?« upita gospođa Bumble.

»Svakako, draga, svakako«, odvrati gospodin Bumble i požuri se vratima. »Nisam namjeravao — ali sad idem, draga — jer si tako — nekako plahovita, da je zaista...«

U tom času gospođa Bumble naglo korakne naprijed da povuče sag što se u metežu pomaknuo, a gospodin Bumble kao iz puške sune iz sobe. Nije se ni sjetio da doreče započetu misao te je prepustio bojno polje pobjedničkoj udovici gospodina Corneya.

Gospodin je Bumble bio potpuno poražen, jer ga je gospođa Bumble grdno zaskočila. Bio je očito sklon da druge muči i zlostavlja, i ništa ga nije toliko veselilo koliko da ljude straši prijetnjama i kinji malim okrutnostima: bio je (što se samo po sebi razumije) grdna kukavica. Time se, međutim, nipošto ne potcjenjuje njegov karakter, jer se mnoga službena lica što ih obični smrtnici uvelike štuju i njima se dive — odlikuju istim malim slabostima. Ovo ističemo samo u njegovu korist, a ne na njegov uštrb, jer želimo da čitatelje upozorimo na neprijepornu činjenicu kako je gospodin Bumble imao sve preduvjete da bude službena osoba.

Ali se još nije bila prevršila mjera njegovih patnja i poniženja. Pošto je obišao čitavu zgradu i prvi put pomislio kako su zakoni o siromasima zaista prestrogi te da muževi koji su pobjegli od svojih žena, prepušteni općinskoj brizi, ne bi smjeli biti kažnjeni, nego čak nagrađeni kao zaslužni ljudi koji su prepatili mnoga zla i nevolje — gospodin Bumble naposljetku dođe do pio storije gdje su ubogarke obično prale općinsko rublje, a odakle je u tom času dopirao žagor ženskih glasova.

»Hm!«, nakašlja se gospodin Bumble prikupljajući svoje urođeno dostojanstvo. »Neka bar ove žene i dalje poštuju moja prava. Ej, ej, vi tamo — zašto ste se tako razgalamile i raskokodakale, babetine matore?«

Rekavši to, gospodin Bumble otvori vrata i uđe strog i neumoljiv, ali za tili čas promijeni držanje ugledavši posve neočekivano mili lik svoje žene, čuvarice kućnoga ognjišta.

»Golubice moja«, gukne gospodin Bumble, »nisam znao da si ovdje.«

»Nije znao da sam ovdje!« ponovi gospođa Bumble. »A šta ti ovdje tražiš?«

»Učinilo mi se da suviše ćeretaju i da ne rade kako treba, milo moje«, odvrati gospodin Bumble promatrajući zbunjeno nekoliko starih žena za koritom, koje se nisu mogle dosta načuditi kako se muž nastojnice sav smanjio i uleknuo od silne poniznosti.

»Mislio si da ćeretaju?« upita gospođa Bumble. »A šta se to tebe tiče?«

»Pa, draga moja...« pokorno zamuca gospodin Bumble.

»A šta se to tebe tiče?« opet će gospođa Bumble.

»Ti si posve u pravu, draga, jer ovdje ti gospodariš«, popustljivim će glasom gospodin Bumble, »no mislio sam da te nema pa sam...«

»Reći ću ti nešto, Bumble«, odvrati ona, »mi ne želimo da se prtljaš u naše poslove, a ti i suviše rado guraš svoj nos kamo ne treba, i čim se samo okreneš, svi ti se smiju i prave od tebe budalu. A sad se tornjaj!«

Gospodin je Bumble, grcajući od bijesa i muke kad vidje kako stare vještice uživaju i kako se prigušeno smijuckaju i naslađuju, malo oklijevao. Gospođa Bumble koja nije trpjela neposluh, dohvati vrč sa sapunicom i, upirući prstom u vrata, naredi gospodinu Bumbleu da se odmah udalji ukoliko ne želi da ga, onako stasitog i dostojanstvenog, zalije sapunicom.

Što je gospodin Bumble mogao učiniti? Sav pokunjen obazreo se oko sebe i odšuljao, a kad je prispio do vrata, prigušeno smijuckanje starica, koje više nisu mogle svladati pakosno veselje, prolomi se u kreštav hihot. Više mu nije trebalo! U njihovim je očima bio ponižen i uvrijeđen, čak i pred tim bijednicama izgubio čast i dostojanstvo. Zbačen sa svoga prijestolja, općinski se pisar srušio u najcrnji bezdan sramote, pao pod vlast ženine papuče.

»I sve to u roku od dva mjeseca!« pomisli gospodin Bumble zaokupljen zloslutnim mislima. »Prije nepuna dva mjeseca bio sam još slobodan čovjek i svoj gospodar i gospodario nad čitavim uboškim domom, a sad...«

To je bilo i suviše, i gospodin Bumble prilijepi, pljusku dječaku koji mu je otvorio kapiju, jer je za to vrijeme već stigao do veže. Rasijan i smućen izađe na ulicu.

Ushodao se ulicama dok mu se nije ohladio bijes i dok nije poslije svih tih uzbuđenja osjetio žeđ. Prolazio je pored mnogih gostionica, a najposlije se zaustavio u nekoj sporednoj ulici pred nekom krčmom koja je bila gotovo prazna. Pošto je zavirio preko niskih zavjesa na prozoru, uvjerio se da u lokalu sjedi jedan jedini gost. U taj se čas spusti teška kiša i natjera gospodina Bumblea da uđe. Naruči on čašu alkohola i, prošavši kraj šanka, uđe u gostioničku sobu, u koju je čas prije zavirio s ulice.

Čovjek koji je tu sjedio bio je visok i tamne puti, a zaogrnuo se širokim ogrtačem. Bio je kanda stranac koji je dopješačio izdaleka, jer su mu oči bile umorne, a odjeća prašljiva. Kad je Bumble ušao, stranac ga iskosa pogleda i jedva kimne glavom odgovarajući na pozdrav.

Gospodin je Bumble imao dostojanstva i za dva Bumblea, pa ne bi mario čak da je stranac bio i prijazniji. Uzme pijuckati svoju borovicu s vodom, šuteći i važna lica čitajući svoje novine.

No kako to već biva kad se dvojica sretnu u takvim okolnostima, gospodin je Bumble s časa na čas osjećao neodoljivu želju da krišom baci pogled na stranca, ali je svaki put morao odvratiti pogled, jer je opazio da i stranac njega isto tako promatra. A još se više zbunio, jer je pogled bio pronicav i oštar no donekle zasjenjen mračnom, nepovjerljivom sumnjom, te gospodin Bumble nije pamtio da je za cijeloga svog vijeka ikad vidio takve neprijatne oči.

Pošto su se njihovi pogledi po više puta sukobili, stranac promuklim dubokim glasom prekine tajac.

»Jeste li mene tražili«, upita, »kad ste malo prije buljili kroz prozor?«

»To ne bih morao reći ukoliko vi niste gospodin...« i gospodin Bumble mahom umukne, jer je htio saznati kako se stranac zove, a nadao se da će mu ovaj nestrpljivo dobaciti svoje ime.

»Vidim da me niste tražili«, reče stranac kojemu podrugljiv smijeh zatitra oko usana, »jer biste inače znali moje ime. No vi ga ne poznajete, a savjetujem vam da i ne pitate za nj.«

»Nisam imao nikakve zle namjere, mladiću«, odvrati gospodin Bumble dostojanstveno.

»Niti ste mi što nažao učinili«, nadoveže stranac.

Poslije ovoga kratkog razgovora ponovo zašutješe. Onda stranac prvi zausti.

»Čini mi se da sam vas već prije vidio«, reče. »Bili ste drugačije odjeveni, no premda sam vas na ulici vidio, sad vas prepoznajem. Nekoć ste vi ovdje bili općinski pisar, je li?«

»Da, bio sam«, potvrdi gospodin Bumble i jako se začudi, »općinski pisar.«

»Baš tako«, odvrati drugi kimajući glavom, »vidio sam vas u svojstvu općinskog pisara. A šta ste sada?«

»Upravitelj ubožnice«, odgovori gospodin Bumble polako i naglašavajući svaku riječ kako bi otklonio svaku intimnost ukoliko bi stranac pokušao da se tako vlada, »da, upravitelj ubožnice, mladiću!«

»Ne sumnjam da još uvijek budno vodite računa o svojim interesima kao i prije?« nastavi stranac gledajući gospodina Bumblea oštro u oči kad ga je ovaj, iznenađen tim pitanjem, zapanjeno pogledao. »Nemojte sa ništa ustručavati. Kao što vidite — ja sam dobro upućen.«

»Mislim da i oženjen čovjek osjeća potrebu da zaradi koju paru više kad mu se za to pruži prilika«, odvrati gospodin Bumble nadnoseći ruku nad oči i, očito zbunjen, mjereći stranca od glave do pete.

Stranac se nasmjehne i opet zakima glavom, kao da je time htio reći da se nije prevario i da je točno ocijenio čovjeka. Onda zazvoni.

»Napunite onu čašu«, reče gostioničaru pokazujući na praznu čašu gospodina Bumblea. »I neka borovica bude malo gorča i vruća. Mislim da vam je tako po volji?«

»Samo da ne bude prejaka«, odgovori gospodin Bumble i otmjeno se nakašlja.

»Vi već znate šta to znači, krčmaru!« reče stranac oporim glasom.

Vlasnik se gostionice nasmjehne, ode pa se ubrzo zatim vrati s velikom čašom koja se pušila; Bumbleu se oči zalile suzama tek što je potegnuo prvi gutljaj.

»A sad slušajte što ću vam reći«, nato će stranac pošto je zatvorio i vrata i prozore. »Došao sam danas ovamo da vas pronađem, i baš kad sam najviše na vas mislio, nanio vas je slučaj ovamo, jedan od onih slučajeva pomoću kojih sam đavo ide svojim prijateljima

naruku. Treba da mi date neko obavještenje, a ne tražim ga badava, iako je sasvim neznatno. A za početak evo vam to!«

Rekavši to, doturi mu preko stola nekoliko dukata, ali oprezno, kao da se boji da se vani ne čuje zveket novca. Pošto je gospodin pomno ispitao valjanost novca i spustio dukate u džep prsluka, stranac produži:

»Sjetite se — čekajte da sračunam — prije dvanaest godina — da, one zimske noći prije dvanaest godina.«

»Davno je to bilo«, nato će gospodin Bumble. »No dobro, prisjećam se.«

»Prizor se događa u ubožnici.«

»Dobro.«

»Doba noćno.«

»Da.«

»A mjesto radnje je neka sobica, ono prokleto mjesto u ubožnici gdje neke drolje rađaju djecu da žive kad već same ne mogu živjeti pa ih ostavljaju općini na teret, a svoju sramotu skrivaju u grobu, kosti im se raspale!«

»Rodilište, jeste li to mislili?« upita gospodin Bumble ne mogavši u svemu slijediti uzbuđeno pričanje stranca.

»Da«, odvrati stranac. »Tamo se rodio neki dječak.«

»Mnogi su se dječaci tamo rodili«, reče gospodin Bumble turobno mašući glavom.

»Crkli od kuge i pošaline, dabogda!« usklikne stranac nestrpljivo. »Ja mislim na jedno bljedoliko derište koje je poslije ovdje došlo u zanat vlasniku pogrebnog poduzeća. — Kamo sreće da je i njemu napravio lijes pa ga u nj zakovao! — a poslije je, kažu, pobjeglo u London.«

»Ta vi mislite na Olivera — na maloga Twista?« uščudi se gospodin Bumble. »Dakako, sjećam ga se. Nadaleko ne biste mogli naći tvrdoglavijeg malog lopova...«

»Ne želim da mi o njemu pričate, jer o njemu sam se već dosta naslušao«, prekine stranac gospodina Bumblea koji se htio raspričati o grijesima i opačinama Olivera Twista, »nego mi recite gdje je ona vještica koja je vršila službu primalje kod poroda, gdje je ona sada?«

»Gdje je ona sada?« ponovi gospodin Bumble koji se uslijed alkohola bio raspoložio. »Na to je pitanje vrlo teško odgovoriti, jer gdje se ona sad nalazi, tamo ne treba babica. Bit će da je nezaposlena.«

»Šta hoćete time reći?« upita stranac strogim glasom.

»Da je zimus umrla«, odvrati gospodin Bumble.

Pošto mu je to rekao, stranac ga je motrio neko vrijeme ukočenim pogledom. No poslije mu nestane te upornosti iz očiju. Činilo se da se zagledao u prazninu, zaronio u misli. Za trenutak kao da ni sam nije znao da li mu je ta vijest skinula s vrata neku brigu ili ga je razočarala, ali najposlije kao da mu je odlanulo te je odahnuo. Skidajući s Bumblea svoj pogled reče da ta stvar i nije tako važna. Zatim ustane kao da će poći.

Gospodin je Bumble bio dovoljno prefrigan te je odmah shvatio da mu se ovdje pruža zgodna prilika da unovči tajnu koju čuva njegova bolja polovica. Dobro se sjećao one večeri kad je umrla stara Sally, jer je imao i zbog čega da se sjeća. Nije li baš onda zaprosio gospođu Corney; pa iako mu dična gospa nije odala tajnu koja je samo njoj bila povjerena, ipak je dovoljno načuo i znao, da je tu posrijedi nešto što je u vezi sa starom ubogarkom koja je one noći kad se rodio Oliver Twist, vršila službu u rodilištu gdje je umrla

dječakova majka. Sjetivši se brzo svega toga, Bumble tajanstvena lica obavijesti stranca da postoji žena koja je uoči smrti stare vještice bila s njom nasamo i da bi ona, kako se njemu pouzdano čini, mogla donekle objasniti ono što gospodina zanima.

»Kako da nađem tu ženu?« upita stranac, a bilo je očito da ne može prikriti uzbuđenje — svejedno kakvo — što ga je opet obuzelo čim je čuo tu vijest.

»Samo mojim posredstvom!« odvrati gospodin Bumble.

»A kada?« usklikne stranac užurbano.

»Sutra«, odvrati Bumble.

»U devet navečer«, reče stranac i drhtavom rukom napiše adresu neke kuće u sumnjivoj gradskoj četvrti uz obalu. »Dovedite mi tu ženu. Mislim da vam ne moram reći kako je u vašem interesu da o svemu sačuvate najstrožu tajnu.«

Rekavši to pođe s Bumbleom vratima i, pošto je platio čitav račun, reče da im se putevi razilaze. Još jednom ga na brzu ruku upozori da dođe točno u određeni sat te bez pozdrava krene u drugom pravcu.

Pogledavši na adresu, općinski službenik primijeti da nije napisano nikakvo ime. Budući da stranac još nije bio daleko poodmakao, požuri za njim da ga upita kako se zove.

»Tko je?« vikne muškarac i naglo se okrene kad ga je Bumble dotakao za ruku. »Zar vi mene pratite?«

»Samo da vas nešto upitam«, odvrati gospodin Bumble pokazujući na papir s adresom. »Kad sutra uvečer dođem, koga da potražim?«

»Monksa!« odvrati muškarac i naglo se udalji.

XXXVII. POGLAVLJE

IZLAŽE ŠTA SE DESILO IZMEĐU SUPRUGA BUMBLE
I MONKSA ZA VRIJEME NOĆNOG RAZGOVORA

Bijaše sumorno, sparno i oblačno veče. Oblaci što su cio dan nadirali mračnim prijetnjama stali su se raspletati u maglu i sumaglicu koja se, gusta i teška, spuštala na zemlju, i već su se prve krupne kapi rasprskavale na zemlji nagovješćujući žestoku oluju koja će ubrzo zahvatiti čitav kraj — kad su se supruzi Bumble, zakrenuvši iz Glavne ulice, uputili prema raštrkanoj skupini napol srušenih kućica, udaljenoj milju i po od grada, u močvarnoj nizini što se protezala uz obalu rijeke.

Oboje se zaogrnulo starim, pohabanim ogrtačima, možda zato da se zaštite od kiše, ali valjda i zato da ostanu nezapaženi. Gospodin je Bumble nosio fenjer u kojem, međutim, nije gorjela svjetlost i teturao nekoliko koraka ispred svoje žene, valjda radi toga da bi ženi omogućio da gazi po tragovima njegovih stopa, jer je put bio raskaljan. Šutjeli su dok su tako išli naprijed, i gospodin bi Bumble od vremena do vremena zastajkivao i osvrtao se, kao da se hoće uvjeriti ide li njegova vjerna druga za njim. Videći da mu je za petama, pospješio je korak da bi što prije došli cilju.

Daleko od toga da bude samo nesiguran i sumnjiv predio, taj je dio grada bio poznat kao zloglasno prebivalište najopasnijih lopova i razbojnika, koji su u većini živjeli od pljačke i zločina. Tu se nalazila hrpa bijednih potleušica. Neke su bile skalupljene od nasumce nabacanih i neožbukanih opeka, a druge opet slupane od crvotočnih dasaka; najvećim dijelom držale su se tik uz obalu rijeke. Nekoliko je probušenih čamaca ležalo nasukano na glibovitoj obali i vezano uz malešni gat, a tu i tamo naziralo se poneko skrhano veslo ili istrulo klupko užeta. Po tome se moglo zaključiti da su se stanovnici tih jazbina nekoć bavili poslovima u vezi s rijekom. No prolaznik koji samo i letimice pogleda porazbacane i preostale olupine bez svrhe i smisla, lako će se dosjetiti da su one tu samo za obmanu i da ne služe više ničemu.

Usred tih podrtina i daščara izdizala se uza samu obalu ovelika zgrada, što je nekad služila u tvorničke svrhe i u svoje vrijeme stanovnicima okolišnih koliba pružala zarade, ali se već odavna bila srušila. Štakori, crvi, vlaga i isparivanje — sve je to olabavilo nagnjile potpornje te se dobar dio zdanja uleknuo i djelomice srušio u vodu, dok su se preostali

zidovi jedva održali na svojim temeljima i kanda samo čekali zgodnu priliku da se i oni stropoštaju u mutne valove rijeke.

Pred tom se ruševnom zgradom zaustavio bračni par baš u času kad su bljesnule prve munje i potmulo zatutnjila daleka grmljavina i zaplju štala kiša.

»Tu negdje mora biti ono mjesto«, reče Bumble zagledajući u komadić papira što ga je držao u ruci.

»Hej, tko je?« povika glas odozgo.

Bumble se povede za glasom, podiže glavu i ugleda na drugom katu nekoga čovjeka.

»Ostanite gdje ste!« dovikne im taj glas. »Evo me odmah!« I spodobe nestane, a prozor se zatvori.

»Je li to taj čovjek?« upita Bumbleova bolja polovica.

Gospodin Bumble potvrdi glavom.

»Onda pamti što ti rekoh«, nato će dična gospa, »govori što manje ili ćeš nas odmah odati.«

Gospodin Bumble, koji je zastrašenim pogledima promatrao čitavu kuću, upravo je htio izraziti sumnju i bojazan kako sve to nema mnogo smisla, kadli se pojavi Monks i otvori uzana vratašca tik kraj mjesta gdje su stajali i, kimnuvši glavom, pozove goste da uđu.

»Samo brzo!« usklikne nestrpljivo lupkajući nogom o tlo. »Nemojmo se ovdje zadržavati!«

Žena, koja je isprva oklijevala, sada odvažno uđe na čekajući ponovni poziv. Gospodin Bumble, koji se stidio ili bojao da zaostane, pođe za njom, ali očito preko volje i ne onako dostojanstveno kao što je običavao.

»Zašto ste, dobijesa, čekali na kiši?« okrene mu se Monks pošto je za njima zakračunao vrata.

»Htjedosmo — htjedosmo — da se malko rashladimo«, promuca gospodin Bumble ogledavajući se strašljivo oko sebe.

»Da se rashladite!« čudio se Monks. »Nema tog dažda, makar se u mlazovima oborio na nas, koji će ikad ugasiti oganj što gori u čovječjem srcu. Nemojte misliti da ćete se tako lako rashladiti!«

Izustivši te ljubazne riječi, Monks se naglo okrene ženi i upilji svoj mrki pogled u njene oči, tako da je i ona, koja se inače nije tako lako dala zastrašiti, morala poniknuti pogledom.

»To je žena o kojoj smo govorili, je li?« upita Monks.

»Hm, da, to je ona«, odvrati gospodin Bumble imajući na umu opomenu svoje žene.

»Vi kao da ne vjerujete da žene mogu čuvati neke tajne?« odbrusi ona gledajući ispitivački u Monksa.

»Znam da one šute samo o *jednoj* tajni sve dok ne izbije na vidjelo«, odvrati Monks prezirno.

»A koja je to tajna?« upita ona isto onako prezrivo.

»Gubitak svoga poštenog imena«, nato će Monks, »pa prema tome ja se nimalo ne bojim da će žena odati neku tajnu u koju je upletena i zbog koje bi mogla svršiti na vješalima ili na robiji. Jeste li me razumjeli?«

»Nisam«, odvrati gospa, a lice joj pritom malo proslijedi.

»Dakako da niste!« podrugljivo će Monks. »Ta kako biste vi to i razumjeli?«

Nakesivši se podrugljivo i mrko i domahnuvši im još jednom da pođu za njim, čovjek žurnim korakom prođe kroz dugačku ali prilično nisku prostoriju. Upravo se spremao da se uspne strmim stepenicama ili, bolje reći, ljestvama što vode u gornja skladišta, kad odsjev munje bljesne kroz otvor i trijesak grmljavine prasne s tolikom snagom da se rasklimana podrtina potrese i zanjiše u svojim temeljima.

»Čujete li?« zavikne on, trgne se i ustukne. »Čujete li kako trieští i sijeva kao da grmljavina ječi i odjekuje iz podzemlja gdje se i sami đavli kriju pred bijesom Oluje! Do sto đavola i ta grmljavina! Ja je mrzim!«

Neko je vrijeme šutio, a onda, skinuvši ruke s lica, Okrene svoje od straha iznakaženo i blijedo lice Bumbleu.

»Ponekad me spopadnu ti napadaji«, reče Monks opazivši njegovu zbunjenost, »i to uvijek biva kada čujem grmljavinu. Neka vas to ne smeta; zasad je prošlo.«

Rekavši to, prvi se uspne ljestvama i čim se našao gore u sobi, brzo zatvori prozorske kapke, povuče konopac i spusti naniže fenjer što se pomicao pomoću kolotura, pričvršćena o glomazne grede tavanice. Fenjer je sumračnom svjetlošću obasjavao stol i nekoliko stolica.

»A sad«, reče Monks pošto je sve troje posjedalo, »ukoliko prije priđemo našem zajedničkom poslu utoliko bolje po sve nas. Ova žena zna šta je posrijedi, je li«?

Pitanje je bilo upućeno Bumbleu, ali ga njegova žena predusretne i natukne da je u sve upućena.

»Je li rekao istinu da ste vi bili s onom starom vješticom kad je umirala i da vam je rekla nešto o...«

»Da, rekla mi je nešto o majci djeteta što ste ga vi spomenuli«, upade mu u riječ gospođa Bumble.

»Prvo i prvo, šta vara je ona saopćila?« upita Monks.

»To je drugo pitanje«, dočeka žena odlučnim glasom, »a prvo se pita koliko ćete nam platiti za naše saopćenje?«

»Tko bi vam, dobijesa, mogao na to odgovoriti a da prije ne sazna kakvo je to saopćenje?«

»Uvjerena sam da ćete vi to najbolje znati«, odbrusi gospođa Bumble kojoj nipošto nije nedostajalo srčanosti, što bi njezin bračni drug mogao najbolje posvjedočiti, jer je imao prilike da se i sam o tome uvjeri.

»Hm«, nato će Monks značajno i požudno izbeči oči. »Može li se tu šta zaraditi?«

»Možda«, odgovori ona potpuno mirno.

»Je li posrijedi nešto što je njoj oduzeto«, zapitkivaše napeto Monks, »nešto što je nosila na sebi — nešto što...«

»Bit će pametnije da nam kažete koliko plaćate«, prekine ga gospođa Bumble, »dovoljno sam čula i znam da ste vi onaj čovjek s kojim mi valja govoriti.«

Gospodin Bumble, kojega dotad njegova bolja polovica nije bila uputila u svoju tajnu, ispružena vrata i razrogačenih očiju slušao je pažljivo. Čas je zurio u Monksa, čas opet u svoju ženu, i ne pokušavajući da prikrije svoje čuđenje i radoznalost koja je još i porasla, ako je to uopće moguće, kad ju je Monks upitao koliko ona traži da oda svoju tajnu.

»Koliko vam ona vrijedi?« upita žena isto onako mirno i hladnokrvno kao što je i prije govorila.

»Možda — ništa, a možda — dvadeset funti«, odvrati Monks, »pa zato govorite i recite mi koliko tražite.«

»Dodajte još pet funti i dajte mi dvadeset i pet funti u zlatu«, reče žena, »i ja ću vam kazati sve što znam, ali prije ni riječi!«

»Dvadeset i pet funti!« usklikne Monks i ustukne.

»Rekla sam jasno i glasno«, odvrati gospođa Bumble, »a osim toga, to i nije tako velika svota.«

»Nije velika svota za malu tajnu koja će, kad je tek čujem, možda biti sasvim bezvrijedna i beznačajna?« naljuti se Monks. »Za malu tajnu na koju dvanaest godina nije nitko ni pomišljao?«

»Takve se stvari dobro očuvaju pa im se kao starome vinu s vremenom poveća vrijednost«, odvrati gospođa Bumble onim istim mirnim i gotovo nehajnim glasom. »A što već dvanaest godina nitko nije ni pomišljao na tu tajnu, mogu vam reći samo to da ima i takvih koji će poslije dvanaest stotina ili dvanaest milijuna godina ležati u grobu, a mogle bi osvijetliti stvari o kojima vi i ja nemamo ni pojma.«

»A što onda ako vam platim a ništa ne doznam?« oklijevao je Monks.

»Onda vam neće biti teško da mi novac opet oduzmete«, odvrati ona, »jer sam ja samo nejaka žena, sama i bez zaštite.«

»Nisi ni sama ni nezaštićena, ljubavi moja«, smjerno dometne gospodin Bumble glasom koji je podrhtavao od straha. »I ja sam tu, draga moja! A osim toga« — i zubi mu pritom zacvokoću — »gospodin je Monks odista pravi gospodin i nikad ne bi ni pomišljao na to da digne ruku na službena općinska lica. Gospodin Monks zna da nisam više u cvijetu mladosti, da sam, da tako kažem, možda i donekle omatorio, ali ja nimalo ne sumnjam da je čuo, draga moja, da sam ja veoma energičan i neobično snažan i da mogu biti strašan kao ris kad u meni nešto uskipi. Da, treba samo da u meni nešto uskipi...«

Dok je tako govorio gospodin Bumble je pokušavao da tobože ljutito i odlučno dohvati fenjer; no svaka je crta i žilica na njegovu licu jasno odavala kako mu je zaista potrebno da u njemu nešto uskipi, i to snažno uskipi, prije nego što učini neku ratobornu gestu, ukoliko, dakako, njegovi protivnici nisu kakvi ubogari ili slični jadnici.

»Ti si šmokljan«, nato će gospođa Bumble, »i bit će bolje da držiš jezik za zubima!«

»Ili da ga pregrize ako ne umije malo tiše i uljudnije govoriti«, nadoveže Monks srdito. »On je, dakle, vaš muž?«

»Moj muž!« prigušeno se nasmije gospođa Bumble izbjegavajući da izravno odgovori.

»To sam i mislio čim ste ušli«, primijeti Monks zapazivši bijesni pogled kojim je, dok je govorila, žena ošinula svoga bračnog druga. »No, utoliko bolje, jer ja svagda radije pregovaram sa dvoje ljudi koje prožima jedna te ista volja. Govorim sasvim ozbiljno — evo, pogledajte!«

Segnuo je u džep, izvukao platnenu vrećicu, razdriješio je i odbrojio dvadeset i pet zlatnika na stol i doturio ih ženi.

»Tako, uzmite taj novac«, reče on, »pa čim utihne grmljavina koja će sad prodrmati kuću — jer već osjećam kako se približava — vi ćete nam ispričati svoju tajnu.«

Grmljavina se uto doista prolomila baš njima nad glavom, tako da se sva kuća zatresla. Kad se grmljavina izgubila u daljini, Monks diže glavu i prignu se naprijed da sasluša

šta će mu žena saopćiti. Lica troje ljudi umalo što se nisu doticala kad su se muškarci napeto nagnuli nad stolić, a i žena se primaknula, da bi se njeno šaputanje bolje čulo. Prigušena svjetlost fenjera padala je pravo na njih ističući još više bljedoću i uzbuđenost njihovih lica koja su se u pomrčini odražavala sablasno jezovito.

»Kada je ta starica, koju smo zvali Sally, umirala, bile smo same u sobi«, započne gospođa Bumble.

»Nitko osim vas nije bio nazočan?« upita Monks potmulim šapatom. »Nije li u drugoj postelji bila kakva druga bolesnica ili babuskara? Nije bilo baš nikoga tko bi mogao prisluškivati i čuti vaš razgovor?«

»Ni žive duše«, odvrati žena, »bile smo posve same, i ja sam stajala uz njenu postelju kad je izdahnula.«

»Dobro, nastavite!« reče Monks promatrajući je netremice.

»Govorila je o nekoj mladoj ženi«, nastavi ona, »koja je prije nekoliko godina rodila dijete, i to ne samo u onoj istoj sobi nego u istoj onoj postelji gdje je ona tada umirala.«

»Zaista?« reče Monks, a usne mu podrhtavale dok se plašljivo osvrtao. »Dođavola, neke stvari kadikad baš čudno svršavaju!«

»To je ono dijete koje si sinoć spomenuo«, reče gospođa Bumble okrenuvši se nehajno svom mužu. »Ta je starica opljačkala njegovu majku!«

»Živu?«

»Mrtvu«, odvrati žena i kao da je pritom nesvjesno protrnula. »Opljačkala je mrtvo tijelo koje se još nije ni ohladilo i uzela ono za što ju je majka na samrti zaklinjala da sačuva za dječaka.«

»I ona je to prodala?« uzvikne Monks očajnički. »Prodala — je li? Gdje? Kada? Kome? Već odavna?«

»Pošto je jedva smogla snage da to prizna, pala je nauznak i umrla«, odgovori gospođa Bumble.

»I ništa više nije rekla?« klikne Monks te mu je glas, onako prigušen, zvučio još bjesnije. »To je laž! Sa mnom se nemojte šaliti! Zadavit ću vas oboje ako mi ne reknete šta je još kazala!«

»Ni riječi više nije pisnula«, reče žena, a bilo je očigledno da se ne boji Monksova bijesa (što se za gospodina Bumblea, naprotiv, nije nikako moglo reći), »no ona me rukom koja je napol bila zgrčena čvrsto uhvatila za haljinu i kad sam opazila da je mrtva i kad sam silom odgurnula njenu ruku, našla sam u stisnutoj šaci komadić uprljanog papira.«

»A u njemu...?« ubaci Monks naginjući se još jače naprijed.

»Ništa«, odvrati žena, »bio je to samo prijepis neke založnice.«

»Za kakav predmet?« upita Monks.

»Samo polako i sve po redu«, reče žena. »Pretpostavljam da je ona neko vrijeme čuvala onaj nakit u nadi da će ga moći unosno prodati, a onda ga založila pa je štedjela svaki peni da iz godine u godinu plaća kamate u zalagaonici, da svakoga časa uzmogne iskupiti nakit ako bi njena krađa došla na vidjelo. Ali se ništa nije saznalo; i, kako sam vam već rekla, umrla je s onim komadićem sasvim zgužvanog papira u ruci. Rok za plaćanje kamata isticao je za dva dana, a ja sam mislila da će se jednoga dana saznati tajna pa sam iskupila zalog.«

»A gdje je sada?«

»Evo ga!« odvrati žena. I kao da joj je odlanulo, ona baci na stol sasvim malu kožnu vrećicu u koju bi jedva stao sat, a Monks je odmah zgrabi i otvori drhtavim prstima te izvuče malen zlatan medaljon koji je sadržavao dva uvojka kose i priprost vjenčani prsten od zlata.

»Iznutra je urezano ime Agnes«, reče žena, »a ostavljeno je mjesto da se upiše prezime. Urezan je i datum; otprilike godinu dana prije dječakova rođenja.«

»I to je sve?« upita Monks pošto je pomno razmotrio sadržinu vrećice.

»Sve«, odgovori žena.

Gospodin Bumble duboko odahne, kao da se veseli što se sve to svršilo a da Monks nije tražio da mu se vrati onih dvadeset i pet funti. Najposlije se osmjeli i otare znoj koji mu se za toga razgovora nesmetano cijedio s nosa.

»Drugo mi ništa nije poznato — osim onoga što mogu naslutiti«, reče njegova žena nakon kraće stanke obraćajući se Monksu, »a i ne želim ništa znati, jer je tako sigurnije. Ali, mogu li vam sada ja postaviti dva pitanja?«

»Možete«, odgovori Monks malo začuđeno, »ali ne znam hoću li vam odgovoriti.«

»Dakle tri pitanja!« ubaci gospodin Bumble pokušavajući da bude duhovit.

»Jeste li saznali ono čemu ste se nadali?« upita gospođa Bumble.

»Jesam«, odgovori Monks. »Drugo pitanje?«

»Bi li to što namjeravate moglo meni ikada naškoditi?«

»Nikad«, odvrati Monks, »ni vama, a ni meni. Pogledajte! — ali ni koraka bliže ako vam je život mio!«

Rekavši to, jednim zamahom odgurne stol ustranu i, povukavši za željeznu alku na podu, podiže velik kapak koji se razjapi tik do Bumbleovih nogu, tako da je dični gospodin naglo odskočio unatrag.

»Pogledajte dolje«, pozove ih Monks spuštajući fenjer u crnu dubinu. »Ne treba da me se bojite. Da sam htio, mogao sam vas sasvim neprimjetno otpremiti dolje!«

Ohrabrena tim priznanjem, žena priđe do samog ruba, a i gospodin Bumble nije mogao svladati svoju radoznalost te se odvaži da učini isto. Mutna i od kiše nabujala voda protjecala je jakim mlazovima ispod njih, i svaki se drugi šum gušio u bučnom klokotanju valova i potmulom grgotanju virova što su se kovitlali oko pozelenjelih i sluzavih potpornja. Tu je dolje nekad čegrtala vodenica, a zapjenjeni valovi koji su šibali i strugali po preostalom rastočenom kolju i po zarđalim olupinama strojeva kao da su novom snagom srtali naprijed, oslobođeni prepreka koje su uzalud pokušavale da ukrote njihov neobuzdani tok.

»Kad bih ovdje strovalio čovjeka, gdje bi sutra bilo njegovo mrtvo tijelo?« upita Monks mašući fenjerom da bolje osvijetli mračni ponor.

»Dvanaest milja niz rijeku, a mrtvac sav rastrgan«, odvrati gospodin Bumble protrnuvši pri samoj pomisli te mogućnosti.

Monks izvuče iz njedra kožnu vrećicu što ju je prije u brzini ondje zadjenuo i, pričvrstivši olovni uteg, koji je nekad služio kao sastavni dio čekrka i sada zaboravljen ležao na podu, baci vrećicu u rijeku. Ona pade ravno dolje da se jedva čulo kako je bućnulo, i začas je nestade.

Sve troje se zgledaše i kao da su sada slobodnije disali.

»Svršeno!« usklikne Monks, spustivši kapak poklopnih vrata koji tresne u svoj prijašnji položaj. »Ako more ikad izbaci svoje mrtve, kao što u knjigama piše, ipak će zadržati njihovo zlato i srebro i trice i tričarije. Nemamo više šta da jedno drugome kažemo pa se naše lijepo društvance može razići.«

»Svakako, svakako!« požuri se gospodin Bumble živahno.

»Vi ćete držati jezik za zubima, je li?« reče Monks gledajući sa prijetećim pogledom. »A za vašu se ženu ne bojim!«

»Mladiću, u mene se možete pouzdati«, nato će gospodin Bumble, duboko se pokloni i stade uzmicati prema ljestvama, »zbog svih nas, mladiću, a i zbog sebe samoga, gospodine.«

»Drago mi je što to čujem — radi vas!« odvrati Monks. »Upalite svoj fenjer i gubite se što brže odavle.«

Srećom se razgovor tu završio, jer bi se inače gospodin Bumble — koji je sve klanjajući se hodao natraške — stropoštao niz ljestve pošto se već sasvim primaknuo otvoru u podu. Užgao je svoju svjetiljku na plamenu fenjera, što ga je Monks odriješio s užeta, i držeći je u ruci, stao se bez mnogo izmotavanja spuštati niz ljestve, a za njim i njegova žena. Pošto je za trenutak stao, Monks je, osluškujući ne čuje li se kakav drugi šum osim kiše koja je vani pljuštala i vode koja je pod njim bješnjela, silazio kao posljednji.

Polagano su i oprezno prolazili donjom prostorijom, jer je Monks prezao pred najmanjom sjenkom, a gospodin Bumble, držeći fenjer stopu iznad poda, kretao se okretno i hitro da je bilo pravo čudo s obzirom na njegove godine, zirkajući preda se da ne nagazi na kakvu, tajnu klopku. Monks je tiho otkračunao vrata kroz koja su ušli, i bračni par pozdravi kimanjem glave tajanstvenog znanca te iziđe u mračnu kišnu noć.

Čim su oni otišli, Monks dozove nekoga dječaka, jer mu se očito grustilo da ostane sam, i naredi mu da s fenjerom pođe naprijed te se i on uputi u prostoriju što ju je malo prije napustio.

XXXVIII. POGLAVLJE

U KOJEM SE POJAVLJUJU NEKI NAŠI STARI ZNANCI
I POKAZUJE SE ŠUROVANJE IZMEĐU MONKSA I ŽIDA

Sutradan uvečer, otprilike dva sata prije nego što se sastalo ono troje poštenjaka da svrše posao što smo ga u prethodnom poglavlju opširno ispripovjedili, gospodin William Sikes trgne se iz kratkoga sna i pospano gunđajući upita koliko je sati.

Soba u kojoj se Sikes nalazio nije bila ni jedna od onih u kojima je obitavao prije svoje ekspedicije u Chertsey, iako se nalazila u istoj četvrti grada i nedaleko od njegova prijašnjeg stana. Njegova je dojakošnja soba i po namještaju i po veličini bila mnogo udobnija od ove sadašnje, gdje je svjetlo ulazilo kroz potkrovni prozorčić gledajući na uzano i prljavo dvorište. No i po drugim nekim znacima moglo se primijetiti kako taj dični gospodin u posljednje vrijeme sve više propadaj jer je soba bila gotovo pusta, a nigdje ni traga od udobnosti doma. Posvemašnje pomanjkanje odijela i rublja jasno je pokazivalo njegovu potpunu neimaštinu, a to se, uostalom, već dovoljno jasno vidjelo i po samom gospodinu Sikesu, jer se on utanjio i bio nekako pogružen.

Provalnik je ležao u postelji, pokriven svojim bijelim ogrtačem što ga je prebacio umjesto jutarnjeg kaputa; lice mu bilo blijedo i upalo od bolesti, a usto još neobrijano, a na glavi mu se naherila prljava noćna kapa. Pas je sjedio kraj kreveta, čas gledajući čeznutljivo u svoga gospodara, čas opet ćuleći uši kao da osluškuje, a kad bi kakav štropot s ulice ili buka iz prizemlja privukla njegovu pažnju, on bi prigušeno zarežao. Uz prozor je sjedilo neko žensko čeljade i marljivo krpilo prsluk koji je bio sastavni dio provalnikove svakodnevne odjeće. Lice te djevojke bijaše tako ispijeno od gladi i probdjevenih noći što ih je provela uz bolesnikovu postelju te nitko ne bi prepoznao onu gospođicu Nancy, s kojom su se čitatelji već upoznali, da u tom času nije odgovorila na Sikesovo pitanje.

»Tek je prošlo sedam«, odgovori djevojka. »Kako ti je danas, Bille?«

»Slab sam kao pilence«, odvrati gospodin Sikes proklinjući svoje oči i noge. »No ipak, pruži mi ruku da pokušam da se iskobeljam iz te proklete postelje.«

Bolest nije ublažila žestoku ćud Williama Sikesa, jer kad mu je djevojka pomogla da se pridigne i povela ga do stolca, stao je sipati kletve i grubo odgurnuo djevojku.

»Cmizdriš, je li?« srdio se Sikes. »Nemoj da mi povazdan cviliš, a ako ne možeš drugačije, a ti se gubi odavle, jesi li me razumjela?«

»Razumjela sam«, odvrati djevojka, okrenuvši glavu ustranu i usiljavajući se da se nasmije. »A šta ti se opet vrze po glavi, Bille?«

»No, jesi li se čemu drugom dosjetila?« promrsi Sikes primijetivši da su joj se oči zalile suzama. »Utoliko bolje po tebe.«

»Bille, ne kaniš valjda da me i večeras psuješ i biješ?« reče djevojka i položi mu ruku na rame. »A zašto ne?« zavikne Sikes.

»Pa ja sam toliko noći probdjela nad tvojim uzglavljem, njegovala sam te i brinula se za tebe kao da si nejako dijete«, reče djevojka sa ženstvenom nježnošću koja se odražavala čak i u njenu glasu, »a ovo je prvo veče što si malo prizdravio; sigurno ne bi sa mnom tako postupao da si samo pomislio na to što sam ti maloprije rekla. Molim te, molim te, Bille, reci mi da sam u pravu«

»Pa neka ti bude«, odvrati Sikes, »ne bih tako postupao. A vidi sad, cura i opet cmizdri, sto mu gromova!«

»Nije to ništa«, nato će djevojka i sruši se u stolac, »ne gledaj me; to će uskoro proći!«

»Šta će proći?« plane Sikes. »Kakve si sad opet ludorije naumila? Ustani i prihvati se posla i nemoj da mi zanovijetaš svojim ženskim budalaštinama!«

U svako bi drugo vrijeme ta opomena i sam glas kojim je bila izrečena dostajali da polučе svoju svrhu; ali prije nego što Sikes smože nekoliko uobičajenih psovki i kletvi, djevojka se, obnemogla oskudicom i naporima posljednjih dana onesvijesti i glava joj klone na naslon.

Ne znajući pravo što mu je činiti u takvu slučaju, jer su se njeni histerični napadaji sastojali od bučnih provala bijesa i svagda bi se bez ičije pomoći i zalaganja sami stišali. Sikes skreše nekoliko bogova i svetaca, a kad ni to ne pomože, pozove upomoć.

»Šta se tu zbiva, prikane?« radoznalo će Žid zavirujući u sobu.

»Pomozi malo«, uznestrpi se Sikes, »i nemoj tu da mi blejiš i blebećeš!«

Kliknuvši od čuda, Fagin pohiti da pomogne djevojci, a gospodin John Dawkins, inače poznat kao Prefriganko, koji je za svojim dičnim prijateljem ušao u sobu, brže-bolje zbaci s ramena denjak te dohvati bocu iz ruku mladoga gospodina Batesa koji je ušao za njim, izvuče zubima čep i počne ulijevati tekućinu djevojci na usta — pošto je prethodno i sam malo povukao, za svaku sigurnost.

»Charley, duni joj mijehom malo zraka«, reče on, »a vi je, Fagine, lupkajte malo po rukama dok joj Bill otkopča haljinu.«

Pošto su se svi oko nje užurbali, da je opet privedu k svijesti, a mladi je gospodin Bates od svih najrevnije izvršavao povjereni mu zadatak, jer mu se učinio kao neko neočekivano komedijanje, ubrzo su uspjeli u svojim nastojanjima. Djevojka je došla k sebi i nesigurna koraka oteturala do stolice kraj kreveta. Zagnjurila je lice u jastuk prepuštajući gospodinu Sikesu da se pobrine za goste koji su se tako neočekivano pojavili.

»Koji je bijes tebe donio ovamo?« upita Fagina.

»Nikakav bijes, dragi moj«, odvrati Žid, »jer bijes ne donosi sa sobom ništa dobro, a ja vam nosim neke dobre stvarčice da će vam srce zaigrati kad ih vidite. Prefriganko, dragi, razveži zavežljaj i daj Billu one sitnice koje smo cijelo jutro kupovali i za njih potrošili sav novac do posljednje pare.«

Prefriganko posluša i učini kako mu je naređeno, razmota pozamašan zavežljaj uvijen u neki stari stolnjak i uzme vaditi komad po komad i dodavati sve Batesu koji se, kad bi što stavio na stol, razmetljivo raspričao ne nalazeći dovoljno riječi da pohvali rijetkost i izvrsnost svih tih đakonija.

»Gle'te, Bille, ovu finu paštetu od kunića!« usklikne gospodičić vadeći povelik kruh. »Mile su to životinjice, ali mi je njihovo meso još milije, i same njihove kosti tope se u ustima, Bille, pa nemaš kad da ih povadiš. Pa onda čaj — prvoklasan! Tako je jak te kad zakipi — može čajnik puknuti! Pa šećer — funtu i pol šećera od trstike, i bome su se oznojili crnci dok su iscijedili toliku slatkoću — pa dva golema kruha — pa funta najfinijeg maslaca! Pa sir! — a vrhunac je svega ova kapljica, bog bogova, s kakvom još nikad niste ispirali svoje gr'oce!« Zaključivši svoj hvalospjev, mladi gospodin Bates izvuče iz jednog od bezdanih svojih džepova veliku, pomno začepljenu vinsku bocu, dok je gospodin Dawkins razom nalio rakije u vinsku čašu. Sikes je odmah zgrabi i ne časeći časa iskapi do dna.

»Ah«, usklikne Žid i zadovoljno protare ruke, »to prija, je li da prija, Bille?«

»Prija!« rasrdi se gospodin Sikes, »mogao sam već dvadeset puta otegnuti papke dok se nisi najposlije dokoturao da vidiš nisam li već crknuo. Lopove stari, zašto si me ostavio sama u ovakvu stanju više od tri sedmice?«

»Jeste li čuli, dječačići moji?« nato će Žid sliježući ramenima, »a mi došli sa toliko divnih stvarčica!«

»Stvarčice i nisu loše«, primijeti gospodin Sikes malo mekšim glasom pošto mu je pogled zaokružio stolom, »ali de gukni mi sad kako si me mogao pustiti gladna, bolesna, bez prebijene pare i bez igdje ičega, kao da nisam ništa bolje od ovoga šteneta? Ej, Charley, otjeraj mi to pseto od stola!«

»Nikad još ne vidjeh tako pametno kuče«, usklikne mladi gospodin Bates pošto je otjerao psa. »Nanjuši ti on njupicu kao stara baba kad se sprema da prošeta do tržnice! Bio bi klasa u kakvu cirkusu, i bolji od svih komedijaša zajedno i još jednog da im pomogne!«

»Zaveži labrnju i budi kuš!« izdere se Sikes i pas se zavuče pod stol režeći bez prestanka. »A šta imaš ti da kažeš u svoju obranu, stari lopove jatački, a?«

»Više od tjedan dana nije me bilo u Londonu, dragi moj«, odvrati Žid.

»A gdje si, đavola, bio onih drugih četrnaest dana?« upita ga Sikes. »Da, to te pitam: gdje si bio kad si me pustio da crkavam kao bolestan štakor u rupi?«

»Nisam mogao doći, Bille«, nato će Žid. »Ne mogu pred drugima da vam sve ispričam, ali časti mi moje, nisam mogao doći!«

»Čije časti?« zasikće Sikes grcajući od bijesa i gađenja. »Ej, djeco, odrežite mi komad paštete da mi okus od njegove časti ne zagorči usta i da ne crknem od toga otrova!«

»Ta ne srdite se toliko, golube moj«, ponizno se umiljavao Žid. »Ja vas još nikada nisam zaboravio, Bille, nikad!«

»Oh, na to bih i ja mogao prisjeći«, odvrati Sikes i gorko se nasmiješi. »Dan i noć smišljao si i pravio neke poslove dok sam se ja tu tresao od groznice da su mi zubi cvokotali; — i Bill je za mene učinio ovo, Bill je učinio ono; i čim ozdravi, Bill će za mene opet sve učiniti, i to za male pare. — Sve je Bill za tebe činio, a od svega toga posla nije imao nikakve koristi. Da nije bilo te djevojke, crkao bih kao pas!«

»Pa eto vidiš, Bille«, nato će Žid prijekorno, hvatajući ga za riječ. »Da nije bilo te djevojke! A reci mi, kome imaš da zahvališ što imaš tu dobru djevojčicu uza se, kome ako ne meni?«

»U pravu je, sam bog zna da je u pravu!« oglasi se djevojka i žurno stade između njih, »pusti ga na miru!«

Pošto se pojavila Nancy, razgovor je krenuo drugim tokom, jer su je dječaci, kojima je Žid lukavo namignuo, počeli nutkati alkoholom. Stala je piti, ali umjereno, dok se Fagin lijepim riječima i šalama ulagivao i umiljavao Sikesu i donekle ga udobrovoljio. Pretvarao se kao da sve Sikesove prijetnje prima kao prijateljsku šalu i srdačno se smijao grubim dosjetkama kojima ga je Sikes častio pošto je prethodno nekoliko puta dobro potegnuo iz boce.

»Sve je to dobro i lijepo«, reče Sikes, »ali još večeras treba da mi daš neku paru!«

»Nemam ama baš ništa uza se«, odvrati Žid.

»Ali imaš kod kuće para kô blata«, nato će Sikes, »a meni smjesta treba novac!«

»Para kô blata!« usklikne Žid kršeći ruke i udarajući u kuknjavu. »Nemam ni toliko da...«

»Ne znam koliko imaš i koliko nemaš, a bit će da imaš toliko da bi cijelu noć morao računati pa da sračunaš koliko imaš«, reče Sikes, »a meni su još večeras potrebne pare, i više da nisi ni pisnuo!«

»No dobro, dobro«, nato će Žid, »poslat ću Prefriganka po njih.«

»Da ne bi!« naruga se Sikes. »Prefriganko je mrvičak previše prefrigan pa može zaboraviti da se vrati ili može na putu zalutati ili nabasati na policijsko njuškalo ili — da nađe neki drugi izgovor ako to njemu povjeriš! Neka radije Nancy ode u tvoj brlog, to će biti najsigurnije, a ja ću dotle malo odspavati!«

Poslije mnogo natezanja, izmotavanja i cjenkanja Žid najposlije pristane da na račun predujma, koji iznosi pet funti, plati odmah tri funte i dvadeset i četiri penija, prosvjedujući i zaklinjući se kako mu sada za kućanstvo ostaje svega osamnaest penija. Gospodin je Sikes zlovoljno gunđao kako se mora time zadovoljiti, a Nancy se spremila da pođe s Faginom kući. Prefriganko i mladi gospodin Bates staviše jelo u ormar. Oprostivši se sa svojim dragim prijateljem, Žid se uputi kući, a gospodin Sikes prilegne da malo odspava dok se mlada dama ne vrati.

Kad stigoše u Židov stan, nađu Toby Crackita i gospodina Chitlinga gdje igraju petnaestu partiju cribbagea — a nije ni potrebno naglašavati da ju je potonji izgubio kao i sve ostale partije, izgubivši pritom i svoj petnaesti i posljednji sikspens,[8] čemu su se njegovi mladi prijatelji veoma obradovali. Gospodin Crackit, kojemu je očigledno bilo neprijatno što je sjeo u društvo s čovjekom koji mu ni po položaju, a ni po pameti nije dorastao, zijevne i, pitajući za Sikesa, dohvati šešir da ode.

»Toby, je li tko dolazio?« upita Žid.

»Nitko«, odvrati gospodin Crackit zadižući ovratnik kaputa, »od puste čamotinje sva su mi usta zagorčala kao od ustajala piva. Trebalo bi, Fagine, da mi još dobro platite što sam vam tako dugo čuvao kuću. Dosađivao sam se kao kakav pošteni porotnik i bio bih zaspao kao da sam u buturnici da se nisam smilovao ovome mališanu i s njime se malo pokartao. Uh, baš mi je bilo dosadno!«

[8] Sixpence = 6 penija. *(Prev.)*

Sve tako tužeći se na dugo vrijeme i besposlicu, gospodin Crackit pokupi svoj dobitak i, s izrazom gorde nadmoći na licu, strpa ga u džep prsluka, kao da mu je ispod časti da on, tako otmjen, kupi sitniš. Razmetljivo odgega iz sobe, a gospodin je Chitling, prateći zanosnim pogledom njegove elegantne noge i cipele sve dok nisu iščeznule za vratima, uvjeravao svoje drugove da drage volje plaća petnaest sikspensa za takvo poznanstvo i da to nije samo jeftino nego i prava dobit za njega.

»Ala si mi ti čudan svat, Tome!« nasmije se mladi gospodin Bates.

»Ni najmanje«, odvrati gospodin Chitling, »je li, Fagine, da nisam nimalo čudan?«

»Ti si, brajko, vrlo mudra glavica«, reče Žid i potapša ga po ramenu namignuvši svojim ostalim štićenicima.

»I gospodin je Crackit sila, je li Fagine?« upita Tom.

»I ti još pitaš, sinko?« nato će Žid.

»I čovjek zaista profitira od takva poznanstva, je li Fagine?« zaintačio Tom.

»Zna se, dragi, moj, i još kako!« odvrati Žid.

»Aha!« usklikne Tom pobjedonosno. »Jeste li sad čuli? On mi je očistio džepove. Ali ja, kad god ml se prohtije, mogu opet zaraditi koju paru, je li tako, Fagine?«

»Dakako da možeš«, priklopi Žid, »i što se prije latiš posla to bolje, Tome, i zato ti odmah lijepo put pod noge pa gledaj svoga posla. Ej, Prefriganko! I ti Charley — naprijed! — vrijeme je da nešto ušićarite; već je blizu deset, a vi još ništa niste gepili.«

Dječaci poslušaju, kimnu djevojci u znak pozdrava, dohvate kape i, izlazeći iz sobe, počnu sipati dosjetke na račun gospodina Chitlinga koji se, ako ćemo pravo, i nije ni tako čudno ni smiješno ponio uzevši u obzir da i u finijim gradskim četvrtima ima nadobudnih mladića koji bi platiti kudikamo veću cijenu nego što je platio gospodin Chitling, samo da budu viđeni u dobrome društvu; a koliki je samo broj one fine gospode i kavalira iz otmjenog društva koji su svoju popularnost stekli na sličan način kao ambiciozni Tom Chitling, budući gizdelin.

»A sad«, reče Žid pošto dječaci odoše, »idem da ti donesem onaj novac, Nancy. To je samo ključ od ormarića gdje čuvam neke trice i starudije što ih dječaci donose kući, draga moja, jer nikad ne zaključavam novac, ta i nemam šta da zaključavam, draga moja — ha! ha! ha! — ni prebite pare! Slab je to posao, draga Nancy, malo pa ništa, ali mi je drago kad se oko mene vrti mlađarija, i zato ja samo plaćam i plaćam. Pst!« trže se i ne doreče što htjede da kaže te žurno strpa ključ u njedra. »Tko bi to mogao biti? Slušaj!«

Djevojka je skrštenih ruku sjedila za stolom, kao da uopće ne mari za pridošlicu i kao da joj je svejedno tko je i hoće li ući ili ostati vani — sve dok do njezina uha nije dopro njegov glas. Čim je začula taj muški glas, strgne strelovito brzo sa sebe kapu i šal i baci ih pod stol. A kad se Žid čas zatim vratio, promuca tužno i pospano kako je boli glava, pa je ta nenadana klonulost i sumornost bila u čudnoj opreci s naglim i uzbuđenim kretnjama kad je malo prije zbacila sa sebe kapu i šal, a Fagin je nije mogao vidjeti, jer joj je bio okrenut leđima.

»Koješta!« šapne Žid i kao da se malko ozlovoljio i najedio zbog te smetnje. »To je onaj čovjek kojega sam očekivao. Već silazi niza stepenice. Pred njim da nisi ni pisnula o novcu, Nancy! Neće on dugo — ni desetak minuta, draga moja.«

Stavljajući svoj mršavi kažiprst na usta, Žid pođe vratima držeći u drugoj ruci svijeću; sa stubišta čuli su se koraci. Upravo kad je stigao do izlaza, ukaže se na vratima posjetilac koji brzo uđe i stane pred djevojku.

Bio je to Monks.

»To je samo jedna od mojih mladih štićenica«, reče Žid primijetivši kako se Monks lecnuo kad je u sobi naišao na strano lice. »Samo ti ostani, Nancy.«

Djevojka se primače bliže stolu i, omjerivši bezobrazno Monksa, nehajno okrene glavu; ali čim se Monks obratio Židu, ona ga krišom ponovo odmjeri; njezine su oči tako smjelo i pronicavo zablistale da bi se svaki promatrač čudom začudio i ne bi povjerovao da su oba ta pogleda došla iz istih očiju.

»Ima li kakvih novosti?« upita Žid.

»I još kakvih novosti!«

»A jesu li — dobre novosti?« ustručavao se Žid kao da se boji da onoga drugog ne razdraži svojom prenagljenom radoznalošću.

»Svakako nisu loše«, nasmiješi se Monks. »Ovaj put sam brzo i dobro uspio. Treba da progovorimo dvije-tri riječi nasamo.«

Djevojka priđe još bliže kao da nije nimalo bila voljna da iziđe iz sobe, iako je vidjela da Monks pokazuje na nju. Žid koji se plašio da bi mogla štogod izlanuti o novcu ako pokuša da je otpremi, pokaže prstom prema stropu i povede Monksa sa sobom.

»Samo ne u onu prokletu rupu gdje smo već jednom razgovarali«, čula je kako onaj čovjek govori penjući se uza stube. Žid se nasmijao i nešto odgovorio što nije mogla razumjeti, a sudeći po škripanju stepenica i podnica, vodio je svoga gosta na drugi kat.

Prije nego što je utihnuo bat njihovih koraka, djevojka je hitro svukla cipele, prebacila šal preko glave i zavukla u nj ruke te onda stala kao ukopana da prisluškuje. Kad je pala tišina i nije se više čuo ni najmanji šum, ona se odšulja iz sobe, uspne se tiho stepenicama i, došavši gore, utone u tamu.

Više od četvrt sata soba ostade pusta, a onda, isto tako sablasno i tiho, djevojka opet uljeze; čas zatim već su odjekivali koraci one dvojice koji su silazili. Monks odmah iziđe na ulicu, a Žid se ponovo odšulja gore po novac. Kad se vratio, djevojka je već namještala kapu i umotavala se u svoj šal. Bila je spremna da krene.

»Šta je, Nancy«, usklikne Žid osvrnuvši se na nju i spustivši svijeću na prijašnje mjesto, »blijeda si kao krpa!«

»Ja — blijeda?« začudi se djevojka i zasjeni oči rukom da bi se bolje vidjela.

»Strašno si blijeda!« reče Žid. »Šta ti je?«

»Zaista ne znam, jer sjedim tako čitavu vječnost«, odvrati djevojka nehajno. »A sad budite dobri i dajte mi novac pa da idem.«

Uzdišući pri svakom komadu novca, Fagin joj odbroji novac na dlan, i oni se raziđu a da više nisu progovorili niti jedno drugome poželjeli laku noć.

Kad se djevojka našla na ulici, ona sjede na prag neke kuće: trenutak je izgledala kao da se snebiva i da ne može dalje. Onda skoči, poletje u suprotnom pravcu od kuće gdje ju je Sikes čekao, i poče trčati sve brže i brže dok konačno nije jurila kao bjesomučna. Sva iznemogla od divlje trke zastane da predahne, a onda, kao da se mahom nečemu dosjetila i žalila što ne može izvršiti svoju namjeru, poče kršiti ruke te briznu u plač.

Možda joj je od suza odlanulo, ili je shvatila kako baš nikako nije moguće da učini ono što je naumila. Ipak skoči i pojuri natrag istim putem kojim je i došla, trčeći sve brže i brže da naknadi izgubljeno vrijeme, a možda i zato da održi brzinu kojom su je njene misli gonile, i tako ubrzo stigne do kuće gdje je ostavila provalnika.

Ako su se na njoj možda i opažali tragovi pretrpljenog uzbuđenja, Sikes ih nije opazio, jer ju je samo upitao da li je donijela novac. Čuvši potvrdan odgovor, on se voljko nakašlja, nešto promrmlja i opet leže, zagnjuri glavu u jastuk i nastavi spavati čvrstim snom.

XXXIX. POGLAVLJE

ČUDAN RAZGOVOR KOJI JE ZAPRAVO NASTAVAK PROŠLOG POGLAVLJA

Bila je prava sreća po djevojku što je Sikes, imajući novaca, idućega dana samo jeo i pio, jer je to vrlo blagotvorno djelovalo na njegovu goropadnu ćud te nije imao ni vremena niti bio raspoložen da obrati malo više pažnje djevojčinu raspoloženju i ponašanju. Oštrom oku njegova prijatelja Žida sigurno ne bi izmaklo da je odsutna duhom i nervozna kao čovjek uoči odsudna i opasna pothvata na koji se odvaži tek poslije teške unutarnje borbe i kolebanja. Gospodin bi Sikes zacijelo nešto poduzeo da je preduhitri da mu nije nedostajala sposobnost pravilnoga gledanja i zapažanja. A nisu ga morile ni zle slutnje ni zlosretne misli koje se pretvaraju u nepopustljivu grubost i surovost protiv svega i svakoga. Osim toga, bio je i neobično blago raspoložen i razdragan, kao što smo to već spomenuli, i nije zamijetio ništa neobično. Nije se ni osvrtao na djevojku te mu ne bi palo u oči da je njezina uzbuđenost bila kudikamo veća.

Ukoliko se dan bližio kraju, njezina je uzbuđenost rasla i, kad je zanoćalo, ona je svejednako sjedila kraj njega motreći kako provalnik neprestano pijucka dok se nije opio. Lice joj je obuzelo neobično blijedilo, a oči joj plamsale takvom vatrom da se i sam Sikes čudio.

Bio je još slab od teške groznice koja ga je iscrpla te je ležao u postelji; da bi ugasio nutarnji žar, ispijao je redom čaše borovice pomiješane s vrućom vodom. Sad je već treću ili četvrtu pružao djevojci da je do vrha napuni, kadli prvi put opazi da je uzbuđena.

»Tako mi vatre koja me živa proždire«, usklikne čovjek te se objema rukama odupre, pridigne i zagleda joj se u lice, »izgledaš kao da si netom ustala iz groba! Šta ti je?«

»Šta mi je?« ponovi djevojka. »Ništa! A šta bi mi već bilo? Zašto zuriš u mene?«

»Kakve su to opet ludorije?« upita Sikes hvatajući je za rame i drmusajući je srdito. »No, šta je? Što si naumila? Na što misliš, a?«

»Na mnogo šta, Bille«, odvrati djevojka i protrnu zakrivši oči rukama. »Ali šta to mari, oh, Gospode!«

Usiljena i prividna bezbrižnost s kojom je izgovorila te posljednje riječi jače je djelovala na Sikesa nego onaj suludi i ukočeni pogled u njenim očima kad se okrenula njemu.

»Ja ću ti reći što ti je«, nato će Sikes. »Ako se nisi zarazila groznicom pa ako te sad ne trese, onda spremaš nešto neobično, a to što si naumila — to je opasno. Ti valjda ne kaniš — da — pa dobijesa! Ti to nikad ne bi učinila!«

»A što?« upita djevojka.

»Oh, nema pouzdanije cure«, nato će Sikes motreći ja netremice dok je mrmljao te riječi samom sebi u bradu, »nema povjerljivije i pouzdanije cure, inače bih joj već odavna prerezao grkljan. Hvata je groznica, i to je sve!«

Pošto je sam sebe tako umirio, Sikes istrusi čašu, a onda uz mnoge psovke i kletve zatraži svoj lijek. Djevojka hitro skoči, usu lijek, ali leđima okrenuta njemu, prinese mu čašu usnama: on najprije otpije, a onda iskapi.

»A sad«, reče razbojnik, »sjedni kraj mene na postelju i neka ti lice bude kao svaki dan, ili ću ti ga ja udesiti da ćeš ga morati koprenom skrivati kad pođeš u šetnju!«

Djevojka posluša, a Sikes čvrsto — kao zavrtnjem — uhvati njenu ruku. Glava mu klone na uzglavlje, a pogled mu se upilji u nju. Oči mu se stadoše sklapati; trzne vjeđama, opet rastvori oči, razrogači ih širom, spusti kapke, opet raskolači oči, sve se trzajući i bacajući po postelji, čas na ovu, čas na onu stranu, te padne u drijem; budi se na mahove, pogled mu bludi u prazninu. Onda se svom snagom baci naprijed, ali klone i, kao gromom ošinut, padne u težak san. Ostade ležati kao da je obamro. Grč popusti, šaka se rastvori, ispružena ruka klone i složi se uz tijelo. Nato se smiri kao čovjek u zanosu.

»Opijum je najposlije počeo da djeluje«, promrmlja djevojka ustajući. »No možda je ipak prekasno.«

Brzo je stavila šešir na glavu i uvila se u šal; zastrašeno se od časa na čas obazirala oko sebe, kao da se boji da joj — unatoč napitku za uspavljivanje — ona teška ruka opet ne padne na rame. No onda se tiho nagne nad postelju, poljubi zaspalog razbojnika u usta, nečujno otvori i opet zatvori vrata i požuri se iz kuće.

U mračnom prolazu kroz koji je morala proći da izbije na glavnu ulicu, noćobdija je otpjevao devet i pol sati.

»Je li već davno prošlo devet i pol?« upita djevojka.

»Za četvrt sata izbit će deset«, odvrati muškarac te prinese fenjer djevojčinu licu.

»A meni treba još čitav sat ili još više da stignem onamo«, promuca Nancy, protrči pored njega i žurno se spusti niz ulicu.

Mnogi su se dućani u širokim ulicama i pokrajnjim uskim uličicama već zatvarali dok je ona brzo odmicala svojim putem iz Spitalfieldsa prema West-Endu.[9] Kad je čula kako s tornja izbija deset, njezina se nestrpljivost još poveća. Jurila je naprijed po uskom pločniku gurajući prolaznike laktima te umalo što nije dospjela konjima pod kopita gurajući se kroz gustu vrevu ulica gdje su prolaznici u gomilama čekali da prođu.

»Žena je poludjela!« govorili su ljudi okrećući se za djevojkom koja je žurno odmicala.

Kad je stigla do otmjenijega dijela grada, ulice više nisu bile tako prepune svijeta, pa je tu njezina jurnjava u nekolicine okašnjelih prolaznika pobuđivala još veću začuđenost. Poneki bi požurili nekoliko koraka za njom, da vide kamo to ona trči, a poneki su je prestizali i u čudu se okretali za njom, ali onda opet jedan za drugim zaostajali. Kad je napokon prispjela svome cilju, bila je sasvim sama.

[9] West End, zapadna, otmjena četvrt Londona. *(Prev.)*

Bila je to porodična palača u mirnoj i lijepoj ulici blizu Hyde Parka. Blistavi fenjer iznad same kapije bio joj je putokaz, a kad je pohitjela u tom pravcu, sat je upravo izbio jedanaest. Posljednjih je par koraka zastajkivala kao u nedoumici; ali glas s tornja kao da ju je prožimao novom snagom, i ona uđe u predvorje. U vratarskoj loži nije bilo nikoga. Oklijevajući pogleda oko sebe i pođe stubištu.

»Ej, djevojko!« povika lijepo odjevena sobarica izvirujući na jedna vrata. »Koga vi to tražite?«

»Neku damu koja stanuje u toj kući«, odgovori djevojka.

»Neku damu!« odgovori žena i srdito je pogleda. »A molim vas, koju damu?«

»Gospođicu Maylie«, odgovori Nancy.

Mlada žena, koja je već uočila njezinu sumnjivu vanjštinu, odgovori joj prezirnim pogledom i dozove nekoga čovjeka da joj odgovori. Nancy i njemu ponovi svoju molbu.

»A koga da najavim?« upita sluga.

»Ne koristi da kažete ma kakvo ime«, odvrati Nancy.

»Onda — u kojoj stvari?« opet će muškarac.

»Ni to vam ne mogu reći«, odgovori djevojka. »Ali ja moram razgovarati s mladom damom!«

»Dosta, dosta«, nato će sluga gurajući je prema izlazu. »Nosite se odavle! Gubite se!«

»Samo me silom možete odavde odstraniti!« razbjesni se djevojka. »Ni dvojica takvih kao što ste vi neće ma maknuti s mjesta. Zar nema nikoga«, vikne djevojka ogledavajući se kao da traži pomoć, »tko bi pomogao sirotoj djevojci kakva sam ja?«

Taj zov upomoć djelovao je na kuhara dobroćudna lica koji je s ostalom poslugom došao da vidi što se tu događa, te on stupi naprijed da se zauzme za djevojku.

»Odvedi je gore, Joe, molim te!« reče kuhar.

»A čemu?« odvrati sluga. »Valjda ne misliš da će gospođica primiti takvu osobu kao što je ona?«

Ta primjedba, kojom je sluga htio da svrati pažnju nazočnih na sumnjivo zvanje mlade djevojke, pobudila je u nevinim grudima četiri sobarice pravedan gnjev pa su se žučljivo razblebetale kako je ta ženska na sramotu njihova spola i da je treba izbaciti na ulicu.

»Učinite sa mnom što hoćete«, reče djevojka obrativši se opet sluzi, »ali prvo učinite što sam vas molila, najavite me gospođici, moram s njome govoriti!«

Dobroćudni je kuhar ponovo uze braniti, a onaj prvi sluga konačno pristade da izruči poruku.

»Šta da kažem?« upita sluga s jednom nogom na stepeniku.

»Da neka mlada žena najhitnije moli da razgovara nasamo s gospođicom Maylie«, reče Nancy, »te ako gospođica bude htjela da čuje samo prvu njenu riječ, odmah će znati što ona hoće i neće je smatrati varalicom.«

»Slušajte, vi ste malo odviše samosvjesni!« reče sluga.

»Samo vi njoj to isporučite«, nato će djevojka odlučnim glasom, »pa mi javite što je odgovorila.«

Čovjek se požuri uza stepenice, a Nancy ostade čekajući, blijeda i bez daha, slušajući uzdrhtalih usana glasne primjedbe prezira i gnjeva kojima kreposne sobarice nisu nimalo škrtarile: još su se žučljivije raskokodakale kad se sluga vratio i pozvao mladu ženu da pođe s njim.

»Danas se djevojci ne isplati biti poštena«, reče prva sobarica.

»Ljudima je milija prosta mjed nego u vatri prokušano zlato«, dobaci druga.

A treća se samo čudila što su — kako reče — otmjene dame od istoga kova kao i sve ostale žene, dok je četvrta u tom kvartetu zabiglisala u sopranu: »Sramota!«

Ne mareći za sve to, jer su joj srce pritiskale teže brige, Nancy pođe za slugom u malo predsoblje osvijetljeno svjetiljkom obješenom o strop. Sluga je tu ostavi i ode.

Nancy je svoju mladost potratila po najgorim londonskim bludilištima i jazbinama, ali je ipak u njoj preostalo malo prvobitne ženstvenosti, i kad je sada začula lagani ženski korak koji se približavao vratima nasuprot onima kroz koja je ušla, i kad je pomišljala na veliku suprotnost dviju ženskih bića koja će se začas naći licem u lice, osjeti kako je pritiskuje teret njezine sramote, i ona se sva pogruži i zbije u se, kao da se boji toga sastanka što ga je toliko željela.

No protiv tih plemenitijih osjećaja bunila se u tom času njezina oholost — grijeh poniženih i uvrijeđenih baš kao i grijeh nadmoćnih i samosvjesnih pravednika. Bijedna pratilica lopova i varalica, provalnika, razbijača, razbojnika i ubojica, prognanica iz ljudskog društva, djevojka koja se skrivala po najprljavijim zakucima, drugarica robijaša i zločinaca što žive u sjeni vješala, čak i posrnula djevojka, bila je odveć ponosna da bi se iznevjerila onom posljednjem tragu ženstvenosti koju Je, možda, smatrala sentimentalnom slabošću, ali je to bila jedina veza između nje i poštenog svijeta, dok su sve ostale spone bile poraskidane u razuzdanom životu kojemu se još za maloće odala.

Nancy uzdigne pogled toliko da vidi kako pred njom stoji vitka mlada djevojka, a ova ponikne očima i s hinjenom ravnodušnošću zabaci glavu i reče:

»Gospođice, nije bogme lako doći do vas. Da sam se uvrijedila i otišla, kako bi mnoge druge na mom mjestu učinile, jednog biste se dana ljuto kajali, i to ne bez razloga.«

»Oprostite ako vas je tko uvrijedio«, odvrati Rose.

»Zaboravite to i recite mi što vas vodi k meni, jer ja sam ta koju tražite.«

Odgovorila je tako blagim i prijaznim glasom i pokazala se prema došljakinji tako srdačna i mila da se Nancy iznenadila i briznula u plač.

»Oh, gospođice!« usklikne djevojka grčevito krijući lice rukama, »kad bi bilo više žena nalik na vas, bilo bi manje takvih kao što sam ja — oh, da — svakako!«

»Sjednite«, reče Rose ozbiljno i srdačno. »Vaše me riječi zaista bole. Ako vas je snašla kakva nevolja, ja ću od srca rado učiniti sve da vam pomognem. Vjerujte mi da hoću. Molim vas, sjednite.«

»Dopustite mi da stojim, gospođice«, odgovori djevojka još uvijek plačući, »i nemojte biti tako ljubazni sa mnom dok me bolje ne upoznate. Već je kasno. Jesu li — jesu li ona vrata dobro zatvorena?«

»Jesu«, odvrati Rose te ustukne nekoliko koraka bliže vratima, kako bi za slučaj potrebe mogla što brže da pozove upomoć. »Zašto?«

»Zato«, odvrati djevojka, »što hoću sada da svoj život i život nekih drugih ljudi izručim vama na milost i nemilost. Ja sam ona djevojka koja je maloga Olivera odvukla natrag u kuću starog Fagina — one večeri kad je dječak nekim poslom otišao iz kuće u Pentonvilleu.«

»Vi?« usklikne Rose.

»Da, ja, gospođice«, odvrati djevojka. »Ja sam ona strašna djevojka o kojoj ste sigurno čuli, koja živi među zločincima, ja koja se ne sjećam da sam, otkako pamtim londonske

ulice, ikad živjela boljim životom ili čula prijaznu riječ, tako mi bog pomogao! Da, slobodno ustuknite preda mnom od užasa! Ja sam mlađa od vas, mlađa nego što biste mislili kad me vidite, ali sam već navikla da me se ljudi plaše, jer mi se posljednje žene sklanjaju s puta kad ih susrećem na ulici!«

»Kako je sve to strašno!« usklikne Rose te se i nehotice odmakne od djevojke.

»Na koljenima hvalite bogu, draga gospođice«, uzvikne djevojka, »što su se za vas, kad ste bili malo dijete, brinule dobre duše i što nikad niste gladovali i zebli, što nikad niste znali za pijanstvo i razuzdanost i još nešto strašnije, i za sve ono zlo kojemu sam ja bila izvrgnuta — još od kolijevke; mogu da se poslužim ovom riječju, jer kao što sam se rodila i živjela sred uličnog kala, tako će mi smetište biti i samrtna postelja.«

»Meni vas je tako žao!« izusti Rose slomljenim glasom. »Srce mi se grči kad vas slušam.«

»Neka vas bog blagoslovi što ste tako dobri!« nastavi djevojka. »Kad biste samo znali kako je meni katkad pri duši, vjerujte mi, vi biste se nada mnom rasplakali. No ja sam potajno pobjegla ovamo od onih koji bi me ubili kad bi saznali da sam došla ovamo — pobjegla sam da vam odam sve što sam prisluškujući saznala. Poznajete li čovjeka koji se zove Monks?«

»Ne«, odgovori Rose.

»Ali on vas poznaje«, otpovrnu djevojka, »i zna da ovdje stanujete, jer kad sam prisluškivala, čula sam kako spominje vašu adresu, i tako sam vas i pronašla.«

»Nikad nisam čula to ime«, reče Rose.

»Onda se kod nas zove drugim imenom, što sam i sama već prije naslućivala«, nato će djevojka. »Prije nekog vremena, a ubrzo poslije one neuspjele provale, kad je Oliver dospio u vašu kuću, ja sam posumnjala u toga čovjeka i potajno, u mraku, pribivala razgovoru između njega i Fagina. Razabrala sam da je Monks, kako ga mi zovemo, a vi...«

»Da, da«, ubaci Rose, »razumijem«.

»... da je Monks slučajno vidio Fagina sa naša dva dječaka onoga istog dana kad smo ga prvi put izgubili te u njemu odmah prepoznao dječaka za kojim je on, ne znam zašto, već odavna tragao. On se s Faginom pogodio da će mu platiti stanovitu svotu ako ponovo pronađe Olivera, a obećao mu je i više ako ga učini lopovom, ali nisam mogla saznati zašto.«

»A što je nakanio?« upita Rose.

»Ne znam. Ugledao je moju sjenu na zidu kad sam prisluškivala«, odgovori djevojka, »a malo je njih osim mene kojima bi uspjelo da na vrijeme pobjegnu. Ali sam ja uspjela i više ga nisam vidjela do sinoć.«

»A šta se onda dogodilo?«

»Reći ću vam, gospođice. Sinoć je opet došao. I opet je pošao gore, a ja sam prebacila šal preko glave da me moja sjenka ne oda te sam opet prisluškivala. Prve Monksove riječi koje sam čula bile su: 'I tako jedini dokazi o dječakovu identitetu leže na dnu rijeke, a stara vještica koja ih je čuvala već je istrunula u grobu.' Smijali su se i razgovarali kako im je to uspjelo, a Monks je i dalje razgovarao o dječaku pa se sve više ljutio i rekao kako bi volio da se na drugi način dočepao njegova novca, premda mu je sada njegova baština sigurna; kako bi to bilo divno, rekao je on, da se naruga hvalisavoj očevoj oporuci, samo da mu pođe za rukom da dječaka provede kroza sve londonske tamnice i da najposlije bude upleten u neko zločinstvo koje se kažnjava smrću; i kako bi Fagin to već mogao upriličiti pošto ga usto upotrijebi i u svoje zločinačke svrhe.«

»Šta sve to treba da znači?« upita Rose.

»Živu istinu, gospođice, iako dolazi iz mojih usta«, odvrati djevojka. »Onda je uz mnoge psovke i kletve, na što sam ja već navikla, ali bi vas strašno sablaznile, rekao da bi drage volje pristao da ubiju dječaka, ali da se time on sam ne izvrgne opasnosti. Budući da se to ne može, on će ga pratiti kroz cijeli njegov život, pa ako bi dječak ikada samo pokušao da se okoristi svojim porijeklom, da će mu se još uvijek pružiti prilika da ga uništi. 'Ukratko, Fagine' rekao je on, 'iako si Židov, ni tebi ne bi nikad uspjelo da izmisliš takve podvale i zamke kao one kojima ću ja napakostiti svome mlađem bratu Oliveru.'«

»Svome bratu!« usklikne Rose zaprepašteno.

»To su njegove riječi«, reče Nancy, obazirući se sve u strahu neće li se odnekle stvoriti Sikesov lik. »A dok je govorio o vama i o nekoj drugoj gospođi, rekao je da je sam bog ili sam nečastivi protiv njega, budući da se Oliver našao pod vašom zaštitom, i smijao se i još je rekao da ga baš to tješi, jer biste vi dali stotine i tisuće funti kad biste ih imali, samo da saznate tko je ono vaše dvonožno psetance što ste ga toliko zavoljeli.«

»Ta valjda ne mislite reći«, izusti Rose i problijedi »da je sve to kazao ozbiljno?«

»Ako je ikad neki čovjek govorio ozbiljno i odlučno onda je Monks tako govorio«, nato će djevojka odmahujući glavom. »On ne zna za šalu kad u njemu uskipi bijes. Ja poznajem mnoge muškarce koji čine još mnogo strašnije stvari, ali bih radije deset takvih ljudi slušala kako mi govore o svojim zlodjelima negoli Monksa samo jedanput. Već je kasno, moram se vratiti kući, a da ne pobudim ni najmanju sumnju gdje sam bila. Moram odmah kući!«

»A šta mogu ja učiniti?« upita Rose. »Kako da se poslužim time što ste mi rekli, a bez vaše pomoći? A vi želite da se vratite! Zašto hoćete da se vratite onim ljudima koje ste mi prikazali tako strašnim bojama? Ako ćete to što ste meni povjerili ispričati jednom gospodinu, kojega mogu začas dozvati iz susjedne sobe, on će vas za pola sata otpremiti na sigurno mjesto.«

»Ali ja želim da se vratim«, odgovori djevojka, »i moram da se vratim, jer — no kako da o takvim stvarima pričam nevinoj djevojci kao što ste vi? — jer se među onim muškarcima o kojima sam vam govorila nalazi čovjek koji je, možda, najstrašniji od svih; a ja ga ne bih mogla napustiti čak ni onda kad bih se time mogla osloboditi života kojim sada živim.«

»Vi ste se već prije jednom zauzeli za toga dragog dječaka«, napomene Rose; »sada ste unatoč opasnosti koja vam prijeti došli ovamo da biste mi sve to priznali, vi se kajete, a i stid vas je; a na licu vam razaznajem da sada govorite istinu i po svemu tome vjerujem da bi vas mogli izvesti na pravi put.« Ona sklopi ruke i suze joj potekoše niz obraze. »Oh, zaklinjem vas, nemojte se oglušiti usrdnim molbama jedne žene, a ja mislim — prve žene koja vas žali i razumije! Oh, poslušajte me i dajte da vas spasim!«

»Gospođice«, usklikne djevojka i padne pred njom na koljena, »draga moja, slatka, anđeoska gospođice, vi ste uistinu prva žena koja me usrećila takvim riječima, i da sam ih prije čula, ja bih se, možda, okanila ovoga bijednog i grešnog života, ali sada — sada je prekasno!«

»Nikad nije prekasno«, reče Rose, »da se kajete i da ispaštate.«

»Varate se — prekasno je!« usklikne djevojka grcajući od preteška jada, »ne mogu ga napustiti, ne mogu ga prepustiti njegovoj sudbini i sigurnoj smrti.«

»A zašto da ga prepustite smrti?« upita Rose.

»Jer ga ništa ne bi moglo spasiti«, vikne djevojka. »Ako bih drugima ispričala ono što sam vama ispričala, oni bi ih sve pohvatali, a njega sigurno osudili na smrt, jer on je svagda bio najsmjeliji i najstrašniji među njima!«

»Zar je moguće«, zavikne Rose, »da se vi radi takva čovjeka odričete nade da smjesta budete spašeni. Pa to je bezumno!«

»Ne znam što je, ali sigurno znam da je tako, a tako je i sa stotinama drugih djevojaka koje su isto tako zle i pokvarene kao što sam ja. Moram se vratiti! Možda je to božja kazna za sve zlo koje sam počinila, možda — ja ne znam; no mene nešto vuče k njemu unatoč svim bolima i patnjama koje mi je on nanio, unatoč njegovoj okrutnosti prema meni, i ja bih se vratila k njemu i kad bih znala da će me on naposljetku svojom rukom ubiti!«

»Pa šta da radim?« upita Rose. »Ne mogu dopustiti da ovako odete od mene.«

»Ali vi to morate, znam da ćete me pustiti«, odvrati djevojka i ustane. »Vi me nećete u tom spriječiti, jer sam imala povjerenja u vašu dobrotu i nisam od vas tražila nikakvo jamstvo ni obećanje.«

»Od kakve su mi onda koristi vaša saopćenja?« upita Rose. »Tu tajnu treba razjasniti ako hoćemo da pomognemo Oliveru, do kojega je vama samoj toliko stalo!«

»Među svojim znancima naći ćete sigurno nekoga plemenitog čovjeka kojemu ćete moći povjeriti tu tajnu i koji će vas svjetovati što vam je činiti«, odvrati djevojka.

»A ukaže li se potreba, hoću li vas opet moći naći?« upita Rose. »Nije mi do toga da saznam gdje ti strašni ljudi žive, ali bih htjela znati gdje ćete se vi u stanovito vrijeme zadržavati?«

»Hoćete li mi obećati da ćete sačuvati tajnu i da ćete doći sami, ili u društvu samo onoga jednog čovjeka kojemu ćete se povjeriti, i da neću biti pod paskom i da me nitko neće uhoditi?« nato će djevojka.

»Ja vam to svečano obećavam!« odgovori Rose.

»Svake nedjelje uvečer od jedanaest pa dok sat ne izbije dvanaest, šetat ću gore-dolje po London Bridgeu«, reče bez oklijevanja djevojka, »šetat ću, ako mi bude suđeno da ostanem na životu.«

»Još samo časak«, zadrži je Rose kad je djevojka naglo pošla vratima. »Razmislite još jedanput o svom sadašnjem životu i o mogućnosti koja vam se pruža da se iz njega izbavite. Vi imate pravo na moju pomoć, i to ne samo zato što ste mi sve to povjerili, nego i kao žena koja je već duboko zagrezla u grijeh, ali koju još uvijek čeka spasenje. Zar ćete se zbilja vratiti onoj rulji zločinaca i onom muškarcu, a bila bi dovoljna samo jedna riječ da vas spasi? Kakva je to čarobna moć što vas tako snažno vuče natrag i drži u pandžama grijeha? Oh, zar u vašem srcu nema pritajenih osjećaja koje bih mogla probuditi svojim riječima, zar u njemu nije preostalo ni jedno čuvstvo na koje bih se mogla pozvati da vas trgnem iz te zaslijepljenosti?«

»Kad se žene, mlade i dobre i lijepe kao vi«, odvrati djevojka čvrstim glasom, »kad se takve žene zaljube, ljubav ih čini sposobnim za sve, i na sve će biti spremne — čak i one koje poput vas imaju i svoj dom i roditelje, prijatelje i druge obožavatelje i sve što im srce zaželi. Ali kad se djevojka kao ja, koja nema krova nad glavom, osim poklopca lijesa pod kojim će se jednog dana moći mirno ispružiti, djevojka bez drage prijateljice da je njeguje u bolesti i najposlije joj zaklopi oči — osim bolničarke uboškog doma — kad takva djevojka pokloni svoje bezvrijedno i pokvareno srce nekom muškarcu da joj nadomjesti ljubav očinskog doma i davno izgubljenih prijatelja, kad mu pokloni svoje srce koje možda nikad u životu nije upoznalo žar ljubavi — tko se može ponadali da takvu djevojku vrati

na pravi put? Žalite nas, gospođice, što je u nama preostao samo jedan jedini ženski osjećaj, žalite nas što nam je kruta sudbina uskratila sreću da se ponosimo i uživamo u tom osjećaju koji nas, kao kazna božja, tjera samo u još veći očaj i nanosi nam samo još ljuće muke i patnje.«

»Nećete mi valjda odbiti da primite ovu malenkost«, reče Rose poslije kratke šutnje, »tako da živite u poštenju — barem dok se opet ne sastanemo?«

»Ni jedan peni«, odvrati djevojka i odmahne rukom.

»Zašto odbijate svaku moju pomoć?« nato će Rose i pristupi joj bliže. »Ja zaista želim da vam pomognem!«

»Najbolje ćete mi pomoći, gospođice«, odvrati djevojka, »ako mi odmah oduzmete život, jer večeras sam jače nego ikad prije osjetila što sam i kakva sam, i bilo bi divno da ne moram umrijeti u onom, paklu u kojem sam živjela. Bog vas blagoslovio, draga gospođice, i neka vam da onoliko sreće koliko sam nesreće i sramote ja morala da podnesem.«

Govoreći to i gušeći se u suzama nesretno stvorenje napusti sobu; Rose se, svladana osjećajima što su u njenoj duši iskrsavali za vrijeme razgovora koji je bio više nalik na kratkotrajan san negoli na zbilju, baci u naslonjač pokušavajući da pribere svoje uskomešane misli.

XL. POGLAVLJE

SADRŽI NOVA OTKRIĆA I POKAZUJE KAKO IZNENAĐENJA, BAŠ KAO I NESREĆE, RIJETKO DOLAZE SAMA.

Ona se zaista našla u sto muka i neprilika, jer dok je svim silama nastojala i iz dna duše željela da prodre u tajnu koja je poput mračne koprene zastirala Oliverovu najraniju mladost, ipak je morala šutjeti o svemu što joj je sirota djevojka netom povjerila vjerujući u njenu iskrenost i poštenje. Svojim riječima i čitavim svojim bićem ona je ganula Rosino srce; i kao što je ova bila prožeta iskrenom ljubavlju za svoga malog štićenika, tako je usrdno željela da predobije i preobrati sirotu djevojku koju je društvo odbacilo.

Namjeravali su se zadržati u Londonu samo tri dana i onda otputovati u neko zabitno mjestance na moru. Sada je upravo bila prošla ponoć između prvoga i drugog dana. Šta je mogla poduzeti u roku od tih četrdeset i osam sati, ili kako je mogla odgoditi to putovanje a da ne pobudi nikakvu sumnju?

Gospodin je Losberne boravio u kući kao njihov gost, a trebalo je da još dva dana ostane kod njih. Ali je Rose i suviše dobro poznavala naglost toga poštenjaka i sasvim jasno predviđala kako bi on u prvom nastupu bijesa planuo mržnjom protiv osobe koja je bila upletena u ponovnu otmicu Olivera. Stoga mu nije smjela povjeriti tu tajnu niti ga zamoliti da se zauzme za jadnu djevojku dok je u tom nastojanju ne potpomogne još neka dobronamjerna i iskusnija osoba. I baš zbog toga morala je biti na oprezu i nipošto nije smjela odati svoju tajnu gospođi Maylie koja bi se neminovno u prvom naletu uzbuđenja nadugo i naširoko posavjetovala s vrijednim Doktorom. S istog razloga nije smjela ni pomisliti da potraži neki pravni savjet, kad bi čak i znala kako se to radi. Glavom joj sune misao da zatraži pomoć od Harryja, ali se odmah sjeti njihova rastanka te joj se učini nedostojnim da ga pozove da se vrati. On ju je, možda, za to vrijeme — i suze joj navru na oči dok je raspredala te misli — pomalo već i zaboravio i navikao da bez nje nađe svoju sreću u životu.

Izmučena tim raznim mislima i razmatranjima i naginjući čas ovom, čas opet onom rješenju i odustajući naposljetku od svih tek što bi malo dulje o njima razmislila, Rose je u duševnom nemiru i mučnoj besanici provela noć. Pošto je sutradan još uvijek oklijevala, najposlije donese očajničku odluku da se ipak posavjetuje s Harryjem.

»Ako njemu bude teško da dođe ovamo«, pomisli ona, »kako li će tek meni biti pri duši kad se sastanemo! No možda će ipak doći, pisat će ili će sam doći i namjerice me izbjegavati, kao što je to činio i prije svoga odlaska. To isprva ni sama nisam mogla shvatiti, ali sam uvidjela da je to mnogo bolje za nas oboje.« I Rose odbaci pero i okrene glavu, kao da ne želi da listovni papir, koji će mu saopćiti njezinu molbu, vidi kako plače.

Laćala se pera i opet ga odlagala razmišljajući i premišljajući se kako da napiše prvi redak, i nije napisala prvu riječ kadli Oliver, koji je s gospodinom Gilesom kao čuvarom bio u šetnji po londonskim ulicama, bane u sobu sav zadihan i silno uzbuđen, kao da prijeti neka nova nesreća.

»Zašto si tako usplahiren?« upita Rose i pođe prema njemu. »Govori, Olivere!«

»Ne znam da li uopće mogu govoriti, meni je kao da ću se ugušiti«, odvrati Oliver. »Oh bože, kad samo pomislim da sam ga najposlije vidio i da ćete se sada moći uvjeriti da sam govorio istinu!«

»Uvijek sam vjerovala da si govorio samo istinu, dragi moj«, odvrati Rose i stane ga miriti. »Ali što to znači? O kome ti to govoriš?«

»Vidio sam onoga gospodina«, odvrati Oliver s teškom mukom izgovarajući riječi, »gospodina koji mi je bio tako dobar — gospodina Brownlowa o kojem smo tako često razgovarali.«

»Gdje?« upita Rose.

»Upravo je izlazio iz kočije, i ulazio u neku kuću«, nato će Oliver, a suze radosnice briznuše mu na oči. »Nisam s njim razgovarao, jer me nije ni vidio, a ja sam tako drhtao da nisam mogao da mu priđem. No Giles se mjesto mene raspitao da li on tamo stanuje, a sluga mu je to potvrdio. Pogledajte!« I Oliver pokaže ceduljicu, »tu je adresa kuće gdje stanuje! Odmah ću onamo! Oh, bože, bože, ne znam što ću kad ga opet ugledam i s njime razgovaram!«

Rose je imala mnogo muke da pročita adresu, jer ju je Oliver tim i sličnim poklicima neprestano ometao i zbunjivao, a glasila je 'Craven-Street, Strand', i smjesta odluči da se okoristi tim otkrićem.

»Brzo!« usklikne ona. »Reci Gilesu da odmah pošalju po kočiju, a ti se odmah spremi da pođeš sa mnom. Reći ću samo tetki da ćemo se malo provozati, i dok se ti spremiš, bit ću i ja gotova.«

Olivera nije trebalo požurivati, i nije prošlo ni pet minuta, a oni su se već vozili u Craven-Street. Kad su stigli onamo, Rose ostavi Olivera u kolima, pod izlikom da mora prvo pripremiti staroga gospodina na veliko iznenađenje; pošalje po sluzi svoju posjetnicu s molbom da je gospodin Brownlow odmah primi u važnoj i hitnoj stvari. Sluga se ubrzo vrati i pozove je da pođe gore; ona se uputi za njim i čas kasnije nađe se pred starijim gospodinom dobroćudna izgleda, u zelenu kaputu. Blizu njega sjedio je drugi neki stariji gospodin koji nije tako dobroćudno izgledao. Imao je pamučne hlače i kožne dokoljenice, a bradu je podnimio o jabuku svoga debelog štapa što ga je obuhvatio objema rukama.

»Oh, bože«, reče gospodin u zelenom kaputu ustajući vrlo uljudno sa stolice. »Molim vas, milostiva gospođice, oprostite, ali sam mislio da opet netko dolazi da mi dosađuje — molim vas, dakle, da oprostite i izvolite sjesti.«

»Vi ste, ako se ne varam, gospodin Brownlow?« reče Rose pošto je pogledala i onoga drugog gospodina.

»To sam ja«, odvrati stari gospodin, »a to je moj prijatelj gospodin Grimwig. Hoćete li nas načas pustiti nasamo Grimwig?«

»Mislim«, nato će gospođica Maylie, »da zasad još nije potrebno da se gospodin potrudi da iziđe. Ako sam dobro obaviještena, gospodin je također upućen u stvari o kojoj želim s vama razgovarati.«

Gospodin se Brownlow pokloni kimnuvši glavom, a gospodin Grimwig, koji se bio samo vrlo ukočeno poklonio i već ustao, još jednom vrlo ukočeno kimne glavom i opet sjedne.

»Ne sumnjam da ćete se uvelike začuditi«, započne Rose i kao da se malo zbunila, »ali vi ste bili tako dobri mome mladom prijatelju te sam uvjerena da će vas zanimati da opet nešto čujete o njemu.«

»Doista?« nato će gospodin Brownlow. »A mogu li znati, kako se zove?«

»Vi ga poznajete pod imenom Oliver Twist«, odvrati Rose.

Čim je ona izustila te riječi, gospodin Grimwig, koji je tobože s velikim interesom zagledavao u neku veliku knjigu koja je ležala na stolu, mahom je zalupi i zavali se natrag u stolicu. Njegovo je lice izražavalo krajnju zapanjenost; očima je buljio u prazno, a onda kao da se zastidio što je pokazao toliko uzbuđenje i, trgnuvši se, sjedne kako je isprva sjedio; gledao je ravno preda se, zazviždao otegnuto, a zvuk kao da se nije gubio u praznom uzduhu, nego je nestajao u najdubljoj nutrini njegova želuca.

Gospodin Brownlow nije bio manje iznenađen, premda njegova začuđenost nije došla na tako neobičan način do izražaja. Privuče on svoju stolicu bliže i reče:

»Budite tako dobri, draga milostiva gospođice, i ne govorite mnogo o nekoj mojoj dobroti koju maločas spomenuste i za koju osim vas nitko ne zna. Ako mi možete dokazati da sam s nepravom stvorio sebi loše mišljenje o onom sirotom dječaku, preklinjem vas: govorite!«

»Nevaljalac je on — pojest ću svoju glavu ako nije«, progunđa gospodin Grimwig kao da govori iz trbuha, a ni brk mu se nije trznuo.

»U toga je djeteta dobro srce i plemenita duša«, nato će Rose zacrvenjevši se, »a providnost koja mu je nametnula kušnje, teške i preteške za njegova mlada ljeta, usadila mu je u dušu osjećaje kojima bi se mogli ponositi oni koji su šest puta stariji od njega.«

»Meni je tek šezdeset i prva«, nato će gospodin Grimwig jednako hladna i bezizražajna lica, »a tome Oliveru zacijelo je dvanaest godina. Vaša primjedba, dakle, nije umjesna.«

»Ne svraćajte pažnju na moga prijatelja, gospođice Maylie«, reče gospodin Brownlow, »on ne misli što govori.«

»Misli, misli!« progunđa gospodin Grimwig.

»Ne, ne misli«, nato će gospodin Brownlow koji se očigledno sve više srdio.

»Pojest ću svoju glavu ako ne misli«, opet zagunđa gospodin Grimwig.

»Pa ako zaista tako misli, onda je zavrijedio da je izgubi«, odbrusi gospodin Brownlow.

»A on bi vrlo rado vidio toga čovjeka koji bi se usudio da mu je odsiječe«, priklopi gospodin Grimwig lupkajući štapom o pod.

Pošto su već tako daleko dotjerali, oba starčića uzeše po čupak burmuta, a zatim, po staroj navici, rukovaše se jedan s drugim.

»Dakle, gospođice Maylie«, nato će gospodin Brownlow, »da se vratimo vašemu malom štićeniku do kojega vam je toliko stalo. Hoćete li mi reći što ste saznali o tom jadnom dječaku; mogu vam odmah reći da sam pokušao sve što je bilo u mojoj moći da ga pronađem i da se poslije povratka iz inozemstva moje mišljenje o njemu još učvrstilo. Došao

sam do uvjerenja da me prevario i da se od svojih prijašnjih ortaka dao nagovoriti da me okrade.«

Rose je imala vremena da se pribere pa je sad u nekoliko kratkih i suvislih rečenica ispripovjedila sve što se zbilo s Oliverom od onoga časa kad je otišao iz kuće gospodina Brownlowa, a ono što joj je saopćila Nancy ostavila je za poslije, kad bude nasamo s gospodinom Brownlowom. Završila je time da je Olivera ovih posljednjih mjeseci mučila samo jedna teška briga što ne može pronaći svoga prijašnjeg dobročinitelja i prijatelja.

»Bogu hvala!« usklikne stariji gospodin. »To je velika sreća za mene, zaista velika sreća! A vi mi, gospođice Maylie, ne rekoste gdje se on sada nalazi. Oprostite mi što vam to zamjeram — ali zašto ga niste poveli sa sobom?«

»On čeka u kočiji pred kućom«, odvrati Rose.

»Pred mojom kućom?« uzvikne stariji gospodin i poleti iz sobe, pojuri niza stepenice i skoči u kola.

Kad su se vrata za njim zatvorila, gospodin Grimwig diže glavu pa se, nakrenuvši stolicu na jednu nogu, kao na vrtuljku tri puta zavrti oko svoje osi pomažući se pritom štapom i hvatajući se drugom rukom na mahove stola, sjedeći svejednako čvrsto na svom stolcu. Poslije te vrtnje đipne uvis i počne cupkati po sobi gore-dolje, a onda sasvim neočekivano zastane pred Rose i, ni pet ni šest, poljubi je.

»Tiho!« reče kad je mlada dama ustala osupnuta tim malo neobičnim postupkom, »ništa se vi ne bojte, ja sam dosta star da vam budem djed. Vi ste divna djevojčica — i vrlo ste mi dragi. Evo ih, već dolaze!«

I zaista, tek što se on jeguljasto okretno opet smjestio na stolici, gospodin Brownlow vrati se s Oliverom kojega i gospodin Grimwig vrlo srdačno dočeka; i da je samo taj jedini trenutak sreće bila sva nagrada za njenu brigu i strah što je pretrpjela zbog Olivera, Rose Maylie bila bi dovoljno nagrađena.

»Uostalom«, reče gospodin Brownlow i pozvoni, »još nekog ne smijemo zaboraviti.« A onda će sluzi koji je čas zatim ušao: »Pozovite gospođu Bedwin.«

Gospođa se Bedwin brzo pojavi, pozdravi i stane kod vrata čekajući dalja naređenja svoga gospodara.

»Ali, gospođo Bedwin«, našali se gospodin Brownlow, »vi kao da svaki dan sve slabije vidite.«

»Istina je to, gospodine«, odvrati stara gospođa. »U mojim godinama, gospodine, vid ne biva bolji.«

»To se i meni čini«, odvrati gospodin Brownlow, »ali stavite naočari na nos i molim vas, pogledajte malo bolje, pa da vidimo hoćete li onda pogoditi zašto smo poslali po vas.«

Stara gospođa poče da pretura po džepu. Ali Oliver više nije mogao svladati svoje uzbuđenje pa se zaleti i baci njoj u naručje.

»Bože i svi sveci!« zavikne stara gospođa, »pa to je moje nevinašce!« i zagrli dječaka.

»Draga moja, stara pomajko!« usklikne Oliver.

»Znala sam ja to — znala sam da će se vratiti«, reče stara gospođa držeći ga čvrsto u svojim rukama. »Kako li dobro izgleda i kako je fino odjeven — opet kao pravi mali gospodin! A gdje si tako strašno dugo bio pa te nema te nema? Oh, isto ono slatko lišće, samo ne više tako blijedo, i iste oči, samo ne više tako tužne. Nikad nisam mogla zaboraviti taj pogled i taj smiješak. U mislima sam ga uvijek gledala uz moju djecu, koja već davno počivaju u hladnom grobu, još kad sam bila mlada i sretna!« I sve tako pričajući i gurkajući

Olivera od sebe da vidi koliko je porastao, čas opet mazno prebirući prstima po njegovoj kosi, dobra je starica prislonila glavu na njegovo rame i smijala se i plakala u isti mah.

Gospodin Brownlow ostavi nju i Olivera da se do mile volje napričaju i povede Rose u drugu sobu gdje ga je ona potanko izvijestila o svemu što joj je Nancy saopćila i što je njega nemalo iznenadilo. Objasnila mu je također zašto, se nije najprije povjerila svom prijatelju doktoru Losberneu; gospodin ju je Brownlow uvjeravao da je to bilo vrlo pametno i sam se ponudi da se posavjetuje s vrijednim Doktorom. Da bi što prije ostvarili tu namjeru, odluče da će on još iste večeri u osam sati doći k njima, i neka Rose za to vrijeme gospođu Maylie oprezno o svemu obavijesti. Pošto su se tako dogovorili o svemu što je najprije valjalo poduzeti, Rose i Oliver vrate se kući.

Pokazalo se da je Rose bila u pravu kad se bojala bijesa poštenoga Doktora. Tek što mu je ona povjerila što joj je Nancy odala, odmah je počeo da grdi i da se prijeti da će Nancy učiniti prvom žrtvom oštroumne gospode Blathersa i Duffa, i već je, štaviše, stavio šešir na glavu, spreman da odjuri do spomenute dvojice genijalnih detektiva, da ih smjesta predobije za taj pothvat. I sigurno bi u prvom bijesu i izvršio svoju nakanu, i ne misleći na posljedice takvoga postupka, da ga nije zadržao gospodin Brownlow koji ga je isto tako bijesno odvraćao od njegova nauma, jer je bio isto tako naprašite ćudi kao i Doktor, ali mu je iznio i potrebne razloge i proturazloge, dokazavši kako bi sve samo pokvario kad bi se tako prenaglio.

»Pa šta da radimo, dobijesa?« upita plahoviti Doktor kad su se vratili u sobu gdje su bile dame. »Da pošaljemo, možda, još i zahvalnicu svima tim razbojnicima, muškima i ženskima, s molbom da svaki od njih izvoli primiti sto funti kao skroman darak u znak našeg poštovanja i zahvalnosti za veliku dobrotu koju su iskazali Oliveru?«

»Pa, ne baš to«, odvrati gospodin Brownlow smijući se, »ali treba da postupamo vrlo oprezno. Ne smijemo se nikako prenagliti.«

»Vrlo oprezno!« usklikne Doktor. »Sve bih ja njih poslao...«

»Svejedno kamo«, uteče mu se u riječ gospodin Brownlow, »ali šaljući ih kamo vi želite, hoćemo li time postići i ono što želimo?«

»A šta?« upita Doktor.

»Da otkrijemo tko su Oliverovi roditelji i da mu spasimo baštinu koju su mu, ako je sve što smo čuli istina, varkom preoteli.«

»Oh«, usklikne gospodin Losberne hladeći lice džepnim rupcem, »na to sam gotovo i zaboravio.«

»No dakle«, nastavi gospodin Brownlow, »ako i pretpostavimo da bismo mogli pohvatati svu tu bandu a da pritom ne naškodimo sirotoj djevojci, šta ćemo time postići?«

»Pa, po svoj prilici barem to da nekoliko od njih pošaljemo na vješala«, odgovori Doktor, »a ostale na robiju.«

»Vrlo dobro«, odvrati gospodin Brownlow osmjehnuvši se, »no zato će se oni s vremenom već i sami pobrinuti; ako bismo ih mi u tome pretekli, učinili bismo ludoriju, a to se baš nikako ne slaže s našim ili barem ne s Oliverovim interesima, a to je, uostalom, jedno te isto.«

»Kako to?« upita Doktor.

»Tako! Posve je jasno da ćemo se morati boriti s najvećim poteškoćama dok ne otkrijemo tajnu, ukoliko nam ne uspije da raskrinkamo i pritisnemo toga Monksa. A to se može postići samo lukavštinom, kad ga uhvatimo u društvu njegovih zločinačkih ortaka. Jer

pretpostavimo da ga i uhvatimo, ipak nećemo imati nikakvih dokaza protiv njega. On, štaviše, koliko je nama poznato, nije upleten ni u kakve grabežne pothvate tih zločinaca. Sve ako i ne bude oslobođen, najviše će biti ako ga mognu osuditi na zatvor kao lupeža i skitnicu. A poslije će on šutjeti kao zaliven, što će za nas biti isto kao da je gluh, nijem, slijep i lud.«

»No onda vas opet pitam«, tvrdoglavo će Doktor, »mislite li vi da je pametno da se smatramo vezanim obećanjem što ga je netko s najplemenitijom nakanom dao toj djevojci...«

»Molim vas, draga gospođice, ne upuštajte se, što se toga tiče, ni u kakve razgovore«, upadne gospodin Brownlow u riječ djevojci koja je upravo htjela da odgovori. »Održat ćemo dano obećanje! Ne mislim da ćemo zbog toga imati ikakvih poteškoća u svom pothvatu. Ali prije nego što odlučimo kako da postupamo, treba da se uvjerimo da li će nam djevojka htjeti pomoći da se sastanemo s tim Monksom pod uvjetom da ne zovemo u pomoć policiju, ili — ako bude htjela ili mogla da nam pomogne — da li nam može dati potrebne podatke o Monksovim skrovištima kao i o njemu samom, da bismo ga mogli pronaći i prepoznati. Ne možemo je vidjeti prije nedjelje uvečer, a danas je utorak. Ja bih predložio da u međuvremenu sve ovo zadržimo u tajnosti, čak i pred samim Oliverom.«

Iako je gospodin Losberne vrlo kisela lica saslušao taj prijedlog po kojem je punih pet dana valjalo besposleno mirovati, ipak je morao priznati da se ni on sam u tom času ne bi mogao ničem dosjetiti, ničemu boljem; i kako su i gospođa Maylie i Rose odlučno pristajale uz gospodina Brownlowa, konačno se svi složiše da prihvate taj prijedlog.

»Htio bih«, reče on, »da zamolim svoga prijatelja Grimwiga da nam i on pomogne. On je čudan svat, ali vrlo domišljat, te bi nam mogao biti od velike koristi; moram napomenuti da je svršeni pravnik. Napustio je odvjetničko zvanje u znak protesta što mu je kroz deset godina povjerena samo jedna jedina parnica; ali treba da sami odlučite je li to loša svjedodžba ili preporuka.«

»Nemam ništa protiv toga da se obratimo vašemu prijatelju ako i meni bude dopušteno da pozovem svoga«, reče Doktor.

»O tome treba da glasamo«, nato će gospodin Brownlow. »A tko je taj vaš prijatelj?«

»Sin ove dame i vrlo dobar prijatelj gospođice Rose«, odvrati Doktor, pokazujući u pravcu gospođe Maylie i značajno gledajući njezinu nećakinju.

Rose pocrvenje do ušiju. Nije se protivila ni jednom riječju tome prijedlogu, a sigurno je osjećala da joj to ne bi ništa ni koristilo, i prema tome izabraše i Harryja Mayliea i gospodina Grimwiga u akcioni odbor.

»Mi ćemo, dakako, ostati u Londonu«, reče gospođa Maylie, »dokle god budu postojali i najmanji izgledi za uspjeh ovoga pothvata. Ja ću drage volje učiniti sve i snositi sve troškove samo da nam uspije ta stvar, koja nam je svima tako na srcu. Neću se ni najmanje buniti budem li morala ostati ovdje još i dvanaest mjeseci ako mi kažete da postoji ma i tračak nade.«

»Dobro«, nato će gospodin Brownlow, »i budući da na svim vašim licima vidim da mi želite postaviti pitanje zašto sam baš onda otputovao kad je bilo tako potrebno da ispitam sve ono što vam je Oliver bio ispričao, dopustite mi da postavim uvjet da me nitko ništa o tome ne pita dok ne budem smatrao uputnim da vam i bez pitanja ispričam sve ono što je meni poznato o toj stvari. Vjerujte mi da imam opravdanog razloga što postavljam taj uvjet, inače bih izazvao nade koje bi se mogle izjaloviti, i naše poteškoće i razočaranja, kojih ionako imademo na pretek, samo bi se povećali. Hajdemo! Već su javili da je večera na stolu, a naš mali Oliver, koji se nalazi sam u susjednoj sobi, još bi mogao pomi-

sliti da nam je njegovo društvo dojadilo te da smišljamo kako da ga opet sama pošaljemo u daleki svijet.«

Rekavši to, stari gospodin pruži ruku gospođi Maylie i povede je u blagovaonicu. Za njim je pošao gospodin Losberne vodeći Rose, i tako je zasjedanje bilo za taj mah prekinuto.

XLI. POGLAVLJE

POKAZUJE KAKO STARI OLIVEROV ZNANAC, ISTIČUĆI SE NESUMNJIVIM ZNACIMA GENIJALNOSTI, ULAZI U JAVNI ŽIVOT GLAVNOGA GRADA ENGLESKE

Iste one noći kad je Nancy, uspavavši Sikesa, hitjela u kuću Rose Maylie da izvrši ono što je bila naumila, glavnim je sjevernim drumom pješačilo u pravcu Londona dvoje ljudi kojima bismo barem donekle morali posvetiti svoju pažnju.

Bili su to čovjek i žena; no možda bi bilo ispravnije da kažemo — muško i žensko, jer prvi je bio gegav, koštunjav, iskrivljenih nogu, jedan od onih dugonja za koje nikad ne možeš posigurno znati koliko mu je godina, jer su kao dječaci nalik na nedorasle ljude, a kad porastu do muževne dobi, onda su prije vremena nalik na izrasle dječake. Druga je osoba bila mlada, jedra i snažna djevojka, i sva sreća što je bila takva, jer je na leđima nosila omašan svežanj. Njezin suputnik nije bio opterećen prevelikom prtljagom, jer mu se o štapu što ga je bio prebacio preko ramena njihao samo omalen zavežljaj, nekoliko stvarčica skljukanih u džepni rubac. Zbog toga, kao i s obzirom na njegove neobično duge krake, nije mu bilo teško da izmiče kojih desetak koraka ispred svoje pratilice, za kojom bi se od vremena do vremena ogledavao trznuvši samo srdito glavom, kao da joj spočituje što toliko zaostaje i nagoneći je da ubrza korak.

Tako su klipsali po prašnjavoj cesti ne gledajući ni lijevo ni desno i ne mareći ni za što, te bi samo načas stali ustranu kad bi poštanska kočija prodrndala pored njih, jureći iz grada — sve dok nisu stigli do Highgatea; tu je putnik zastao i nestrpljivo se okosnuo na svoju pratilicu:

»Brže! Zar ne možeš brže? Ala si mi ti neko mrtvo puhalo, Šarlota!«

»Vjeruj mi, težak je teret što ga nosim«, odgovori žensko čeljade dašćući od iznemoglosti.

»Težak teret! Šta ti to buncaš? Zar su u tebe kosti od pluta — od čega li?« drekne na nju neumorni putnik i prebaci svoj svežnjić s jednoga ramena na drugo. »Evo ti je na! I opet je sjela! Uz tebe mora i najstrpljiviji čovjek izgubiti strpljenje!«

»Je li još jako daleko?« upita žena i sjedne na nasip, dižući oči prema njemu; znoj joj se curkom cijedio niz lice.

»Jako daleko! Pa moglo bi se reći da smo već prispjeli!« reče dugonja pokazujući rukom ispred sebe. »Pogledaj onamo — ono su svjetla Londona!«

»Do njih ima barem još dvije dobre milje«, nato će djevojka očajničkim glasom.

»Ne brini jesu li dvije ili dvadeset«, odvrati Noa Claypole, jer je to bio on, »nego ti ustaj i podbrusi pete, ili ću te ćaknuti nogom, samo da znaš!«

Budući da se Noin crveni nos još jače zacrvenio od ljutine, a on sam zakoračio preko ceste te se činilo da se baš nimalo ne šali, djevojka bez riječi ustane i pođe za njim vukući noge.

»Noa, gdje si naumio da prenoćimo?« upita ona pošto su poodmakli nekoliko stotina metara.

»Pa odakle da ja to znam?« izdere se Noa, koji je bivao sve lošije volje što se cesta više duljila.

»Nadam se, negdje blizu«, nato će Šarlota.

»Ne, nećemo blizu«, odvrati gospodin Claypole, »nikako u blizini; tome se ne nadaj!«

»A zašto ne«?

»Kad ti ja kažem ne, neka ti to bude dosta i ne pitaj više kako i zašto«, odvrati gospodin Claypole dostojanstveno.

»Pa ne moraš odmah biti grub sa mnom«, dobaci mu njegova pratilica.

»Fino bi to bilo samo tako: tup — pa ravno u prvu gostionicu na koju naiđemo, tako da Sowerberry, ako slučajno pojuri za nama, tek što proviri svojom starom nosinom na vrata, odmah natrapa na nas, pa da se onda lijepo vratimo s lisičinama na ručicama!« naruga joj se gospodin Claypole. »Ne, ne, mi ćemo se zavući u najmračniju ulicu i potražiti najzabitniju krčmicu gdje nas ni vrag neće pronaći. Zahvali bogu što je u mene takva glavica, jer da prvo nismo udarili krivim putem i tek onda preko polja zakrenuli na pravu cestu, ti bi već prije jedne sedmice čučala u bajboku, dična moja gospođice, a kakva si glupača, to bi i zaslužila.«

»Znam da nisam tako pametna kao ti«, odvrati Šarlota, »ali nemoj svu krivnju bacati na mene i govoriti da bih ja bila već u bajboku, jer bi svakako i ti bio sa mnom!«

»Ti si ukrala novac iz tezge, i ti to vrlo dobro znaš«, reče gospodin Claypole.

»Ukrala sam ga za tebe, Noa, dragi moj«, odgovori Šarlota.

»Jesam li ga ja zadržao?« upita gospodin Claypole.

»Ne, nisi, ti si ga meni povjerio i još si bio tako dobar pa si dopustio da ga nosim, mili moj«, nato će mlada dama tapšući ga ispod brade i hvatajući ga pod ruku.

Tako je i bilo; ali kako gospodin Claypole nije običavao da slijepo vjeruje svakom čovjeku, treba istini za volju spomenuti da je dični gospodin poklonio svoje povjerenje Šarloti samo zato da se novac, ako ih uhvate, pronađe kod nje, što bi njemu pružilo priliku da ustvrdi kako uopće nije upleten u tu krađu i da se tako izvuče iz škripca. On joj dakako nije zasada kanio otkriti pozadinu svoga velikog povjerenja, i njih su dvoje kao dva goluba u najvećoj ljubavi produžili put.

Dosljedno svom lukavom i opreznom planu, gospodin Claypole pođe dalje ne zastajkujući dok nije dospio do predjela koji se zove Angel of Islington, gdje je, sudeći po velikom mnoštvu prolaznika i mnogim vozilima, stvorio mudri zaključak da tu počinje pravi London. Zastavši samo da se uvjeri koje su najprometnije ulice i koje prema tome treba izbjegavati, pođe dalje, skrene u Saint Johns' Road, i brzo se zaplete u gustu mrežu

mračnih i prljavih uličica između Gray's Inn Lanea i Smithfielda, koje sačinjavaju jednu od najozloglašenijih i najopasnijih četvrti u srcu Londona.

Noa je prolazio tim ulicama vukući Šarlotu sa sobom, čas ulazeći u kakvu potleušicu da jednim pogledom obuhvati svu bijedu i prljavštinu dotične krčmice, čas opet kaskajući dalje, jer bi mu se učinilo da je i takav brlog odviše dobar i suviše živ a da bi mogao poslužiti njegovoj svrsi. Najposlije zastane pred nekom krčmom koja se po vanjštini činila još bjednija i prljavija od onih što ih je dotada vidio, prijeđe na drugu stranu ulice da je izdaljega bolje promotri i onda milostivo izjavi da kani tu odsjesti.

»Tako, a sad mi daj taj zavežljaj«, reče Noa skidajući ga djevojci s ramena i sam ga naprti na leđa, »i nemoj ni riječi da prozboriš dok te ja ne upitam. Kako se zove to konačiste? 'Kod t-t-r tri' šta?«

»Šepavca«, nadoveže Šarlota.

»Kod tri šepavca«, ponovi Noa, »dobar cimer, vrlo dobar. A sad se drži samo mene! Hajdemo!« — Poslije te opomene upre ramenom o rasklimana vrata i uđe, a za njim i njegova pratilica.

Za šankom se nalazio samo neki mladi Židov koji je, naslonjen laktima o tezgu, čitao uprljane novine. Zurio je u Nou, a Noa u njega.

Da je Noa obukao svoje odijelo iz Škole milosrđa, bilo bi donekle pojmljivo što je Žid raskolačenih očiju piljio u njega, ali je mladić svukao kaput sa značkom i imao na sebi običan radnički haljetak i sasvim obična hlače; zato ničim nije bilo opravdano što je svojom pojavom u krčmi pobudio takvu pažnju i čuđenje.

»Jesu li to 'Tri šepavca'«, upita Noa.

»Tako se zove ova krčma«, odvrati Židov.

»Na cesti smo sreli nekoga gospodina koji nam je preporučio da tu odsjednemo«, reče Noa potajno gurkajući laktom Šarlotu, bilo da svrati njenu pozornost na svoju domišljatost, bilo da je tako opomene neka se ne čudi toj njegovoj izjavi. »Htjeli bismo tu prenoćiti.«

»Nisam sikuran da li mošete«, odvrati Barney, jer on je bio taj momak za tezgom, »Fitit ću.«

»Odvedite nas u gostinjsku sobu za to vrijeme i dajte nam mrvu hladnoga mesa i malo piva«, reče Noa.

Barney ih odvede u stražnju sobicu, stavi pred njih zatraženo jelo i piće te im odmah saopći da mogu tu prespavati, a zatim je milovidne vjerenike ostavio nasamo, da u miru založe.

Treba znati da se taj sobičak nalazio tik iza šanka, nekoliko stepenica ispod njegove razine, tako da je svaka osoba koja se raspoznavala u toj kući mogla sasvim neprimjetno provirivati unutra, povukavši malu zavjesu ispred okanca, nekih pet stopa iznad poda; to okance ili prozorčić bijaše u mračnome kutu odaje, tako da je radoznalac, ako bi stao pred to promatralište iza omašne uspravne grede, ne samo ostajao nezapažen i od ostalih gostiju u prednjoj sobi, nego je mogao i da prisluškuje i prilično dobro čuje sve o čemu u tom sobičku razgovara. Vlasnik krčme već je pet minuta uporno zurio kroz to izdajničko okance, a Barney se baš vratio u točionicu pošto je obavijestio pridošlice da mogu prenoćiti, kada Fagin, kao svake večeri, svrati da se raspita za neke svoje mlade štićenike.

»Pst!« upozori ga Barney. »Stranci su u susjetnoj sopi.«

»Stranci?« ponovi starac šapatom.

»Ta, ta, i to čutni, is profincije«, nadometne Barney, »i sikurno se ne faram kat kažem ta su paš onakfi, kakfe fi trašite.«

Činilo se da je Fagin s velikim zanimanjem primio to saopćenje; uspevši se na stolicu, oprezno prisloni lice na okno, te je sa toga skrovitog mjestanca mogao vidjeti kako gospodin Claypole slasno maže hladno meso, ljudski poteže iz pivskoga vrča a ovda-onda dodaje kakvu mrvicu Šarloti koju kao da boli želudac pa se boji da se ne prejede.

»Aha!« šapne Žid okrećući se Barneyju. »Lice toga momka sviđa mi se. Mogao bi nam biti od koristi, jer već vidim kako umije postupati s tom djevojkom. A ti sad šuti kao riba, jer hoću da čujem o čemu razgovaraju.«

Žid ponovo prione uza staklo, prisloni uho uz tanku pregradu i stane pozorno prisluškivati; lice mu postade nestrpljivo i požudno kao u stara vilenjaka.

»Ja hoću da sada postanem gospodin«, reče gospodin Claypole ispruživši noge i nastavi razgovor, kojemu je početak Fagin prečuo. »Dosta je bilo bjesova i mrtvaca, Šarlota; sad ću ja postati gospodin, a ti, ako budeš pametna — možeš postati dama.«

»Oh, dragi, ja bih to jako voljela«, odvrati Šarlota, »ali svakog dana ne možemo prazniti dućanske blagajne i onda klisnuti.«

»Neka đavo nosi dućanske blagajne«, reče Claypole; »osim dućanskih blagajna ima još mnogo drugih stvari koje se mogu prazniti!«

»A na što misliš?«

»Mislim na džepove, ženske torbice, kuće, poštanske kočije, banke«, reče gospodin Claypole kome je pivo sve više udaralo u glavu.

»Pa sve to nećeš moći sam posvršavati, dragi«, napomene Šarlota.

»Treba biti samo vješt i promućuran, i onda ćeš već naći one koji će ti pritom pomagati«, odvrati Noa. »Takvi će nam naći posla! Pa i ti sama vrijediš barem koliko deset drugih žena i vještija si i lukavija od svake druge, samo kad ti pustim slobodne ruke.«

»Gospode, baš mi je lijepo kad mi tako govoriš!« usklikne Šarlota i cmokne ga nasred odvratne njuške.

»Dosta, dosta, nemoj da mi se tu sada migoljiš i maziš kad vidiš da nisam raspoložen«, uznestrpi se Noa te se dostojanstveno trže iz njena zagrljaja. »Volio bih da postanem vođa neke bande pa da ih sve redom muštram, šaljem ovamo i onamo, a oni da i ne znaju kako ja na njih dobro pazim! To bi bilo nešto za mene, ako bi od toga bilo kakve fajde i kad bismo mogli pronaći takve ljude; i rado bih za to platio onom novčanicom od dvadeset funti koju imamo, a ne znamo kako da je se otarasimo.«

Izrazivši to svoje mišljenje, gospodin se Claypole vrlo mudra lica zagleda u vrč, dobro promućka ostatak piva, milostivo kimne Šarloti glavom i potegne gutljaj koji ga je vidno osvježio. I baš kad je htio da još jedanput gucne, otvore se vrata i na pragu se pojavi neko strano lice.

Bio je to gospodin Fagin. Izgledao je vrlo prijazan. Ulazeći u sobu duboko se pokloni društvu, a onda sjedne za obližnji stol te poruči neko piće od Barneya koji se ljubazno cerekao.

»Prijatno veče, gospodine«, reče Fagin trljajući ruke, »samo malko hladno za ovo doba godine. Kako vidim, vi ste iz provincije, gospodine?«

»Po čemu vi to vidite?« začudi se Noa Claypole.

»Mi u Londonu nemamo toliko prašine?« odvrati Žid pokazujući na njihove cipele i na njihova dva zavežljaja.

»Baš ste vi neka bistra glava«, nato će Noa. »Ha, ha! Jesi li to čula, Šarlota?«

»Pa u tom gradu čovjek mora imati bistru glavu, prijatelju«, uzvrati Žid šapćući povjerljivim glasom, »to vam je živa istina!«

Rekavši to, desnim kažiprstom počeše nos — a Noa pokuša da učini istu gestu, ali mu ne uspije tako uvjerljivo, jer mu nos nije bio dosta velik. No Fagin je taj pokušaj shvatio kao da mladić time izražava svoju potpunu suglasnost; počeo je svoje nove znance nutkati vrčem alkohola što ga je Barney u tom času postavio na stol.

»Dobra kapljica«, reče gospodin Claypole oblizujući se.

»I skupa«, nadoveže Fagin. »Tko hoće da to pije, taj mora svaki dan da ispražnjuje tuđe džepove, dućanske blagajne, ženske torbice, kuće, poštanske kočije ili neku banku!«

Tek što je gospodin Claypole čuo taj izvod iz svoga vlastitog razmatranja, svali se nauznak u stolici i, prestravljena lica i siv kao krpa, pogleda najprije u Žida, a zatim u Šarlotu.

»Ne bojte se mene, prijatelju«, nato će Fagin i primakne još bliže svoju stolicu. »Ha, ha! Baš je prava sreća što sam slučajno ja čuo vaše riječi. Zaista prava sreća što sam baš ja to čuo!«

»Nisam ja ukrao taj novac«, promuca Noa; sada nije više pružao svoje krake kao otmjen i neovisan gospodin, nego ih je brže-bolje podvukao koliko je god mogao pod stolicu. »Sve je to ona učinila! I sad još imaš taj novac uza se!«

»Svejedno, prijatelju, u koga je sad novac i tko ga je ukrao«, odvrati Fagin, ali se ipak oštro zagleda u oči djevojke, a onda u ona dva zavežljaja. »I ja sam u tom poslu, i baš mi se zato sviđate!«

»U kakvu poslu?« upita gospodin Claypole i malko se pribere.

»Pa u onom kojim se vi bavite«, odvrati Fagin, »a tako i ostali ljudi u toj kući. Pogodili ste kao prstom u pekmez, i ovdje vam ne prijeti nikakva opasnost. Nema sigurnijeg mjesta nego što su 'Tri šepavca', to jest — kad se meni hoće da tako bude, a ja sam vas i vašu mladu damu zavolio; sad znate kako je pa možete biti mirni.«

Možda se Noa u duši i primirio, ali mu se tijelo svakako još nije smirilo, jer se vrpoljio i batrgao namještajući se i zauzimajući svakojake čudne položaje i gledajući u svoga novog poznanika prestrašeno i sumnjičavo u isti mah.

»Reći ću vam čak i to«, opet će Žid pošto je umirio Šarlotu, kimajući joj prijazno glavom i šapćući joj neke utješne riječi, »da imam nekog prijatelja koji bi mogao da vam pomogne da ostvarite ono što toliko želite i da vas uputi u sve što je potrebno. On će vam pomoći da izaberete onu vrstu posla koja vam najbolje odgovara i da usto izučite i sve ostale vještine našega zanata.«

»Vi kao da govorite ozbiljno?« nato će Noa.

»A koje mi hasne da lažem?« upita ga Žid i slegne ramenima. »Hajdemo da vani progovorimo koju riječ nasamo.«

»Nema razloga da se maknemo sa svog mjesta«, odvrati Noa te stade malo pomalo opet pružati svoje noge kao prije. »Ona će za to vrijeme odnijeti gore našu prtljagu. Šarlota, pobrini se da smjestiš naše stvari.«

Šarlota odmah i bez najmanjeg prosvjeda posluša tu dostojanstveno izrečenu zapovijed i, naprtivši svoj teret, odgega se iz sobe, dok joj je Noa držao otvorena vrata i pratio je pogledom.

»Dobro sluša, gospodine, zar ne?« upitat će Noa glasom krotitelja kojemu je uspjelo pripitomiti neku divlju zvijer te opet sjedne na svoje mjesto.

»Savršeno«, odvrati Fagin tapšući ga po ramenu, »vi ste prijatelju, pravi genij!«

»Pa da nisam, ne bih bio ovdje«, uzvrati Noa. »Nego, ne gubimo vremena, jer će se ona začas vratiti.«

»No dobro«, reče Žid, »hoćete li se pridružiti mom prijatelju, ako vam se svidi?«

»Radi se o tome da li mu poslovi dobro idu!« odgovori Noa i lukavo zažmiri.

»Sjajno, da ne može bolje«, odgovori Žid, »kod njega radi velik broj ljudi, i to najbolji stručnjaci.«

»I pravi gradski ljudi?« upita gospodin Claypole.

»Nema ni jednog iz provincije, i ne vjerujem da bi i vas uzeo čak i na moju preporuku da baš sada nije ostao bez pomoćnika«, odvrati Žid.

»Moram li mu nešto platiti?« upita Noa i lupne se po džepu svojih hlača.

»Bez toga nema ništa«, odvrati Fagin najodlučnije.

»No ipak, dvadeset funti — to je lijepa svotica!«

»Pa i nije, jer se ne možete otarasiti te svoje novčanice«, priklopi Fagin. »Sigurno je policija već zapisala njezin broj i datum kad je izdana, pa su banke već dobile nalog da je ne unovče. Ta vam novčanica ne vrijedi mnogo, jer ćete je morati poslati u inozemstvo, ali ćete tamo dobiti još manje.«

»Kad bih ga mogao vidjeti?« upita Noa u nedoumici.

»Sutra ujutru«, odvrati Žid.

»Gdje?«

»Ovdje«.

»Hm!« nato će Noa. »A kakva je plaća?«

»Živjet ćete kao gospodin — stan i hrana badava, duhan i piće badava, sve se dijeli napol; a vaše je i ono što djevojka zaradi«, odgovori Fagin.

Veoma je dvojbeno bi li Noa, ma kako bio lakom, pristao na te sjajne uvjete da se osjećao sasvim slobodan i nevezan. Ali sjetivši se da bi, ako ne pristane, bio izručen na milost i nemilost svome novom prijatelju koji ga odmah može predati vlastima (a desile su se i nevjerojatnije stvari!), počeo je malo pomalo popuštati i najposlije reče da pristaje.

»Nego, što sam ono htio reći«, prisjeti se Noa, »budući da će ona dobro zarađivati, ja bih volio da mi se dâ neki lakši posao.«

»Pa da živite onako — pokraj nje?« predloži Žid.

»Ah, vidite, tako nešto« — nato će Noa. »Šta mislite da bi zasad bilo za me najbolje? Nešto što ne umara previše i što nije odviše opasno — eto, tako nešto!«

»Čuo sam kako ste malo prije spomenuli nešto o uhođenju, dragi prijatelju?« reče Žid. »Mome je prijatelju i takav čovjek vrlo potreban.«

»Pa ne kažem da ne bih i to pokatkad radio«, uzvrati gospodin Claypole oklijevajući, »ali to baš ne nosi mnogo.«

»To je istina!« dočeka Žid premišljajući ili pretvarajući se kao da nešto smišlja. »Da, da, to ne nosi mnogo.«

»Dakle, šta mislite, ima li još nešto drugo za mene?« upita Noa gledajući ga plašljivo. »Nešto nalik na uhođenje ili slično što je sigurno, a nije nimalo opasno?«

»A šta vam se čini o starim damama?« upitat će Žid. »Tu se lijepo da zaraditi, a treba samo da im prerežete torbice ili paketiće i da s tim šmugnete za ugao.«

»Ali te babe znaju katkad i vriskati i pogladiti noktima, nije li tako?« upitat će Noa vrteći glavom. »Mislim da to nije baš za mene. Zar nema nešto drugo?«

»Dosjetio sam se!« usklikne Žid i stavi Noi ruku na koljeno. »Zabavište!«

»Šta je to?« začudi se Noa.

»To je vrlo laka stvar! Majke šalju malu djecu u dućan, a djeca obično drže novac već spremljen u ruci. Vi samo priskočite, ugrabite novac, oborite dijete na pločnik, a onda polagano idete dalje kao da se ništa nije dogodilo te se čini da je dijete samo palo pa se udarilo i da zato cvili. Ha! ha! ha!«

»Ha! ha!« prihvati i Noa da se smije, i toliko mu se to svidjelo da je počeo grcati od smijeha i lupati nogama. »Gospode, to je nešto za mene!«

»Dabome«, odvrati Fagin, »a treba samo da birate između dobrih lovišta u Camden-Townu i Battle-Bridgeu i sličnim predjelima gdje djeca neprestano šetkaju u dućane, pa možete obarati po zabavištu koliko vas volja. Ha! ha, ha!«

I Fagin ga mune u rebra i obojica prasnu u grohotan smijeh.

»Dobro je, u redu!« reći će Noa pošto se smirio od silna smijeha i pošto se Šarlota vratila. »U koliko da se sutra nađemo?«

»Je li vam po volji u deset?« upita Žid kad gospodin Claypole samo rastreseno kimnu glavom, te nadometne: »A pod kojim imenom da vas najavim svome prijatelju?«

»Gospodin Bolter«, odvrati Noa koji je već prije za svaki slučaj izmislio sebi ime. »Gospodin Morris Bolter, a ovo je gospođa Bolter.«

»Najponizniji sluga, gospođo Bolter«, reče Fagin klanjajući se smiješno i pretjerano uljudno. »Nadam se da ću imati čast da se pobliže upoznamo.«

»Jesi li čula što je rekao gospodin, Šarlota?« zagrmi gospodin Claypole.

»Da, dragi Noa, čula sam«, reče Šarlota pružajući ruku Židu.

»Ona me odmila ponekad zove Noa«, reče gospodin Morris Bolter, nekadašnji gospodin Claypole, obraćajući se Židu, »Znate, onako odmila!«

»Oh, razumio sam — savršeno sam razumio«, odvrati Fagin, i ovaj put je rekao istinu. »Lakunoć, lakunoć!«

Uz mnoga doviđenja i zaželjevši im svako dobro Fagin ode svojim putem. Pošto je svoju poslušnu ženicu upozorio da ga što bolje sasluša, Noa Claypole stane joj tumačiti što je ugovorio sa svojim novim znancem, a sva onako s visoka, i važna lica, i to ne samo kako i priliči jačem spolu, nego i uvaženom gospodinu kojemu je netom povjerena pljačka nejake dječice.

XLII. POGLAVLJE

U KOJEM SE PRIKAZUJE KAKO JE PREFRIGANKO ZAPAO U ŠKRIPAC

»Vi ste sami, dakle, taj vaš prijatelj, je li?« upita gospodin Claypole, inače Bolter, kad je sutradan, kako su se i dogovorili, došao u kuću staroga Žida. »Oh, baš sam budala! No već sam se noćas domišljao i došao do zaključka da će tako nekako biti!«

»Svatko je sebi prijatelj, dragi moj!« odvrati Fagin nakesivši se što je mogao ljubaznije. »I nitko ne može naći boljeg prijatelja od samoga sebe!«

»Osim ponekad«, odvrati Morris Bolter, a lice mu poprimi izraz iskusna svjetskog čovjeka, »jer neki su ljudi, znate, svoji vlastiti neprijatelji.«

»Oh, ne vjerujte u to!« odvrati Žid. »Kada je čovjek svoj vlastiti neprijatelj, to je zato što je isuviše — svoj vlastiti prijatelj, a ne zato što više mari za druge nego za samoga sebe. Koješta! Po ljudskoj prirodi ne može biti da čovjek bude sam sebi neprijatelj.«

»Bilo bi u redu da tako ne bude«, odgovori gospodin Bolter.

»To se razumije!« reče Žid. »Neki čarobnjaci tvrde da je broj tri magičan broj, a neki opet da je to broj sedam. No zapravo nije ni jedno ni drugo, prijatelju, nego broj jedan!«

»Ha, ha!« nasmije se gospodin Bolter. »Živio broj jadan!«

»U maloj zadruzi kao što je naša«, reče Žid koji ja smatrao potrebnim da objasni njihov odnos, »postoji neki zajednički broj jedan, a to znači da vi sebe ne možete smatrati brojem jedan, a da u isti mah ne smatrate i mene i svu mlađariju brojem jedan.«

»Oh, dovraga!« usklikne gospodin Bolter.

»Znate«, nastavi Žid kao da nije opazio taj uzvik, »naši se interesi tako isprepleću i poklapaju da drugačije i ne može biti. Na primjer: vaša je namjera i cilj da se brinete za broj jedan, to jest za sebe.«

»Svakako«, odvrati gospodin Bolter, »to ste sasvim pravo rekli.«

»No da, ali se ne možete brinuti samo za taj svoj broj jedan, dakle samo za sebe, ako se ne brinete i za moj broj jedan, dakle za mene!«

»Htjedoste reći za — broj dva«, reče Bolter u koga je sebičnost bila glavna odlika.

»Ne, već za broj jedan!« odbrusi mu Žid. »Ja sam za vas isto toliko važan koliko ste i vi sami sebi važni.«

»No, čujete«, prekine ga gospodin Bolter, »vi ste vrlo zgodan čovjek i jako ste mi simpatični, no ipak nismo tako prisni prijatelji kako vi to objašnjavate!«

»Promislite samo«, reče Žid sliježući ramenima te ispruži ruke, »samo promislite! Vi ste udesili onu lijepu stvarčicu, zbog koje sam vas odmah i zavolio, ali bi vam zbog iste te stvarčice mogli staviti oko vrata kravatu koju je vrlo lako vezati, ali utoliko teže razvezati, a to u običnom engleskom jeziku znači: konopac!«

Gospodin Bolter segne rukom za vrat kao da mu je rubac oko vrata odjednom postao pretijesan te progunđa nešto nerazumljivo ali kao da povlađuje.

»Vješala«, nastavi Fagin, »vješala su, dragi moj, kao stup putokaza što pokazuje na vrlo bliz i oštar zavoj ceste gdje je već mnogi putnik morao neočekivano i naglo prekinuti svoje putovanje, i zato, ako hoćete da mirno prođete putem života, daleko od toga strašnog putokaza onda morate dobro znati što i tko je vaš broj jedan!«

»Svakako, svakako«, odvrati gospodin Bolter, »i ja ne znam zašto mi sve to govorite?«

»Samo zato da vam posve jasno pokažem kako ja o tom mislim«, reče Žid pa se namršti. »Vi sami, bez moje pomoći, ne možete napredovati, no ja ću vam i pomoći; a što se tiče posla — tu ćete vi opet meni pomoći! Ono prvo je vaš broj jedan, a ono drugo moj broj jedan. Što je vama miliji vaš broj jedan to ćete više paziti i na moj broj jedan i tako, naposljetku, dolazimo do toga što sam vam najprije spomenuo: broj jedan tiče se svih nas i svaki je od nas broj jedan; to mora tako biti ako ne želimo da svi zajedno propadnemo!«

»To je istina«, odvrati gospodin Bolter zamišljena lica. »Oh, što ste vi prefrigani stari lisac!«

Gospodin je Fagin uživao kad je vidio da to priznanje njegovoj moći nije isprazno laskanje, nego da mu je zaista uspjelo da toga novaka uvjeri o svemoćnoj svojoj lukavosti i prepredenosti, jer mu je mnogo bilo stalo do toga da to učini odmah na početku njihova poznanstva. Da bi još pojačao taj toliko željeni korisni dojam što ga je proizveo na tog mladića, upoznao ga je s nekim pojedinostima svoga zamašnog poslovanja, isprepletući tako vješto stvarnost i izmišljotine da je Bolterovo poštovanje prema njemu na očigled raslo, a usto mu zadavalo i straha, što je također bilo vrlo poželjno.

»I baš ovo međusobno povjerenje«, nastavi Žid, »tješi me kad me snađe kakva teška nevolja. Evo, baš jučer izjutra izgubio sam svoga najboljeg pomoćnika.«

»Ta valjda nije umro?« prenerazi se gospodin Bolter.

»Ne, ne«, odvrati Fagin, »nije baš takvo zlo, nije umro!«

»Valjda ga je...«

»Da, tražila ga je policija«, nadoveže Fagin.

»Zbog neke teže stvari?« zapitkivao je gospodin Bolter.

»Ne, ne, nimalo teške«, odvrati Žid. »Optužili su ga zbog nekog džeparskog pothvata te su kod njega našli srebrnu burmuticu — ali njegovu vlastitu, dragi moj, njegovu rođenu, jer i on voli šmrkati burmut. Do danas su ga držali u istražnom zatvoru, jer su se nadali da će pronaći vlasnika. Ah, on mi je vrijedio više nego pedeset burmutica, i ja bih rado toliko platio samo da ga izvučem! Oh, dragi moj, da ste samo poznavali Prefriganka!«

»Pa, upoznat ću ga, nadam se, ili možda neću?« upita gospodin Bolter.

»U to sumnjam«, odvrati Žid i uzdahne. »Ako mu ništa ne dokažu, onda će ga osuditi samo zbog skitnje, pa će nam se za pet šest nedjelja opet vratiti, ali ako mu što dokažu,

onda će na ladanje. Oh, znaju oni dobro kakav je on spretan momčić pa će ga sigurno poslati na ladanje! Oni će Prefriganku sigurno dati velike ferije!«

»Šta znači, 'ladanje' i 'velike ferije'?« upita gospodin Bolter. »Zašto govorite sa mnom tako da vas ne mogu razumjeti?«

Fagin je baš počeo tumačiti te tajanstvene izraze, da bi gospodinu Bolteru objasnio kako ići na ladanje znači — biti poslan na robiju, a na velike ferije — na doživotnu robiju, kad razgovor bude prekinut ulaskom mladoga gospodina Batesa. Ruke je držao u džepu, a lice mu se nekako razvuklo napol na smijeh, a napola u očajničku grimasu.

»Svršeno je, Fagine«, reče Charley pošto se upoznao s novim kolegom.

»Kako to misliš?« upita Žid držćući usnama.

»Našli su vlasnika burmutice, a došla su još dva-tri klipana koji tvrde da ga prepoznaju, a moj ti Prefriganko kao miš u mišolovci pa sve samo zirka kako da se izvuče«, odvrati mladi gospodin Bates. »Fagine, morate mi nabaviti crninu i crnu vrpcu oko šešira da ga posjetim prije nego što će na ladanje. Tko bi mislio da će Jack Dawkins — bože svemogući! — Prefriganko — Varalica — Prefriganko — zbog neke tričave burmutice poći na putovanje onkraj mora! Nikad ne bih pomislio da će na ladanje a da ne gepi barem zlatnu tiktakalicu s lancem i visuljcima! Oh, zašto nije do kože operušao kakva bogatog starkelju i krenuo na put kao pravi gospodin, a ne tako neslavno i bijedno kao običan džepar!«

Davši tako oduška svojim osjećajima prema nesretnom prijatelju, gospodin se Bates zavali u najbliži naslonjač, namršten, klonuo i ucviljen.

»Što ti to 'neslavno i bijedno'?« usklikne Fagin šibajući svog štićenika bijesnim pogledom. »Zar nije vazda bio prvi među prvima? — Zar mu je i jedan od vas bio ravan? — Zar ste mogli samo i pomisliti da se mjerite s njim?«

»Dakako da nismo!« nato će mladi gospodin Bates potmulim glasom kao da žali. »Dakako da nismo!«

»Pa šta onda mlatiš koješta?« obrecivao se Žid. »Zašto buncaš gluposti?«

»Jer mi je krivo što se nije proslavio!« žestio se Charley koji se toliko kinjio i žalio za svojim dičnim drugom, da je sav usplamtio u izazovnu prkosu. »Jer se na sudu neće pročuti kakva je sila on bio i nitko neće nikad saznati cijelu istinu o njegovim junačkim pothvatima. Možda njegovo ime neće ni ući u Policijski glasnik? Očiju mi, to je težak udarac!«

»Aha«, vikne Žid pružajući desnicu prema Bolteru i prigušeno se nasmije, »vidite li, dragi moj, kako se oni ponose svojim zvanjem? Zar nije prava milina kad to čovjek gleda?«

Gospodin Bolter potvrdi kimajući glavom, a Žid, pošto se dovoljno nagledao Batesa kako tuguje za izgubljenim prijateljem, očito zadovoljan priđe mladom gospodinu i potapša ga po ramenu.

»Ništa, ništa, Charley«, mirio ga je Fagin, »s vremenom će sve doći na vidjelo pa će se već saznati kakva je on vidra bio. On će im to i sam pokazati i neće obrukati svoje stare drugove i učitelje. Pomisli samo kako je mlad! To je velika čast kad te u tim godinama pošalju na ladanje, i to na velike ferije!«

»Pa jest, čast je, ne velim da nije!« reče Charley oklijevajući, no ipak već malko smirenije.

»Imat će sve što bude htio«, nastavi Žid. »U bajboku će s njim postupati kao s pravim gospodinom — svaki dan imat će svoje pivo, a imat će i para, pa ako ih ne bude mogao trošiti, neka se barem igra glava-pismo!«

»Ma nije moguće! Je li zbilja tako?« usklikne Bates.

»Dabome da hoće!« odvrati Žid, »i platit ćemo mu neku silu od advokata koji zna kako se barata jezičinom pa da ga brani, a naš će Prefriganko i sam govoriti ako bude htio, pa ćemo sve to čitati u novinama: 'Čuveni Prefriganko — publika puca od smijeha, suci se hvataju za trbuh', je li tako, Charley?«

»Ha! ha!« smijao se mladi gospodin, »oh, Fagine, ala će biti gužve i đumbusa! Nagnjavit će on njih, nagnjavit će suce, kako ga je bog dao bistra, bogme hoće!«

»Dabome da hoće!« kliktao je Žid.

»I još kako!« nadoveže Charley trljajući ruke.

»Meni je kao da ga gledam pred sobom«, uzvikne Žid i pogleda svoga štićenika.

»I ja ga gledam pred sobom!« zanosno će Charley Bates, »ha-ha-ha, i ja ga gledam pred sobom, Fagine! Ala će biti smijeha, da crkneš od smijeha! Svi oni mudraci u vlasuljama držat će se tako mudro i važno, a on, Prefriganko, odapet će govoranciju kao da je u najmanju ruku sin kakva suca pa im za ručkom drži zdravicu, ha-ha-ha!«

Žid je zaista svoga mladog prijatelja tako raspoložio da je Bates sasvim zaboravio svoju tugu. I Charley Bates koji je isprva zatvorenog Prefriganka žalio kao jadnu žrtvu sudbine, sada je u njemu gledao glavnoga junaka neke neobično vesele lakrdije iščekujući nestrpljivo čas kada će se stari njegov drug pojaviti na pozornici da nasmije sve nazočne.

»Ali treba da na neki način saznamo kako je s njim danas«, reći će Fagin. »Čekaj da nešto smislimo!«

»Da ja idem onamo?« upita Charley.

»Ni za što na svijetu«, odvrati Žid, »zar si poludio, sinko? Zar si sasvim šenuo pameću te si namislio da pođeš ravno u... Ne, ne, dosta je što smo njega izgubili!«

»Pa valjda ne kanite sami ići onamo?« naruga mu se Charley.

»Ne, ne, to nikako ne ide«, odvrati Žid i odmahne glavom.

»Pa zašto da ne pošaljete ovog novajliju?« upita Charley stavljajući Noi ruku na rame, »njega nitko ne poznaje!«

»Pa, ako on — hoće«, primijeti Žid.

»Hoće?« upadne mu u riječ Charley. »Pa šta on ima htjeti ili ne htjeti?«

»Pa, zapravo ništa, dragi moj«, prihvati Fagin te se okrene gospodinu Bolteru, »zapravo ništa...«

»Oh, molim lijepo, što se toga tiče, znate«, stane Bolter zamuckivati uzmičući natraške prema vratima, sav zbunjen i usplahiren, »ne, ne — to nije moj posao, ne, nipošto.«

»A kakav ste mu to posao povjerili, Fagine?« nato će Bates mjereći prezirno krakatog Nou. »Bit će da mu je posao da strugne kad zagusti i da sjedi u toplom zapećku kad je sve — kao bubreg u loju — je li to njegov posao?«

»Gledaj ti svoga posla«, odbrusi mu gospodin Bolter, »i nemoj da se kerèbečiš pred starijima, ti — kenjkalo balavo, ili ću ti naravnati leđa.«

Mladi gospodin Bates na tu je gordu prijetnju odgovorio takvim grohotom da je prilično potrajalo prije nego što je Faginu uspjelo da objasni gospodinu Bolteru da se, pođe li na sud, neće time izvrći nikakvoj opasnosti, jer u London nije stigla nikakva vijest o tome da je pobjegao i zašto je pobjegao od svoga gazde, niti je za njim izdana tjeralica; po svoj prilici još se ne zna da je ovamo stigao. Ako se valjano preruši, može bezbrižno otići u sudnicu kao na bilo koje mjesto, utoliko prije što se nikako ne bi moglo pretpostaviti da se svojevoljno uputio onamo.

Donekle umiren tim razlaganjem, ali u još većoj mjeri natjeran strahom koji mu je ulijevao stari Žid, gospodin Bolter naposljetku pristane, iako vrlo kisela lica, da se lati toga posla. Prema Faginovoj uputi odmah zamijeni svoje odijelo taljigaškim haljetkom, baršunastim hlačama i kožnatim dokoljenicama; a sve je to Fagin imao pri ruci. Dobio je bič i pusten šešir sa zadjenutim mitničarskim ceduljama. Tako preodjeven trebalo je da odšvrlja u sudnicu, gdje će svatko vjerovati da je taljigaš sa sela koji je s tržnice zabasao u Covent Gardenu iz puke radoznalosti, a kako je bio već sam po sebi nezgrapan i krakat, Fagin nije nimalo sumnjao u uspjeh toga pothvata.

Pošto su ga tako udesili i točno mu opisali po čemu će moći prepoznati Prefriganka, mladi gospodin Bates isprati Nou sve do neposredne blizine Bow-Streeta vodeći ga po mračnim uličicama. Opisavši mu još potanko mjesto gdje se nalazi tražena zgrada, kako ona izgleda te kako će ravno ući unutra i, kad bude ušao u dvorište, kako će desnim stubištem gore i skinuti šešir čim uđe u dvoranu, konačno ga Charley Bates natjera da sam pođe dalje, obećavši mu da će ga pričekati na mjestu gdje su se rastali.

Noa Claypole, iliti Morris Bolter, kako je god čitatelju po volji, držao se savjesno primljenih uputa koje su — budući da je mladi gospodin Bates bio ovdje kao kod kuće — bile tako točne da je bez ikakva zapitkivanja prispio na svoje odredište a da mu se na putu nitko nije ispriječio. Našao se usred gomile svijeta, uglavnom žena, što se tiskala u prljavoj i zagušljivoj prostoriji na dnu koje je pod bio uzdignut i odijeljen ogradom, a s lijeve se strane uza zid nalazila ograđena optuženička klupa dok je s desne strane, dakle iza ograde, stajao stol za suce kako bi prosti puk mogao lakše zamisliti (ukoliko ima mašte!) da je pravda nešto posebno i puno dostojanstva.

Na optuženičkoj klupi bilo je samo nekoliko žena koje su, kimajući glavom, odzdravljale svojim znancima koji su ih zadivljeno gledali, dok je sudski pisar čitao neke iskaze dvojici policajaca i nekom čovjeku u priprostu odijelu koji se naginjao preko stola. Tamničar se naslanjao na ogradu optuženičke klupe ravnodušno lupkajući velikim ključem po svom nosu, osim u trenucima kad bi besposlen svijet počeo glasno razgovarati: onda bi uzvikivao »Tišina!« ili bi stroga i namrgođena lica oslovio neku ženu: »Iznesite bebu iz sudnice!« kad bi dostojanstvo mjesta gdje se kroji pravda bilo ugroženo krikovima slabašnog djeteta kojemu je glas majka nastojala prigušiti rupcem. Omara je teško pritiskala i lijegala na grudi svima u pretijesnoj prostoriji u kojoj se lijep osipao sa stropa, oplata na zidu bila vlažna od nezdrava zadaha i prljavštine, a tavanica ogaravljena čađom. Na kaminu se nadimalo neko čađavo i ispucano poprsje, a nad optuženičkom klupom visio prašan sat, jedini predmet u toj sobi koji je živio ispravnim životom, jer je bijeda i neimaština, ili okorjela izopačenost, ili jedno i drugo, utisnulo žig svakom živom biću pa ta živa rugoba nije bila manje odvratna od mutnoga i masnog taloga koji se kanda slegao i na sve mrtve predmete.

Noa se pomno ogledavao na sve strane, neće li gdje ugledati Prefriganka; no premda je vidio podosta žena koje su mogle biti majka ili sestra tome dičnom gospodinu, i više nego jednoga čovjeka koji bi prema opisu vrlo lako mogao biti njegov otac, ipak nije bilo nikoga tko bi odgovarao opisu gospodina Dawkinsa. Čekao je u uzbuđenju i neizvjesnosti dok one žene na optuženičkoj klupi nisu bile osuđene te izišle šepureći se. Odlanulo mu je kad je ugledao uhapšenika koji mu se učinio da je onaj pravi radi kojega je došao.

Bio je to zaista gospodin Dawkins: stružući nogama ulazio je u sudnicu, u svom prevelikom kaputu sa posuvraćenim rukavima, držeći lijevu ruku u džepu, a u desnoj imao kapu. Pred njim se gegao tamničar kojega ne bi bilo tako lako opisati. Tek što je sjeo na op-

tuženičku klupu i već je gospodin Dawkins upitao posve glasno zbog čega je on zapravo dospio u taj sramotni položaj.

»Jezik za zube, čuješ li?« odvrati uzničar.

»Jesam li ja Englez ili nisam?« upita Prefriganko. »A gdje su onda moja prava?«

»Samo se strpi, dat ćemo mi tebi već tvoja prava, i to papreno!« opet će uzničar.

»No vidjet ćemo kako će ministar unutrašnjih poslova sucima nasapunati glavu, ako mi uskrate moja građanska prava«, odvrati gospodin Dawkins. »Ej, vi, šta je sad? Bio bih slavnom sudu vrlo zahvalan da se što prije pozabavi mojom stvarčicom a ne da se sada čitaju novine, jer ja sam vam zakazao sastanak s nekim gospodinom u Cityju,[10] pa kako sam gentleman koji dolazi točno u određeno vrijeme kad se radi o poslu, onaj će gospodin otići, a ja onda mogu svirati! Ali ću ja zatražiti naknadu štete, da, to ću tražiti, očiju mi, hoću!«

Nato je Prefriganko po svoj prilici htio pokazati kako će se poslije suđenja žaliti na postupak te upita uzničara za imena »one dvojice starih pisoždera«, za sudačkim stolom, što je kod publike izazvalo gotovo isto tako buran smijeh, kako bi i mladi gospodin Bates sigurno prasnuo u grohotan smijeh da je mogao čuti to pitanje.

»Tišina!« vikao je uzničar.

»Koja je to stvar?« upita jedan od sudaca.

»Tužba protiv džepara, vaše gospodstvo!«

»Je li dječak već odgovarao pred sudom?«

»Nije, ali je već odavna morao biti na optuženičkoj klupi. Gdje vam on sve već nije bio!« odvrati uzničar. »*Ja* ga poznajem kao zlu paru, vaše gospodstvo!«

»Tako, dakle, vi mene poznajete?« usklikne Prefriganko kao da kani dobro upamtiti izjavu toga čovjeka. »Vrlo dobro! Tužit ću vas zbog uvrede poštenja!«

Opet smijeh, opet uzvik: »Tišina!«

»Dakle, gdje su svjedoci?« upita sudac.

»Da, da, tako je!« uplete se Prefriganko. »Htio bih da vidim te svjedoke!«

Toj je želji odmah udovoljeno, jer se pojavio policajac koji je izjavio kako je vidio optuženog gdje usred ulične vreve uvlači ruku u džep nekoga gospodina, vadi rubac i onda ga, pošto se u nj useknuo, opet gura gospodinu u džep, jer je bio star. I zato da ga je uhapsio, a pri ličnom pretresu nađena je kod spomenutog dječaka, zvanog Prefriganko, srebrna burmutica kojoj na poklopcu bijaše urezano ime vlasnika. Po traženju suda pronašli su toga čovjeka koji se na poziv odazvao pa ja sada nazočan. Zakleo se da je jučer, pošto se progurao kroz mnoštvo, opazio da mu je nestalo burmutice. Spazio je — veli — gospodičića koji se vrzao i vješto izmicao, i taj gospodičić da je — optuženik.

»Imaš li šta da pitaš svjedoka, dječače?« upita sudac.

»Ja da se toliko ponizim i da se s njim upustim u razgovor?« odvrati Prefriganko.

»Imaš li uopće što da kažeš?«

»Ne čuješ li da te njegovo gospodstvo pita da li imaš još šta da kažeš?« upita ga uzničar i laktom ga mune u rebra.

»Oprostite! Molim lijepo?« reče Prefriganko kao da je prijašnje pitanje prečuo te se sad trgnuo iz teških misli. »Jeste li meni što rekli?«

[10] City — trgovačka četvrt i centar Londona. *(Prev.)*

»Vaše gospodstvo, ovakva fakina još nikada u svom životu nisam vidio«, reče policajac keseći se. »Imaš li šta da kažeš, derane?«

»Nemam«, odgovori Prefriganko, »ovdje nipošto, jer ovo nije poštena krojačnica pravde; osim toga, moj ja advokat baš danas na doručku kod potpredsjednika Donjeg doma. No ja ću na jednom drugom mjestu imati šta da kažem, a bogami i on, i sva sila uglednih znanaca i prijatelja, tako da će ove stare vlasulje još zaželjeti da se nisu nikad ni rodile ili prokleti svoje podvornike što ih nisu objesili o klinčanicu nego su ih pustili da dođu i da meni sude. Ja ću...«

»Tako, krivica mu je dokazana!« prekine ga pisar. »Odvedite ga!«

»Naprijed, derane!« reče uzničar.

»Evo me, već idem«, odvrati Prefriganko gladeći dlanom svoju kapu pa se onda obrati sucima: »Ej vi, uzalud ste se sad od straha ukočili, ni zere smilovanja neću imati s vama. Platit ćete vi meni za to, gospodo slavna, i ja ni za živu glavu ne bih htio biti u vašoj koži! I ja bih vam sad fućkao na to, da me i na koljenima molite da se vratim u slobodu! Evo, vodite me!«

Poslije tih riječi Prefriganko se nije opirao kad ga je uzničar spopao za ovratnik i povukao, ali se neprestano, dok nisu dospjeli u dvorište, prijetio da će o njegovu slučaju i u samom parlamentu još biti govora, a policajcu se samodopadljivo nasmijao u brk.

Pošto je na svoje oči vidio kako su ga zatvorili u samicu, Noa se požuri natrag na mjesto gdje se bio rastao s Batesom. Čekao je tu još neko vrijeme dok se nije pojavio mladi gospodin koji se mudro skrio na sigurnu mjestu, sa kojega se mogao uvjeriti da nikakav nepoželjni radoznalac ne slijedi njegova novog prijatelja.

Obojica su pohitjela kući da što prije obvesele gospodina Fagina radosnom viješću kako se Prefriganko časno i slavno ponio.

XLIII. POGLAVLJE

KAKO JE NANCY BILA SPRIJEČENA DA ISKUPI OBEĆANJE ŠTO GA JE DALA GOSPOĐICI ROSE MAYLIE I KAKO JE NOA CLAYPOE POSTAO FAGINOV OBAVJEŠTAJAC

Koliko je god bila umješna da laže i da se pretvara, Nancy nije mogla sasvim prikriti svoj strah poslije onoga što je poduzela. Dobro je pamtila kako su joj lukavi Žid i okrutni Sikes povjeravali svoje zločinačke planove što su ih pred svima drugima skrivali, jer su bili čvrsto uvjereni da se u nju mogu pouzdati i biti bez brige da bi ih ona ikad mogla odati. Ali ma kako bile strašne njihove spletke, ma kako opaki njihovi začetnici i ma kako ona mrzila starog Žida koji ju je korak po korak vodio bliže crnom bezdanu zločinstva i bijede, odakle više nije bilo povratka, ipak bi ponekad i prema njemu osjećala neku samilost pri pomisli da će njega najposlije stići pravedna kazna kojoj je tako dugo izmicao; ipak, nije željela da mu svojom rukom namakne omču na vrat.

No to su bili samo prolazni osjećaji pa ju je moć navike sprečavala da ih se tako lako otrese. Ipak je čvrsto ustrajala pri svojoj odluci da ni zbog kakvih obzira ne promijeni svoje mišljenje. Strahovanje za Sikesa moglo ju je još jače potaknuti da za vremena odustane od svoga nauma. Sama je bila postavila uvjet da se njezina tajna čuva te nije dala ni naslutiti po čemu bi se njemu moglo ući u trag; njemu za ljubav čak je odbila da bude spašena bijede i poroka što su je okruživali — i što je još mogla učiniti? Ostala je nepokolebljiva pri svojoj odluci.

Iako se svaka njena duševna borba završavala tom odlukom, ipak su takve misli neprestano nadirale i upijale joj se u svijest. Prošlo je samo nekoliko dana, a lice joj je ublijedjelo i ona je sva omršavjela. Na mahove nije marila što se oko nje zbiva niti se upletala u razgovor — ona koja je nekad najviše halabučila; onda bi ja opet spopadao smijeh, suh i neveseo, te bi se bez svrhe i povoda kreveljila, a čas zatim opet sjedila, tiha i potištena, izgubljena u sumornim mislima, podnimivši glavu rukama. Već po samoj gesti kada bi se poslije trgla iz te zamrlosti, moglo se — jasnije nego po ostalim znacima — razabrati da joj ništa nije po volji, da joj je sve dotužilo i da joj se u glavi vrzu misli koje nemaju nikakve veze s onim o čemu drugi razgovaraju.

Bilo je to u nedjelju uvečer, a ura s obližnjeg tornja upravo je otkucavala sate. Sikes i Žid usred razgovora umuknu da osluhnu, a djevojka koja je sjedila poniže na maloj klupici također pažljivo osluhne. Kao da joj krv zastajkuje u žilama. — Jedanaest!

»Sat do ponoći!« reče Sikes, podigne zavjesu da pogleda na ulicu, a zatim se opet vrati na mjesto. »I mrkla pomrčina, kao poručena da se prihvatiš posla!«

»Šteta, prava šteta, Bille«, nato će Žid, »što baš sada — nemamo nikakva posla!«

»Prvi put što reče istinu«, mrzovoljno mu dobaci Sikes. »A ja baš raspoložen za posao!«

Žid samo uzdahne i tužno zamahne glavom.

»Trebat će naknaditi izgubljeno vrijeme«, reče Sikes. »Kad nam se opet pruži prilika. Drugo ti ja ne znam!«

»To je prava riječ, dragi moj«, usklikne Žid i bojažljivo ga potapša po ramenu. »Baš mi godi kad tako govorite!«

»Godi ti, eh!« nato će Sikes. »Onda neka ti bude.«

»Ha! ha! ha!« nasmije se Žid i kao da se topio od milja što Sikes nije tako grub kao obično. »Danas ste baš u formi Bille; pravi onaj stari Bill!«

»Nisam u formi kad me svojim prljavim papcima hvataš za rame, i zato — k sebi ruke!« reče Sikes i strese sa sebe starčeve ruke.

»Mravci ti putuju uz kičmu pa ti se čini da su te ukebali, je li, Bille?« osmjehne se Žid odlučivši da se ne pokaže uvrijeđenim.

»Čini mi se da me sam vrag ščepao za rame, a ne policijsko njuškalo«, odbrusi Sikes. »Još nikada nisam vidio njuške kao što je u tebe, ukoliko nisam gdjegod nabasao na tvog ćaću, no čini mi se da se *njemu* već odavna osmudila crvena bradica uz Luciferov kotao; a možda uopće nisi imao oca nego te sam pakao izrodio tako nakazna, čemu se nimalo ne bih čudio.«

Fagin na taj komplimenat ništa ne odgovori, nego samo povuče Sikesa za rukav te pokaže na Nancy koja je iskoristila priliku dok su oni razgovarali, stavila šešir na glavu i pošla vratima.

»Ej!« izdere se Sikes. »Nancy! Kamo se to djevojčica uputila u ovo doba noći?«

»Neću daleko.«

»Kako ti to odgovaraš?« upita Sikes. »Čuješ li ti, kad E tobom razgovaram? Odgovaraj!«

»Rekla sam već da neću daleko.«

»A ja te pitam — kamo?« Sikes će povišenim glasom. »Jesi li me čula!«

»Ni sama ne znam«, odgovori djevojka.

»Ali ja znam!« nato će Sikes, više iz prkosa nego što mu ne bi bilo s voljom da Nancy ide kamo joj drago. »Ja znam — nećeš nikamo! Sjedaj ovamo!«

»Već sam ti prije rekla da mi nije dobro«, odvrati djevojka, »pa ću malo na zrak.«

»Turi glavu kroz prozor i imat ćeš zraka!« odvrati Sikes.

»Tu je zagušljivo«, dobaci mu djevojka, »hoću na ulicu.«

»Da ne bi!« ljutito će Sikes, pođe vratima, zaključa ih, stavi ključ u džep, strgne joj šešir s glave i baci ga na stari ormar. »Tako, a sad se ne miči više nego sjedi tu gdje si!«

»Pa mogu ja i bez šešira«, nato će djevojka i sva problijedi. »Kako ti to, Bille, sa mnom? Znaš li ti šta radiš?«

»Da li znam — oh, Fagine!« usklikne Sikes. »Ona, je zacijelo pošašavila, jer se inače ne bi usudila da tako brusi jezičinu!«

»Natjerat ćeš me da od očaja...« promuca djevojka pritiskujući rukama grudi kao da hoće prigušiti svoj bijes. »Smjesta da me pustiš! Jesi li čuo?«

»Neću!« zagrmi Sikes.

»Fagine, reci mu neka me pusti. Bit će bolje za njega. Da, bit će bolje da me pusti. Čuješ li?« viknu Nancy lupnuvši nogom o pod.

»Čuj me!« odvrati Sikes pa se na stolici okrene prema njoj. »Ako samo pisneš, napujdat ću psa na tebe, a kada te on ščepa za gušu, onda ćeš znati zašto se dereš. Koji ti je bijes, droljo otrcana?«

»Pusti me da idem!« reče djevojka i sva se uozbilji, a onda sjedne na pod ispred vrata. »Pusti me, Bille, jer ne znaš što činiš — zbilja ne znaš. Samo na jedan sat — molim te — molim te, Bille!«

»Neka me đavo odnese ako ova djevojka nije sasvim pobenavila!« vikao je Sikes bijesno. »Ustaj!«

»Ne ustajem dok mi ne obećaš da ćeš me pustiti!« vrisne djevojka, a Sikes ju je samo gledao i vrebao pogledom, a onda, uočivši zgodnu priliku, zgrabi je iznenada za obje ruke, pa povuci-potegni, povuče je u susjedni sobičak, dok se ona borila i otimala. Tu ju je svalio na stolicu, a on sam sjeo na klupu, držeći joj ruke kao nekim kliještima. Ona se čas gnjevno izvijala, čas ga opet zaklinjala, sve dok nije izbilo dvanaest, a onda, zamorena i iscrpena borbom, popusti. Pošto joj se uz mnoge teške kletve i psovke još jedanput zaprijetio da se glavom ne šali i da više ne pokuša da noćas bilo kud ode, Sikes je pusti da se pribere i smiri te se vrati Židu.

»Uh!«, othukne provalnik brišući znoj s lica. »Ma što je to čudna djevojka!«

»Baš i jest«, potvrdi Žid zamišljeno, »zaista je čudna!«

»Šta joj to bi noćas, što misliš, a?« upita Sikes. »No reci, pa ti je bolje poznaješ od mene — šta to treba da znači?«

»Ženska tvrdoglavost, da, to i ništa drugo«, odvrati Žid sliježući ramenima.

»Pa bit će da je tako«, progunđa Sikes. »Mislio sam da sam je ukrotio, a sad vidim da je gora nego što je bila.«

»Gora je«, reče Žid i opet se zamisli. »Nikad je nisam vidio takvu, a ni zbog čega.«

»Ni ja«, reče Sikes, »a možda je i ona navukla moju groznicu, pa sve gori, a vatra još ne može da izbije?«

»Možda«, odvrati Žid.

»Ako je to još jedanput spopadne, pustit ću joj malo krvi, i to bez doktora!« nato će Sikes.

Žid značajno kimne glavom u znak da potpuno odobrava tu metodu liječenja.

»Ona je dan i noć bila uza me dok sam crkavao, a tebe, kurjače gadni, nije bilo ni od korova«, reče Sikes. »A za sve to vrijeme nismo imali ni prebijene pare; jedno s drugim pa je malo pošašavila od silne muke i nevolje, a svejednako zatvorena kao u gajbi — a?«

»Da, da, dragi, bit će da joj je to naškodilo«, govorio je Žid šapatom. »Pst! Tiho!«

U taj se mah vrati djevojka i opet sjedne na prijašnje mjesto. Oči su joj bile crvene i podbuhle. Zanosila se tijelom amo-tamo, a onda zabacila glavu i prasnula u smijeh.

»A što li je to sad?« usklikne Sikes začuđeno gledajući svoju družicu.

Žid mu glavom dade znak neka joj zasad ne obraća pažnju, i poslije nekoliko minuta djevojka je opet mirno sjedila na svom mjestu kao da se ništa nije dogodilo. Fagin mu došapne da više nema opasnosti, neće više mahnitati, a onda dohvati šešir i zaželi Sikesu laku noć. Na vratima zastane te upita hoće li mu netko posvijetliti niza stepenice.

»Nancy, posvijetli mu niza stepenice«, reče Sikes puneći svoju lulu. »Bila bi vječna šteta da sam sebi slomi kičmu i da razočara svu onu publiku koja uživa gledajući kad se zasluženom čovjeku veže posljednja kravata. Hajde, prisvijetli mu.«

Nancy je sa svijećom u ruci pratila starca niza stepenice. Kad su stigli, u hodnik, Fagin stavi prst na usta i, prikučivši se djevojci, upita šapatom:

»Šta ti je, draga moja Nancy?«

»A šta bi mi bilo?« nato će djevojka istim glasom.

»Pa mislim tako, sve to komešanje — pa tvoj nemir?« odvrati Fagin. »Ako se *on*« — i Žid upre koščatim kažiprstom u stepenište — »toliko uzjogunio i samo traži kavgu s tobom, a zvijer je on, znam, i vukodlak, zašto ti njega ne...«

»Šta?« prihvati djevojka kad je Fagin zašutio, dok su mu se usta gotovo doticala njezina uha i grabežljivim se očima zanio u njen pogled.

»Pa sad nije vrijeme da se o tom govori«, odvrati Žid, »popričat ćemo o tome drugom zgodom. Ja sam ti, mila moja, pouzdan prijatelj, pa ako ti je do osvete, samo reci, držim ga čvrsto u šakama te ćeš ga lako satrti i smlaviti kao pseto, jer pas ti je on i gori od svoje kučke koju kao tebe kadikad pomiluje i mazi. I zato, samo ti dođi k meni. Danas ti je prijatelj, a sutra te mrzi, a mene, Nancy, mene poznaješ, već odavna.«

»Poznajem, i dobro te poznajem«, odvrati djevojka ne pokazujući ni najmanje uzbuđenje. »Laku noć!«

Ustuknula je kad joj je pružio ruku, ali mu još jedanput zaželi laku noć, sasvim mirno i tiho, uzvrativši mu značajan pogled kojim ju je pogledao prije nego što je zatvorio vrata.

Fagin je nastojao da što prije dođe svojoj kući i sav se predao mislima što su mu se vrzmale po glavi. Jedna ga je misao zaokupljala, polako i postepeno. Nije mislio na večerašnju svađu, iako mu je sada bivalo sve jasnije da je Nancy dotužila pustahijina okrutnost te da je zavoljela drugoga čovjeka. Njezino izmijenjeno držanje, učestalo izbivanje od kuće, pa ravnodušnost u svim pothvatima njihove družine gdje je nekad tako živo i revno sudjelovala, pa k tome još i njeno očajničko otimanje noćas da pošto-poto pođe u određeno vrijeme na sastanak, sve je to potkrepljivalo njegovu pretpostavku. Bilo mu je gotovo jasno da ga slutnje nisu prevarile. Ali čovjek kojega je Nancy zavoljela nije se nalazio među njegovim suradnicima. A uz Nancynu pomoć mogao bi postati vrlo koristan za čitavu družinu, te bi ga, po Faginovu mišljenju, trebalo smjesta predobiti i privući.

Time bi postigao i drugu, još mračniju svrhu. Sikes je isuviše mnogo znao, a njegovo podsmjehivanje ljuto je vrijeđalo Fagina i pogađalo ga u srce, iako to nije pokazivao. Djevojka zacijelo vrla dobro zna da nikada neće izbjeći njegovoj mržnji i osveti ako ga jedanput napusti te da će u svom bijesu njenoga ljubavnika nemilo osakatiti, ako ne i sasjeći. Sa malo nagovaranja i uvjeravanja — smišljao je Fagin — ona će drage volje pristati da ga otruje. Oduvijek su se žene laćale takvih pa i gorih sredstava u sličnim prilikama da bi postigle svoj cilj. I tako će nestati opasnog i meni tako mrskog lopova i na njegovo bi mjesto došao odmah drugi, i djevojka će, upletena u to umorstvo, biti još jače u mojoj vlasti.

Takve su misli dolazile Faginu na pamet za ono kratko vrijeme dok je bio u provalnikovoj sobi. I samo su ga te misli zaokupljale; zato je djevojci na rastanku i natuknuo kako

da se otarasi Sikesa. I čini se da se djevojka nije nimalo iznenadila i da je potpuno shvatila ono nekoliko njegovih riječi. Nazrela je njegove namjere. Nancy ga je razumjela, jer mu je to kazivao i njen pogled.

No možda će se ustručavati da sudjeluje u zavjeri kad se Sikesu radi o glavi. A baš je to bilo važno — da ona bude upletena u umorstvo. »Kako da je još čvršće privežem uza se?« mišljaše Žid dok se šuljao kući. »Postoji li još neko sredstvo da je predobijem?«

»Postoji!« umalo što Fagin naglas ne pomisli. »Onda neće moći ništa da mi odbije — ni za živu glavu! Našao sam ja sredstvo i poslužit ću se njime. Samo da saznam tvoju tajnu pa mi nećete umaći — ni ti, ni Sikes!«

Bijesno iskešena lica okrene se i zaprijeti u pravcu mjesta gdje je ostavio razbojnika. Zatim je žurno nastavio put zavukavši koščate ruke u nabore traljave odjeće, grčevito preplećući prste kao da drobi i davi nevidljiva, mrska dušmanina.

Sutradan je poranio i nestrpljivo čekao novog ortaka koji se napokon s velikim zakašnjenjem pojavio i odmah se proždrljivo bacio na doručak.

»Bolter«, oslovi ga Žid, privuče stolicu i sjedne sučelice njemu.

»Pa tu sam«, progunđa Noa, »šta je? Nemojte ništa da me pitate dok se ne nanjupam. To je ono što tu ne valja, jer čovjek nikad ne stigne da se ljudski najede.«

»Pa valjda možeš i za vrijeme jela razgovarati?« nato će Fagin proklinjući iz dubine duše proždrljivost svoga mladog prijatelja.

»Mogu, govoriti mogu, i još mi bolje prija kad uz jelo razgovaram«, odvrati Noa pa odreže komadinu kruha. »A gdje je Šarlota?«

»Izišla je«, odgovori Fagin, »poslao sam je zajedno s onom drugom djevojkom, jer sam želio da budemo sami.«

»Oho!« nato će Noa. »Bilo bi mi milije da ste joj najprije naredili da mi spremi malo pržena kruha s maslacem. No, pričajte vi samo, meni to nimalo ne smeta.«

Zaista se činilo da ga ništa ne može omesti pri jelu, jer kao da je nakanio da se svojski prihvati posla.

»Jučer si dobro radio, dragi moj«, započne Žid, »vrlo uspješno! Šest šilinga, devet pensa i pola penija već prvog dana! Na tom ćete zabavištu namlatiti grdne pare!«

»Ne zaboravite tri pivska vrča i jedan lonac za mlijeko«, dobaci mu gospodin Bolter.

»Oh, ništa ja ne zaboravljam, prijatelju«, odvrati Žid. »Ona tri pivska vrča — to si majstorski udesio, ali ono s loncem za mlijeko — to je bilo upravo genijalno!«

»Nije loše za početnika«, napomenu gospodin Bolter samodopadno. »Vrčeve sam poskidao sa prozorskih rešetaka, a lonac je stajao pred vratima gostionice, pa sam ga pograbio, znate, jer sam mislio da bi mogao zarđati ili dobiti kijavicu — od kiše! Ha! ha! ha!«

Žid se pretvarao kao da se i on slatko smije, a gospodin Bolter, kad se nahihotao, nekoliko je puta zagrizao punim ustima u prvi komad kruha, a odmah zatim prihvatio se druge komadine.

»Htio bih da ti, dragi Boltere«, započne Žid nagnuvši se preko stola, »izvršiš za me neki posao pri čemu je potrebna najveća pažnja i opreznost.«

»Slušajte«, odvrati Bolter, »nemojte da me uvalite u neku opasnost ili da me opet pošaljete u sudnicu. To mi nikako ne odgovara, ne, baš nikako, i ja vam to odmah u brk kažem.«

»Nema tu ni najmanje opasnosti — ni najmanje«, dočeka Žid, »potrebno je samo da malo pripaziš na jednu ženu!«

»Je li stara?« upita gospodin Bolter.

»Nije, mlada je«, odgovori Fagin.

»To će mi vrlo dobro uspjeti, u to sam siguran«, reče Bolter. »Još u osnovnoj školi bio sam najbolja tužibaba. A šta treba da izvidim? Ne moram valjda da...«

»Ne treba ništa da poduzmeš«, prekine ga Žid, »samo da me obavijestiš kamo odlazi, s kim se sastaje i, ako je moguće, što je govorila; da upamtiš ulicu, ako je ulica, ili kuću, ako je kuća, i da mi lijepo javiš sve što o njoj saznaš.«

»A šta ćete mi dati za moj trud?« upita Noa stavljajući čašu na sto i gledajući svoga poslodavca pohlepnim očima.

»Ako ti sve dobro uspije — jednu funtu, dragi moj — čitavu jednu funtu«, odvrati Fagin kojemu je bilo stalo do toga da pobudi u njemu što veći interes. »A moraš znati da još nikada nisam platio toliku svotu za tako malu uslugu.«

»Kakva je to žena?« upita Noa.

»Jedna od naših.«

»Oh, Gospode!« usklikne Noa naprćivši nos. »Postala vam je sumnjiva, a?«

»Našla je sebi neke nove prijatelje, dragi moj, i ja moram saznati tko su oni«, odvrati Žid.

»Razumijem«, reče Noa, »jer treba da znate s kim imate čast, je li — ha! ha! ha! Eh, to je posao za mene!«

»Znao sam da će to biti nešto za tebe«, odvrati Fagin, sav razdragan što mu je tako lako uspjelo da ga predobije.

»Zna se, zna se«, nato će Noa. »A gdje je ona? Gdje da je pričekam? Kada da krenem?«

»Sve ćeš to od mene saznati«, reče Fagin, »i u pravi čas. Ti samo budi spreman, a ostalo prepusti meni.«

Šest je noći prosjedio u čizmama i u kirijaškom odijelu, da na jedan Faginov mig krene u izvide, šest dugih i zamornih noći, a Fagin se svake večeri vraćao razočarana lica te ga samo kratko obavijestio da još nije vrijeme. Sedme se večeri vratio ranije i nije mogao da prikrije svoju radost. Bila je nedjelja.

»Večeras ona izlazi«, reče Fagin, »i sigurno po svom poslu, jer je cio dan bila sama, a čovjek kojega se boji vratit će se tek prije nego što svane. Hajde sa mnom, samo požuri!«

Noa bez riječi đipne uvis, jer je Žid bio tako uzrujan te je njegovo uzbuđenje zahvatilo i njega. Krišom iziđu iz kuće i, prolazeći kroz bezbroj malih ulica, najposlije dospiju do neke krčme; Noa ju je odmah prepoznao kao konačište gdje je proveo prvu noć po svom dolasku u London.

Bilo je prošlo jedanaest sati, vrata su bila zatvorena. Kad Žid prigušeno zazviždi, šarke zacvile i vrata se otvore. Oni nečujno uđu, i vrata se za njima opet zatvore.

Ne usuđujući se ni šapatom progovoriti, Fagin se sporazumijevao nijemim znakovima s mladim Židom koji im je otvorio. Nato obojica pokažu Noi na prozorčić, pozvavši ga rukom da se popne i da zaviri u susjednu sobicu.

»Je li to ta žena?« upita Noa jedva čujno.

Žid potvrdi glavom.

»Ne mogu dobro da joj zagledam lice«, šaptao je Noa, »jer je oborila glavu, a svijeća se nalazi iza nje.«

»Stani ovamo«, nato će Žid tihim glasom te mahne Barneyju koji se smjesta povuče. Čas zatim momak je ušao u susjednu sobu i, pod izlikom da će useknuti svijeću prinese je bliže djevojci i povede s njom razgovor te je morala dići glavu.

»Sad je vidim«, prigušeno će uhoda.

»Jasno?« upita Žid.

»Prepoznao bih je među tisućama drugih.«

Čim je djevojka izišla iz sobe, Fagin ga povuče u udubinu zida koja je bila zastrta zavjesom. Zadržaše dah dok ona nije prošla na nekoliko koraka od njihova skrovišta te izašla na vrata kroz koja su oni bili ušli.

»Pst!« psikne momak koji je držao vrata otvorena.

»Sad!«

Noa izmijeni pogled s Eaginom i onda hitro klisne iz krčme.

»Nalijevo«, došapne mu momak kad je šmugnuo pored njega, »skrenite nalijefo, ali se trsite truke strane ceste.«

Noa posluša i pri svjetlosti uličnih svjetiljaka mogao je još vidjeti kako je djevojka ispred njega izmicala i nestajala u daljini. Požuri se za njom da joj dođe što bliže a da ga ona ipak ne primijeti. Držao se druge strane ulice, kako bi što bolje pratio svaki njen pokret. Dva-tri puta nervozno se okrenula, a jedanput je zastala da propusti ispred sebe dvojicu ljudi koji su je slijedili. Čini se da postaje sve odvažnijom i da ide sve odlučnijim i sigurnijim korakom. Dok se ona više bližila svome cilju, uhoda se svejednako držao u istoj udaljenosti ne puštajući je iz vida.

XLIV. POGLAVLJE

NANCY JE DOŠLA NA SASTANAK

Sa crkvenih tornjeva izbijalo je četvrt do dvanaest kada su dvije spodobe izbile na London Bridge. Prva je bila djevojka koja je išla brzim i lakim koracima i živo se ogledavala kao da nekoga iščekuje, a druga prilika bio je muškarac koji se držao u najdubljoj sjeni i u izvjesnoj udaljenosti udešavao korak prema njenom, zastajući kad bi ona zastala i šuljajući se naprijed čim bi ona pošla dalje, ali neprestano pazeći da joj se ne bi odveć približio. I tako prijeđe most što spaja Middlesex sa Surreyom, kad se djevojka, očito razočarana što među rijetkim prolaznicima nije našla osobu koju traži, stane vraćati. Ona se naglo okrenula, ali čovjek koji ju je motrio bio je na oprezu te se brzo zavukao u jedno udubljenje na mostu i nagnuo se preko ograde da što bolje skrije lice, pustivši je da prođe s druge strane mosta. Kad je opet poodmakla u prvašnju razdaljenost, tiho spuzne iz svog skrovišta i opet pođe za njom. Gotovo usred mosta djevojka zastane. A i muškarac stane.

Noć je bila vrlo mračna kao što je i minuli dan bio tmuran i oblačan, pa ih je u to doba i na tom mjestu samo malo ljudi susretalo, a i ti su brzo odmicali pored njih. Možda ih nisu ni vidjeli, ali u svakom slučaju nisu obraćali pažnje ni djevojci ni muškarcu koji ju je slijedio, jer ni po svom izgledu ni po vanjštini nisu mogli pobuditi ničiju radoznalost u toj londonskoj četvrti bijede, gdje su beskućni bijednici bili u potrazi za kakvim zaklonom ispod mosta ili napuštenom kućicom bez prozora i vrata. Čovjek i žena stajali su i šutjeli a da ni s kim nisu progovarali niti je njih tko oslovljavao.

Sumaglica se osula nad rijekom gušeći crveni odsjev vatara koje su gorjele na brodićima usidrenim uz male gatove pa su se i mutni obrisi zgrada na obali rasplinjavali u sivoj atmosferi. Stara, dimom počađavjela skladišta s obje strane rijeke stršila su, glomazna i natmurena, iz guste gomile krovova i zabata tako mračna i crna da se njihovi nezgrapni oblici nisu ni odražavali u vodi. Toranj stare crkve Sv. Spasitelja i kula Sv. Magnusa, koji od davnine poput dvaju gigantskih stražara čuvaju most, nazirali su se usred te tame; ali se ni šuma jarbola pod mostom ni crkveni tornjevi u daljini nisu mogli ni naslutiti.

I dok ju je skriveni uhoda budnim okom slijedio, djevojka je pošetala nekoliko koraka gore-dolje kadli sat na tornju Sv. Pavla muklim glasom oglasi posljednji pozdrav još jednom danu koji ode u nepovrat. Ponoć je ovladala usnulim velegradom zaogrnuvši crnim

plaštem palače i potleušice, tamnice i ludnice, rodilišta i mrtvačnice, odaje gdje zdravi snivaju sretne sne i zagušljive sobe gdje leže bolesnici, izbe gdje se mrtvaci koče i komore gdje sanjaju bezbrižna djeca.

Tek što je izbilo dvanaest, kad iz kočije koja se zaustavila podalje od mosta iziđe mlada dama u pratnji sijeda gospodina te se, plativši kočijašu, oboje uputiše naprijed. Čim su stupili na pločnik mosta, djevojka se trgne i pođe im u susret.

Ono dvoje pođe dalje ogledavajući se kao ljudi koji su izgubili nadu da će naći osobu koju traže. Zastadoše i već htjedoše da uzviknu, ali onda mahom priguše povik, jer se u tom času pojavi čovjek u taljigaškoj odjeći, prođe tik pored njih te umalo što se ne sukobi s njima.

»Ne ovdje«, reče djevojka. »Bojim se da ovdje s vama razgovaram. Hajdemo dalje da se uklonimo s javnog puta. Pođimo niza stepenice.«

Taljigaš se okrene u času kad je ona izrekla te riječi i rukom pokazivala dolje kamo je željela da povede ono dvoje pa ih on grubo upita zašto su se toliko raširili po pločniku i pođe dalje.

Stepenice na koje je djevojka pokazala nalazile su se na Surreyskoj obali, kao i crkva Sv. Spasitelja, a vodile su dolje na gat. Taljigaš neprimjetno šmugne onamo, hitro se obazre i pođe dolje.

Te stepenice sačinjavaju sastavni dio mosta, a sastoje se od tri dijela. Baš na kraju drugog koji vodi dolje nalazi se uzidan stup okrenut Temzi. Na tom se mjestu stepenice proširuju, tako da se čovjek može sakriti uza zid. Kad je dospio do tog mjesta, taljigaš brzo pogleda oko sebe i, ne našavši prikladnijeg skrovišta, tu se sakrije. Leđima se pripije uza stup znajući da ono troje neće saći dublje, pa ako i ne bude baš sve čuo, ipak će se bar neviđen moći vratiti.

Vrijeme mu je tako sporo odmicalo, a on je toliko gorio od želje da sazna razloge takvu sastanku da je ubrzo izgubio svaku nadu i pomislio da je ono troje ostalo gore ili pošlo drugamo da se u potaji porazgovore. I baš kad je uhoda htio da izađe iz svoga skrovišta i da se vrati gore, začuje korake, a čas zatim dopru mu do uha glasovi iz neposredne blizine.

Pribio se uza zid što je više mogao i prisluškivao pritajena daha.

»Ovo je dovoljno daleko«, čuo je nečiji glas, i njemu se činilo da to govori onoj gospodin. »Neću dopustiti da ova mlada dama pođe još dalje. Mnogi ne bi imali u vas ni toliko povjerenja da uopće dođu ovamo, ali, kako vidite, ja sam vam učinio po volji.«

»Meni ste učinili po volji?« nato će ženski glas, a mora da je to govorila djevojka koju je slijedio. »Vi ste zaista vrlo obzirni, gospodine. Meni po volji! Pa svejedno, to sad nije važno.«

»Recite mi samo zašto«, nato će gospodin mekšim glasom, »iz kojih ste nas razloga doveli na ovo čudno mjesto? Zašto niste htjeli da razgovaramo tamo gore gdje je osvijetljeno i gdje ima ljudi, nego upravo ovdje?«

»Već sam vam prije rekla«, odgovori Nancy, »da se bojim da tamo s vama razgovaram. Ne znam što mi je« — i djevojka sva protrne — »ali me noćas hvata tako jeziv strah da jedva stojim na nogama.«

»A čega vas je strah?« upita gospodin kojemu se ona kanda ražalila.

»Ni sama ne znam«, odvrati djevojka, »a i sama bih voljela da to znam. Strašne mi se misli motaju po glavi, misli na smrt, na okrvavljene mrtvačke pokrove, i meni je kao da iz-

garam od unutarnje vatre. Dok sam večeras čekala da dođem na taj sastanak, čitala sam neku knjigu da prekratim vrijeme; i te iste slike neprestano su mi dolazile pred oči.«

»Sve je to samo vaša mašta«, mirio ju je gospodin.

»Nije to mašta«, odvrati djevojka promuklim glasom. »Prisegla bih da sam na svakoj stranici one knjige vidjela velikim slovima ispisanu riječ LIJES — da, da, a kad sam maloprije išla ovamo, na ulici sam susrela ljude koji su nosili lijes.«

»U tome nema ništa neobično«, reče gospodin. »I ja često susrećem ljude koji nose lijes.«

»Ali *pravi,* a ono što sam ja vidjela nije bio pravi!«

U njenu je glasu bilo nešto tako neobično da su skrivenog uhodu podilazili srsi i krv mu se ledila u žilama dok je slušao djevojku kako govori. Nikad nije osjetio većeg olakšanja nego kad je čas zatim začuo slatki glas mlade dame koja je zaklinjala djevojku neka se smiri i neka se ne podaje tako strašnim mislima.

»Umirite sirotu djevojku«, reče mlada dama svome pratiocu, »njoj je zaista potrebna utjeha.«

»Kad bi me noćas vidjele te vaše ohole bogomoljke, sigurno bi digle glave i počele propovijedati o paklenim mukama i o božjoj osveti«, uzvikne djevojka. »Oh, milostiva gospođice, zašto one koje sebe smatraju božjim izabranicama nisu tako dobre i blage prema nama bijednicama kao što ste vi prema meni. Tako ste mladi i lijepi i mogli biste se i te kako ponositi, a ipak ste tako skromni!«

»Ah, Turčin se, pošto se umio, okreće istoku da moli molitvu«, reče gospodin, »no ovi dobri ljudi, pošto su u zemaljski kal zagnjurili svoje glave i sprali svu ljepotu sa svoga obličja, obraćaju se najmračnijoj strani neba. Ako bih morao birati između muslimana i farizeja, odabrao bih one prve.«

Te su riječi bile upravljene mladoj dami, a možda zato da Nancy dobije na vremenu da se smiri. Odmah zatim gospodin joj reče:

»Prošle nedjelje niste došli?«

»Nisam mogla«, otpovrne Nancy, »silom su me zadržali.«

»A tko?«

»Bill — onaj o kojemu sam mladoj dami već prije kazivala.«

»Nadam se da nitko nije posumnjao da ste s kime u vezi povodom stvari koja nas je noćas dovela ovamo?« upita stari gospodin zabrinuto.

»Ne, nije«, odvrati djevojka odmahujući glavom. »Nije mi lako da ga ostavim, osim kad mu kažem kamo idem. Pa ni onda ne bih mogla do milostive gospođice da mu nisam sasula u piće opijuma.«

»Je li se probudio prije nego što ste se vratili?« pitao je gospodin.

»Nije. Ni on ni ma tko drugi ni najmanje ne sumnja u mene.«

»Dobro«, reče gospodin, »a sad slušajte što ću vam reći.«

»Slušam«, nato će djevojka pošto je nastao mali tajac.

»Ova je mlada dama«, započne gospodin, »meni i još nekim pouzdanim prijateljima povjerila sve što ste joj prije četrnaest dana rekli. Priznajem da sam isprva sumnjao da li vam možemo vjerovati, ali sada znam pouzdano da možemo....«

»To zaista možete«, odvrati djevojka ozbiljna lica.

»Ponavljam da vam sada vjerujem. I da bih vam to dokazao, reći ću vam sasvim otvoreno da namjeravamo od onoga čovjeka — Monksa, makar i silom, izmamiti priznanje, ma

kakva bila ta njegova tajna. No ako — ako ne bismo mogli da ga se dočepamo, ili ako ga ulovimo a ne mognemo saznati ono što želimo, morate nam izručiti Žida.«

»Fagina?« krikne djevojka prigušeno i ustukne.

»Toga nam čovjeka morate vi izručiti!« odgovori gospodin.

»To neću učiniti — nikada«, odvrati djevojka. »Koliki god on bio đavo, i prema meni bio gori od samog đavla, ja to ipak neću nikada učiniti!«

»Nećete?« upita gospodin koji je kanda očekivao takav otpor.

»Nikad!« odvrati djevojka.

»A recite mi zašto?«

»Iz jednoga razloga«, nato će djevojka, »koji je milostivoj gospođici već poznat, i ona će se sa mnom složiti, jer mi je to obećala; a osim toga, jer sam živjela onim istim strašnim životom kojim i on živi, a ima nas mnogo takvih, i ja ih neću izdati, kao što ni oni — ni jedan među njima — ne bi izdao mene, ma koliko da su ogrezli u zlu.«

»Onda«, brzo prihvati gospodin, kao da je samo čekao da svrne razgovor na to, »izručite mi Monksa i prepustite ga nama da mi s njim obračunamo.«

»A šta ako on prokaže ostale?«

»Obećavam vam da nećemo dalje tjerati, stvar čim od njega saznamo istinu. U Oliverovu životu ima zacijelo okolnosti koje ne bismo htjeli iznositi pred javnost, pa kad jednom saznamo istinu, nećemo nikome napakostiti.«

»A ako ne saznate istinu?« upita djevojka.

»Onda«, nastavi gospodin, »mi Žida nećemo tjerati pred sud, bez vašega pristanka. Mislim da bih vam za taj slučaj mogao navesti dovoljno razloga.«

»Da li mi to i milostiva gospođica obećava?« upita djevojka značajno.

»Obećavam«, odvrati Rose, »i dajem vam svoju riječ.«

»Monks neće nikada saznati kako ste sve to otkrili?« upita djevojka poslije kratke šutnje.

»Nikad«, odvrati gospodin. »Mi ćemo s njim tako postupati da neće ni slutiti od koga smo saznali njegovu tajnu.«

»Ja sam od najranije mladosti lagala i živjela među varalicama«, nastavi djevojka pošto je časkom šutjela, »ali ću vama vjerovati.«

Oboje ju je uvjeravalo da to mirne duše može, i tada ona uzme opisivati mjesto odakle je noćas pošla, ne znajući, dakako, da je pod paskom; govorila je tako tiho da je Noa ponekad jedva mogao razabrati o čemu uopće govori. Po njezinu zastajkivanju moglo se zaključiti da je gospodin neka od tih njenih saopćenja bilježio. Kada je do u tančine opisala krčmu i najprikladnije mjesto odakle bi je potajno mogli motriti i kojih noći i u koliko sati Monks najčešće navraća, malo kao da je razmišljala da se prisjeti kako bi njezina izjava bila što točnija.

»Visok je«, poče opisivati Monksa, »snažno građen čovjek, ali nije krupan; hoda pogruženo kao da nešto vreba, okreće se često unatrag, čas na jednu, čas na drugu stranu. I ne zaboravite da su mu oči duboko upale kao što se to rijetko kad viđa, te biste ga već po tome mogli lako prepoznati. Lice mu je zagasito kao i kosa, a oči crne; ne može mu nikako biti više od dvadeset i šest ili dvadeset i osam godina, premda mu je lice izborano i smežurano. Usne su u njega blijede, iscerene i izgrižene, jer ga često snalaze bjesomučni napadaji te onda grize pa se ujeda za ruke i — što vam je, što ste se trgli?« upita djevojka i naglo zamukne.

Gospodin naglo odgovori da nije ništa i zamoli je da nastavi.

»Ovo sam«, nastavi djevojka, »djelomično saznala od drugih, jer sam ga svega samo dvaput vidjela, a oba puta bio je zaogrnut velikim plaštem. Mislim da je to sve — da, i još nešto! Na vratu mu je, tako da izviruje ispod rupca, široka...«

»... crvena brazgotina kao opeklina od vrele vode ili vatre!« usklikne gospodin.

»Kako?« začudi se djevojka. »Vi ga poznajete!«

Mladoj se dami oteo prigušen krik, kao da se silno začudila. Sve troje je načas zanijemilo da se onome koji je prisluškivao činilo kao da čuje kako dišu.

»Da, mislim da ga poznajem«, odvrati gospodin prekinuvši šutnju. »Prema vašem opisivanju to bi mogao biti on. No, vidjet ćemo. Ima mnogo ljudi koji su čudesno nalik jedni na druge ali — možda to i nije on!«

Izustivši prividno mirnim glasom te riječi, ustukne nekoliko koraka i približi se stupu za kojim se skrivao uhoda, jer je mladić sasvim jasno čuo kad je gospodin progunđao: »To je zacijelo on!«

Onda je doušnik po koracima mogao naslutiti da se gospodin vratio na prijašnje mjesto, jer je glasno nastavio: »Dakle, mlada djevojko, vi ste nam dali dragocjene obavijesti. Iskazali ste nam veliku uslugu, i ja bih želio da vam pokažem koliko sam vam zahvalan. Mogu li vam u čemu pomoći?«

»Ni u čemu«, odvrati Nancy.

»Ne smijete tako govoriti«, nastavi gospodin tako uvjerljivim i blagim glasom koji bi ganuo i mnogo okorjelije srce. »Razmislite i onda recite.«

»Ništa ne želim, gospodine«, zaplače djevojka, »vi mi ne možete pomoći, jer meni pomoći nema.«

»Ne smijete očajavati«, uzme je gospodin tješiti. »Vi ste, doduše, proćerdali svoju mladost, neprocjenjivo i nenaknadivo blago što vam ga je Stvoritelj usadio u dušu; ipak vam preostaje vjera i nada u budućnost. Ne kažem da je u našoj moći da vam vratimo mir i spokojstvo duše, jer to morate sami tražiti i naći, ali mi ne samo da možemo nego i najusrdnije želimo da vam nađemo neko tiho i skrovito mjestance negdje u Engleskoj, a ako se bojite ostati ovdje, onda negdje u stranoj zemlji. Još prije nego što svane, prije nego što na Temzu padne prvi tračak zore, možete se naći daleko i izvan dohvata vaših negdašnjih ortaka, a da ne ostavite za sobom ni najmanjeg traga, kao da ste se taj čas rasplinuli. Odlučite se! Ja ne bih htio ni da se na tren jedan vratite svome starom drugu ni riječ s njim da progovorite, ni da uopće samo i zavirite u onaj brlog poroka i bijede gdje vas i najslabiji dašak može okužiti i konačno upropastiti. Odrecite se svih tih ljudi i napustite ih kad vam se, eto, pruža prilika!«

»Pristat će!« usklikne djevojka. »Već vidim kako se lomi i oklijeva. Sigurna sam da će pristati!«

»Bojim se da neće, draga«, reče gospodin.

»Ne, gospodine, neće«, odvrati djevojka boreći se jedan trenutak sa svojim mislima. »Privezana sam za taj život koji mi je mrzak i odvratan, ali ne mogu slomiti svoje okove. Bit će da sam preduboko zagrezla pa me nitko živ više ne izvede s ovih bespuća. Ipak, ne znam da li se ne bih toga poduhvatila da sam vas prije upoznala. Ali, opet me hvata ona strava«, završi ona ogledavajući se oko sebe, »moram se vratiti kući.«

»Kući!« ponovi mlada dama s bolnim naglaskom.

»Kući, milostiva gospođice«, nato će djevojka, »da, u takvu kuću kakvu sam svojim životom i zaslužila. Rastanimo se! Možda me uhode, ili me netko može vidjeti. Ako sam vam ja iskazala neku dobrotu, za uzvrat tražim samo da me pustite da sama pođem svojim putem.«

»Naše nagovaranje ne pomaže«, uzdahne gospodin. »Ako dulje ostanemo ovdje, možda je izlažemo opasnosti. Možda smo je i bez toga preko vremena zadržali.«

»Da, to zaista jeste«, prihvati djevojka naglo.

»Kako li će ova sirota da završi svoj jadni život?« usklikne mlada dama.

»Kako!« gorko će djevojka. »Pogledajte, milostiva gospođice, ispred sebe u valove tamne vode. Zar niste već toliko puta čitali o bijednicama koje su skočile u vodu, a da nitko nije ni pitao za njih, a kamoli suzu prolio. Možda će dotle proći još nekoliko godina, a možda i samo nekoliko mjeseci, no tako će se dokrajčiti moji tužni dani!«

»Molim vas, ne govorite tako«, odvrati mlada dama i zajeca.

»Vi, draga gospođice, nećete nikada za to saznali, i ne dao bog da ikada čujete o takvim strahotama!« odgovori djevojka. »Laku noć! Laku noć!«

Gospodin se okrene.

»Uzmite ovu novčarku«, usklikne mlada dama, »uzmite je meni za ljubav, da vam se nađe mala pomoć u času potrebe!«

»Ne, ne«, dovikne joj djevojka, »nisam to učinila da mi se plati! Zaklinjem vas, ostavite me u tome uvjerenju! Ali — voljela bih da imam neku uspomenu na vas — ne, ne — ne prsten — dajte mi svoje rukavice ili rupčić, zlatna moja gospođice! Tako, bog vas blagoslovio! Laku noć, laku noć!«

Gospodin odluči da popusti, jer je vidio kako je silno uzbuđena, a bojao se i kobnih posljedica ako djevojka zakasni. Čulo se toptanje koraka što se udaljuju, a onda je sve bilo tiho.

Mlada se dama i njen pratilac ubrzo nađu na mostu, zastavši za trenutak na kraju stepenica.

»Čujete li?« usklikne mlada dama osluškujući. »Zar nas nije dozivala? Učinilo mi se kao da čujem njen glas.«

»Ne, ne, draga gospođice«, odvrati gospodin Brownlow okrećući se tužna lica. »Ona se nije ni maknula s mjesta i čeka da najprije mi odemo.«

Rose Maylie oklijevaše, ali je stari gospodin uhvati pod ruku i odvede je odande, blago ali odlučno. Kad je njih dvoje nestalo, djevojka se sruši na kamene stepenice da u gorkim suzama uguši svoj teški jad.

Poslije nekog vremena ustane i klecavim koljenima otetura gore na cestu. Zapanjeni uhoda ostane još nekoliko minuta u svom zaklonu. Pošto se uvjerio da je opet sasvim sam, tiho se odšulja, te se krišom stane uspinjati stubama.

Kad se najposlije opet našao na mostu, uvjeri se, zirkajući bojažljivo oko sebe, da nigdje nema ni žive duše. Onda pojuri kao strijela, da što prije stigne u kuću staroga Žida.

XLV. POGLAVLJE

KOBNE POSLJEDICE

Bilo je skoro dva sata prije osvita zore, dakle još gluho doba noći, jer je bila jesen. Sve su ulice bile puste, utonule u duboku tišinu te bi rekao da je svaki i najslabiji šum zanijemio i zamro, jer su se rastrošnici i razvratnici najposlije razišli svojim kućama da otpočinu. Ali je Fagin bdio u svojoj staroj jazbini; lice mu je bilo blijedo i iscereno, a oči zakrvavljene te je bio više nalik na jezivu sablast nego na ljudsku spodobu, više nalik na utvaru koja je netom iskrsnula iz hladna groba.

Čučao je kraj ugašena ognjišta, zaogrnut starim pohabanim pokrivačem, a lica okrenuta svijeći koja je na stolu pokraj njega dogorijevala. Desnu je ruku držao na ustima, zanesen u misli i griskajući duge crne nokte te su mu se vidjele krezube desni i požutjeli očnjaci koji su provirkivali kao u psa ili štakora.

Po strunjači se ispružio Noa Claypole i spavao čvrstim snom. Starac je pogledavao čas u njega, čas opet u svijeću. Stijenj se gotovo raspleo u dva žiška i vrući se loj brzo talio i kapao na stol, po čemu se vidjelo da su Žida zaokupljale teške misli.

Tako je zaista i bilo. Tresla ga je srdžba što mu je netko pomrsio lukavo smišljeni naum; kidala ga mržnja na djevojku koja se bez njegova znanja splela s nekim stranim ljudima; gušilo ga krajnje nepovjerenje u njezinu iskrenost, jer nije vjerovao da se protivila da ga oda. Bilo mu je strahovito krivo što ne može na Sikesu iskaliti svoj osvetnički bijes, zamirao je od straha da ga ne pronađu i osude na smrt, mahnitao je očajno i bijesno protiv svega i svakoga. Sve se to naizmjence vitlalo u Faginovu mozgu i ujedalo ga za srce dok je smišljao nova zločinstva puna opake zlobe i gnusne pakosti.

Sjedio je kao okamenjen i kao da uopće ne mari kako vrijeme prolazi sve dok mu oštro uho nije začulo bat koraka s ulice.

»Napokon«, promuca Žid i prijeđe rukom preko usana, usahlih i usijanih od groznice — »napokon!«

U isti čas odjekne zvonce, i on se odšulja uza stepenice vratima te se uskoro vrati zajedno s nekim čovjekom koji je do brade bio umotan šalom, a pod miškom nosio neki zavežljaj. Raskopčavajući ogrtač čovjek sjedne i razotkrije svoj krupni lik: bio je to Sikes.

»Evo ti na«, reče on i baci zavežljaj na stol. »Samo pazi da to što bolje prodaš. Stalo me dosta muke dok sam se toga dočepao; mislio sam da ću već prije tri sata doći, a eto — tek sada stigoh!«

Fagin dohvati zavežljaj, zaključa ga u ormar te ponovo sjedne ne govoreći ni riječi. Ali za sve to vrijeme nije skidao očiju s provalnikova lica; kad su sjedili sučelice jedan drugome, starac upilji pogled u njega. Usne mu se trzale i podrhtavale, a lice se nekako izobličilo; kao da se premnoga čuvstva i uskomešani osjećaji naziru u svakoj crti njegova izraza da je i provalnik nesvjesno povukao svoju stolicu natrag i zbunjeno ga gledao.

»No, što je?« usklikne Sikes. »Što si tako izbečio oči u mene? De zini već jedanput!«

Žid podiže drhtavu desnicu i zaprijeti mu kažiprstom ali je njegova uzbuđenost bila tolika te nije smogao ni riječi.

»Dobijesa!« promrsi Sikes hvatajući se sav zbunjen za pištolj. »Šenuo je umom! Valja mi ga se čuvati!«

»Ne, ne, ne bojte se«, promuca Žid kojemu se najposlije razvezao jezik. »Niste vi u pitanju — ne radi se o vama, Bille. Nemam — nemam ništa protiv vas!«

»Tako dakle, nemaš?« umiri se Sikes i ozbiljna lica premjesti pištolj u drugi džep gdje mu je bio bolje pri ruci. »No, to je prava sreća — za jednoga od nas. Svejedno za koga!«

»Imam nešto da vam kažem, Bille« — reče Žid, pa primakne stolicu bliže — »što će vas još više razbjesniti.«

»Ma zbilja?« uščudi se provalnik kao da mu ne vjeruje. »Gukni već jednom! Meni se žuri, jer će Nancy pomisliti da sam otegnuo papke!«

»Otegnuo papke!« usklikne Fagin. »To ona ionako želi, i već je smislila kako da to udesi!«

Sikes u najvećoj dvoumici pogleda Židu u lice i, ne mogavši u njegovim očima pročitati nikakav odgovor na to zamršeno pitanje, zgrabi ga svojom ručetinom za vrat i stane ga tresti kao praznu vreću.

»Govori, čuješ li? Govori!« vikao je iz svega glasa. »Govori ili ću te zadaviti kao pile! Govori i reci mi jasno što to hoćeš da mi kažeš, lupežu stari! Govori, pasji sine!«

»Zamislite da je momak koji tu leži...« započne Fagin.

Sikes se osvrne na Nou koji je spavao, pogleda ga kao da ga prije nije ni vidio te se opet okrene Židu: »Pa onda?«

»Zamislite da je momak«, nastavi Žid, »htio da nas izda — da sve prokaže — te da je najprije u tu svrhu pronašao prave ljude i onda s njima održao sastanak na ulici da im kaže kako izgledamo da bi nas mogli prepoznati i gdje će nas najlakše pronaći. Zamislite da je sve to učinio i osim toga još otkrio jednu zajedničku osnovu, a sve to iz nekog hira, a ne da ga je tko na to silio, nego baš onako — po svojoj glavici i voljici. Da se sastajao noć na noć s našim najljućim dušmanima da im sve oda! Čujete li?« vikao je Žid, a oči su mu plamtjele. »Zamislite da je sve to učinio — šta biste vi onda uradili?«

»Šta bih ja uradio?« drekne Sikes uz strašnu kletvu. »Čizmom bih mu razmecao glavu i mozak mu prosuo na sve četiri strane!«

»A da sam *ja* to učinio?« gotovo zaurla Žid. »*Ja,* koji bih mogao tolike otpremiti na vješala i koji zna da ni meni ne gine konopac?«

»Ne znam«, odvrati Sikes, poblijedje kao krpa i škrgutnu zubima na samu tu pomisao. »U ćeliji bih počinio nešto zbog čega bi me morali okovati; a kad bi meni zajedno s tobom sudili, bacio bih se na tebe i tresnuo te o zid da bi ti se mozak prosuo. Osjetio bih se

tako jak«, hroptao je razbojnik jedva smažući riječi i razmahujući se svojim snažnim ručetinama, »tako jak — da bi ti od glave ostala samo mrlja, kao da su željezni valjci prešli preko nje!«

»To biste vi učinili?«

»Zar možda ne vjeruješ?« kiptio je provalnik. »Pokušaj, pa ćeš se uvjeriti!«

»A da je to učinio Charley, ili Prefriganko, ili Bet, ili...«

»Svejedno tko«, odgovori Sikes nestrpljivo, »ne tiče me se — platio bi mi!«

Fagin još jednom oštro pogleda u razbojnika, domahne mu da šuti, nadnese se nad slamaricu i prodrma spavača. Sikes se, oduprijevši se šakama o koljena, nagne čudeći se čemu sve to pričanje i zapitkivanje, čemu sve te pripreme.

»Bolter! Bolter! Ustaj! Probudi se! — Siroto momče!« reći će Fagin te pogleda Sikesa očima u kojima se izražavao predosjećaj paklenskog užitka i onda nadoveže polako, naglašujući svaku riječ: »Umoran je — toliko se nahodao slijedeći *nju,* Bille!«

»Što hoćeš time reći?« upita Sikes i malo se trgne.

Žid ne odgovori i samo se opet nagne nad momka koji se nije mogao razbuditi te ga podupre da sjedne. Noa, još sanjiv, protare oči, zijevne, širom razjapi usta i pospanim očima pogleda oko sebe.

»Ispripovjedi mi još jednom sve ono — da i on čuje«, reče Žid i pritom pokaže na Sikesa.

»A što?« nato će Noa dremovno.

»Ono — o Nancy«, reče Žid uhvativši Sikesa grčevito za ruku kao da se boji da bi mogao otići prije nego što Sikes sve sazna. »Ti si je pratio?«

»Da.«

»Do London Bridgea?«

»Da.«

»Gdje se sastala sa dvoje ljudi?«

»Tako je.«

»S nekim gospodinom i nekom mladom damom, kod koje je već prije jednom bila, a koji su od nje tražili da oda sve svoje drugove, a prije svega Monksa, što je Nancy i učinila — i da im opiše kako izgleda, što je Nancy i učinila — i da im kaže u kojoj se krčmi sastajemo, što je Nancy također rekla — i s kojeg se mjesta može najbolje promatrati krčma, pa im je i to rekla — i kada zalazimo u tu krčmu, pa im je i to kazala. Sve je to Nancy učinila. Sve to im je rekla a da je nitko nije prisiljavao niti joj prijetio. Sve je to ona učinila — je li tako?« vrištao je Žid polulud od mržnje i bijesa.

»Tako je«, odvrati Noa i počeše se po glavi. »Baš je tako sve bilo.«

»A šta su ono rekli za prošlu nedjelju?« upita ga Žid.

»Za prošlu nedjelju?« zamisli se Noa. »Pa to sam vam već rekao.«

»Ponovi! Reci još jedanput!« vikao je Fagin stežući još grčevitije Sikesov zglob i zamahujući drugom rukom dok mu je pjena udarala na usta.

»Pitali su je«, nastavi Noa — kojemu je ukoliko se više budio očito bivalo sve jasnije tko je Sikes, »pitali su je zašto nije došla prošle nedjelje kako je obećala. Rekla je, da nije mogla...«

»Zašto — zašto nije mogla?« prekine ga Žid pobjedonosno. »To ti njemu reci!«

»Jer ju je Bill, onaj muškarac o kojemu im je već prije govorila, silom zadržao kod kuće«, odvrati Noa.

»Šta si još čuo o tom čovjeku o kojem im je ona već prije govorila?« vrištao je Žid. »To mu reci, to!«

»Pa, da njoj nije lako da ode iz kuće, osim kad on zna kamo ide«, nastavljao je Noa, »pa kad je prvi put bila kod one dame, ona mu je dala — ha! ha! ha! moram se smijati kad se sjetim kako je to rekla! — ona mu je u piće sasula opijuma!«

»Grom i pakao!« krikne Sikes te izvuče ruku iz Židove šake. »Pusti me da idem!«

Odgurnuvši Žida od sebe, jurne iz sobe i bjesomučno pojuri uza stepenice.

»Bille, Bille!« vikne Žid i požuri se za njim. »Samo još jednu riječ!«

Bill se ne bi bio na nj osvrnuo da je mogao otvoriti vrata, ali kako mu nije pošlo za rukom, udarao je šakama po njima, pa ga je uto Fagin, sav zasopljen, dostigao.

»Pusti me«, reče Sikes, »i ne govori mi ništa ako ti je život mio!«

»Samo jednu riječ«, nato će Žid stavljajući ruku na bravu. »Valjda je nećete...«

»No?« uznestrpi se Sikes.

»... nećete je — prestrogo — kazniti?« pretvarao se Žid plačljivim glasom.

Svitalo je, i u toj su blijedoj rasvjeti obojica mogla jedan drugom razabrati lice. Oči im se načas sukobiše; u njima je gorio plamen; razumješe se.

»Mislim«, reče Fagin koji je osjetio da je svako pretvaranje postalo suvišno, »da pazite da ne bismo poslije imali neprilika. Udrite, ali ipak, budite lukavi i oprezni!«

Sikes ne odgovori, nego tek što je škljocnuo ključ u bravi, naglo gurne u vrata, širom ih otvori i jurne na ulicu.

Ni časkom nije premišljao, nije se osvrtao ni lijevo ni desno, nije gledao ni gore ni dolje, već samo preda se, odrešito i odlučno, a zube je tako grčevito stiskao te se činilo da će mu vilice probiti kožu. Hrlio je naprijed a da nije ni pisnuo i da mu ni jedan mišić na licu nije trznuo sve dok nije prispio do svojih vrata. Tiho ih otključa, laka se koraka uspne stepenicama i, ušavši u sobu, dovuče težak stol pred vrata i zatim priđe postelji i odgrne zavjesu.

Djevojka je poluodjevena ležala na postelji. Štropot ju je probudio; sad se pridigla, njezine su se zjenice raširile.

»Ustaj!« reče Sikes.

»Ti si to, Bille?« nato će djevojka, obradovana njegovim povratkom.

»Da, ja sam«, glasio je odgovor. »Ustaj!«

Na stolu je gorjela svijeća, ali je čovjek istrgne iz svijećnjaka i baci u ognjište. Videći da je vani već zadanilo, djevojka ustane i htjede prići prozoru da povuče zavjesu.

»Pusti to«, reče Sikes ispruživši ruku da je zadrži. »Dovoljna je svjetlost — za ono što sam nakanio.«

»Bille«, odvrati djevojka slabim glasom kao obnemogla od straha, »zašto me gledaš takvim očima?«

Razbojnik je nekoliko časaka sjedio nijemo, samo su mu nozdrve podrhtavale, a grudi se teško nadimale; a onda je ščepa za glavu i za gušu, odvuče je nasred sobe i, pogledavši još jednom na vrata, svojom joj teškom ručetinom začepi usta.

»Bille, Bille«, hripala je djevojka otimajući se u smrtnom strahu, »ja — ja neću ni vikati ni plakati — samo mi reci — reci mi — šta sam skrivila?«

»To ti dobro znaš, droljo prokleta!« prosikće razbojnik. »Noćas su te slijedili i čuli svaku tvoju riječ!«

»Onda poštedi moj život, ako boga znaš, kao što sam i ja poštedjela tvoj!« izusti djevojka obamirući od straha i privijajući se uza nj. »Bille, dragi moj Bille, pa ti me ne možeš ubiti. Pomisli samo čega sam se sve ove noći odrekla, a samo zbog tebe. Moraš razmisliti da ne ogriješiš dušu ovim zločinom. Ja te ne puštam, i ti me nećeš moći odbaciti. Boga radi, i tebe i mene radi, preni se, ne ubij me! Tako mi grešne duše moje, nisam te iznevjerila!«

Čovjek se bijesno otimao iz njenih ruku, koje su mu se savile oko tijela, ali ga je ona držala čvrsto i nije ga puštala.

»Bille!« krikne djevojka nastojeći očajnički da glavu prilegne na njegova prsa. »Onaj gospodin i ona dobra djevojka govorili su mi večeras kako bi me mogli spasiti i nagovarali me da se sklonim u nekoj stranoj zemlji gdje bih mogla da živim u miru i samoći. Daj mi prilike da se opet s njima sastanem i da na koljenima izmolim milost i za tebe pa da oboje bježimo s toga prokletog mjesta i započnemo nov život, svatko za sebe i da se nikad više ne vidimo! Nikad nije prekasno za kajanje. Oni to rekoše — i ja to sada uviđam — samo moramo imati malo vremena — samo malo vremena!«

Provalnik oslobodi jednu ruku i posegne za pištoljem, no — iako je bio izbezumljen od bijesa — pomisao da će ga smjesta uhvatiti ako ispali hitac, su ne mu kroz mozak i on zamahne i udari je svom snagom po licu što je bilo okrenuto njemu, tako blizu da su im se obrazi gotovo dodirivali.

Ona zatetura i sruši se na tlo, obnevidjela od krvi koja je šiknula iz duboke rane na čelu i oblila joj lice, a onda se posljednjom snagom podigne na koljena te iz njedara izvuče bijeli rupčić — rupčić Rose Maylie — i, držeći ga grčevito u sklopljenim i uzdignutim rukama, posljednjim dahom zaklanjaše svoga Stvoritelja neka joj bude milostiv.

Strašan je bio pogled na nesretnu žrtvu. Ubojica ustukne do zida, zakrije oči jednom rukom, a drugom dohvati toljagu i jednim udarcem dotuče nesretnicu.

XLVI. POGLAVLJE

SIKESOV BIJEG

Pod okriljem mraka, te noći u Londonu nije izvršen strašniji zločin od toga. Od svih noćnih grozota koje svojim otrovnim zadahom okužuju jutro, ta je bila najodvratnija i najkrvoločnija.

Sunce, blistavo sunce koje ljudima ne donosi samo svjetlost, nego ih poslije noćne pomrčine prožima novim životom, nadama i snagom — granulo je da veličanstvenim svojim sjajem obasja velegrad. Sunčane su zrake jednako prodirale kroz skupocjena šarena stakla kao i kroz papirom zalijepljene prozore, kroz kupole katedrala kao i kroz pukotine rasklimanih kućeraka, i ta ista sunčana svjetlost obasjavala je i odaju gdje je ležala umorena žena. Ubojica je pokušao da brani suncu da uđe, ali je ono u valovima prodiralo. Pogled na nesretnu žrtvu bio je strašan u noći, ali sada, u svjetlosti dana, taj je prizor bio još grozniji.

Sikes se nije maknuo s mjesta: bojao se svake pa i najmanje kretnje. Čuo je prigušen jecaj, vidio nemoćan trzaj ruke, groza se pretvorila u mržnju, i on je još jednom zamahnuo toljagom i udario žrtvu, zamahivao i — udarao, zamahivao i — udarao. Bacio je prostirku preko mrtvoga tijela, no tada mu je bilo još gore. Zamišljao je kako ga gledaju one oči, i to mu je bilo mnogo strašnije nego da ona ukočenim pogledom zuri gore, kao da motri kako se zgrušana krv na stropu trza i titra u odsjevu sunca. I opet je odbacio prostirku. I tu je ležalo mrtvo tijelo — krvavi kup mesa.

Kresnuo je kremen i naložio vatru i bacio toljagu u ognjište. Na njenu se vrhu bila prilijepila kosa koja je mahom planula, svijala se i kovrčala i kao puhor odlepršala kroz dimnjak, te ga je i to, unatoč njegovoj gvozdenoj naravi, strašilo i zbunjivalo, ali, je svejednako čvrsto držao strašno oružje koje se u plamenu krhalo, ljuštilo i lomilo dok se nije sasvim raspalo u prah i pepeo. Umio se i oprao krv s lica i s ruku, otirao crvene mrlje s odjeće, a što nije mogao strljati i oprati, izrezivao bi na čitave komade i bacao u oganj. Oh, kako je čitava soba bila išarana tim crvenim mrljama! I same pseće šape bile su omaštene krvlju.

A sve to vrijeme nije smio ni pogledati mrtvo tijelo, ni načas svrnuti pogled na nj. Svršivši sve to, pođe natraške vratima, sve vukući psa sa sobom, da ne bi kao zakrvavljen svjedok njegova nedjela istrčao na ulicu. Pomno zatvori i zabravi vrata te napusti kuću.

Prijeđe na drugu stranu ceste i zagleda se u prozor, kako bi se uvjerio da li se izvana može što nazrijeti. Zavjesa je još uvijek bila spuštena, ona ista što ju je ona htjela odgrnuti da u sobi sine svjetlost sunca što ga ona više nije ugledala. Tamo do prozora ležalo je mrtvo tijelo; on je to dobro znao. Bože, kako li je sunce pripicalo baš u taj prozor!

To je bio samo trenutan pogled. Čim je izišao iz sobe, njemu je odlanulo. Na njegov zvižduk dotrča pas, i čovjek brzim korakom pođe dalje.

Prođe kroz Islington, uspne se na Highgateski zaravanak gdje stoji spomen-kamen Whittlingtonu te se opet spusti dolje, u dvoumici kamo da krene. Zatim udari nadesno i uputi se poljskom stazom držeći se Caenske šume te najposlije prispije do Hampsteadske pustopoljine. Prolazeći ponikvom kroz Vale of Health, uzvere se obronkom što se pred njim dizao i uputi se cestom koja spaja sela Hampstead i Highgate, produži ledinom do poljana North Enda i tu legne pod živicu i zaspi.

No ubrzo se diže pa opet put pod noge, ali ne dalje u polje nego natrag prema Londonu, hodajući glavnom cestom — pa opet natrag držeći se djelomice istog puta što ga je jednom već prevalio; a onda poljima uzduž i poprijeko, odmarajući se ponekad u kakvoj grabi, te opet hrleći naprijed a da ni sam nije znao kamo, obilazeći i vrludajući, lutajući sveudilj bez cilja i svrhe. Gdje da se skrasi? Koje mjesto nije ni odveć blizu ni odveć naseljeno i gdje bi mogao naći nešto da založi i ugasi žeđ? Hendon! To je mjesto najprikladnije: nije ni previše udaljeno niti je na udarcu. I onamo se on uputi — čas trčeći, čas opet odmičući lijeno kao puž, kao da prkosi sebi i sudbini, zastajkujući bezbrižno i lupkajući štapom po živici. No kad je stigao do tog sela, svi su ga ljudi susretali s nekom sumnjom te se činilo da ga se boje i sama djeca po kućnim pragovima. I opet se vrati, ne usuđujući se da štogod kupi, da založi ili okvasi grlo, iako već sate i sate nije ništa okusio. I opet se vukao pustopoljinom bez svrhe i cilja.

Hodao je mnogo milja i ponovo se vraćao na isto mjesto; prošlo je jutro, minulo podne, i sad je dan bio već na izmaku, a on je svejednako švrljao unaokolo, gore-dolje, uzduž i poprijeko, bez prestanka se vrteći oko jednoga te istog mjesta. Najposlije krene u Hatfield.

U devet sati uvečer Sikes, iznemogao i iscrpen, a njegov pas jedva šepajući od nenavikla tumaranja, zakrenu kod crkvice na brežuljku i bojažljivo uđu u krčmicu koju je razbojnik već izdaleka zapazio po slabašnom tračku svjetlosti. Unutri je gorjela vatra, a pred njom je pilo nekoliko napoličara. Oni ponude strancu mjesto, ali se on smjesti u zakutak, gdje je sam jeo i pio dobacujući svome psu ovda-onda poneku mrvicu.

Ljudi su pričali o susjednim majurima i seljacima, pa kad je taj razgovor bio iscrpen, uzmu govoriti o nekom težaku koji je prošle nedjelje umro u dubokoj starosti, pa su nazočni mladići izjavljivali kako je on bio već sasvim obnemogao starac, dok su starci tvrdili da je umro u najboljim godinama te da je mogao, kako reče neki čičica bijele kose, poživjeti još deset pa i petnaest godina da se samo čuvao, jest, da se samo malo više čuvao.

Svi ti razgovori nisu bili nimalo uzbudljivi ni zanimljivi. Plativši račun, razbojnik je tiho i nezapažen sjedio u svom mračnom kutu i bio je gotovo već i zadrijemao kad s velikom bukom uđe neki čovjek. Sikes se trgne.

Bijaše to čudan svat, napol torbar, napol sajamski svaštar i čarobnjak koji je pješke putovao od mjesta do mjesta i prodavao ocila, brijačko remenje, britve, sapune, mast za ha-

move, lijekove za pse i konje, jeftine mirisave vodice i masti i sličnu robu koju je nosio u torbi na leđima. Čim je ušao, udario je u šale i dosjetke, da raspoloži seljake, te nije prestajao s tom šegom sve dok nije povečerao i pokazao svoje blago i, sve onako uz veselu riječ i dosjetku, počeo dobro trgovati.

»A kakvi su to kolačići? Jede li se to i kako prija? To ti nama reci, Harry!« kreveljio se jedan od seljaka pokazujući na neke kuglice.

»To vam je, gospodo moja«, započe pokućarac svojom litanijom nabijati uši radoznaloj čeljadi, sve vrteći među prstima uzdignute ruke ovakvu kuglicu, »to vam je nepogrešivo i najsigurnije sredstvo za čišćenje najraznovrsnijih mrlja i mrljica, a čisti brzo i sigurno sve mrlje od rđe, plijesni i snijeti, sve mrlje od masti, znoja i masnoće — briše i skida sve mrlje sa svile, satena, platna, damasta, sukna, krepa, sa vunenih tkanina i pamučnih tkanja, muslina, zefira i poplina — briše i skida sve mrlje od vina i voća, piva i vode, od boje i katrana — briše i skida sve mrlje i mrljice od svih pomada i krema; protarete — evo ovako! Jedan, dva, tri puta, i mrlje više nema! A ako neka dama okalja svoju čast, neka samo to sredstvo proguta, i neka joj prija i ide u slast — otrov je to, a ne kakva god mast! — i smrt će je maknuti s puta! A ako, gospodo moja, muškarac želi da opere svoju čast, ovom kuglicom može to još bolje nego kuglom iz pištolja, jer će mu ova kuglica još lošije prijati negoli tane iz pištolja! Samo jedan peni, gospodo moja, ni više ni manje, samo jedan jedini peni!«

Odmah se javiše dva kupca, a poneki od prisutnih već su pokazivali namjeru da i oni pazare. Umješni prodavač smjesta uoči priliku pa navali još rječitije veličati svoju robu.

»Još malo pa nestalo!« provali i opet njegova bujica riječi. »Četrnaest vodenica, šest parnih strojeva i jedna galvanska baterija izrađuju dan i noć ovo sredstvo za sve i protiv svega, i premda ljudi rade tako naporno da ih mrtve odnose s posla te njihove udovice dobivaju odmah penziju, i to dvadeset funti godišnje po djetetu, a pedeset za dvojke! Samo jedan peni, a primam i dva polupenija i ne odbijam ni četiri četvrtine od penija! Briše i skida sve mrlje od vina i voća, piva i vode, boje i katrana i — krvi! Evo krvave mrlje na šeširu ovoga gospodina: prije nego što stigne da naplati pivo, nestat će krvave mrlje s njegova šešira!«

»Odmah da ste mi vratili šešir!« vikne Sikes i skoči.

»Očistit ću mrlju, gospodine«, odvrati momak i namigne društvu, »prije nego što dospijete do mene! Gospodo moja, izvolite pogledati ovu tamnu mrlju na šeširu ovoga gospodina, mrlju koja nije veća od šilinga, ali je deblja od polukrunaša! Sasvim svejedno da li je to mrlja od vina, ili voća, ili piva, ili vode, ili boje, ili katrana, ili mrlja — od krvi...«

Čovjek nije stigao da dorekne što je započeo, jer je Sikes uz strašnu psovku prevrnuo stol, istrgnuo mu šešir iz ruke i odjurio iz krčme.

Obuzet osjećajem neodlučnosti i prkosa prema sebi i sudbini koja ga je cio dan gonila od nemila do nedraga, ubojica, videći da ga ne slijede i da ga svi valjda smatraju nabusitom ali neopasnom ispičuturom, usmjeri korake prema gradu. Pazeći da ne padne na nj jarka svjetlost od fenjera poštanske kočije koja je stajala na cesti, uzme brže koracati kadli opazi da su to londonska poštanska kola koja stoje pred poštanskom postajom. Gotovo je znao što će se dogoditi, ali ipak prijeđe preko ceste i stane prisluškivati.

Konjušnik je stajao pred vratima čekajući da mu izruče poštansku vreću. Uto priđe neki čovjek, odjeven kao lugar, i preda mu košaru koja je stajala na pločniku.

»To je za vaše ljude«, reče konjušnik, a onda vikne kroz otvorena vrata: »Hej, vi tamo, požurite! Dobijesa s tom vašom poštanskom vrećom! Ni sinoć je niste na vrijeme priredili. Pa ne može to tako!«

»Ima li u gradu što novo, Bene?« upita lugar pa se malko primakne prozoru da bolje promotri konje.

»Ništa naročito, koliko ja znam«, odvrati konjušnik i stane navlačiti rukavice. »Žito je malo poraslo u cijeni. Još sam načuo nešto o nekom umorstvu tamo negdje oko Spitalfieldsa, no ljudi svašta pričaju i koješta izmišljaju.«

»O, to je živa istina«, oglasi se neki putnik iz kola i proviri kroz prozorčić. »Strašno umorstvo!«

»A molim vas, recite mi«, nato će konjušnik i dotakne se šešira kao na pozdrav, »jesu li ubili muškarca ili ženu, gospodine?«

»Neku ženu«, odvrati putnik. »Misli se...«

»Ej, ti!« nestrpljivo mu dovikne kočijaš.

»Prokleta vreća«, naljuti se konjušnik, »jeste li zaspali vi tamo?«

»Već dolazim!« vikne poštar i iznese poštansku vreću.

»Već dolaziš«, srdio se konjušnik, »već dolaziš, kao što dolazi i ona mlada bogata djevojka koja će poći za me, samo ne znam kada! Daj ovamo — tako, u redu!«

Rog veselo zatrubi i poštanska kola krenuše.

Sikes je ostao stojeći na mjestu, naizgled kao da ga se nije nimalo kosnulo ono što je taj čas čuo, te ga je svega zaokupljao samo jedan osjećaj — neizvjesnost na koju stranu da krene. Najposlije se vrati te udari cestom što vodi iz Hatfielda u St. Albans.

Uporno je hodao dalje. Ali pošto je poodmakao od grada i sve dalje odmicao kroz pomrčinu pustoga druma, osjetio je kako ga hvata sve veći strah što mu se sve jače uvlači u srce i svega ga prožima. Pred njegovim su očima svaki predmet i svaka sjenka, bilo da nepomično stoje ili da se pomiču, poprimali oblike i obrise nečega strašnog; a sve je to strahovanje blijedjelo i iščezavalo pred onim jezovitim užasom što ga je još od jutros sablasno slijedio u stopu: pomisao na sliku umorene djevojke! Bila je posvuda: i on ju je nazirao kroz mrak i maglu i čuo je kako joj odjeća šušti po uvelom lišću, svaki fijuk vjetra dobacivao mu je njezin posljednji vrisak, a svaki lahor — njezin posljednji hropac. Kad bi zastao, i ona bi stala, a kad bi trčao, ona ga je slijedila, ali ne u trku — jer bi mu onda nekako odlanulo — nego kao ukočen lik mrtvaca koji se nesvjesno pokreće i lebdi, nošen jednoličnim dahom vjetra.

Na mahove bi se okrenuo, s očajničkom odlukom da silom odagna tu utvaru makar ga usmrtila svojim pogubnim pogledom, ali mu se kosa dizala na glavi i krv ledila u žilama, jer bi se sablast zajedno s njim okrenula i opet lebdjela njemu iza leđa. Jutros je sablast išla, iskrsavala ispred njega, a sada se držala u pozadini — neprestano njemu za leđima. Prislonio se leđima o jednu stijenu, i mahom je osjetio kako mu sablast lebdi nad glavom ocrtavajući se sasvim jasno na noćnome nebu. Bacao se poleđice nasred druma, no onda bi se stvorila njemu do glave, stojeći nepomično i tiho, bez šuma i pokreta, kao nadgrobni kip, i spomen-ploča, ispisana krvavim znamenjima.

Neka nitko ne kaže da ubojice mogu izmaći pravdi i da je providnost slijepa. U jednoj jedinoj, ali beskonačno dugoj minuti, ovaj je ubojica po sto puta proživljavao jezovitu tjeskobu nasilne smrti.

U nekom polju naiđe na daščaru, gdje je mogao prenoćiti. Pred njom su se izdizala tri visoka jablana te je unutri bilo još mračnije, a vjetar je šumio kroz njihovo lišće kao da stenje i jeca. Strava ga je davila, a noge mu se kočile te nije mogao da krene dalje dok ne zadani. I on legne uza sam zid, razapet na nove muke.

Jer sad mu se priviđalo lice, uporno i još strašnije od onoga pred kojim je bježao. Dva su ukočena oka, kao od stakla a bez sjaja, zurila u njega kroz tamu, te bi lakše podnosio njihov pogled nego da misli na njih, dva mrtva oka koja ipak sjaju a da ništa ne osvjetljuju. Samo dva oka, ali ta dva oka gledaju na nj odasvud. Kad bi zaklopio oči, pred njim bi iskrsavala soba sa dobro znanim predmetima — a svaki je od njih — među njima i oni koje bi rado htio zaboraviti — bio na svome uobičajenom mjestu. I mrtvo je tijelo ležalo na *svome* mjestu, s očima uprtim onamo gore kao u času kad se odšuljao iz sobe. Trgne se i skoči na noge te pojuri u polje, ali ga ono lice ne pušta; lebdi za njim. I on se vrati u kolibu, baci se na tlo i zgrči uza zid, a dva su ona oka već čekala i piljila u njega još prije nego što je legao.

I opet je strepio i obamirao, ledeni ga srsi podilazili, strava ga davila, grčeviti drhtaji trzali mu tijelom i hladan mu znoj izbijao na čelo, kad odjednom kroz huku noćnoga vjetra začuje buku koja je prigušeno dopirala iz daljine i ljudske glasove dozivanja i zapomaganja. Ta uzbuna na tom osamljenom i pustom mjestu njemu je upravo godila. U toj ličnoj opasnosti snaga mu se vraćala i volja jačala, i on poskoči i sune u noć.

Čitavo nebo kao da je zahvatio požar. Plameni se stupovi dizali, prepletali i rušili, iskre su vrcale i rasipale se, varnice praštale, pa je čitave milje uokrug sve plamsalo i buktjelo, a crni se oblaci dima kolutali i nadirali prema mjestu gdje je on stajao. Graja je bivala sve veća, jer je sve više ljudi nadolazilo, i on je mogao da razabere povike »Vatra!« što su probijali potmulu zvonjavu na uzbunu i prigušeno rušenje balvana, pucketavo pištanje i siktanje plamenih jezika kad zahvate novo područje. On stoji i gleda, a hukanje i bučanje raste kao oluja što se bliži grmljavinom. Komešaju se ljudi, naviru muškarci, vrte se žene, sve je svjetlost, vreva i žamor, sve bukti i huči. A njemu kao da se povratio život! On jurne naprijed glavom bez obzira, krči sebi put kroz buniku i vrijes, mahnito preskakuje živice i ograde; a pas bijesno laje i čas je pred njim, čas za njim.

Evo ga na mjestu požara. Poluodjevene spodobe jure mimo njega, neki se trude da prestravljene konje izvuku iz staja, da izgone marvu; neki trče iz gorućih kuća: naprtili stvari na leđa, a oko njih palucaju plamenovi i suklja dim i ruše se usijane grede, lome i raspadaju. Razliježe se lelek i jauk žena i vrisak djece, zveket crpaljki i krkljanje i šikanje vodenih mlazova što udaraju o užarenu građu. I on je vikao do promuklosti i, zaboravljajući na sebe i na svoje misli, bacio se u najveću vrevu i zaronio u metež i jurnjavu.

Te je noći stizao posvuda i na svako mjesto, čas je radio kod crpaljki, čas se opet zalijetao kroz oganj i dim; ni časka nije mirovao i uvijek se našao na mjestu gdje je graja bila najzaglušnija i vreva najgušća. Penjao se ljestvama gore pa dolje, verao se po krovovima, tapao po podnicama koje su škripale i cviljele pod njegovom težinom dok se na njega osipala kiša opeka i kamenja — bio je svuda i na svakom mjestu golemoga garišta. Ali on kao da je bio neranjiv. Niti se opekao niti ozlijedio, niti sustao niti su ga misli mučile, sve dok jutro nije svanulo i nad pustim garištem ostali samo crni zidovi, a iz ruševina kuljao dim.

Poslije toga ludog uzbuđenja sa stostrukom mu se upornošću i jačinom vratila strašna vijest o njegovu zlodjelu. Sumnjičavo se ogledavao, jer su ljudi, okupljeni u malim gomilama, razgovarali; bojao se da ne pričaju o njem. Pas posluša kad mu je prstom mahnuo, i oni se zajedno odšuljaju. Prolazeći kraj jedne crpaljke, gdje su se neki muškarci odmara-

li i krijepili, oni ga pozovu da podijeli s njima njihov doručak. On uzme malo kruha i komadić mesa, i dok je nagnao bocu da pije, začuo je kako vatrogasci, koji su došli iz Londona, pričaju o umorstvu. »Kažu, da je odmaglio u Birmingham«, reče jedan od njih, »ali ne brinite, ukebat će ga oni, jer su policajci već na sve strane krenuli za njim u potjeru, pa će sutra cijela zemlja biti obaviještena!«

Nastavio je hodati sve dok se od umora nije gotovo srušio na zemlju; i on legne između dvije živice i padne u dubok, ali nemiran i isprekidan san. I opet je krenuo dalje, neodlučan i ne znajući na koju će stranu, a sve se bojao noći što ga je opet čekala.

Iznenada u svom očaju odluči da se vrati u London.

»Ondje ću bar moći s nekim razgovarati«, pomisli on, »i lakše se skriti. Tamo me neće tražiti, jer misle da sam pobjegao iz grada. Pritajit ću se sedmicu-dvije, prisiliti Fagina da vadi pare, a zatim se prebaciti u Francusku! Dobijesa! Pokušat ću!«

Odlučio je da ostvari tu zamisao i odmah je krenuo kući, birajući samotnije puteve i sve misleći na to kako će se skrivati negdje podalje od glavnoga grada; i kad se počelo smrkavati, zaista uđe u London zaobilaznim putem i odmah krene u onu gradsku četvrt gdje se nakanio smjestiti. Ako je, međutim, izdana tjeralica, ljudi zacijelo neće zaboraviti njegova psa pa bi tako i njega mogli pronaći. I zato naumi da utopi pseto. Stade se ogledavati za kakvom barom. Dohvati težak kamen i priveže ga za rubac.

I dok je to spremao, životinja je motrila svoga gospodara i — bilo da je instinktivno osjetila da joj prijeti opasnost, ili ju je provalnik gledao poprijekim okom — zaostajala je više nego obično, a kad je on usporio korak, ona se šćućurila negdje podalje od puta. Kad je njen gospodar zastao na rubu neke bare te se okrenuo i stao ga dozivati, pseto se mahom ukočilo.

»Zar ne čuješ da te zovem«? vikao je Sikes, a onda je uzalud zviždao.

Po staroj navici životinja mu se približi, no kad se Sikes sagne da je rupcem dohvati oko vrata, pseto zareža pa uzmače.

»Ovamo!« krikne razbojnik udarajući bijesno nogom o zemlju. Pas je mahao repom, ali se nije vratio. Sikes načini omču i opet ga zovne.

Pas pođe naprijed pa se opet povuče; trenutak zastade okrenu se i zaždi bježati.

Čovjek je zviždao i dozivao životinju, a zatim je sjeo da sačeka da se pas vrati. No od njega ni traga ni glasa, i Sikes morade sam da nastavi put.

XLVII. POGLAVLJE

KAKO SU SE MONKS I GOSPODIN BROWNLOW NAJPOSLIJE SASTALI, O ČEMU SU RAZGOVARALI I ZAŠTO JE RAZGOVOR BIO PREKINUT

Već se počeo hvatati sumrak kad je gospodin Brownlow pred svojom kućom izišao iz unajmljene kočije i tiho pokucao. Kad su se vrata otvorila, neki krupan čovjek iziđe iz kola i postavi se s jedne strane ulaza, dok drugi neki čovjek, koji je sjedio uz kočijaša, također sađe i stane s druge strane. Na mig gospodina Brownlowa oni pomognu nekom trećem čovjeku da iziđe iz kola, uzmu ga između sebe i brzo ga uguraju u kuću. To je bio Monks.

Gospodin je Brownlow išao naprijed; vodio ih je u neku dvorišnu sobu. Monks, koji se očito vrlo nerado popeo, zastane pred vratima, a ona dvojica pogledaju u gospodina Brownlowa kao da traže dalja naređenja.

»On zna između čega ima da bira«, nato će gospodin Brownlow. »Ako se opire ili samo prstom makne, odvucite ga na ulicu i zovnite policiju pa ga u moje ime raskrinkajte i optužite kao zločinca!«

»Kako se usuđujete tako nešto da tvrdite o meni?« upita Monks.

»A kako se vi usuđujete da silite čovjeka da vas optuži, mladiću moj?« odgovori gospodin Brownlow i zagleda mu u oči. »Zar biste zbilja mogli počiniti tu ludost da napustite moju kuću? Pustite ga! Tako, gospodine, sada možete slobodno ići, a mi ćemo vas slijediti. Ali vam se kunem onim što mi je najsvetije da ću vas, tek što stupite na ulicu, smjesta dati uhapsiti i optužiti zbog prijevare i krađe. To sam čvrsto odlučio, pa ako nećete popustiti, krv vaša na vašu glavu!«

»S kojim su me pravom ove psine uhvatile nasred ulice i dovukle ovamo?« upita Monks gledajući bijesno čas jednoga, čas drugog čuvara.

»Ja odgovaram za ono što su učinili«, odvrati gospodin Brownlow. »Ako mislite da vam je nanesena nepravda što smo vas ugrabili, zašto se niste bunili kad smo vas vozili ovamo? Ali ne! — Vi ste smatrali pametnijim da ostanete mirni, a ja vam sad ponavljam: idite i tražite zaštitu vlasti, no upozoravam vas da ću ja to isto učiniti, ali me onda nemojte prekoravati da sam bio okrutan prema vama i da sam vas gurnuo u propast u koju sami srljate kada tražite pravdu!«

Monks je očigledno bio zbunjen i nije znao šta da radi.

»Odlučite se brzo«, reče gospodin Brownlow sasvim mirno ali odrešito. »Još jednom vam kažem, ako želite, možete ići, ali to onda znači da ću vas tužiti sudu i da vas čeka kazna. No ako apelirate na moju blagonaklonost i milost svih onih kojima ste učinili toliko zla, onda ne govorite više ni riječi i sjednite na ovu stolicu koja već dva dana čeka na vas«.

Monks je pleo i mrsio nešto nerazumljivo, ali je još uvijek oklijevao.

»Odlučite!« reče gospodin Brownlow. »Treba da kažem samo jednu riječ, i više nećete imati prilike da birate!«

Čovjek je još uvijek oklijevao.

»Ne želim se s vama pogađati«, reče gospodin Brownlow, »ja na to nemam ni prava, jer zastupam životne interese drugih!«

»Ne bismo li se«, zamuckivao je gospodin Monks, »nekako — nagodili?«

»Nagodbe nema!«

Monks pogleda gospodina Brownlowa, ali vidjevši na njegovu licu samo izraz strogosti i odlučnosti, uđe u sobu i, slegnuvši ramenima, sjedne.

»Zaključajte vrata izvana«, naredi gospodin Brownlow svojim pratiocima, »i uđite na znak zvona!«

Ljudi poslušaše i njih dvojica ostadoše sami.

»Zaista«, reče Monks skidajući šešir i ogrtač, »najbolji prijatelj moga oca lijepo sa mnom postupa!«

»Upravo zbog toga, mladiću, što sam bio najbolji prijatelj vašega oca, ja s vama tako postupam!« odvrati gospodin Brownlow. »Upravo zbog toga što su me mladenačke nade i snovi nekad vezali za njega i za jedno divno, njemu tako blisko stvorenje, koje je u mladim godinama umrlo i ostavilo mene sama i osamljena — upravo zbog toga što je još kao dijete zajedrio sa mnom klečao uz samrtnu postelju svoje jedine sestre — onoga istog jutra kad bi ona, da se nebu drugačije prohtjelo, postala mojom ženom — eto, upravo zato što sam od onog časa pa sve do njegove smrti bolna srca ustrajao uz njega kroza sve njegove nedaće, zablude i njegova iskušenja — upravo zato što stare uspomene na nj i draga zajednička sjećanja ispunjaju moje srce, tako da i sama vaša nazočnost izaziva mila sjećanja na toga čovjeka, — zato i samo zato postupam s vama blago! Da, Edwarde Leeforde, još i sada — kad moram da crvenim što nosite njegovo ime!«

»Kakve veze ima ime sa svim time?« upita mladić, pošutjevši neko vrijeme i prkosno pogledavši uzbuđenoga starca. »Ime za mene ništa ne znači!«

»Ništa, dakako«, odvrati gospodin Brownlow, »vama ništa ne znači. No to je bilo *njeno* ime, i još poslije toliko godina osjećam kako mi srce usplamti kad ga izgovori kakav stran čovjek. Meni je vrlo, vrlo drago što ste promijenili ime.«

»Sve je to lijepo i krasno«, reče Monks (jer mi ćemo ga i dalje nazivati tim imenom) poslije duge šutnje i vrpoljeći se izazovno, dok je gospodin Brownlow sjedio sasvim mirno zaklonivši lice rukom, »ali što vi zapravo hoćete od mene?«

»Vi imate brata«, trgne se gospodin Brownlow, »pa kad sam vam na ulici, prišavši iza leđa, došapnuo njegovo ime, vi ste se toliko začudili i prestrašili da je gotovo već to dostajalo da pođete sa mnom.«

»Ja nemam brata«, odvrati Monks, »i ja dobro znam da sam bio jedinac, a i vama je to poznato, pa čemu taj razgovor o nekoj braći?«

»Saslušajte me što ću vam reći«, nato će gospodin Brownlow, »pa ćete drugačije govoriti, i zanimat će vas da saznate ono što je meni poznato. Ja znam za onaj brak na koji su zbog porodičnog ponosa i uskogrudne taštine prisilili vašeg jadnog oca dok je bio gotovo još dijete, kao što znam i to da ste vi jedini i nedostojni plod toga nesretnog braka.«

»Ne marim ja za vaše uvredljive riječi«, prekine ga Monks te se podrugljivo nasmije. »Vama su poznate sve činjenice, i za mene je to dovoljno.«

»No meni je također poznata sva nevolja i bijeda te bračne veze. Ja znam kako su ti bračni drugovi teško podnosili bračni jaram i stenjali od bola i ogorčenja, sapeti u okove što su ih vukli kroz cijeli svoj zatrovani život, znam kako je poslije hladne uljudnosti slijedilo otvoreno izazivanje, a ravnodušnost se pretvorila u antipatiju, antipatija u mržnju, a mržnja u gađenje, dok najposlije nisu raskinuli lance, razišli se i počeli živjeti svojim životom. Ipak je oboje nosilo u sebi gorčinu i jad te zajednice koju je samo smrt mogla poništiti. Krili su svoje osjećaje pred novim znancima krinkom bezbrižnog veselja, nastojeći da zaborave svoju prošlost. Vašoj je majci to i uspjelo: ona je uskoro sve zaboravila — ali je vaš otac godine i godine zbog toga patio.«

»No, lijepo, nisu, dakle, živjeli zajedno«, reče Monks. »Pa što onda?«

»Pošto su neko vrijeme živjeli rastavljeno«, nastavi gospodin Brownlow, »i vaša se majka zabavljala na kontinentu, njezin suprug, koji je bio deset godina mlađi od nje, životario je kod kuće u samoći gdje je stekao nove prijatelje. Barem vam je ta činjenica, držim, poznata?«

»Nije meni ništa poznato!« odvrati Monks obarajući pogled i lupajući nogom o pod, baš kao čovjek koji je čvrsto odlučio da sve poriče.

»Baš kao vaše vladanje pokazuju mi i vaša djela da vi sve to niste nikada mogli zaboraviti i da se nikad niste mogli riješiti gorčine«, nato će gospodin Brownlow. »Govorim o tome što se dogodilo prije petnaest godina, kad je vama bilo tek jedanaest, a vašem ocu trideset i jedna jer je on, ponavljam, bio još pravo dijete kad ga je otac prisilio da sklopi taj brak. Zar hoćete da me natjerate da spomenem one tužne zgode što bacaju crnu sjenku na uspomenu vaših predaka, ili želite da vas poštedim i da o tome ne govorim te ćete mi sami priznati istinu?«

»Nemam šta da priznam«, obrecnu se Monks sav zbunjen. »Ako mislite da je to potrebno, vi samo nastavite!«

»Među tima novim prijateljima bio je, dakle, neki pomorski oficir koji se povukao u privatni život i kojemu je žena umrla prije pol godine ostavivši mu dvoje djece. Imali su više djece, ali su sva pomrla, pa mu je samo ostala jedna devetnaestogodišnja kćerka i još sasvim malo dijete od dvije ili tri godine.«

»A šta se sve to mene tiče?« upita Monks.

»Stanovali su«, nastavi gospodin Brownlow kao da nije ni čuo to pitanje, »u istom kraju u kojem se i vaš otac našao lutajući iz mjesta u mjesto, te se ondje konačno i nastanio. Upoznali se, učestali pohodi, razvilo se prisno prijateljstvo. Vaš je otac bio darovit kao malo koji muškarac pa je i po svojoj vanjštini i po svom karakteru bio mnogo nalik na svoju sestru. Što ga je stari pomorski oficir bolje upoznavao, sve ga je više volio. Kamo sreće da je pritom i ostalo, ali ga je i njegova kćerka zavoljela.«

Stari je gospodin na tren zastao; Monks je griskao usne i uporno gledao u pod. Primijetivši to, gospodin Brownlow nastavi:

»Poslije jedne godine bio je zaručen s onom djevojkom, svečano zaručen, i prvi put u životu bio je iskreno i duboko zaljubljen. Volio je nevinu djevojku, a i ona je njega žarko ljubila.«

»Vaša je priča neobično duga«, napomene Monks koji se nelagodno vrpoljio na svome mjestu.

»To je istinita i tužna priča, mladiću«, odvrati gospodin Brownlow, »kao i druge životne histerije te vrste; da je vesela, puna sreće i nepomućene radosti, bila bi vrlo kratka. Najposlije umre jedan od onih bogatih rođaka koji su nagnali vašega djeda da žrtvuje vašeg oca, kao što sinovi često bivaju žrtvovani. Da bi ispravio zlo koje mu je nanio, ostavio mu je — *svoj* lijek protiv svih zala — novac! Bilo je potrebno da otputuje u Rim, kamo se oporučitelj bio sklonio zbog liječenja i ondje umro ostavivši sve svoje stvari u veoma nesređenu stanju. Otputovao je, a onda se i sam smrtno razbolio, i tek što je vaša majka to saznala, ona je iz Pariza odmah otputovala onamo te je i vas povela sa sobom. Ali je vaš otac umro dan poslije njena dolaska, i to bez oporuke — *bez oporuke,* tako da je cio imutak pripao njoj i vama.«

Monks je sada pritajena daha slušao i na licu mu se odražavala krajnja pažnja, iako u svoga subesjednika nije gledao. Kad je gospodin Brownlow zašutio, on se pomače na svome mjestu kao čovjek kojemu je iznenada odlanulo te stane rupčićem brisati svoje vruće čelo i ruke.

»Prije nego što je otputovao u inozemstvo, vaš je otac, putujući kroz London, pohodio mene«, reče gospodin Brownlow promatrajući Monksa pronicavim pogledom.

»O tome nisam nikad ništa čuo«, prekine ga Monks glasom koji je tobože izražavao sumnju, ali je iz njega mnogo jače izbijalo neugodno iznenađenje.

»Došao je k meni i predao mi uz druge stvari portret nesretne djevojke što ga je sam bio naslikao, a nije ga na tom hitnom putovanju mogao ponijeti sa sobom. Bio je veoma oronuo i sav se utanjio poput sjenke. Govorio je očajnički i nesuvislo kako je uništio i upropastio djevojku, najavljujući mi ujedno svoju odluku da će pošto-poto unovčiti svoje imanje, te da će od novca što će ga u Rimu naslijediti jedan dio ostaviti vama i vašoj majci, a onda zauvijek otići iz domovine. Ali sam ja znao da nije nakanio poći sam. Ni meni, svome starom i najboljem prijatelju iz mladosti, a vezivala nas zajednička uspomena na neprežaljenu pokojnicu, ni meni u tom času nije ništa potanje povjerio, ali mi je obećao da će mi pisati i sve reći i posjetiti me kad se vrati, prije nego što zauvijek otputuje. No sudbina je htjela da je to bio posljednji njegov posjet! Nisam primio ni pisma niti sam ga ikada više vidio!«

Nastade tajac, a nakon nekog vremena gospodin Brownlow produži: »Otputovao sam poslije njegova smrti na mjesto njegove grešne ljubavi — kako bezobzirni ljudi vele — a njemu je sada svejedno kako ja to okrstio, odlučivši da nesretnoj djevojci koja je, možda, pogriješila, ponudim sklonište i svoju zaštitu. No došavši onamo, saznao sam da se porodica tjedan dana prije toga odselila; poplaćali su neke svoje neznatne dugove i krišom, noću, otputovali a da mi nitko nije znao reći kamo.«

Monks je sada opet slobodnije disao ogledavajući se s pobjedničkim osmijehom.

Gospodin se Brownlow primakne bliže i nastavi: »Kada je sama providnost, a ne puki slučaj, dovela k meni vašega brata, slabašno, zapušteno i jadno dijete, koje sam spasio od zla i opačine...«

»Kako?« uzvikne Monks i skoči sa svoga mjesta.

»Da, ja sam ga spasio«, reče gospodin Brownlow. »Pa ja sam vam rekao da će vas moja priča zanimati! Kad sam ga, dakle, spasio — vidim, vaš lukavi ortak prešutio vam je moje ime, koje, međutim, za vas ne bi ništa značilo — i kad se dijete u mojoj kući oporavljalo od bolesti, začudio sam se kako je mali Oliver sličan portretu o kojem sam vam govorio. Ali već onda kad sam ga na ulicu prvi puta ugledao, izraz njegova lica podsjećao me — iako je to lice bilo nagrđeno prljavštinom i strahom — na staroga znanca, te mi se činilo da sanjam na javi. Ne moram vam reći kako su ga odmamili i opet ugrabili prije nego što sam mogao saznati njegovu životnu historiju...«

»Zašto ne?« ubaci Monks žurno.

»Jer vi sve to dobro znate!«

»Ja?«

»Nema smisla da poričete«, odvrati gospodin Brownlow, »jer ću vam odmah pokazati da znam još i mnogo više!«

»Vi — vi — vi mi ne možete ništa dokazati«, promuca Monks, »i ja se vas ne bojim! Dokažite ako možete!«

»Vidjet ćemo«, odvrati stari gospodin ošinuvši ga prodornim pogledam. »Izgubio sam dječaka, i sva moja nastojanja da ga opet pronađem ostala su bez uspjeha. Budući da je vaša majka umrla, znao sam da samo vi možete objasniti tu tajnu, pa kad sam doznao da se nalazite u Zapadnoj Indiji na svom imanju, kamo ste se poslije majčine smrti povukli, jer ste morali bježati iz domovine — ja sam otputovao onamo. Kad sam čuo da ste se već nekoliko mjeseci prije vratili i da po svoj prilici boravite u Londonu, ali nitko nije točno znao gdje, ja sam se opet vratio. Vaš zastupnik nije imao nikakvih podataka o mjestu vašega boravka. Rekao mi je da dolazite i odlazite neočekivano i tajno, kako ste svagda, običavali, pa da vas katkad nema po nekoliko dana, a katkada opet izbivate i po nekoliko mjeseci, krijući se po svoj prilici u onim istim brlozima i družeći se s onim istim propalicama s kojima ste drugovali još onda kad ste bili nedoraslo, naprašite i neukrotivo momče. Nagovarao sam vašega zastupnika i sve vaše ljude da vas pronađu, ali je sve bilo uzalud. I sâm sam danju i noću prolazio ulicama, no sve do prije dva sata sva je moja potraga bila bezuspješna, jer vas do tog časa nigdje nisam vidio.«

»A sad pošto ste me vidjeli«, nato će Monks ustajući drsko i prkosno, »što sad? Prijevara i krađa — to su velike riječi — a vi mislite da se njima možete opravdano služiti samo zato što ste sebi utuvili u glavu da postoji neka sličnost između onog balavog derana i slike nekoga pokojnog mazala! Pa vi ne znate čak ni to je li taj sentimentalni par uopće imao dijete!«

»Ja to *nisam znao*«, odvrati gospodin Brownlow i također ustane, »ali sam u toku posljednje dvije sedmice sve doznao. Vi imate brata, i vi to znate, a usto ga i poznajete. Postojala je oporuka koju je vaša majka uništila, odavši vam na samrti tajnu i pruživši vam tako mogućnost da se njom okoristite. U toj se oporuci spominje dijete koje će se tek roditi, a koje se zaista rodilo. Vi ste ga slučajno sreli, i spopala vas je zla slutnja kad ste opazili koliko je nalik na oca. Uputili ste se u grad gdje se dijete rodilo, i tamo su postojali dokazi o njegovu rođenju i porijeklu koji su dugo držani u tajnosti. Vi ste uništili te dokaze koji sada — kako ste sami rekli svom ortaku — leže na dnu rijeke, a stara vještica koja ih je primila od njegove majke već je istrunula u grobu! Nevrijedni sine, kukavico, varalico, vi koji ste se noću sastajali u mračnim jazbinama lopova i ubojica — vi koji ste svojim spletkama i opačinama skrivili strašnu smrt jedne nesretnice koja je bila tisuću puta časnija i poštenija od vas — vi koji ste već u kolijevci ogorčavali život svome ocu — vi u kome su se kao kužne bolesti skrivale sve strasti i poroci dok sva ta gadost nije izbila u

odvratnoj bolesti koja vam je iznakazila i lice i dušu — zar vi, Edwarde Leeforde, imate obraza da mi prkosite?«

»Ne, ne — ne, ne!« vikao je bijednik, dotučen tolikim optužbama.

»Svaka riječ«, usklikne stari gospodin, »što ste je izmijenili s onom gnusnom huljom meni je poznata. Sjene po zidovima čule su vaš šapat i došaptavale mi vaše tajne, a siroto, progonjeno dijete ganulo je i djevojku ogrezlu u zlu, te je ona junački stala na stranu pravde i poštenja i platila svoju hrabrost glavom; a vi ste, iako niste ruke omastili krvlju, moralne odgovorni za to umorstvo!«

»Nisam, nisam!« branio se Monks. »Ništa — ništa mi o svemu tome nije poznato! Ja sam se upravo spremao onamo da provjerim istinitost tih glasina kad ste me vi na cesti pograbili. Nisam znao zašto ju je umorio. Mislio sam da su se zavadili i potukli.«

»Ona je djelomično otkrila vašu tajnu«, odvrati gospodin Brownlow. »Hoćete li sada sve priznati?«

»Hoću, priznat ću sve!«

»Hoćete li potpisati cjelovito i istinito priznanje i sve ponoviti pred svjedocima?«

»I to vam obećavam!«

»Hoćete li bez opiranja ostati ovdje dok ne napišemo izjavu i onda poći sa mnom na bilo koje mjesto što ga ja izaberem i ondje usmeno posvjedočiti svoje pismeno priznanje?«

»Ako to izričito tražite od mene, i to ću učiniti«, odvrati Monks.

»Morate još i više učiniti«, reče gospodin Brownlow. »Morate naknaditi sve što ste oteli tome bezazlenom i nedužnom djetetu, makar ono bilo dijete grešne ljubavi, jer se zacijelo sjećate klauzula oporuke? Treba da izvršite sve što se tiče vašega brata, a onda možete ići kamo vas je volja. Na ovome svijetu ne smijete se više s njim sastati!«

Dok je Monks hodao po sobi razmišljajući smrknuta pogleda o tim uvjetima i smišljajući kako da se izvuče iz škripca i sve to osujeti — lomeći se od straha i mržnje — netko žurno otključa vrata, i gospodin Losberne, sav zadihan i uzbuđen, upadne u sobu.

»Uhvatit će ga, još noćas će ga uhvatiti!« — vikao je on.

»Ubojicu?« upita gospodin Brownlow.

»Pa, da, da«, nestrpljivo će Doktor. »Vidjeli su njegova psa kako se šulja oko neke potleušice, pa nema sumnje da se ondje nalazi i njegov gospodar, ili će se prije ili kasnije onamo svratiti čim padne noć. Detektivi su se razmilili na sve strane, i ja sam razgovarao s ljudima kojima je povjereno da ga uhvate, i oni me uvjeravaju da im nikako ne može umaći: večeras je raspisana nagrada od sto funti onome tko ga preda vlastima.«

»Ja dajem još pedeset«, nato će gospodin Brownlow, »i sam ću to objaviti na mjestu hvatanja, ako još stignem onamo. A gdje je gospodin Maylie?«

»Harry je — čim je vidio da ste mladića sretno utrpali u kola, pohitio onamo gdje je sve ono saznao, zajahao konja i odjurio na dogovoreno mjesto, da sudjeluje u potjeri.«

»A Žid?« upita gospodin Brownlow. »Šta je s njim?«

»Kad sam posljednji put za nj čuo, već je bio uhapšen, a ako nije, dosada su ga sigurno već uhvatili.«

»Jeste li se odlučili?« upita gospodin Brownlow tihim glasom Monksa.

»Jesam«, odvrati on. »I vi — vi me nećete izručiti?«

»Neću. Ostanite tu dok se ja ne vratim. To vam je jedina mogućnost da se spasite.«

»Šta ste obavili?« upita Doktor šapatom.

»Sve čemu sam se nadao, čak i više. Upotpunio sam iskaze nesretne djevojke s onim što sam već prije znao, i kad sam predočio sve dokaze njegovih zločina, nije imao kud te je sve priznao. Napišite svim našim prijateljima pozive da prekosutra u sedam uvečer dođu na sastanak. Mi ćemo doći onamo nekoliko sati prije, jer će biti potrebno da se odmorimo, a naročito će mlada dama morati otpočinuti i skupiti svu svoju snagu, jer ni vi ni ja sada i ne slutimo kako će joj to biti potrebno. U meni sve kipi da osvetim strašnu smrt one jadne djevojke. Kamo je krenula potjera?«

»Bit će najbolje da se najprije odvezete do policije pa ćete još na vrijeme stići da im se pridružite«, odvrati gospodin Losberne. »A ja ću za to vrijeme ostati ovdje.«

Prijatelji se brzo raziđu; jedva su obuzdavali svoje grozničavo uzbuđenje.

XLVIII. POGLAVLJE

POSLJEDNJA HAJKA I SIKESOVA SMRT

Nedaleko od onoga dijela Temze koji graniči s rotherhitheskom crkvom, gdje su zgrade na obali najprljavije, a brodići na rijeci najgaraviji od ugljene prašine i dima što se tromo i tmurno diže iz oniskih krovova gusto natisnutih kuća, nalazi se dandanas najodvratniji i najozloglašeniji dio Londona, i po imenu sasvim nepoznat većem dijelu njegova stanovništva.

Da biste stigli onamo, valja vam se progurati kroz čitav labirint tijesnih i nečistih uličica, kroz koje gmižu najsiromašniji bijednici i najveće propalice toga obalnog predjela. Po dućanima se gomilaju hrpe najjeftinijeg i najneukusnijeg jestiva, sa zabata i dovrataka klate se najpohabaniji komadi stare, otrcane odjeće i obuće. Treba da laktima sebi prokrčite put kroz uzbibanu vrevu nezaposlenih radnika najnižih slojeva, nosača ugljena i trhonoša, uličnih žena, djece u dronjcima i najvećeg ološa lučkog stanovništva, i pogled vam se magli pred odvratnim prizorima, mučnina vam steže grlo od smrada što izbija slijeva i zdesna iz uskih prolaza, a štropot i trijesak glomaznih teretnih kola, pretrpanih svakovrsnom robom iz nedalekih spremišta, zaglušuje vas do besvijesti. Kad naposljetku dođete u manje bučna ulice, podalje od onih kojima ste maločas prolazili, proći ćete kraj ruševnih kuća. Učinit će vam se kao da će se raspucali i rasklimatali zidovi tih straćara srušiti na vas. Dimnjaci su napol uleknuti i jedva se drže krova, a prozori su zaštićeni zarđalim željeznim pritkama što su ih vrijeme i nečist izgrizli, proglodali i raskrhali. Na koju god stranu svrnuli pogled, posvuda ćete vidjeti samo trulost, pustoš i čamotinju.

U takvoj se okolini, onkraj Dockheada u predgrađu Southwarku nalazi Jakovljev otok, okružen pištalinom i močvarama i zajažen šest do osam, a za vrijeme plime i petnaest do dvadeset stopa dubokim jarkom, što su ga nekad nazivali Mlinskim jazom, a sada je poznat pod imenom Luda graba. To je riječna uvala ili lučki bazen što ga tvori Temza, a koji se za plime, kad se otvori ustava kod Leadskih mlinova, po kojima je jarak i dobio svoje ime, može sasvim podvodniti. Stoji li čovjek, kad se to zbiva, na jednom od drvenih mostova što kod Mlinarske ulice vode na drugu stranu, vidjet će kako stanovnici kuća na objema stranama spuštaju sa svojih stražnjih vrata i prozora čabrove i kabliće i svakovrsne kuhinjske sudove da njima zahvataju vodu, a kad zatim baci pogled na same kuće, uvelike će se začuditi prizoru što mu se tamo pruža. Pozadine nekih kuća spojene su dr-

venim balkonima, a kroz rupe na tim galerijama može se vidjeti blatnjava voda koja ovuda protječe. Iz polupanih prozora koji su zakrpani koječim strše neke motke za sušenje rublja, ali na njima nikad nema rublja. Sobice su tako tijesne i zagađene da bi se sam zrak u smradu u njima okužio. Same kućice strše iz mulja kao da će se svakog trena srušiti i nestati u blatu, kao što su se neke već i skljokale i sasvim zaglibile. Zidovi su pocrnjeli, a počivaju na podrovanim i labavim temeljima. Sve samo smeće i pomije, mutež, trulež i gnus — sve to okružuje i okužuje Ludu grabu.

Na Jakovljevu su otoku dućani bez krova i pusti; zidovi se ruše i raspadaju, vrata urušena i povaljena na ulicu; dimnjaci pocrnjeli od čađe, ali kroz njih ne izbija dim. Prije tridesetak ili četrdesetak godina, dok još nisu tako zaredale pljenidbe i pritisli porezi, taj je zaselak bio pun života, ali je sada otok opustio. Kuće nemaju vlasnika; u njih provaljuju ljudi koji imaju dovoljno hrabrosti da uđu i tu onda žive i umiru. I zacijelo su vrlo važni razlozi koji će ljude natjerati u ta skrovišta; samo najveća neimaština i golotinja traži utočišta na Jakovljevu otoku.

Na gornjem katu jedne od tih kuća što stoji malo izdvojena, povelike i naoko trošne i ruševne ali s jakim vratima i učvršćenim prozorima, s pozadinom okrenutom prema jarku, kako smo to prije opisali — našla su se tri čovjeka koji su se od vremena do vremena pogledavali očima punim čuđenja i neodređenog iščekivanja. Sjedili su nijemo i snuždeno. Jedan je od njih bio Toby Crackit, drugi gospodin Chitling, a treći neki razbojnik pedesetih godina, u koga je nos bio gotovo splošten udarcem što ga je davno nekoć zadobio u nekoj tučnjavi, a lice iznakaženo strašnom brazgotinom koja je po svoj prilici bila uspomena na istu kavgu. To je bio robijaš koji je pobjegao iz kažnjeničke kolonije i zvao se Kags.

»Bilo bi mi milije«, najposlije se oglasi Toby okrećući se Chitlingu, »da si izabrao neko drugo mjestance kada ti je u tvojim starim apartmanima dogorjelo do nokata.«

»Pa da, blesavi mutavče«, nato će Kags, »zašto nisi malo bolje birat?«

»Znate«, odgovori gospodin Chitling snuždena lica, »vjerovao sam da ćete se više radovati kad me vidite!«

»Znaš, golube«, nato će Toby, »kad čovjek živi tako elegantno i separatno kao što sam ja navikao da živim, u kući oko koje se ne motaju nikakva njuškala, onda k vragu i ta čast što ti dolazi u pohode gospodičić koji se nalazi u tako škakljivu položaju kao ti, premda moram priznati da sam se osjećao naročito počašćenim kad sam ponekad odigrao s tobom partiju karata.«

»A nabasao si ovamo baš u času kad taj mladi elegantni gospodin ima u kući gosta koji se malko neočekivano i prije zakazanog roka vratio iz inozemstva pa ne bi želio da odmah poslije svoga povratka bude predstavljen gospodi sucima«, nadometne Kags.

Nastade tajac, a onda se Toby Crackit, uvidjevši da nema smisla da se i dalje junači i šepiri, ponovo obrati Chitlingu.

»Kada su upecali Fagina?«

»Baš za vrijeme ručka — danas u dva sata«, glasio je odgovor. »Charley i ja odmaglili smo kroz dimnjak praonice, a Bolter se sakrio u prazno bure, glavom na dolje, ali su mu predugi kraci provirivali pa su i njega ukebali.«

»A Bet?«

»Sirota Bet! Doveli su je da vidi leš«, odvrati Chitling, a lice mu se nekako oduljilo, »pa je zatim počela vrištati i mahnitati i udarati glavom o daske, te su joj navukli luđačku košulju i strpali sirotu u bolnicu.«

»A kako se proveo mladi Bates?« upita Kags.

»Pošao je malo u šetnju, ali prije nego što se smrači bit će i on tu«, odvrati Chitling. »Nemamo gdje da sa sklonimo, jer oni iz 'Tri šepavca' već su onkraj brave; u krčmi sjede sami policajci; bio sam tamo i uvjerio sam se rođenim očima.«

»Pravi rusvaj«, reče Toby griskajući usne, »tu će još mnogi od naših pasti u klopku.«

»Sada zasjeda porotni sud«, reče Kags, »pa kad završe istragu i Bolter osvane kao svjedok — a siguran sam da će svjedočiti i sve izlajati, jer je već sada razvezao jezičinu — moći će da Faginu dokažu krivicu, tako da će već u petak biti suđenje, a za šest dana, tako mi svega, mogao bi visjeti!«

»Trebalo je da čujete kako je svijet urlao«, nastavi Chitling. »Policajci su ga morali braniti i udarati oko sebe, inače bi ga živa raznijeli na komade. Da ste samo vidjeli kakav je bio, sav uprljan i okrvavljen, i sve sa hvatao tih policajaca kao da su mu to najbolji prijatelji. Još ga vidim pred sobom gdje jedva stoji na nogama, a svjetina nahrupila oko njega, sve jedan preko drugoga, te su ga policajci morali čuvati; ljudi kao divlja zvijeri sve navaljuju i kese zube, a njemu se krv zgrušala po kosi i bradi. I sad kao da još čujem vrisku izbezumljenih žena kako mu prijete da će mu živo srce iščupati!« — I prestravljeni je svjedok toga jezivog prizora zatiskivao uši rukama i zatvorenih očiju nervozno šetao po sobi gore-dolje.

Dok se on tako ushodao, a druga dvojica sjedila bez riječi zureći ukočenim pogledima u pod, sa stepenica je dopiralo neko tapkanje, i Sikesov pas sune u sobu. Potrčaše do prozora, pa niza stepenice i na ulicu. Pas se zacijelo ušuljao kroz neki otvor, ali Sikesu ni traga ni glasa.

»Šta to treba da znači?« uščudi se Toby pošto se vratiše u sobu. »On valjda neće ovamo? Ja se barem nadam da neće!«

»Da je nakanio ovamo, došao bi sa svojim psom«, reče Kags te se sagne da pregleda životinju koja je sopćući ležala na podu. »Hej, dajte malo vode za psa, lipsat će koliko je žedan i umoran od lude trke.«

»Izlokao je sve do posljednje kapi«, najposlije će Kags vidjevši kako pas halapljivo loče vodu. »Sav je umrljan blatom — oronuo — napol slijep — mora da je iz daljine dobježao ovamo.«

»Odakle je samo mogao doći?« usklikne Toby. »Sigurno je bio i po drugim našim skrovištima, pa kad je naišao na same strance, dotrčao je ovamo gdje je već često puta bio! Ali gdje je prije toga bio i kako je ovamo dospio bez svoga gospodara?«

»On se valjda nije ubio (nitko od nazočnih nije spominjao Sikesa imenom) — šta mislite?« upita Chitling.

Toby zaniječe glavom.

»Da se ubio, pas bi pokušavao da nas odvede do leša. Ne, ne — ja mislim da je on već pobjegao iz zemlje, a psa ostavio. Bit će da ga je nekako zavarao, jer inače pas ne bi bio tako miran.«

Prihvatili su to rješenje koje im se učinilo najvjerojatnije; pas se zavukao pod jednu stolicu i skutrio se u klupko, i nitko ga više nije gledao.

Pošto je pao mrak, zatvorili su kapke na prozorima, zapalili svijeću i stavili je na stol. Strašni događaji u posljednja tri dana duboko su potresli svu trojicu, i taj je utisak bio još pojačan zbog njihove vlastite opasnosti i neizvjesnosti u kojoj su se nalazili. Primaknuše

bliže stolice, trzajući se svakoga časa čim bi samo što šušnulo. Govorili su malo i samo šapatom. Bili su tako tihi i prestravljeni kao da u susjednoj sobi leži tijelo umorene žene.

Sjedili su tako neko vrijeme, kad s kapije odjekne neveliko brzih, muklih udaraca.

»To je mladi Bates«, reče Kags gledajući srdito oko sebe da bi prikrio strah.

Ponovo se začu lupanje. Ne, nije to on, jer on drukčije kuca.

Crackit priđe prozoru, a onda naglo uvuče glavu. Drhtao je kao prut na vodi. Nije bilo potrebno da im kaže tko je došao, jer je njegovo blijedo lice to jasno odavalo. A i pas je smjesta skočio, potrčao do ulaza i stao cviljeti.

»Moramo ga pustiti unutra«, reče Crackit dohvativši svijeću s kamina te je upali, ali mu je ruka tako drhtala da se kucanje dva puta ponovilo prije nego što je njemu uspjelo da je upali.

Crackit siđe i ubrzo se vrati u pratnji čovjeka u koga je lice bilo napol umotano u rubac, a ispod šešira glava mu je također bila zavezana rupcem. Poskidavši rupce, ukaže se izbljedjelo lice, upale oči, ispijeni obrazi, dane i dane nebrijana brada, splasnula i smežurana koža — ukaže se Sikesova avet.

Teško dišući stavi ruku na stolicu što je stajala nasred sobe, ali sav protrne u času kad je htio da se svali u nju; odvuče je sasvim uza zid i onda tek sjedne.

Nastade tajac. On je šutke gledao s jednoga na drugog. Kad bi se nečiji preplašeni pogled sukobio s njegovim očima, odmah bi poniknuo, a kad je onda naposljetku svojim potmulim glasom presjekao tajac, svi se lecnuše, jer ga još nikad nisu čuli da govori takvim glasom.

»Kako je štene dospjelo ovamo?« upita on. »Samo — prije tri sata.«

»Večerašnje novine pišu da su uhvatili Fagina. Je li to istina ili lažu?«

»Istina je.«

I opet tajac.

»Prokleti bili svi skupa!« procijedi Sikes i prijeđe rukom preko čela. »Zar nitko nema ništa da mi kaže?«

Svima je načas bilo nelagodno, ali nitko ni da zausti.

»A ti koji ovdje stanuješ«, reče Sikes, obrnuvši se Crackitu, »šta si naumio? Da me izručiš pandurima ili mogu da ostanem dok prođe hajka?«

»Ako misliš da si ovdje siguran, ostani?«, odvrati Crackit poslije kratkog oklijevanja.

Sikes polako i jedva primjetljivo podiže oči prema zidu koji se nalazio iza njega, i prije bi rekao da je pokušao okrenuti glavu nego što je to stvarno učinio, a onda reče: »Jesu li — jesu li — tijelo — sahranili?«

Sva trojica zanijekaše glavom.

»A zašto nisu?« nato će Sikes svejednako oklijevajući da podigne oči. — »Zašto čuvaju takvu gadost umjesto da je zakopaju? — Tko to kuca?«

Crackit mu rukom dade znak da ne prijeti nikakva opasnost te izađe i odmah se zatim vrati, a za njim uđe i Charley Bates. Sikes je sjedio nasuprot vratima, tako da ga je dječak, tek što je ušao, morao ugledati.

»Toby«, šapne dječak i ustukne kad mu se pogled sukobi sa Sikesovim očima, »zašto mi to nisi već dolje rekao?«

Sva trojica bijahu tako zaprepašteni da je i samog Sikesa spopala neka jeza te je htio udobrovoljiti dječaka. Prijateljski mu kimne glavom i pruži ruku na pozdrav.

»Pustite me u drugu sobu«, reče dječak i odmače se još dalje od Sikesa.

»Slušaj, Charley«, nato će Sikes i stupi naprijed, »zar ti — zar ti mene ne poznaješ?«

»Ne dolazite mi blizu«, odvrati dječak uzmičući užasnut i gledajući ubojicu ravno u oči. »Čudovište!«

Čovjek mahom zastane; neko su se vrijeme gledali netremice, no — malo pomalo — Sikes obori pogled.

»Pozivam vas trojicu za svjedoke«, uzvikne dječak prijeteći stegnutom šakom, a što je dalje govorio, sve se više uzbuđivao, »za svjedoke da ga se ja ne bojim — pa ako dođu po njega — ja ću ga prokazati, ja! Tako da znate, pa neka me ubije ako hoće ili ako se usudi! Ali vam kažem da ću ga prokazati, makar ga živa pekli. Ubojica! Upomoć! Ako niste plašljivci i hulje! Ubojica! Upomoć! Oborite ga! Na zemlju s njim!«

Dok su padali ti povici, dječak je mahnito mlatarao rukama i najposlije se sam i goloruk baci na ljudeskaru i, uprijevši svom snagom i navalivši sasvim neočekivano, njemu uspije da obori Sikesa.

Drugi su samo gledali; bili su tako smeteni da nisu ni pomišljali da mu priskoče u pomoć do se dječak hvatao u koštac sa mnogo jačim čovjekom. Valjali su se po podu; dječak nije mario za udarce koji su pljuštali po njemu i samo je sve grčevitije hvatao ubojicu za odjeću, zapomažući iz svega glasa.

Borba je međutim bila odviše nejednaka, a da bi dugo potrajala. Sikes ga je uhvatio poda se i koljenom mu prignječio vrat kadli ga Crackit odvuče i ustrašena lica pokaže na prozor. Dolje su buktjele zublje, čuo se žagor ljudi. Kao da se nešto ozbiljno dogovaraju. Odjekivao je topot nebrojenih nogu što su bez prestanka nadirale preko najbližega drvenog mosta. Činilo se da svjetinom upravlja neki konjanik, jer se čulo kako potkove odjekuju po kaldrmi. Odsjev zubalja postaje sve jači, toptanje biva sve žešće; a onda odjeknuše snažni udarci o vrata i začu se promuklo brujanje razjarene svjetine koja je bila tako bijesna da bi i najodvažnijeg čovjeka zazeblo oko srca.

»Upomoć!« vrištao je dječak, i njegov je glas rezao zrak. »Tu je! Razvaljujte vrata!«

»U ime kralja!« čuli su se izvana povici, i opet se prolome promukli krikovi dječaka, još jače i prodornije.

»Razvalite vrata!« vrištao je dječak. »Nikada ih nećete otvoriti! Ovamo gore, u sobu gdje je svjetlo! Razvaljujte vrata!«

Vrata i donji prozori škripe i cvile pod teškim udarcima što po njima padaju. Dječak umukne, a nepregledna gomila zaurla kao u jedan glas.

Međutim je Sikes vukao dječaka kao praznu vreću i vikao srditim glasom uzvrtjevši se po sobi: »Otvorite neku drugu sobu da zaključam ovoga drekavca! Evo, ova vrata, samo brzo!« I on ubaci dječaka i zaključa vrata. »Je li kapija zaključana?«

»Zaključana i zamandaljena«, odvrati Crackit koji je s onom drugom dvojicom još uvijek bio sasvim nemoćan, kao skamenjen, ne znajući šta da radi.

»Jesu li daske — dosta jake?«

»Okovane željezom!«

»A prozori?«

»I prozori!«

»Prokleti da ste!« vikne očajni razbojnik odgurnuvši kapak od prozora i prijeteći gomili. »Što god vi učinili, mene nećete dobiti!«

Jezoviti krikovi odjeknuše sa svih strana, i svjetina se zatalasa, zanesena divljim bijesom. Neki su dovikivali onima koji su se našli kod same kuće neka je potpale, drugi, razjareni, pozivali policajce neka ga ustrijele, ali nitko nije tako bjesnio kao onaj konjanik koji je, skočivši s konja, krčio sebi put kroz gomilu, zamahujući rukama kao da pliva pa je, dospjevši do prozora, nadvikivao sve ostale glasove: »Dvadeset funti onom tko donese ljestve!«

Onaj do njega ponovi poklik, a stotine ga grla prihvate. Neki su vikali tražeći ljestve, dok su drugi tražili kovački malj; jedni su sa zubljama trčali amo-tamo, kao da traže ljude s ljestvama ili s maljem, te se vraćali i opet udarali u viku, a drugi se samo derali do iznemoglosti psujući i proklinjući. Mnogi su se samo natiskivali naprijed kao u nekom zanosnom ludilu i tako sprečavali one koji su pokušavali da provale vrata. Neki su se — i to oni najsmjeliji — trudili da se po žljebovima i pukotinama u zidu uspnu gore; svi su se komešali u mraku kao što se klasje talasa kad ga mahom zahvati prkosan mlat vjetra. Od vremena do vremena sjedinjuju se svi glasovi i stapaju u jedan jedincati krik pomamna bijesa.

»Bila je plima«, vikao je ubojica odmaknuvši se od prozora da ne gleda razjarenu svjetinu i sve teturajući prišao svojim drugovima, »bila je plima kada sam došao. Dajte mi konopac, dug i čvrst konopac. Svi navaljuju sprijeda, a ja bih se mogao spustiti u Ludu grabu i tako umaći. Konopac amo, ili ću vas sve pomlatiti, a onda i sebe ubiti!«

Preplašeni ljudi pokažu mu mjesto gdje se čuvao alat, i ubojica, izabravši najdulji i najčvršći konopac, uzme se uspinjati na krov.

Svi su stražnji prozori već odavna bili zazidani, osim jednog okanca u onoj sobi u kojoj je Sikes pritvorio dječaka, a i to je bilo tako maleno da se ni dijete ne bi bilo moglo provući kroz nj. No dječak nije ni na čas prestajao da kroz taj prozorčić doziva u pomoć i ne misleći na to što se zbiva iza njegovih leđa, pa kad se ubojica pojavio na krovu, svojom je vikom odmah upozorio ljude što se dešava, i oni su nagrnuli iza kuće trčeći u zbijenoj gomili koja se kao nabujala rijeka valjala naprijed, tekući mutna i šumna, rušeći prepone i lomeći sve u svome toku.

Vrata sobe, iz koje se popeo na krov, podupro je Sikes daskom tako čvrsto da bi ljude, kad bi nahrupili ovamo, stajalo mnogo truda i muke da prodru. Onda je stao puzati po crepovima i bacio pogled dolje.

Nastupila je oseka, i jarak se pretvorio u muljevito korito.

Graja se časkom stišala, jer su svi zurili gore prateći svaki njegov pokret. Isprva nisu znali što li će Sikes uraditi, ali tek što su shvatili njegovu namjeru i spoznali da mu nema spasa, prolomi se urlik osvetničke radosti, tako da je njihova prijašnja vika bila samo šapat prema urnebesu što se sada na mahove dizao i padao kao teški valovi olujom uzvitlane pučine. Pa i one koji su bili suviše daleko i nisu znali razlog toga urlanja, zanese mahnitanje te i oni udariše u viku, a strašna je jeka odjekivala na sve strane te se činilo da se čitav grad slijeva u orljavu prokletstva što se pomamno ruši nad ubojicom.

Gomila sprijeda nadire, sve dalje i dalje, neminovno, nezaustavno, kao brzak što kida i lomi sve pod sobom; gnjevna lica promiču u neprekidnoj najezdi, a ovdje-ondje krvavo plamte buktinje i razdiru crnu pomrčinu obasjavajući osvetnička lica. Svjetina je prodrla u kuće nasuprot jarku razbijajući prozore ili kidajući ih cijele iz zidova; u crnim šupljinama nagruhale se glave; svi su krovovi načičkani ljudima te bijahu poput trsova što se lome pod teretom prezrela zrnja. Svaki se mostić — a ovdje su tri bila na vidiku — njihao i škripao pod težinom ljudi koji su sa svih strana grnuli ovamo, a ljudska je bujica svejednako još nadolazila izlijevajući se u svaki kutić i zakutak, poplavljujući i najmanje praz-

no mjestance, jer je svaki od tih ljudi htio da ubojici dovikne svoj bijes i da barem načas ugleda njegov crni lik što se izdizao na sljemenu kuće.

»Sad ga imaju!« uzvikne netko s najbližeg mostića. »Hura!«

Zabjelasa se površina otkritih glava i opet se zaori uzvikivanje.

»Pedeset funti onome«, vikao je stari gospodin s onoga istog mjesta, »tko mi ga dovede živa! Čekam tu da mu platim!«

I opet provali urnebes. A tada pođe riječ od usta do usta da su najposlije uspjeli provaliti vrata i da je onaj koji je najprije tražio da mu se donesu ljestve ušao u sobu. Tek što se to pročulo, ljudska je bujica već promijenila svoj tok, a ljudi na prozorima, čim su vidjeli kako se oni s mosta povlače, iščeznuše te čas zatim istrčaše na ulicu i priključiše se onima dolje koji su sada nagrnuli natrag na ono mjesto gdje su prije stajali. I opet se svjetina stala komešati, kretati, tjerati i vitlati, kao ponesena nevidljivim virovima: svi se bore laktima, kako tko stigne i dohvati, i nestrpljivo se bore da se domognu mjesta koje će biti što bliže vratima na koja će policajci izvesti zločinca. Odjeknu vriska onih koje umalo ne ugušiše u toj stisci ili ih satraše nogama oni što nemilice nadiru naprijed; pokrajnji puteljci i prečaci nabijeni su svijetom te ne možeš ni dihati. I baš u tim trenucima kad su gomile sebi bezobzirno krčile put naprijed i na drugu stranu i neki se borili da iz te luđačke vreve iznesu živu glavu, ubojica je umaknuo pažnji svih onih stotina i tisuća pomahnitalih gledalaca, iako su svi gorjeli od pomamne želje da ga se što prije domognu.

Čovjek se bio sav skupio klečeći na krovu, obuzet jezom pred tom razjarenom gomilom, malaksao i šuštao, jer je uvidio da mu nema pomoći, ali opazivši kako svjetina juri u drugom pravcu, skoči na noge da posljednji put pokuša spasiti živu glavu. I on se spusti u jarak i, uz opasnost da zaglibi i nađe smrt u mulju usred sveopćeg meteža, odšulja se pod okriljem mraka.

Prožet novom snagom i voljom da se bori za svoj život i potaknut bukom koja je dopirala iz same kuće, a što je značilo da su ipak uspjeli prodrijeti, jednom se nogom odupre o dimnjak, zaveže jedan kraj konopca oko njega i čvrsto ga zauzla, a od drugoga kraja, tek što bi okom trenuo, načini petlju ispomažući se pritom i zubima. Tako se mogao spustiti do visine svoga tijela od zemlje, a u ruci je držao nož, spreman da onda prereže konopac.

Ali baš u času kad je već htio da omču sebi namakne preko glave te da je onda stegne ispod pazuha, i kada je spomenuti stari gospodin, koji se čvrsto držao ograde da ga gomila ne bi odvukla s njegova mjesta, ozbiljno opomenuo one koji su se nalazili blizu njega da će se ubojica konopcem spustiti — toga istog časa ubojica se okrene i pogleda na krov, zabaci ruke uvis i krikne od užasa.

»Opet njene oči!« prolomi se krik kao da dolazi iz drugoga svijeta. Sikes zatetura kao ošinut munjom, izgubi ravnotežu i spotakne se o grudobran, a omča mu dođe oko vrata i on padne preko zida; konopac se zategne i ukruti kao tetiva kad odapne strelicu; a on sam kao strijela stropošta se niza zid trideset i pet stopa u dubinu. Tijelo se naglo tržne i ukoči; ubojica je visio s nožem u ukočenoj ruci.

Stari dimnjak zadrhta i potrese se, ali izdrža teret. Mrtvo se tijelo neko vrijeme klatilo i udaralo o zid, a dječak, odgurnuvši tijelo što se njihalo pred njegovim očima, stane dozivati ljude da mu dođu u pomoć i da ga oslobode.

Neki pas, koji se sve dotada skrivao, ustrčao se po krovu amo-tamo zavijajući tužno kao da doziva gospodara, a onda se zaleti i skoči dolje na rame obješenom čovjeku. Ali promašivši svoj cilj pade naglavce na kamen te razmrska glavu.

XLIX. POGLAVLJE

U KOJEM SE POKAZUJE POTREBA DA SE OBJASNE JOŠ NEKE TAJNE; UJEDNO SE PRIČA O BRAČNOJ PONUDI BEZ MIRAZA I DŽEPARCA

Dva dana poslije događaja o kojima smo govorili u prijašnjem poglavlju, našao se Oliver u tri sata poslije podne u putničkoj kočiji, koja je brzo odmicala prema njegovu rodnom mjestu. S njim su putovali gospođa Maylie i gospođica Rose, gospođa Bedwin i dobri Doktor, dok je gospodin Brownlow putovao poštanskim kolima u društvu nekoga gospodina, čije ime još nije bilo spomenuto.

Putem nisu mnogo razgovarali, jer je Oliver bio tako uzbuđen i u tolikoj neizvjesnosti te nije mogao pribrati svoje misli ni oblikovati ih riječima. Činilo se da se svi oko njega nalaze u sličnu raspoloženju. Gospodin je Brownlow i njega i obje dame vrlo obzirno obavijestio o svemu što je Monks priznao, pa iako su znali da je njihovo putovanje imalo za cilj da se konačno završi djelo što su ga tako uspješno započeli, ipak je sve još bilo u mnogo čemu neobjašnjeno i tajnovito, pa je njihovo uzbuđenje zbog te neizvjesnosti bilo lako razumljivo.

Njihov se dobri prijatelj u isto vrijeme pobrinuo da ne bi ni na koji način saznali za strašne događaje što su se netom odigrali. »Istina je, doduše, da će oni ubrzo sve saznati«, rekao je on, »ali će se možda pružiti kakva zgodnija prilika, jer ovo bi bio baš najnezgodniji čas za takva saopćenja.« I tako su putovali svejednako zaokupljeni mislima o tome što je sve njih zbližavalo, ali ni tko od njih nije želio o tome razgovarati.

No ako je Oliver, zanesen u takve misli, cijelo vrijeme šutio dok su putovali cestom koja mu je bila sasvim nepoznata, sada, kad su zakrenuli drumom kojim je on davno nekoć pješačio kao zalutalo siroče bez igdje ikoga, bez prijatelja i druga, bez korice kruha i krova nad glavom — sada se prisjećao prošlih dana, pa ga je obuzimalo sve veće uzbuđenje.

»Pogledajte tamo!« uzvikivao je Oliver hvatajući živo Rose za ruku i pokazujući kroz prozorčić, »ondje je nogostup gdje sam izbio na cestu, a ondje živica gdje sam se skrivao da me ne uhvate i vrate u grad, a tamo prijeko vodi poljska staza do stare kuće gdje sam živio kao malo dijete! Oh, Dick, Dick, moj vjerni i dobri prijatelju, koliko bih sada volio da te vidim!«

»Uskoro ćeš ga vidjeti«, odvrati Rose primivši nježno njegove sklopljene ruke u svoje. »Reći ćeš mu kako si sada sretan i bogat, i kako si najsretniji što si se sada vratio da i njega učiniš sretnim!«

»Da, da«, reče Oliver, »i mi ćemo ga odvesti odavle i dat ćemo mu sve što mu bude trebalo i smjestiti ga na nekom mirnom, lijepom mjestancetu, gdje će moći ojačati i prizdraviti, je li tako?«

Rose potvrdi glavom, i dječak se od sreće gušio u suzama te nije mogao ni govoriti.

»Vi ćete prema njemu biti dobri i nježni, jer takvi ste prema svima«, opet će Oliver. »Znam da ćete se rasplakati nad njegovom sudbinom, ali neka vas to ne smeta, jer kad vam sve ispripovjedi, opet ćete se nasmiješiti, kao što je to i sa mnom bilo. Rekao mi je: 'Čuvao te bog!' kad sam bježao iz sirotišta«, jecao je Oliver duboko ganut, »a ja ću mu sada reći: 'Bog te blagoslovio!' i pokazat ću mu kako nisam zaboravio njegove riječi i koliko ga volim!«

Kad su se približavali gradu i vozili kroz uske uličice, bilo je zaista vrlo teško da umire dijete koje je bilo strahovito uzbuđeno. Evo, tu je pogrebni zavod gospodina Sowerberryja; i sve je kao prije, samo mu se činilo da je sve nešto manje i ne tako veličanstveno kako mu je to ostalo u pameti — sve one kuće i dućani što ih je tako dobro poznavao, a sa svime su ga vezivale neke uspomene. Još su ona ista Gamfieldova kola, kao nekoć, stajala pred krčmom, pa ubožnica ili, bolje rekavši, tamnica, gdje je u čamotinji proveo svoju najraniju mladost, s istim onim prozorima što mrko zure na ulicu, isti onaj suhonjavi vratar! — Čim ga je ugledao, Oliver sa nesvjesno trgne, a onda se nasmije zbog svoje ludosti i zaplače te se opet nasmije; a u prozorima sve sama poznata lica — sve, sve je bilo kao da je tek jučer otišao odatle i kao da su njegovi sadašnji sretni dani — samo san.

Ali ne, Oliver nije sanjao — to je bila java, zbiljski život, sretan i radostan. Dovezli su se pred isti onaj hotel, u koji je Oliver tako često zurio, zadivljen i sa strahopoštovanjem, jer mu se činio kao neka divna palača; i tu je već bio gospodin Grimwig da ih dočeka i da poljubi mladu damu, pa i staru, kad su svi izašli iz kočije, kao da je on djed sretne te porodice; i bio je sve sam smiješak i nježnost, čak nije nikome ni govorio da će pojesti svoju glavu, ne — ni jedanput, pa ni onda dok se prepirao s nekim starim konjušarom o najbližoj cesti što vodi u London, tvrdeći da on to najbolje zna, premda je samo jednom putovao tim putem, a i onda je spavao u poštanskoj kočiji. Ručak je bio već gotov, a i sobe spremne, i sve je bilo tako udešeno kao da je iskrsavalo na dodir čarobnjakova štapića.

Pa ipak, kad se stišalo prvo radosno uzbuđenje, opet je sve obuzela ona tjeskobnost koja je prevladavala za vrijeme puta. Gospodin Brownlow nije večerao zajedno s njima, nego je ostao u svojoj sobi. Ona dva druga gospodina žurna su koraka ulazila i izlazila iz sobe, zabrinuta pogleda, a od vremena do vremena kad bi se slučajno sastali u sobi, razgovarali su izdvojeni od ostalih. U neko doba poslali su po gospođu Maylie, i ona je izbivala čitav jedan sat, a kad se vratila, oči su joj bile otekle od suza. Zbog svega toga Rose i Oliver, koji nisu bili upućeni u to tajnovito zbivanje, osjećali su se vrlo nelagodno. Sjedili su i bez riječi samo se snebivali, a kad bi ovda-onda i rekli koju riječ, govorili bi šapatom kao da se boje svoga vlastitog glasa.

Najposlije, kad je bilo skoro devet sati te su već pomišljali da te večeri neće ništa saznati, gospodin Losberne i gospodin Grimwig uđu u sobu, a za njima u stopu gospodin Brownlow i neki čovjek, te Oliver umalo što nije kriknuo od iznenađenja kad ga je opazio i kad su mu rekli da je to njegov brat; a bio je to onaj isti čovjek kojega je nekoć vidio pred krčmom malog trgovišta, isti onaj koji je zajedno s Faginom zurio kroz prozor njegove sobice u ladanjskoj kući. Pogledao je zapanjena dječaka s mržnjom, koju ni ovom

prilikom nije mogao zatomiti, a onda je sjeo do vrata. Gospodin Brownlow, koji je u rukama držao neke spise, priđe stolu blizu kojega su sjedili Oliver i Rose.

»Znam da je to vrlo neugodno«, započne gospodin Brownlow, »ali ove izjave što su ih u Londonu neka gospoda potpisala treba u cijelosti i ovdje da se ponove. Ja bih vam prištedio to poniženje, ali je potrebno da iz vaših usta čujemo te izjave prije nego što se razidemo, a vi znate zbog čega.«

»Nastavite«, reče čovjek kojemu su bile upućene te riječi i okrene lice na drugu stranu. »Samo brzo! Ja sam već dosta učinio, pa me nemojte dulje zadržavati!«

»Ovo dijete«, poče gospodin Brownlow privlačeći Olivera sebi i stavljajući mu ruku na glavu, »vaš je polubrat, vanbračni sin vašega oca, moga nezaboravnog prijatelja Edwina Leeforda, i mlade sirote Agnes Fleming koja je umrla na porođaju.«

»Da«, reče Monks mjereći mrkim pogledima dječaka koji je sav drhturio, a srce mu ludo udaralo u grudima, »to je njihovo kopile.«

»Izraz što ste ga vi upotrijebili«, odvrati gospodin Brownlow strogim glasom, »baca sjenu na one koji su davno mrtvi, i njima ne može da sudi nesavršena ljudska pravda. Tim nedoličnim riječima nećete poniziti nikoga drugog osim sebe samoga. Ali pustimo to. On se rodio u ovome gradu?«

»U ubožnici ovoga grada«, glasio je prkosni odgovor. »Pa imate sve pribilježeno«, pokaza čovjek nestrpljivo na spise.

»Da, ali vi nam to morate ovdje ponoviti!« reče gospodin Brownlow prelazeći pogledom po prisutnima.

»No, onda čujte«, odvrati Monks. »Kad se njegov otac, kako znate, u Rimu razbolio, doputovala je k njemu njegova žena, moja majka, s kojom je već odavna bio rastavljen, a koja je tada zajedno sa mnom iz Pariza doputovala, i to samo zbog ostavštine, jer, koliko je meni poznato, niti je ona njega naročito voljela niti je on za nju mnogo mario. Nije nas više prepoznao, jer je već izgubio svijest, i tako je ležao sve do sutradan po našem dolasku, kad je konačno umro. U njegovu pisaćem stolu nađena su dva omota, datirana iste one večeri kad se razbolio, a upravljena vama, uz napomenu i molbu da se prvi omot pošalje tek poslije njegove smrti. Prvo je pismo bilo za onu djevojku imenom Agnes, a drugi je spis bio oporuka.«

»Bilo je isprecrtavano, a sadržavalo je pokajničko priznanje i usrdne molbe neka joj bog pomogne. Bio je zaveo djevojku, a izgovarao se da je baš onda nije mogao uzeti za ženu, jer da ga vežu neke tajanstvene zapreke za koje će ona poslije saznati, a djevojka mu je povjerovala i izgubila svoju čast. Budući da je za nekoliko mjeseci imala roditi, on joj je sada pisao što je sve nakanio učiniti kako bi skrio njenu sramotu, ako poživi, moleći je da ne proklinje njegovu uspomenu ako ga sada snađe smrt, i neka ne misli da će se njen grijeh osvetiti njoj ili njezinu djetetu, jer da je samo on svemu kriv. Podsjećao ju je na onaj dan kad joj je dao onaj mali medaljon i prsten, u koji je bilo urezano njeno ime i ostavljeno prazno mjesto za prezime koje će joj jednoga dana dati, moleći je da ga nosi na svom srcu. Onda je sve to nekoliko puta ponavljao kao da više nije pri svijesti, i ja vjerujem da je tako i bilo.«

»A oporuka?« upadne mu gospodin Brownlow u riječ kad je vidio kako Oliver sve to više plače. »Odmah ću vam i to reći! Oporuka je bila sastavljena u istom smislu i u istom duhu kao i pismo. Govorio je o nevoljama u koje ga je žena bacila, o vašem prkosu, o zlobi i izopačenosti u najranijim vašim godinama, govorio je o vama kao o sinu koji se bio izmetnuo, o svom jedincu kojega je majka odgajala da mrzi rođenoga oca, i on je va-

ma i vašoj majci ostavio godišnju rentu od osam stotina funti. Glavninu svoga imetka podijelio je u dva jednaka dijela, pa je polovicu imala dobiti Agnes Fleming, a drugu polovicu njeno dijete, ako se rodi živo i poraste do punoljetnosti. Ako bude djevojčica, njoj bi bez ikakvih daljih uvjeta imala pripasti njezina polovica, ali ako se rodi muško dijete, onda je nasljedstvo vezano uz uvjet da ne okalja svoje ime za vrijeme svoga maloljetstva nikakvim nečasnim činom, podlošću ili krivičnim djelom. Stavio je taj uvjet, rekao je, da tako izrazi svoje povjerenje prema majci i svoje uvjerenje — koje se u času kad mu se bližila smrt samo još pojačalo — da će dječak od nje naslijediti njeno dobro srce i plemenitu dušu. Ako se u tome prevari — i samo onda! — novac je imao pripasti vama, jer samo kad bi oba djeteta bila jednako nevaljala, vi biste imali prvenstveno pravo na očev imutak, jer pravo na njegovo srce izgubili ste već kao dijete kad ste hladno i s nepoštovanjem odbijali njegovu ljubav.«

»Moja je majka«, prihvati sada Monks jačim glasom, »učinila ono što je pravo svake majke — spalila je oporuku. Pismo nije nikada bilo odaslano, ali ga je, baš kao i još neke dokaze, sačuvala za slučaj ako bi rodbina djevojke ikad pokušala da spere ljagu s njezina imena. I od nje je otac djevojke saznao svu istinu, uveličanu njenom mržnjom — zbog čega ja svoju majku još više volim! Zbog okaljane časti svoga imena on je sa svojom porodicom pobjegao u neko zabačeno mjesto u Walesu; promijenio je ime, samo da ga njegovi prijatelji ne bi nikada mogli pronaći, i malo vremena poslije toga našli su ga jednog jutra u postelji mrtva. Djevojka je već nekoliko tjedana prije potajno otišla iz roditeljske kuće, a on je propješačio sva obližnja mjesta i sela; jedne se noći vratio kući, uvjeren da je sama učinila kraj svome životu kako bi prikrila svoju i njegovu sramotu koja je slomila njegovo srce.«

Nastao je kratak tajac. Onda gospodin Brownlow nastavi tužnu priču.

»Mnogo godina kasnije«, reče, »majka ovoga čovjeka ovdje, Edwarda Leeforda, došla je k meni. On ju je bio ostavio kad mu je bilo tek osamnaest godina, ukravši joj sav nakit i novac te je poslije mnogih prijevara i raskalašena života pobjegao u London gdje se čitave dvije godine družio s najvećim ološem i propalicama. Nju je izjedala strašna i neizlječiva bolest te je željela da ga još prije smrti vidi, pa smo se odmah dali u potjeru i dugo ga uzalud tražili, no naposljetku smo ga ipak pronašli; i on se zajedno s njom vratio u Francusku.«

»I tamo je umrla«, preuze Monks, »pošto je dugo bolovala, i na samrtnoj mi je postelji povjerila sve te tajne i zasadila mi u srce neutažívu mržnju na sve one koji su bili upleteni u tu stvar, iako to nije bilo potrebno, jer sam ja već odavna sve te ljude mrzio iz dna duše. Nikad nije povjerovala da je ona djevojka ubila sebe i dijete, nego je bila čvrsto uvjerena da je rodila dječaka koji je ostao u životu. Ja sam joj se zakleo da ću ga, ako ga ikada sretnem na svome putu, tjerati od nemila do nedraga dok ga ne uništim, da neću nikada mirovati nego ga progoniti nemilosrdnom mržnjom i da ću to dijete dotjerati do samih vješala, da bih se osvetio zbog one oporuke u kojoj otac mene tako pogrdno spominje, a veliča dijete koje se u ono vrijeme još nije bilo ni rodilo. Majka se nije prevarila. Ja sam najposlije pronašao to dijete; bio sam lijepo započeo, i sve bi se svršilo onako kako sam bio naumio da me nije ona drolja prokazala.«

Dok se nitkov hvatao za glavu i sam sebe proklinjao ispod glasa u nemoćnom bijesu, gospodin Brownlow se obrati prestravljenim svjedocima te im objasni kako je stari Žid, koji je bio Monksov ortak i osoba povjerenja, primio veliku svotu novca, zato što mu je uspjelo da se dočepa Olivera i da ga zaplete u svoje zločinačke mreže, ali da su se dogovorili

da će jedan dio nagrade morati da vrati u slučaju da Oliver umakne te su zbog toga došli na selo da pronađu dječaka.

»A medaljon i prsten?« nato će gospodin Brownlow Monksu.

»I jedno i drugo otkupio sam od onoga čovjeka i žene o kojima sam vam već govorio, a ona je to ukrala bolničarki koja je opljačkala mrtvo tijelo«, odgovori Monks i ne dižući očiju. »Pa vi znate što sam učinio s tim stvarima.«

Gospodin Brownlow bez riječi kimnu gospodinu Grimwigu, koji odmah iziđe te se ubrzo vrati gurajući pred sobom gospođu Bumble i vukući za sobom gospodina Bumblea koji se otimao te nikako da uđe.

»Varaju li me oči«, usklikne gospodin Bumble nevješto hineći veliko oduševljenje, »ili je to zaista mali Oliver? Oh, O-li-ve-re, kad bi samo znao kako mi je bilo teško bez tebe!«

»Zaveži, budalo!« promrmlja gospođa Bumble.

»Pa šta ću, gospođo Bumble, kad ne mogu da svladam svoje ganuće«, branio se upravitelj uboškog doma, »kad gledam toga dječaka kojega sam ja u svojstvu općinskog pisara takoreći othranio i odgojio, a sada ga vidim u društvu tako otmjenih dama i gospode! Ja sam uvijek volio to dijete — kao da mi je rođeni — rođeni — moj rođeni djed...« izvali gospodin Bumble tražeći pravo uspoređenje. »Dragi mladi gospodine, Olivere sinko, valjda se još sjećate onoga dobrog gospodina u bijelom prsluku? Oh, baš prošloga tjedna preselio se u vječnost — u hrastovu lijesu s metalnim ručkama, Olivere!«

»Slušajte, gospodine«, okomi se na nj gospodin Grimwig, »ne biste li pokušali da svladate, svoje osjećaje?«

»Nastojat ću, gospodine, koliko god mogu«, odvrati gospodin Bumble. »Kako zdravlje, gospodine? Nadam se da ste dobro?«

Posljednja je pitanja upravio gospodinu Brownlowu, koji se sasvim približio dičnom bračnom paru. Upitao ih je, pokazujući na Monksa:

»Poznajete li ovoga čovjeka?«

»Ne«, odvrati gospođa Bumble jasno i glasno.

»Ni vi ga ne poznajete?« upita gospodin Brownlow njena supruga.

»Za svega svoga života nikad ga nisam vidio!« odgovori gospodin Bumble.

»Niti ste mu što prodali?«

»Ne«, nato će gospođa Bumble.

»Niste li, možda, nekoć posjedovali zlatni medaljon i prsten?« upita gospodin Brownlow.

»Dakako da nisam«, odvrati žena. »Jeste li nas zato doveli ovamo da odgovaramo na tako smiješna pitanja?«

Gospodin Brownlow ponovo mahne Grimwigu, i ovaj opet hitro odšepa. Ali se ovoga puta nije vratio sa gojazna dva bračna druga, nego je uveo dvije napol uzete starice koje su dahtale, pogružene i škorave.

»Vi ste one noći kada je stara Sally umirala zaključali vrata«, reče prva dižući svoju smežuranu ruku, »ali su glasovi ipak doprli do naših ušiju, a kroz pukotine mogle smo sve vidjeti!«

»Da, da, baš tako«, potvrdi ona druga žmirkajući oko sebe i mljaskajući krezubim desnima. »Da, da, baš tako...«

»Čule smo kako je ona pokušavala da vam prizna što je učinila, i vidjele smo kako vam je pružila neku ceduljicu. A sutradan smo saznale da ste bili u zalagaonici«, reče prva žena.

»Da, da, baš tako«, nadometne druga starica, »i to je bio zlatan medaljončić i prstenčić. Sve smo mi vidjele i čule! Da, da, baš sve!«

»Ali mi znamo još i više«, nastavi prva, »jer nam je Sally još odavno često govorila kako joj je mlada majka znala reći da je osjetila da neće preživjeti i da je baš onda kad su je našli i donijeli u ubožnicu bila na putu da umre na grobu djetinjeg oca.«

»Biste li možda htjeli razgovarati i s vlasnikom zalagaonice?« upita gospodin Brownlow gospođu Bumble.

»Ne«, odvrati žena, »budući da je ovaj« — i ona pokaže na Monksa — »bio takva kukavica pa je sve priznao, a vi ste se osim toga potrudili da iznjuškate između svih onih matorih babuškara ove dvije vještice. Jesam! Prodala sam medaljon i prsten, i sad se nalaze tamo odakle ih više nikada nećete izvući. No, pa šta još hoćete od mene?«

»Ništa više«, odgovori gospodin Brownlow, »samo što će biti naša briga da vas dvoje više nikada ne dobijete službu za koju se zahtijeva povjerljivost. A sada izađite!«

»Nadam se«, reče gospodin Bumble gledajući oko sebe skrušenim pogledom pošto je gospodin Grimwig izveo obje starice, »da te male zlosretne slučajnosti neće imati za posljedicu da izgubim svoju službu kod općine?«

»S tim posljedicama«, odvrati gospodin Brownlow, »možete računati već sada i zamisliti da ste izgubili svoje mjesto!«

»Svemu je moja žena kriva — ona vam je takva, samo ona! I svašta će smisliti, hoće ona, dabome da hoće! Ali ja...« branio se gospodin Bumble, pošto je najprije plašljivo pogledao na vrata da se uvjeri da li je njegova žena već izašla.

»To vas ne opravdava«, odgovori gospodin Brownlow. »Vi ste bili nazočni u času kad je taj nakit bio bačen u vodu, i pred zakonom vi snosite veću odgovornost, jer zakon pretpostavlja da je vaša žena radila pod vašim utjecajem.«

»Ako zakon takvo nešto pretpostavlja«, reče gospodin Bumble odrešito, gužvajući šešir objema rukama, »onda je taj zakon — najveća magareština i prava glupost. Ako je zakon tako kratkovid, onda je zakon — neženja koji je slijep kod očiju, i ja mu samo to želim da mu iskustvo otvori oči pa da progleda, da, da, iskustvo da mu otvori oči!«

Pošto je s naročitim naglaskom ponovio te riječi, gospodin Bumble čvrsto natuče šešir na glavu, turi ruke u džepove te se uputi niza stepenice za svojom bračnom družicom.

»Draga moja gospođice«, reče zatim gospodin Brownlow, »pružite mi ruku. Ne treba da dršćete i neka vas ne bude strah ovo nekoliko riječi što je još preostalo da vam kažem.«

»Ako se te riječi tiču mene — a ja ne znam da li se odnose na mene — molim vas, recite mi to nekom drugom zgodom«, nato će Rose, »jer se sada ne osjećam ni dosta jakom ni raspoloženom da bilo što saslušam.«

»Oh ne«, odvrati stari gospodin i primi je nježno pod ruku, »ja vrlo dobro znam da ste mnogo jači nego što i sami mislite. Poznajete li, gospodine, ovu mladu damu?«

»Poznajem«, odvrati Monks.

»Ja vas nikad nisam vidjela«, reče Rose zamirućim glasom.

»A ja sam vas vrlo često viđao«, odvrati Monks.

»Otac nesretne Agnes imao je dvije kćeri«, reče gospodin Brownlow. »Kakva je sudbina zadesila onu drugu što je bila još malo dijete?«

»Kad je djevojčici«, odgovori Monks, »umro otac u nepoznatu kraju, pod tuđim imenom, ne ostavljajući nikakva pisma, spise pa ni oznake po čemu bi se njeni prijatelji ili rođaci mogli pronaći, neki su je siromašni seljaci prihvatili i odgojili je kao svoje rođeno dijete.«

»Nastavite«, reče gospodin Brownlow davši gospođi Maylie znak da se približi, »nastavite samo!«

»Vama nije uspjelo da pronađete ono mjesto kamo su se ti ljudi sklonili«, reče Monks, »ali što ljubav nije mogla postići, postigla je mržnja. Moja ga je majka poslije godinu dana upornog propitkivanja i traženja najposlije ipak pronašla — da, da — a isto je tako pronašla i djevojčicu.«

»Je li ju uzela k sebi?«

»Nije. Ti ljudi bili su vrlo siromašni, i konačno im je dotužila ta njihova čovjekoljubivost i plemenitost, ali im moja majka nije tu brigu skinula s vrata, ostavila je djevojčicu kod njih, samo im je dala nešto novaca, što su po svoj prilici brzo potrošili; obećala im je da će im poslati više, a to nije namjeravala učiniti. No ona nije bila uvjerena da će neimaština i nezadovoljstvo tih ljudi dovoljno unesrećiti djevojčicu, i zato im je ispričala grešni život njene starije sestre, uveličavajući i udešavajući neke činjenice kako se njoj činilo uputnim. Zamolila je skrbnike da budnim okom paze na dijete koje ima zlu i nečistu krv, pričala im da je nezakonito te da će se sigurno izopačiti i prije ili kasnije poći zlim putem. Sve okolnosti kao da su potvrđivale riječi moje majke, i ljudi su joj povjerovali, pa su tako loše s malom postupali da smo, štaviše, i mi bili zadovoljni, znajući da nikada neće biti sretna — sve dok je slučajno nije vidjela neka udovica, koja je u ono vrijeme obitavala u Chesteru, te joj se smilovala i uzela je k sebi u kuću. Nama kao da je prkosila zla kob, jer je unatoč svim našim pothvatima i naporima djevojčica ostala tamo i bila sretna.«

»Vidite li sada tu djevojku?«

»Da — ona stoji uz vas!«

»Ali će ona uvijek ostati moja mala, mila nećakinja!« usklikne gospođa Maylie i raširi ruke te joj Rose napol bez svijesti padne u naručje. »Uvijek ćeš ostati moja mala, draga djevojčica, i ja te ne bih dala ni za sve blago ovoga svijeta! Jedina moja, draga, mala djevojčice!«

»Tetice! Ti jedina bila si mi uvijek dobra!« zaplače Rose hvatajući se grčevito za staru gospođu. »Srce će mi prepuknuti od sreće, i ja — ja ne mogu — ja ne mogu sve to da podnesem!«

»Ti si još mnogo više pretrpjela i podnosila i sve oko sebe usrećivala, sve koji su te poznavali«, povrne joj gospođa Maylie i nježno je zagrli. »Ali sada, sjeti se tko još jedva čeka da te zagrli, milo moje!«

»Oh, ja te nikada neću zvati teticom, nego sestrom«, usklikne Oliver i baci joj se oko vrata, »draga moja sestrice; i ja sam te odmah tako silno zavolio — Rose, draga moja Rose!«

Poštujmo suze i isprekidane riječi dva siročeta što su se sad zagrlila. U tome jednom te istom trenutku dobili su oca, sestru i majku i u istom trenutku opet ih izgubili. Vrč se razom napunio i radošću i tugom, ali prolivene suze nisu palile gorčinom, jer je i sama tuga bila ublažena i umekšana tako blagim i nježnim uspomenama te su se svi osjećaji stapali u samo milje, a bol se nije osjećao.

Dugo, dugo su ostali sami. Tiho kucanje na vratima navijesti im da netko želi ući. Oliver otvori i stane ustranu da propusti Harryja Mayliea.

»Sve mi je poznato«, reče on te sjedne uz dražesnu djevojku. »Draga Rose, ja sve znam!«

»Nisam slučajno došao ovamo«, nastavi mladić poslije odulje šutnje, »jer sam već jučer sve saznao. Slutiš li da sam došao da te podsjetim na jedno obećanje?«

»Čekaj«, nato će tihim glasom Rose. »Je li ti sve poznato?«

»Sve, a ti si mi dopustila da se u toku godine u svako doba mogu vratiti i nastaviti onaj naš posljednji razgovor.«

»Jesam.«

»Neću navaljivati da promijeniš svoju odluku, nego samo želim čuti da li ćeš je sada ponoviti. Prema našem dogovoru mogu ti sada ponuditi sve što imam, ali sam ti onda dao riječ da neću ni pokušati da te nagovorim da promijeniš svoju odluku ukoliko je ne budeš htjela sama izmijeniti.«

»Za istim onim razlozima za kojima sam se onda povela, povest ću se i sada«, odvrati Rose čvrstim glasom. »Nikad jače nego sada nisam osjećala koliko dugujem ovoj ženi koja me izbavila od tolike bijede i jada. Morat ću se boriti sama sa sobom, ali se ponosim, jer znam da ću pobijediti kao što znam i to da će biti vrlo bolno, ali se neću pokolebati.«

»To što smo večeras saznali...« započne Harry.

»To što smo večeras saznali«, preuze Rose nježno, »ne mijenja moj položaj prema tebi.«

»Ti silom hoćeš, Rose, da budeš okrutna prema meni«, prijekorno će Harry.

»Oh, Harry, Harry«, zaplače mlada djevojka, »voljela bih da to mogu, jer bih onda manje patila!«

»A zašto onda sama sebi zadaješ toliko boli?« upita je Harry uzimajući je za ruku. »Misli na to, draga moja Rose, što si večeras čula.«

»A šta sam čula?« usklikne Rose. »Da se moj otac iz osjećaja stida zbog nanesene sramote povukao od života — eto, to sam čula! Oh, Harry, dosta smo govorili!«

»Ne, Rose, još nismo«, nato će mladić ne dopuštajući joj da ode. »Sve moje nade i želje, sve težnje i svi moji osjećaji — sve se to izmijenilo — sve — samo ne moja ljubav. Ja ti sada ne nudim više povlašten položaj i isprazno bogatstvo u tome varavom svijetu, gdje zloba i pakosna himbenost ponižavaju ispravne i poštene, nego ti nudim dom, domaće ognjište, malo i skromno, i to je sve, draga moja Rose, što ti mogu dati.«

»Što bi time da kažeš?« uznemiri se Rose u dvoumici.

»Samo to da sam, pošto sam se posljednji put s tobom rastao, čvrsto odlučio da uklonim sve zapreke koje su se ispriječile između tebe i mene; i jer sam uvidio da moj svijet ne može biti i tvoj, nakanio sam da tvoj svijet učinim svojim i da odbacim ponos zbog otmjena porijekla, da budemo jednaki i ravnopravni. Eto, samo to sam htio reći! Oni koji su mi zbog toga okrenuli leđa, okrenuli su ih već prije i tebi, i što se toga tiče bila si u pravu. Moćni zaštitnici i utjecajni rođaci, koji su mi se nekad slatko smješkali, sada me gledaju s prezirom. Pa neka! Ima suncem obasjanih i nasmijanih polja i livada u najljepšem kraju Engleske; i tamo, pored seoske crkvice, moje crkvice, Rose, stoji mala priprosta kućica, kojom ću se ja, ako samo budeš htjela, kudikamo više ponositi nego da su mi se ispunile sve moje varave nade, kojih sam se sada odrekao. I sada znaš tko sam, što sam i što imam, i ja ti sve to stavljam pred noge!«

*

»E, nije lako kad moraš zaljubljene čekati s večerom!« reći će gospodin Grimwig budeći se i skidajući rubac kojim se bio pokrio.

Da se kaže po istini, svi su na večeru već neobično dugo čekali, a ni gospođa Maylie ni Rose ni Harry, koji su svi zajedno ušli u sobu, nisu znali kako da se ispričaju.

»Večeras sam već najozbiljnije pomišljao na to kako ću morati da pojedem svoju glavu«, reče gospodin Grimwig, »jer me već hvatao strah da neću dobiti ništa drugo za večeru. Uostalom, bit ću tako slobodan da pozdravim buduću mladu.«

Gospodin Grimwig nije nimalo oklijevao da poljubi mladu djevojku, koja se sva zarumenjela, te je njegov primjer djelovao prelazno, jer su i gospodin Brownlow i Doktor to isto učinili. Neki pak tvrde da su opazili kako je Harry Maylie već prije, u dosta tamnoj sobi, obavio tu vjereničku ceremoniju, dok se s mjerodavne strane opet saznaje da je to samo zlobno panjkanje, jer da je on još mlad te je uskoro imao nastupiti svoje pastorsko mjesto u seoskoj župi.

»Olivere, drago dijete«, reče gospođa Maylie, »gdje si bio, i zašto si tako tužan? Pa ti plačeš! Što se dogodilo?«

Svijet je taj pun razočaranja, u njemu često umiru naše najljepše i najplemenitije nade.

Jadni je Dick bio mrtav!

L. POGLAVLJE

KAKO JE FAGIN PROVEO SVOJU POSLJEDNJU NOĆ

U sudnici se natiskao svijet. Odasvud su zurile raskolačene oči, od ograde ispred optuženičke klupe pa sve do najudaljenijeg i najzabitnijeg kutića na galeriji, odasvud su pogledi bili upereni samo u jednog čovjeka — u Žida. Pred njim i iza njega, gore, dolje, slijeva i zdesna — sa svih strana — kao da je zajažen i zaokružen svodom, s kojega se žare i plamte usijane oči.

Tu je on stajao, usred vatre bezbrojnih užagrenih očiju, s jednom rukom na drvenoj ploči pred sobom, a s drugom prislonjenom na uho dok je glavu ispružio malo naprijed, da bi što jasnije čuo svaku pojedinu riječ kad je sudac porotnicima obrazlagao njihovu dužnost i zadatak. Ponekad bi oštrim pogledom piljio u njihova lica, ne bi li u njihovu izrazu ugledao ma i najmanji tračak nečega što bi išlo njemu u prilog, a kada bi navodi u optužnici govorili protiv njega s neumitnom jasnoćom, pogledavao je u svoga branitelja i kao da ga je nijemo zaklinjao da mu pomogne. Ruke su mu i noge kanda bile uzete, i u njega su živjele samo oči, čas zvjerajući divlje, čas opet gaseći se u smrtnoj tjeskobi. Otkako je započelo suđenje, jedva da se pomakao, i kada je sudac sada umuknuo, on je i dalje stajao u onom stavu napete pažnje ne skidajući pogleda s njega.

Čuvši prigušeni žamor u sudnici, on kao da se trže oda sna i zirkajući oko sebe vidje kako se porotnici dogovaraju kakvu osudu da izreknu. Kad pogledom zahvati galeriju, opazi kako se ljudi izdižu na prstima gledajući preko ramena onih koji stoje pred njima; neki šapću sa svojim susjedima pa im se na licu čita zgražanje i odvratnost, a drugi stavljaju lornjone na oči, da ga bolje osmotre. Bilo je i takvih, premda vrlo malo, koji mu uopće nisu obraćali pažnje, nego su zurili u porotnike te se nestrpljivo čudili zašto ti ljudi još oklijevaju — ali ni na jednom licu, čak ni među ženama, a tih je bilo mnogo, nije mogao otkriti ni traga samilosti, jer su sva ta lica izražavala samo osjećaj nade i očekivanja da će ga sud proglasiti krivim.

Sve je on to obuhvatio jednim jedinim zaprepaštenim pogledom. I tada sva dvorana zanijemi mrtvom tišinom te se on okrene i primijeti kako se porotnici obraćaju predsjedniku. Pst!

Ali su oni tražili samo dopuštenje da se povuku.

Kad su jedan za drugim izlazili, pažljivo im se zagledao u lica da vidi na koju stranu većina naginje, ali mu nastojanje ostade bez uspjeha. Uzničar ga dodirne, po ramenu, on nesvjesno pođe za njim u pozadinu optuženičke klupe i sjedne na stolicu koju mu je čovjek morao, pokazati, jer je on sam ne bi vidio.

I opet pogleda u galeriju. Neki su jeli, a drugi se hladili mašući rupčićima, jer je u toj pretrpanoj dvorani vrućina bila nepodnošljiva. Neki je mladić crtao njegovo lice u maloj bilježnici, i on se u čudu pitao da li će mu uspjeti sličnost, pa kad se crtaču slomio vršak olovke i on uzeo da je ponovno zaoštrava, optuženi ga je gledao mirno kao da je i sam samo jedan od mnogih gledalaca.

S istim tim mirom obratio je sada pažnju sucu te se u mislima stao baviti njegovim odijelom, kako je skrojeno, koliko može da stoji i kako se oblači. Za sudačkim stolom sjedio je i neki stari i gojazni gospodin, koji je prije pol sata bio otišao, a sada se vratio, i Fagin je premišljao da li je taj čovjek bio na ručku te što je ručao i gdje je ručao — i tako su se redale njegove misli dok ne bi opazio nešto novo te pažnju skrenuo na tu stranu.

No za sve to vrijeme nije ga napuštalo mučno osjećanje da mu se pod nogama otvara grob, iako je ta pomisao bila neodređena i maglovita, tako da joj se nije mogao sav podati pa je i u časovima smrtnog straha, kad se ledio od strave ili mu krv grozničavo zastajkivala i na mahove udarala u glavu, prebrojavao pred sobom šiljke željezne ograde što se kočila ispred optuženičke klupe i čudio se kako se vršak jedne šipke bio odlomio i da li će tko popraviti taj kvar. Onda ga zaokupe misli na sve one strahote gubilišta i vješala, zatim počne gledati podvornika koji je vodom prskao pod da rashladi zrak u sudnici, a poslije toga ponovo utone u mračne nesuvisle misli.

Najposlije se začuje povik »Tišina!« i sve se oči mahom zagledaju u vrata. Porotnici se vraćaju i prolaze tik uz njega, ali u njihovim licima ne pročita ništa, kao da su isklesana od štura kamena. Zavlada mrtva tišina, kao da su svi pritajili dah. — »Kriv je!«

Čitava se zgrada potrese od urnebesnog klicanja; val za valom udarao je o zidove i odbijao se kao jeka grmljavine što se valja kroz urvine, a vani se zaori oduševljeno klicanje, svjetina je burnim veseljem pozdravljala vijest da će zločinac u ponedjeljak biti smaknut.

Kad se graja stišala, upitaše ga ima li što reći u svoju obranu. On je opet zauzeo onaj isti stav kao da osluškuje, gledajući oštro i uporno u lice suca koji je govorio i dva puta morao ponoviti pitanje prije nego što je Fagin razumio i samo promrmljao da je ubog starac — ubog starac — ubog starac — mrmljao sve tiše i zamuknuo.

Sudac stavi svoju crnu kapu na glavu, a osuđeni stoji nepomično kao prije, u istom stavu, s istim pogledom, umrtvljen kao kip. Neka žena na galeriji, svladana svečanom tišinom toga trenutka, krikne iz svega glasa; on naglo pogleda gore kao da se ljuti što je narušen taj grobni muk, a onda se opet nagne naprijed, spreman da sluša sa još većom pažnjom. Čitanje osude odjekivalo je svečano i uzbudljivo. Riječi 'smrtna kazna' pale su teško kao gromade što se odvale i ruše niza stijenu, ali je on stajao kao lik od kamena; ni najmanji mišić na licu nije mu zaigrao. Iznureno je lice pružao naprijed, donja mu se čeljust opustila, i on je zurio preda se kad mu uzničar priđe, spusti ruku na rame i glavom mu dade znak da pođe za njim. I Žid ga načas pogleda, bešćutno i tupo, te pođe za njim.

Vodili su ga dolje kroz popločenu prostoriju ispod sudnice, gdje je nekoliko optuženih čekalo da na njih dođe red, a drugi razgovarali s prijateljima koji su se sjatili uz rešetke prozora što je gledao u dvorište. Ali nikoga nije bilo da s *njim* progovori riječ; a kad su ga vodili pored njih, zatočenici se odmicali, da bi ga oni vani koji su virili kroz rešetke bolje vidjeli; i još bi ga psovali pogrdnim imenima i psikali na nj i siktali. Prijetio se stisnutom pesnicom i bio bi pljunuo na njih, ali ga stražari brzo povukoše kroz mračni hodnik, os-

vijetljen tek sa nekoliko slabih svjetiljaka, te ga uvedoše u unutrašnji dio podzemne tamnice.

Tu su ga pretražili, da ne bi imao uza se neko sredstvo kojim bi mogao da predusretne izvršenje smrtne kazne, a zatim su ga odveli u ćeliju na smrt osuđenih, i tu ga ostavili — sama.

Sjeo je nasuprot vratima na kamenu klupu koja je služila kao sjedište i ležište i, zagledavši se zakrvavljenih očiju u pod, pokušao da pribere svoje misli. Poslije izvjesnog vremena počeo se prisjećati rastrganih odlomaka iz sučeva govora, premda mu se u sudnici činilo da nije razumio ni riječi. Ti su se iskidani odlomci polagano vezivali i sređivali po smislu i redoslijedu, ispunjajući praznine, izvlačeći mu iz zaspale svijesti preostale odlomke kojih se isprva nije mogao da sjeti, i brzo je tako složio sve što je sudac izgovorio. 'I zato se osuđuje na kaznu smrti vješanjem.' Tim se riječima svršavala osuda. 'I zato se osuđuje na kaznu smrti vješanjem.'

Kad je pao mrak, počeo je misliti na sve one koje je poznavao, a koji su završili na gubilištu — neki od njih njegovom krivicom. Iskrsavali su tako brzo da je jedva dospio da ih broji. Neke je od njih gledao kako umiru, a on im se rugao, jer su umirali s molitvom na usnama. Kojom li su se strelovitom brzinom ti jaki, nabusiti i odvažni ljudi pretvarali u odvratne mješine što se nemoćno njišu na vjetru!

Možda su neki od njih boravili u ovoj istoj ćeliji, sjedili baš na ovoj klupi. Sve se brže mračilo i najposlije je crna pomrčina sve zahvatila. Zašto ne unesu kakvu svijeću? Ta je ćelija sagrađena prije mnogo godina, i bit će da su u njoj mnogi i mnogi provodili svoje posljednje časove; njemu je kao da se guši u grobnici, prepunoj leševa pokrivena lica, s omčom oko vrata, vezanih ruku — i njemu je kao da ih prepoznaje čak i pod tom strašnom pokrivkom. — »Svjetlosti, svjetlosti!«

Kad su mu konačno ruke prokrvarile od uzaludnog lupanja o vrata i zidove, pojave se dva čovjeka; jedan je nosio svijeću, keju je stavio u željezni svijećnjak ugrađen na zidu, a drugi vukao za sobom strunjaču da na njoj provede noć, jer od sada osuđenoga više neće puštati sama.

I spustila se noć — mrka, zloguka, potmula noć. Drugi koji bde raduju se kad čuju kako zvono sa crkvenoga tornja otkucava sate, jer je to vjesnik života i jednoga novog dana, ali su Žida ti udarci sata ispunjali tjeskobom i očajničkim strahom. U metalnom bruju svakog otkucaja potmulo je odjekivala samo jedna riječ — Smrt. Što je za njega značila radosna užurbanost i veselo komešanje u rane jutarnje sate? To je samo posmrtno zvono: ne samo da ga opominje na smrt, nego mu se još i ruga.

Dan je zamirao — dan? Pa dana i nije bilo, prohujao je tek što je svanuo, i pao je sumrak — i opet noć; noć tako duga, beskonačno duga noć, a ipak — neprežaljeno kratka i prekratka — beskonačno duga, jer svojom jezivom tišinom ledi krv u žilama, a ipak tako kratka, jer se rasplinjuje u nepovrat, jer vodi u smrt. Čas je proklinjao i hulio, čas opet jaukao i čupao se za kosu. Došli su časni ljudi njegove vjere, da se zajedno s njim mole bogu, ali ih je on tjerao od sebe uz teške kletve i psovke. Opet su došli, a on ih opet istjerao.

Noć od subote na nedjelju. Preostala je još samo jedna noć. I dok je još o tome mislio, zabijeljelo je jutro, osvanuo dan — nedjelja.

Tek pred noć toga jezivo strašnog i posljednjeg dana skrši ga očaj zbog njegove bespomoćnosti i sažeže mu dušu. Nije se, doduše, nadao pomilovanju, ali je sve dotad samo maglovito i nejasno zamišljao da mu se bliži smrt. Samo je malo razgovarao s onom dvo-

jicom ljudi koji su ga naizmjence čuvali, a ni oni nisu mnogo marili za nj. Sjedio je dugo budan, ali kao izgubljen u nekom sanjarenju. No sada bi svaki čas skočio uvis, razjapljenih usta i sav izbezumljen, i skakao po ćeliji amo-tamo, sav obuzet strahom i bijesom da su se i sami čuvari, okorjeli i navikli na takvo mahnitanje, sa zgražanjem odvraćali od njega. Toliko ga je njegova zla savjest grizla i mučila da čuvar nije dulje mogao izdržati sam uz njega; i tada su ga obojica čuvala.

Skutrio se na svom kamenom ležaju i počeo da se prisjeća svega što je bilo. Onoga dana kada su ga odvodili u tamnicu, ranilo ga je kamenje što ga je svjetini na nj bacala pa mu je glava bila umotana u platno. Riđa mu se kosa lijepila uz posivjelo lice, a brada mu bila raščupana te se sa zgrušanom krvlju zbila u čvorove; u očima mu se caklio sablastan sjaj, i koža mu bila kao ispucala od unutarnje vatre groznice i sva mu se ljuštila; sav kao da je izgarao i sagorijevao. Osam, devet... deset... Ako to nije samo varka kojom ga plaše? Ako su to zaista, minuli časovi koji se nižu jedan za drugim, gdje li će on biti kad se opet budu oglasili! Jedanaesti Još jedan otkucaj dok bruj prijašnjeg još titra zrakom. U osam će on biti jedini žalobnik na svom vlastitom pogrebu, a u jedanaest...

Oh, te užasne zidine Newgatea, koje skrivaju toliku bijedu i neizrecivu stravu ne samo pred ljudima nego, često i dugo, i pred samom njihovom maštom, još nikada nisu vidjele tako strašan prizor kao ovaj. Ono malo prolaznika koji su zastajkivali i u čudu se pitali što li radi taj čovjek kojega će sutra uzoru objesiti, loše bi proveli tu noć da su ga sada vidjeli.

Od rane večeri pa do kasne noći dolazili su ljudi u malim skupinama, po dvojica ili trojica, do vratarove kućice. Propitkivali su se zabrinuta lica nije li, možda, stigla vijest o pomilovanju. A kad bi im rekli da nije, odnosili bi tu poželjnu vijest onima koji su se u manjim gomilama okupljali i čekali na cesti i jedni drugima pokazivali vrata, kroz koja će on morati izaći i mjesto gdje će tamničar podići vješala; nerado odlazeći odande, osvrtali su se i zamišljali kako će se taj prizor odigrati. Jedan po jedan ljudi su se razilazili; a oko ponoći ulica opustje i zanijemje noćnim mukom.

Trg pred uzama bio je sasvim ispražnjen, i neki su ljudi već bili postavili čvrste, crno obojene brklje, da bi se tako zaustavila navala očekivane svjetine, kadli se pred vratarovom kućicom pojaviše gospodin Brownlow i Oliver i predočiše od šerifa izdatu propusnicu kojom im se dopušta da posjete na smrt osuđenoga. Odmah su ih pustili unutra.

»Hoće li i mladi gospodin ući, gospodine?« upita ih čovjek koji je imao dužnost da ih vodi. »Takav prizor nije za djecu, gospodine.«

»Zaista nije, prijatelju«, odgovori gospodin Brownlow; »radi čega dolazim tome čovjeku tiče se i dječaka, a budući da ga je dječak već vidio u doba kada je taj zločinac bio u jeku svoje zločinačke slave, smatram da će biti bolje — makar ga se to i kosnulo — ako ga vidi i sada.«

Tih je nekoliko riječi bilo izgovoreno postrani, tako da ih Oliver ne čuje. Čovjek se samo dotače svoga šešira, radoznalo pogleda Olivera i otvori jedna druga vrata, nasuprot onima kroz koja su ušli, i povede ih mračnim i krivudavim hodnicima do kažnjeničkih ćelija.

»Ovuda«, reče čovjek zaustavivši ih u nekom tmurnom prolazu, gdje je nekoliko radnika u najvećoj tišini vršilo neke pripreme, »ovuda mora proći. Stanite ovamo, i vidjet ćete vrata, kroz koja će izaći na dvorište.«

On ih zatim povede u kamenu kuhinju gdje su bili smješteni kotlovi za priređivanje kažnjeničke hrane. Gore na zidu nalazio se rešetkama zatvoren otvor, odakle je dopirao žagor glasova, udaranje čekića i lupa dasaka. Tesari su podizali stratište.

S toga mjesta prolazili su kroz mnoga teška i okovana vrata što su ih drugi ključari iznutra otvarali, a zatim su se, prošavši otvorenim dvorištem, uspinjali nekim uskim stepenicama te ušli u hodnik, gdje su se s lijeve strane nalazile ćelije sa željeznim vratima. Davši im znak da ostanu na mjestu, ključar zakuca na vrata sa svežnjem ključeva. Oba čuvara stanu nešto šaputati, a onda iziđu, protežući se kao da im je odlanulo što barem načas mogu napustiti ćeliju. Pokažu posjetiocima da uđu u ćeliju. Gospodin Brownlow i Oliver tada uđoše.

Na smrt osuđeni zločinac sjedio je na svom ležaju, njišući se lijevo i desno, više nalik na uhvaćenu zvijer nego na ljudsko stvorenje. Mislima kao da se vratio u prošlost, jer je podjednako mrsio i pleo neke riječi gledajući u pridošlice samo kao u spodobe svojih snoviđenja.

»Sila si ti, Charley — fino si to udesio«, mrmljao je on. »A i Oliver, ha! ha! ha! Da, i Oliver! A sada je pravi mali gospodin — pravi — odvedite ga da spava!«

Uzničar primi Olivera za ruku i, šapnuvši mu neka se ne boji, nije Žida gubio s vida.

»Odvedite ga da spava«, vikao je Žid, »ej, vi, čujete li me? On je — u neku ruku — svemu tome kriv! Pa za te pare isplati se da od njega učinim lopova, Bille. Prekolji Boltera, a drolju ostavi! — Njegova je guša kao stvorena za tvoj nož. Odrubi mu glavu!«

»Fagine«, zovne ga uzničar.

»Evo me!« usklikne Žid i mahom se ukruti u onom stavu napregnute pažnje kao u sudnici. »Ja sam, vaše gospodstvo, ubog starac, ubog starac.«

»Ej«, nato će uzničar pa ga rukom lupne u prsa, da ne bi ustao. »Netko je došao da vas vidi i, mislim, da vas nešto upita, Fagine! Fagine, jeste li vi čovjek?«

»Neću dugo«, odvrati Žid te diže lice, s kojega su bili zbrisani posljednji tragovi ljudskosti, a sve crte bile iznakažene u grču sumanutog užasa. »Sve njih treba pomlatiti! Tko je njima dao pravo da mene mrcvare?«

Uto spazi Olivera i gospodina Brownlowa i odšulja se do ruba svoga ležaja pitajući šta žele od njega.

»Umirite se«, reče mu uzničar još uvijek braneći mu da ne ustane. »A sad, gospodine, recite mu brzo što ste naumili da mu kažete, jer kako vrijeme odmiče, on postaje sve uporniji.«

»U vas su neki spisi«, reče gospodin Brownlow stupivši bliže, »što vam ih je dao na čuvanje neki čovjek po imenu Monks.«

»Sve je to pusta laž«, odvrati Žid. »U mene nema — nikakvih spisa.«

»Ako boga znate«, svečanim će glasom gospodin Brownlow, »ne govorite tako kad ste jednom nogom već u grobu, nego recite istinu. Vi znate da je Sikes mrtav, da je Monks sve priznao; nema više nikakva smisla i svrhe da još dulje tajite. Gdje su ti spisi?«

»Olivere!« vikne Žid migom dozivajući dječaka. »Dođi, dođi ovamo, da ti šapnem na uho.«

»Mene nije strah«, reče Oliver tiho puštajući Brownlowovu ruku.

»Spisi«, nastavi Žid i privuče Olivera još bliže sebi, »nalaze se u platnenoj vrećici u udubini zida kraj kamina u prednjoj sobi. Htio bih govoriti s tobom, Olivere, htio bih govoriti s tobom!«

»Da, da«, odvrati mu Oliver, »pustite me da izgovorim molitvu, kleknite i molite sa mnom, pa ćemo onda do jutra razgovarati.«

»Ali vani, samo vani«, odgovori Žid gurajući dječaka pred sobom prema vratima i zureći preko njegove glave u prazno. »Reci im da sam zaspao, jer *tebi* će vjerovati. Ti ćeš me izvući odavle, samo poslušaj što ću ti reći. Sad hajde, samo naprijed!«

»Oh, bože, oprosti tome bijedniku!« zarida dječak.

»Tako valja, tako valja«, hroptao je Žid, »to će nam pomoći. Najprije na ova vrata, pa ako me spopadne drhtanje dok prolazimo pored vješala, ništa to ne mari; ti samo požuri! Evo sad, sad!«

»Imate li, gospodine, još nešto da ga pitate?« nato će uzničar.

»Nemam«, odvrati gospodin Brownlow. »Kad bih znao da ga možemo privesti k svijesti pa da shvati svoj položaj....«

»To nije moguće, gospodine«, odvrati čovjek odmahujući glavom, »i bit će bolje da sada pođete«.

»Brže, brže«, zavikne Žid. »Tiše, ali ne tako polako! Brže, brže!«

Čuvari ga obuhvate i oslobode Olivera, držeći starca čvrstim rukama. Žid se očajnički otimao i trzao, a njegovi su suludi vriskovi prodirali čak i kroz debele tamničke zidove i zvonili im u ušima sve dok se nisu dohvatili dvorišta.

Još je dosta dugo potrajalo prije nego što su napustili tamnicu, jer Oliver umalo što se nije obesvijestio poslije toga jezovitog prizora, te je bio tako slab da više od jednog sata uopće nije mogao stajati na nogama.

Već je svanulo kad su opet dospjeli na ulicu. Sa svih se strana sjatilo veliko mnoštvo, a svi se prozori načičkali ljudima koji su pušeći i kartajući prikraćivali sebi vrijeme i očekivali prizor smaknuća. Gomila radoznala svijeta bučila na trgu, svađala se i šalila. Sve je odisalo uzavrelim životom i odavalo znake jutarnje živosti — samo tamo, u središtu toga bučnog zbivanja, crnjela se lazila, stup s poprečnom gredom i konopcem — i vršile se jezive pripreme za smaknuće.

LI. POGLAVLJE

KOJE JE I POSLJEDNJE

Sudbina osoba koje smo slijedili kroza sve nevolje i nepogode ubrzo se primiče kraju, a ono malo što je njihovu biografu još preostalo da ispripovjedi, možemo sažeti u nekoliko riječi.

Prije nego što su se navršila tri mjeseca, Rose Fleming i Harry Maylie vjenčali su se u seoskoj crkvi, u kojoj će otada mladi pastor služiti; istoga su se dana uselili u svoj novi i sretni dom.

Gospođa Maylie smjestila se u kući svoga sina i snahe, da u miru proživi ostatak svojih dana, u miru i najvećem zadovoljstvu što ga časna starost može pružiti, uživajući u sreći onih koje je za svega svoga vijeka voljela najnježnijom ljubavlju.

Točnim pregledom svih spisa i računa pokazalo se da će, ako se ostatak potraćenog imutka što je preostao u rukama Monksa, koji baš kao ni njegova majka nije nikad imao sreće s tim novcem, podijeli na dva jednaka dijela između njega i Olivera, svaki od njih dobiti ne mnogo više od tri tisuće funti. Prema očevoj je oporuci Oliveru pripadao čitav imutak, ali gospodin Brownlow nije htio Monksu uskratiti mogućnost da započne nov život i da okaje svoje grijehe i zablude, pa je predložio tu diobu, na koju je njegov mladi štićenik rado pristao.

Monks je zadržao svoje krivo ime i krenuo sa svojim dijelom novca u neki pusti kraj Novoga Svijeta. Tamo je ubrzo proćerdao cijeli imutak i ponovo pošao starim putem i tako dospio u tamnicu pošto je počinio nove prijevare i nasilja i bio osuđen na dugogodišnju robiju. Tu ga je najposlije opet spopala njegova stara bolest, te je i umro u tamnici. Daleko od domovine poumirali su i svi preostali glavni ortaci Faginove zločinačke družine.

Gospodin Brownlow posinio je Olivera, te su se oni zajedno sa starom gospođom Bedwin preselili na milju daleko od one seoske crkvice i župnoga dvora gdje su obitavali njihovi dragi prijatelji, ispunivši tako još jedinu preostalu želju plemenitoga malog svog štićenika i stvorivši tako malen ali srdačno povezan krug prijatelja koji su bili savršeno sretni, ukoliko se uopće može zamisliti savršena sreća na ovome varljivom svijetu.

Uskoro poslije vjenčanja mladoga para, poštenjačina Doktor vratio se u Chertsey, gdje bi, pošto je izgubio svoje stare dobre prijatelje, zacijelo postao namrgođeno zanovijetalo,

kad bi uopće bio sposoban da se jedi ili kinji, ili bi se prometnuo u matoro čangrizalo da je samo znao šta to uopće znači. Dva-tri mjeseca zadovoljavao se time da ponekad samo natukne kako mu zrak nekako ne prija, a naposljetku je došao do spoznaje da to mjesto zaista udi njegovu zdravlju; prepustivši liječničku praksu svome pomoćniku, nastanio se u maloj poljskoj kućici nakraj sela, u kojemu je njegov prijatelj služio kao pastor, i tu mu se u najkraće vrijeme zbilja povratilo zdravlje. Tu je vrtlario i ribario i bavio se pletenjem košara i drugim sličnim poslovima, a uza svaki bi prilegao s istom voljom i marom, kako mu je to već bila navika, te se po čitavu kraju pročuo i proslavio s tih svojih vještina i majstorija.

Prije nego što se odselio, jako se sprijateljio s gospodinom Grimwigom, pa mu je taj čudni svat istom mjerom uzvraćao tu srdačnu naklonost. Nije dakle nikakvo čudo što ga gospodin Grimwig po više puta na godinu posjećuje te onda vrtlari, ribari, plete košare i bavi se još drugim sličnim poslima, ali sve nekako na svoj poseban, čudan i neviđen način, tvrdeći u svakoj zgodi kako će on sam pojesti svoju glavu ako mu netko dokaže da taj njegov način nije najbolji i jedino, ispravan. Nedjeljom nikad ne propušta da oštrim riječima mladom pastoru u lice kritizira njegovu propovijed, kao što nikad ne zaboravlja da odmah poslije toga izjavi gospodinu Losberneu kako je propovijed po njegovu mišljenju sjajna, ali da ne smatra potrebnim da to i mladom pastoru prizna. I svi ga rado zadirkuju podsjećajući ga na njegovo proročanstvo u vezi s Oliverom i spominjući mu onu večer kada su on i gospodin Brownlow sa satom pred sobom čekali da se Oliver vrati; ali gospodin Grimwig tvrdi da je zapravo bio u pravu, jer se Oliver zaista *nije* onda vratio, na što bi svi prasnuli u smijeh, a njega podilazila još veća milina.

Gospodin Noa Claypole bio je pomilovan, jer je nastupio kao glavni svjedok protiv staroga Žida, pa je došao do uvjerenja da to novo njegovo zanimanje i nije baš tako unosno, a još manje neopasno. Neko se vrijeme nalazio u neprilici tražeći zanimanje koje ga ne bi odviše umaralo. Razmislivši o tome, prihvatio se posla potkazivača pa je u tom zvanju lijepo uspijevao. Njegov se posao sastojao u tome da svake nedjelje za vrijeme bogoslužja šeće u društvu svoje žene. Oboje je bilo lijepo odjeveno. Pred vratima neke gostionice mlada bi se dama onesvijestila pa bi čovjekoljubivi krčmar prodao mladom gospodinu za tri penija konjaka, da okrijepi i povrati k svijesti svoju slabašnu drugaricu; Noa bi onda odmah podnio prijavu i sljedećega dana strpao u džep polovicu globe. Katkad se i sam gospodin Claypole onesvješćuje, ali je rezultat isti.[11]

Gospodin i gospođa Bumble, pošto su izgubili svoja namještenja, padali su u sve veću bijedu i neimaštinu i najposlije su i sami kao ubogari došli u onaj isti uboški dom gdje su nekad gospodarili i provodili svoju nesmiljenu volju. Netko je, vele, čuo kako je gospodin Bumble jednom prilikom izjavio da mu u tome i tako teškom iskušenju nije, nažalost, preostalo ni toliko muževne hrabrosti da traži rastavu od svoje žene.

Što se tiče gospodina Gilesa i Brittlesa, oni su i nadalje ostali na svojim mjestima, iako je prvi bio već sasvim oćelavio, a potonji, još svejednako zvan dječakom, sasvim osijedio. Oni stanuju u župnom dvoru, ah kao što revno i odano poslužuju mladi bračni par, s istom pažnjom i marom dvore Olivera, gospodina Brownlowa i gospodina Losbernea, tako da ni do dana današnjeg nitko od seljana ne zna kojem kućanstvu zapravo oni pripadaju.

[11] U Dickensovo vrijeme postojala je zabrana točenja alkohola nedjeljom, a napose za vrijeme bogoslužja. *(Prev.)*

Mladi je gospodin Charles Bates, prestravljen Sikesovim groznim zločinstvom, počeo razmišljati nije li na kraju krajeva, možda, ipak najbolje da čovjek živi poštenim životom. Konačno je došao do zaključka da zaista jest, te se okanio svoje prijašnje djelatnosti i odlučio da se ljudski prihvati poštenoga rada. Neko je vrijeme muku mučio i svakojako živio; ali kako je u njega bila dobra ćud, jaka volja i poštena namjera, konačno je uspio, i dojučerašnji kod seljaka unajmljeni sluga i vozarski pomoćnik sada je mlad i ugledan stočar i takav šaljivac i veseljak da mu ne bi našao para u svem Northamptonshireu.

A sada, kada se pripovijest bliži svome kraju, piščeva ruka oklijeva, jer bi rado još dalje raspredao nit ovih događaja.

Volio bih se još malo zadržati među onima koje sam tako dugo slijedio u stopu i dijeliti s njima sreću koji sam dosad opisivao. Ocrtao bih vam Rose Maylie u cvijetu prve nježne ženskosti kako kroči samotnom stazom svoga života usrećavajući sve oko sebe; prikazao bih njenu živu sliku i priliku kako svojom blagošću uljepšava one duge zimske večeri uz ognjište i kako u hladovini, pod krošnjom staroga stabla, dok sve oko nje buja i blista u žaru ljetnog sunca, unosi milinu i dragost u srca maloga kruga oko sebe. Pošao bih za njom po uskim poljskim prečicama, u podne kad sunce pripiče, i uvečer kad mjesečina spojim srebrom obasjava cijeli kraj; pokazao bih je u društvu sretnoga mališana, sina njezine sestre koja je odavno usnula vječnim snom; pokazao bih je kako nosi darove i milošte u domove potrebnih i bolesnih i kako u kući obavlja poslove i mudro gospodari; opjevao bih sretne dane što ih provodi s Oliverom, i njihovu veliku uzajamnu ljubav; i sate i sate bih vam pričao o njihovim dobrim prijateljima koji su im u minulim godinama tako nedostajali; dočaravao bih vam nasmijana dječja lišća što je okružuju radosnim žuborom; a spomenuo bih i suze radosnice što se cakle u njenim blagim modrim očima. Sve bih vam to dočarao, svaki njen pogled, svaki osmijeh i svaku riječ.

I kako gospodin Brownlow iz dana u dan pomaže Olivera da stječe znanje, i sve ga više voli što se jasnije očituje dječakova plemenita ćud, i kako sjeme znanja što ga je on posijao pada na plodno tlo; kako dijete i po izrazu svoga lica pokazuje sve više sličnosti s licem njegova prijatelja iz mladih dana; i kako oba siročeta dobro pamte patnje i nevolje minulih kušnja te s ljubavlju i dobrotom pokazuju da ih je škola života poučila i oplemenila i da je oboje shvatilo da samo ljubav i čovještvo stvaraju pravu sreću.

Kraj oltara drevne seoske crkve ugledat ćete na zidu bijelu mramornu ploču, na kojoj je uklesana samo jedna jedina riječ — AGNES. Ispred te ploče nema lijesa; i neka mine još mnogo godina prije nego što bude urezano još jedno ime. Ali ako duhovi pokojnika obilaze mjesta koja je ljubav posvetila, ljubav jača od smrti, ljubav onih koje su za života poznavali i voljeli, onda vjerujem da će sjena nesretne mlade djevojke često lebdjeti nad tim tihim i skrovitim kutićem — u toj maloj crkvi, jer je Agnes bila samo nesretna i slaba djevojka koja je skrenula s puta.

KRAJ

RJEČNIK

Angel of Islington - dio londonskog okruga Islington, sjeverno od središta grada

badrljica - batrljica, dio ptičjeg pera, štapičasta os iz kojeg se šire čije
bajbok - zatvor
Battle-Bridge - predio u Londonu, u blizini King's Crossa
Bethnal Green - predio u Londonu, u distriktu East End
bigulica - izraz koji se koristi u psovkama; grašak
biljegovina - taksa, naknada
boljetica - bolest
borovica - vrsta zimzelenog grma (*juniperus communis*); bobice se koriste za pripravu ljekovitog napitka
Bow-Street - ulica u Westminsteru, u središnjem Londonu
bunjika - biljka s opijajućim djelovanjem
burgija (tur.) - svrdlo
burmut (tur.) - duhan za šmrkanje; ***burmutica*** - vrećica za burmut
butura, buturnica (rum.) - zatvor, ćuza

Caenska šuma - Caen Wood, šuma u blizini Hampstead Heatha, danas parka u sjevernom dijelu Londona
caknuti - udariti
Camden Town - gradski okrug sjeverozapadno od središta Londona, na zlu glasu u 19. stoljeću
Chertsey - grad na rijeci Temzi, oko 30 km od središta Londona; most Chertseybridge preko Temze izgrađen je krajem 18. stoljeća

Covent Garden - distrikt u Londonu, poznat po tržnici
cunje - prnje

čabar - kazan, kotao
čamovina - crnogorično drvo

ćuskija (tur.) - debeli metalni štap zašiljen s jedne strane, za pravljenje rupa u zemlji i sl.

damast - vrsta skupocjenog platna s ornamentima, od svile ili lana (prema sirijskom gradu Damasku u kojemu se izvorno proizvodilo)
denjak - svežanj, zavežljaj
Dockhead - predio u Londonu, u okrugu Southwark (v.), južno od središta grada

đakonija (tur.) - poslastica, delikatesa, slatka hrana

gepiti - ukrasti
Gray's Inn Lane - jedna od glavnih ulica u okrugu Camden u Londonu
grebenati - čistiti, raščešljavati (kučinu, lan, vunu i sl.)
gr'oce - umanjenica od grlo
grustiti se - dosađivati, biti mrzak

ham - dio konjske opreme za uprezanje u kola
Hampstead - nekoć selo, a danas četvrt u sjevernom Londonu, dio okruga Camden; ***Hampsteaska pustopoljina*** - Hampstead Heath, šuma odnosno javni

park u Londonu, poznat i kao *The Heath*
Hatfield - grad u Herefordshireu u Engleskoj, oko 40 km sjeverno od središta Londona, nedaleko St. Albansa
Highgate - brežuljkasti predio u sjevernom Londonu; u Dickensovo doba prigradsko selo, danas gradska četvrt
Holborn - predio u središnjem Londonu sjeverozapadno od središta, okrug Camden; u njemu je neko vrijeme živio i Dickens

interpelacija (lat.) - pismeni ili usmeni zahtjev za pojašnjenjem
Islington - okrug u Londonu sjeverno od središta grada; u Dickensovo doba na rubu grada

Jakovljev otok - Jacob's Island, zloglasno sirotinjsko naselje u Londonu na rijeci Temzi

keba - džepni nožić
kirijaš - prijevoznik s konjskom zapregom
klinčanica - vješalica obješena o zid ili sl., kuka
krep (franc.) - lagana tkanina zrnato ispupčane površine, obično za haljine
kučina - neobrađeno vlakno konoplje i lana
kukavelj - bijednik, siromašak

landravac - skitnica
litanija (lat.) - molitva koja se sastoji od zazivanja svetaca; dosađivanje, zanovijetanje
London Bridge - most na rijeci Temzi u središtu Londona; godine 1831, dakle nekoliko godina prije nego što je nastao *Oliver Twist*, srušen je stari Londonski most i sagrađen novi
lornjon (franc.) - starinske naočale s drškom

majur (mađ.) - poljoprivredno imanje, salaš

mašice - dvokraka hvataljka (za šećer, žeravu ili sl.)
Middlesex - povijesna grofovija u Engleskoj, neposredno sjeverozapadno od Londona; danas dio šireg Londona
mitnica - mjesto gdje se na ulazu u grad naplaćuje pristojba, nadzorna točka na ulazu grada
mitra (grč.) - stožasta kapa biskupa, kardinala, papa...
muslin (franc.) - fina koprenasto-prozirna pamučna, vunena ili svilena tkanina (naziv prema gradu Mosulu u današnjem Iraku)

nadžak-baba (tur.) - žena oštra jezika, svađalica
napoličar - onaj koji radi na napolicu, nadnicu koja se sastoji u polovici ili nekom drugom udjelu prinosa zemlje koju obrađuje
naže - nagne, započe, otpoče
Newgate - zatvor u Londonu
North End - predio u Londonu, na početku Hampstead Heatha (v.); početkom 19. st. na rubu grada

ocilo - kresivo, ognjivo
ofuren - opečen (parom, vrelom vodom)
ornat (lat.) - svečano ruho za služenje mise; službena urešena odjeća suca
osmuditi - oprljiti, izložiti plamenu

panjkanje - klevetanje, ogovaranje
pečalba (mak.) - privremeni rad izvan mjesta boravka; težak, naporan rad
pens (engl. *pence*) - množina od *penny*, sitan engleski novac
pištalina - močvarno tlo zaraslo travom i mahovinom
plastiti - stavljati sijeno u plast
podnimiti (se) - poduprijeti (se), osloniti se laktom i sl.
pogružen - potišten, ponizan
poplin (fr.) - popelin, čvrsta tkanina za košulje, bluze, zavjese i sl. od pamuka, svile ili vune

puhor - cvjetni prah, pelud; prah općenito
pustahija - razbojnik, nasilnik

razom - potpuno, do vrha (posude)
regimenta - puk, pukovnija
roketa (lat.) - kratka, bijela, čipkama ukrašena košulja biskupa i prelata u bogoslužnim funkcijama izvan mise
rogožina - predmet ispleten od rogoza, hasura
rotherhitheska crkva - crkva Sv. Marije u londonskoj četvrti Southwark, na obali rijeke Temze nasuprot središta grada (18. st.)

Saffron Hill - ulica na jugoistočnom kraju londonskog okruga Camden; na zlu glasu u 19. stoljeću kao obitavalište sirotinje i lopova
Shoreditch - sirotinjsko predgrađe (danas gradska četvrt) u Londonu u okrugu Hackney, sjeverno od središta grada
sinekura (lat.) - dobro plaćen posao koji ne traži odgovornost
Smithfield - predio u sjeverozapadnom dijelu londonskog Cityja, poznat po tržnici stokom i mesom
Snow Hill - uličica u Londonu, u predjelu Smithfield
Southwark - okrug u Londonu, na južnoj obli rijeke Temze nasuprot Cityja, odnosno središta grada
Spitalfields - nekadašnja župa u okrugu Tower Hamlets u londonskom East Endu; poznata po tržnicama
St. Albans - grad u Hertfordshireu u Engleskoj, oko 35 km sjeverno od središta Londona
stijenj - niti u voštanoj svijeći ili svjetiljci koje gore
Surrey - grofovija u Engleskoj, neposredno jugozapadno od Londona, na rijeci Temzi

ševrdati - ići tamo-amo, teturati, lutati
škorav - prgav

talar (lat.) - duga haljina suca, svećenika i sl.
taljigaš - onaj koji prevozi taljigama, zaprežnim kolima koja vuče jedan konj
taracar - onaj koji taraca, postavlja ploče
teklić - glasnik
trhonoša - nosač
trijesak - jak zvuk, lupa; udar groma
trnokop - pijuk, kramp, oruđe za kopanje

unca - funta, engl. mjerna jedinica za masu, oko pola kilograma
unjkati - govoriti kroz nos
urvina - strm obronak, rvina
utaman - uzalud
uzničar - tamničar, zatvorski čuvar

Vale of Health - seoce u Hampstead Heathu (v.)
verige - lanac, okovi
verzalna (slova) - samo velika slova
vižle - mlado štene
vrzina - živica, ograda

Whitechapel - londonsko predgrađe (danas gradska četvrt) u okrugu Tower Hamlets
Whittlington, Sir Richard (oko 1354-1423) - zaslužni londonski gradonačelnik, obilato pomagao potrebnima, osnovao bolnice i sirotišta

zabiglisati - zapjevati (poput slavuja ili neke druge ptice)
zasopćen, zasopljen - zadihan
zažditi - pobjeći, strugnuti
zefir (grč.) - vrsta laganog platna